K. SIMONOV

VIIKI MÄRTÄ

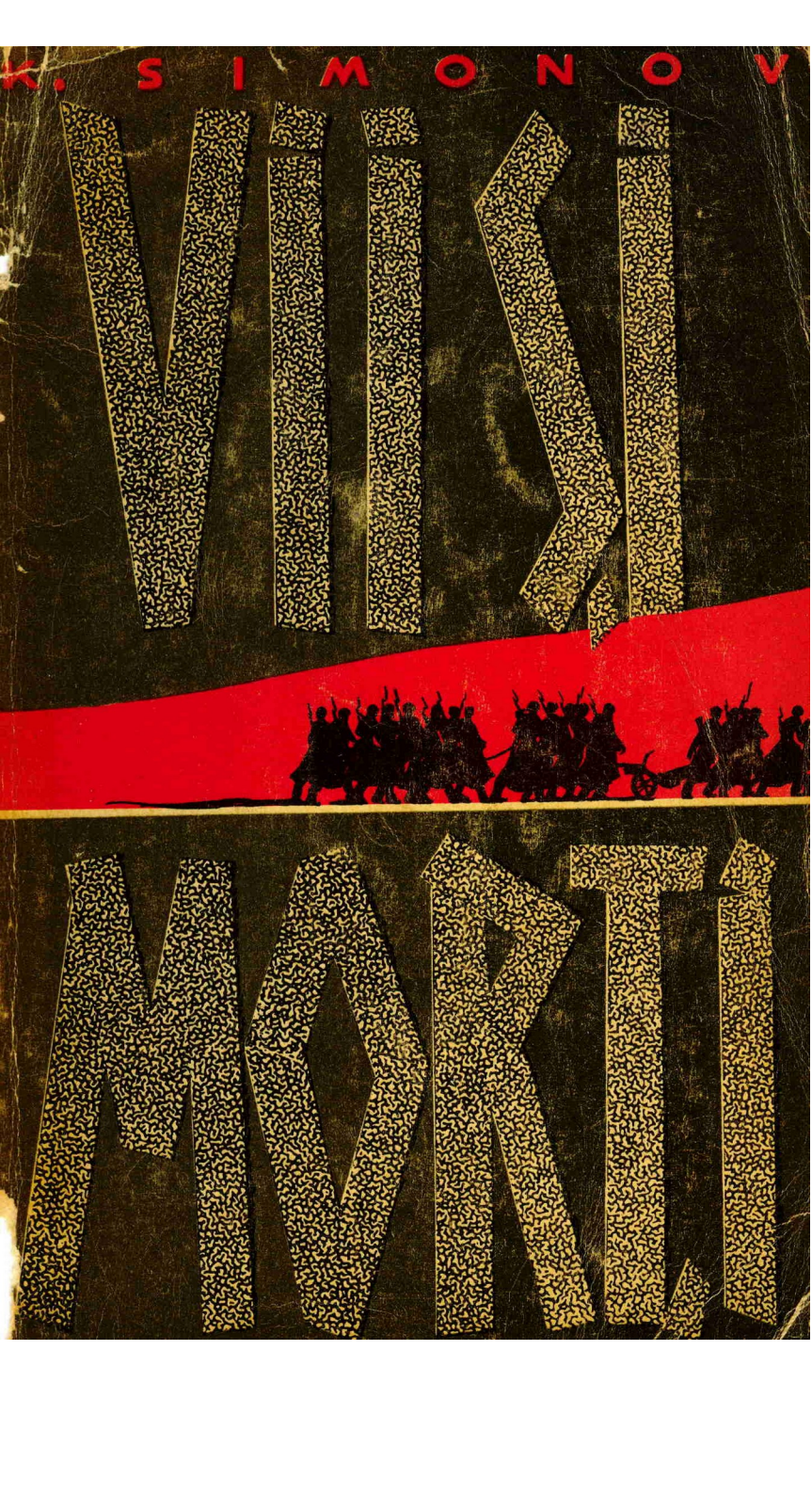

K. SIMONOV

VII ŞI MORŢI

КОНСТАНТИН СИМОНОВ
ЖИВЫЕ И МЁРТВЫЕ
Советский Писатель
Москва 1960

K. SIMONOV

VII ŞI MORŢI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ • BUCUREŞTI 1962

Traducere de ***Vladimir Cogan***
Coperta şi ilustraţiile de ***Th. Bogoi***

PREFAŢĂ

NOUL ROMAN AL LUI K. SIMONOV

La scurt interval de la apariţie, noul roman al lui Konstan- tin Simonov ***Vii şi morţi*** a format obiectul unor ample şi pasionante discuţii, atît în periodicele de specialitate, cît şi în cele mai largi cercuri ale opiniei publice din Uniunea Sovietică. Interesul viu stîrnit de roman este legitim. El este determinat în egală măsură de evenimentele înfăţişate şi de maniera curajoasă, autentic realistă folosită în prezentarea lor.

În Vii şi morţi Konstantin Simonov revine asupra unui impresionant moment din istoria contemporană a Uniunii Sovietice: MARELE RĂZBOI PENTRU APĂRAREA PATRIEI, moment care şi în prezent continuă să-şi păstreze interesul, datorită profundelor consecinţe avute în desfăşurarea evenimentelor internaţionale ulterioare. Deşi tratează una din temele frecvent abordate în literatura sovietică din ultimele două decenii, temă prezentă masiv şi în propria lui creaţie (publicistică, lirică, piesa ***Ruşii,*** romanul ***Zile şi nopţi)*** scriitorul, evitînd căile bătătorite, pune în valoare aspecte, fapte şi personaje inedite. În acelaşi timp trebuie subliniat că evidentul caracter inovator al romanului se datoreşte mai ales aprecierii evenimentelor în spiritul documentelor Congresului al XX-lea al P.C.U.S.

Fără îndoială că în literatura sovietică contemporană noul roman al lui Simonov reprezintă o încercare izbutită de aprofundare a temei Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Lectura lui va deschide publicului romînesc noi orizonturi în înţelegerea mai profundă a victoriei Uniunii Sovietice şi îi va permite să desluşească noi contururi ale profilului moral al omului sovietic.

Konstantin Simonov plasează acţiunea romanului său pe frontul din Bielorusia în primele luni ale războiului, în intervalul dintre declanşarea agresiunii hitleriste şi începutul ofensivei armatelor sovietice din faţa Moscovei. Această perioadă a intrat în istorie ca cea mai dramatică din desfăşurarea întregului război. Armata Sovietică a suferit vremelnic înfrîn- geri grele, ce au permis trupelor fasciste să înainteze adînc pe teritoriul sovietic. Evenimentele de mare intensitate dramatică, precum şi eroismul legendar al oamenilor sovietici, care, în condiţiile unei nete inferiorităţi numerice şi în armament, au dat totuşi cotropitorilor lovituri sîngeroase, provocînd eşuarea războiului „fulger" în răsărit şi, prin aceasta, creînd patriei socialiste răgazul necesar pentru a-şi organiza apărarea, furnizează scriitorului un material vast ce este fructificat cu măiestrie.

Vii şi morţi este un roman de război. Dar un roman de factură nouă, care nu ne înfăţişează decît din cînd în cînd laboratoarele complexe ale comandamentelor sau operaţiile militare cu detaliile pregătirii şi realizării lor. Aspectul strict militar este deplasat pe un plan secundar sau, uneori, pur şi simplu omis. Cititorul nu este decît rareori martorul luptelor. În roman se menţionează doar fugitiv că ele au avut sau vor avea loc. Scriitorul nu este atras de aspectul militar al evenimentelor, ci de cel moral. Pe el îl interesează în primul rînd sufletul ostaşilor, universul lor spiritual şi — în ultimă instanţă — starea de spirit şi psihologia întregului popor. El nu urmăreşte deci redarea faptului nud, chiar atunci cînd acesta are o mare importanţă militară, ci rezonanţa lui în conştiinţa oamenilor sovietici, semnificaţia lui în viaţa şi evoluţia lor. Sub acest aspect ***Vii şi morţi*** este mai curînd un roman psihologic care ne aminteşte, prin maniera abordării temei Marelui Război pentru Apărarea Patriei, de nuvela lui M. Şolohov ***Soarta unui om,*** sau de filmul ***Balada soldatului.***

Firul conducător al romanului ***Vii şi morţi,*** se desfăşoară în legătură cu cele ce i se întîmplă în primele luni de război politrucului Sinţov, membru al redacţiei unui ziar militar. Surprins în ziua declanşării războiului într-o gară în drum spre staţiunea de odihnă, Sinţov va încerca să-şi regăsească uni-tatea militară care, în ultima zi de pace, staţiona în zona frontierei.

Din acest moment în viaţa lui Sinţov vor avea loc numeroase evenimente, adeseori puţin obişnuite, dar întotdeauna pe deplin verosimile. Cititorul asistă la fapte şi situaţii care fac parte integrantă din biografia comună a multor participanţi la luptele din vara sîngerosului an 1941.

Deşi bogată în evenimente care furnizează un material amplu pentru un roman biografic, viaţa acestui personaj nu constituie obiectul principal al cărţii lui Simonov. Scriitorul îl foloseşte pe

Sinţov pentru a ne introduce în atmosfera evenimentelor şi a ne prezenta o suită de situaţii şi caractere. Sinţov devine astfel elementul ce sudează într-un tot unitar diferitele episoade de război şi din viaţa ostaşilor sovietici, ponderea operei căzînd pe zugrăvirea lor. Astfel, scriitorul lărgeşte considerabil aria investigaţiilor sale, personajul central al romanului devenind poporul, lupta sa eroică şi plină de abnegaţie pentru apărarea patriei.

O asemenea abordare a temei Marelui Război pentru Apărarea Patriei capătă, mai ales în urma Congreselor al XX-lea şi al XXII-lea ale P.C.U.S., o deosebită semnificaţie. Simonov plasează în centrul problematicii romanului contribuţia hotă- rîtoare a maselor populare şi rolul conducător al partidului în făurirea victoriei, cu implicaţiile multiple pe care le reclamă tratarea acestor teme.

Evitînd convenţionalismul, dar în acelaşi timp fără ostentaţie, autorul ne înfăţişează cu intransigenţa proprie artistu- lui-cetăţean, conştient de răspunderea sa morală, marea dramă a poporului care, deşi insuficient pregătit pentru un asemenea război, datorită consecinţelor cultului personalităţii, face eforturi eroice pentru a stăvili şi înfrînge înaintarea impetuoasă a giganticei maşini de război fasciste.

În pofida prezentării a numeroase situaţii deosebit de critice — inferioritate numerică şi în armament, derută, încercuiri, uneori chiar panică — tablourile zugrăvite de scriitor nu degajă depresiune sau pesimism. Poporul, eroul colectiv al romanului — spre deosebire de eroii operelor lui Remarque sau Hemingway — este profund optimist, încrezător în viitor, înarmat cu idealurile ferme insuflate de morala comunistă. Trăsătura dominantă a profilului său moral este patriotismul vibrant, capabil să genereze acei eroism legendar de care au dat dovadă ostaşii sovietici în grelele încercări ale războiului.

Autorul subliniază cu vădită insistenţă ideea că Marele Război pentru Apărarea Patriei a constituit prin excelenţă verificarea majoră a fondului moral al oamenilor sovietici, unul din factorii hotărîtori ai victoriei.

În episodul retragerii celor cinci artilerişti, apărători ai for- tăreţei Brest, episod care sub pana scriitorului capătă valoare de simbol, ca şi în nenumăratele alte episoade de acest fel, rezidă dezlegarea pretinsului „mister rus”, la care presa din Apus se referă şi azi atunci cînd vrea să explice victoria Ţării Sovietice asupra armatelor hitleriste. Acest „mister rus” nu e altceva decît patriotismul socialist al oamenilor sovietici, factor ce n-a fost prevăzut în calculele strategilor hitlerişti, dar care a avut un rol determinant în înfrîngerea lor.

Pe lîngă tema eroismului poporului, ce constituie linia magistrală a romanului, autorul, fidel înfăţişării strict realiste a epocii, abordează

totodată — deşi tangenţial — tema consecinţelor nefaste ale cultului personalităţii. Subtextul numeroaselor episoade tragice — ca de pildă pieirea aviatorilor din escadrila de bombardament, sau a diviziei lui Serpilin după ieşirea ei din încercuirea fascistă — vizează în mod direct cultul personalităţii. Această temă se conturează ceva mai distinct atunci cînd, în numeroasele convorbiri purtate de eroii romanului pe marginea înfrîngerilor suferite de armata sovietică, se naşte de la sine întrebarea: „De ce s-au petrecut toate acestea?". În anul 1941 întrebarea rămîne fără un răspuns direct din partea personajelor angajate în discuţii. Ele nu pot răspunde. La această întrebare romanul sugerează cu tact şi discreţie, dar direct, fără ocolişuri, răspunsul.

În acest sens, optica scriitorului, poziţia partinică de pe care le interpretează se integrează întru totul în spiritul lucrărilor şi documentelor Congresului al XXII-lea al P.C.U.S.

În romanul său, Simonov ne înfăţişează o galerie vastă de personaje reprezentative. Uneori ele sînt zugrăvite în detaliu, autorul înfăţişîndu-ne mari secvenţe din viaţa lor; alteori ele sînt doar schiţate. Întotdeauna însă aceste personaje dezvăluie noi trăsături ale fizionomiei morale a eroului colectiv — poporul.

Emoţionantă, cu adinci semnificaţii de ordin moral şi politic, este soarta soţilor Sinţov. Războiul, încercare grea şi dramatică pentru întregul popor, afectează profund şi viaţa lor intimă. Despărţiţi în mod brutal de unicul lor copil, soţii Sinţov la rîndul lor vor trebui să se despartă, fiecare străbătînd căile grele şi întortocheate ale războiului. La scara redusă a unei familii, scriitorul zugrăveşte emoţionant marile încercări prin care au trecut în anii războiului milioane de oameni sovietici. În aceasta constă, în primul rînd, marea valoare generalizatoare a familiei Sinţov. Scriitorul ne prezintă procesul profund al transformării răspunderii faţă de familie, în răspunderea faţă de patria socialistă, căreia i se subordonează interesele personale. Sub acest raport Sinţovii sînt adevăraţi oameni sovietici. Deosebit de reliefat ne apare aceasta după ce Sinţov rămîne fără documentele militare şi carnetul de partid, în situaţia creată, extrem de critică pentru un comunist, lucrător în aparatul politic al armatei, Sinţov va lupta să se reabiliteze nu pentru a-şi asigura cariera, ci fiindcă îşi apără dreptul sfînt al patriotului sovietic de a participa cu sîngele şi viaţa sa la crîncena încleştare cu cotropitorul fascist.

Printre personajele cele mai proeminente ale romanului se situează generalul Serpilin, un caracter puternic conturat, „dintre aceia care se frîng, dar nu se încovoaie". Lucrînd, încă din timpul războiului civil în rîndurile Armatei Roşii el îşi dedică întreaga viaţă cauzei socialismului. Om de înaltă ţinută morală şi politică, deşi i s-a făcut o

mare nedreptate în anul 1937 Serpilin îşi păstrează neştirbite convingerile sale de comunist, devotamentul nemărginit pentru orînduirea sovietică. El este capabil, cu maturitatea politică a comunistu- tui încercat, să intuiască delimitarea categorică ce există între orînduirea sovietică şi manifestările nefaste ale cultului personalităţii, străine ei. Militar talentat, curajos, înzestrat cu o tenacitate remarcabilă, Serpilin întruchipează trăsăturile pozitive ale comandanţilor sovietici care, căliţi în focul evenimentelor de la începutul războiului, vor aduce patriei, împreună cu ostaşii lor, laurii victoriei.

De asemenea nu pot fi trecute cu vederea şi alte personaje ale romanului care, deşi episodice, au individualităţi bine conturate.

Tania Ovsiannikova este o proaspătă absolventă a Facultăţii de Stomatologie. Animată de profunde sentimente patriotice, ea se înrolează în armată, devenind simplă sanitară „deoarece în timp de război nimănui nu-i arde să-şi trateze dinţii”.

Veşnic veselul Mişka Vainştein, corespondent al unui ziar central, nu-şi pierde nici în cele mai dificile împrejurări pofta de mîncare devenită proverbială. În mîinile lui abile aparatul fotografic face pentru victorie o treabă tot atît de utilă ca şi un veritabil tun antitanc.

Locotenent-colonelul Klimovici, comandantul unei brigăzi de tancuri, încearcă clipe de supremă fericire atunci cînd primeşte un stoc important de splendide tancuri „T-34”, care vor înlocui „cutiile de chibrituri”, vechile tancuri uşor vulnerabile în luptă.

Fermul, intransigentul politruc Şmakov, atît de neobişnuit prin aspectul său de civil rătăcit pe front, întruchipează şi el marea forţă a comuniştilor educaţi de partid.

Vechiul şi înţeleptul comunist Malinin, care întotdeauna şi-a iubit tovarăşii mai mult decît pe sine. Profund uman, el ridică această trăsătură la rangul de înaltă principialitate.

O impresie neştearsă o lasă Kovalciuk, Zolotariov şi multe alte personaje care au prins viaţă în romanul lui K. Simonov.

Vii şi morţi este un omagiu adus combatanţilor — vii şi morţi — care, cu preţul sîngelui, au făcut să triumfe umanitatea asupra barbariei fasciste.

Radu Bilan

CAPITOLUL ÎNTÎI

Prima zi de război se abătu fără de veste asupra familiei Sinţov[1], aşa cum se abătu asupra a milioane de alte familii. S-ar fi părut că oamenii se aşteptau de mult la o năpastă ca aceasta, şi totuşi ea îi lovi pe neaşteptate, ca un fulger din senin; probabil că îndeobşte nu se poate să fii vreodată pe deplin pregătit să întîmpini o nenorocire atît de mare.

Sinţov şi Maşa aflară de izbucnirea războiului pe cînd erau la Simferopol, în mica piaţă din faţa gării. Tocmai coborîseră din tren şi stăteau lîngă un vechi Lincoln decapotabil, aşteptînd alţi călători, împreună cu care, punînd mînă de la mînă, intenţionau să ajungă la sanatoriul militar de la Gurzuf.

Difuzorul din apropiere le întrerupse convorbirea cu şoferul (se interesau dacă în tîrg se pot cumpăra fructe şi roşii), anunţînd cu glas răguşit că a izbucnit războiul, şi, deodată, viaţa se rupse în două părţi distincte: cea de pînă atunci, care se încheiase în urmă cu o clipă, o dată cu izbucnirea războiului, şi cea care începea de aici înainte.

Sinţov şi Maşa îşi duseră valizele pînă la prima bancă. Maşa se aşeză, îşi lăsă capul în palme şi rămase nemişcată, ca fără simţire. Iar Sinţov, fără s-o mai întrebe nimic, porni spre comenduirea garnizoanei, pentru a-şi face formele de înapoiere de la Simferopol la Grodno, unde lucra de aproape un an şi jumătate, ca secretar de redacţie al unui ziar militar.

Pe lîngă faptul că războiul era o nenorocire generală, familia lor mai era lovită în chip deosebit de o altă nenorocire, şi după anii de serviciu în armată politrucul[2] Sinţov devenise un om destul de priceput într-ale milită- riei ca să-şi dea pe deplin

---

[1] Personajele din romanul ***Vii şi morţi*** sînt imaginare, ca şi în romanul precedent, ***Tovarăşi de arme,*** iar unităţile militare au fost indicate de autor prin numere fictive (n. ed. ruse).

seama de toată gravitatea acestei nenorociri: el şi soţia sa se aflau aici, la Simferopol, la o mie de verste de război, iar fiica lor, în vîrstă de un an, era la Grodno, în imediata apropiere a războiului. Fetiţa era acolo, iar ei aici, şi nici o forţă din lume nu-i putea aduce lîngă ea, mai curînd ca în patru zile şi patru nopţi.

Cînd Sinţov ajunse la şeful comenduirii, în biroul acestuia se şi aflau, sosiţi în mare grabă, cinci sau şase militari. Aşteptîndu-şi rîndul, el încercă să-şi imagineze ce se petrece în clipa aceea la Grodno. „Prea e aproape, prea e aproape de frontieră, şi aviaţia, mai cu seamă aviaţia... E drept că din asemenea locuri copiii sînt evacuaţi în primul rînd...” Se agăţă de această idee deoarece i se părea că ea ar fi putut s-o liniştească pe Maşa.

Cînd se întoarse de la şeful comenduirii şi se apropie de Maşa ca să-i spună că totul s-a aranjat — la miezul nopţii se vor putea întoarce — femeia ridică ochii şi-l privi ca pe un străin.

— Ce s-a aranjat? întrebă ea.

— Spuneam că s-a aranjat cu biletele, repetă Sinţov.

— Bine, răspunse Maşa absentă şi îşi ascunse iarăşi faţa în palme.

Nu putea să-şi ierte că şi-a lăsat fetiţa acasă. O făcuse după multe şovăieli, aproape fără voie, cedînd îndelungilor insistenţe ale mamei sale, care venise la ei la Grodno anume pentru ca Maşa şi Sinţov să poată pleca împreună la sanatoriu. Sinţov stăruise şi el să plece împreună şi se simţise chiar jignit cînd, în ajunul plecării, Maşa îşi ridicase spre el ochii şi-l întrebase: „Poate renunţăm totuşi?” Dacă atunci nu i-ar fi ascultat şi n-ar fi plecat, acum ar fi fost la Grodno. Gîndul că acum s-ar fi putut să fie acolo n-o speria de loc, ceea ce o înspăi-mînta era faptul că nu se afla acolo. Trăia sentimentul unei atît de mari vinovăţii faţă de copilul lăsat la Grodno, încît aproape că nu se gîndea la soţul ei.

Cu sinceritatea care o caracteriza, Maşa îi mărturisi lui Sinţov lucrul acesta.

— De ce să te gîndeşti la mine? spuse el fără nici o supărare. Lasă, că totul va fi în ordine.

---

[2] Politruc — Instructor, îndrumător politic în armata sovietică (din rus. politruk.)(DEX1998)

Maşa nu putea să sufere felul acesta al lui de a o linişti, mai cu seamă în astfel de clipe, cînd era cu neputinţă să fii calm.

— Nu mai trăncăni! spuse ea. Ce va fi în ordine? Ce ştii tu?

De enervare, începură să-i tremure buzele.

— N-aveam dreptul să plec! Pricepi tu? N-aveam dreptul, spunea ea, lovindu-şi cu pumnii strînşi genunchii. Nu mă mai simt om după ceea ce am făcut!

Cînd se instalară în tren, Maşa amuţi. Nu-şi mai făcea reproşuri, şi la toate întrebările lui Sinţov nu mai răspundea decît cu ,,da" sau „nu". În general, în timpul drumului pînă la Moscova trăi o viaţă automată: îşi bea ceaiul, rămînea îndelung nemişcată, cu ochii aţintiţi pe fereastră, apoi se întindea pe patul ei, aflat sus, şi stătea ore întregi culcată cu faţa la perete.

Tot drumul în jurul ei nu se vorbi decît despre război, dar Maşa parcă nici nu auzea. Trecea printr-o cumplită frămîntare, pe care n-o putea împărtăşi nimănui, nici măcar lui Sinţov.

Şi deodată, cu puţin înainte de Moscova, la Serpu- hovo, îndată ce trenul opri în gară, ea se adresă pentru prima dată lui Sinţov.

— Să coborîm, vreau să ne plimbăm puţin...

Coborîră din vagon, şi Maşa îl luă de braţ.

— Ştii, abia acum îmi dau seama de ce n-am fost îngrijorată pentru tine: o s-o găsim pe Tania, o s-o evacuăm cu mama, şi am să rămîn cu tine în armată.

— Ai şi hotărît?

— Da.

— Şi dacă va trebui să-ţi schimbi hotărîrea?

Maşa se mulţumi să dea din cap, în semn de împotrivire.

Atunci, străduindu-se să vorbească liniştit, cît putea de liniştit, el îi spuse că, în primul rînd, cele două chestiuni — cum s-o găsească pe Tania şi dacă să se înroleze sau ba în armată — trebuie despărţite...

— N-am să le despart, nu le pot despărţi! îl întrerupse Maşa.

Dar Sinţov continuă să-i explice cu răbdare că ar fi mult mai înţelept ca el să-şi continue drumul spre Grodno, la serviciul său, iar ea să rămînă la Moscova. Dacă familiile au fost evacuate din Grodno (şi indiscutabil că aşa s-a făcut), atunci mama Maşei va căuta desigur să ajungă cu fetiţa la Moscova, acasă la ea. Şi cel mai înţelept lucru ar fi ca Maşa să le aştepte

acolo. În felul acesta, cel puţin vor înlătura riscul de a trece unii pe lîngă alţii fără s-o ştie.

— Poate că au şi ajuns la Moscova, în timp ce noi eram în drum!

Maşa îl privi neîncrezătoare, şi pînă la Moscova nu mai scoase iarăşi nici un cuvînt.

În sfîrşit, ajunseră la vechea locuinţă a Artemievilor de pe Usaciovka, unde numai cu cîteva zile înainte, în drum spre Simferopol, Sinţovii petrecuseră două zile atît de tihnite şi lipsite de griji.

Nu venise nimeni de la Grodno. Şi nici telegrama pe care Sinţov spera s-o găsească acolo nu sosise.

— Mă reped pînă la gară, să-mi vizez foaia de drum. Încerc să mai prind trenul de seară, spuse Sinţov. Iar tu caută între timp să telefonezi, poate izbuteşti să afli ceva.

Îşi scoase carnetul de note din buzunarul bluzei, smulse o filă şi-i însemnă Maşei numerele de telefon ale redacţiei din Grodno.

— Aşteaptă, nu te agita, stai jos o clipă, îl reţinu Maşa. Ştiu că nu eşti de acord să merg cu tine. Totuşi, cum am putea face să plec şi eu?

Sinţov se strădui s-o convingă că nu trebuie să plece cu el. La argumentele dinainte mai adăugă unul nou: chiar dacă i se va permite Maşei să ajungă pînă la Grodno şi chiar dacă va fi primită în armată — lucru de care se îndoieşte — oare nu înţelege că el n-o să aibă o clipă de linişte, că-i va fi de două ori mai greu?

Maşa îl asculta pălind tot mai mult.

— Cum de nu pricepi, izbucni ea deodată, cum de nu pricepi că sînt şi eu om? Că vreau să fiu şi eu acolo unde vei fi tu? De ce te gîndeşti numai la tine?...

— Cum „numai la mine”? întrebă uimit Sinţov.

Maşa nu-i răspunse nimic, dar pentru prima oară în toate aceste zile izbucni în hohote de plîns. Apoi, liniştindu-se oarecum, smiorcăi supărată din nas şi, proptin- du-şi în pumn faţa umflată de plîns, îi spuse cu gravitate că e timpul să se ducă la gară să scoată foile de drum, pentru că altminteri va întîrzia.

— Dar pentru amîndoi. Promiţi?

Scos din fire de îndărătnicia ei, Sinţov renunţă la orice menajament şi-i declară ritos că în trenul spre Grodno nu se primesc civili, cu atît mai puţin o femeie, că, încă din ajun, în comunicatul de război fusese pomenită direcţia Grodno şi că în sfîrşit ar fi timpul să privească lucrurile cu mai multă chibzuială.

— Bine, răspunse ea. Dacă nu-mi vor da foaie de drum, nu mi-o vor da. Dar tu încearcă totuşi să mi-o scoţi! Am încredere în tine. Vei încerca?

— Da, mormăi el posomorît.

Acest „da" însemna mult. Sinţov n-o minţea niciodată. Dacă i se va elibera şi ei foaia de drum pentru Grodno, vor pleca împreună.

Peste o oră, cu sufletul împăcat, Sinţov îi telefonă de la gară că a căpătat un loc pentru trenul care pleacă la ora douăzeci şi trei spre Minsk, tren direct pentru Grodno nemaiexistînd. Şi-i mai spuse că şeful comen- duirii i-a explicat că în această direcţie are ordin să nu dea drumul decît militarilor.

Maşa nu-i răspunse nimic.

— De ce taci? Ce ai? întrebă el, aproape strigînd în microfon.

— Nimic. Am încercat să telefonez la Grodno. Mi s-a spus că legătura e deocamdată întreruptă.

— Pînă vin, strînge-mi toate lucrurile într-o singură valiză, o rugă el.

— Bine, am să ţi le strîng.

— Eu am să încerc să ajung la Direcţia politică, mai adăugă el. Poate că redacţia noastră a fost mutată în- tr-altă parte. Am să caut să aflu. Peste vreo două ore mă întorc. Nu te necăji.

— Nu mă necăjesc, spuse Maşa cu aceeaşi voce inexpresivă şi atîrnă receptorul în furcă.

Strîngînd lucrurile lui Sinţov, Maşa se tot gîndea la unul şi acelaşi lucru: cum de a putut să plece de la Grodno şi să-şi lase fetiţa acolo? Nu-l minţise cîtuşi de puţin pe Sinţov spunînd că nu poate despărţi gîndul la fetiţa ei de celelalte gînduri ale sale, de acţiunile sale viitoare. Trebuie neapărat să-şi găsească fetiţa, s-o evacueze din Grodno, s-o trimită la Moscova, iar ea însăşi să rămînă acolo, pe front, alături de soţul ei.

Dar cum să plece? Ce trebuie să facă pentru asta?... Deodată, chiar în clipa cînd închidea valiza lui Sinţov, Maşa îşi aminti că însemnase undeva pe un petic de hîr- tie numărul de telefon al

colonelului Polînin, un prieten de-al fratelui său, alături de care acesta luptase la Hal- hin-Gol. Cînd se opriseră la Moscova, în drum spre Sim- feropod, acest Polînin telefonase şi le spusese că tocmai s-a întors cu avionul de la Cita, unde l-a văzut pe fratele Maşei şi i-a făgăduit să raporteze personal mamei prietenului său ce face şi cum arată fiul ei.

Maşa îi răspunsese atunci că Tatiana Stepanovna e la Grodno şi îşi însemnase numărul lui de telefon, pentru ca la întoarcere mama ei să-l cheme la biroul său de la Inspectoratul General al Aviaţiei. Dar unde o fi hîrtiuţa cu numărul de telefon? După o îndelungată şi febrilă căutare, Maşa găsi hîrtiuţa şi formă numărul.

— La aparat colonelul Polînin! îi răspunse o voce supărată.

— Bună ziua! Sînt sora lui Artemiev. Trebuie să vă văd neapărat, spuse Maşa.

La început, Polînin nici nu înţelese cine vorbeşte şi ce vrea. Apoi pricepu şi, după o pauză cam ostilă, răspunse că dacă nu-l va reţine prea mult, poate să vină peste o oră. O va aştepta la intrare.

Maşa nu ştia nici ea cu ce anume ar putea s-o ajute acest Polînin.

Exact peste o oră, Maşa era în faţa unei clădiri mari, unde se afla Inspectoratul General al Aviaţiei. I se părea că ţine foarte bine minte cum arată la faţă Polînin, dar nu-l recunoscu printre oamenii care treceau grăbiţi pe lîngă ea. Deodată uşa de la intrare se deschise, şi un sergent tinerel se apropie de ea.

— Dumneavoastră îl căutaţi pe tovarăşul colonel Polî- nin? întrebă el şi-i explică stînjenit că tovarăşul colonel fusese chemat la comisariatul poporului, unde a plecat acum zece minute, şi o roagă să-l aştepte. Cel mai bine ar fi să-l aştepte acolo, în scuarul cel mic de lîngă staţia de tramvai. Cînd tovarăşul colonel se va întoarce, va fi anunţată.

— Şi cînd credeţi că se va întoarce? întrebă Maşa, amintindu-şi că peste puţin timp trebuie să vină şi Sinţov de la gară.

Sergentul ridică din umeri.

După ce aşteptă două ore, Maşa se hotărî să renunţe şi să ia tramvaiul care se apropia, cînd în faţa intrării inspectoratului se opri un mic automobil Emka, din care coborî Polînin. Maşa îl recunoscu îndată, deşi faţa lui frumoasă era mult schimbată şi părea îmbătrînită şi fră- mîntată de griji,

Se vedea cît de colo că este nespus de grăbit.

— Nu te supăra, începu el, o să vorbim chiar aici pe trotuar, că acolo la mine s-a adunat o mulţime de lume... Ce s-a întîmplat?

Maşa îi explică foarte pe scurt ce i se întîmplase şi ce voia de la el. Stăteau unul lîngă altul chiar în staţia de tramvai, în timp ce oamenii îi înghesuiau şi-i îmbrînceau grăbiţi.

— Ce să zic? spuse Polînin după ce Maşa termină de vorbit. Cred că soţul dumitale are dreptate: în măsura posibilului, familiile cu copii sînt evacuate din părţile acelea. Inclusiv familiile aviatorilor noştri. Dacă voi afla ceva prin ei, am să-ţi telefonez de îndată. Şi în a doua chestiune tot soţul dumitale are dreptate. Nu e timpul şi nici nu are rost să te duci acum acolo!

— Totuşi, vă rog foarte mult să mă ajutaţi să plec! insistă Maşa cu îndărătnicie.

Polînin îşi încrucişă furios braţele pe piept.

— Ia ascultă tovarăşă, ce-mi ceri şi unde vrei să te bagi? Iartă-mi te rog expresia! Dacă ai şti ce ghiveci e acum la Grodno... Poţi dumneata să înţelegi asta?

— Nu pot.

— Păi dacă nu poţi, atunci ascultă-i pe cei care înţeleg! E un ghiveci cumplit acolo!... Iartă-mi grosolănia, dar să fi fost Pavel aici, el ţi-ar fi explicat şi mai tare cum stau lucrurile, ca un frate bun ce-ţi este...

Apoi îşi dădu seama că, în dorinţa lui de a o feri să facă cine ştie ce prostie, spusese mai multe decît s-ar fi cuvenit despre ghiveciul care era acum la Grodno, unde se aflau fiica şi mama ei.

— În general, fireşte că situaţia se va limpezi acolo, încercă el să-şi atenueze neîndemînatic spusele. Şi dacă frontul va trece prin apropiere, fără îndoială că evacuarea familiilor va fi organizată în bune condiţii. Să ştii că am să-ţi telefonez de îndată ce voi afla un amănunt cît de neînsemnat! Ne-am înţeles?

Colonelul era foarte grăbit şi nu se mai simţea în stare să ascundă cît de cît această grabă.

Întorcîndu-se acasă şi negăsind-o pe Maşa, Sinţov nu mai ştiu nici el ce să creadă. Măcar să-i fi lăsat un bilet! E drept că la

telefon glasul ei i se păruse destul de ciudat, totuşi nu-i venea să creadă că Maşa ar fi putut să se supere pe el tocmai în ziua asta, cînd urma să plece!

La Direcţia politică nu i s-a spus mai nimic peste cele ce ştia şi el: în raionul Grodno se duceau lupte grele, cît despre faptul dacă redacţia ziarului militar fusese diz- locată sau nu, avea s-o afle chiar el, a doua zi, la Minsk...

Pînă atunci, propria lui nelinişte pentru soarta fetiţei, cît şi tulburarea profundă a Maşei îl făcuseră să nu se gîndească la el însuşi. Acum însă, pentru prima dată în acest răstimp, gîndul i se opri cu teamă la sine însuşi, la război şi la faptul că el, şi nu altul va pleca astăzi acolo unde poate fi ucis.

Dar nu zăbovi asupra acestor gînduri, căci soneria telefonului zbîrnîi neîntrerupt: era un apel interurban. Străbătînd într-un salt camera, Sinţov smulse receptorul din furcă. Dar nu era Grodno, ci îndepărtata Cita.

— Cine-i? Tu eşti, mamă? răzbătu prin bîzîitul nenumăratelor glasuri vocea neînchipuit de îndepărtată a lui Artemiev.

— Nu. Sînt eu, Sinţov.

— Şi eu, care credeam că eşti pe front.

— Plec astăzi.

— Dar ai tăi unde sînt? Unde-i mama?

Sinţov îi relată cum stau lucrurile.

— Da-a, e cam jale acolo la voi! spuse Artemiev cu un glas răguşit, abia desluşit, de la celălalt capăt al firu- lui, lung de şase mii de verste. Vezi, n-o lăsa cel puţin pe Marusia să plece într-acolo. Cine dracu m-o fi adus şi pe mine tocmai aici, în Zabaikalie? Parc-aş fi ciung şi olog aici!

— Întrerup legătura. S-au scurs trei minute! ţăcăni ca o ciocănitoare glasul telefonistei în membrana receptorului.

Şi, înainte ca Sinţov să poată răspunde ceva, aparatul amuţi cu totul: pieriră şi vocile, şi bîzîitul. Nu mai rămase decît liniştea.

Maşa intră tăcută, cu capul în pămînt. Sinţov se feri s-o întrebe unde a fost, aştepta să i-o spună singură, dar ochii i se ridicară fără voie spre pendulă: nu mai avea de stat acasă decît o oră.

Maşa însă îi surprinse privirea şi, simţindu-i reproşul, se uită drept în ochii lui.

— Nu te supăra! Am fost să mă mai sfătuiesc cu cineva, dacă n-aş putea să plec totuşi cu tine.

— Şi ce sfat ai primit?

— Mi s-a răspuns că deocamdată nu se poate.

— Of, Maşa, Maşa! se mulţumi să spună Sinţov.

Ea nu-i răspunse, dîndu-şi osteneala să se stăpînească şi să-şi reţină tremurul vocii. Pînă la urmă reuşi. Şi în ultimul ceas ce le mai rămase pînă la despărţire, dacă ar fi ştiut să se prefacă ceva mai bine, sau dacă Sinţov ar fi cunoscut-o ceva mai puţin, Maşa ar fi putut să-i apară aproape calmă — ba, în drum spre gară, chiar veselă.

La gară, însă, sub lumina firavă a becurilor de camuflaj, faţa soţului ei îi apăru deodată abătută şi trasă. Maşa îşi aminti de cuvintele lui Polînin: „Lîngă Grodno e acum un ghiveci cumplit!...” şi amintirea aceasta o făcu să se înfioare şi, într-o pornire nestăpînită, să se lipească de mantaua lui Sinţov.

— Ce-i cu tine? Plîngi? întrebă Sinţov, neobişnuit s-o vadă plîngînd.

Dar Maşa nu plîngea. Pur şi simplu i se făcuse inima grea, şi ea se strînsese la pieptul lui, cum face oricine cînd simte nevoia să plîngă.

Pentru că nimeni încă nu se obişnuise cu războiul şi cu camuflajul, în gara întunecoasă domneau dezordinea şi înghesuiala.

Multă vreme, Sinţov nu putu să afle cînd va pleca trenul de Minsk. La început i se spusese că trenul a şi plecat, apoi — că nu va pleca decît spre dimineaţă, iar un minut mai tîrziu răsună o voce care vestea lumea că trenul porneşte peste cinci minute.

Din nu se ştie ce pricină, oamenii veniţi să-şi petreacă pe cei dragi nu fură lăsaţi pe peron. La ieşirea din sala de aşteptare se produse îndată o mare îmbulzeală, aşa că Maşa şi Sinţov, înghesuiţi de pretutindeni, nici nu mai apucară să se îmbrăţişeze. În ultima clipă, Sinţov o cuprinse cu o singură mînă (în cealaltă îşi ţinea valiza), îi strînse capul la piept, strivindu-i obrazul de curelele încrucişate, şi, depărtîndu-se grăbit, dispăru pe uşa care dădea spre peron.

Atunci Maşa ocoli în goană clădirea gării şi răzbi pînă la grilajul înalt cît două staturi de om, care despărţea curtea gării de peron. Nu mai spera să-l zărească pe Sinţov, s-ar fi mulţumit să vadă cel puţin trenul lui în clipa plecării. Stătu acolo mai

bine de jumătate de oră, dar garnitura tot nu se urnea din loc. Deodată, prin semiîntuneric, desluşi silueta lui Sinţov, care umbla de la un vagon la altul. Probabil că tot nu-şi găsise un loc.

— Vanea! strigă Maşa, dar Sinţov n-o auzi şi nu se întoarse.

— Vanea! strigă ea şi mai tare, încleştîndu-şi degetele de ochiurile grilajului.

Sinţov o auzi, întoarse mirat capul, privi nedumerit în toate părţile şi abia cînd fu strigat pentru a treia oară, pricepu şi alergă spre grilaj.

— N-ai plecat? Cînd porneşte trenul? Poate că mai e timp?

— Nu ştiu, răspunse el. Se spune mereu că trebuie să plece din clipă în clipă.

Sinţov îşi lăsă valiza la pămînt, întinse braţele prin grilaj şi prinse mîinile Maşei, le sărută, apoi le cuprinse în palmele lui mari şi fierbinţi, şi rămase aşa fără să i le mai slăbească din strînsoare.

Mai trecu încă o jumătate de oră, şi trenul tot nu pleca.

— Poate că totuşi îţi cauţi un loc. Îţi aranjezi lucrurile, pe urmă te întorci iarăşi, ce zici? spuse Maşa, dez- meticindu-se.

— Nu-u!... Sinţov clătină din cap, continuînd să-i ţină mîinile. Îmi găsesc eu un loc pe platformă!...

Nu numai că nu se gîndeau la oamenii din jur, dar li s-ar fi părut curios să poată avea acum asemenea gîn- duri, atît erau de preocupaţi fiecare de celălalt şi amîn- doi de despărţirea care se apropia. Ba se priveau îndelung, fără o vorbă, ba încercau să atenueze clipele grele din preajma despărţirii, spunîndu-şi cuvintele obişnuite ale vremurilor de pace, care de trei zile încetaseră să mai existe.

— Sînt convins că ai noştri au scăpat cu bine.

— Să dea dumnezeu!

— Poate chiar o să mă întîlnesc cu ei undeva într-o gară; eu — încolo, ei — încoace.

— O, de-ar fi aşa!...

— Cum sosesc, îţi scriu neapărat.

— N-o să-ţi ardă de scris. Trimite-mi cel puţin o telegramă.

— Nu, am să-ţi scriu negreşit. Aşteaptă scrisoarea mea...

— Bineînţeles!

— Dar să-mi scrii şi tu, bine?

— Fireşte!

Nici unul din ei nu înţelegea pe deplin ceea ce încă de pe acum, într-a patra zi, se vădea să fie războiul către care se îndrepta Sinţov. Nu-şi puteau da seama încă, nici pe departe, că nimic, dar absolut nimic, din toate cîte şi le spuneau, nu va mai exista pentru ei multă vreme, poate chiar niciodată: nici scrisori, nici telegrame, nici întîlniri...

— Pornim! Poftiţi în vagoane! strigă o voce chiar în spatele lui Sinţov.

Strîngînd pentru ultima dată mîinile Maşei, Sinţov apucă într-o mînă valiza, îşi înfăşură pe braţ cureaua porthartului şi sări din mers pe scara unui vagon — trenul se pusese în mişcare.

Îndată după el sări pe scară încă un om, apoi încă şi încă unul, ascunzîndu-l ochilor iubitori. La început, Maşei i se păru că mîna care flutură o şapcă militară e mîna lui, apoi crezu că e o mînă a altcuiva, iar pe urmă nu mai văzu nimic: mereu alte vagoane treceau prin faţa ei, alţi oameni strigau ceva nedesluşit altor soţii, iar ea stătea singură, cu obrazul lipit de grilajul rece şi îşi încheia febril impermeabilul pe pieptul deodată înfiorat.

Trenul, alcătuit cine ştie de ce numai din vagoane mici, pentru curse locale, înainta cu opriri chinuitor de lungi prin împrejurimile Moscovei spre Smolensk. În vagonul lui Sinţov, ca şi în celelalte vagoane, majoritatea călătorilor se compunea din comandanţi şi lucrători politici ai Regiunii militare speciale de apus, care se întorceau la unităţile lor, venind din concediile întrerupte.

Abia acum, aflîndu-se adunaţi laolaltă în aceste mici vagoane locale ale trenului care mergea la Minsk, ei se priviră cu uimire. Plecaţi în concediu la date şi din locuri diferite, nici unul din ei nu-şi putea explica ce se întîmplă cu ei toţi, de ce sînt aici adunaţi la un loc, de ce avalanşa asta de oameni, care ar fi trebuit să comande acum companii, batalioane şi regimente, s-au pomenit în prima zi a războiului rupţi de unităţile lor, cu siguranţă angajate deja în luptă.

Cum de s-a putut petrece aşa ceva, cînd presimţirea războiului ce avea să izbucnească plutea deasupra capetelor lor încă din aprilie? Asta era o problemă pe care Sinţov şi mulţi dintre tovarăşii lui de drum nu şi-o puteau explica nicicum. În vagon se iscau la tot pasul discuţii pe această temă, se iscau, se

potoleau şi peste o vreme începeau iarăşi. Oamenii, fără nici o vină în fapt, se simţeau totuşi vinovaţi şi-şi ieşeau din fire, enervîn- du-se la fiecare oprire prelungită.

Trecînd de Veazma, Sinţov regretă ca nu s-a gîndit sa telegrafieze înainte de plecare tatălui său, apoi însă ajunse la concluzia că tot răul e spre bine. Trenul se tîrîse atît de mult timp de la Moscova la Veazma, încît tatăl său ar fi obosit acolo în gară şi abia nu s-ar fi în- tîlnit. Mersul trenurilor nu se mai respecta, deşi în tot cursul primei zile de drum nu avu loc nici o alarmă aeriană. Abia noaptea, în timp ce trenul se afla la Orşa, începură să şuiere sirenele locomotivelor şi, imediat, se cutremurară geamurile vagoanelor: nemţii bombardau gara de mărfuri.

Dar nici acum, cînd auzea pentru prima dată bubuitul exploziilor, Sinţov tot nu-şi dete seama cît de aproape de război se află „trenul lor de plăcere". „Ce să-i faci, îşi spunea el, faptul că nemţii bombardează noaptea căile ferate care duc spre front nu este de fel surprinzător." Împreună cu căpitanul de artilerie care şedea în faţa sa şi călătorea spre frontieră, unde se afla unitatea lui de la Domacevo, ajunse la concluzia că avioanele nemţeşti vin de la Varşovia sau de la Königsberg. Dacă li s-ar fi spus că e a doua noapte de cînd nemţii atacă Orşa, decolînd de pe aerodromul nostru militar de la Grodno, din chiar acel Grodno către care grăbea Sinţov ca să ajungă la redacţia gazetei militare, nici unul din ei n-ar fi crezut-o, pentru nimic în lume!

Dar noaptea trecu, şi ei se văzură siliţi să dea crezare şi altor lucruri incomparabil mai grave. Dimineaţa, trenul ajunse cu chiu, cu vai la Borisov, unde şeful comenduirii staţiei, cu faţa schimonosită ca de o cumplită durere de dinţi, îi anunţă că garnitura nu va merge mai departe: linia Borisov — Minsk fusese bombardată şi, apoi, interceptată de tancuri nemţeşti.

La Borisov era praf şi arşiţă. Deasupra oraşului se roteau avioane duşmane, pe şosea treceau trupe şi maşini: unele într-o direcţie, altele în direcţie contrară; în faţa spitalului, chiar pe caldarîm, se aliniau cîteva tărgi cu morţi.

În dreptul comenduirii stătea un locotenent-major, care striga cuiva cu un glas asurzitor să amplaseze tunurile. Era şeful comenduirii; Sinţov, care nu-şi luase în concediu nici o armă, îl rugă să-i elibereze un nagan. Dar şeful comenduirii nu mai avea

nici unul: cu o oră în urmă terminase de distribuit ultima armă aflată în arsenal.

Sinţov şi căpitanul de artilerie opriră în drum primul camion pe care-l întîlniră. Şoferul îl căuta cu îndîrjire prin tot oraşul pe şeful său, dispărut fără urmă. Porniră împreună să-l caute pe şeful garnizoanei. Căpitanul, care-şi pierduse speranţa să mai ajungă la regimentul lui de pe frontieră, voia să fie repartizat la o unitate de artilerie aflată chiar acolo, în oraş. Iar Sinţov, trăgînd nădejde că va mai afla unde se găseşte Direcţia politică a frontului, avea de gînd să ceară să fie trimis la orice organ de presă al unei armate sau divizii, de vreme ce la Grodno nu se mai putea ajunge. Amîndoi erau gata să meargă oriunde şi să facă orice, doar să înceteze foiala asta fără rost de colo pînă colo în acest de trei ori afurisit concediu de odihnă. Li se spuse că şeful garnizoanei se află undeva în cartierul de locuinţe ale militarilor, situat în preajma Borisovului. Cînd ajunseră la marginea oraşului, chiar deasupra capetelor lor trecu un avion de vînătoare, care slobozi asupra maşinii cîteva salve de mitralieră şi-şi văzu de drum. Nici unul dintre ei nu fu ucis şi nici rănit, dar din obloanele camionului săriră mai multe aşchii. Revenindu-şi din spaima care-l trîntise cu faţa în jos pe fundul îmbibat de benzină al camionului, Sinţov îşi smulse cu uimire o aşchie lungă de-un deget, înfiptă, prin bluză şi cămaşă, sub claviculă.

Apoi constatară că maşina nu mai avea decît foarte puţină benzină, aşa că înainte de a porni în căutarea şefului garnizoanei o luară pe şoseaua Minskului, la baza de carburanţi.

Acolo fură martorii unei scene ciudate: un locotenent, şeful bazei, şi un plutonier de-al lui ţineau sub ameninţarea a două pistoale pe un maior în uniformă de genist. Locotenentul striga turbat că mai curînd îl va împuşca pe maior decît să-i îngăduie să arunce în aer baza de carburanţi. Maiorul, un om trecut de prima tinereţe, cu o decoraţie pe piept, îşi ridicase mîinile şi, spumegînd de furie, îi explica locotenentului că n-a venit să arunce în aer baza, ci doar să studieze posibilităţile de a face

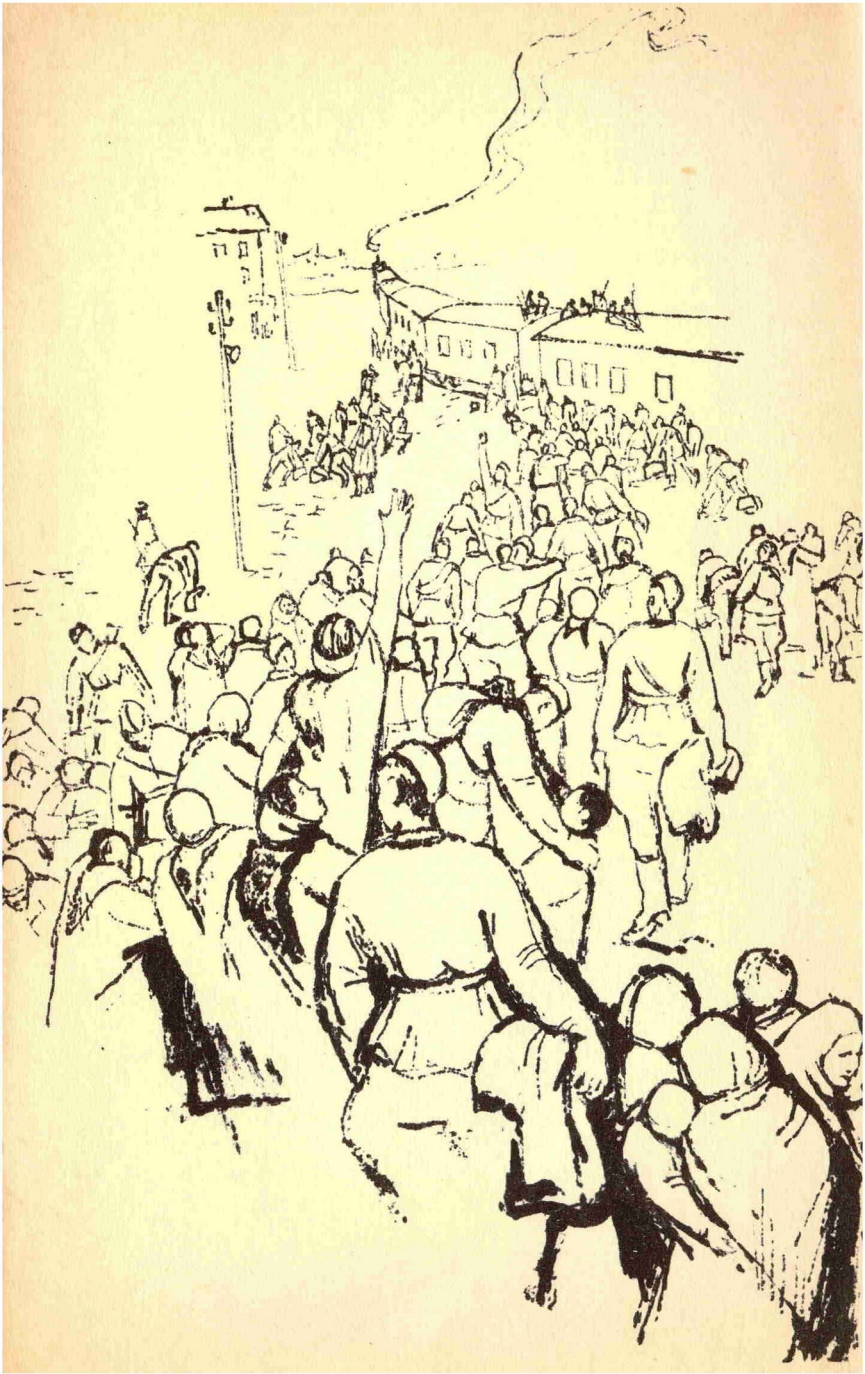

acest lucru la nevoie. Cînd, în sfîrşit, pistoletele reintrară în toc, maiorul începu să ţipe. Cu lacrimi ae mînie în ochi, striga că e o infamie să ţii sub ameninţarea pistoletului pe un comandant superior. Sinţov nu mai aşteptă să vadă cum se termină această scenă penibilă. Locotenentul îi răspunse posac lui Sinţov că şeful garnizoanei se află în cazărmile şcolii de tancuri, aflate în pădurea din apropiere. Sinţov porni într-acolo.

La şcoala de tancuri toate uşile erau date de perete. Nicăieri nici un semn de viaţă! Numai pe platoul şcolii se aflau două tanchete cu echipajul în alarmă. Fuseseră lăsate acolo cu dispoziţia de a aştepta ordine. Dar iată că trecuseră douăzeci şi patru de ore, şi ordinele tot nu soseau. Nimeni nu cunoştea adevărata situaţie. Unii spuneau că şcoala de tancuri s-a evacuat, alţii pretindeau că s-ar fi angajat în luptă. După diverse zvonuri, şeful garnizoanei oraşului Borisov s-ar afla undeva pe şoseaua Minskului, dar nu în partea asta, ci tocmai la capătul celălalt al oraşului.

Sinţov şi căpitanul de artilerie se întoarseră la Bori-sov. Comenduirea se evacua. Cu glas răguşit, şeful co- menduirii le şopti că există un ordin al mareşalului Timo- şenko de a părăsi Borisovul, de a trece Berezina, de a opune acolo rezistenţă nemţilor şi de a nu-i mai lăsa să înainteze, apărînd această poziţie pînă la ultima picătură de sînge.

Căpitanul de artilerie nu-l crezu şi pretinse că omul ar fi născocit toată această istorie. Totuşi, comenduirea se evacua, încărcîndu-şi calabalîcul în camioane, şi era greu de presupus că lucrul acesta se face fără ordinul cuiva. Cei doi porniră iarăşi cu camionul afară din oraş. Pe şosea înainta o mulţime de oameni şi maşini, stîrnind nori de praf. Acum însă şuvoiul acesta se îndrepta într-o singură direcţie — de la Borisov spre răsărit.

Înălţat pe o moviliţă îngustă de pămînt, în mijlocul mulţimii, stătea un om uriaş cu capul gol, strîngînd un nagan în pumn. Era scos din fire, reţinea furios oameni şi maşini şi ţipa cu glas strident că el, politrucul Zotov, are sarcina să oprească acolo întreaga armată, că o va opri deci neapărat şi va împuşca pe oricine va mai în-

cerca să se retragă! Dar oamenii continuau să înainteze, trecînd pe jos şi în camioane pe lîngă politruc, şi el era obligat să dea drumul unora ca să apuce pe următorii, îşi băga la brîu naganul ca să aibă mîinile libere, în-şfăca pe unii de piept, le dădea drumul şi iarăşi îşi smulgea naganul de la brîu, se răsucea cu faţa spre puhoiul care-l copleşea şi apuca din nou pe cineva de bluză, la fel de furios şi tot atît de inutil...

Sinţov şi căpitanul de artilerie opriră camionul în spatele unui dig, într-o pădurice rară de lîngă rîu. Păduricea furnica de omenire. Cineva îi spuse lui Sinţov că undeva pe aproape cîţiva militari formează nişte unităţi. Şi în- tr-adevăr, la liziera pădurricii trei-patru colonei dădeau diverse dispoziţii. Pe trei camioane cu obloanele lăsate se întocmeau liste de oameni; se formau companii, care, sub conducerea unor comandanţi numiţi la faţa locului, plecau spre dreapta şi spre stînga, de-a lungul rîului Berezina. Din alte camioane se distribuiau puşti oamenilor trecuţi în liste. Sinţov se înscrise şi el; se alese cu o puşcă, la care era prinsă şi baioneta respectivă. Dar puşca nu avea curea, aşa că trebuia ţinută tot timpul în mînă.

Unul din coloneii care organizau unităţile, un tanchist pleşuv, cu Ordinul Lenin pe piept, care călătorise de la Moscova în acelaşi vagon cu Sinţov, îi cercetă biletul de voie şi buletinul militar, după care săltă din umeri ironic: la ce dracu e nevoie acum de ziar? Totuşi, îi ordonă să nu se depărteze — pentru el, ca pentru un intelectual ce este, se va găsi cu siguranţă ceva de făcut. Colonelul sublinie, anume parcă, vorbele: ,,ca pentru un intelectual...” Sinţov pricepu abia a doua zi ce înţeles dăduse el acestor vorbe. După ce se învîrti o vreme prin preajma lui, Sinţov se depărţă cam la o sută de paşi de colonel şi se aşează pe scara camionului său de trei tone.

Peste vreo oră sosi în goană căpitanul de artilerie, îşi trase din camion raniţa personală, îi strigă fericit lui Sinţov că pînă una-alta căpătase comanda unei subunităţi de două tunuri şi plecă în grabă. Sinţov nu-l mai văzu niciodată.

Pădurea continua să fie plină de oameni şi, oricît de mulţi se încolonau şi plecau sub comandă în diferite direcţii, părea că numărul lor nu se va mai micşora nici- cînd.

Mai trecu o oră, şi pe cer apărură primele avioane de vînătoare nemţeşti. Descoperind concentrarea de oameni din pădurea cea rară de pini, nemţii începură s-o atace cu valuri de avioane. Cam la fiecare treizeci de minute, Sinţov se arunca la pămînt şi-şi lipea obrazul de trunchiul unui pin subţirel, a cărui coroană săracă se legăna în înaltul văzduhului. La fiecare atac, părea că întreaga pădure începe să tragă în avioane. Oamenii trăgeau din puşti, din mitraliere, din nagane, stînd în picioare, în genunchi, pe spate.

Dar avioanele veneau, veneau mereu, şi toate erau nemţeşti.

„Dar ale noastre unde sînt?" se întreba cu amărăciune Sinţov, tot aşa cum se întrebau în gînd sau cu glas tare toţi oamenii din jurul lui.

Abia către seară, deasupra pădurii apărură trei avioane de vînătoare „IL-l6", cu stele roşii pe aripi. Sute de oameni săriră în picioare, începură să strige şi să fluture buchiroşi din mîini. Dar peste trei minute avioanele se întoarseră şi începură să secere din mitraliere.

Un intendent bătrîn, care stătea în picioare lîngă Sinţov şi îşi scosese şapca, umbrindu-şi cu ea ochii de soare ca să desluşească mai bine avioanele noastre, căzu lovit în plin. La doi paşi de el fu rănit un ostaş, care se prăvăli la pămînt şi începu să se zvîrcolească, îndoindu-se şi dezdoindu-se mereu, cu mîinile apăsate pe pîntec. Dar şi de astă dată oamenilor li se păru că totul fusese doar o întîmplare, o greşeală nenorocită. Abia cînd aceleaşi avioane reveniră pentru a treia oară, coborînd chiar pe deasupra pinilor, se deschise focul asupra lor. Avioanele trecură atît de jos, încît unul dintre ele putu fi doborît cu o salvă de mitralieră. În cădere, lovindu-se de copaci, avionul se făcu ţăndări şi căzu la mai puţin de o sută de metri de Sinţov. Între rămăşiţele carlingii fu găsit cadavrul unui aviator în uniformă nemţească. Şi deşi la început întreaga pădure jubila: „În sfîrşit, l-am dobo-

rît!”, curînd gîndul că nemţii au izbutit să captureze pe undeva un număr de avioane de-ale noastre cutremură pe toată lumea.

În sfîrşit, asupra pădurii coborî întunericul multaştep- tat. Şoferul camionului împărţi frăţeşte cu Sinţov cîţiva pesmeţi şi scoase de sub perna maşinii o sticlă de sitro- nadă dulce şi caldă, pe care apucase s-o cumpere la Borisov. Nici unul din ei nu-şi potoli setea; pînă la rîu nu era mai mult de o jumătate de kilometru, dar după spaima şi oboseala de peste zi, nici Sinţov şi nici şoferul nu avură putere să se mai ducă după apă. Şoferul se culcă în cabină cu picioarele afară, iar Sinţov se întinse pe pămînt, îşi sprijini de o roată porthartul, îşi puse capul pe el şi, în pofida groazei şi a nedumeririlor, căută cu îndărătnicie să-şi limpezească gîndurile. Nu, e cu neputinţă ca peste tot să fie la fel ca aici!

Cu acest gînd adormi, şi se deşteptă trezit de bubuitul unei împuşcături chiar la urechea lui. La doi paşi de el, un om trăgea în neştire dintr-un pistol îndreptat spre cer. în pădure explodau bombe, în depărtare se înălţa o pălă- laie, ţîşneau din tot locul nenumărate maşini, huruind, ciocnindu-se pe întuneric una de alta şi dînd peste copaci.

Şoferul dădu s-o pornească şi el, dar Sinţov luă, pentru prima dată în ultimele douăzeci şi patru de ore, o hotărîre de militar chibzuită: ordonă şoferului să rămînă pe loc pînă se va fi potolit panica. Abia peste o oră, cînd totul se linişti — plecaseră şi maşinile, şi oamenii — Sinţov se aşează în cabină lîngă şofer şi porniră să caute drumul care ieşea din pădure.

Ajunşi la lizieră, Sinţov observă pe fondul pălălăii un mic grup întunecat, format din cîţiva oameni, şi, oprind maşina, porni spre ei cu arma în mînă. Stînd pe marginea şoselei, doi militari cereau insistent actele unui civil.

— N-am nici un act! N-am, şi gata!

— De ce n-ai? întrebă aspru unul din militari. Prezintă actele.

— Vreţi acte? strigă civilul cu un glas tremurînd de enervare. La ce vă trebuie actele mele? Ce-s eu, Hitler? Îl vînaţi cu toţii pe Hitler! Tot n-o să-l prindeţi!

Militarul care-i ceruse actele duse mîna la centură să-şi scoată pistolul.

— N-ai decît să tragi, dacă te lasă cugetul! izbucni civilul cu curajul disperării.

Era puţin probabil ca omul acela să fi fost un diversionist sau un agent german, era mai degrabă un mobilizat scos din fire după atîtea încercări infructuoase de a-şi găsi unitatea. Dar ceea ce spusese el despre Hitler nu putea fi strigat în obrazul unor oameni scoşi şi ei din răbdări după tot ce înduraseră...

Toate acestea şi le spuse Sinţov mai tîrziu, căci în clipa aceea nu apucă să se mai gîndească la nimic: deasupra capului său se aprinse o rachetă orbitor de albă. Sinţov căzu la pămînt şi abia cînd fu jos auzi bubuitul unei explozii. Peste un minut, cînd se ridică, la douăzeci de paşi de el nu se mai găseau decît trei trupuri sfîr- tecate; poruncindu-i parcă să memoreze pentru totdeauna această imagine, racheta mai pîlpîi cîteva secunde în aer, apoi făcu o voltă luminoasă pe cer şi se pierdu fulgerător undeva în beznă.

Întors la camion, Sinţov zări picioarele şoferului, care se ascunsese cu partea de sus a corpului sub motor. Se urcară amîndoi în maşină şi mai făcură cîţiva kilometri spre răsărit, la început pe şosea, apoi pe un drum de pădure.. Oprind doi comandanţi pe care-i întîlniră, Sinţov află de la ei că noaptea s-a dat un ordin de retragere din pădurea cea rară, unde se adăpostiseră în ajun, la şapte kilometri de acolo, pe un nou aliniament.

Pentru ca maşina care înainta cu farurile stinse să nu se ciocnească de copaci, Sinţov coborî din cabină şi porni pe jos, în faţa ei, arătîndu-i şoferului drumul. Dacă l-ar fi întrebat cineva pentru ce avea nevoie de camionul acela, Sinţov n-ar fi ştiut nici el ce să răspundă, era o pură întîmplare: şoferul care se rătăcise de unitatea sa se obişnuise cu Sinţov şi nu voia să-l mai părăsească, iar acesta, nemaiputînd ajunge la unitatea sa, era mulţumit şi el că datorită camionului e legat tot timpul de un suflet viu.

Abia în zori, adăpostindu-şi maşina într-o altă pădure, unde mai sub fiecare copac se afla cîte un camion, iar

oamenii erau ocupaţi să sape şanţuri-adăpost şi tran- şee, Sinţov dădu în sfîrşit de şefii superiori. Era o dimineaţă cenuşie şi răcoroasă. Pe potecă, în faţa lui Sinţov, stătea un om relativ tînăr, cu o barbă ţepoasă, nerasă de trei zile, în cap cu o bonetă trasă pe ochi, într-o bluză cu romburi la petliţe, şi cu o manta soldăţească pe umeri, ţinînd, cine ştie de ce, o lopată în mînă. Cineva îi spuse lui Sinţov că acest om ar fi, pare-se, şeful garnizoanei din Borisov.

Sinţov se apropie de el şi, prezentîndu-se regulamentar, îl rugă pe tovarăşul comisar de brigadă să-i spună dacă nu s-ar putea ca el, politrucul Sinţov, să fie folosit în funcţia lui de redactor de gazetă militară, iar în caz că nu se poate, ce alt ordin îi dă? Comisarul de brigadă îi cercetă cu ochii absenţi întîi actele, apoi înfăţişarea şi în sfîrşit îi spuse cu glas indiferent şi trist:

— Dumneata nu vezi ce se petrece? Ce-i tot dai zor cu ziarul? De ce fel de ziare poate fi vorba acum?!

Vorbise în aşa fel încît Sinţov se simţi vinovat.

— Ar trebui să te duci la statul-major sau, şi mai bine, la Direcţia politică a frontului, acolo ţi se va spune unde să te prezinţi şi ce să faci, zise comisarul de brigadă după o scurtă tăcere.

— Şi unde se află statul-major sau Direcţia politică? întrebă Sinţov cu speranţă în glas.

Dar comisarul de brigadă înălţă din umeri şi întoarse capul să răspundă altor întrebări.

Sinţov se depărtă. Nici nu apucă să chibzuiască ce-i rămîne de făcut, cînd se ciocni piept în piept cu colonelul de tancuri pe care-l cunoscuse în ajun.

— Te-am căutat! Pe unde mi-ai fost? îl apostrofă colonelul cu asprime. Uite, vezi acolo cîţiva inşi? şi-i arătă un grup de oameni şezînd pe două trunchiuri prăvălite. Am înjghebat un tribunal provizoriu, alcătuit din trei persoane. Dumneata ai fost secretar la o gazetă, ai să-i ajuţi să întocmească procesele-verbale!

Pe trunchiurile de pin prăbuşite şedeau un jurist militar de rangul doi, cu părul negru, un politruc blond cu petliţe de aviator, un maior din trupele Comisariatului poporului pentru afacerile interne, cu petliţe zmeurii, şi

patru ostaşi aflaţi sub ordinele lor. Cîteşişapte se odihneau; la picioarele lor zăceau cîteva lopeţi, iar alături se căscau două şanţuri-adăpost pe jumătate săpate. Sinţov se prezentă.

— Carnet de notiţe ai? îl întrebă juristul militar.

— Am, spuse Sinţov.

— Perfect. Terminăm îndată şanţurile, pe urmă ne apucăm de treabă.

Cam peste o oră, şanţurile-adăpost fură terminate. Sinţov se aşeză pe pămînt cu picioarele în şanţ. De foame şi osteneală, începu să picotească. Nici nu-şi dădu seama cînd aţipi.

La început visă grădina părintească de la Veazma şi o văzu în mijlocul ei pe Maşa în uniformă, cu petliţe de jurist militar, apoi îi apăru ca aievea locuinţa de pe Usaciovka, în care intră un om cu figura lui Hitler şi cu glasul civilului, ucis de bombardament. Omul îi ceru ceva de mîncare. Sinţov îşi căută naganul de la şold ca să-l împuşte, dar naganul nu mai era la locul lui...

Se trezi îmbrîncit în şanţul-adăpost de cineva care se prăvăli peste el. Adăposturile fuseseră terminate la vreme: sus, deasupra pinilor, zburau avioane care-i îm- proşcau cu bombe.

Întreaga zi trecu pentru Sinţov ca învăluită în ceaţă; era ostenit, flămînd, nedormit de aproape trei zile. Ba se lăsa în şanţul-adăpost, aşteptînd să treacă bombardamentul şi adormind deseori acolo, ba ieşea afară să se încălzească la soare şi iarăşi îl fura somnul, ba — cînd li se aducea cîte un reţinut, şi juristul, politrucul şi maiorul îl interogau, el, Sinţov, scria procesul-verbal spri- jinindu-şi carnetul de genunchi şi, de oboseală, abia îşi mişca mîna cu stiloul.

— Mai pe scurt, te rog, mai pe scurt, numai esenţialul! spunea de fiecare dată juristul militar.

Iar esenţialul era că mai toţi cei reţinuţi nu erau nici diversionişti, nici spioni, nici dezertori, ci pur şi simplu nişte oameni care veneau de undeva, se duceau undeva, căutau pe cineva sau ceva şi nu găseau nimic, pentru că toate se învălmăşiseră şi se mutaseră de la locurile lor. Nimerind sub focul artileriei sau sub bombardamentele aviaţiei, năuciţi de zvonurile înspăimîntătoare despre desanturile şi tancurile nemţeşti, unii dintre ei îşi îngro- paseră sau chiar îşi rupseseră actele, de teamă să nu cadă prizonieri.

După interogatoriu, oamenii erau de obicei eliberaţi. Unora li se spunea încotro să meargă, altora nu li se spunea nimic,

fiindcă nimeni nu ştia ce să le spună. Mulţi din cei eliberaţi nu mai voiau să plece. Se temeau că, mai devreme sau mai tîrziu, vor fi iarăşi reţinuţi şi bănuiţi de dezertare.

Toate acestea alternau cu bombardamentele aeriene, în timpul cărora anchetaţi şi anchetatori se repezeau de-a valma în adăposturi.

Doi reţinuţi cu adevărat suspecţi, purtînd uniformă militară, dar neavînd nici un act asupra lor şi neputînd da nici un răspuns cît de cît verosimil la întrebarea de unde vin şi unde se duc, fură consideraţi diversionişti şi condamnaţi la moarte. Escorta care executase sentinţa a povestit după aceea că la marginea pădurii unul dintre ei a izbucnit în plîns, a cerut îndurare şi a făgăduit să explice totul, iar celălalt a cerut şi el la început să se mai aştepte cu execuţia, în ultima clipă însă, în faţa armelor ridicate, a apucat să strige: ***Heil Hitler!***

Printre cei reţinuţi peste zi se afla şi un nebun, un ostaş tînăr, foarte înalt, cu mîini şi picioare de uriaş, dar cu capul de copil, tuns scurt şi cu gît lung, tot de copil. Neputînd rezista tensiunii nervoase din timpul bombardamentelor, îşi pierduse minţile şi îşi închipuia că a căzut prizonier în mîna unor fascişti îmbrăcaţi în uniforme sovietice. Ieşise în plină şosea şi, dînd disperat din mîini, striga spre avioanele nemţeşti: „Trageţi, trageţi!” În mintea lui rătăcită, totul era răsturnat: oamenii dn jurul lui i se păreau nemţi, iar avioanele nemţeşti erau pentru el sovietice. Cu chiu, cu vai fu prins şi adus în faţa anchetatorilor.

Stătea în faţa lor palid, tremurînd din tot corpul şi, aţintindu-şi rînd pe rînd privirea ba în ochii juristului militar, ba într-ai lui Sinţov, le striga:

— De ce v-aţi îmbrăcat în hainele noastre, fasciştilor? Eu vă recunosc oricum! De ce v-aţi mascat?!

Toate încercările de a-l potoli, de a-i dovedi că se află între ai săi nu dădură nici un rezultat: cu cît i se ex-

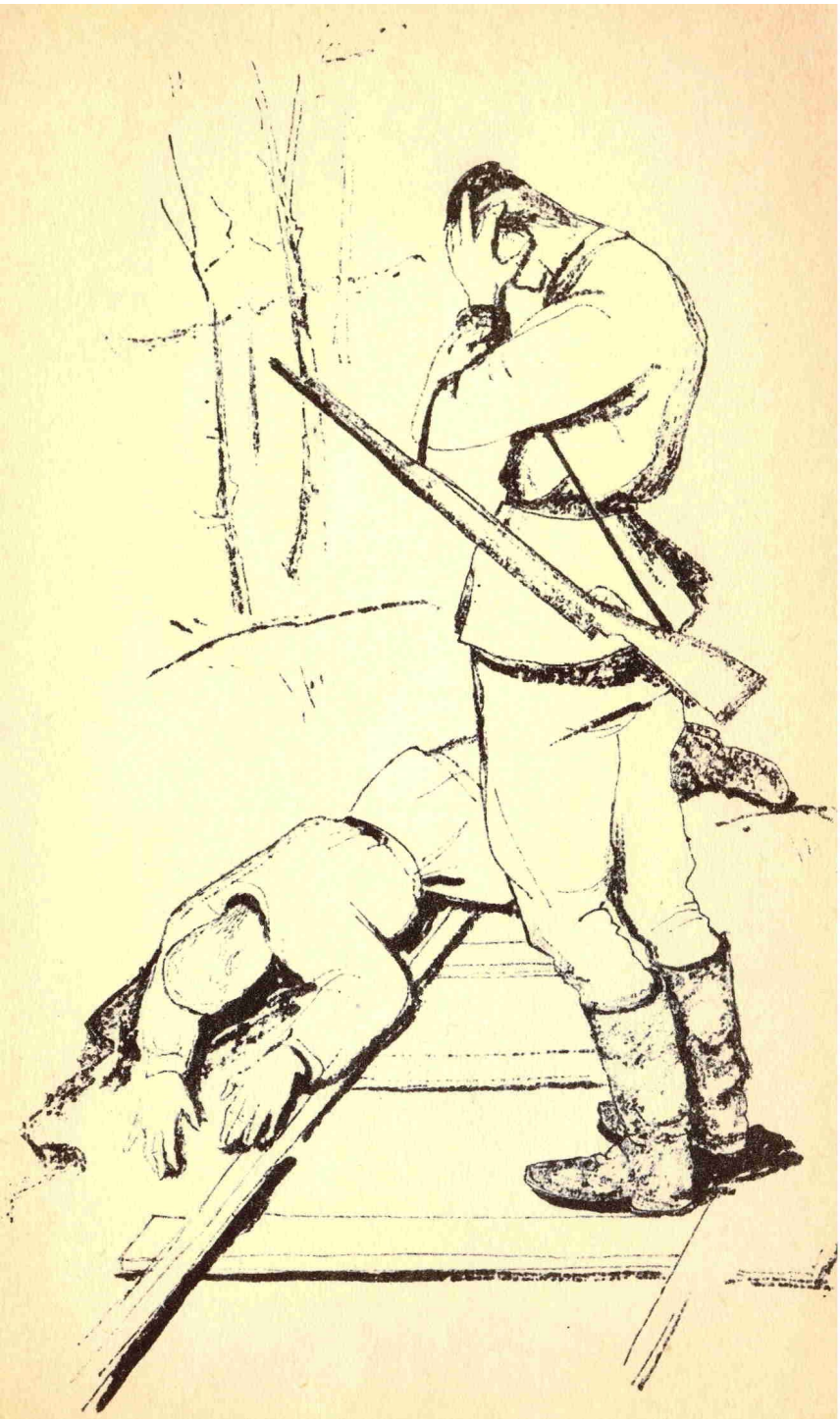

plică mai mult, cu atît se aprindea mai tare în ochii lui flacăra nebuniei.

La un moment dat, prinzînd clipa potrivită, se repezi în lături, înşfăcă puşca lui Sinţov, care era sprijinită de un copac, şi din trei salturi uriaşe fu în drum.

— Fugiţi! strigă el cu glas subţire, strident, de nebun, şi strigătul lui răsună atît de asurzitor, încît toţi oamenii adăpostiţi în jur auziră urletul acela neomenesc. Salva- ţi-vă! Ne-au înconjurat fasciştii! Fugiţi! Şi tot aplecîn- du-se şi ridicîndu-se, ţopăia pe drum, agitînd puşca deasupra capului.

Zărindu-l pe omul acela care se zbătea şi striga cu-prins de panică tot felul de prostii, cineva din pădure nu mai stătu mult în cumpănă, şi trase asupra lui cîteva focuri de pistol, dar nu-l nimeri. Apoi mai trase şi altcineva, dar tot degeaba.

Sinţov pricepu că dintr-o clipă într-alta omul va fi ucis, nu se poate să nu fie ucis, prea striga lucruri înfiorătoare, alarmiste. Hotărîndu-se să-l salveze şi nemai- gîndindu-se la nimic altceva, Sinţov se repezi spre ostaşul nebun. Dar acesta îl zări, se întoarse fulgerător spre el şi, apucînd arma pentru atac, se repezi în întîmpina-rea lui. Sinţov îi văzu deodată de foarte aproape ochii ieşiţi din orbite, plini de ură, dementi, se feri în lături, evitînd în ultima clipă lovitura baionetei, şi-i apucă arma cu amîndouă mîinile: cu dreapta — patul, şi cu stînga — ţeava. Acum nu mai trăgea nimeni, temîndu-se să nu-l nimerească pe Sinţov. Sinţov şi ostaşul înnebu-nit continuară să lupte cîteva minute, încercînd să-şi smulgă unul altuia arma din mîini. În timpul luptei, Sinţov reuşi treptat să prindă puşca cu amîndouă mîinile de pat, iar ostaşul o trăgea de ţeavă. Adunîndu-şi toate puterile, Sinţov smuci puşca şi, în prima clipă, nici nu-şi dădu seama ce s-a petrecut: scăpînd ţeava din mîini, nebunul îşi ridică braţele în sus, de parcă ar fi vrut să se apuce cu palmele de păr, dar înainte de a ajunge cu ele la cap, se prăvăli cu faţa la pămînt.

Abia atunci pricepu şi Sinţov că împuşcătura pe care o auzise cu o clipă în urmă nu pornise dintr-altă armă, ci chiar dintr-a lui. Smucind puşca, el apăsase pe trăgaci, aşa că acum la picioarele lui zăcea un om ucis de el.

Sinţov îşi dădu seama că era mort, şi nu rănit, încă înainte de a-şi fi aruncat puşca şi înainte de a se fi aplecat asupra celui căzut. Ostaşul zăcea cu faţa în jos şi cu capul răsucit într-o

parte: era mort. Sîngele i se scurgea pe gît şi se pierdea în praful drumului: glontele nimerise chiar în omuşor.

— Cît pe ce să stîrnească panică în toată pădurea, nemernicul, spuse, apropiindu-se de mort, un căpitan înalt, cu o barbă roşie ca focul, nerasă de mai multe zile. În mînă strîngea un nagan. El trăsese primele focuri. Alar- mist, ticălos! repeta mereu căpitanul. A meritat o asemenea moarte!

Deşi vorbea grosolan şi cu un glas sigur de sine, ochii lui aveau o expresie vinovată de cîine bătut. Prin grosolănia vorbelor încerca pesemne să se convingă pe sine însuşi, ca şi pe ceilalţi, că avusese dreptate să tragă în bietul nebun.

Sinţov nu-şi mai putea veni în fire. Iată primul lucru pe care-l realizase în război — ucisese pe unul de-ai săi. A vrut să-l salveze — şi l-a ucis!... Ce putea fi mai absurd şi mai îngrozitor decît acest lucru?!

Pînă la sfîrşitul zilei nu izbuti să afle ce se petrecea în jur. Ba se afirma că Minskul mai este în mîinile noastre, ba, dimpotrivă, că pînă şi Borisovul a fost ocupat de nemţi mai spre seară se zvoni că la vreo şapte kilo- metri de pădurea în care se aflau, trupele sovietice au reuşit să oprească înaintarea tancurilor nemţeşti; un-deva înainte răsuna, e drept, fără să se apropie, dar şi fără să se depărteze, o tragere intensă de artilerie... Toate aceste frînturi de informaţii răzbăteau pînă la conştiinţa lui Sinţov ca printr-o ceaţă groasă, în vălmăşagul bombardamentelor, al noilor interogatorii şi al gînduri- lor apăsătoare, stîrnite de crima pe care o făptuise cu puţin înainte.

După apusul soarelui, un ostaş se apropie de Sinţov şi-i spuse că-l cheamă colonelul.

Colonelul de tancuri, care, în virtutea dreptului celui mai energic dintre toţi oamenii aflaţi în pădure, dispunea de toţi ceilalţi, stătea în picioare în faţa unui cort mascat cu ramuri de pin, către care doi transmisionişti tocmai întindeau linia unui telefon de campanie. Alături de ei se afla un comisar de batalion în uniformă de grănicer.

— Dumneata ai întrebat de Direcţia politică a frontului, i se adresă colonelul lui Sinţov fără nici o introducere. Uite, dumnealui ştie unde se află Direcţia politică, mai spuse el, arătînd spre grănicer. E pe undeva pe lîngă Moghiliov, dînsul pleacă într-acolo şi ar putea să te ia şi pe dumneata.

Grănicerul aprobă din cap.

— Îndată, să-mi mai iau doar lucrurile! spuse Sinţov. Puteţi să mă aşteptaţi trei minute?

Grănicerul dădu din nou din cap şi aruncă o privire spre ceasul de la mînă.

— Mă întorc numaidecît! spuse Sinţov şi porni în goană spre camion, unde-şi lăsase valiza.

Dar camionul nu mai era acolo. Sinţov se învîrti un timp în loc, de parcă maşina dispărută s-ar fi putut ascunde undeva în pămînt, apoi îşi aminti că este aşteptat şi, dînd din mînă a lehamite, se întoarse fuga înapoi.

Grănicerul stătea în faţa cortului, plin de nerăbdare.

— Şi unde-ţi sînt lucrurile? întrebă el.

— Erau într-un camion, a plecat undeva, nu ştiu unde... răspunse Sinţov. Plec aşa.

Era mulţumit că în urmă cu vreo oră, cînd începuse să se însereze, îşi scosese din cabină mantaua şi şi-o aruncase pe umeri.

— Da, spuse grănicerul şi-şi puse palma pe porthartul subţire. Şi lucrurile mele sînt toate pe mine. N-am nici manta. A ars o dată cu maşina.

I-ar fi putut mărturisi lui Sinţov că pierduse absolut totul: îi pierise familia, arsese casa în care locuia — dar nu pomeni decît de mantaua pierdută şi adăugă:

— Să mergem!

Făcură vreo doi kilometri prin pădure, pînă ajunseră la şoseaua Minskului. Sinţov se aştepta că vor urca în una din maşinile care se adăposteau ici-colo sub copaci şi vor pleca imediat? nu reţinuse vorbele comisarului de batalion despre mantaua mistuită de foc o dată cu maşina în care se aflase. Abia cînd ieşiră pe şoseaua Minskului, pe care din cînd în cînd treceau în goană tot felul de camioane, şi grănicerul spuse: «Acum o să pornim cu „ocazia” spre Orşa», Sinţov pricepu că grănicerui nu are nici un fel de maşină şi că vor călători cum se va putea.

— Mai mergi vreo două sute de paşi, eu rămîn aici, zise comisarul de batalion. Dacă maşinile nu opresc la semnul meu, încearcă să le opreşti dumneata.

Sinţov se îndepărtă la vreo două sute de paşi. Îl văzu apoi pe comisarul de batalion ridicînd de cîteva ori mîna pentru a opri

maşinile care treceau. De cîteva ori ridică şi el mîna, dar nici una nu opri. În sfîrşit, văzu un camion oprindu-se la semnalul comisarului, şi pe acesta deschizînd portiera cabinei şi discutînd cu cineva dinăuntru.

Sinţov se repezi spre maşină. În clipa aceea se auzi vuietul unui avion în picaj. Sdnţov se aruncă la pămînt din obişnuinţă şi, căzînd, simţi în nări mirosul asfaltului încins. Peste cîteva secunde, cînd întoarse capul, pe şosea nu mai era nici camionul oprit, nici grănicerul-co- misar de batalion. Bomba nimerise în plin, pe asfalt se căsca o groapă fumegîndă, în jur zăceau bucăţi de fier răsucit, iar pe şosea, în întîmpinarea lui Sinţov se rostogolea o roată de camion. După cîţiva metri, vrînd parcă să ajungă chiar la picioarele lui, roata se clătină din mers şi căzu, hîrşîind cu geanta de asfalt.

Sinţov stătea singur pe şoseaua Minskului, în timp ce camioanele continuau să treacă pe lîngă el, şi-i era atît de greu pe suflet, încît numai oboseala cumplită îl împiedica să izbucnească în urlete sau în hohote de plîns.

Mai merse cîţiva kilometri în lumina săracă a amurgului, apoi, ca şi alte mii de oameni, se culcă să înnopteze în şanţul şoselei, cu boneta sub cap şi cu faţa acoperită de gulerul mantalei. Dormi cîteva ore ca mort, fără să audă duduitul maşinilor care treceau pe şosea şi nici vuietul bombardamentelor de noapte. Se trezi la atingerea unei mîini, care-i dăduse la o parte gulerul mantalei şi-i pipăia obrazul.

— Nu, ăsta nu-i mort, şopti un glas.

Sinţov deschise ochii şi se săltă în capul oaselor. În faţa lui stăteau doi băieţi de vreo şaisprezece ani, îmbrăcaţi în uniformele curăţele ale Şcolii speciale de artilerie, cu două mici ţevi de tun încrucişate pe petliţele negre. Probabil că, asemenea lui Sinţov, nu mai mîn- caseră nimic de cine ştie cînd: aveau feţele trase şi ochii îngroziţi. Semănau cu doi pui de stăncuţă căzuţi din cuib în şanţul şoselei.

— Ce-i cu voi, băieţi? întrebă Sinţov, ridicîndu-se în picioare. Unde vă duceţi?

Băieţii răspunseră că au fost la Smolensk în tabăra de pregătire pentru parada de vară a sportivilor, şi acum se întorc la Şcoala specială de la Borisov.

— Şi unde e şcoala voastră? întrebă Sinţov. Chiar în oraş?

Nu, şcoala lor era şi mai departe, îi explicară băieţii, la şaisprezece kilometri în afara oraşului, pe şoseaua Minskului.

— Cred că acum la Borisov se află nemţii, le spuse Sinţov. Am fost acolo ieri.

Băieţii se uitară la el neîncrezători, apoi unul dintre ei îşi întoarse furiş ochii spre şosea. Sinţov îi urmări privirea şi văzu la vreo două sute de metri, pe marginea şanţului, cîteva trupuri nemişcate, iar în mijlocul şoselei o groapă de bombă, pe care tocmai o ocolea un camion, gonind spre est. În ajun, cînd se culcase, nu era nici un cadavru în jur. Înseamnă deci că noaptea o bombă a căzut atît de aproape, a ucis mai mulţi oameni, iar el nici nu s-a trezit.

— Credeam că şi dumneavoastră sînteţi mort, spuse unul dintre băieţi. Şi acum, unde să ne ducem?

— O să ne ducem totuşi la şcoala noastră, făcu celălalt. E imposibil ca nemţii să fie acolo.

Sinţov nu reuşi să-i convingă să nu se ducă. Băieţii nu-i dădură crezare.

Atunci le explică cu de-amănuntul unde e cotul şose-lei care face la stînga, imediat după a cincea piatră kilometrică. În acel loc vor părăsi şoseaua, o vor lua drept înainte pe drumul de pădure şi vor merge mereu, pînă cînd vor fi reţinuţi de santinele. Acolo li se va spune dacă au voie să meargă înainte, sau, dacă nu, vor fi opriţi pe lîngă unităţile din pădure...

Terminînd ce avea de spus pe un ton de ordin, care avu asupra băieţilor efectul scontat, Sinţov scoase din buzunarul mantalei o cutie de conserve, primită în ajun de la juristul militar, şi porunci băieţilor să-i ţină tovărăşie la masă. În cutie erau sardele sărate. Le mîncară pînă la ultima, fără pîine şi fără apă.

Băieţii plecară. După ce-şi luă rămas bun de la ei, Sinţov mai urmări multă vreme cu nelinişte în ochi cele două siluete subţirele, care se depărtau.

Apoi îşi scuturâ mantaua şi boneta şi porni pe şoseaua Minskului spre răsărit, spre Orşa.

Cîţi oameni mergeau atunci pe această şosea, abătîn- du-se în pădure, ascunzîndu-se de bombardamente în şanţuri, ridicîndu-se şi pornind s-o măsoare iar şi iar cu picioarele ostenite! Se înşirau nenumărate familii, refugiate din Stolbţî, Baranovici, Molodecino şi alte orăşele sau tîrguri ale Bielorusiei apusene.

Acum, în cea de a opta zi a războiului, trecuseră deja de Borisov, erau deci pe drumuri de mult, din prima zi a războiului... Veneau mereu mii de oameni în cele mai ciudate căruţe, brişti sau trăsurici, veneau bătrîni cu perciuni şi bărbi albe, pe cap cu pălării tari străvechi, veneau femei istovite, îmbătrînite înainte de vreme, veneau copii — cîte şapte- opt-zece în fiecare căruţă —, copii mici, cu mutrişoare negricioase şi pline de praf, cu ochii vii şi speriaţi. Dar mult mai mulţi mergeau pe jos, pe lîngă căruţe.

Printre femeile bătrîne în rochii zdrenţuite, printre moşnegi şi copii, apăreau uneori femei şi fete tinere, arătînd deosebit de straniu pe această şosea, în paltoanele lor elegante, jalnice acum, după cîteva zile de drum pe jos, cu nişte coafuri moderne, răvăşite şi pline de praf. Sinţov văzuse pentru prima dată asemenea coafuri în timpul campaniei din Bielorusia apuseană — acum, însă, ele i se păreau şi mai absurde şi mai jalnice. Oamenii duceau legături şi boccele. Cu degetele strînse, crispate, negre de noroi şi tremurînd de osteneală şi de foame, oamenii le cărau totuşi după ei.

Toţi se îndreptau spre răsărit, iar în direcţia contrară, pe amîndouă laturile şoselei mergeau bărbaţi tineri în haine civile, cu lădiţe de placaj, sau valize de carton presat în mînă, cu saci de spate, mergeau mobilizaţii, grăbiţi să ajungă cît mai curînd la punctele de adunare stabilite dinainte, îndîrjiţi ca nu cumva să fie consideraţi dezertori, mergeau în întîmpinarea morţii, în calea nem-ţilor. Îi mînau înainte datoria şi credinţa; nu ştiau exact unde se află nemţii şi refuzau să-şi închipuie că nemţii ar putea să ajungă acolo înainte ca ei să-şi fi pus haina ostăşească şi să fi luat arma în mînă... A fost una din cele mai crîncene tragedii din acele zile — tragedia oamenilor care mureau în bombardamente pe drumuri, sau cădeau prizonieri la nemţi, înainte de a fi ajuns la unităţile lor.

Iar de o parte şi de alta a şoselei se înşirau păduri şi dumbrăvi paşnice. În ziua aceea, Sinţov trăi o scenă care i se întipări în minte pentru toată viaţa, ca arsă cu fierul roşu. Către seară ajunse în dreptul unui sătuc. Casele erau risipite pe o colină dulce; grădinile de un verde-întunecat apăreau scăldate în lumina roşie a amurgului; deasupra acoperişurilor se înălţau dîre de fum, iar pe creasta colinei, conturaţi pe fondul amurgului, băietanii din sat mînau caii spre luncă, la păscut.

Cimitirul satului ajungea pînă aproape de şosea. Satul era mic, dar avea un cimitir mare, întins pe o movilă întreagă, plină de cruci vechi, strîmbe, fărîmate, spălate de ploi şi ninsori. Sătucul acela micuţ şi cimitirul acela mare, şi nepotrivirea dintre ele — totul laolaltă zgudui inima lui Sinţov. Sentimentul intens şi dureros al dragostei pentru pămîntul natal, care acolo, în urma lui, a şi fost călcat de cizma nemţească, iar aici poate fi călcat chiar mîine — sentimentul acesta îi răscolea sufletul. Ceea ce văzuse în ultimele două zile îi confirma că e adevărat: da, nemţii pot ajunge şi aici — şi totuşi îi era cu neputinţă să-şi imagineze acest pămînt sub stăpînire nemţească. Atîtea nenumărate rînduri de strămoşi necunoscuţi — bunici, străbunici şi stră-străbunici — se odihnesc sub aceste cruci, unul peste altul, de veacuri, încît pămîntul acesta era al lor pînă la o mie de stînjeni adîncime şi nu putea, nu avea dreptul să devină străin.

Niciodată în zilele ce au urmat, Sinţov n-a mai trăit o teamă atît de copleşitoare pentru viitor: şi mai de- parte ce va fi?! Dacă lucrurile au început aşa, atunci ce se va întîmpla cu toate cîte îi sînt atît de scumpe, cu toate în mijlocul cărora a crescut şi pentru care a trăit, ce se va întîmpla cu poporul, cu armata pe care se obişnuise s-o considere de nebiruit, cu comunismul, pe care s-au jurat să-l distrugă aceşti fascişti, ajunşi, încă într-a opta zi a războiului, atît de departe, tocmai între Minsk şi Borisov?

Sinţov nu era laş, dar, ca şi atîtea milioane de oameni, nu era pregătit pentru ceea ce se întîmplase. Mare parte din viaţa lui, ca şi a celorlalţi concetăţeni ai lui, se scursese în lipsuri, în încercări şi în luptă, de aceea, după cum se dovedi mai tîrziu, povara îngrozitoare a primelor zile de război nu reuşi să le frîngă sufletele. Dar atunci, la început, ea li se păru, celor mai mulţi dintre ei, o povară de nesuportat, cu toate că mai tîrziu ei îi re- zistară.

Cu un an şi jumătate în urmă, cînd lui Sinţov i s-a propus ca în loc să fie demobilizat să rămînă în cadrele armatei, deşi propunerea nu l-a bucurat, el a acceptat-o dintr-o convingere intimă: divizia în care îşi făcea serviciul se afla pe Bug, dincolo de Bug erau fasciştii, în văzduh plutea ameninţarea războiului, şi el socotea că în asemenea situaţii comuniştii n-au dreptul să plece din armată.

Şi iată că acum, cînd a intervenit tocmai ceea ce-l determinase să rămînă în armată, acum, cînd izbucnise războiul cu fascismul, el s-a pomenit chiar de la început departe de unitatea şi de munca lui, un fel de vîntură- lume, un om care-şi arată fiecăruia fără rost actele, îşi caută redacţia, aflată cine ştie unde, un om care rătă-ceşte şi se depărtează de linia frontului, aproape ca un dezertor.

Cu toate că grănicerul, tovarăşul său de drum, se prăpădise, Sinţov era hotărît să ajungă şi singur la Moghi- liov, de vreme ce se spunea că acolo se găseşte Direcţia politică a frontului. Dar dacă şi informaţia aceasta avea să se dovedească a fi falsă, Sinţov era ferm decis să nu mai caute nimic şi să ceară să fie încorporat în prima unitate de linie pe care o va întîlni, unde să-şi înceapă munca lui de politruc.

Ca şi în ajun, toată dimineaţa continuă să facă semne maşinilor care treceau, dar iarăşi nici una nu opri. Aşa că renunţă să le mai pîndească şi merse cu încăpăţînare tot restul zilei pe marginea şoselei, ba lăsîndu-se furat de gîndurile-i apăsătoare, ba umblînd fără nici un gînd, mulţumindu-se doar să-şi tîrîie anevoie picioarele, grele ca de plumb.

Probabil că pînă la urmă tot ar fi ajuns la Orşa chiar şi pe jos, dacă pe înserate nu s-ar fi oprit în dreptul lui un camion.

— Încotro mergi, tovarăşe politruc? întrebă un colonel, deschizînd portiera cabinei.

— La Orşa! răspunse morocănos Sinţov.

— Şi de ce mergi pe jos?

— Am încercat să găsesc o ocazie, dar m-am plictisit să tot ridic mîna, spuse Sinţov la fel de morocănos. Nu vor, ticăloşii, şi pace!

— Da, sînt destui ticăloşi pe lume, deşi mult mai puţini decît s-ar crede în asemenea situaţie. Ia dă-mi să-ţi văd actele!

Sinţov îi întinse nepăsător actele militare. Colonelul le cercetă la repezeală şi i le înapoie.

— Urcă-te, am să te duc pînă acolo.

După o oră de goană turbată, ajunseră la Orşa. Colonelul luase maşina cu împrumut şi îşi dăduse cuvîntul de onoare că, o dată ajunşi la Orşa, o va trimite înapoi. Ca şi Sinţov, voia şi el să ajungă la Moghiliov şi spera să găsească la Orşa un tren în direcţia aceea. Sinţov intră împreună cu colonelul la şeful comenduirii oraşului. Comenduirea se afla în suibsolul unei

şcoli. Pe mese se găseau cîteva telefoane, la care şedeau, năuciţi de atîtea strigăte, un maior de infanterie — şeful comenduirii oraşului — şi încă doi maiori, din trupele de căi ferate.

— Mai pleacă vreun tren spre Moghiliov? întrebă colonelul.

În clipa aceea, şeful comenduirii, căruia îi fusese adresată întrebarea, zvîrli în furcă receptorul în care stri- gase şi se repezi spre alt aparat, dar colonelul îl opri, lăsîndu-şi mîna grea pe umărul lui, şi-l întoarse cu faţa spre el.

— Răspunde cînd te întreb. Mai pleacă vreun tren spre Moghiliov? şi cînd anume?

— Îndată, tovarăşe colonel! spuse maiorul, cu glas răguşit. Trebuie să plece... Şi se repezi spre celălalt aparat, care zbîrnîia mereu. Pe măsură ce asculta ce i se raportează la telefon, chipul lui se posomora tot mai mult. Pînă la urmă, de furie, trînti o înjurătură şi aruncă receptorul cît colo. N-o să mai plece nici un tren, tovarăşe colonel! Asta e... mare bucurie!... Mi s-a comunicat adineauri că între ultima staţie şi Moghiliov a fost bombardat un tren cu muniţii. Amîndouă liniile sînt distruse. N-o să mai plece nici un tren spre Moghiliov.

— Bine, dă-l naibii, spuse liniştit colonelul, adresîn- du-se lui Sinţov. Ăştia habar n-au de nimic, nu vorbesc decît despre explozii şi catastrofe, probabil însă că se poate trece foarte bine. Hai la gară. Acolo ne lămurim noi.

Dar nici la gară nu era prea simplu să te lămureşti. Lumina nu ardea. Şeful comenduirii staţiei de cale ferată şi şeful staţiei le şoptiră cu un aer misterios că deocamdată ei nu ştiu nimic. Pînă la urmă, colonelul opri un impiegat, care-i comunică, tot în şoaptă, ca pe o mare taină, că pe linia de garaj de lîngă pompa de apă se formează un mărfar spre Moghiliov.

— Să mergem! spuse colonelul.

După cît se vede, nu numai Sinţov, ci şi acest om în vîrstă, umblat şi trecut prin multe, se simţea cam singur şi era dornic de tovărăşia şi înţelegerea cuiva. El îi povesti lui Sinţov că a sosit cu avionul la Moscova, venind de la Regiunea militară Volga, a fost numit şef de stat- major al unui corp de armată, a bătut toate drumurile pînă la Borisov, în căutarea corpului său de armată, era cît pe ce să cadă în mîna nemţilor, o zi întreagă a con-dus lupta unei companii de infanterie rămase fără co-mandant, pentru ca la urma urmei să afle că unitatea lui nici

nu se află aici, ci a ieşit în raionul Osipovici- Bobruisk, de aceea vrea să ajungă acolo prin Moghiliov.

— Fireşte că aş fi putut rămîne să comand compania aceea, spuse el mînios, dar odată şi odată tot trebuie să punem rînduială în toate! Slavă domnului, nu mai sîntem în prima zi de război, după opt zile de luptă ar cam fi timpul să facem puţină ordine! De vreme ce am fost numit şef de stat-major, înseamnă că trebuie să mă prezint la postul meu, şi nu pur şi simplu să mă înşir într-un lanţ de trăgători cu arma în mînă. Un nătărău şi-a permis să mă acuze de laşitate cînd am predat unui locotenent comanda companiei!

— Şi dumneavoastră? — întrebă Sinţov.

— Eu? I-am ars două peste bot pentru „laşitate", ca altă dată să fie mai deştept, şi am plecat.

Amintindu-şi de acest episod, colonelul se făcu stacojiu la faţă, şi chipul lui, destul de încruntat şi pînă atunci, deveni de-a dreptul fioros.

Rătăciră multă vreme printre linii, în căutarea garniturii, şi — ca mai totdeauna în asemenea ocazii, cînd se iveşte un om sigur de sine, ştiind cu precizie ce anume vrea — grupul lor crescu la vreo zece oameni, care, din diferite motive, voiau să ajungă la Moghiliov.

În timp ce căutau trenul, bombardierele nemţeşti atacară staţia. De pe liniile lor de garaj, locomotivele începură să urle, una după alta.

Şi erau cîteva zeci de locomotive în nodul de cale ferată de la Orşa. Urlau, alăturîndu-se una alteia, şi islobozeau nori de aburi albi; era un urlet speriat şi îngrozitor de trist. Un urlet mult mai înspăimîntător decît bubuitul exploziilor cu care Sinţov începuse să se obişnuiască; ai fi spus că locomotivele se jeluie nu se ştie cui, sau cerului, sau oamenilor. Se jeluie şi cer ajutor, iar cerul le tot scuipă bombe, care cad pe pămîntul negru şi explodează printre case, şine şi oameni culcaţi între linii, năuciţi, furioşi, nefericiţi, pînă-n adîncul sufletului lor jigniţi şi îndureraţi de tot ce se petrece în jurul lor.

După încetarea alarmei, ajunseră în sfîrşit la pompa de apă şi, negăsind acolo nici o garnitură, se aşezară cu toţii pe grămezile de zgură dintre linii. Nimeni n-avea gust de vorbă, dar nici să tacă într-una nu puteau: prea multă amărăciune se adunase în sufletul fiecăruia. Discuţia începută semăna cu şuviţa de apă

care cade neîncetat, strop cu strop, dintr-un robinet prost închis.

— Nici cu gîndul n-am gîndit, spuse cu amărăciune un glas din întuneric — glasul unui om a cărui faţă Sinţov nu reuşi să o desluşească.

— Dacă ar fi numai asta, încă n-ar fi grav, vorbi şi colonelul după o vreme de tăcere. Dar vezi că de gîndit ne-am gîndit noi însă cînd a fost la o adică a ieşit o brambureală!

— E uimitor de multă dezordine! spuse altcineva din întuneric, cineva tot nevăzut, cu o voce nedumerită şi înaltă de tenor. Pur şi simplu uimitor!

— Batalionul meu de pionieri era pînă acum la Belo- stok! răsună un bas adînc. Unde s-o fi retras?...

— Poţi să-l cauţi mult şi bine! răspunse glasul rece şi repezit al cuiva.

Urmară cîteva minute de tăcere.

— Am învăţat la academiile militare despre catastrofa din august[1], am rîs noi de Samsonov, da am feştelit-o... cadenţă cu grosolănie aceeaşi voce rece şi acră care-i răspunsese comandantului de pionieri. Se vorbea că o să înaintăm ca în brînză, pe teritoriu străin, fără vărsare de sînge... Ura-ura, şi cîte şi mai cîte...

— O să mai luptăm noi şi pe teritorial străin — asta bagă-ţi-o bine în cap, dumneata, ăla din întuneric, că nu văd ce grad ai pe umăr! interveni supărat colonelul. Dar ce-i drept e drept: brambureala e mare, foarte mare... Şi principalul e că tot noi trebuie s-o descurcăm!

Observaţia aceasta fu primită de un cor întreg de reflecţii. Cineva spuse că noi, ruşii, pierdem destul de mult timp cu înhămatul, în schimb, cînd pornim, mergem repede. Dar zicala asta nu găsi prea mulţi susţinători.

— Acum nu sîntem în opt sute doisprezece, acum ca să înhămăm trebuie să ne grăbim! Că altfel o să ajungem, tot înhămîndu-ne, pînă la Smolensk!

Altcineva afirmă chiar că zicala asta a fost cu siguranţă născocită de nemţi! Oamenii se ciorovăiau între ei, dar în glasul tuturor se simţea o nuanţă de supărare, ciudă şi jignire. Erau copleşiţi nu numai de vădita de- zordine, ci şi, mai cu seamă, de

[1] Este vorba de înfrîngerea suferită de armata ţaristă în august 1914 la lacurile Mazuriene, în fosta Prusie Orientală.(n. ed.).

faptul că pe undeva se duc lupte, pe undeva rezistă şi unităţile lor, în timp ce ei n-au reuşit încă să ajungă acolo şi nici nu ştiu cînd şi cum vor ajunge!

— Eu, unul, era cît pe ce să fiu împuşcat ieri ca diversionist! spuse cineva. Mi-au băgat ţeava naganului între dinţi, ca unui cal. Eu am luptat pentru Perekop, iar ei, puştanii, au vrut să-mi bage naganul în gură!

— Hei, dumneata cu catastrofa din august! îl strigă deodată colonelul, amintindu-şi parcă de ceva, pe omul cu glas rece care-i displăcuse. Vii şi dumneata cu noi la Moghiliov? Îţi cauţi unitatea?

Dar întrebările rămaseră fără răspuns. Cel întrebat fie că plecase, fie că nu voia să răspundă. Prin întuneric se auzi cum oamenii se întorc unul către altul.

— S-ar părea că a plecat, răsună într-un tîrziu glasul profund al pionierului. A stat chiar aici, lîngă mine.

— Fireşte că mai sînt şi alarmişti, vorbi iarăşi colonelul după o scurtă tăcere, răspunzînd în parte constatării pionierului, în parte propriilor sale gînduri. Sînt destui cei cărora li s-ar cuveni un nagan între dinţi... Se întîmplă însă că o păţesc nu cei care ar merita-o... Să mergem! Şi se ridică primul. Naiba-i ştie, poate că mai au pe aici şi o altă pompă de apă! Hai s-o căutăm!

Altă pompă de apă n-au găsit, dar după vreo oră de cercetări dădură peste un acar, care le arătă departe în întuneric cîteva vagoane fără locomotivă şi le spuse că acestea urmează să fie ataşate trenului de Moghiliov.

Obosiţi de atîta rătăcire fără noimă, toţi se îndreptară spre vagoane. Între vagoanele de marfă, pe un vagon- platformă, se aflau două autobuse nou-nouţe pentru state-majore.

— Să ne instalăm în autobuse, spuse colonelul, ur- cîndu-se pe platformă şi încercînd să deschidă portiera unui autobus. Portiera se deschise. Dac-om avea tren o să plecăm, dacă nu, barem tragem un somn pînă dimineaţa.

Sinţov se sui şi el în autobus, se instală într-un fotoliu de muşama, îl pipăi îndelung cu palmele, de parcă s-ar îi îndoit că în aceste zile mai poate exista un lucru nou şi curat, apoi îşi sprijini tîmpla de geamul răcoros şi adormi.

Dimineaţa, buimăcit de somn, la început nu se putu dumeri de loc unde se află. Se găsea într-un autobus în mişcare; alături de

el, pe celelalte fotolii, dormeau mai mulţi militari necunoscuţi, iar afară, în dreapta şi în stînga, se perinda o pădure verde, caldă, scăldată în

soare. I se părea că trece în zbor pe o şosea. Abia mai tîrziu, amintindu-şi de păţaniile trăite peste noapte, îşi dădu seama că autobusul stătea nemişcat pe platforma unui vagon şi că de alergat aleargă nu el, ci trenul. Acarul nu-i păcălise: trenul se apropia de Moghiliov. La Moghiliov, şeful comenduirii luă actele lui Sinţov şi le cercetă de cîteva ori cu ochii roşii şi inflamaţi; probabil că era atît de ostenit, încît, citindu-le prima dată, nu pricepu nimic, a doua oară înregistră numai cîteva cuvinte şi abia a treia oară începu să înţeleagă ce era scris acolo. Îl informă pe Sinţov că Direcţia politică a frontului se află la treisprezece kilometri de Moghiliov.

— Treci podul de colo, care se vede pe geam, şi o iei la stînga pe şosea, spre Orşa. La kilometrul treisprezece, în pădure, în sfîrşit, te descurci dumneata acolo...

Sinţov avu noroc. Pe pod reuşi să oprească o camionetă. Alături de şofer se afla un locotenent de transmisiuni; bena era plină cu grenade. Locotenentul acceptă să-l ia, iar Sinţov se cuibări pe lăzile cu grenade şi merse cu maşina pînă la marginea pădurii. Acolo, cîteva drumuri proaspăt bătute de roţi se afundau în adîncul pădurii.

Sinţov porni pe unul din ele. Vremea se stricase, cernea o ploaie măruntă. Pe pantele colinelor împădurite, printre copaci, în tot locul, se săpau bordeie şi şanţuri- adăpost, ici-colo se zăreau mitraliere antiaeriene cu patru ţevi. Se părea că statul-major şi Direcţia politică a frontului abia se instalau. Curînd, chiar în mijlocul drumului, Sinţov se ciocni piept în piept cu un comisar de divizie care discuta cu cîţiva politruci. Comisarul era un bărbat uscăţiv, într-o manta galbenă de piele, înnegrită de ploaie, cu o faţă frumoasă, blîndă şi cu o mustăcioară ca spicul grîului. Comisarul de divizie semăna cu Ceapaev.

Sinţov se prezentă. Comisarul îi cercetă cîteva secunde, sub bătaia ploii, biletul de voie, din care pricină o picătură violetă se desprinse dintr-un colţ, de lîngă viza aplicată la Moscova, şi se prelinse de-a curmezişul hîrtiei.

— Din păcate, nu ştiu unde se găseşte în momentul de faţă redacţia voastră, spuse comisarul de divizie, împăturind biletul de voie în două. Mărturisesc că deocamdată nu ştiu nici unde se află secţia politică a Armatei a treia, de care ţii. Şi în general... — Se pare că intenţionase să spună că în general nu ştie unde se află întreaga Armată a treia, dar n-o spuse. Zîmbi

doar, cam amar, adăugînd: Va trebui să rămîi aici, la noi... Şi întinse actele nu lui Sinţov, ci unui bărbat gras şi rumen, care se găsea lîngă el, un comisar de batalion, a cărui faţă i se păru cunoscută lui Sinţov.

— Ia-l pe politruc la dumneata, spuse comisarul. Tur- maciov a devenit indisponibil pe mai multă vreme?

Comisarul de batalion confirmă că Turmaciov devenise indisponibil pe mai multă vreme şi, după ce ceru permisiunea, plecă şi-l luă cu el şi pe Sinţov.

— Aşadar, rămîi la noi, spuse el peste vreo jumătate de oră lui Sinţov, şezînd alături de el într-o Emka ascunsă sub ramurile unui brad.

Pe covoraşul maşinii stătea un termos, din care ba unul, ba celălalt îşi turna ceai, iar pe genunchii comisarului de batalion era un ziar cu o grămăjoară de pes- meţi vanilaţi.

— Mi i-a băgat în sac nevasta încă la Moscova, spuse comisarul de batalion. M-am şi supărat pe ea: „Ce mă tot încarci cu de-astea? Că doar am să fiu în subzistenta armatei!" şi uite că acum îmi prinde bine...

Pesmeţii erau din Moscova, comisarul de batalion — redactorul unei gazete de front — era şi el din Moscova. Cu un an în urmă, Sinţov fusese trimis în capitală la un curs scurt de ziaristică şi audiase acolo expunerile co- misarului despre rubrica ***Viaţa de partid.*** Era primul om cît de cît cunoscut pe care Sinţov îl întîlnea în cele cinci zile, de cînd umbla pe drumurile războiului; dar mai cu seamă se bucura că în sfîrşit nu va mai trebui să rătăcească în neştire, să se legitimeze la tot pasul, să audă mereu acelaşi răspuns: „nu ştiu", „n-am auzit", în sfîrşit, ajunsese la o unitate, putea să nu mai caute nimic, să rămînă locului, să capete ordine şi să facă tot ce fac oamenii plecaţi la război.

Gîndindu-se la toate acestea, oftă adînc.

— Ce-i cu dumneata? întrebă comisarul de batalion.

— Am obosit să tot rătăcesc de colo pînă colo, recunoscu Sinţov.

— E greu în general, spuse comisarul de batalion. Turmaciov a fost rănit ieri de nişte diversionişti. L-ai cunoscut?

— Nu.

— A lucrat cîndva la voi, la ***Drapelul de luptă.*** Venea azi-noapte încoace cu un camion al redacţiei. Cîţiva înşi cu o lanternă l-au oprit în drum şi i-au cerut actele. El le-a întins actele, iar ei: pac-pac din pistoale şi s-au făcut nevăzuţi! Cine erau? Ce voiau? De ce? Ziarul a ieşit astăzi, urmă comisarul de batalion, sărind în aparenţă de la una la alta, dar în fond continuînd să arate „cît e de greu în general", dar nu ştim unde să-l distribuim! Poşta militară încă nu funcţionează, nu ştim deocamdată unde se află unităţile. Azi-dimineaţă ne-am suit băieţii în maşini şi i-am trimis care încotro, pe diferite drumuri, ca să împartă ziarul tuturor unităţilor pe care le vor întîlni. E foarte greu, încheie el şi-i ordonă lui Sinţov să plece la Moghiliov, la tipografie, să ajute la scoaterea numărului următor. N-avem acolo decît trei oameni: secretarul, dactilografa şi urmăritorul de număr.

— Dar material există? întrebă Sinţov.

— Scoateţi numărul cu ce aveţi, răspunse comisarul de batalion. Mai tîrziu am să vin şi eu. Ce material ai vrea să existe? Şi dădu din umeri. Poate aduc băieţii ceva diseară. Ei distribuie ziarele şi adună material. Apoi ridică ochii spre Sinţov: Dar dumneata ai vreun material?

Sinţov însă se mulţumi să-i arunce o privire nedumerită: „Ce material aş putea avea eu?! îşi spuse el. De fapt, da, am ceva! Da, am văzut atîtea în aste cîteva zile, cîte n-am văzut în toată viaţa, dar s-ar putea oare publica toate acestea alături de comunicatul transmis adineauri prin radio, comunicat care se află acum pe genunchii redactorului-comisar de batalion, împreună cu grămăjoara de pesmeţi?! În comunicat se vorbeşte despre marile bătălii ce se desfăşoară la graniţă, or eu acum

trei zile nici măcar de la Borisov la Minsk n-am putut ajunge. Ce trebuie să cred: ce scrie în comunicat, sau ce-am văzut cu propriii mei ochi? Sau poate că şi una, şi alta reprezintă adevărul? Poate că acolo, la graniţă, se duc într-adevăr cu succes grele lupte de apărare, iar eu am avut ghinionul să nimeresc în fîşia unei pătrunderi făcute de nemţi şi, năucit de spaimă, nu pot înţelege ce se petrece în ansamblu."

Dar pentru gazetă lucrurile nu se schimbau, chiar dacă şi una, şi alta erau adevărate. Pentru paginile ei, comunicatul transmis la radio trebuia să fie singurul adevăr! Aşa şi era. Aşa era, şi altfel nici nu putea să fie.

— Nu, n-am nici un fel de material, spuse Sinţov după o lungă tăcere, aţintindu-şi privirea în ochii redacto-rului, şi amîndoi îşi citiră gîndurile şi se înţeleseră reciproc.

Sinţov se întorcea la Moghiliov pe întuneric, în acelaşi camion uşor al redacţiei — în care, cu o seară în urmă, fusese rănit predecesorul lui necunoscut, Turmaciov. Şi şoferul era tot cel din ajun. Tot timpul drumului, şoferul nu încetase să-i vorbească despre întîmplarea de ieri. Şi ori de cîte ori erau reţinuţi de patrule la punctele de control, Sinţov îşi prezenta cu mîna stîngă actele, iar cu dreapta strîngea în pumn mînerul naganului, pe care i-l procurase de la Direcţia politică redactorul grijuliu.

În timpul nopţii, în vechea tipografie de la Moghiliov, se paginase şi se tipărise, de bine, de rău, numărul următor al gazetei frontului. Jumătate din ziar cuprindea ultimele două comunicate ale Biroului sovietic de infor- maţii, tipărite cu litere mari, ca să ocupe cît mai mult spaţiu. Restul materialului se întocmise către miezul nopţii din notele aduse de corespondenţii care distri- buiseră pînă atunci numărul precedent al ziarului. Tot materialul era alcătuit din scurte notiţe despre diferite pilde de bărbăţie şi eroism, culese de la oamenii care fie că luptaseră în retragere vreme de o săptămînă, fie că reuşiseră să străpungă în ultimul moment încercuirea nemţească. La început, condeiul corespondenţilor, iar apoi vîrful creionului roşu al lui Sinţov, care făcea diferite corecturi pentru a pune de acord corespondenţele

cu comunicatul oficial, eliminară treptat din notiţele acestea tot ce ar fi putut indica locul de desfăşurare a luptelor. În vecinătatea celor două comunicate, care vorbeau de continuarea luptelor de la frontieră, aceste corespondenţe căpătau, poate, chiar un caracter liniştitor. Oamenii luptau, dădeau dovadă de vitejie, îi ucideau pe fascişti. Unde anume se întîmplau toate acestea? Asta se spunea în comunicate.

Chiar şi din cele mai lapidare relatări ale corespondenţilor întorşi peste noapte la redacţie, Sinţov înţelese că tot ce văzuse el pe şoseaua Minskului se petrecea nu numai acolo. Nemţii răzbătuseră în multe locuri. În orice caz, situaţia de pe Frontul de vest era grea, neclară, şi nu gazeta lor de front trebuia să vorbească despre asta! Înţelegea foarte bine lucrul acesta, şi creionul lui roşu acţiona fără nici o şovăială. Dar nu putea înţelege altceva: cum de fuseseră posibile toate acestea? Nu înţelegea de loc şi era frămîntat de o întrebare: este posibil oare ca, în pofida tuturor eforturilor, să nu putem face o cotitură radicală în următoarele cîteva zile? Tot ce-i văzuseră ochii părea să afirme: nu, nu vom putea face cotitura necesară! Dar inima lui nu se pultea împăca cu acest gînd, ea credea altceva! Şi cu toate că era în drept să înregistreze ceea ce vedea, credinţa inimii lui era mai puternică decît tot ce-i spuneau ochii. Sinţov n-ar fi rezistat amărăciunii primelor zile fără această credinţă a inimii, datorită căreia, alături de milioane de alţi militari şi civili, intră, fără să-şi dea nici el seama, în vîltoarea războiului, care avea să ţină patru ani.

Către dimineaţă, înainte de a preda ziarul la maşină, Sinţov reciti rînd cu rînd întregul număr, şi abia apoi, aşternîndu-şi pe jos mantaua, se culcă pe pardoseala rece, de piatră, a tipografiei. Presele de tipărit, cam vechi, huruiau înfundat, pardoseala se cutremura uşor. Înainte de a adormi, Sinţov se gîndi ila fetiţa lui şi îşi dădu seama cu limpezime că acum, cînd lucra la alt ziar şi în alt sector al frontului, îi va fi peste puteri să afle ceva despre ea... În orice caz, atîta timp cît totul nu se va fi schimbat radical...

CAPITOLUL AL DOILEA

Dimineaţa, cele patru camioane de o tonă şi jumătate, aparţinînd redacţiei, ieşiră pe poarta tipografiei. În fiecare din ele se aflau cîte doi corespondenţi şi se găseau cîte zece pachete mari cu ultimul număr al ziarului, abia ieşit de sub teascuri. Mijlocul de difuzare rămăsese cel din ajun — camioanele se împrăştie pe diferite dru-muri, şi ziarul este distribuit fiecărei unităţi întîlnite. Concomitent, corespondenţii culeg material pentru nu- mărul următor.

Sinţov, care dormise pe pardoseala tipografiei numai trei ore, şi asta în două reprize, pentru că spre ziuă îl trezise redactorul-şef, sosit cu Emka lui, sări buimac în picioare, se clăti pe faţă cu apă rece, îşi strînse centura, ieşi în curte, urcă în cabina unui camion şi nu se trezi de-a binelea decît după ce cotiră în şoseaua Bobruis- kului. Pe cer vuiau cîteva avioane. În urma maşinii, deasupra Moghiliovului, se purta o luptă aeriană: bombardiere nemţeşti atacau în picaj podul de peste Nipru, iar avioanele de vînătoare care le apărau — şapte sau opt la număr — se luptau sus de tot, în tării, cu trei şoimi ai noştri, trei „cîrni", care decolaseră de pe aerodromul din Moghiliov.

Sinţov auzise că în Spania şi în Mongolia aceşti şoi- muleţi cîrni se descurcaseră de minune cu avioanele de vînătoare nemţeşti, italiene şi japoneze. La început, şi aici luă foc şi se prăbuşi un Messerschmidt, apoi se aprinse şi pieri la orizont un al doilea. Curînd însă se prăvăliră, dîndu-se peste cap, doi şoimi de-ai noştri deodată. În văzduh nu mai rămăsese decît unul singur, ultimul.

Sinţov opri maşina, ieşi din cabină şi mai rămase cîteva minute să urmărească şoimul care se învîrtea între avioanele nemţeşti. Apoi toate laolaltă se pierdură după un nor, în timp ce bombardierele, urlînd de mama focului, continuau să se prăvălească în picaj asupra podului, pe care, după cum se vedea, nu reuşeau de fel să-l nimerească.

— Ei, ce facem, pornim? îl întrebă Sinţov pe poli- trucul-adjunct Liusin, tovarăşul său de drum, care şedea pe teancurile de ziare din bena camionului.

Acest Liusin, cu tot numele lui de fată, era un flăcău înalt, frumos, sprinten, cu obraji rumeni şi păr bălai, cu un cîrlionţ scăpat de sub şapca elegantă şi nou-nouţă. În hainele lui bine

ajustate pe corp, strîns în curele lucitoare, cu o carabină nou-nouţă atîrnîndu-i mai totdeauna pe umăr, arăta a fi cel mai milităros din toţi militarii întîlniţi de Sinţov în ultimele zile, şi era bucuros că se nimerise să aibă un asemenea tovarăş de drum.

— Cum ordonaţi, tovarăşe politruc! răspunse Liusin, sărind în picioare şi lipindu-şi degetele de şapcă.

Încă din timpul nopţii, pe cînd lucrau împreună la ziar, Sinţov observase la Liusin străduania, destul de neobişnuită la ziariştii militari, de a se purta cît mai milită- reşte.

— Numai că mă urc şi eu pe platformă, spuse Sinţov.

Dar Liusin protestă cu tot respectul:

— Nu v-aş sfătui să faceţi asta, tovarăşe politruc! Se cuvine ca superiorul să meargă în cabină, altfel ar fi nu ştiu cum, cam neplăcut. S-ar putea chiar ca vreo patrulă să ne reţină în drum... Şi iar îşi duse palma întinsă la şapcă.

Sinţov se sui în cabină, şi maşina porni. Era acelaşi camion de o tonă şi jumătate, condus de acelaşi şofer cu care se întorsese în ajun la Moghiliov de la statul- major al frontului. De fapt, Sinţov nu voise să meargă pe platformă decît de teamă că şoferul va încerca să-l distreze iarăşi cu istoriile lui despre diversionişti. Dar şoferul şedea încruntat la volan şi nu scotea nici o vorbă. Fie că nu-şi făcuse somnul, fie că, cine ştie, nu-i prea plăcea călătoria aceasta spre Bobruisk.

Sinţov, dimpotrivă, era bine dispus. Redactorul-şef îi spusese noaptea că unităţile noastre de dincolo de Be- rezina, din apropierea Bobruiskului, îi scărmănaseră binişor pe nemţi, şi politrucul nădăjduia să dea o raită pe acolo.

El, ca şi mulţi alţi oameni care nu erau fricoşi din fire şi trăiseră primele zile ale războiului, cu panica şi zăpă-

ceala de atunci, pe şoselele din preajma frontului, se simţea atras cu o putere deosebită, într-acolo, spre prima linie, unde se purtau lupte crîncene.

E drept că redactorul-şef nu putu să-i explice cu te- mei care anume unităţi îi scărmănaseră pe nemţi şi nici unde anume se întîmplase asta, dar, lipsit de experienţă, Sinţov nu era prea preocupat de aceste chestiuni. Luase cu el harta, pe care redactorul-şef îi arătase destul de vag regiunea din jurul Bobruiskului unde aveau loc luptele, şi o cerceta acum în cabină, socotind cam cît timp vor mai trebui să meargă aşa, cu treizeci de kilometri pe oră, pentru a ajunge la ţintă. Îi ieşeau cam vreo trei ceasuri. La început, după ce lăsară Moghiliovul în urmă, cîmpiile alternau cu fîşii de pădure. Verdele întins era curmat adesea de valuri de pămînt roşcat, uneori mai largi, alteori mai înguste: de ambele părţi ale şoselei se săpau şanţuri antitanc şi tranşee. Majoritatea săpătorilor erau în haine civile. Numai pe alocuri, printre cămăşi civile şi basmale, se zărea cîte o bluză de genist — erau cadrele care conduceau lucrările.

Apoi, maşina intră într-o pădure deasă. Şi deodată pieri orice urmă omenească şi se făcu linişte. Camionul înainta în adîncul pădurii şi nu întîlnea pe nimeni: nici oameni, nici maşini. La început, lucrul acesta nu atrase atenţia lui Sinţov şi nici nu-l nelinişti, apoi însă începu să-i pară ciudat. Lîngă Moghiliov se afla statul-major al frontului, dincolo de Bobruisk se purtau luptele cu nemţii, şi el se aştepta ca între aceste două puncte să se afle trupe şi state-majore, şi deci să existe şi un oarecare du-te-vino de maşini.

Dar iată că parcurseseră mai bine de jumătate din drum, apoi încă zece kilometri şi alţi zece, dar şoseaua rămînea la fel de pustie. În sfîrşit, camionul lor aproape că se ciocni la o răscruce cu o Emkă ce venea pe un drum de pădure. Sinţov deschise portiera cabinei şi flutură mîna. Emka se opri. Înăuntru se găsea un căpitan de infanterie, care se prezentă, spunînd că este aghiotantul comandantului unui corp de infanterie. Sinţov îi propuse să meargă împreună, ca acesta să-i arate unde sînt unităţile corpului: pachetele de ziare erau

încă neatinse şi le-ar fi putut distribui acelor unităţi. Dar aghiotantul îi răspunse grăbit că şi el a lipsit o vreme şi că între timp corpul s-a deplasat, aşa că nici el nu ştie unde să-l caute, n-avea deci nici un sens să meargă împreună, mai bine să-i dea cîteva pachete cu ziare pe care le va împărţi el însuşi cînd va găsi regimentul. Liusin îi întinse două pachete. Căpitanul le aruncă pe bancheta din spate şi, luînd viteză, Emka dispăru după perdeaua copacilor, iar camionul porni mai departe spre Bobruisk.

Deasupra drumului trecură de mai multe ori cîteva Messerschmidt-uri. Pădurea se întindea pînă în marginea şoselei, şi avioanele răsăreau atît de brusc de după vîrfurile copacilor, încît Sinţov nu apucase decît o dată să sară afară din cabină. Dar nemţii nu trăgeau în camion, probabil că aveau obiective mai importante prin preajmă.

Judecînd după hartă, pînă la rîul Berezina nu mai rămîneau decît vreo zece kilometri. Dacă luptele se duceau dincolo de Bobruisk, pe celălalt mal al rîului, dincoace de rîu ar fi trebuit să se găsească barem eşaloane doi sau formaţiuni de spate. Sinţov le căuta din ochi, întorcînd capul ba la dreapta, ba la stînga, cer- cetînd cu încordare desişurile pădurii.

Inexplicabila pustietate a şoselei îl enerva tot mai mult. Deodată şoferul frînă brusc. La încrucişarea cu un drum îngust de pădure, care se pierdea printre copaci departe în zare, stătea un ostaş fără armă, cu două grenade le brîu. Sinţov îl întrebă de unde vine şi dacă nu se află prin apropiere vreunul din comandanţii lui. Ostaşul îi spuse că au sosit acolo în ajun, cu un camion din Moghiliov, ei fiind un grup de vreo douăzeci de oameni, conduşi de un locotenent, şi că el a fost pus acolo în post cu sarcina de a-i reţine pe toţi oamenii rătăciţi care veneau dinspre apus şi de a-i îndrepta la stînga, pe drumul către ocolul silvic, unde locotenentul lor constituie o unitate.

Continuînd să-i pună întrebări, Sinţov află că omul stă acolo din ajun, că la Moghiliov li s-a dat cîte o puşcă la doi oameni: „Cîte doi — număraţi!”, că la începuţ a stat în post cu încă un ostaş, dar către dimi-neaţă tovarăşul lui a dispărut, că în acest răstimp a îndrumat spre locotenent vreo şaizeci de oameni izo-laţi, dar probabil că a fost uitat în post: n-a venit nimeni să-l schimbe şi n-a mai mîncat nimic de ieri dimineaţă.

Sinţov îi lăsă jumătate din pesmeţii pe care-i avea în porthart şi ordonă şoferului să pornească înainte.

După vreun kilometru, maşina fu oprită de doi miliţieni în mantale cenuşii cauciucate, care ţîşniră deodată din desiş.

— Tovarăşe comandant, întrebă unul dintre ei, ce ordine mai sînt?

— Cum ce ordine? îi întoarse mirat întrebarea Sinţov. N-aveţi conducerea voastră?!

— Nu mai avem nici o conducere, răspunse unul din miliţieni. Am fost trimişi alaltăieri aici în pădure să prindem paraşutişti, dacă vor fi lansaţi. Dar ce paraşu- tişti mai pot fi lansaţi acum, cînd nemţii au şi început să treacă peste Berezina?

— Cine ţi-a spus asta?

— Spun oamenii. Ş-apoi, iată că se aude şi artileria... N-o auziţi?

— Nu se poate! sări Sinţov, deşi, trăgînd cu ure- chea, i se păru şi lui că undeva, înaintea lor, bubuie salve de artilerie. Minciună! i-o reteză el scurt miliţianului, căutînd mai degrabă să se liniştească pe sine însuşi. Dar în tonul lui era mai mult îndărătnicie decît siguranţă.

— Tovarăşe comandant, spuse miliţianul, şi obrazul lui deveni palid şi plin de hotărire, probabil că vă duceţi la unitatea dumneavoastră, luaţi-ne şi pe noi, să luptăm la dumneavoastră ca ostaşi! Ce să mai aşteptăm aici, să ne spînzure fasciştii de o cracă? Sau să ajungem să ne scoatem uniforma?!

Sinţov îi spuse că este într-adevăr în căutarea unor unităţi şi, dacă miliţienii vor să vină cu el, n-au decît să urce în camion.

— Şi încotro mergeţi? întrebă miliţianul.

— Într-acolo, arătă Sinţov cu mîna înainte într-o direcţie neprecisă. Acum nu mai ştia nici el încotro şi pînă unde o să tot meargă aşa.

Miliţianul care vorbise cu Sinţov puse piciorul pe o roată, să urce în camion. Dar celălalt îl smuci de manta şi începu să-i şoptească ceva la ureche. Pesemne că nu voia să plece în direcţia rîului.

— Mai dute-n!... se răsti furios primul miliţian şi, scîrbit, îl îmbrînci pe fricos cu piciorul în piept, după care sări în camion.

Maşina porni. Al doilea miliţian rămase o clipă buimac, apoi, după ce maşina îl depăşi, începu să dea disperat din mîini, se repezi după camion, se agăţă de oblonul din spate şi se

rostogoli cu tot corpul pe platformă. Să rămîi singur era şi mai înfiorător decît să mergi înainte.

Deasupra pădurii trecură încet, vuind adînc, şase uriaşe bombardiere de noapte cu patru motoare, de tip „TB-3”. Ai fi spus că nu zboară, ci se tîrăsc agale pe cer. În jurul lor nu se zărea nici un avion sovietic de vînătoare pentru acoperire. Alarmat, Sinţov îşi aminti de cele cîteva Messerschmidt-uri care tot dădeau tîr- coale pădurii şi simţi că-şi pierde cumpătul. Dar bombardierele îşi continuară liniştit zborul şi se făcură nevăzute. Peste cîteva minute, dinspre rîu se auziră exploziile unor bombe grele.

Judecînd după un indicator kilometric zărit din goana maşinii, pînă la Berezina mai rămîneau patru kilometri. Acum, Sinţov era convins că din clipă în clipă va da peste unităţile noastre, că doar nu se putea să nu fie chiar nimeni pe celălalt mal. Deodată, dintre copaci se iviră cîţiva oameni şi începură să dea din mîini cu înfrigurare. Şoferul aruncă o privire întrebătoare spre Sinţov, dar acesta nu se clinti, aşa că maşina continuă să lunece înainte. Oamenii, rămaşi în mijlocul drumului strigau mereu după ei, cu palmele pîlnie la gură.

— Opreşte! spuse Sinţov şoferului.

Gîfîind din greu, un sergent de pionieri se apropie în goană de maşină, şi-i întrebă încotro se duc.

— La Bobruisk.

Sergentul îşi şterse sudoarea care-i şiroia pe frunte şi, înghiţindu-şi spasmodic saliva, de i se vedea cum îi saltă mărul lui Adam, spuse că nemţii au şi trecut Berezina.

— Ce fel de nemţi?

— Tancuri...

— Unde?

— La vreo şapte sute de metri de aici. Acu cîteva minute am avut o luptă cu ei! spuse sergentul, arătînd cu mîna către locul ciocnirii. Noi înaintam în formaţie de-a lungul fîşiei minate, iar ei au deschis focul din tancuri; cu un singur proiectil ne-au ucis zece oameni. Am rămas doar ăştia... şi privirea lui buimăcită îmbrăţişă pe tovarăşii săi rămaşi puţin mai în urmă — în total şapte oameni... Barem să fi avut niscai explozibil sau cîteva grenade... Cu asta ce să-i faci tancului?! şi sergentul izbi mînios cu patul armei în pămînt.

Sinţov tot mai stătea în cumpănă. Nu-i venea să creadă că nemţii sînt într-adevăr atît de aproape. Dar cînd motorul camionului amuţi pentru o clipă, se auzi distinct un puternic clănţănit de mitraliere din stînga drumului, în imediata lor apropiere, cu siguranţă că de partea asta a Bereziiiei.

— Tovarăşe politruc! Era glasul lui Liusin, care se făcea auzit pentru prima dată de cînd plecaseră. Îmi daţi voie să spun şi eu ceva? Poate că într-adevăr ar fi bine să ne întoarcem pînă s-or lămuri lucrurile.

Pe chipul lui, de obicei atît de rumen, iar acum palid, se citea spaima, care totuşi nu-l împiedicase să se adreseze lui Sinţov absolut regulamentar.

— Să ne întoarcem, spuse Sinţov, pălind la rîndul său.

Pînă atunci nici nu-i trecuse prin cap că doar peste o jumătate de kilometru, cel mult peste un kilometru, ar fi putut să cadă prizonieri la nemţi! Apăsînd febril pe ambreiaj, şoferul întoarse maşina, şi vreme de o clipă prin faţa ochilor lui Sinţov defilară chipurile ostaşilor rămaşi pe drum în urma camionului.

— Stai! urlă el, ruşinat de propria-i slăbiciune, şi strînse cu atîta putere umărul şoferului, încît acesta icni de durere.

— Urcaţi-vă! strigă Sinţov către ostaşi, deschizînd portiera, după ce şoferul opri ferm maşina. Mergeţi cu mine!

Cu toate că de mai bine de un an şi jumătate lucra la un ziar militar, abia acum comanda pentru prima dată altor oameni pe baza dreptului celui care are mai multe cuburi la petliţe.[1] Ostaşii se avîntară unul cîte unul pe platformă, afară de ultimul dintre ei, care zăbovea. Tovarăşii lui se aplecară să-l tragă sus. Abia atunci îşi dădu seama Sinţov că omul e rănit: un picior era în cizmă, iar ceilălalt — desculţ — şiroia de sînge.

Sinţov sări afară din cabină şi ordonă ostaşilor să-l instaleze pe rănit în locul său, lîngă şofer. Simţind că ordinele lui sînt ascultate, el continuă să dea dispoziţii şi fu din nou ascultat. Ostaşul rănit fu aşezat în cabină, iar Sinţov urcă pe platformă. Şoferul, îndemnat de tragerile tot mai distincte ale mitralierelor care răsunau acum şi din dreapta, şi din stînga drumului, porni în viteză înapoi spre Moghiliov.

— Avioane! strigă speriat unul dintre ostaşi.

— Sînt ale noastre, îl linişti altul.

---

[1] În acea perioadă, gradele în Armata Roşie erau indicate prin triunghiuri, cuburi sau romburi prinse de petliţe (n. ed.).

Sinţov înălţă capul. Chiar deasupra drumului, la o înălţime relativ mică, se întorceau înapoi trei din bombardierele „TB-3”. Probabil că exploziile auzite puţin mai înainte de Sinţov erau rezultatul acţiunii lor; acum, după executarea misiunii, bombardierele se întorceau cu bine, luînd treptat înălţime. Dar presimţirea neagră care l-a copleşit pe Sinţov cînd le-a văzut prima dată nu-l slăbea nici acum.

Şi într-adevăr, deodată, de undeva de sus, de după un pîlc de nori rari, apăru un Messerschmidt mic şi iute, ca o viespe, care se porni cu o viteză înspăimîntătoare în urmărirea celor trei bombardiere.

Toţi oamenii aflaţi în camion îşi încleştară tăcuţi degetele de obloanele platformei şi, uitînd de sine şi de teama pentru propria lor viaţă, uitînd de tot şi de toate, priveau cu groază la cer. Messerschmidt-ul trecu pieziş pe sub coada ultimului bombardier, rămas puţin în urmă, şi bombardierul prinse să fumege şi luă foc tot atît de repede ca o hîrtie uscată din sobă de care ai apropiat un chibrit aprins. Avionul continuă să zboare cîteva zeci de secunde, coborînd şi fumegînd tot mai mult, apoi rămase o clipă agăţat parcă de o aţă şi, lăsînd pe cer o coadă de fum, se prăbuşi în pădure.

Messerschmidt-ul descrise un arc sclipitor către soare, luă înălţime, se întoarse ca o strună subţire de oţel şi ieşi la coada bombardierului următor. Imediat răsună ţăcănitul scurt al unor focuri de mitralieră. Messerschmidt-ul se avîntă iarăşi în sus, iar cel de-al doilea bombardier mai pluti vreo jumătate de minut deasupra pădurii, aplecîndu-se tot mai mult pe-o aripă, apoi se răsturnă în văzduh şi se prăvăli în pădure în urma celuilalt.

Vuind, Messerschmidt-ul descrise o nouă buclă pe cer, coborî în linie oblică şi se abătu asupra cozii celui de-al treilea bombardier, care se îndepărtase. Şi din nou se petrecu acelaşi lucru. Un trosnet abia auzit al mitralierelor, un ţiuit subţire al viespii redresîndu-se din picaj, o fîşie neagră şi lungă de fum, care se aşternu deasupra pădurii, şi un îndepărtat bufnet de explozie.

— Mai vin şi altele! strigă îngrozit sergentul, înainte ca oamenii să-şi fi revenit după tragedia urmărită pe cer.

Sergentul sări în picioare şi începu să-şi vînture straniu braţele, de parcă ar fi vrut să oprească şi să salveze de la pieire celelalte trei bombardiere, care se întorceau din misiune.

Zguduit adînc, Sinţov se uita în sus, cu mîinile încleştate de diagonala centurii; primul miliţian şedea lîngă el cu mîinile împreunate a rugăciune şi cu degetele strînse cu atîta putere, încît se albiseră de încordare; ai fi zis că imploră în tăcere pe aviatori să observe mai repede viespea aceea cumplită, aducătoare de moarte, care se rotea ciudat pe cer!

Toată lumea din camion se ruga parcă de piloţi, dar ei fie că nu observau nimic, fie că vedeau, dar nu erau în stare să facă nimic. Messerschmidt-ul porni în întîmpi- narea bombardierelor, apoi se înălţă drept în sus, ca o lumînare, şi pieri după un nor. În sufletul lui Sinţov înflori speranţa că neamţul a rămas fără muniţie.

— Uite, încă unul! strigă miliţianul, apucîndu-l de mînă pe Sinţov şi zgîlţîindu-i-o din toate puterile. Încă unul!

Şi Sinţov văzu că de sub acelaşi nor apare acum nu o singură viespe, ci două. Zburînd cu o viteză de necre-zut, ele ajunseră cele trei avioane domoale şi se strecu- rară chiar pe lîngă coada celui din urmă. Bombardierul luă foc, iar viespile, avîntîndu-se voios în tării, parcă bucurîndu-se că s-au întîlnit, se despărţiră şi, schimbîn- du-şi locurile, mai trecură o dată deasupra bombardierului, clănţănind sec din mitraliere. Acesta trosni din toate încheieturile şi începu să cadă, fărîmîndu-se în bucăţi încă din aer.

Viespile porniră mai departe. Celelalte două bombardiere greoaie mai goneau cu îndărătnicie deasupra pădurii şi încercau să ia înălţime, îndepărtîndu-se mereu de camionul care le urma pe drum şi purta un grup de oameni tăcuţi, strînşi de crîncena lor durere într-un singur ghem viu.

La ce se gîndeau acum aviatorii acestor două bombardiere de noapte atît de domoale, ce mai sperau ei? Ce altceva mai puteau face decît să continue a pluti aşa deasupra pădurii, prizonieri ai acestor aparate înnebunitor de lente, sperînd doar într-un lucru: poate, poate va greşi duşmanul şi se va băga singur sub bătaia mitralierelor de la coadă?

„De ce n-or fi sărind cu paraşuta? se întrebă Sintov. Sau poate că nici nu au paraşute?” îi fulgeră în gînd.

Răpăitul mitralierelor se auzi de data asta înainte ca Messerschmidt-urile să ajungă lîngă bombardier — colosul încerca să se apere. Şi deodată Messerschmidt-ul care trecu aproape de el se pierdu dincolo de coama pădurii, fără să încerce măcar a se redresa din picaj. Totul se petrecuse atît de fulgerător, încît în primul moment oamenii din camion nici nu-şi dădură seama că neamţul a fost doborît; în clipa următoare izbucniră în strigăte de bucurie, care fură însă curmate imediat de o nouă ameninţare. Cel de-al doilea Messerschmidt trecu încă o dată pe sub bombardier şi reuşi să-l incendieze. De data asta, parcă răspunzînd gîndurilor lui Sinţov, din bombardier săriră unul cîte unul mai multe ghemotoace; unul dintre ele se prăvăli ca piatra, dar deasupra celorlalte, paraşutele se deschiseră la vreme.

Rămas singut, neamţul se porni să tăcăne răsunător din mitraliere, rotindu-se în cercuri tot mai mici în jurul paraşutiştilor. Trăgea în piloţii atîrnaţi de paraşute, şi oamenii din camion auzeau rafalele scurte ale mitralierelor sale. Viespea îşi economisea gloanţele, iar paraşutele coborau atît de încet asupra pădurii, încît dacă cei din camion ar fi fost în stare să se uite atunci unul la altul, ar fi văzut cum fiecare îşi mişcă spasmodic mîinile, făcînd acelaşi semn: jos, jos, mai repede, la pămînt!

Rotindu-se mereu în jurul paraşutiştilor, Messer- schmidt-ul îi însoţi pînă aproape de vîrfurile copacilor, apoi trecu deasupra pădurii în zbor razant, de parcă ar fi vrut să mai desluşească ceva aflat chiar pe pămînt, şi pieri.

Al şaselea bombardier, ultimul, se topi curînd în zare. Pe cer nu mai rămase nimic, de parcă nici nu fuseseră vreodată pe lume aceste aparate uriaşe, greoaie şi neajutorate; nu mai erau pe cer nici aparatele, nici oamenii aflaţi în ele, nici trosnetul mitralierelor, nici Mes- serschmidt-urile, nu mai era nimic, nimic decît cerul cu desăvîrşire pustiu şi cîteva coloane subţiri de fum negru, care începuse să se destrame deasupra pădurii.

Sinţov stătea în picioare pe platforma camionului, care gonea înainte, şi plîngea de furie. Plîngea, culegînd cu limba lacrimile sărate care i se scurgeau pe buze, şi nu băgă de seamă că şi ceilalţi tovarăşi plîng, ca şi el.

— Stai, stai, opreşte! strigă el deodată, reuşind să se stăpînească înaintea celorlalţi, şi bătu cu pumnii în acoperişul cabinei.

— Ce e, ce s-a întîmplat? întrebă şoferul, scoţind capul pe geam.

— Trebuie să-i căutăm! spuse Sinţov. Să-i căutăm, poate că mai trăiesc totuşi, ei, piloţii, paraşutiştii...

— Dacă vreţi să-i căutăm, ar trebui să mai mergem o bucată, tovarăşe comandant, vîntul i-a dus mai departe, spuse miliţianul; obrazul îi era umflat de plîns, ca la un copil.

Peste vreun kilometru, opriră maşina şi coborîră cu toţii. Nici unul nu uitase de nemţii care trecuseră rîul,

dar în clipa aceea nimeni nu se gîndea la el însuşi. Iar cînd Sintov le ordonă să se împartă în două grupuri şi să pornească în căutarea aviatorilor, în dreapta şi în stînga drumului, nimeni nu protestă.

Sinţov, sergentul şi cei doi miliţieni umblară multă vreme prin pădure, pe partea dreaptă a drumului, căutînd şi strigîndu-i pe aviatori, dar nu găsiră nimic: nici paraşute, nici oameni. Şi totuşi, era clar că piloţii căzuseră undeva pe aproape, în pădure, şi trebuiau găsiţi neapărat, pentru că altfel i-ar fi găsit nemţii! Abia după o oră de trudă zadarnică Sinţov se hotărî să iasă înapoi la drum.

Liusin şi ceilalţi se întorseseră mai demult şi-i aşteptau lîngă maşină. Obrazul politrucului-adjunct era zgîriat adînc, bluza zdrenţuită, iar buzunarele atît de burduşite, încît clapa unuia rămăsese fără nasture. Într-o mînă ţinea un pistolet.

— I-au ucis, tovarăşe politruc, pe amîndoi i-au ucis, spuse îndurerat Liusin şi îşi duse palma la obrazul însîn- gerat.

— Dar dumneata ce-ai păţit?

— M-am căţărat într-un pin. A rămas agăţat unul, bietul de el, tocmai în vîrful copacului... Atîrna aşa, mort, cu picioarele în sus, cu pieptul ciuruit de gloanţe...

— Dar celălalt?

— Şi celălalt.

— Cum mai batjocoreşte fascistul oamenii! spuse unul dintre ostaşi.

— Le-am luat actele, raportă Liusin, ducînd mîna la buzunarul cu nasturele sărit. Să vi le dau?

— Nu, păstrează-le la dumneata.

— Luaţi cel puţin pistoletul. Şi-i întinse lui Sinţov un browning de calibru mic.

Sinţov privi arma şi o băgă în buzunar.

— Dar dumneavoastră n-aţi găsit pe nimeni, tovarăşe politruc? întrebă Liusin.

— Nu.

— Cred că pe ceilalţi doi, care au sărit cam în dreapta drumului, i-a împins vîntul şi mai departe, spuse Liusin.

Să mai mergem cîteva sute de metri şi să cercetăm pădurea.

Dar n-a mai fost nevoie să cerceteze pădurea. După ce maşina parcurse vreo patru sute de metri şi se opri, din desiş îi ieşi în întîmpinare, îndoit sub greutatea unei poveri, un pilot scund şi vînjos, cu bluza descheiată şi cu casca de zbor trasă pînă este ochi. Omul ducea în spate pe celălalt pilot, îmbrăcat încă în costumul de zbor; braţele rănitului se încolăceau pe după gîtul tovarăşului său, iar picioarele i se tîrau pe pămînt.

— Ţineţi-l, făcu scurt aviatorul.

Liusin şi cei cîţiva ostaşi se repeziră spre el, luară de pe umerii lui trupul rănitului şi-l întinseră pe iarba de la marginea drumului. Rănitul avea ambele picioare ciuruite de gloanţe. Zăcea pe iarbă, suflînd din greu, ba deschizînd, ba închizînd iarăşi ochii. În timp ce agerul Liusin tăie cu un briceag costumul de zbor şi cizmele şi bandajă cu pansamentul individual picioarele rănitului, aviatorul cel scund şi vînjos îşi scoase casca, îşi şterse sudoarea de pe faţă şi încercă să-şi dezmorţească umerii, striviţi de povara grea.

— Aţi văzuit? întrebă el într-un tîrziu cu glas posomorît şi, ştergîndu-şi broboanele de sudoare de pe frunte, îşi puse din nou casca şi şi-o trase atît de adînc peste ochi, încît ai fi spus că se fereşte să privească la cineva şi nici nu vrea ca ochii lui să fie văzuţi.

— A fost chiar deasupra noastră... răspunse Sinţov.

— Aţi văzut cum sînt gîtuiţi şoimii noştri, ca nişte pui de mîţă... spuse pilotul.

Glasul îi tremura de amărăciune, dar omul îşi învinse obida şi, fără să mai adauge nimic, îşi trase casca mai adînc pe ochi.

Sinţov tăcea. Nu ştia ce să spună.

— Într-un cuvînt, am bombardat locul de trecere peste rîu, am dărîmat podul, cu tancuri cu tot. Ne-am îndeplinit misiunea, spuse el. Barem un singur avion de vînătoare să ni se fi dat pentru acoperire!

— I-am găsit pe cei doi tovarăşi ai dumneavoastră, dar morţi, spuse Sinţov.

— Nici noi nu mai sîntem vii, murmură pilotul. Le-aţi luat actele şi armamentul? întrebă el apoi cu alt glas, cu totul diferit, cu glasul unui om care a hotărît să se stăpînească şi care ştie s-o facă.

— Le-am luat.

— E cel mai bun navigator al nostru pentru zborurile de noapte şi fără vizibilitate, spuse pilotul, întorcîndu-se spre rănitul aflat în îngrijirea lui Liusin. Navigatorul meu! Cel mai bun echipaj din regiment, şi ne-au prăpădit degeaba! strigă el, aproape hohotind, dar tot atît de repede ca şi prima dată se stăpîni şi întrebă preocupat: Nu plecăm?

Navigatorul rănit fu urcat în camion şi instalat pe cîteva grămezi de ziare, lîngă oblonul din spate, în aşa fel încît maşina să-l scuture cît mai puţin. Pilotul se aşează la căpătîiul navigatorului său. Apoi urcară şi ceilalţi. Maşina porni, dar foarte curînd frînă din nou.

Se aflau la răscrucea unde cu o oră, două în urmă Sinţov împărţise cu santinela rezervele sale de pesmeţi. Ostaşul stătuse tot timpul în acelaşi loc şi, zărind acum camionul, care se întorcea, îi sări în drum şi agită o grenadă în mînă, hotărît parcă s-o arunce sub roţile maşinii.

— Tovarăşe politruc, îl întrebă el pe Sinţov cu un glas care-l făcu pe acesta să se îngrozească. Tovarăşe politruc, ce-i asta? Sînt aproape două zile de cînd stau în post, şi nu vine nimeni să mă schimbe... Ce să fac? Nu mi se dă un alt ordin, tovarăşe politruc?

Sinţov îşi dădu seama că dacă i-ar răspunde ferm că ordinul rămîne acelaşi, că va fi schimbat curînd, ostaşul va continua să stea la locul său. Dar cine putea să garanteze că omul va fi într-adevăr schimbat?

— Te scot eu din post, îi zise Sinţov, încercînd să-şi amintească formuila regulamentară care, ca un făcut, îi zburase tocmai acum din minte. Uitase formula cu care superiorul poate scoate din post o santinelă. Te scot din post, o să raportezi pe urmă! repetă el, neputîndu-şi aminti nimic altceva şi temîndu-se ca din pricina formulei neregulamentare ostaşul să nu-i execute ordinul, să rămînă în post şi să se prăpădească de-a surda. Urcă sus, ai să mergi cu mine!

Ostaşul răsulflă uşurat, îşi agăţă grenada la centură şi se sui pe platformă.

Îndată ce camionul porni, sus pe cer apărură din nou trei „TB-3”, oare se îndreptau spre Bobruisk. De data asta, cele trei bombardiere erau însoţite de un avion de vînătoare. Se înălţa sus de tot şi iarăşi cobora deasupra bombardierelor, scoţînd parcă în evidenţă marea lui mobilitate şi viteză faţă de încetineala zborului lor.

— Bine că astea trei cel puţin sînt însoţite, îi spuse lui Sinţov pilotul bombardierului doborît; în vocea lui suna o bucurie dovedind completa nepăsare pentru propria lui nenorocire. Dar nici nu apucă Sinţov să-i răspundă, că de după nori se arătară două Messerschmidt-uri, care porniră întins spre bombardiere. Vînătorul nostru viră în întîmpinarea lor şi, ajuns în imediata apropiere a nemţilor, se ridică drept în sus ca o lumînare, se răsturnă pe o aripă, se abătu asupra unui Messerschmidt şi-l incendie.

— Arde, arde! strigă aviatorul. Uite-l că arde!

Bucuria răzbunării satisfăcute îi cuprinse pe oamenii din camion. Pînă şi şoferul, lăsînd o singură mînă pe volan, îşi scoase parcă tot corpul pe fereastra maşinii. Messersichmidt-ul se prăvălea în flăcări; pilotul lui se aruncă afară din carlingă şi îşi deschise sus pe cer cupola paraşutei.

— Să vezi că-l doboară îndată şi pe al doilea, strigă pilotul, să vezi!

Şi, fără să-şi dea seama, scutură în neştire braţul lui Sinţov.

Şoimul lua mereu înălţime, dar, cine ştie cum, al doilea neamţ se iscă deodată deasupra lui; răsună din nou un trosnet de mitralieră, Messersichmidt-ul ţîşni în sus, iar vînătorul sovietic porni să coboare vertiginos, lăsînd în urmă o coadă de fum. Un ghemotoc negru se desprinse de el şi porni să cadă drept în jos, cu o viteză de necrezut. Abia jos de tot, chiar deasupra copacilor, cînd se părea că totul este pierdut, i se deschise în sfîrşit paraşuta. Messerschmidt-ul descrise un arc de cerc larg şi porni liniştit în urmărirea bombardierelor, spre Bobruisk.

Pilotul, în picioare pe platforma camionului, dădea furios din mîini şi înjura îngrozitor: lacrimile îi curgeau şuvoi. Sinţov mai văzuse de cinci ori scene asemănătoare; acum întoarse capul, să nu mai vadă. Auzi doar din depărtare cum răsună din nou un ţăcănit de mitralieră, îl auzi pe pilot cum scrîşneşte din dinţi şi

spune „s-a sfîrşit”, apoi îl văzu acoperindu-şi faţa cu mîinile şi aruncîndu-se pe scîndurile platformei.

Sinţov opri maşina. Paraşuta nemţească se mai bălăbănea prin văzduh, sus deasupra capetelor lor, dar pilotul sovietic ajunsese la pămînt şi, după aprecierea oamenilor, nu era prea departe, cam la doi kilometri de ei, în direcţia Bobruisk-ului.

— Du-te în pădure să-l prinzi pe fascist! îi spuse Sinţov lui Liusin. Ia-ţi cîţiva oameni.

— Să-l prind viu? întrebă preocupat politrucul-adjunct.

— Cum ai să poţi.

Pentru Simţov, lucrul acesta nu avea importanţă. Viu sau mort, pe el îl interesa un singur lucru: cînd or ajunge în pădure ceilalţi fascişti, ăsta să nu mai dea ochii cu ei!

Cei doi răniţi — navigatorul şi ostaşul din cabină — fură coborîţi din maşină şi culcaţi sub pini; lingă ei rămase să-i păzească doar ostaşul cu grenade, pe care Sinţov îl scosese din post. ,,Orice s-ar întîmpla, omul acesta nu-i va părăsi pe răniţi”, îşi spuse Sinţov.

Liusin, sergentul şi ceilalţi ostaşi intrară în pădure să-l prindă pe neamţ, iar Sinţov cu aviatorul şi cu cei doi miliţieni porniră cu maşina înapoi.

Goneau iarăşi spre Bobruisk, cu ochii încordaţi spre pădure, sperînd să observe paraşuta chiar din maşină; socoteau că pilotul trebuie să se afle în imediata apropiere a drumului.

În timpul acesta, pilotul pe care-l căutau zăcea în- tr-adevăr la vreo sută de paşi de drum, în mijlocul unei poieniţe. Temîndu-se să nu fie împuşcat în aer de către nemţi, el zăbovise dinadinis, cu sînge rece, deschiderea paraşutei, dar apreciind greşit, trăsese de inel cu o secundă mai tîrziu decît s-ar fi cuvenit. Paraşuta se deschisese prea aproape de pămînt, şi pilotul îşi rupsese ambele picioare şi îşi frînsese şira spinării de un ciot. Zăcea lîngă acest ciot, ştiind că pentru el totul s-a sfîrşit;

jumătatea de jos a corpului era paralizată, nu şi-o mai simţea; nici să se tîrască nu mai putea. Zăcea pe o parte şi, scuipînd sînge, se uita la cer. Messerschmidt-ul care-l doborîse gonea acum după bombardierele rămase fără apărare; pe fundalul norilor se şi zărea o coadă de fum.

Un om era întins pe pămînt, un om care nu s-a temut niciodată prea mult de moarte. În cursul vieţii lui destul de scurte, se gîndise deseori fără nici o emoţie că odată şi odată, poate, va fi şi el doborît sau incendiat, tot aşa cum de atîtea alte ori doborîse sau incendiase pe alţii. Acum însă, în pofida curajului său, care iscase nu demult invidia multora, pilotul rănit mortal era îngrozit pînă la disperare.

Plecase să însoţească şi să apere trei bombardiere, dar sub ochii lui unul fusese incendiat, iar celelalte două dispăruseră la orizont, şi el nu le mai putea ajuta cu nimic. Credea că zace pe teritoriul ocupat de nemţi şi îşi închipuia, plin de furie, cum se vor opri fasciştii deasupra lui şi se vor bucura că se tăvăleşte mort la picioarele lor, el, omul despre care încă din treizeci şi şapte, din timpul războiului din Spania, ziarele au scris de zeci de ori! Pînă atunci fusese mîndru de asta, ba uneori chiar trufaş. Acum însă ar fi fost fericit dacă nu s-ar fi scris niciodată şi nimic despre el, ar fi fost fericit ca venind aici fasciştii să găsească trupul fără viaţă al unui locotenent-major necunoscut, care în urmă cu patru ani doborîse deasupra Madridului primul său Fokker, şi nu cadavrul generalului-locotenent Kozîrev. Cu furie şi disperare, se gîndea că nu este în stare să-şi scoată bluza cu petliţe de general şi nici steluţa de Erou, şi chiar dacă va mai avea putere să-şi rupă actele, nemţii tot îl vor recunoaşte şi se vor lăuda în fel şi chip cît de uşor au pus mîna pe el, pe Kozîrev, unul din cei mai destoinici aşi ai aviaţiei sovietice.

Pentru prima dată în viaţă deplîngea ziua şi ora de care înainte era atît de mîndru, cînd după Halhin-Gol îl chemase însuşi Stalin şi avansîndu-l — de la colonel, direct general-locotenent — îl numise comandant al aviaţiei de vînătoare a unei întregi regiuni.

Acum, în faţa morţii, n-avea pe cine minţi: nu ştia să comande pe nimeni decît pe sine însuşi şi escadrila sa, şi devenise general rămînînd de fapt acelaşi locote- nent-major. Lucrul acesta se adeverise chiar din prima zi a războiului, şi nu

numai cu el. Motivul unor asemenea fulgerătoare înălţări în grad, ca a lui de pildă, erau numai vitejia fără pereche şi sîngele cu care fusese stropită fiecare decoraţie. Dar steluţele de general nu-i aduseseră, lui cel puţin — de alţii n-ar fi putut spune — nu-i aduseseră de fel priceperea de a comanda mii de oameni şi sute de avioane.

Pe jumătate mort, frînt, zăcînd la pămînt, fără putere să se clintească, simţea acum pentru prima dată întreaga tragedie pe care o trăia, întreaga vină ce-l apăsa, pe el, omul care urcase în goană, e drept fără voie, pînă la cea mai înaltă treaptă a dificilei ierarhii militare. Îşi aminti cu cîtă uşurinţă privise faptul că războiul poate izbucni din clipă în clipă şi cît de prost îşi exercitase comanda, după izbucnirea lui. Îşi aminti de aerodromurile sale, pe care jumătate din avioane se dovediră nepregătite de zbor, îşi aminti de avioanele sale bombardate pe sol, de aviatorii săi, care decolaseră cu îndîr- jire chiar sub bombele inamice şi fuseseră doborîţi încă înainte de a lua înălţime. Îşi aminti de dispoziţiile contradictorii pe care le dăduse în primele zile, cînd, buimac şi năucit, gonea pe un avion de vînătoare, riscîn- du-şi viaţa în fiece clipă fără a izbuti totuşi să mai salveze ceva.

Îşi aminti de ultima radiogramă transmisă înainte de moarte de unul din piloţii acestor bombardiere „TB-3”, acum arse, aparate pe care nu era îngăduit, era o crimă să le trimiţi în misiune ziua, fără acoperirea unor avioane de vînătoare; şi totuşi, piloţii se oferiseră voluntar, cu întreg echipajul, şi zburaseră, înţelegînd că locul de trecere peste rîu trebuie bombardat cu orice preţ şi că avioane de vînătoare pentru acoperire nu mai există.

Cînd, acolo, pe aerodromul de la Moghiliov, unde ate- rizase după doborîrea unui Messerschmidt întîlnit în drum, Kozîrev a auzit în casca de radio glasul bine cunoscut al maiorului Işcenko, vechi tovarăş de-al lui şi coleg la Şcoala de aviaţie din Eleţk: „Misiunea a fost îndeplinită. Ne întoarcem. Primii patru au fost incendiaţi, e rîndul meu să ard. Murim pentru Patrie. Rămî- neţi cu bine! Transmiteţi-i lui Kozîrev mulţumirile noastre pentru buna acoperire pe care ne-a asigurat-o!”, s-a apucat cu mîinile de cap şi a rămas un minut întreg aşa nemişcat, abia înfrîngîndu-şi pornirea de a-şi trage chiar acolo, în camera ofiţerului de serviciu, un glonţ în tîmplă. Apoi însă

întrebase dacă mai pleacă vreun „TB-3” în misiune. I se răspunse că podul a fost distrus, dar că s-a primit ordinul să fie distruse şi cheiurile cu toate mijloacele de trecere peste rîu. Nu mai există nici o escadrilă de bombardiere de zi, aşa că alte trei „TB-3” s-au şi ridicat în aer.

Ieşind ca o vijelie din biroul ofiţerului de serviciu, se repezise spre avionul său de vînătoare şi, fără să spună nimănui nimic, se înălţase în văzduh. Iar cînd ajunse deasupra norilor şi zări sub el cele trei bombardiere întregi şi nevătămate, simţi că trăieşte una din puţinele lui clipe de fericire din ultimele zile. Peste un minut se şi afla angajat în lupta cu Messerschmidt-urile, luptă care se sfîrşise totuşi cu prăbuşirea sa.

Încă din prima zi a războiului, cînd mai toate avioanele de vînătoare „MIG” primite de curînd de regiunea lui fuseseră incendiate de bombardierele inamice chiar pe aerodromuri, el se înălţase pe un vechi „IL-l6”, de- monstrînd prin exemplul personal că şi cu aceste avioane se poate lupta împotriva Messerschmidt-urilor. De putut se putea, dar era greu. În special viteza era insuficientă.

Ştia că nu se va preda de viu nemţilor şi şovăia doar asupra momentului cînd să se împuşte: să aştepte apropierea lor pentru a încerca să mai ucidă cîţiva dintre ei, sau să se împuşte imediat, pentru a nu leşina şi a nu se pomeni fără veste prizonier la inamic?

În sufletul lui nu-şi afla loc groaza dinaintea morţii, era doar o mare tristeţe că nu va şti niciodată cum s-a terminat totul. Da, războiul ne-a luat prin surprindere; da, n-am apucat să ne reînnoim armamentul; da, el, ca şi mulţi alţii au comandat prost la început, s-au pierdut cu firea. Dar împotriva gîndului îngrozitor că nemţii vor continua să ne bată ca în primele zile ale războiului se ridica întreaga-i fiinţă de soldat, întreaga lui credinţă în armata sa, în tovarăşii săi şi, la urma urmei, în el însuşi, care cum-necum mai adăugase astăzi doi fascişti la cei douăzeci şi nouă doborîţi în Spania şi în Mongolia. Şi dacă n-ar fi fost doborît adineauri, le-ar mai fi arătat el lor! Dar lasă că le vor arăta ei, tovarăşii lui, fasciştilor! Credinţa asta pătimaşă trăia în trupul lui frînt, alături de gîndul negru ce nu-l părăsea o clipă: ,,Eu însă n-am să mai văd victoria”. Dacă popii n-ar minţi cu poveştile lor despre viaţa de apoi, el ar mai putea zări

totul de acolo; de unde anume — din rai, sau din iad — asta-i era perfect indiferent, la toţi dracii!

Soţia lui — care, asemenea tuturor sufletelor mărunte, îşi exagera rolul în viaţa lui — n-ar fi crezut pentru nimic în lume că în ultimele sale clipe el nici nu s-a gîndit la ea. Totuşi aşa stăteau lucrurile, şi asta nu pentru că n-ar fi iubit-o — continua s-o iubească — ci pur şi simplu pentru că acum se gîndea la cu totul altceva: la amărăciunea înfrîngerii şi la fericirea victoriei, la faptul că a băut pînă la fund din cupa amărăciunii şi nu va sorbi niciodată din bucuria victoriei. Şi nefericirea îi era atît de mare, încît în aceste clipe durerea de a nu mai vedea niciodată chipul minunat şi mincinos al soţiei sale i se părea măruntă şi neînsemnată.

Se spune că înainte de moarte omul îşi revede întreaga viaţă. Poate că se întîmplă şi aşa, el însă nu vedea decît războiul! Se spune că înainte de moarte omul este în stare să cuprindă deodată mai multe gînduri. Poate că se întîmplă şi aşa, el însă înainte de moarte nu avea decît un singur gînd — războiul! Aşa că în starea aceea de semiconştienţă, auzind deodată cîteva glasuri şi zărind cu ochii injectaţi de sînge cîteva si-luete care se apropiau, el nu-şi mai aminti, nici acum, de altceva decît de război, şi nu se gîndi la nimic alt-ceva decît la fasciştii care se apropie şi la datoria lui: să tragă în ei, iar apoi să se împuşte. Pistolul se afla în iarbă, la îndemînă; îl pipăi, îi strînse mînerul aspru cu patru degete, iar cu al cincilea pipăi trăgaciul. Ridică anevoie de la pămînt mîna cu pistolul şi apăsă de cinci ori pe trăgaci, ţintind în siluetele cenuşii care răsăriseră în faţa lui prin vălul difuz de ceaţă sîngerie. După al cincilea foc, cu teamă să nu fi greşit numărătoarea, îşi îndoi mîna pînă la tîmplă şi îşi trase ultimul foc în ureche.

Cei doi miliţieni şi Sinţov se opriră lîngă trupul pilotului, care se împuşcase. La picioarele lor se afla un om însîngerat, cu o cască de zbor în cap şi cu steluţe de general la petliţele albastre ale bluzei. Totul se petrecuse atît de fulgerător, încît nu-şi puteau veni în fire. Ieşiseră din desiş în poiana însorită, zăriseră în iarbă pe aviatorul rănit, îl strigaseră şi porniseră în fugă spre el; el însă începuse să tragă, fără să ia în seamă strigătele lor: „Sîntem de-ai noştri!” Apoi, cînd ajunseseră la doi paşi de el, omul îşi dusese mîna la tîmplă, se cutremurase şi amuţise pentru totdeauna.

Cel mai vîrstnic dintre miliţieni se lăsă în genunchi, descheie buzunarul bluzei şi scoase înspăimîntat actele generalului. Sinţov stătea năucit lîngă el, apăsindu-şi palma peste coasta străpunsă de glonţ, stătea tăcut, nesimţind încă nici o durere, ci doar o mare slăbiciune şi sîngele care-i năclăise bluza. Cu trei zile în urmă împuşcase un om pe care voia să-l salveze, iar acum, un alt om, pe care de asemenea voia să-l salveze, mai că nu-l omorîse pe el, apoi se sinucisese şi zăcea mort la picioarele lui, ca şi ostaşul acela de pe şosea. Poate că-i luase drept nemţi, din pricina mantalelor cauciucate ale miliţienilor? Dar se poate oare să nu fi auzit strigătele lor?

Continuînd să se ţină de coastă în locul unde bluza era plină de sînge, Sinţov se lăsă în genunchi şi luă din mîna miliţianului tot ce se găsise în buzunarul de la piept al mortului. Deasupra actelor se afla fotografia unei femei frumoase, cu faţa rotundă şi gura mare, zîm- bitoare. Sinţov îşi dădu îndată seama că a mai văzut-o undeva pe femeia asta, dar nu-.şi putea aminti nici cînd, nici unde anume. Sub fotografie se aflau cîteva acte, carnetul de partid, diploma unui înalt ordin militar şi un buletin pe numele generalului-locotenent Kozîrev.

„Kozîrev, Kozîrev...", îşi tot repeta Sinţov, chinuin- du-se să închege şirul asociaţiilor, şi deodată îşi aminti totul: nu numai chipul acestei femei, bine cunoscut încă din anii de şcoală — chipul Nadiei, căreia îi spuneau pe atunci Nadiuşa Karavaeva — ci şi chipul acesta mutilat de împuşcătură, întîlnit de atîtea ori în ziare.

Sinţov tot mai stătea în genunchi, aplecat asupra cadavrului lui Kozîrev, cînd, alarmaţi de împuşcături, se iviră din pădure pilotul bombardierului şi şoferul camionului. Pilotul îl recunoscu din prima clipă pe Kozîrev. Lăsîndu-se pe iarbă alături de Sinţov, el cercetă tăcut actele, le înapoie şi, tot atît de tăcut şi mai mult mirat decît îndurerat, spuse doar o singură frază:

— Da, asta este... Apoi se întoarse spre Sinţov, care tot mai stătea în genunchi, cu palma lipită de bluza plină de sînge. Ce-i cu dumneata?

— A tras în noi... Ne-a luat probabil drept nemţi, spuse el arătînd din cap spre Kozîrev.

— Scoate-ţi bluza, să te pansez, zise pilotul.

Dar Sinţov, venindu-şi în fire şi amintindu-şi că nemţii trebuie să fie pe aproape, spuse că se va pansa mai tîrziu, în maşină, că mai întîi trebuie să transporte acolo trupul generalului. Cei doi miliţieni îşi petrecură stîn- gaci mîinile pe sub umerii cadavrului şi-l săltară de la pămînt, iar pilotul şi şoferul îl ridicară de cîte un picior, mai sus de genunchi, şi porniră. Sinţov venea în urma lor, încheind procesiunea. Îşi apăsa mîna pe rană şi se poticnea la tot pasul, simţind sub coaste o durere din ce în ce mai apăsătoare.

— Trebuie să te pansez, repetă pilotul, după ce cul-cară cadavrul generalului pe platformă, şi maşina porni.

Îşi scoase în grabă bluza, trase peste cap cămaşa de dedesubt şi, apucîndu-i poalele cu degetele sale scurte şi puternice, o rupse fîşii-fîşii, neluînd în seamă protestele lui Sinţov.

— Glonţul a ieşit, se vindecă, spuse el cu un ton de cunoscător, ţinînd suflecată bluza lui Sinţov şi banda- jîndu-l cu pansamentele improvizate din cămaşa sa. Nu mori pînă ajungem. Haide, lasă-ţi bluza în jos.

Trase la loc poalele bluzei lui Sinţov şi-l strînse bine cu centura mai jos de rană. Sinţov gemu şi-şi muşcă buza de jos.

— Naiba-l ştie cum te-a nimerit... bombăni pilotul în chip de scuză, mutîndu-şi privirea de la Sinţov la cadavrul generalului şi înapoi la Sinţov.

Peste cîteva minute, ajunseră la locul unde-i lăsaseră pe cei doi răniţi.

Navigatorul delira, iar ostaşul rănit la picior zăcea cu faţa în jos, respirînd greu şi des. Ostaşul cu grenade şedea în acelaşi loc, lîngă ei.

— Ceilalţi unde sînt? îl întrebă Sinţov.

— Au luat-o într-acolo — şi ostaşul arătă cu mîna spre Moghiliov. Vîntul a dus paraşuta departe, în direcţia aceea. Probabil că l-au şi prins. Au răsunat cîteva împuşcături, le-am auzit de aici.

Urcară în maşină cei doi răniţi, se sui şi ostaşul cu grenade, apoi porniră mai departe.

Pilotul insistă ca Sinţov să treacă în cabină.

— Uită-te la dumneata cum arăţi, nu fi... şi slobozi o ocară grea, dar pe un ton atît de grijuliu, că Sinţov se supuse.

În urma lor, dinspre Bobruisk, bubuiau din cînd în cînd salve de artilerie, iar uneori răsuna, adus de vînt, şi un răpăit de

mitralieră. După vreo doi kilometri se opriră; nici Liusin, nici ostaşii plecaţi cu el nu se zăreau nicăieri.

Sinţov îşi înăbuşi anevoie dorinţa de a mai parcurge o bucată de drum, trase cu urechea la salvele ce răsu- nau în spatele lor şi spuse că trebuie să aştepte acolo pînă se vor întoarce tovarăşii lor plecaţi în căutarea neamţului.

Dinspre Bobruisk se auzea mereu un foc susţinut. Sinţov simţea privirile întrebătoare aţintite asupra sa, dar, întrucît hotărîse să aştepte încă un sfert de oră, stătea şi aştepta. În asemenea clipe, în om se iscă pe neobservate calităţile unui comandant. Tocmai asta se petrecea acum cu Sinţov, deşi el însuşi nu se gîndea la acest lucru.

— Mai strigă-i o dată, spuse el, cînd minutarul ajunse la limita stabilită.

Miliţianul mai vîrstnic îşi duse, cine ştie pentru a cîta oară, mîinile pîlnie la gură şi lansă pădurii o chemare

asurzitoare, dar, ca şi pînă atunci, pădurea nu-i răspunse.

— Să mergem mai departe, ordonă Sinţov.

Dar n-au mai avut de mers prea mult: peste vreo cinci sute de metri îi opri în mijlocul drumului un locotenent de tancuri. Faţa lui avea o expresie mînioasă, iar la piept purta un automat nemţesc. În spatele locotenentului se ridicară din şanţul drumului doi tanchişti cu armele în poziţia de tragere.

— Stai! Cine sînteţi? strigă locotenentul şi smuci portiera cabinei.

Sinţov răspunse că face parte din redacţia ziarului de front şi îşi caută oamenii pe care i-a trimis să prindă un aviator neamţ.

— Şi cine-s oamenii ăştia ai dumneavoastră, cîţi sînt?

Sinţov îi spuse că e vorba de şapte oameni: politru-cul-adjunct, un sergent şi cinci ostaşi. Şi, fără să ştie nici el din ce pricină, începu să se simtă vinovat.

— Da-da, chiar atîţia sînt şi i-am reţinut pe toţi. Ei pretind că dumneavoastră i-aţi ajutat să dezerteze! su-rîse veninos locotenentul. Ia întoarceţi maşina, să vă duc la căpitanul nostru. O să vedem noi acolo care-s ai noştri, care-s ai voştri, şi cine sînteţi chiar dumneavoastră!

Cuvintele acestea îl enervară pe Sinţov, dar simţămîn- tul mereu crescînd al vinovăţiei sale nedesluşite îl opri să dea frîu liber mîniei care-l cuprinsese. În locul lui, însă, izbucni pilotul, care se aplecă peste oblonul cărnii onului.

— Hei, dumneata, ăla, se răsti el la locotenent, ia pofteşte încoace! Îţi vorbeşte un maior! Vino încoace şi cască ochii!

Locotenentul nu răspunse, dar, strîngînd furios din fălci, se apropie de platforma camionului şi aruncă o privire peste oblon. Ceea ce văzu acolo îi schimbă părerea, sau poate că nu i-o schimbă, în orice caz îi în- muie tonul.

— Mai mergeţi o sută de metri, acolo e o trecere peste şanţ, cotiţi în pădure! îi spuse el posac lui Sinţov, parcă subliniind că nu are de ce să-şi ceară scuze. Am ordin să nu las pe nimeni să treacă mai departe... Port-neaghin! strigă el pe unul din tanchişti. Urcă pe scară şi condu-i la tovarăşul căpitan! Dar peste o clipă opri iarăşi camionul, care se urnise. Stai! Jos din maşină! Ostaşii rămîn aici!

Cei doi miliţieni şi ostaşul cu grenade săriră de pe platformă. Tonul ordinului nu îngăduia nici o zăbavă.

— Dă-i drumul! spuse locotenentul, adresîndu-se mai mult tanchistului său decît lui Sinţov.

După ce camionul pătrunse în pădure, strivind cu trosnet ramurile care umpleau şanţul, Sinţov observă două tunuri de 37 milimetri, ascunse sub nişte tufe şi întoarse cu ţevile spre şosea. Lîngă tunuri şedeau doi ostaşi, aşezaţi faţă în faţă, cu picioarele desfăcute. Alături de ei se aflau o movilă de grenade şi un colac de cablu telefonic; ostaşii legau grenadele între ele.

Strecurîndu-se printre copaci, camionul ajunse într-o poiană plină de oameni. În mijlocul ei se afla un camion de o tonă şi jumătate, încărcat cu lăzi cu cartuşe şi cu un morman de puşti. Alături, camuflat cu ramuri de brad, stătea un autoblindat uşor de legătură, prevăzut cu mitraliere.

Un plutonier de tancuri muştruluia cu comenzi scurte şi precise un grup de vreo patruzeci de ostaşi cu baioneta la armă, rupînd rîndurile, adunîndu-le, aliniindu-le şi mtorcîndu-le „la stînga-mpre-jur!”. Sinţov zări în treacăt printre ei chipurile cunoscute ale ostaşilor cu care mersese în camion.

În faţa autoblindatului, pe pămînt, sprijinit într-un cot pe cutia telefonului de campanie, şedea un căpitan de tancuri cu cască în cap şi repeta monoton în receptor:

— Ascult. Ascult. Ascult...

Lîngă el mai şedea un tanchist, tot cu cască în cap, iar în spatele lor stătea, lăsîndu-se cînd pe un picior, cînd pe altul, politrucul-adjunct Liusin.

— Cînd naiba or să ne stabilească ăştia legătura? spuse căpitanul, lăsînd receptorul şi sculîndu-se în picioare.

Văzuse prea bine maşina sosită, ca şi pe Sinţov cu maiorul de aviaţie, care apucaseră să coboare din ea, dar puse întrebarea cu privire la legătura telefonică de parcă n-ar fi observat nimic. Abia apoi întoarse capul şi îşi pironi privirea asupra noilor-veniţi.

— Sînt ajutorul pentru spate al comandantului brigăzii a şaptesprezecea de tancuri dumneavoastră cine sîn- teţi? întrebă el repezit, concentrînd totul într-o singură frază.

Deşi se recomandase ca ajutor pentru spate, înfăţişa-rea lui nu semăna de fel cu a unui om de spate. Salo-peta care-i îmbrăca trupul voinic, ruptă, murdară şi cu o arsură mare în dreptul şoldului, mîna dreaptă bandajată pînă la vîrful degetelor cu un pansament plin de sînge închegat, automatul

nemţesc, care-i atîrna pe piept la fel cu al locotenentului — toate se asociau perfect cu obrajii neraşi de cine ştie cînd, negri de oboseală şi cu ochii ameninţători.

— Sînt... dădu să se prezinte aviatorul, dar înfăţişarea lui spunea destul de limpede cine anume este.

— În privinţa dumneavoastră sînt lămurit, tovarăşe maior, îl întrerupse cu un gest scurt căpitanul. Aţi sărit din bombardierul doborît, nu?

Aviatorul confirmă posac din cap.

— Dumneata însă prezintă actele! spuse căpitanul şi făcu un pas spre Sinţov.

— V-am explicat doar, sări Liusin, care se afla în spatele căpitanului.

— Dumneata să taci! îl repezi acesta fără a întoarce capul spre el. O să-ţi vină şi dumitale rîndul să dai socoteală! Prezintă documentele! îi ceru el şi mai brutal lui Sinţov.

—Ba mai întîi să mi le prezinţi dumneata mie! se înfurie Sinţov, din pricina tonului vădit duşmănos cu care-i vorbea tanchistul.

— Eu mă aflu în dispozitivul unităţii mele şi nu sînt obligat să mă legitimez în faţa nimănui, răspunse căpitanul surprinzător de încet, spre deosebire de Sinţov.

Acesta din urmă îşi scoase din buzunar buletinul de identitate şi biletul de concediu, amintindu-şi abia acum că nici nu apucase să capete acte noi de la actuala sa redacţie. Simţindu-se în neregulă cu actele, se porni să explice cum se face că n-a apucat să capete actele, ceea ce nu făcu decît să-i întărească stinghereala.

— Destul de neclare actele dumitale, mîrîi căpitanul, înapoindu-i documentele. Dar să admitem că lucrurile stau cum spui dumneata. Atunci, de ice cari oamenii din prima linie după dumneata, în spatele frontului? Cine ţi-a dat dreptul acesta?

Încă din clipa cînd, pe şosea, locotenentul de tancuri îi spusese ceva asemănător, Sinţov ardea de nerăbdare să lămurească în cel mai scurt timp că este vorba de o neînţelegere. De aceea, începu să explice cum se re- peziseră spre maşină cei cîţiva ostaşi aflaţi în pădure, cum îi luase în camion ca să-i salveze şi cum mai tîr- ziu luase încă pe unul — pe ostaşul cu grenadele..

Dar, spre uimirea sa, îşi dădu seama că tanchistul nu socoteşte de fel că ar fi fost o neînţelegere la mijloc. Dimpotrivă, socoteşte că totul e foarte clar.

— Fricosul se teme şi de umbra lui! Auzi dumneata, un tun de pe tanc să secere zece oameni dintr-o lovitură, şi asta în pădure!?... Minciuni gogonate! A intrat frica în ei, iar comandantul lor, în loc să-şi adune oamenii şi să-i liniştească, a lepădat jumătate din ei şi a întins-o la goană pe şosea. Şi dumneata te-ai lăsat dus de nas! În felul ăsta poţi să cari oricîţi vrei în spatele frontului: unii s-au speriat, alţii îşi caută unitatea în spatele frontului... Unitatea trebuie să ţi-o cauţi în faţă, acolo unde-i inamicul! Nu în spate!... Aici căpitanul trînti o înjurătură şi, simţindu-şi sufletul mai uşurat, urmă de data asta mai calm, arătînd cu mîna spre grupul de ostaşi care făceau instrucţie sub comanda plutonierului. Uite colo, să vezi cum sînt readuşi în simţiri! Or să-şi revină ei — şi pe urmă îi ducem la luptă! Auzi dumneata, să cari toţi alarmiştii la Moghiliov — lasă că sînt ei destui acolo şi fără ăştia! Nouă aici ne trebuie oameni. Comandantul brigăzii mi-a ordonat să-i adun pînă diseară trei sute de oameni pentru completare, dintre cei care se plimbă prin păduri, şi am să-i adun, fii pe pace! Şi am să ţi-l iau şi pe politrucul ăsta adjunct, ba chiar şi pe dumneata, adăugă el adresîndu-se provocator lui Sinţov.

— Politrucul e rănit, spuse pilotul, morocănos ca şi pînă atunci, arătînd din cap spre Sinţov. Ar trebui internat cît mai repede la spital.

— Rănit? întrebă neîncrezător căpitanul, în ochii căruia sclipea dorinţa vădită de a vedea rana şi de a verifica personal adevărul.

„Nu crede", îşi spuse Sinţov, şi inima i se strînse de obidă.

Dar căpitanul observase şi el pata întunecată de pe bluza lui Sinţov şi se întoarse brusc spre Liusin.

— Raportează politrucului dumitale de ce refuzi să rămîi aici şi să lupţi alături de noi. Sau poate eşti şi dumneata rănit şi te sfiai să mi-o spui?

— Eu nu sînt rănit! strigă Liusin cu un glas surprinzător de strident, şi chipul lui frumos se schimonosi. Nu sînt rănit şi nici nu refuz nimic. Sînt gata să fac orice. Dar am primit ordin de la redactorul-şef să plec şi să mă întorc. Fără un alt ordin de la superiorul meu nu pot să fac nimic, că nu-s de capul meu!

— Ei, spune, ce ordin îi dai? îl întrebă căpitanul pe Sinţov. Situaţia noastră e grea. Uite, n-am în tot grupul de aici nici un lucrător politic. Abia am ieşit ieri din încercuire, iar astăzi am şi intrat să astupăm o gaură lăsată de alţii. În timp ce eu zăbovesc aici ca să adun oameni pentru completare, acolo pe Berezina, brigada noastră îşi varsă ultimii stropi de sînge!

— Da, fireşte că dacă vrei poţi rămîne, tovarăşe Liusin, spuse cu simplitate Sinţov. Şi eu aş rămîne... Îşi ridică ochii spre Liusin şi abia acum, cînd îi întîlni privirea, înţelese că acesta aşteptase de la el cu totul alt ordin.

— Ei, şi cu asta, basta, spuse cu asprime căpitanul, întorcîndu-se iarăşi spre politrucul-adjunct. Du-te la plutonier şi ia în primire, împreună cu el, comanda grupului care s-a format.

— Numai să raportaţi redactorului-şef samavolnicia asta, şi că şi dumneavoastră!... strigă Liusin în obrazul lui Sinţov, dar nu apucă să-şi termine fraza, pentru că, înhăţîndu-l de umăr cu mîna lui bandajată, căpitanul îl răsuci în loc şi-l îmbrînci spre plutonierul care-şi instruia oamenii.

— Va raporta el, nu te teme! Şi acum pofteşte de execută ordinul. Acum faci parte din brigada noastră. Şi dacă nu execuţi ordinele, te curăţ.

Liusin plecă încovoindu-şi spinarea şi, într-o clipă, încetă să mai fie acel militar chipeş şi înfipt cum păruse pînă atunci. Iar Sinţov, simţind că-l cuprinde o slăbiciune de neînfrînt, se lăsă uşurel la pămînt.

Căpitanul îl privi uimit; apoi, amintindu-şi că politrucul e rănit, vru să spună ceva liniştitor, dar tocmai atunci telefonul scoase un bîzîit slab, şi omul se repezi la receptor.

— Vă ascult, tovarăşe locotenent-colonel!... Un grup a şi fost trimis pe vechiul itinerar. Formez un al doilea. Unde anume?... O clipă, să-mi notez. Îşi scoase din sîn o hartă împăturită în patru şi, găsind într-o clipă localitatea căutată, o însemnă apăsat cu unghia. Întocmai, le-am instalat în ambuscadă. Sinţov pricepu că e vorba de tunurile dispuse lîngă şosea. Da, am legat şi grenadele, pentru orice eventualitate. N-or să treacă!

Căpitanul tăcu şi rămase un minut întreg ascultînd concentrat ceea ce i se spunea, cu o expresie de fericire ce-i lumina toată faţa.

— E clar, tovarăşe locotenent-colonel, spuse el în sfîrşit. Foarte clar. La noi aici tocmai a sosit... — Intenţionase să-i mai raporteze ceva, dar probabil că fusese întrerupt. Am înţeles, nu-i momentul! spuse el stîn- jenit. Şi eu am terminat.

Puse receptorul la loc, se ridică în picioare şi, întor- cîndu-se cu faţa spre aviator, îl privi cu asemenea ochi, încît ai fi spus că se simte în stare să-i transmită o ştire neasemuit de bună pentru un pilot căruia tocmai îi arsese aparatul şi i se prăpădiseră tovarăşii chiar sub ochii lui. Şi aşa şi era, pentru că spuse singurul lucru care în acea clipă l-ar fi putut bucura pe aviator:

— Comandantul nostru spune că astăzi nu prea este probabil ca inamicul să mai încerce o pătrundere pe şosea. Nemţii au reuşit să treacă dincoace doar o mică parte din tancurile lor. Pe celelalte le-aţi oprit dumneavoastră dincolo de Berezina. Podul e făcut praf şi pulbere, nici urma nu i se mai vede.

— Podul e făcut praf şi pulbere, şi noi tot praf şi pulbere sîntem — n-avem cu ce ne mîndri! i-o reteză pilotul, dar pe chipul lui se vedea că este totuşi mîndru de distrugerea podului.

— O, cum v-au mai pîrjolit acolo sus! Ne muşcam pumnii de neputinţă! urmă căpitanul. Ar fi vrut să aline durerea aviatorului. Neamţul a căzut aici aproape. Am vrut să-l prind de viu. Dar cine ar fi reuşit să ţină în frîu oamenii, după cele ce văzuseră pe cer?!

— Şi unde se află? întrebă Sinţov, ridicîndu-se anevoie.

— E acolo, după pilcul acela de brazi, dar mai bine să nu-l vedeţi, spuse mîhnit căpitanul. Ai zice că a trecut un tanc peste el... Şi, uitîndu-se la chipul lui Sinţov, alb ca varul din pricina pierderii de sînge, adăugă: Plecaţi dacă sînteţi rănit, nu vă reţin.

— Mai avem doi răniţi în camion, spuse Sinţov, continuînd parcă să se scuze că trebuie totuşi să plece. Şi un mort. Vru să mai spună că mortul e un general, dar nu mai spuse nimic; ce rost ar fi avut?

— Să mergem, se întoarse el spre aviator.

— Ba eu am să rămîn aici, spuse acesta calm, dar categoric; chibzuise la acest lucru de cînd începuse convorbirea. În cele din urmă se hotărîse, şi acum era neclintit. Îmi dai o armă? întrebă el pe căpitan.

— Nu-ţi dau, clătină din cap căpitanul. N-am să-ţi dau, şoimule drag! Zău, spune şi tu, ce rost ar avea? Tu du-te acolo. Şi împunse parcă cerul cu mîna lui bandajată. Ne tot retragem tocmai de la Sluţk, şi-n fiecare zi ne căinăm că zburaţi prea puţin. Du-te acolo, zboară, pentru dumnezeu, asta e tot ce-ţi cerem! Restul o să facem singuri!

Sinţov se oprise lîngă maşină şi aştepta să vadă cum se va sfîrşi această discuţie.

Dar vorbele tanchistului nu-l clintiră pe pilot. Cu siguranţă că dacă ar mai fi tras nădejde să capete alt avion în locul celui doborît, n-ar fi acceptat nici el să rămînă acolo. Dar se veda că nu mai nutrea această speranţă, aşa că hotărîse ferm să lupte pe pămînt.

— Dacă nu-mi dă el puşcă, îmi fac singur rost de una, îi spuse el lui Sinţov. Şi acesta îşi dădu seama că fiecare din cei doi şi-a găsit naşul. Pleacă repede şi ai grijă ca navigatorul meu să ajungă bine.

Tanchistul rămase tăcut. Cînd Sinţov se sui în maşină, văzu că cei doi, tanchistul şi aviatorul, continuă să stea tăcuţi unul lîngă altul: unul — spătos şi înalt, celălalt — scund şi vînjos, amîndoi deopotrivă de îndîrjiţi, mînioşi, înciudaţi de insuccesele de pînă atunci, dar gata să intre din nou în luptă.

— Care e numele dumitale, tovarăşe căpitan? întrebă Sinţov din cabină, amintindu-şi pentru prima dată de gazeta lui.

— Numele meu? Ce, ai de gînd să te plîngi de mine? Degeaba! Pe numele meu se sprijină întreaga Rusie! Ivanov mă cheamă. Vrei să-l mai însemni, sau ai să-l ţii minte şi aşa?

Cînd maşina ajunse în şosea, Sinţov îl zări pe ostaşul pe care îl ridicase din post; omul şedea pe iarbă alături de alţi doi ostaşi şi făcea ceea ce făceau şi ei: lega grenadele două cîte două, sau trei cîte trei, cu bucăţi de cablu telefonic. Tot discutînd cu tovarăşii lui, zîmbea mulţumit; pesemne că se simţea bine: făcea o treabă folositoare şi se afla între ai săi.

Pînă la Moghiliov merseră mai mult de două ore. La început, în spatele lor mai răsuna bubuitul artileriei; apoi însă se făcu linişte. La vreo zece kilometri înainte de intrarea în oraş, Sinţov văzu o unitate de artilerie cu tracţiune hipo înaintînd în dreapta şi în stînga şoselei; prin mijlocul drumului trecea o coloană de infanterie. Sinţov mergea ca învăluit în

ceaţă; i se părea că-i este tare somn, de fapt însă leşina mereu şi îşi revenea, ca să leşine din nou.

La marginea oraşului, sus pe cer, zări două avioane de vînătoare care patrulau în văzduh. Judeoînd după tunurile antiaeriene, care tăceau, îşi dădu seama că avioanele erau sovietice. Privindu-le mai atent, recunoscu vestitele „MIG”-uri. Văzuse aceste aparate noi încă în primăvară, la Grodno. Se afirma că, în ceea ce priveşte viteza, „MIG”-urile întrec cu mult Messerschmidt-urile.

„Nu, totuşi nu stăm chiar atît de rău”, îşi spuse Sin/ţov, biruindu-şi durerea şi osteneala, dar neputînd să-şi dea seama că acest gînd liniştitor îi era inspirat nu atît de vederea trupelor pe cale să se organizeze pe poziţii de apărare în faţa Moghiliovului, sau de imaginea „MIG”-urilor de pază pe cerul de deasupra oraşului, cît de amintirea tanchiştilor din pădure, a locotenentului care semăna cu căpitanul său şi a căpitanului care la rîndul său probabil că semăna cu şeful său, locotenent-colonelul.

Cînd camionul opri în faţa spitalului, Sinţov îşi adună ultimele puteri şi, ţinîndu-se de oblonul maşinii, aşteptă pînă cînd fură daţi jos aviatorul leşinat, ostaşul care gemea printre dinţii încleştaţi şi generalul mort. Apoi ordonă şoferului să se ducă la redacţie şi să raporteze că el a rămas la spital.

Şoferul ridică oblonul din spate; Sinţov apucă să vadă platforma şi pachetele de ziare stropite de sînge, îşi aminti că n-a difuzat decît o mică parte din ziare şi rămase singur pe caldarîm.

În camera de gardă a spitalului intră tot singur, nesusţinut. Scoase din buzunar şi depuse pe masă actele generalului mort, apoi îşi scoase propriile sale acte, le întinse surorii de gardă şi, aşteptînd ca ea să i le ia din mînă, se întoarse în chip ciudat cu tot corpul pe-o parte şi se prăvăli la pămînt, fără simţire.

CAPITOLUL AL TREILEA

La două săptămîni după internare, cînd Sinţov începu să facă de două ori pe zi cîte o mică plimbare prin grădină, veni ordinul ca spitalul să fie evacuat la Doro- gobuj. Printre răniţi se

împrăştie numaidecît zvonul că nemţii au trecut Niprul pe la Şklov şi întorc Moghiliovul pe la miazănoapte.

După expresia medicului care-l operase pe Sinţov, rana acestuia era „reuşită”: glontele lunecase pe lîngă coaste fără să le vatăme.

Simţindu-se întremat, Sinţov se duse la comisarul spitalului şi-l rugă să-i dea drumul la unitate. Perspectiva evacuării îl speria. N-ar fi vrut să reînceapă rătăcirile în căutarea redacţiei.

— Mi se pare că redacţia dumitale a şi plecat, îşi exprimă îndoiala comisarul spitalului.

Dar Sinţov susţinu cu tărie că lucrul acesta este cu neputinţă. Dacă redacţia ar fi plecat, ar fi trimis şi după el: aşa îi făgăduise redactorul-şef.

Ocupat pînă peste cap cu evacuarea răniţilor, comisarul nu mai insistă: în definitiv, dacă vrea cu tot dinadinsul, n-are decît să ceară să i se facă formele de ieşire!

Către prînz, recăpătîndu-şi actele şi echipamentul, Sinţov ieşi pe poarta spitalului.

Moghiliovul era aproape pustiu şi învăluit într-o atmosferă de nelinişte: pe străzi se ridicau baricade, la ferestrele caselor de la răscruci, înfundate cu saci de nisip, se vedeau mitraliere puse în bătaie.

În dreptul clădirii unde se afla tipografia oraşului (aici nădăjduia Sinţov să găsească redacţia) stătea o santinelă prea puţin dispusă la vorbă. Atît uşa de la intrare, cît şi porţile de fier care dădeau în curte erau zăvorite. Din interior nu răzbătea nici zgomot de maşini şi în general nici un semn de viaţă; totul părea mort.

După o oră, şeful comenduirii garnizoanei Mloghiliov, acelaşi maior la care Sinţov fusese cu două săptămîni în urmă, numai că acum era şi mai năucit de nesomn, îi confirmă că redacţia ziarului de front plecase de două zile. „Nici n-au apucat să-mi dea de ştire”, îşi spuse mîhnit Sinţov.

— Şi unde anume a plecat?

Şeful comenduirii dădu din umeri şi-i spuse că nimeni nu i-a raportat itinerarul redacţiei. Statul-major al frontului s-a deplasat în raionul Smolensk, şi în urma lui s-a dizlocat şi redacţia.

— Rău ai făcut că ai ieşit din spital înainte de vreme. Mai bine te evacuai împreună cu spitalul la Dorogobuj, iar de acolo ai fi pornit mai departe pe căi normale să cauţi ceea ce îţi trebuie.

Sinţov avu presimţirea amară a unor noi rătăciri pe drumurile războiului.

— Spuneţi-mi, vă rog, ce alte unităţi se mai găsesc în jurul Moghiliovului?

— De ce întrebi?

Sinţov răspunse că ar vrea să ajungă la comandamentul celei mai apropiate divizii, unde să rămînă o vreme pentru a aduna ceva material pentru gazetă, ca barem atunci cînd îşi va regăsi redacţia să nu se prezinte cu mîna goală.

Şeful comenduirii desfăcu în silă o hartă şi-i arătă o pădurice aflată de cealaltă parte a Niprului, la vreo şase kilometri de podul de la Moghiliov. Aici se afla, după spusele lui, statul-major al diviziei a 176-a.

După ce trecu podul de peste Nipru şi mai făcu vreo trei kilometri pe şoseaua Moghiliov—Orşa, Sinţov auzi din spate salve de artilerie. Se opri cîteva minute pe şosea, ascultînd bubuitul alarmant al artileriei, apoi porni înainte, rumegînd aceleaşi gînduri ca la comenduirea oraşului Moghiliov: ce va fi mai departe?

Statul-major al frontului fusese lîngă Minsk, apoi lîngă Moghiliov, iar acum se mutase lîngă Smolensk — adică cu încă o sută cincizeci de kilometri mai aproape de Moscova...

Oricît de calm ai încerca să priveşti lucrul acesta, oricîte argumente ai însăila, însăşi geografia îţi dă cu maiul în cap.

În cele două săptămîni de spital, Sinţov învăţase multe. Cîte vorbe şi zvonuri nu-l aruncaseră în acest răstimp din braţele disperării reci într-ale speranţei fierbinţi, şi iarăşi înapoi! Dacă ar fi dat crezare nu- mai celor rele, de mult şi-ar fi putut pierde minţile. Iar dacă ar fi strîns în minte numai cele bune, pînă la urmă ar fi trebuit să se pişte zdravăn de mînă, ca pentru a se trezi din vis: bine, bine, dar de ce mă aflu în spital, de ce sînt la Moghiliov, de ce sînt toate cum sînt, şi nu altfel?

La început, Sinţov crezu că tot adevărul despre război trebuie să fie undeva la mijloc. Apoi însă pricepu că nici asta nu-i adevărat. Atît răul, cît şi binele erau relatate de oameni diferiţi.

Dar şi unii, şi alţii meritau a fi crezuţi nu după ce povesteau, ci după ***cum*** povesteau.

Toţi oamenii aflaţi la spital veniseră într-un fel sau altul în contact cu războiul, altfel nici n-ar fi ajuns acolo. Dar printre ei erau mulţi care deocamdată nu ştiau decît un singur lucru — că neamţul aduce moarte; aceştia ignorau însă alt lucru — că şi neamţul este supus morţii.

Dar cel mai mare credit li se cuvenea tocmai oamenilor care ştiau şi una, şi alta, care se convinseseră prin experienţă personală că şi neamţul poate fi ucis. Orice-ar fi povestit ei — bune sau rele —, vorbele lor erau pătrunse de simţămîntul acesta, şi tocmai aici se afla adevărul despre război.

Căpitanul de tancuri, de la care Sinţov primise o lecţie severă în pădurea de lîngă Bobruisk, era unul dintre aceşti oameni.

Nu era de loc vorba despre bărbăţia unuia sau laşi-tatea altuia. Pur şi simplu, în ziua aceea căpitanul de tancuri privea războiul cu alţi ochi decît îl privise Sinţov. Căpitanul ştia prea bine că nemţii sînt şi ei supuşi morţii şi că, o dată ucişi, ei se opresc. Gîndind astfel, el îşi subordona toate acţiunile acestei convin-geri şi fireşte că dreptatea era de partea lui. Sinţov voise să-i scape de primejdie pe oamenii care căuta- seră salvarea sub pulpana lui. Căpitanul însă se stră- duia să salveze cauza lor comună, ridicîndu-i la luptă pe toţi.

Şi fără îndoială că nemţii n-au răzbătut atunci pînă la Moghiliov tocmai pentru că rămăşiţele brigăzii din care făcea parte căpitanul de tancuri, ca şi toţi cei care se adunaseră în ziua aceea cu arma în mînă în jurul brigăzii, ştiau — sau cine nu ştia afla în luptă — că nemţii sînt supuşi morţii. Ucigînd pe nemţi şi murind ei înşişi, oamenii cîştigaseră o noapte şi ziua următoare; iar pînă către seară, sub acoperirea lor, în faţa oraşului se desfăşurase o nouă şi proaspătă divizie de puşcaşi.

Lucrul acesta i-l povestise lui Sinţov redactorul-şef, care venise să-l viziteze a doua zi după ce a fost internat în spital.

Redactorul-şef, care aflase din gura şoferului despre călătoria lor spre Bobruisk, îl lăuda pe Sinţov, se fră- mînta pentru Liusin şi-l ocăra pe tanchist pentru samavolnicie. De furie, pe faţa lui plină şi blîndă apăruseră chiar cîteva vinişoare stacojii.

Sinţov nu împărtăşea sentimentele redactorului-şef. El ştia că făcuse în ziua aceea multe prostii; era bine cel puţin că purtarea lui nu fusese dictată de laşitate. În plus, ca orice om

care zace în spital, preocupat de rana lui, nu putea să scape de gîndul amar că poate nici generalul pilot nu s-ar fi împuşcat dacă n-ar fi fost la mijloc mantalele acelea cenuşii ale miliţienilor, adu- cînd la culoare cu uniforma nemţească. Nu se gîndise la asta atunci, deşi în război trebuie să te gîndeşti la toate. Şi, desigur, tot timpul.

Nici în privinţa păţaniei lui Liusin nu putea împăr- tăşi mînia redactorului-şef. Politrucul-adjunct Liusin plecase să difuzeze ziare şi nimerise în luptă. Ei şi? S-ar fi putut, nu-i vorbă, să nu se întîmple asta, dar se întîm- plase. Sinţov era tulburat de o singură amintire: de glasul strident şi de chipul schimonosit al politrucu- lui-adjunct. Liusin nu voia să rămînă, dar tanchistul l-a avertizat: nu execuţi ordinul — te curăţ! Cum s-a sfîrşit această istorie?

Sinţov încercă să-şi tălmăcească gîndul în faţa redac- torului-şef, dar în loc de răspuns se pomeni cu o întrebare:

— Cum vine asta? Adică ar trebui să vă trimit pe toţi la unităţi? Astăzi pe Liusin, mîine pe dumneata, poimîine mai ştiu eu pe cine?

În general, poate avea dreptate, în particular însă, cînd Sinţov îşi amintea de pădurea aceea, de clipa aceea şi de acel căpitan, i se părea, dimpotrivă, că părerea redactorului-şef nu era de fel justă.

Mai discutase cu redactorul-şef o oră încheiată, dar se pare că n-ajunseseră să se înţeleagă.

Peste alte cîteva ore se petrecu un eveniment care alungă pentru multă vreme orice alt gînd sau sentiment din mintea lui.

Ascultă la radio cuvîntarea lui Stalin.

Difuzorul se afla în coridorul spitalului, deasupra măsuţei surorii de serviciu. Aparatul fusese pus la intensitate maximă, iar uşile saloanelor erau larg deschise.

Stalin vorbea înfundat şi domol, cu un puternic accent gruzin. O dată, la mijlocul cuvîntării, după un clinchet de pahar, se auzi cum bea apă. Glasul lui Stalin era profund, nu prea răsunător şi ar fi putut părea absolut liniştit, dacă nu i s-ar fi auzit respiraţia grea, obosită şi n-ar fi fost apa aceea de care simţise nevoie chiar în mijlocul cuvîntării.

Dar deşi era tulburat, tonul cuvîntării rămînea măsurat, glasul voalat răsuna egal, fără să coboare sau să se înalţe şi fără semne de exclamare.

Şi în nepotrivirea dintre această voce egală şi tragismul situaţiei despre care vorbea, se simţea forţa. Ea nu surprindea. Tocmai asta se şi aştepta de la Stalin.

Oamenii îl iubeau felurit: orbeşte şi cu rezerve, cu admiraţie şi cu teamă; ba unii nici nu-l iubeau. Dar de bărbăţia şi voinţa lui de fier nu se îndoia nimeni. Or tocmai aceste două însuşiri păreau a fi cele mai importante pentru un om aflat în fruntea ţării, acum în război.

Stalin nu spunea că situaţia e tragică — pînă şi cu- vîntul acesta părea de neconceput în gura lui —, dar lucrurile despre care vorbea: înarmarea gărzilor populare, teritoriile ocupate, războiul de partizani însemnau sfîrşitul iluziilor. Ne-am retras pretutindeni, şi ne-am retras departe. Adevărul era amar, dar fusese spus în sfîrşit şi, înarmat cu el, îţi era mai lesne să stai pe picioare.

Iar în faptul că Stalin vorbea despre începutul ne-reuşit al acestui mare şi îngrozitor război fără să schimbe prea mult terminologia obişnuită, ca despre greutăţi foarte mari, pe care trebuie să le înfrîngem cît se poate de repede — în acest fapt se simţea nu slăbiciune, ci forţă.

Cel puţin aşa gîndea Sinţov, zăcînd noaptea pe patul lui de spital în vecinătatea unui muribund care gemea neîncetat, amintindu-şi iarăşi şi iarăşi de toate amănuntele cuvîntării lui Stalin, de felul cum se adresase oamenilor: „Prietenii mei!” — cuvinte care-i pătrunseseră sufletul şi fuseseră repetate toată ziua de întreg spitalul.

De obicei, asemenea întrebări şi le pune omul numai în tinereţe, dar Sinţov şi-o puse pentru prima dată abia acum, la treizeci de ani, în noaptea aceasta de pomină pe patul de spital: „Mi-aş da eu oare viaţa pentru Stalin? Să spunem că ar veni cineva şi mi-ar cere aşa, de-a dreptul: mori, pentru ca el să trăiască! Mi-aş da viaţa? Da, mi-aş da-o, şi mi-aş da-o astăzi mai simplu ca oricînd!”

„Prietenii mei...” repetă Sintov în şoaptă vorbele lui Stalin, şi deodată pricepu că în toate lucrurile mari, ba chiar uriaşe pe care ştia că le făcuse Stalin, lipseau de mult tocmai aceste cuvinte spuse abia astăzi: „Fraţi şi surori! Prietenii mei!” — tocmai aceste cuvinte lipsiseră, sau, mai bine zis, lipsise simţămîntul care se ascundea în spatele lor.

Oare numai o tragedie ca războiul a putut aduce la viaţă aceste cuvinte şi acest simţământ?

Ce gînd supărător şi amar! Sinţov îl alungă speriat, aşa cum alungi un gînd mărunt şi nedemn, deşi gîndul lui nu era nici mărunt, nici nedemn. Era doar foarte neobişnuit.

Dar simţământul cel mai important care-i rămăsese în suflet după cuvîntarea lui Stalin era aşteptarea încordată a unor schimbări în bine. Şi schimbarea aceasta păru că începe să se înfăptuiască mai repede chiar decît sperase oricine — în aceeaşi săptămînă.

În comunicatele militare începură să se repete mereu aceleaşi direcţii pe care se dădeau lupte crîncene. Lu-crul acesta inspira o încredere deosebită, pentru că, printre altele, în comunicate figura şi direcţia Bobruisk. Şi într-adevăr, în acest sector nemţii băteau pasul pe loc de mai multe zile: spitalul avea în această privinţă informaţii directe.

Mai tîrziu însă, în atmosfera spitalului apăru un curent alarmant. La început se răspîndi zvonul că nemţii, nereuşind să ocupe Moghiliovul, cotiseră de la Bobruisk spre Rogaciov şi Jlobin şi le cuceriseră. Apoi Sinţov primi vizita scurtă a redactorului-şef, care-l întrebă de sănătate şi-i făgădui că dacă redacţia se va muta îl vor lua şi pe el, după care plecă, cu graba omului nu prea dispus să răspundă la întrebări. În sfîrşit, în ziua primirii ordinului de evacuare, oamenii din spital începură să vorbească de forţarea Niprului de către nemţi pe la Şklov.

Acum Sinţov mergea pe marginea şoselei paralele cu Niprul, spre nord, chiar către acest Şklov, şi se gîndea la veracitatea zvonului auzit dimineaţa.

Dacă, din nenorocire, zvonul era adevărat, devenea lesne de înţeles de ce a plecat redacţia din oraşul rămas

dincolo de Nipru. Ceea ce nu putea fi înţeles era alt-ceva: oare tovarăşii lui nu avuseseră zece minute disponibile ca să-şi poată respecta făgăduiala şi să-l scoată pe Sinţov din spital?

Nici acum, la trei zile după plecarea lor, Moghiliovul nu făcea impresia unui oraş care urmează a fi părăsit. Atunci, de ce atîta grabă? Necazul nu făcea decît să întărească hotărîrea lui Sinţov de a nu se întoarce la redacţie înainte de a fi cules un material bun despre luptele în curs.

După marşul îndelungat începu să se facă simţită slăbiciunea convalescenţei, dar la kilometrul şapte, unde după spusele şefului comenduirii trebuia să se afle statul-major, nu era nimic. Nu se zăreau în pădure decît urme de maşini, gropi în solul argilos şi ramuri împrăştiate la întîmplare, ca după desfacerea grăbită a unui dispozitiv de mascare; chiar dacă fusese acolo un stat- major, judecînd după ramurile veştede, el trebuie să fi plecat cel puţin de douăzeci şi patru de ore. Prin dreptul lui Sinţov, care se intorcea la şosea, trecură în goană trei camioane, avînd la remorcă tunuri antitanc, apoi o coloană cu muniţie şi încă un camion cu tunul respectiv. Sinţov ridică nehotărît mîna, dar nici o maşină nu opri la semnul lui.

Apoi apăru o Emkă. Sinţov îşi spuse că nici asta nu va opri, dar maşina mai făcu vreo sută de metri şi stopă. Gîfîind din greu, Sinţov alergă spre ea.

— Ce-i cu dumneata, tovarăşe politruc? îl întrebă un comisar de batalion, mărunt şi îndesat, cu obraji roşii, cu sprîncene cărunte şi ochelari groşi pe nas, care şedea lîngă şofer.

Sinţov îi răspunse că se află în căutarea statului- major al diviziei a 176-a. Înainte de a-i răspunde, comisarul de batalion îi ceru cu un glas nu prea încurajator să-şi prezinte actele.

„N-o să mă ia”, îşi spuse Sinţov. Dar chipul comisarului de batalion, care apucase să parcurgă cu ochii foaia de ieşire din spital, se lumină oarecum.

— Tot la a 176-a trebuie să mă duc şi eu, spuse el, dar abia mîine, acum mă duc la a 301-a. Deocamdată te pot duce acolo.

Propunerea îi convenea de minune lui Sintov. Mulţumi deci comisarului şi se urcă în maşină. Parcurseră în tăcere cam un kilometru, apoi comisarul de batalion opri maşina şi se mută în spate, lîngă Sinţov.

— Aşa o să ne fie mai vesel, explică el după ce Emka porni din nou. Altfel, ca să vorbesc, ar trebui să-mi sucesc gîtul, iar să tac nu pot! spuse el cu un zîmbet blajin şi întinse mîna lui Sinţov: Şmakov mă cheamă.

Şi într-adevăr, Şmakov se dovedi un om vorbăreţ. Formulîndu-şi întrebările repezi, îşi apleca nostim, aproape păsăreşte, capul rotund şi alb pe umărul stîng şi se uita binevoitor şi atent peste ochelari la Sinţov, de parcă l-ar fi întrebat şi din ochi: „Ei, să vedem, să vedem ce lucru interesant ai să-mi mai spui?" Iar cînd vorbea el, îşi tot scotea ochelarii, şi-i ştergea, iar şi-i punea, dar şi-i scotea, îi privea atenit în zare, mai ştergea un firicel de praf şi iar îi privea în lumină; fără ochelarii cei groşi, ochii i se vedeau bolnavi de tot, roşii, cu pleoapele umflate.

— Caut într-una motivul pentru care văd atît de prost, surîse el, prinzînd privirea lui Sinţov. De fapt stau prost cu vederea mai de mult, dar de vreun an de zile stau mai prost ca oricînd.

Sinţov răspundea cam în silă la întrebările lui şi nu prea intra în amănunte. Povesti doar că se află pe front dintr-a şasea zi a războiului, că a fost în diverse locuri şi că rana a căpătat-o lîngă Bobruisk din întîmplare, în împrejurări neobişnuite. Parese că Şmakov pricepu curînd că tovarăşul lui de drum are inima grea. Întoarse de cîteva ori capul spre stînga, apoi renunţă să mai pună întrebări şi se porni să povestească despre sine: fusese chemat în armată abia de o săptămînă, venise pe front în ajun, ca lector al Direcţiei Politice a Armatei Roşii Muncitoreşti-Ţărăneşti, şi acum se ducea pentru prima dată într-o unitate.

— Şi ce conferinţe aveţi de gînd să ţineţi aici, pe front? întrebă Sinţov, apreciind după propria-i stare că e puţin probabil să existe un subiect de conferinţă care să-l poată interesa cît de cît în situaţia de acum.

— De fapt, specialitatea mea este economia politică, spuse Şmakov, nebăgînd de seamă sau mai curînd nevrînd să bage de seamă tonul ironic al întrebării lui Sinţov. Conferinţele pot avea diferite teme: „Războiul şi situaţia internaţională", „Potenţialul economico-militar al Germaniei" — şi fireşte alte teme mai generale.

— Dar studii militare aveţi? întrebă Sinţov.

— Cum să-ţi spun? Şmakov îşi şterse din nou ochelarii şi îi cercetă atent în zare, de parcă ar fi vrut să arunce o privire departe în trecut. Ca mulţi alţi comunişti de vîrsta mea, am fost

pe vremuri, în războiul civil, lucrător politic. La drept vorbind, am mai curînd experienţă decît studii.

„Da, experienţă, îşi spuse Sinţov cu amărăciune. Deocamdată nu se prea vede ca această experienţă să ne fie de prea mare folos. Nemţii nu sînt albii, iar Hitler nu-i Denikin...".

Toate aceste gînduri se perindară fulgerător prin mintea lui Sinţov, dar el nu le împărtăşi comisarului, ci doar oftă din adînc.

— Ţi-a fost tare greu? întrebă delicat Şmakov auzind acest oftat.

— Nu-i vorba de mine! răspunse sincer Sinţov. În general, desigur, foarte greu... Şi, simţind deodată o mare încredere în omul acesta scund şi cărunt de lîngă el, schiţă un gest de amărăciune.

— Nu-i nimic, spuse Şmakov şi atinse uşor mîneca lui Sinţov, ca şi cum ar fi vrut să-i aline durerea. Încet- încet îi mai frînăm, apoi o să-i oprim, vom face o cotitură; am trecut noi şi prin altele, mai rele: Iudenici ajunsese la porţile Petrogradului, Denikin, stăpîn la Oriol, se apropia de Tuia... Dar pînă la urmă tot i-am înfrînt.

— Denikin n-avea nici aviaţie, nici tancuri, izbucni Sinţov, fără voie parcă.

— E adevărat, sau, mai bine zis, aproape adevărat, îl aprobă Şmakov, fără să observe sau prefăcîndu-se iarăşi că nu observă dispoziţia interlocutorului său, dar nici noi n-aveam multe din cîte avem astăzi: n-aveam planurile cincinale, n-aveam patru milioane de comunişti...

„La ce m-o fi lămurind ăsta?" se întrebă Sinţov. Inima lui era însetată de gînduri liniştitoare, dar se împotrivea ispitei de a da prea multă crezare argumentelor care ar fi putut-o linişti.

— Fără îndoială, urmă Şmakov după o vreme de tăcere, înainte de război ne-am cam lăudat, am cam exagerat în unele lucruri, mai cu seamă în ceea ce priveşte pregătirea noastră pentru un eventual război, asta e cît se poate de limpede acum. Dar de aici nu înseamnă de loc că trebuie să cădem în cealaltă extremă şi, din pricina primelor insuccese, să ne subapreciem forţele reale. Forţele noastre sînt uriaşe, nici noi înşine nu ne dăm seama de întreaga lor valoare, darmite nemţii. Îţi vorbesc despre asta cu toată fermitatea, fiind în deplină cunoştinţă de cauză.

— Dar cine vorbeşte de subapreciere? spuse Sinţov. Care dintre noi ar putea s-o facă? Doar că mi-a fost dat să văd atîtea, încît nu prea am chef să cînt „Totu-i perfect, amabilă marchiză...” Cîntecul ăsta nu se prea potriveşte momentului actual.

— Da, s-o spunem pe şleau, cîntecul ăsta nu e un cîn- tec bolşevic, rîse cu voie bună Şmakov, iar noi sîntem bolşevici şi ar cam fi timpul s-o sfîrşim cu el.

— Aţi plecat de mult din Moscova? întrebă deodată Sinţov, al cărui gînd zburase la Maşa.

— De trei zile.

— A fost bombardată?

— Nu.

— Adevărat?

— Am obiceiul să spun numai adevărul, răspunse Şmakov.

În glasul lui interveni o schimbare abia sezisabilă, iar ochii i se aţintiră drept într-ai lui Sinţov.

— Şi ce credeţi, de ce n-o bombardează?

— Pentru că n-au forţe pentru toate o dată. Şi-au aruncat toată aviaţia pe front, iar pentru Moscova nu mai au.

— Oare n-au într-adevăr?

— Sigur că n-au. Şi în general nu trebuie să ne închipuim că nemţii au puteri nelimitate; unii dintre noi au şi căzut în această extremă, şi rău fac! De aici şi pînă la panică nu mai este mult. Ori motive de panică nu prea avem, şi nici nu ne stă în fire să ne lăsăm pradă ei, deşi, fireşte, nu există pădure fără uscături, încheie Şmakov cu aceeaşi notă de fermitate în glasul lui, de obicei molcom.

Cu toate că spusele lui aduceau foarte mult cu o mustrare indirectă, Sinţov îl privi cu recunoştinţă. În cuvintele lui Şmakov se simţea o convingere fermă, determinată exclusiv de cunoaşterea adevăratelor stări de lucruri. „Dar poate că omul vorbeşte aşa, tocmai pentru că a fost lucrător politic încă pe timpul războiului civil, cînd Denikin se apropia de Tuia...” îşi spuse în gînd Sinţov.

— Aşadar, la Moscova e linişte? întrebă el cu glas tare.

— Cum să-ţi spun? Şmakov dădu din umeri. Gunoiul, fireşte, iese la suprafaţă. În general însă, rezumă el după o clipă de gîndire, situaţia e normală. Şi, chibzuind încă o dată dacă răspunsese cît se poate de cinstit, întări din nou: Da, normală!

Nici nu apucă să termine de spus aceste cuvinte, cînd din direcţia opusă trecură în goană turbată cîteva camioane. Din cabina ultimului camion apăru la fereastră, cu trupul pînă la brîu aplecat în afară, un om fără şapcă, cu părul vîlvoi, care striga asurzitor:

— Tancuri, acolo sînt tancuri!

Fără să oprească maşina, şoferul se întoarse întrebător spre Şmakov; ochii şoferului erau speriaţi.

— Dă-i drumul înainte, spuse liniştit Şmakov, mai avem un kilometru pînă la statul-major al diviziei. Trebuie să fie o panică nemotivată, e imposibil...

Sinţov tăcea. Dorinţa de a nu se arăta mai prudent decît acest om, care venea pentru prima dată pe front, înfrînse pornirea pe care i-o dicta bunul-simţ.

— Nu se poate, repetă Şmakov după ce mai parcurseră vreo jumătate de kilometru. Mi s-a spus că trupele noastre menţin apărarea de-a lungul întregului Nipru. De unde pot răsări deci tancuri nemţeşti pe malul ăstălalt?

Sinţov tăcu şi de astă dată. „De unde? îşi spuse el. Dracu-i mai ştie de unde!”

— Uite, pe aici pe undeva, în dreapta, trebuie să se desfacă un drum spre statul-major al diviziei, spuse Şmakov apropiindu-şi ochii miopi de hartă, mai-mai să şi-i lipească de celuloidul porthartului. Avea convingerea nestrămutată a omului ajuns pentru prima dată pe front: că toate lucrurile se găsesc pe teren exact aşa cum sînt însemnate pe hartă. Acum o să ne oprim, să vedem, poate că e vreun stîlp indicator pe aici pe undeva.

Dar nu mai apucă să ordone şoferului să oprească, pentru că acesta frînă brusc, din proprie iniţiativă. În faţa lor, chiar în mijlocul drumului, începură să explodeze proiectil după proiectil. Şoseaua, care pînă atunci fusese aproape pustie, se umplu deodată cu maşini: unele veneau din direcţia contrară, altele, sosite din spate, întorceau în mare grabă. Şoferul nu mai aşteptă nici un ordin, şi dădu să-şi întoarcă şi el Emka, dar deodată, îngrozit de o nouă explozie, deschise portiera şi se azvîrli în şanţul şoselei.

Sinţov deschise şi el cealaltă portieră, ca să coboare după şofer şi să-l aducă înapoi, dar Şmakov rezolvă problema mai simplu.

— Stai jos, îl reţinu el pe Sinţov apucîndu-l de umăr şi, trecînd repede la volan, întoarse maşina şi o aduse la marginea şoselei. Ferise maşina chiar la vreme, o clipă să mai fi întîrziat, şi ar fi fost striviţi de năvala nebună a cîtorva camioane.

— Acum să coborîm, spuse Şmakov şi, apropiindu-se de locul unde zăcea şoferul, îl strigă pe nume: Tovarăşe Solodilov!

Şoferul se ridică, clipind des din ochii plini de groază.

— Haide, treci la volan.

Şoferul se întoarse ruşinat şi se sui în maşină, iar Şmakov, rămas în picioare, se foi în loc, privind cu luare-aminte într-acolo unde continuau să explodeze proiectilele.

Sinţov trecea printr-o stare de neastîmpăr, care-i devenise obişnuită de la o vreme.

— Ascultaţi-mă pe mine, tovarăşe comisar de batalion, spuse el, învingîndu-şi repulsia de a propune o asemenea soluţie, să se întoarcem cu vreo doi kilometri înapoi. Am văzut acolo, pe marginea drumului, cîteva tunuri antitanc. Să căutăm vreun comandant şi să-l întrebăm dacă putem răzbate pînă la divizia 301.

Sinţov se temea că Şmakov, care în ciuda blîndeţii aparente părea a fi un om încăpăţînat, nu va fi de acord, şi ei vor continua să gonească înainte, în necunoscut. Dar comisarul îl ascultă atent şi, privind pentru ultima oară fumul ce se înălţa în faţa lor deasupra şoselei, se urcă în maşină.

— Înţelegi, nici măcar un nagan nu am la mine, nu s-au învrednicit să-mi elibereze o armă, spuse el ca şi cum s-ar fi scuzat că acceptă să se întoarcă din drum.

„Ei, da, mult ţi-ar mai fi folosit naganul acela!” gîndi Sinţov, uitînd cît de nervos fusese el însuşi în prima zi fără armă.

— Aşadar, ţi-ai lăsat comandanţii baltă şi-ai dat bir cu fugiţii, spuse Şmakov, sprijinindu-se în coate de spătarul fotoliului din faţă şi cătînd dintr-o parte în obrazul şoferului.

— Puteţi să mă daţi în judecată, dacă-s vinovat, răspunse înăbuşit şoferul, fără să întoarcă capul spre el.

— Ce să te mai dăm în judecată? Doar că-i ruşine, altceva nimic, spuse Şmakov. Eşti comsomolist?

— Da, răspunse tînărul cu un glas la fel de înăbuşit.

— Cu atît mai ruşinos, spuse Şmakov. Şi fiul meu e comsomolist, aş crăpa de ruşine dacă aş afla că s-a purtat ca dumneata.

— Şi unde se află fiul dumneavoastră? întrebă încet şoferul, şi Sinţov pricepu că tot ce se spusese pînă atunci va fi doar vorbărie goală, dacă Şmakov va trebui să răspundă că fiul său e undeva în spatele frontului.

— Fiul meu a fost aviator, trăgător de bord, spuse comisarul. A căzut pe front săptămîna trecută. Da de ce-ntrebi?

— Doar aşa, răspunse încet de tot şoferul.

— Stai! strigă Sinţov, care cercetase tot timpul marginea drumului.

Maşina opri în dreptul unui tun antitanc instalat în şanţul şoselei. De departe ai fi spus că este o insuliţă de tufe verzi ieşită din pădure spre drum. Alături de tun şedea un colonel cu capul gol şi cu părul cărunt tuns scurt, şi bea ceai dintr-un termos.

— Trageţi maşina două sute de metri mai înainte, spuse el în loc de salut cînd Şmakov şi Sinţov coborîră din maşină, pe urmă stăm de vorbă!

Şmakov porunci şoferului să tragă mai înainte, apoi, arătînd din cap către miazănoapte, spuse colonelului că acolo, la vreo patru kilometri, nemţii bombardează şoseaua.

— Se prea poate, răspunse colonelul, sculîndu-se în picioare şi înşurubînd capacul termosului.

După ce auzi acest răspuns liniştit, ba chiar cam ironic, cum i se păru lui Sinţov, Şmakov întrebă dacă tovarăşul colonel nu ştie unde se află statul-major al celei mai apropiate divizii, oricare ar fi ea.

— Statul-major al oricărei divizii? întrebă colonelul, la fel de ironic. Apoi îşi puse şapca, îmbumbă cămaşa termosului şi îl atîrnă pe umăr. Dacă vă este indiferent care, atunci veniţi într-a noastră.

— Dar care-i a voastră? întrebă Şmakov.

— Dar dumneavoastră cine sînteţi?

Şmakov se legitimă. Colonelul aruncă o privire fugitivă asupra actului şi spuse că el este şeful artileriei diviziei a 176-a, că a controlat aici apărarea antitanc, şi acum se înapoiază la statul-major.

— Dar la divizia a 301-a cum se poate ajunge? întrebă imediat Şmakov.

Colonelul strînse din umeri şi-i spuse că statul-major al diviziei a 301-a se află la vreo opt kilometri mai spre nord, dar

de vreme ce nemţii trag asupra şoselei, pînă se vor fi lămurit lucrurile, poate că nu are rost să pornească într-acolo. În acest „poate” al lui răsună iarăşi o ironie calmă.

— Ba mie mi s-a spus că statul-major al diviziei a 301-a se află mai aproape, doar la patru kilometri de aici, remarcă pedant Şmakov.

Colonelul strînse iarăşi din umeri.

— Unde şi cînd vi s-a spus asta?

— Ieri, la secţia politică a armatei.

— Ar trebui să acordaţi mai puţin credit celor ce vi s-au spus ieri, tovarăşe comisar de batalion, că altfel, ignorînd factorul timp, v-aţi putea petrece restul zilelor în captivitate. Şi pentru oamenii cu capul cărunt, ca dumneavoastră şi ca mine, e chiar o prostie să cadă prizonieri. Dumneavoastră tot lector sînteţi? se întoarse el către Sinţov.

— Nu, eu sînt de la redacţia gazetei frontului.

— Aha... făcu colonelul fără a exprima nimic concret şi porni spre maşină, călcînd apăsat cu picioarele-i lungi ca de cocostîrc; purta cizme de box cu pinteni la călcîie.

Sinţov, Şmakov şi un căpitan — comandant de divizion — care-l însoţea pe colonel abia de reuşeau să ţină pasul după el.

— Spune, te rog, ţine-calului să vină la statul-major, ordonă colonelul căpitanului şi se aşează pe locul liber de lîngă şofer.

— Care-i situaţia în divizia dumneavoastră? îl întrebă Şmakov după ce maşina porni.

— Situaţia? Colonelul întoarse capul spre el şi ridică din sprîncene. În ansamblu, situaţia poate fi cunoscută numai de dumnezeu şi de comandantul diviziei, eu, unul, nu pot judeca decît din clopotniţa artileriei mele.

— Şi cum o vedeţi din clopotniţa artileriei dumneavoastră?

— Tunuri am, ieri am căpătat în sfîrşit şi proiectile, deci o să luptăm. Aseară am nimicit o companie de neanţi care încerca să treacă rîul, am scufundat şase pontoane, dar, fireşte, asta încă nu-i luptă.

— La ieşirea din Moghiliov, spuse Sinţov, am auzit dinspre sud un duel de artilerie.

— Deh! făcu colonelul. înseamnă că Serpilin a şi început lupta. Ieri de la punctul de observare a fost văzută o concentrare de tancuri. Precis însă n-aş putea spune nimic, sînt aici doar din

zorii zilei. În general însă cred că foarte curînd o să intrăm cu toţii în luptă, asta e mai mult ca sigur.

Lui Sinţov îi plăcea calmul profesional ironic al acestui om, care pînă în ajun, neavînd muniţii, fusese probabil foarte neliniştit, dar acum vorbea cît se poate de liniştit despre lupta apropiată ca o gazdă în faţa mesei aşternute cum se cuvine.

Statul-major al diviziei nu era acolo unde i-l arătase pe hartă şeful comenduirii din Moghiliov, ci într-o pădurice rară de pini, cam cu un kilometru mai aproape.

În mijlocul păduricii, sub un pin înalt, în faţa unei mese pliante, pe un scăunel pliant, şedea scăldat în sudoare un colonel cu două ordine la bluza descheiată, lăsînd să i se vadă pieptul păros. Era chiar comandantul diviziei.

Aflînd că Sinţov vine din partea gazetei frontului, colonelul oftă din greu cine ştie de ce şi spuse că problema corespondenţilor nu e de resortul lui. Sinţov n-are decît să-l aştepte aici pe locţiitorul politic sau să-l caute la secţia politică.

— Eu n-am nici în clin, nici în mînecă cu treaba asta, eu mi-am terminat învăţătura! strigă el supărat. Da, da, eu sînt de mult lămurit! Şi pe obrazul lui gras apăru o expresie atît de fioroasă, încît ai fi putut crede că Sinţov se făcuse vinovat de cine ştie ce greşeală faţă de el.

Sinţov se depărtă cîţiva paşi şi se uită la ceas. Trecuse de şase, şi el se hotărî să-l aştepte acolo pe locţiitorul politic.

— Eu plec la secţia politică, spuse Şmakov, apropiin- du-se de el. Dumneata ce faci?

— Am să aştept aici, răspunse Sinţov şi strînse mîna comisarului de batalion, cu convingerea că nu-l va mai revedea niciodată.

— Vrei să mănînci ceva? întrebă trecînd pe lîngă Sinţov colonelul de artilerie cărunt cu care veniseră în maşină. La marginea pădurii am o baterie, artileriştii îţi vor da de mîncare. Spune-le că am ordonat eu.

— Mulţumesc, zise Sinţov punîndu-şi palma pe porthart, am aici tot ce-mi trebuie.

Avea acolo într-adevăr o cutie cu conserve de carne, căpătată la spital, şi o coajă de pîine.

— Ce, te-ai adresat şefului, şi el te-a trimis nu ştiu unde? Colonelul îşi ridică ironic sprîncenele şi clipi din ochi spre

comandantul diviziei, care continua să tune şi să fulgere la masa lui pliantă.

— Cam aşa ceva.

— Nu te supăra, trebuie să te pui în situaţia lui. În războiul din Finlanda ne-a vizitat un corespondent şi l-a contrazis pe comandant în nu ştiu ce problema, dar el e cam iute la minie şi l-a ars pe loc cu zece zile de arest. Pe urmă, spre necazul nostru, s-a dovedit că omul era scriitor, ba încă unul cunoscut. Omul i-o spusese în timp ce îl blagoslovea cu zilele de arest, dar comandantul n-a înţeles despre ce-i vorba, că nu prea citeşte beletristică. Te sfătuiesc să-l aştepţi pe locţiitorul politic. Şi ţi-aş mai da un sfat...

Dar Sinţov n-a mai apucat să afle ce sfat urma să-i dea ironicul colonel de artilerie: în pădure explodă un proiectil greu, întîi unul singur, apoi o serie întreagă, şi toată lumea: Sinţov, şeful artileriei şi comandantul diviziei, se aruncă în şanţurile-adăpost gălbui şi nisipoase, săpate anume printre pini. Nemţii nu ţinteau statul-major, ci tocmai bateria de după pădure, unde-l poftise colonelul pe Sinţov să ia o gustare. Lucrul acesta reieşi din discuţia purtată între colonelul zeflemist, care se afla în acelaşi şanţ-adăpost cu Sinţov, şi voluminosul comandant al diviziei, care se afla într-alt şanţ, la vreo douăzeci de metri de ei.

— Ţi-ai găsit unde să aşezi bateria! strigă colonelul cel gras, arătîndu-se pînă la brîu din şanţul-adăpost în prima pauză dintre explozii.

— Permiteţi-mi să raportez! strigă în chip de răspuns şeful artileriei, ridicîndu-se şi el din şanţ şi lipindu-şi palma de cozoroc. V-am raportat despre asta cînd v-aţi mutat aici punctul de comandă!...

Tocmai atunci explodă un alt proiectil, şi amîndoi coloneii se cufundară în şanţurile lor.

— Nu trebuia să-mi raportezi nimic! strigă iţindu-se din nou din şanţ comandantul diviziei, cu obrazul stacojiu de supărare. Trebuia să-ţi iei de aici bateria fără nici un raport, dacă ai văzut că eu mi-am mutat încoace punctul de comandă.

— Permiteţi-mi să raportez, strigă şeful artileriei, lipindu-şi din nou palma la cozoroc, că eu v-am raportat s-o mut şi chiar dumneavoastră mi-aţi ordonat să n-o mut, pentru că...

Urmă şuierul unui nou proiectil, apoi o nouă explozie, şi iarăşi se cufundară amîndoi în şanţurile-adăpost, pentru ca peste o clipă să sară din nou la harţă.

— Nu te întreb de ce şi cum, striga comandantul diviziei, ci îţi ordon pur şi simplu să...

Lăsindu-se pentru a nu ştiu cîta oară înapoi în adăpost alături de artilerist, Sinţov nu putu să-şi reţină un surîs amuzat, deşi situaţia era destul de serioasă. Colonelul de artilerie îi observă zîmbetul şi-i clipi ştrengăreşte din ochi.

Bombardamentul se termină tot atît de brusc cum începuse. În toată pădurea nu se semnalaseră decît vreo cîteva cazuri de răniri uşoare.

— Îţi ordon să schimbi imediat poziţia bateriei! strigă colonelul cel gras, ieşind anevoie din şanţul-adăpost şi scuturîndu-şi de nisip genunchii groşi.

— Am înţeles: schimb poziţia bateriei!

Dar comandantul diviziei nu se mai uita la artilerist; adresîndu-se altcuiva, ceru să i se trimită maşina pentru a se duce la Serpilin.

— Serpilin, Serpilin! ţipa el peste un minut la telefon. Eu sînt, Zaicikov!... Cum stai, Serpilin? Am să vin îndată la tine, ţin-te bine, nu te lăsa!...

I se raportau probabil veşti bune la telefon.

— Arde-i, Serpilin, dumnezeii mamei lor... Arde-i cum i-am ars împreună pe albi!... Plec îndată spre tine! ţipa el vesel şi atît de tare, încît răsuna pădurea...

Abia plecă comandantul diviziei, cînd se porniră să bată tunurile de calibru mic şi se primi raportul telefonic că tancurile nemţeşti au ieşit în şosea şi se află la trei kilometri de statul-major.

Colonelul de artilerie sări într-o camionetă şi porni în susul şoselei spre tunurile sale.

Sinţov,dădu să se repeadă spre el, dar în ultima clipă se cutremură şi rămase locului. Deşi căuta să se convingă că a vrut şi n-a mai apucat, în fundul sufletului ştia prea bine că s-a temut. Peste un minut însă, cînd îşi reveni, vru să plece cu adevărat, dar nu mai avea cu ce pleca.

Se apropie de măsuţa în faţa căreia şedea ofiţerul operativ şi se sprijini cu spinarea de un pin gros.

Ştirile telefonice erau tot mai alarmante: tancurile au ajuns la doi kilometri, la unul şi jumătate, la unul... Ofiţerul operativ şi un maior dădură dispoziţii să se des-facă lăzile cu grenade şi să se pregătească sticlele cu benzină.

Peste cîteva clipe, sticlele cu benzină erau pregătite, dar se văzu că mai nimeni n-are chibrituri. Vreme de cîteva minute, toată lumea uită de tancurile nemţeşti, oamenii îşi răscoliră buzunarele după chibrituri şi împăr- ţiră între ei puţinele beţe găsite. De pe şosea răsună deodată un vuiet de motoare, apoi un bubuit puternic de artilerie, şi deodată totul amuţi. Ofiţerul operativ îşi şterse sudoarea de pe frunte, trînti în mijlocul tăcerii adînci receptorul pe masă şi spuse că totul e în regulă: tancurile care răzbătuseră pînă la ei au fost distruse de artilerie.

Peste alte cinci minute, şerpuind printre copaci, în pădure îşi făcu apariţia o camionetă, iar din cabină sări jos singurul om pe care Sinţov nu s-ar fi aşteptat să-l vadă în acest loc. Era un fost coleg de-al lui încă de la Institutul de ziaristică — cunoscutul fotoreporter Mişka Vainştein din Moscova, îmbrăcat acum în uniformă militară, dar în rest absolut acelaşi civil dinainte de război: gras, vesel, gălăgios, cu două aparate fotografice pe piept.

— Noroc, Mişka! strigă bucuros Sinţov, scuturînd cu amîndouă mîinile mîna grea ca un halter a vechiului său prieten, căruia nici înainte, nici acum nu-i spunea nimeni altfel decît Mişka.

— Noroc, noroc! răspunse cu un zîmbet larg Mişka, ştergîndu-şi cu mîna liberă sudoarea care-i scălda faţa rotundă ca un fund de castron. Cînd ai răsărit aici?

„A răsări" era verbul lui preferat încă de pe băncile institutului, care, de altfel, nu-i priise de loc.

— Dar tu de unde ai răsărit? întrebă şi Sinţov, rîzînd fără voie şi uitîndu-se la chipul vesel al fostului său coleg.

— Mergeam, mă-nţelegi, pe şosea, şi văd deodată tancurile nemţeşti. Sigur că m-am repezit şi le-am fotografiat. Trei tancuri au răsturnat fraţii, magistral, ca pe nişte broaşte ţestoase. Doar că au încremenit cam departe unul de altul. Ei, nu-i nimic, dacă lipeşti clişeele unul de altul şi decupezi natura, ies nişte cadre — prima-ntîi! spuse Mişka, ridicînd pumnul strîns cu degetul mare îndreptat în sus.

— Şi aici ce cauţi? mai întrebă Sinţov.

— Păi mi s-a spus că aici e statul-major aii unei divizii. Şi m-am gîndit să vin încoace ca să întreb unde m-aş mai putea repezi!

— Ni s-a raportat adineauri că lîngă Moghiliov, pe malul Niprului, au fost distruse douăzeci de tancuri — spuse ofiţerul operativ.

— Asta da, zic şi eu panoramă! Ia să ne suim în camionetă şi să ne repezim pînă acolo, ce zici? se întoarse Mişka spre Sinţov.

— Bine, dacă spui tu...

— Fără un însoţitor n-o să găsiţi punctul de comandă al lui Serpilin, interveni din nou ofiţerul operativ.

— Eu găsesc tot ce vrei, răspunse Mişka. Păcat, doar, că s-a făcut prea întuneric pentru fotografiat. Ridică ochii spre cer, care începuse să se întunece, strîmbă nemulţumit din nas şi, dîndu-şi seama că natura nu poate fi convinsă nicicum să-ţi facă pe voie, se potoli deodată şi dădu drumul maşinii să-şi caute benzină. Ascultă, întrebă el, aşezîndu-se pe iarbă lîngă Sinţov, ceva de haleală n-ai? N-am pus nimic în gură de azi- dimineaţă, pe cuvîntul meu de pionier!

Sinţov îşi deschise în tăcere porthartul şi scoase cutia de conserve şi pîinea. Ştia că pînă nu-l satură pe Mişka, degeaba o să-i pună întrebări, şi tare mai voia să afle ceva despre Moscova!

Mişka scoase un cuţit, deschise dintr-o singură mişcare circulară capacul cutiei şi se porni să înfulece bucăţile de came, pescuindu-le cu vîrful cuţitului şi ex- pediindu-le în gură însoţite de dumicaţi mari de pîine. Abia după ce goli trei sferturi de cutie, îşi aminti de Sinţov şi, întorcîndu-se spre el, îl întrebă cu gura plină:

— Da tu ai mîncat ceva?

— Nu, mărturisi Sinţov.

— Na, mănîncă, spuse cu părere de rău Mişka şi-i întinse cutia şi restul de pîine. Aşa uit eu întotdeauna de prieteni, se căina el, continuînd să mestece ultima îmbucătură, şi adăugă: Mai mare ruşinea!

Sinţov îi luă din mînă cuţitul şi cutia de conserve şi zîmbi.

— Ei, spune, ce se mai aude pe la Moscova? întrebă el, după ce Mişka înghiţi şi ultima bucată de carne, pe care nu se putuse

abţine să n-o agaţe cu cuţitul, în timp ce cutia trecea în mîinile prietenului său.

— N-ai să mă crezi, dar nici n-am văzut-o cum trebuie, spuse fotoreporterul. De două ori m-am repezit de pe front la redacţie, pentru cîteva ore: am predat fotografiile, şi fuga înapoi. Da, stai să-ţi spun, îşi aminti el cu acelaşi glas vesel. Kovrighin de la Zvezda a fost ucis lingă Minsk. Bun băiat era, păcat de el!

Era sincer îndurerat de moartea lui Kovrighin, dar în acelaşi timp era atît de bucuros că reuşise să fotografieze tancurile nemţeşti, încît vorbea despre toate cu aceeaşi veselie în glas. Pe acelaşi ton se porni apoi să vorbească şi despre drumurile sale făcute pe front.

Sinţov îl întrerupse ca să-l întrebe cuim vede el, după atîtea drumuri pe front, situaţia generală.

Dar Mişka nu „vedea" în nici un fel situaţia generală: că deocamdată „le cam încasăm" — cum se exprimă el — asta da, o văzuse cu ochii lui, dar nu avea nici o îndoială că în general o să-i batem pe fascişti.

N-avea chef să discute lucruri serioase, şi se bucură vădit zărindu-şi camioneta întoarsă cu rezervorul plin.

— Ceva de mîncare ai găsit? întrebă el pe şofer.

Şoferul scoase din maşină o pîine întreagă. Mişka frînse o jumătate şi începu să înfulece din nou, în timp ce Sinţov plecă să se prezinte locţiitorului politic al comandantului diviziei, care tocmai se întorsese din prima linie.

Locţiitorul politic era un ucrainean solid, cu nasul lung şi cu mustăţi mari pe oală, care-i dădeau mai mult un aer de comandant decît de lucrător politic. Ascultă posomorît, dar cu răbdare, ceea ce-i spunea Sinţov, apoi îi răspunse că nu ştie unde se găseşte în acel moment Direcţia politică a frontului: frontul s-a mutat, dar statul- major al armatei se găseşte lîngă Ceausî, şi acolo Sinţov va afla probabil şi unde s-a instalat Direcţia politică a frontului.

Sinţov îi raportă că înainte de a pleca la armată ar vrea să se ducă a doua zi împreună cu fotocorespondentul dincolo de Nipru, la regimentul unde au fost distruse azi o mulţime de tancuri nemţeşti.

Locţiitorul politic ascultă această cerere cu aceeaşi morocănoasă răbdare şi-i răspunse că el însuşi abia s-a întors

de acolo, că în direcţia aceea e mai bine să mergi de cu noapte: ziua e greu să răzbaţi. Iar dacă vor să plece noaptea, trebuie să ia în maşină un însoţitor.

— Nu-i nimic, sîntem vechi oameni de front, răzbim şi singuri, tovarăşe comisar de regiment, spuse Mişka pe un ton cam familiar, terminînd de mestecat pîinea şi apropiindu-se cu pas legănat de locţiitorul politic.

— Vechi sau noi — nu ştiu, dar fără însoţitor nu veţi pleca! îl repezi el. Mai aşteptaţi puţin, instructorul meu o să mănînce şi o să plece îndată cu voi. Veţi fotografia doar, sau veţi şi scrie?

— Şi una, şi alta, spuse Mişka.

— Dacă o să scrieţi, continuă locţiitorul politic la fel de posomorît, adresîndu-se numai lui Sinţov şi ignorîn- du-l pe Mişka, aveţi grijă să nu dezvăluiţi dizlocarea unităţilor. Nemţii ştiu şi aşa prea multe, de parcă ar citi totul în oglindă, mama lor!... Îşi vărsă năduful într-o înjurătură, şi Sinţov crezu că a priceput cauza supărării acestui om: deşi se întorcea de la un regiment care obţinuse un însemnat succes în luptă, totuşi, în situaţia generală a diviziei, sau poate chiar a armatei, era ceva care-i întuneca bucuria.

— Tovarăşe comisar de regiment, a sosit comandantul detaşamentului de partizani, raportă un politruc tinerel, apropiindu-se de locţiitorul politic.

— Bine. Dumneata mănîncă, iar după aceea ai să pleci înapoi la Serpilin cu maşina. Îi însoţeşti pe dumnealor. Locţiitorul politic arătă din cap spre Sinţov şi Mişka, apoi se întoarse către un tînăr frumos şi blond, în scurtă de piele, cu un mauser şi cîteva grenade la brîu, care tocmai descălecase de pe un cal în spume, şi dispăru cu el în adîncul pădurii.

După o oră, camioneta trecu podul peste Nipru şi intră în Moghiliov. Peste drum de spitalul unde fusese internat Sinţov şi de unde abia plecase în dimineaţa aceea, staţionau lîngă trotuar mai multe camioane. Spre acele camioane pluteau una după alta, pe braţele unui şir lung de infirmieri, tărgile cu ostaşii răniţi grav. La răscrucea următoare, acoperiţi cu foile de cort, se odihneau chiar la postul lor servanţii unor tunuri antiaeriene.

În oraş totul se făcea într-o atmosferă de linişte surprinzătoare: în linişte se verificau actele, în linişte se dirijau maşinile; în tot locul se simţea o bună rînduială, care-l bucură

nespus pe Sinţov. De la intrarea pe pod şi pînă la marginea oraşului, maşina lor fu oprită de trei ori pentru controlul actelor de către patrulele de noapte.

În sfîrşit, aproape la celălalt capăt al oraşului, politrucul cel tinerel opri maşina în dreptul unei căsuţe cu un singur cat.

— Am să întreb aici dacă Serpilin nu s-a mutat, spuse el, prezentîndu-şi actele santinelei şi dispărînd pe poarta casei.

De după ferestrele bine camuflate răsunau glasuri. Peste un minut, politrucul se întoarse.

— Aici se află grupul operativ al diviziei, şi coman- dantul diviziei e aici, şopti tînărul lui Sinţov, iar acesta îşi aminti de colonelul cel voluminos care strigase la telefon: „Plec spre voi, Serpilin!”

— Dar Serpilin unde este? întrebă Sinţov, care auzise în ultimele ore atît de des acest nume, încît începuse să creadă că îl cunoaşte personal pe Serpilin.

— Pe vechiul loc, răspunse politrucul.

Lăsară în urmă şi ultimele case ale oraşului, cotiră pe un drum pietruit, trecură pe sub un pod de cale ferată şi dădură iarăşi peste o patrulă, ţîşnită din întunericul unor tufişuri. De data asta erau patru oameni.

— E ordine pe aici! exclamă Mişka.

— Unde-i armată, este întotdeauna ordine, făcu politrucul cel tînăr.

Patrula le verifică actele şi le ceru să tragă camioneta în tufele de la marginea drumului. Doi ostaşi rămaseră la maşină, iar ceilalţi doi spuseră că-i vor conduce pe tovarăşii comandanţi unde au nevoie. Unul din ei porni înaintea oaspeţilor, iar al doilea îi urmă cu arma în cumpănire. Sinţov pricepu că nu sînt doar însoţiţi, ci şi escortaţi pentru orice eventualitate. Poticnindu-se prin întuneric, coborîră într-un şanţ de comunicaţie, merseră destul de mult de-a lungul lui, apoi cotiră într-un şanţ de tragere cu profil complet şi, în sfîrşit, ajunseră la uşa unui adăpost. Primul ostaş intră înăuntru şi peste un minut reapăru însoţit de un om foarte înalt, atît de înalt încît glasul lui părea să coboare de undeva de sus, din întuneric.

— Cine sînteţi? întrebă el.

Mişka răspunse degajat că sînt corespondenţi de presă.

— Ce corespondenţi? mai întrebă omul. Ce corespondenţi pot apărea aici la miezul nopţii? Cine poate veni la mine la ora asta?

Judecind după vorbele „la mine”, Sinţov înţelese că omul din faţa lor e chiar Serpilin.

— Am să vă culc îndată pe cîiteşitrei cu faţa la pămînt şi o să-mi staţi aşa pînă mîine dimineaţă, cînd o să ne dumerim cine sînteţi! Cine v-a trimis încoace?

Sinţov spuse că au fost trimişi acolo de locţiitorul comandantului diviziei.

— Da? Bine! Dar eu tot am să vă ţin culcaţi cu faţa la pămînt pînă mîine, repetă cu îndărătnicie omul care ieşise din adăpost, iar dimineaţa am să-i raportez locţiitorului şi am să-l rog să-mi mai trimită în toiul nopţii în dispozitivul regimentului meu tot felul de oameni necunoscuţi.

Surprins de întorsătura pe care o luau lucrurile, politrucul cel tînăr, la început sfios, prinse în sfîrşit glas:

— Tovarăşe comandant de brigadă, sînt eu, Mironov, de la secţia politică a diviziei. Pe mine mă cunoaşteţi doar...

— Da, pe dumneata te cunosc, spuse comandantul de brigadă. Numai din acest motiv n-am să vă culc pe toţi cu faţa la pămînt! Uite, judecaţi şi voi, tovarăşi corespondenţi, urmă el cu un glas complet schimbat, în care se simţea un zîmbet nevăzut în întuneric, ştiţi prea bine în ce situaţie ne aflăm, vrînd-nevrînd trebuie să fim severi. Toată lumea din jur îi tot dă zor cu „diversionişti” şi iar „diversionişti”. Cît despre mine, eu nu vreau ca în dispozitivul regimentului să se pomenească măcar de diversionişti. Nu vreau să ştiu de ei. Dacă paza se face cum trebuie, nu pot exista nici un fel de diversionişti. Intraţi în bordei să vi se controleze actele la lumină, pe urmă am să fiu la dispoziţia voastră. Dumneata, Miro- nov, rămîi aici.

Sinţov şi Mişka intrară în bordei, şi peste două minute fură iarăşi afară, în şanţul de tragere. Comandantul de brigadă, acum îmbunat, le strînse mîinile pe întuneric şi, ascunzîndu-şi în pumn ţigara aprinsă, începu să le vorbească despre lupta care se încheiase cu numai trei ore în urmă, luptă în care el cu regimentul său nimicise treizeci şi nouă de tancuri nemţeşti. Era încă plin de impresiile acestei lupte şi, înfierbîntîndu-se tot mai mult, povestea despre ea cu o voce înaltă, ridicată în falset şi atît de tînără, încît după glas Sinţov nu i-ar fi dat acestui om

lung mai mult de treizeci de ani. Îl asculta şi nu se putea dumeri: de ce mai poartă acest om cu glas atît de tineresc titlul vechi, de mult schimbat, de comandant de brigadă, şi de ce, purtîndu-l totuşi, comandă numai un regiment?

— Toată ziua auzeai: „Tancuri, tancuri”, spunea Ser- pilin, dar noi le-am distrus şi o să le mai distrugem! Şi de ce credeţi? Dimineaţa, cînd s-o lumina, o să vedeţi; la mine în regiment am peste douăzeci de kilometri de şanţuri de tragere şi de comunicaţie. Noi le-am săpat! Douăzeci, fără nici o exagerare! Mîine o să fiţi martori şi voi: dacă reîncep ei, reîncepem şi noi! Uite unul colea, priviţi-l! Şi arătă cu mîna o moviliţă neagră din apropiere. O sută de metri mai avea ca să ajungă la punctul meu de comandă, şi uite că s-a oprit, s-a oprit şi stă, drăguţul de el, stă frumuşel la locul lui. Şi de ce credeţi? Pentru că în şanţul de tragere soldatul nu se mai simte un iepuraş nevolnic, nu se mai ghemuieşte cu urechile pe spate, ca un şoldan.

Fumînd într-una, aprinzîndu-şi ţigară de la ţigară, el mai povesti aproape o oră lui Mişka şi lui Sinţov cît de greu i-a fost vreme de zece zile şi mai bine să păstreze un spirit combativ în sînul regimentului, atîta timp cît pe şoseaua care trecea prin dispozitivul regimentului s-au scurs zi de zi sute şi chiar mii de oameni, abia scăpaţi din încercuire.

— Da, mulţi alarmişti mai sînt printre aceşti oameni ieşiţi din încercuire, spuse Mişka într-o doară.

Dar tonul dispreţuitor al omului care n-a simţit ama-rul pe propria-i piele îl atinse pe comandantul de brigadă.

— Da, sînt şi destui alarmişti, spuse el. Dar ce-ai fi vrut? S-or fi temînd oamenii în timpul luptei, dar fără luptă se tem îndoit! Şi de unde se trage totul? Merge omul pe teritoriul său, în spatele frontului, şi deodată — hop — un tanc inamic! Trece el pe alt drum — hop — alt tanc! Se aruncă, bietul, la pămînt — poftim că-l împroaşcă aviaţia! Şi gata panica! Dar lucrul acesta tre-buie privit realist: în nouă din zece cazuri, oamenii nu-s alarmişti pentru toată viaţa. Lasă-i să-şi tragă sufletul, restabileşte ordinea, creează-le condiţii normale de luptă, şi-ţi vor arăta ce pot face. Altfel sigur că nu-i nici o bucurie să vezi ochi zgîiţi cît cepele, buze cuprinse de tremur; te uiţi la ei cum se scurg pe şosea şiruri-şiruri şi te gîndeşti: măcar de-ar trece odată de dispozitivul tău, măcar de-ar fi ăştia ultimii! Dar nu, vin şi vin mereu. Şi e bine, desigur, că vin. Căci odată şi odată

tot au să lupte ei!... Dar situaţia noastră e grea! Nu-i nimic, noi totuşi nu ne-am lăsat oamenii să se descurajeze, conchise Serpilin. Lupta de astăzi e cea mai bună dovadă. Sînt mulţumit de ea, de ce n-aş spune-o?! Dimineaţa am fost emoţionat, ca o mireasă în ajunul nunţii: douăzeci de ani n-am luptat, şi deodată — prima luptă; nu-i glumă! Dar acum m-am potolit, am încredere în regimentul meu şi-s fericit. Foarte fericit! repetă el cu un fel de provocare în glas. Ei, gata, am pălăvrăgit destul. În bordei e zăpuşeală şi nici loc nu prea este. Aveţi mantale?

— Avem.

— Atunci, culcaţi-vă aici sus, lîngă şanţ. Dacă o să auziţi mitralierele, dormiţi înainte, nu le luaţi în seamă: nu fac decît să ne încerce nervii. Dar dacă se porneşte artileria, atunci coborîţi în şanţul de tragere! Eu am să dau o raită să controlez posturile, vă rog să mă iertaţi. Îl zăriră pe întuneric ducîndu-şi mîna la cozoroc, după care, însoţit de cîţiva oameni care i se alăturaseră în tăcere, porni în lungul şanţului de tragere.

— Lîngă ăsta n-ai să prinzi grăsime, spuse Mişka, pe jumătate critic, pe jumătate admirativ, cînd, rămaşi singuri, el şi cu Sinţov se înfăşurară în mantale şi se întinseră pe iarbă.

Sinţov stătu multă vreme tăcut, cu ochii la cer, pe care nu se vedea nici o urmă de stea: norii îşi întinseseră perdeaua opacă pe tot întinsul bolţii. Apoi adormi şi, după cum i se păru, chiar peste cîteva minute auzi un lătrat furios de mitralieră. Prin ceaţa somnului mai desluşi cum focul mitralierelor ba se potoleşte, ba creşte din nou, ba răsună tot de unde începuse, ba se iscă din cu totul altă parte.

— Ascultă, Mişka, murmură Sinţov, trezit de senzaţia că lătratul mitralierelor i-a împresurat de pretutindeni, şi-l înghionti pe fotoreporterul care sforăia netulburat.

— Ce-i? mormăi omul prin somn.

— Ascultă, e ciudat, de ce-o fi început focul din faţă, de la picioare, iar acum parcă vine din spate, de la cap?

— N-ai decît să te întorci cu capul în partea ailaltă, încercă Mişka să glumească şi, somnoros, îşi reluă sforăitul.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Cînd Sinţov se trezi, cerul de deasupra capului său era albastru-albastru, soarele sclipea, şi numai vuietul foarte îndepărtat al artileriei îi aminti de război. Mai rămase cîteva minute culcat, închizînd şi deschizînd ochii, apoi sări în picioare. Mişka şedea pe iarbă lîngă el şi îşi încărca aparatul fotografic.

— Uite ce zi minunată! spuse Sinţov fericit.

Aplecîndu-se adînc, în uşa bordeiului apăru comandantul de brigadă. La lumina zilei, Serpilin nu mai era atît de tînăr cum şi-l închipuise Sinţov în timpul nopţii. Părea a fi un om la vreo cincizeci de ani şi mai bine. Ieşise din bordei cu capul descoperit. Şuviţele de păr cărunt, pe vremuri blond, pieptănat cu cărare într-o parte, nu acopereau decît pe jumătate chelia lui mare. Avea o faţă urîtă, prelungă, ca de cal, brăzdată de cute adînci şi o gură cu două şiruri de dinţi mari de metal.

— Cum v-aţi odihnit? îi întrebă Serpilin, netezindu-şi cu palma părul, şi aşa destul de neted. Zîmbi larg, cu toată gura lui mare de oţel, şi în lumina acestui zîmbet figura-i urîtă se îmblînzi şi întineri ca prin farmec.

— Mulţumesc, bine, răspunse Sinţov.

— Am vrea să fotografiem cît mai repede tancurile distruse, spuse nerăbdător Mişka. Redacţia are nevoie de tancuri, ca de pîine!

— Îndată o să se elibereze comandantul de batalion, căpitanul Plotnikov, şi o să mergeţi împreună la batalionul lui: el a dat ieri peste cap cele mai multe tancuri. Mai aveţi să-mi puneţi vreo întrebare? Că pe urmă am să fiu ocupat.

— Spuneţi-mi, tovarăşe comandant de brigadă, întrebă dezgheţat Mişka, de ce, cînd am trecut noaptea podul de peste Nipru, n-am văzut acolo nici un tun antiaerian care să-l apere?

— Ce nevoie avem noi de podul acela? îi întoarse Serpilin întrebarea, cu un ton pe care Sinţov avea să-l ţină minte tot restul vieţii.

— Cum ce nevoie? se zgîi nedumerit Mişka, dar dacă va trebui să treceţi înapoi? şi arătă cu degetul spre celălalt mal al Niprului.

— Nu va trebui, răspunse Serpilin. Nu pentru asta sapă soldatul şanţuri de tragere, nu ca să le părăsească la prima cerere a inamicului. E veche istoria asta, deşi deseori se uită: sapă oamenii, sapă şi pe urmă... Se întrerupse şi dădu din mînă

înciudat. Noi însă le-am săpat şi n-o să le părăsim. Iar ce fac alţii nu ne pri- veşte! Ultima frază o spuse cu o umbră de amărăciune în glas; nu avea dreptate, nici el nu credea ceea ce spusese, dar vorbele lui fuseseră provocate de un sentiment de care nu-i era ruşine. Serpilin ştia ceea ce nici Sinţov, nici Mişka nu puteau să ştie: ştia că atît în dreapta, cît şi în stînga Moghiliovului nemţii forţaseră Niprul încă din ajun şi înţelegea că dacă în cîteva ore nu va primi ordin să se retragă, regimentul său va rămîne osîndit să lupte în încercuire. Acum însă nu numai că nu aştepta un asemenea ordin, dar nici nu dorea să-l primească. Îl stăpînea mîndria soldatului care nu vrea să admită că alături de el cineva luptă prost, se retrage sau fuge. Tocmai în acest sens spusese el că ceea ce fac alţii nu-l priveşte. De zece zile şi zece nopţi săpa tranşee cu toată conştiinciozitatea, cu străşnicie. Regimentul lui luptase bine în ajun şi trebuia să lupte bine şi de acum înainte. El credea în asta şi socotea că şi ceilalţi trebuie să facă la fel; atunci cu siguranţă că războiul va fi cîştigat. De dragul acestui adevăr, era gata să moară, dar să moară fără a se retrage.

— Cum credeţi, tovarăşe comandant de brigadă, întrebă Sinţov, ce vom avea astăzi: luptă, sau acalmie? Emoţia reţinută a lui Serpilin i se transmisese şi lui. O bănuială neclară încolţi în inima lui.

— Mă tem că la noi va fi acalmie, răspunse Serpilin după o clipă de gîndire, mă tem că astăzi vor încerca să pătrundă pe acolo unde au simţit că apărarea e mai slabă. Am avut şi mai am o părere destul de bună despre tactica nemţilor; nu sînt tacticieni proşti, adăugă el cu un fel de sfidare de neînţeles pentru Sinţov, şi zîmbi încordat şi răutăcios unei amintiri pe care n-o exprimă în cuvinte. Iarăşi eşti nebărbierit, căpitane Plotnikov, se adresă el unui căpitan care se apropiase, şi-i strînse mîna cu putere.

Căpitanul era într-adevăr nebărbierit de mai multe zile. Avea ochii roşii de oboseală, iar pe faţă, o expresie hotărîtă: să execute orice ordin dacă i se va da, dar şi să adoarmă imediat dacă i se va îngădui.

— Vă rog să mă iertaţi, tovarăşe comandant de brigadă. Zece zile în şir am răscolit pămîntul, apoi am luptat, iar astă-noapte ne-am ajustat şanţurile de tra-gere.

— E adevărat tot ce spui, ştiu, continuă Serpilin, şi cu toate acestea, trebuie să fii bărbierit. Poate că tovarăşul corespondent ar vrea să te fotografieze, ca pe cel mai vrednic comandant de batalion, iar dumneata uite că eşti neras. Ia pe tovarăşii corespondenţi cu dumneata şi aranjează în aşa fel ca să-ţi poată fotografia tancurile, iar seara să mi-i aduci teferi înapoi.

Serpilin îi salută scurt şi plecă în bordei. Căpitanul Plotnikov întoarse capul după el, îşi frecă cu palma ţepii de pe bărbie şi nu spuse decît două vorbe:

— Să mergem!

Apoi porni în frunte. Sinţov şi Mişka o luară după el. Comandantul de batalion avea într-adevăr înfăţişarea omului care de zece zile n-a mai ieşit din tranşee: şapca mototolită, pesemne că dormise cu ea în cap, cizmele necurăţate, pe pantaloni şi pe bluză — urmele unor pete de lut scuturate în grabă.

Afirmaţia lui Serpilin că regimentul lui este bine consolidat la teren nu era exagerată. În drum spre bata- lion văzură în tot locul şanţuri de tragere cu profil complet, legate între ele cu atîtea şanţuri de comunicaţie — de bază şi de rezervă —, încît chiar un puternic foc de artilerie cu greu ar fi putut dezorganiza conducerea luptei. Pentru punctele de comandă fuseseră săpate adăposturi acoperite cu cîteva planşee. Mitralierele erau dispuse pe nişte platforme circulare de pămînt bine bătătorit.

— V-aţi îngropat la teren ca japonezii, spuse admirativ Mişka.

— Cum, cum? întrebă Plotnikov, întorcîndu-se spre el.

— Ca japonezii la Halhin-Gol, explică Mişka. Pînă nu smulgi fiecare metru în parte, nu faci nici pe dracu!

— Ai fost dumneata la Halhin-Gol? întrebă Plotnikov fără prea mare interes.

— Am fost.

— Noi însă am luptat ieri pentru prima oară, spuse căpitanul şi porni mai departe.

Limita dinainte a apărării batalionului ocolea liziera unei pădurici tinere de stejar; urma apoi un lan întins de secară, iar dincolo de ei începea o pădure deasă de pini — acolo se aflau nemţii. Din pădure ieşea o cale ferată şi chiar lîngă ea se întindea un drum. Drumul şi calea ferată traversau poziţiile

batalionului şi se pierdeau în poziţiile de spate ale regimentului. În faţa tran- şeelor din prima linie se zăreau prin secară şanţurile siguranţei de luptă. Spre ele se întindeau şanţuri de comunicaţie. Iar dincolo de adăposturile înaintate, în secară, stăteau tancurile nemţeşti distruse în lupta din ajun.

— Şi alte, alte tancuri unde mai sînt? întrebă cu nerăbdare Mişka. Mi s-a spus că în faţa frontului dumitale au fost distruse paisprezece tancuri. Nouă văd, dar celelalte cinci unde sînt?

— Celelalte cinci sînt dincolo de siguranţa de luptă, dar lîntr-o văiugă, de aici nu se văd, răspunse Plotnikov.

— Bun, aş vrea să mă reped pe urmă şi la ele, spuse Mişka, dar acum hai să ne apropiem de astea din lanul de secară.

— Dar de aici nu le puteţi fotografia? întrebă Plotnikov.

— De ce de aici? Că doar e linişte!

— Linişte? îl îngînă cu îndoială Plotnikov şi-l chemă mai aproape pe comandantul companiei, un locotenent tinerel şi blond, de vreo douăzeci de ani.

— Mergi cu dumnealui, Horîşev, îi ordonă Plotnikov, arătînd din cap către Mişka, vrea să fotografieze tancurile. Ia de la siguranţa de luptă vreo cinci oameni să se ducă tîrîş pînă la tancuri şi să rămînă culcaţi acolo, pentru orice eventualitate. Pe urmă îi conduci înapoi.

Vorbise alene, cu oboseală în glas. Ar fi vrut să scape cît mai curînd de acest corespondent gălăgios şi să tragă un somn cît de scurt.

— Dar dumneata? Vrei poate să rămîi la mine în timpul acesta? se întoarse el spre Sinţov.

— Nu, am să mă duc şi eu, spuse Sinţov; voia să pipăie în sfîrşit cu propria lui mînă tancurile nemţeşti.

— Bun, atunci du-te şi dumneata, consimţi Plotnikov tot atît de alene ca şi pînă atunci. Eu rămîn aici să trag un pui de somn. Adoptase, faţă de tot ce s-ar fi putut crede despre el, atitudinea de două ori indiferentă a unui om foarte viteaz şi foarte ostenit.

Tancurile încremeniseră la o distanţă mai mare decît li se păruse la prima vedere. Pînă să ajungă la ele a trebuit să se tîrască multă vreme. Dar în secară nu erau pistolari nemţi şi nici din pădurea de pini nu trăgea nimeni.

La început, Mişka fotografie tancurile culcat şi în genunchi, apoi însă, obrăznicindu-se, se ridică şi în picioare. Ar fi vrut să

le fotografieze pe toate nouă o dată. Dar toate nouă nu începeau nicicum în obiectivul aparatului. Şapte începeau, dar celelalte două rămîneau

prea departe. Pe chipul fotoreporterului era întipărită dorinţa pătimaşă, dar nerealizabilă de a atrage cumva şi celelalte două tancuri lîngă grupul celor şapte.

Cît timp Mişka fu ocupat cu fotografiatul, Sinţov rătăci în jurul tancurilor. Aşa înţepenite şi moarte cum stăteau în secară, tancurile nu mai păreau atît de înfiorătoare şi mari cum le socotise înainte. Erau murdare, cu turele scunde, circulare, care aduceau cu capacele unor bidoane uriaşe. În preajma tancurilor zăceau cîţiva nemţi ucişi. Cadavrele exailau o duhoare grea. Sinţov simţi că-l apucă greaţa.

Terminînd aici, Mişka luă un însoţitor şi porni spre compania vecină să fotografieze şi celelalte tancuri, iar Sinţov şi locotenentul Horîşev se întoarseră la punctul de comandă al companiei acestuia. Micul adăpost era săpat sub terasamentul căii ferate, nu deparlte de un canton.

— Ştii ceva, hai să şedem puţin lîngă canton, se adresă Horîşev lui Sinţov, tutuindu-l. Am şi pentru tine ceva de mîncare, şi nişte apă. E acolo un bătrîn cantonier care mai stă şi acum la post.

— De ce? întrebă Sinţov.

— Cine-l ştie de ce, stă că nu se teme! Băieţii mei şi-au dat osteneala să-i sape şi lui un şanţ-adăpost. Dar, ca un făcut, în cantonul lui n-a căzut nici un proiectil în tot timpul luptei.

Cînd ajunseră mai aproape de canton, îl zăriră pe bătrîn, care şedea pe terasament, lîngă şanţul-adăpost, cu pantalonii suflecaţi pînă la genunchi şi îşi încălzea la soare picioarele bătrîne, uscăţive, cu vinele umflate. Alături se afla o pereche de cizme, iar pe cizme nişte obiele puse la uscat. Bătrînul şedea cu ochii închişi şi îşi mişca încetişor degetele picioarelor.

— Ieri, băieţii i-au dăruit tunica unui locotenent neamţ, zîmbi Horîşev, aşezîndu-se pe terasament alături de bătrîn, şi dumnealui a îmbrăcat-o numaidecît, doar că i-a smuls epoleţii.

Într-adevăr, peste cămaşa lui rusească de satin negru, bătrînul purta o tunică nemţească de-un verde-închis. Auzind vorbele lui Horîşev, moşneagul se întoarse pe jumătate spre el, deschise somnoros un singur ochi şi, trecîndu-şi degetele peste mîneca vestonului, sptise cu glas aprobativ:

— Bunicel postavul.

— Dar nu ţi-e cald?

— Căldura nu face rău la oase.

— De ce n-ai plecat şi dumneata la Moghiliov? întrebă Sinţov.

— Ce era să fac acolo? răspunse somnoros moşneagul. N-aţi spus dumneavoastră că n-o să vă retrageţi de-acilea? se întoarse el spre Horîşev.

— N-o să ne retragem, confirmă Horîşev.

— Ei, atunci o să stau şi eu cu voi, sînt la postul meu.

— Împărţim şi noi cu taica ce-avem de-ale gurii, mai spuse Horîşev.

— Nici asta nu-i de lepădat, observă moşneagul, întredeschizîndu-şi un singur ochi, în fundul căruia sclipi o scînteie de zîmbet. Cumsecade flăcăi, doar că v-au cam măcinat... nemţii... ieri... of!

— Aţi avut pierderi mari? întrebă Sinţov.

Mijindu-şi ochii din pricina soarelui, Horîşev îşi trase boneta mai pe sprînceană şi spuse că pierderile companiei au fost simţitoare: în total, treizeci de morţi şi răniţi.

— Hai să ne scoatem şi noi cizmele, propuse el. Umbli toată ziua de-ţi iau foc picioarele.

Îşi trase cizmele, aşternu peste ele obielele şi, ca şi bătrînul, se porni să-şi mişte satisfăcut degetele amorţite.

— Cizme de pînză, spuse el, încă de pe cînd mer-geam la şcoală, altele n-am. Băieţii mi-au adus unele nemţeşti, ale unui ofiţer ucis, dar nu mi s-au potrivit: mă strîngea căpăta, şi carîmbul era tare. Probabil că le căptuşesc cu ceva.

— Ca şi pe vremea ţarului, interveni cantonierul. Cele mai obişnuite cizme ofiţereşti, cu carîmbi căptu-şiţi.

Sinţov se descălţă şi el. Horîşev se sculă şi porni, aşa desculţ cum era, spre canton, de unde se întoarse cu un ceaun de apă, o pîine şi trei peşti uscaţi.

— Vezi să nu calci pe şină, e fierbinte! spuse bătrî- nul şi se uită piezîş la peşti. Ai să mori de sete!

Totuşi, cînd în loc de răspuns Horîşev îi întinse şi lui un peşte, bătrînul îl primi fără codeală şi se apucă să-l cureţe.

În timp ce mîncau, Sinţov se uită de cîteva ori la Horîşev. I se părea ciudat că flăcăiaşul acesta vioi, dezgheţat, gospodăros şi tinerel de tot, deşi a luptat ieri pentru prima dată cu nemţii, astăzi vorbeşte cu atîta linişte despre acest lucru, ca despre ceva obişnuit, de care nu se teme nici pentru viitor.

Şezură aşa cam vreo jumătate de oră. Apoi se prezentară la Horîşev trei cercetaşi, ducînd fiecare cîte două biciclete

nemţeşti. Bicicletele fuseseră lepădate pe şosea încă în zorii zilei de nişte cercetaşi nemţi, apăruţi fără veste din pădurea de pin. Fuseseră primiţi cu foc, doi nemţi au căzut, iar ceilalţi au fugit în pădure. Horîşev dăduse ordin ca bicicletele să fie luate, şi cercetaşii lui le aduseseră.

— Păstraţi trei la companie, iar celelalte trei predaţi-le la batalion, ordonă Horîşev.

Unul din cercetaşi se încruntă.

— Dac-am spus să le predaţi, predaţi-le, repetă locotenentul, că altfel Plotnikov o să se supere şi ni le ia pe toate!

Cercetaşii plecară, iar peste un minut deasupra lanului de secară apăru un Messerschmidt, care se roti de cîteva ori, înălţîndu-se şi coborînd în picaj mereu asupra aceluiaşi punct.

— L-au încolţit pe fotograful dumitale, spuse nepăsător Horîşev. Acolo sînt tancurile cu pricina.

Messerschmidt-ul se mai roti vreo zece minute deasupra lanului de secară, apoi plecă. Sinţov începu să fie cam neliniştit, dar curînd silueta masivă a fotoreporterului se arătă la orizont. Mişka se apropie, se trînti greoi pe terasament, zări peştele neterminat din mîna lui Sinţov, spuse „ia dă-l încoa” şi-şi înfipse lacom dinţii în el. Horîşev intră în canton şi mai aduse cîţiva peşti.

— În tine au tras? întrebă Sinţov.

— În mine, rîse Mişka. M-am lăsat pe burtă, şi ţîşti sub tanc. S-a tot învîrtit în jurul meu, ca un ţînţar, a ţiuit de furie, dar nu mi-a putut face nimic.

— Le-ai fotografiat pe toate? întrebă Sinţov.

— Pe toate. Putem pleca.

Mişka termină peştele lui Sinţov, apoi, cu aceeaşi viteză, mai devoră doi şi sorbi pînă la fund toată apa din ceaun. Sinţov se încălţă, îşi luă rămas bun de la cantonier şi toţi trei — el, Mişka şi Horîşev — porniră înapoi spre batalion, la Plotnikov.

Plotnikov şedea în adăpost, cu telefonul la ureche, şi repeta monoton în receptor:

— Prea bine, am înţeles. Prea bine, am înţeles! Se va face, apoi lăsă receptorul şi se sculă de la masă.

— Ei, cum e, ai dormit ceva? întrebă Sinţov.

— Am dormit, spuse Plotnikov. Dar tot nu mi-am scos pîrleala.

— Vino să te fotografiez, spuse Mişka.

Ieşiră afară, şi Mişka îl învălui pe căpitan într-o privire vădit critică: obrajii neraşi, şapca mototolită, hainele în dezordine, centura lăsată, cu un parabelum nemţesc atîrnînd pe burtă.

— Nu merge aşa, făcu Mişka.

Lui îi plăceau fotografiile arătoase; Plotnikov nu prea era potrivit pentru o poză de efect.

—- Strînge-ţi centura, începu el să dea dispoziţii, şi de ce nu porţi diagonala? Sau te pomeneşti că nici n-ai diagonală?

— Am, dar e în bordei, spuse Plotnikov.

— Adă-ţi diagonala, să fii în ţinută regulamentară.

Plotnikov coborî în silă, îşi aduse diagonala, şi-o zvîrli peste umăr şi o prinse regulamentar de centură.

— Încheie copca la guler! pretinse neîndurător Mişka.

Plotnikov îşi duse degetele la guler şi spuse necăjit:

— S-a rupt!

Mişka suspină.

— Da cască ai?

— N-am cască.

— Cum se poate?

— Horîşev, cere băieţilor o cască pentru mine, spuse Plotnikov.

Se plictisea şi nici nu încerca să ascundă acest lucru. Horîşev îi aduse casca, şi Plotnikov şi-o puse în cap în locul şepcii.

— Dar automat ai?

— Automat am. Horîşev, adă-mi, te rog, automatul din adăpost.

Horîşev îi aduse automatul. Plotnikov şi-l atîrnă pe după gît, Mişka îl îndreptă pe piept şi, ochind pentru ultima dată, îl fotografie pe căpitan, căruia nu i se potriveau nicicum în acele clipe nici casca, nici automatul, şi în general nici una din modificările aduse ţinutei sale de sîcîitorul Mişka.

Apoi, în doi timpi şi trei mişcări, fotoreporterul îl fotografie şi pe Horîşev, care, fără să mai aştepte vreo invitaţie, scoase din proprie iniţiativă casca şi auto-matul şefului său, şi le puse cum e mai bine şi, crispîndu-se, deschise ochii mari şi încremeni în faţa aparatului.

— Am să trimit îndată un sergent care să vă conducă pînă la regiment, spuse Plotnikov. Adineauri a telefonat comandantul de brigadă şi mi-a ordonat să sap peste noapte nişte şanţuri-adăpost sub tancurile nemţeşti şi să aşez acolo o ambuscadă. Mă duc să execut ordinul: curînd se întunecă.

Strînse din umeri, se întoarse în loc şi porni spre adăpost.

— Ei, cum staţi, v-a dat Plotnikov ceva de mîncare, sau nu s-a gîndit la asta? întrebă Serpilin cînd Sinţov şi Mişka se întoarseră în adăpostul lui.

— În general ne-a dat, răspunse Mişkia în doi peri, dar Serpilin socoti problema elucidată şi, nedîndu-i răgazul să continue, întrebă:

— Înseamnă deci că v-aţi îndeplinit misiunea şi puteţi pleca?

— Da, răspunse Mişka. Mîine trebuie să fiu la Moscova, să predau materialul la vreme, dar mai întîi aş vrea să vă fotografiez şi pe dumneavoastră.

— Pe mine, de ce? se miră Serpilin. Plecaţi mai repede, timpul e preţios.

O notă stranie în vocea lui îi atrase atenţia lui Sinţov. Părea că Serpilin vrea să scape cît mai curînd de prezenţa lor. Canonada care răsunase toată ziua dinspre nord şi sud, acum, către seară, se îndepărtase în adîncime, spre răsărit, în spatele lor.

— Permiteţi-mi totuşi să vă fotografiez, tovarăşe comandant de brigadă, insistă Mişka.

— Bine, fie, dar pe cîteşitrei, cu locţiitorul politic şi şeful de stat-major. Ca să rămînă o amintire despre cei trei tovarăşi de regiment, spuse Serpilin. Dar ai să ne faci şi nouă nişte copii?

— Am să vă fac, minţi Mişka, obişnuit să nu-şi ţină niciodată promisiunile de a face copii. Le fac şi vi le trimit aici.

— Nu aici, spuse Serpilin, şi în vocea lui se strecură din nou nota aceea ciudată care îi atrăsese şi înainte atenţia lui Sinţov. Să le trimiţi soţiilor noastre. Îţi dăm îndată adresele.

Apoi se întoarse şi porunci ostaşului însoţitor să-i cheme pe locţiitoirul politic şi pe şeful de stat-major.

— Unde sînt soţiile dumneavoastră? întrebă Mişka.

— Ale lor — în cartierul locuinţelor de militari din oraşul Reazan, iar a mea e la Moscova. Ai la îndemînă notesul?

Mişka scoase din porthart un carneţel terfelit. Serpilin îl răsfoi pînă găsi un locşor liber şi scrise acolo cu scrisul lui mare şi apăsat: „Valentina Egorovna Ser- pilina, strada Pirogov 16, apartamentul 4”.

Strada Pirogov... Era aproape de tot de apartamentul micuţ al Artemievilor de pe strada Usaciovka, unde rămăsese Maşa după plecarea lui Sinţov la Grodno.

„Grodno, Grodno...” îşi aminti el pentru a suta oară în ultimele cîteva zile, simţind cum i se înfige un cuţit în inimă şi încercînd să alunge întrebarea, acum fără noimă, care îl obseda: „Ce-o fi cu fetiţa?”

Peste un minut se prezentară locţiitoirul politic şi şeful statului-major al regimentului.

— Dumnealor ne propun să ne fotografieze, le spuse Serpilin, şi făgăduiesc să transmită soţiilor noastre fotografiile.

Şi Sinţov simţi în tonul lui pentru a treia oară ceva neexprimat, o notă de tristă şi solemnă hotărîre.

Serpilin se aşează la mijloc, locţiitorul politic în stînga, iar şefiul de stat-major, un tînăr brunet şi chipeş cu ochi negri şi trişti, în dreapta.

— Treci şi tu alături, strigă Mişka lui Sinţov, dar nu chiar lipit de grup. Am să te tai jos pe urmă şi am să-ţi copiez poza separat pentru nevastă-ta. Mai avea un singur clişeu şi n-ar fi vrut să mai încarce din nou aparatul.

Sinţov se supuse. Mişka ţăcăni cu declanşatorul, apoi îşi scoase carneţelul să noteze şi celelalte adrese, dar Sinţov, care voia cu tot dinadinsul ca fotografiile să ajungă cu adevărat la soţiile celor trei oameni, le propuse să scrie cîte un scurt bilet acasă: tovarăşul fotoreporter va transmite scrisorile o dată cu fotografiile.

Sinţov ştia că prietenul său, cu toată sila lui de a face copii după fotografiile scoase de el, nu-şi va permite niciodată să facă uitată o scrisoare de pe front.

— Ce să mai scriem şi bilete? dădu să protesteze Serpilin, dar, văzînd ochii tineri şi plini de dor ai şefului său de stat-major, se învoi: Bine, o să scriem. Dar, numai cîte două cuviinţe; n-o să vă reţinem, e timpul să plecaţi.

— Uite al draicului! spuse Mişka, după ce şeful şi ajutoarele lui plecară să scrie scrisorile. E timpul să ple- ciaţi, e timpul să plecaţi! Asta ştie! Dar să ne dea ceva de mîncare, nici gînd. Ştiu eu şi singur că trebuie să plec, dar tot mai găseam o oră, acolo, pentru masă! Dar ei nu, ba ne şi goneşte, cîrpănosul!

— Mă, da nimic nu pricepi! spuse Sinţov. Înţelegea cu toată limpezimea ce însemnătate au scrisorile şi fotografiile acelea. Şi fără veste, în sufletul lui se născu o hotăriîre fermă — rod al tuturor celor trăite de el în ultimele trei săptămîni.

— Aşteaptă-mă aici, mă-ntorc îndată, spuse el şi deschise uşa bordeiului. Pot să intru, tovarăşe comandant de brigadă?

— Pofteşte.

Serpilin şedea la masă şi scria avîntat, cu litere mari pe o filă smulsă din carnetul de campanie.

— Ce s-a întîmpilat? întrebă el, ridicîndu-şi ochii de pe scrisoare şi arătîndu-i un scaun. Stai jos.

Sinţov se aşează. Probabil că expresia feţei lui era cu totul neobişnuită, pentru că atrase imediat atenţia lui Serpilin.

— Ce-ai păţit?

— Eu n-am să plec, spuse Sinţov. Cu voia dumneavoastră, aş vrea să rămîn deocamdată aici, în regiment.

— Deocamdată, pînă cînd? întrebă repezit Serpilin.

— N-aş vrea să plec din regimentul dumneavoastră, răspunse Sinţov mai mult propriilor sale gînduri decît întrebării lui Serpilin.

— De ce?

— Mi se pare că dumneavoastră n-aveţi de gînd să vă retrageţi. Vreau să rămîn în regiment; şi Sinţov îşi aţinti privirea drept în ochii lui Serpilin.

— E adevărat că n-avem de gînd să ne retragem, spuse Serpilin. Dar lumea nu s-a sfîrşit cu noi. Ai văzut cum e pe aici, acum du-te să vezi cum mai este şi prin alte locuri; corespondenţi militari avem puţini, unităţi sînt multe. Du-te,

du-te, termină el pe un ton încurajator, care, ce-i drept, nu suna chiar atît de voios cum ar fi vrut el. Nu-ţi permit să rămîi, n-ai ce face aici. Şi se aplecă asupra scrisorii.

— Tovarăşe comandant de brigadă, spuse Sinţov cu un glas care-l sili pe Serpilin să se uite iarăşi drept în ochii lui, m-am plictisit să tot fug de colo pînă colo ca un iepure şi să nu ştiu nici eu despre ce să scriu. Sînt trei săptămîni şi mai bine de cînd a început războiul, şi n-am scris un rînd. Nu ştiu, zău, dar cred că prea am avut ghinion: astăzi am nimerit pentru prima dată într-un regiment care a distrus cu adevărat treizeci şi nouă de tancuri nemţeşti, şi în fine le-am văzut cu propriii mei ochi. Dacă veţi începe mîine lupta, am s-o văd de asemenea cu propriii mei ochi şi am să pot scrie despre ea. Sînt colaborator al unei gazete de front, la dumneavoastră, aici, e frontul, deci unde trebuie să mă găsesc eu dacă nu aici?

— Uite ce-i, tovarăşe... Ţi-am uitat numele...

— Sinţov.

— Uite ce-i, tovarăşe Sinţov — chipul lui Serpilin deveni grav. Înţeleg dorinţa dumitale de a participa la luptă, dar sînt situaţii cînd în unităţi trebuie să rămînă numai cei care fac parte din efectivul lor, şi nu este nevoie ca alţii să lupte şi să moară împreună cu ei. Dacă ar fi fost vorba de o luptă oarecare, ţi-aş îngădui să rămîi, dar pe noi ne aşteaptă, după toate probabiiitaţiie, nu o luptă oarecare, ci o luptă în încercuire. Dimineaţă, asta n-a fost decît o presupunere a mea, acum este o certitudine. Ai auzit artileria?

— Am auzit-o.

— Ai auzit-o, dar n-ai ascultat-o. La ora actuală nemţii au trecut Niprul şi sînt departe în dreapta şi-n stînga noastră. Nu mi s-a comunicat încă în mod oficial, dar o aud cu urechile mele. Puteţi avea surprize pe drum chiar dacă plecaţi în clipa asta. Du-te şi lasă-mă să termin scrisoarea; nici eu, nici dumneata nu avem timp disponibil.

— Tovarăşe comandant de brigadă! stărui în şoaptă Sinţov. Tovarăşe comandant de brigadă! repetă el mai tare, cu îndărătnicie, ca să-i atragă atenţia lui Serpilin, care pusese iarăşi mina pe creion.

— Ce mai e? făcu acesta nemulţumit, întrerupîndu-se din nou.

— Sînt comunist, am gradul de politruc şi vă rog să mă opriţi aici. Ce va fi cu toată lumea va fi şi cu mine. Dacă rămînem în

viaţă am să scriu totul cum a fost, povară n-am să vă fiu; dacă va fi nevoie, am să ştiu să mor ca şi ceilalţi.

— Bine, tovarăşe Sinţov, tu ai vrut-o, să nu regreţi mai tîrziu, spuse Serpilin, tutuindu-l fără veste şi mă- surîndu-l cu o privire lungă.

— N-am să regret, răspunse Sinţov, convins în acea clipă că într-adevăr nu-i va părea rău de nimic şi dîn- du-şi seama că problema e rezolvată şi nu mai trebuie să adauge nimic.

— Spune tovarăşului tău că peste un minut sînt gata, să se pregătească de drum, îi strigă din urmă Serpilin.

— Cît ai lipsit, fraţii ne-au pregătit de-ale gurii pentru drum, îl întîmpină vesel Mişka, şi se bătu cu palma peste porthartul umflat. Comandantul de brigadă nu ne-a spus nimic, da a avut grijă de toate.

— Ascultă, Mişka, eu nu mai plec cu tine. Am să ră- mîn aici cîteva zile, spuse Sinţov, fără să intre în amănunte.

— Cum adică să rămîi aici? Pînă cînd? Ce-i cu tine? N-ai destul material?

— N-am.

— Dacă n-ai, o să mai vii şi altă dată, să culegi mai multe. Deocamdată zi mersi şi pentru atît!

— Nu, Mişka, eu rămîn, repetă cu încapăţînare Sin-ţov.

— Ascultă, asta-i porcărie curată! strigă Mişka, supărat de-a binelea. Ştii bine că nu pot rămîne cu tine; cine o să ducă clişeele la redacţie în locul meu?!

— Ai dreptate, îl potoli Sinţov, tocmai de aceea trebuie să pleci.

— Păi atunci o să iasă că te-am lăsat singur aici!

— Haide, nu mai face pe prostul! spuse Sinţov. Pleacă, şi pace bună!

— Bine, răspunse Mişka, bucuros că-i venise o idee care să-l scoată pe loc din încurcătură. Am să mă reped pînă la Moscova, predau clişeele şi mă întorc înapoi la tine. Cel mult peste trei zile m-am întors! Dar să nu cumva s-o iei din loc! Aici să mă aştepţi! Promis?

— Promis! făgădui Sinţov, răspunzînd cu căldură la prietenească strîngere de mînă a lui Mişka.

Ideea salvatoare îi readusese voia bună. Apoi, amin- tindu-şi parcă de ceva, Mişka spuse:

— Ascultă aici, ia scrie-mi vreo sută de rînduri, ca să am un text la clişeele mele, relatează pe scurt cum au fost distruse tancurile nemţeşti. Garantez că o să meargă o dată cu panorama mea. Te public în ***Izvestia;*** ce, e rău?

Sinţov îşi aminti cu nelinişte de vorbele lui Serpilin: timpul era preţios, şi şovăi, neştiind dacă e bine să-l mai reţină pe Mişka.

În clipa aceea, Serpilin ieşi din adăpost cu un plic deschis în mînă.

— Poftim, se adresă el lui Mişka, am terminat; după ce ai să pui înăuntriu fotografia, te rog să-l închizi dumneata. Eşti gata de plecare?

— Gata. Numai să-mi scrie el — şi arătă din cap spre Sinţov — un text scurt de tot, şi am plecat.

Sinţov ceru voie lui Serpilin să intre în bordei ca să scrie două pagini pentru ziar; afară începea să se întunece.

— Poftească, spuse Serpilin, eu tot trebuie să plec. Ceilalţi ţi-au adus scrisorile?

— Adus, făcu Mişka şi se bătu cu palma peste porthart, doldora de alimente.

— Atunci, drum bun! Serpilin îi întinse mîna şi plecă fără să-şi mai ia rămas bun de la Sinţov, cu care se şi purta ca faţă de unul de-ai lui.

Sinţov şi fotoreporterul, căruia îi era urît să aştepte singur, intrară împreună în bordei. Sinţov se aşternu pe scris, iar Mişka îşi descheie porthartul, scoase de acolo o bucată de salam uscat şi se porni să înfulece cu toată seriozitatea.

Sinţov scria cu repeziciune şi chiar cu furie, din pricina gîndului că trebuia să se grăbească. Încă nu ştia că aceasta este nu numai prima, ci şi ultima lui corespondenţă de pe front; scria cu patimă despre tancurile distruse, despre nemţii care zăceau morţi în văiugă, despre Serpilin, Plotnikov şi Horîşev, dar mai cu seamă revenea mereu asupra lucrului celui mai important — că tancurile nemţeşti pot fi incendiate şi că li se poate rezista, oricîte ar fi...

Scria cu grăbire, dar în mintea lui se perindau toate urmările hotărîrii sale. Scria, şi i se părea că dacă n-ar fi luat dinainte această hotărîre şi nu i-ar fi vorbit despre ea lui Serpilin, acum n-ar mai fi avut curajul să rămînă, şi ar fi plecat cu Mişka. Se gîndea ruşinat la slăbiciunea sa şi nu-şi dădea seama că diferite

caractere sînt puternice în chip diferit, şi uneori forţa lor constă tocmai în faptul că, deşi se tem de urmările hotărîrilor lor, totuşi rezistă şi nu-şi schimbă hotărîrea luată.

Îşi termină corespondenţa în numai douăzeci de minute şi în continuare, pe aceleaşi file, adăugă două-trei rînduri pentru Maşa — rînduri gingaşe şi sincere, în care însă nu pomeni nici o vorbă despre tot ce era acum în sufletul lui.

— Ia-le, spuse el împăturind în patru filele scrise. După ce vor fi bătute la maşină, trimite soţiei mele ciorna. Poate că se mai află la Moscova, uite numărul ei de telefon. Dar, te rog, nu detaşa rîndurile scrise pentru ea. O să se supere că-i scriu puţin; dă-i toate filele, cu ciornă cu tot. Aşa n-o să se simtă jignită. I-am mai scris de două ori din spital, dar pun mai multă nădejde în tine decît în poştă.

— Te cred! rîse încîntat de sine Mişka şi, suspinînd, ascunse cu părere de rău salamul neterminat, luă din mîna lui Sinţov filele şi, în semn de supremă preţuire, le băgă nu în porthart, la un loc cu scrisorile celelalte, ci în buzunarul bluzei.

Ieşiră din bordei împreună. Mişka nu era omul care să mai zăbovească mult asupra hotărîrilor sale sau ale altora; şi totuşi, în inima lui, nu prea gingaşă, dar bună, pîlpîi o nelinişte vagă. Nu-i venea bine că el pleacă, şi Sinţov rămîne, nu-i plăcea asta, nu-i plăcea de loc!

— Rămîi sănătos, spuse el, strîngînd mîna lui Sinţov, rămîi sănătos. Mă reped pînă la redacţie şi mă întorc repede, fii pe pace! Promis!

Şi silueta lui pătrată se topi în întuneric.

După plecarea lui, Sinţov se aşează pe marginea tran- şeii şi, ridicînd ochii spre cerul înstelat se gîndi că a doua zi spre seară Mişka va ajunge cu camioneta sa la Moscova, va developa şi va copia cu mîna lui clişeele aduse, şi le va aşterne, încă umede, pe masa redactorului-şef. Şi abia apoi — de asta Sinţov era sigur — Mişka îi va telefona Maşei. Va fi noapte, şi Maşa, dacă mai este la Moscova, va ridica receptorul, şi Mişka îi va spune că numai cu douăzeci şi patru de ore în urmă a stat de vorbă cu soţul ei, care e teafăr şi sănătos...

În timp ce el, Sinţov, peste douăzeci şi patru de ore... Nu, nici el nu ştia ce va fi peste douăzeci şi patru de ore, nu ştia şi nici nu voia să se gîndească la ce va fi. Ştia un singur lucru, şi anume că liniştea din acea zi nu e fără sfîrşit; se va termina

chiar în noaptea aceea, sau poate a doua zi în zori, şi atunci va începe lupta. Iar ce va fi cu el în luptă, nu ştia, tot aşa cum n-o ştiau nici ceilalţi oameni din regimentul lui Serpilin, care şedeau acolo aproape de el, în şanţurile de tragere, sau ceva mai departe — la un kilometru, doi — prin şanţurile de comunicaţie şi prin bordeie, sau şi mai departe, în şanţurile-adăpost, pe care probabil la ora aceea neobositul Plotnikov le-a şi săpat sub tancurile nemţeşti din lanul de secară.

Nici Sinţov şi nilci Mişka-fotoreporterul, care la ora aceea trecea podul de peste Nipru şi se gîndea şi el la Sinţov, nu ştiau ce va fi cu ei peste douăzeci şi patru de ore.

Mişka, necăjit că şi-a lăsat prietenul în prima linie şi se întoarce singur la Moscova, nu ştia că peste douăzeci şi patru de ore Sinţov nu va fi ucis, nici rănit şi nici măcar zgîriat, ci, viu şi nevătămat, doar ostenit de moarte, va dormi ca duşii de pe lume pe fundul aceluiaşi şanţ de tragere în care-l lăsase.

Iar Sinţov, invidios pe Mişka pentru că acesta avea să fie peste douăzeci şi patru de ore la Moscova şi avea s-o vadă pe Maşa, nu ştia că peste douăzeci şi patru de ore Mişka nu va fi la Moscova şi n-o va vedea pe Maşa, pentru că încă în zorii zilei va fi rănit de moarte lîngă Ceausî de o rafală de mitralieră trasă dintr-o motocicletă nemţească. Sinţov nu ştia că rafala va găuri în cîteva locuri trupul lui mare şi puternic, nici că Mişka, încordîndu-şi ultimele puteri, se va tîrî în nişte tufe de pe marginea şoselei şi, însîngerat tot, va strica clişeele cu tancurile nemţeşti, cu chipul obosit al lui Plotnikov, pe care l-a silit să-şi pună casca în cap şi automatul la piept, cu mîndrul Horîşev, cu Serpilin, Sinţov şi îngîn- duratul şef de stat-major. Iar apoi, supunîndu-se unei ultime porniri inconştiente, va rupe cu degetele lui groase şi fără putere, va rupe în mici fărîme scrisorile pe care aceşti oameni le-au trimis prin el soţiilor lor. Şi peticele acestea de hîrtie la început vor acoperi pămîntul în jurul lui Mişka în ultimele lui clipe de viaţă, iar apoi se vor sălta de pe iarbă şi, purtate de vînt, ros- togolindu-se prin văzduh, vor porni în zbor pe faţa plină de praf a şoselei şi vor nimeri sub roţile camioanelor şi sub şenilele tancurilor nemţeşti în mişcare spre răsărit.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Feodor, Feodorovici Serpilin, în regimentul căruia rămăsese Sinţov, era un om dintr-aceia care se frîng, dar nu se încovoaie. În notarea lui de serviciu erau însemnate multe schimbări, dar în esenţă nu făcuse decît unul şi acelaşi lucru — toată viaţa a servit, cum s-a priceput, soldăţeşte, cauza revoluţiei. A servit în războiul cu Germania, a servit în războiul civil, a servit comandînd regimente şi divizii, a servit învăţînd şi predînd în diverse academii, a servit chiar şi atunci cînd soarta l-a aruncat tocmai pe malurile rîului Kolîma.

Serpilin se trăgea din familia unui felcer de la ţară, tatăl lui era rus, iar mama — tătăroaică din Kasima, fugită de acasă şi botezată pentru a putea deveni soţia lui Serpilin-bătrînul. Tatăl lui Feodor Feodorovici mai lucra şi acum ca felcer la Tuma, la calea ferată îngustă care taie în curmeziş codrii cei neumblaţi ai Meşcerei. Acolo îşi petrecuse Serpilin copilăria şi tot de acolo, la optsprezece ani, refăcînd calea bătută de tatăl său, plecă să înveţe la şcoala de felceri de la Reazan. Aici intră într-un cerc revoluţionar, fu luat la ochi de poliţie, şi probabili că ar fi sfîrşit în deportare, dacă nu intervenea primul război mondial.

În iarna anului nouă sute şaptesprezece, tînărul felcer Serpilin a participat la primele acţiuni de încetare a luptei şi de fraternizare, iar toamna, ca tînăr comandant ales, a luptat în fruntea unui batalion împotriva nemţilor care atacau Piterul roşu. Cînd a început organizarea Armatei Roşii, el a rămas în rîndurile ei, căci rînduielile ostăşeşti îi erau pe plac, şi a sfîrşit războiul civil în calitate de comandant de regiment în luptele de la Perekop.

Colegii care-i cunoşteau începutul biografiei glumeau adesea pe seama lui, iar cînd nu era de faţă îl numeau „felcerul”. Fusese felcer atît de demult, încît ar fi fost timpul să i se uite prima meserie, dar la anumite prilejuri făcea el însuşi haz, amintindu-şi de vechea sa profesie. Din cîte îşi amintea Serpilin, după războiul civil aproape că nu trecuse un an în care să nu înveţe: întîi făcuse cursurile de perfecţionare şi căpătă iarăşi comanda unui regiment, apoi se pregăti să intre la Academie, o termină, se reprofilă ca tanchist şi servi în primele unităţi mecanizate, după care se întoarse iarăşi în infanterie, comandă vreme de doi ani o divizie şi conduse apoi catedra de

tactică a aceleiaşi Academii Frunze, pe care o absolvise şi el cu cinci ani în urmă. Dar şi aici con-tinuă să înveţe, tocind pe rupte limba germană, limba inamicului cel mai probabil.

În anul o mie nouă sute treizeci şi şapte, cînd a fost arestat pe neaşteptate, i se puseră în seamă, oricît de curios ar părea, pînă şi cunoaşterea limbii germane, precum şi cele cîteva regulamente militare nemţeşti găsite la el acasă, nu în traducere, ci în original, cu ocazia percheziţiei.

Motivul nemijlocit al arestării sale fu aflat în lecţiile lui de la Academie, lecţii în care se atrăgea atenţia asupra laturilor tari din concepţiile tactice ale Wehrmach- tuiliui reînviat de Hitler, un avertisment nu prea la modă pe atunci.

Tocmai la asta se gîndise în ajun, cînd fusese nevoit să recunoască cu amărăciune că tactica nemţească are şi elementele ei tari şi cînd zîmbise aspru amintirilor sale, de care Sinţov nu ştia nimic.

După neaşteptata sa arestare, care-l năucise cu totul, în afară de acea primă acuzaţie (cea mai stupidă din toate, cum socotea el), că ar fi fost un propagandist al superiorităţii armatei fasciste asupra celei sovietice, i se mai puseseră în seamă şi tot felul de alte aiureli. În două rînduri, Ejov personal ceruse dosarul cu declaraţiile lui, şi vreme de şase luni trei anchetatori, care se schimbaseră rînd pe rînd, au aşteptat zadarnic ca el să semneze ceea ce nu declarase şi nu făcuse niciodată.

Pînă la urmă sa alesese, de fapt fără nici un proces, cu zece ani închisoare. Iar peste şase luni, întemniţat fiind, bătuse măr pe unul din foştii săi colaboratori în războiul civil, un troţkist deţinut, care, interpretînd greşit tăcerea lui, îi împărtăşise în taină ideea cum că partidul a degenerat, şi revoluţia a murit.

În conştiinţa lui Serpilin, perioada de detenţiune era în primul rînd un timp pierdut de-a surda. Amintindu-şi acum, în timpul războiului, de cei patru ani prăpădiţi fără rost, scrîşnea din dinţi de ciudă. Dar în tot cursul acestor patru ani nu învinuise niciodată Puterea sovietică de tot ce s-a întîmplat cu el. El socotea că totul n-a fost decît o neînţelegere monstruoasă, o greşeală, o prostie fără seamăn. Comunismul era şi rămînea pentru el o cauză sfîntă şi nepătată. Cînd fu eliberat, tot atît de fără veste cum fusese arestat, Serpilin ieşi din închisoare

îmbătrînit şi istovit fiziceşte, dar cu sufletul neatins de boala bătrîneţii şi a îndoielii.

Se întoarse la Moscova în prima zi a războiului cu o unică şi arzătoare dorinţă — să ajungă cît mai repede pe front. Vechii lui tovarăşi, care luptaseră cu încăpă- ţînare în toţi aceşti ani pentru eliberarea lui, îl ajutară şi acum. Serpilin plecă pe front încă înainte de a-şi fi recăpătat gradul avut, ba chiar şi înainte de a fi fost reîncadrat în partid, îşi înaintă actele la comisia de partid şi plecă să-şi ia în primire regimentul. Ar fi fost dispus să ia şi comanda unui pluton, numai ca să se poată întoarce cît mai curînd la munca lui, care, din serviciu militar, devenise iarăşi război. Dorea să dovedească, mai repede, cît mai repede, de ce este în stare. Şi asta nu de dragul amorului său propriu: lui i se îna- poiaseră acum şi arma, şi gradul, i se făgăduise reintegrarea în partid şi fusese trimis să lupte împotriva fas-ciştilor — ce şi-ar mai fi putut dori? Ardea însă să dovedească prin propria-i pildă că şi cu mulţi alţii se greşise, cu mulţi alţii care mai erau încă acolo unde fusese şi el, că şi cu ei s-a săvîrşit aceeaşi absurditate ca şi cu el. Numai absurditate, şi nimic altceva.

Sentimentul acesta creştea în inima lui cu fiecare zi petrecută pe front. Nemţii erau puternici — nici nu mai încăpea îndoială. Războiul era serios, şi după primele insuccese devenea şi mai crîncen.

Se năştea deci întrebarea: cine avea interesul în pra-gul acestui război să lipsească armata de oameni ca el? Fără îndoială că lumea nu se termina cu ei. Armata va cîştiga războiul şi fără ei. Dar de ce fără ei? Ce sens avea asta?

Iată ce-l preocupa şi în ziua aceea, înainte de mijirea zorilor, stînd culcat pe braţul de fîn pe care îl adusese ostaşul însoţitor. Prima luptă cîştigată îi dăduse siguranţa nu că regimentul lui va face minuni, deşi, desigur, ar fi vrut să spere şi în această posibilitate, ci în general că situaţia nu era chiar atît de gravă cum părea la început.

Fireşte că acum armata lupta mai bine şi provoca nemţilor pierderi mai grele decît s-ar putea bănui văzînd ostaşii scăpaţi din încercuire, care rătăceau prin poziţiile regimentului său. Probabil că şi în sute de alte locuri, armata lupta tot atît de dîrz cum luptase şi regimentul lor în prima bătălie, şi dacă totuşi nemţii înaintau, îi sileau să se retragă, îi încercuiau şi-i

respingeau, cu siguranţă că aceasta nu le reuşea prea simplu şi-i costa destul de scump. Imensitatea teatrului de război, intrarea în luptă a rezervelor noastre şi sporirea tehnicii, care, ce dracu, odată şi odată trebuia să apară pe front în cantităţi normale — toate acestea vor opri pînă la urmă pe nemţi pe un aliniament oarecare. Problema era unde anume va fii acest aliniament.

Acalmia din ajun nu-l bucura pe Serpilin. El îşi dădea seama că nemţii îl lăsaseră în pace nu pentru că îşi pierduseră speranţa de a da, peste cap regimentul lui, ci pentru că, din păcate, se pricepeau să-şi manevreze cu abilitate forţele. Rezultatele acestei manevre începuseră să se arate. Ei rupseseră frontul şi în stînga, şi în dreapta Moghiliovului. Presupunerea lui era dovedită de zgomotul luptelor, care se îndepărtau spre răsărit. Numai un surd putea să nu-şi dea seama de acest lucru. Iar el stătea aici cu un regiment întreg şi aştepta cu braţele încrucişate să-i vină şi lui rîndul.

Ultimul ordin, sosit la divizia lor înainte de a se fi întrerupt legătura cu armata, fusese: menţineţi ferm poziţiile. Nimic de spus, pentru oameni decişi să-şi vîndă scump viaţa şi pricepuţi, ştiind cum să procedeze, ordinul acesta nu era rău, mai ales dacă nu avea să fie urmat de un alt ordin, care le-ar cere să se retragă atunci cînd va fi prea tîrziu. Dar, se punea întrebarea, ce s-a întîmplat la diviziile vecine, şi pînă cînd vor mai ţine aceste nesfîrşite rupturi şi încercuiri, despre care se spun nişte lucruri de-ţi plesneşte capul?

Gîndindu-se la cele ce va avea de făcut, Serpilin se temea cel mai mult să nu primească un ordin de retragere tardiv. De altfel, dacă în zori va începe lupta, apoi chiar dacă ai mai vrea să te desprinzi de nemţi, tot nu va mai fi chip. Şi lupta va începe neapărat. Divizia lor acoperea Moghiliovul, aici se încrucişau toate drumurile, aici se afla podul peste Nipru — toate acestea, luate laolaltă, alcătuiau un nod pe care nimeni nu s-ar încumeta să-l lase în spatele frontului său fără să facă totuşi încercări de a-l descurca.

„Dracu l-a mai adus şi pe ăsta aici, probabil că aici o să-şi lase oasele! îşi spuse Serpilin, gîndindu-se cu simpatie la Sinţov, care dormea lîngă el pe iarbă. E tot atît de tînăr ca şi şeful meu de stat-major. Probabil că are şi el o soţie la fel de tinerică...” Şi gîndurile lui Serpilin zburară la propria lui nevastă, care se

găsea la Moscova, în vechea lor locuinţă de la Academie. După arestarea lui, i se mai lăsase totuşi o cameră: pesemne că pe careva tot îl mustrase conştiinţa. „Eh, bătrînico, bătrînico! gîndi cu gingăşie Serpilin. Ai albit de tot. Te-ai sleit scriind la scrisori, trimiţînd pachete, alergînd pe la colegii şi şefii mei, şi ce frumoasă ai fost odinioară, şi cîte capete proaste şi inimi fierbinţi ai lăsat nedumerite prin diferite garnizoane, întrebîndu-se de ce te-ai măritat cu pocitania ta deşirată şi de ce continui să-i rămîi credincioasă!”

Dinspre apus bubuiră cîteva lovituri puternice, dis- tincte; nemţii traseră mai multe proiectile deodată.

„Trag în Plotnikov, îşi sipuse Serpilin şi constată cu calm: Uite că au şi început.”

Sinţov sări în picioare şi, somnoros, începu să-şi caute în jur boneta.

— Aşadar, tot ai rămas? îl întrebă Serpilin, scuturîn- du-şi fără grabă de pe pantaloni firele de fîn. Acum, gata, nu mai ai îmcotro, chiar dacă regreţi...

Sinţov tăcea.

— Atunci, hai cu mine pe la batalioane. Ai vrut să vezi o luptă. Ai s-o vezi îndată.

Lupta care se încinse din nou în dimineaţa aceea în sectorul regimentului lui Serpilin dură trei zile şi trei nopţi, aproape fără nici o întrerupere.

Pînă la jumătatea primei zile, nemţii nu reuşiră să răzbată mai nicăieri, cu tot focul puternic de artilerie pe care-l dezlănţuiseră, fără a economisi muniţia, şi cu toate atacurile tancurilor care purtau desanţi. În faţa frontului regimentului înţepeniră încă vreo douăzeci de tancuri şi transportoare blindate cuprinse de flăcări sau avariate. În lanul de secară rămaseră, după aprecierea tuturor, cinci sute de cadavre nemţeşti, deşi Serpilin, care se ferea de exagerări, raportase diviziei că erau trei sute. Pierderiile în oameni ale regimentului erau şi mai mari — datorită atît focului artileriei şi tancurilor, cît şi pistolarilor nemţi, care au secerat pînă la unul pe ostaşii unei companii; nemairezistînd atacurilor repetate ale duşmanului, ei încercaseră să fugă din şanţurile de tragere. Jumătate din companii îşi pierduseră comandanţii sau politrucii; murise şi Plotnikov, fără să fi izbutit să-şi facă

somnul, iar la punctul de observare, nimerit în plin de o mină, fusese sfîrtecat în bucăţi locţiitorul politic al regimentului.

În a doua jumătate a zilei sosi la Serpilin — singurul rămas în viaţă din cei trei comandanţi de regimente, cîţi avea divizia — comandantul acesteia, colonelul Zaici- kov. De cu dimineaţă fusese la unităţile de dincolo de Nipru şi, dîndu-şi seama că rămîne încercuit, întorsese regimentul, aflat acolo în eşalonul doi, cu frontul spre răsărit şi cu spatele spre apă. Apoi, trecuse Niprul şi se ocupase mai multe ceasuri de regimentul care acoperea Moghiliovul: acolo artileria nemţească bombarda cu furie poziţiile, dar atacurile erau mai slabe ca acelea din sectorul lui Serpilin. Pesemne că duşmanul voia să-l nimicească întîi pe Serpilin, fără să se angajeze într-o luptă pe străzile oraşului, şi apoi, întorcînd Moghiliovul, să iasă la podul de peste Nipru. Cel puţin aşa îi explică lui Serpilin comandantul diviziei, intrînd la punctul de comandă al regimentului, leoarcă de sudoare, din pricina căldurii, şi apăsîndu-şi cu mîna, pe sub tunică, pieptul în dreptul inimii. După o zi grea petrecută pe poziţie, inima lui bolnavă o luase razna. Greoi, cu pungi vinete sub ochi, comandantul diviziei stătea în şanţul de tragere alături de Serpilin, respira cu lăcomie, dar nu se putea sătura nicicum de aer.

— Ni l-au omorît pe Gluşcenko, spunea el cu amărăciune despre moartea locţiitorului politic al diviziei, con- tinuînd să respire sacadat. L-au omorît prosteşte în preajma podului, cu un proiectil rătăcit!

— Dar pe cine omoară războiiul înţelepţeşte? interveni Serpilin. V-am mai raportat că şi locţiitorul meu politic a fost ucis, am rămas şi eu orfan.

— Ştiu, răspunse comandantul diviziei. Ţi-am adus pe altcineva în locul lui.

Zaicikov se întoarse spre un om scund, cu obraji roşii şi sprîncene cărunte. Era un comisar de batalion care purta ochelari groşi cu lentile duble, pe care Serpilin nu-l mai văzuse pînă atunci la comandamentul diviziei.

— E un lector venit chiar de la P.U.R.K.K.A.[1] spuse comandantul diviziei, care tot mai gîfîia, neputîndu-şi veni în fire. A fost trimis să ne ţină cîteva conferinţe, şi cînd colo, uite ce conferinţe se ţin pe la noi...

[1] Direcţia Politică a Armatei Roşii Muncitoreşti-Ţărăneşti (n. t.).

— Şmakov, se prezentă comisarul de batalion, ducîn- du-şi palma la cozoroc.

— Tovarăşul Şmakov şi-a exprimat dorinţa de a veni la tine în regiment. Situaţia regimentului îi este cunoscută. S-a dat ordin pe divizie, aşa că te felicit pentru noul tău comisar de regiment, încheie Zaicikov.

Serpilin se uită întrebător la comandantul diviziei.

— Da, da, n-am greşit! Comisar de regiment am vrut să spun! repetă Zaicikov. Aceasta e ultima comunicare pe care a primit-o răposatul Gluşcenko de la secţia politică a armatei, înainte de întreruperea legăturii. A apărut un decret pentru reînfiinţarea funcţiei de comisar militar. Voia să transmită personal aceasta comandanţilor de regimente, dar n-a mai apucat, sărmanul...

— Asta e un lucru bun, spuse Serpilin după o clipă de tăcere. Eram obişnuit încă din războiul civil: tu, comandant de regiment, şi comisarul tău. Ai zice că astfel se subliniază toată gravitatea situaţiei noastre...

— Vă aduc la cunoştinţă, tovarăşe comandant de regiment, spuse Şmakov, că odinioară, pe vremea campaniei împotriva lui Denikin, am funcţionat aproape un an întreg în calitate de comisar al diviziei a patruzeci şi doua de puşcaşi. Dar, ce-i drept, îndată după terminarea războiului civil am fost rechemat din armată în munca de partid şi nu mi-am mai pus uniforma decît acum o săptămînă.

— Nici el n-a împlinit luna de cînd şi-a pus din nou uniforma, explică Zaicikov noului comisar de regiment, arătînd din cap spre Şerpilin. A comandat şi el, cîndva, o divizie, iar eu, după terminarea Academiei militare, mi-am făcut stagiul sub comanda lui, aşa că v-aţi brodit amîndoi şefi mari, încercă el să glumească, dar gluma nu-i reuşi: nu putea să uite nicicum moartea lui Gluş- cenko. Mulţi oameni ţi-au mai rămas sub şefie? Ia spune, tovarăşe comandant? încercă totuşi Zaicikov să menţină tonul glumeţ, pentru a-şi înfringe propria tulburare.

Serpilin raportă pierderile suferite.

— Toţi au avut pierderi mari, spuse Zaicikov. Foarte mari! repetă el, şi gîndul i se întoarse iarăşi la Gluş- cenko.

Scurtul răgaz se termină, şi nemţii îşi reluară atacul înainte ca Serpilin să poată sta mai temeinic de vorbă cu Şmakov. Îndată ce începu atacul, noul comisar ceru un însoţitor şi porni pe la batalioane să le cunoască.

— Ia-o de la flancul stîng, de la al treilea, îl sfătui Serpilin. E mai aproape; şi în sinea sa adăugă: „Şi mai liniştit”.

Faptul că Şmakov nu-şi începea activitatea instalîn- du-se la punctul de comandă îi plăcu lui Serpilin, şi, în limita posibilului, ar fi vrut să-l ocrotească.

Cît timp ţinu atacul, al şaselea în ziua aceea, Zaici- kov rămase acolo, alături de Serpilin. Prezenţa lui nu-l stînjenea pe comandantul regimentului, cu atît mai mult cu cît comandantul diviziei nu dădu în acest răstimp decît două-trei ordine, pe care, oricum, Serpilin le-ar fi dat şi singur în clipa următoare. Lucrul acesta dovedea că amîndoi văd cu aceiaşi ochi cele ce se petrec pe cîmpul de luptă.

La rîndul său, comandantul diviziei, care cu două săp- tămîni în urmă, cînd Serpilin luase în primire regimentul, nu prea s-a bucurat de sosirea în subordinele sale a unui om nu de mult mai mare în grad, acum, în timpul luptei, nici nu se mai gîndea la asta. Deşi îşi făcuse stagiul sub comanda lui Serpilin cu mulţi ani înainite de război şi, de fapt, nu se cunoşteau prea bine, în situaţia grea de aici, cunoştinţa lor mai veche era importantă pentru amîndoi şi determina o sinceritate tovărăşească din partea amîndurora deopotrivă.

Îndată după ce fu respins şi al şaselea atac, cu mai multă uşurinţă ca toate cele precedente — se pare că nemţii începuseră să-şi cam piardă suflul, comandantul diviziei porni grăbit spre regimentul vecin.

— În privinţa ta, Feodor Feodorovici, n-am nici o grijă, îi spuse Zaicikov lui Serpilin între patru ochi, luîn- du-şi rămas bun. Sînt, firește, foarte bucuros că ai primit un regiment în divizia mea, cu toate că, la drept vorbind, s-ar fi cuvenit mai curînd să comandăm două divizii alăturate, cel puţin am fi fost liniştiţi amîndoi cu privire la unul din flancuri, nu să luptăm cu amîndouă flancurile descoperite! Ieri dimineaţă mai aveam cel puţin în flancul stîng un vecin de nădejde, pe cînd acum, ia-l de unde nu-i!

— Nu-i nimic, spuse Serpilin, tot ce avem e asupra noastră şi o să comandăm cum trebuie ce ne-a dat dumnezeu. Dacă rămînem cu zile, mai ajungem noi şi generali, iar dacă ne prăpădim colonei sau comandanţi de brigadă, lasă, că ne îngroapă şi aşa cum sîntem!

— Ba mai bine să îngropăm cît mai mulţi fascişti, reflectă comandantul diviziei, că noi ne putem lipsi de sfînta cuminecătură... Nu prea văd astăzi aviaţia lor, mai spuse el la despărţire, strîngînd mîna lui Serpilin şi ridicînd ochii spre cer.

Dar o spusese probabil într-un ceas rău; nu trecu nici o jumătate de oră, şi nemţii dădură din aer o lovitură puternică la joncţiunea dintre regimentul lui Serpilin şi regimentul vecin. Coborînd în picaj unul după altul, patruzeci de bombardiere parcă tăiară o fîşie largă de teren spre trecerea peste apă. O cortină groasă de fum acoperi orizontul dinspre miazănoapte.

Iar peste o oră, cînd bombardamentul se sfîrşi, Zaicikov se afla iarăşi la punctul de comandă al regimentului lui Serpilin. Nu mai era acelaşi om obosit, dar totuşi puternic, capabil să domine situaţia şi să-şi păstreze în orice împrejurare prezenţa de spirit, aşa cum îl văzuse Serpilin cu o oră şi jumătate în urmă. Acum apăru purtat pe o targă, sleit de puteri, grav rănit de o schijă în pîntece; chirurgul, sosit în grabă de la punctul medical, rămase, împreună cu sora de chirurgie, multă vreme aplecat asupra lui, străduindu-se să extragă schija, în timp ce Zaicikov gemea surd. De la bun început, îndată după rănire, comandantul diviziei ordonase categoric să fie transportat nu la punctul medical, ci încoace, la punctul de comandă al lui Serpilin.

Drăcuind de mama focului, în gînd bineînţeles, medicul fu nevoit să se supună. Era tînăr şi se intimidase, pentru că întreaga divizie se temea de colonelul Zaicikov ca de foc, şi sentimentul acesta nu-l părăsea pe medic nici acum, deşi cumplitul comandant de divizie zăcea în faţa lui inert şi fără puteri.

După ce bombardierele nemţeşti răscoliseră cu susul în jos toată fîşia de teren de la joncţiunea dintre cele două regimente pînă la Nipru, tancurile vrăjmaşe izbiră în acelaşi loc încă înainte ca fumul să se fi împrăştiat, tăind legătura dintre cele două regimente; ele pătrunseră pînă la podul de peste Nipru şi izbutiră să pună mîna pe el intact. O dată cu tancurile, suiţi pe blindaje, pătrunseră şi pistolarii. Nu erau mulţi, doar o companie, dar bombardamentul aviaţiei şi atacul tancurilor fuseseră atît de neaşteptate şi de puternice, iar focul automatelor atît de asurzitor în întunericul înserării, încît nici Serpilin şi nici comandantul regimentului vecin, de care fusese

tăiat, nu se încumetară în această primă oră a catastrofei să lovească zdravăn lanţul încă destul de subţire al nemţilor, care răzbiseră pînă la Nipru.

Seara nu se încumetaseră să contraatace: de vină erau şi lipsa de experienţă, şi supraevaluarea forţelor inamice din culoar, iar dimineaţa era prea tîrziu.

Cînd Zaicikov a fost adus la punctul de comandă, Serpilin nu se găsea acolo. Mergînd pe alt drum, se îndrepta spre batalionul din flancul drept, care suferise lovitura, pentru a pregăti lupta de a doua zi dimineaţă.

Comandantul diviziei ordonase să fie transportat de îndată la punctul de comandă al lui Serpilin, pentru că rana lui i se păruse mortală şi voia să mai apuce a preda lui Serpilin comanda diviziei. Iar cînd, după ce-i curăţă rana, medicul vru să-i administreze narcoza, Zaicikov se opuse, temîndu-se să-şi piardă cunoştinţa chiar şi pentru un minut; i se părea că, adormit fiind, s-ar putea să plece undeva în necunoscut fără a mai apuca să încredinţeze lui Serpilin comanda diviziei...

Serpilin află de rana gravă a comandantului diviziei încă la batalionul unde se găsea. După ce dădu dispoziţiile necesare, porni în grabă spre punctul medical regimentar, socotind că Zaicikov a fost transportat acolo. Dar la punctul medical nu se găsea nici comandantul diviziei, şi nici chirurgul, chemat cine ştie de ce la punctul de comandă.

— Tovarăşe comandant de brigadă, raportă în şoaptă lui Serpilin chirurgul, stînd la uşa bordeiului într-un halat plin de sînge pus de-a dreptul peste bluză, eu n-am nici o vină, eu am vrut să operez cum se cuvine, în condiţiile cele mai bune, dar comandantul diviziei mi-a ordonat...

— Of, ţi-a ordonat! dădu mînios din mîini Serpilin. Există împrejurări cînd nu mai ordonăm medicilor, ci medicii ne ordonă nouă. Şi cum e? Scapă cu viaţă?

— Am făcut tot ce se poate, dar rana e gravă. Şi condiţiile pe care le avem aici...

— Acuma-i tîrziu să te mai vaiţi! S-ar mai putea face ceva?

— Deocamdată nu se mai poate face nimic, răspunse medicul.

— Atunci, du-te. La punctul medical te aşteaptă o mulţime de răniţi, zac pe jos, spuse Serpilin şi intră în bordei.

Zaicikov zăcea pe un pat de campanie, cu ochii larg deschişi, cu buzele cuprinse de un tremur nervos, stră- duindu-se să nu geamă.

Serpilin trase mai aproape un taburet şi se aşeză, proptindu-şi pînă la durere genunchii ascuţiţi în marginea tare a patului.

— Mi se pare că în ceea ce mă priveşte, eu am cam terminat-o cu războiul, Feodor Feodorovici, spuse comandantul diviziei, şi din ochii lui izvorî o lacrimă, care se rostogoli pe obraz în jos. Zaicikov îşi şterse lacrima cu palma şi apoi îşi întinse la loc braţul pe cearşaf de-a lungul trupului. Acoperă-mă cu mantaua, mă ia cu frig.

Serpilin îşi scoase din cui mantaua şi-l înveli cu ea pe comandantul diviziei peste cearşaf.

— Ce fac nemţii? întrebă Zaicikov.

N-avea nici un rost să tăinuiască rănitului adevărul crud, şi Serpilin nici nu se socotea în drept s-o facă. Deşi grav rănit, Zaicikov continua să fie comandantul diviziei. Serpilin îi raportă că nemţii l-au izolat de regimentul vecin, au ieşit la Nipru şi, după toate probabilităţile, au pus mîna pe pod. Comandantul diviziei rămase o vreme tăcut, tulburat de această ştire şi încercind să-şi adune gîndurile. Şi nu-i era uşor să şi le adune. Gîndurile i se împrăştiau care încotro: dacă nemţii au cucerit podul, înseamnă că dintr-o lovitură au izolat unul de altul cele trei regimente. Apoi se gîndi la colonelul Iuşkevici, şeful statului-major al diviziei, care a rămas acum cel mai mare în funcţie pe celălalt mal al Niprului.

— Totul făcut ferfeniţă deodată, gîndi el cu glas tare.

— Cum? întrebă Serpilin; nu auzise bine.

— Nimic, gîndeam şi eu, răspunse în şoaptă Zaicikov.

După părerea lui, Iuşkevici era un bun şef de stat-major, dar acum avea pe seama lui o treabă nu prea de invidiat. După pierderea podului, omul a rămas între două focuri, ţintuit pe o fîşie îngustă de teren, de-a lungul malului, cu duşmanul în spate. Dacă îi va da prin cap să răzbată în aceeaşi noapte spre răsărit, poate să mai salveze cîte ceva, dacă însă nu se va gîndi la asta, s-a zis cu el!

Maiorul Loşkariov, comandantul celuilalt regiment, acum izolat şi el, aflat la marginea oraşului Moghiliov, era de-un curaj orbesc, dar prea crud pentru a putea fi comandant de regiment. Zaicikov era mai mult ca sigur că maiorul nu se va speria, dar

ar fi fost greu de spus cum se va descurca Loşkariov la comanda regimentului cînd va trebui să acţioneze de capul lui. La un moment dat, Zaicikov regretă chiar că schija l-a doborît aici, în sectorul lui Serpilin, şi nu la Loşkariov: acolo el ar fi fost de folos chiar şi aşa, ţintuit la pat, cum se afla acum.

Gîndul comandantului de divizie se întoarse cu pă- rere de rău către sine însuşi, îşi aminti de rana sa şi apoi de familia sa: soţia şi fiicele. Avea doar fete, şi nevasta lui a şi plîns ultima dată că nu i-a dăruit şi un băiat.

,,E greu cu cinci fete pentru o femeie singură!" se căină Zaicikov, de parcă el n-ar mai fi fost printre cei vii.

— Ascultă, Serpilin, spuse el într-un tîrziu, reuşind să-şi mai adune gîndurile, pregăteşte-te să iei comanda diviziei. Scrie ordinul.

— Cînd o fi nevoie, am s-o iau, răspunse Serpilin, mai aşteaptă cu ordinul! Nu ia nimeni o divizie în primire cît timp comandantul ei trăieşte. Ai să stai cît ai să stai, şi ai să-ţi revii, ia te uită ce bărbat zdravăn îmi eşti; şi Serpilin îi puse uşurel mîna pe umăr.

Zaicikov îi aruncă o privire piezişă, dar nu răspunse. Ce era să-i mai supună? Dacă ar fi fost el în locul lui Serpilin, probaibil că i-ar fi răspuns acelaşi lucru.

— Totuşi, pregăteşte-te, mai spuse el după o vreme şi închise ochii. Faptul că se găsea la Serpilin şi nu la punctul medical îl consola oarecum: acolo nu s-ar fi simţit decît ca un rănit printre alţi răniţi, pe cînd aici mai era totuşi comandant al diviziei. Rămase întins cîteva minute, cu ochii închişi, iar cînd şi-i deschise îl zări în spatele lui Serpilin pe lunganul de politruc de la ziar, care mai ieri se apropiase de el în pădure. Politrucul purta o bluză murdară, tăvălită parcă prin noroi, şi ţinea în mînă un automat nemţesc.

Sinţov îşi petrecuse aproape întreaga zi în preajma lui Serpilin, întîi la un batalion, apoi la celălalt; sub ochii lui, tancurile năvăliseră în sectorul lui Plotnikov; unul dintre ele urcase pe taluzul căii ferate, dărîmase cantonul şi trăsese multă vreme cu tunul, la numai cincizeci de metri de Sinţov; proiectilele şuierau chiar peste capul politrucului. Apoi Plotnikov ţîşni din tranşee şi zvîrli sub tanc o legătură de grenade. Tancul luă foc, dar în secunda următoare Plotnikov căzu doborît de o rafală de mitralieră trasă dintr-un alt tanc.

Apoi Sinţov văzu cum una din companii îşi părăseşte poziţia. Pistolarii nemţi o secerară cu automatele, iar Serpilin, luînd comanda ostaşilor care se nimeriseră pe lîngă el, respinse atacul pistolarilor nemţi prin foc şi grenade; la tot pasul ducea el însuşi puşca la ochi şi trăgea. Nu departe de Sinţov trăgea cu puşca în nemţi şi bătrînul cantonier; mai tîrziu, cînd întoarse capul spre el, Sinţov îl zări pe bătrîn zăcînd fără viaţă pe fundul şanţului de tragere, cu vestonul nemţesc descheiat la piept şi plin de sînge. Sinţov trăgea şi el cu puşca şi doborî — văzuse cu ochii lui — un neamţ care răsărise ca din pămînit la zece paşi de el.

— Uite că ai răpus şi tu pe primul tău neamţ, îi spuse Serpilin după ce atacul fu respins. Ai fi spus că nu-i scapă nimic din tot ce se petrecea în jurul lui. Apoi dădu dispoziţie să i se înmîneze lui Sinţov automatul şi cele două încărcătoare lungi de rezervă din săculeţul de pînză, luat de la neamţul doborît de el. Ia-le, îţi aparţin după lege!

Dar toate acestea se petrecuseră de mult, în timpul zilei, iar seara, pe întuneric, Sinţov îl urmase pe Serpilin în sectorul unde, după bombardamentul de aviaţie, nemţii izbutiseră să facă o pătrundere. Acolo îl pierduse din ochi pe Serpilin şi-l căutase multă vreme, temîn- du-se că a fost ucis. Apoi, cînd se întoarse la punctul de comandă, fu foarte fericit aflînd că Serpilin e viu şi nevătămat.

Intrînd cu zîmbetul pe buze în adăpost, Sinţov văzu totul dintr-o ochire: spinarea osoasă a lui Serpilin, care şedea pe un taburet, încovoiat deasupra patului de campanie, şi pe colonelul comandant al diviziei, zăcînd cu ochii închişi. Zaicikov era atît de palid, încît în prima clipă Sinţov îl crezu mort. Apoi însă comandantul deschise ochii şi se uită multă vreme tăcut la Sinţov.

Sinţov stătea mult, neştiind ce trebuie să spună sau să facă. Serpilin simţi în spatele său prezenţa cuiva şi întoarse capul.

— Ei, cum e, tovarăşe politruc, ai luptat destul? Acum cred că n-ai să te mai plîngi că nu ai ce scrie.

Sinţov îşi aminti de carnetul său de note ascuns în porthart, de care nici nu se atinsese în tot timpul zilei. Era flămînd, dar somnul îl chinuia mai mult decît foamea.

— Permiteţi-mi să plec, tovarăşe comandant de brigadă, spuse el în loc de răspuns. Simţea, nu atît în braţe sau în picioare şi

nici măcar, în restul corpului, ci undeva adînc înăuntrul fiinţei sale, o oboseală grea, da-tarată tuturor primejdiilor şi eforturilor strînse laolaltă, dar trăite rînd pe rînd în cursul acelei zile.

— Ce, ţi-e somn? Serpilin îl măsură cu o privire înţelegătoare. Du-te, acum ai un răgaz.

— Am să mă întind chiar aici lîngă bordei, spuse Sinţov ruşinat că el pică de somn, în timp ce Serpilin, care era probabil incomparabil mai obosit decît el, rămîne aici, înfrîngîndu-şi oboseala.

Serpilin dădu din cap a încuviinţare.

— Ce caută ăsta aici la tine? întrebă şoptit Zaicikov, dar Serpilin se mulţumi să strîngă din umeri, neştiind ce să răspundă.

Îndată după ce plecă Sinţov, în adăpost intră Şmakov; purta şi el un automat nemţesc. După ce închise uşa, îşi scoase automatul, îl sprijini într-un colţ şi, tot răsucin-du-şi gîtul, înţepenit de oboseală, se apropie de patul de campanie. Aflase dinainte că Zaicikov e rănit şi se află la punctul de comandă; nu avea nimic de întrebat. Rămase tăcut în picioare.

— Aţi luat multe automate? întrebă Zaicikov, cercetîndu-l din ochi.

— Douăzeci, spuse Şmakov.

— Nemţii împînzesc terenul cu focul automatelor, spuse Zaicikov. Încă din timpul războiului cu Finlanda s-a văzut limpede că trebuie să înzestrăm armata cu cantităţi masive de automate, dar noi ne-am tot moş- molit. Şi am continuat să ne moşmolim chiar pînă în ajunul războiului. Noi — dacă avem zece bucăţi pe regiment, pe cînd ei au sute!

În vocea lui slabă şi răguşită se simţea o oarecare enervare. Şmakov povesti ce se întîmplase în batalionul de la flancul stîng. Serpilin şi comandantul diviziei îl ascultau: Serpilin cu luare-aminte, Zaicikov — fără puterea de a se concentra, strîngînd mereu ochii, din pricina durerilor din pîntece.

— Parcă aş fi gata să nasc, spuse el la un moment dat, făcînd un efort supraomenesc să zîmbească.

— Eu am să trec în bordeiul tău, tovarăşe Şmakov, spuse Serpilin, iar aici, la comandantul diviziei, o să punem un sanitar.

La început avusese de gînd să insiste ca Zaicikov să fie mutat la punctul medical, apoi însă se răzgîndise. În definitiv acum, în încercuire, nu se mai putea şti unde-i linia întîi a regimentului şi unde e spatele unităţii. Se hotărî deci să-l lase acolo, tot nu l-ar putea convinge să plece, mai cu seamă că lui Serpilin nu-i plăcea să provoace discuţii în contradictoriu, cînd ştia dinainte că nu ar duce la nici un rezultat.

— N-am nevoie de nici un sanitar, spuse Zaicikov. Înseamnă că te scot din bordeiul tău.

— Trebuie! făcu Serpilin categoric. În privinţa asta nu mă contrazice; oricum, în tinereţe am fost felcer, aşa că am oarecare experienţă în materie.

Zaicikov se trezi zîmbind fără voie. Îşi amintise de porecla lui Serpilin „felcerul" şi de stagiul pe care-l făcuse în divizia acestuia demult, în îndepărtatul an o mie nouă sute treizeci şi trei.

— Încearcă să aţipeşti, Nikolai Petrovici, spuse Serpilin, ridicîndu-se de pe scaun. Noi, comisarul şi cu mine, o să ne ducem să facem bilanţul luptelor de astăzi şi apoi o să ne întoarcem să ne dai noi dispoziţii.

„Mare nevoie ai tu acum de dispoziţiile mele! îşi spuse cinstit şi fără supărare Zaicikov, petrecîndu-l cu privirea pe Serpilin. Tu nu eşti Loşkariov. Să nu fi fost necazul acela al tău, comandai astăzi o divizie sau poate chiar un corp de armată, şi-mi dădeai tu mie dispoziţii... Numai să nu fi pierdut legătura..." şi se posomorî amintindu-şi cu amărăciune că sînt izolaţi, fără nici o legătură cu armata.

În bordeiul lui Şmakov, în care acesta intra pentru prima dată, cei doi se aşezară faţă în faţă pe două paturi de campanie — Şmakov pe patul fostului comisar, ucis în aceeaşi dimineaţă, iar, Serpilin pe patul şefului de stat-major, căzut pe înserate — şi analizară situaţia, căutînd s-o scoată la capăt cam aşa cum îşi cîrpea anteriul Arvinte şi sfătuindu-se pe cine şi unde să mute pentru a astupa toate găurile. În aceeaşi noapte trebuiau să numească un comandant de batalion, doi comandanţi de companii şi trei politruci, în locul celor căzuţi în luptele de peste zi. Şmakov nu izbutise deocamdată să facă cunoştinţă decît cu oamenii unui singur batalion, şi asta în mare grabă; mai toate propunerile erau făcute de Serpilin. Cînd ajunseră la politruci, Serpilin îşi aminti de Sinţov.

— Ce rost are, spuise el cînd Şmakov strînse din nimeri la auzul propunerii lui, ca băiatul să umble me-reu coadă după mine, pînă-l omoară nemţii? Dacă are gradul de politruc, să ia în primire postul de politruc într-o companie. N-o să fie mai slab ca alţii, şi chiar dacă o să fie mai slab, tot n-avem altul.

Cinci minute mai tîrziu, trezit de ostaşul însoţitor al lui Serpilin, Sinţov stătea cu ochii lipiţi de somn în faţa lui Serpilin şi a lui Şmakov, pe care nu se aştepta de loc să-l vadă acolo, şi asculta îndrumările lor lapidare. Îl trimiteau chiar atunci, cît mai era întuneric, la compania aceluiaşi Horîşev, cu care şezuse în ajun, delsculţ, pe terasamentul căii ferate, încălzindu-se la soare şi rozînd peşte uscat.

— Dar, vedeţi că n-am mai comandat niciodată, răspunse el încurcat cînd Serpilin îi puse o întrebare pe cît de normală, pe atît de fără noimă, poate, în asemenea condiţii: „Ei, ce zici, ai să te descurci?”

— Nu-i nimic, dă-ţi osteneala totuşi, spuse povăţui- tor Serpilin. Porţi o steluţă pe mînecă şi trei cuburi la petliţe, aşa că am dreptul să-ţi pretind tot ce se poate pretinde unui om cu acest grad. Comandantul rostise aceste cuvinte destul de aspru, dar, nu pentru că ar fi fost supărat pe Sinţov, ci pentru că voia să sublinieze schimbarea intervenită în poziţia politrucului. Însoţitor nu mai e cazul să-ţi dau, iar dacă nu ajungi unde tre- buie — te dăm dezertor! La ultimele cuvinte Serpilin zîmbi, dîndu-i de înţeles că glumeşte.

Fără să-şi fi venit încă în fire, Sinţov strînse mîinile pe care i le întinseră pe rînd Serpilin şi Şmakov şi ieşi din bordei. Amîndoi deveniseră acum pentru el cu totul altceva decît fuseseră înainte. Ieri încă, el mai era un oaspete în regimentul acestui comandant de brigadă deşirat şi cu faţa blîndă, ca de cal, şi nu de mult mai fusese un întîmplător tovarăş de drum al acestui mărunţel şi cărunt comisar de batalion, acum însă unul îi era comandant, iar celălalt — comisar. Cît despre el însuşi, el devenise politruc de companie, aflîndu-se sub ordinele lor directe; şi nimeni nu mai aştepta de la el să descrie cum luptă alţii, ci i se cerea să lupte ca şi toţi ceilalţi. Niciodată în viaţă nu mai trăise o asemenea transformare bruscă şi anevoioasă. Îşi aminti apoi de politrucul-adjunct Liusin, care nu prea avusese chef să rămînă la tanchiştii din pădure, şi, fără pic de

compătimire, dar cu înţelegere, îşi dădu seama că şi lui Liusin trebuie să-i fi fost destul de greu pe suflet.

După ce Sinţov ieşi din bordei, Serpilin şi Şmakov se uitară unul la altul.

— Şi eu am trecut fără veste din rîndul medicilor la comanda unui batalion, spuse Serpilin, şi se pare că am făcut faţă. De ce m-aş îndoi de el? şi făcu un semn din cap către uşa care se închisese. Cum adică, după douăzeci şi trei de ani de Putere sovietică, să fie ei mai prejos decît am fost noi pe vremuri? Sau poate că noi, cei bătrîni, nu ne-am priceput decît să le ţinem cuvîntări şi n-am fost în stare să facem oameni dintr-înşii? Nu cred asta! Şi în pofida tuturor nenorocirilor grele prin care trecem astăzi, eu tot n-o cred! Poate că, în- tr-adevăr, nu i-am educat totdeauna cum s-ar fi cuvenit, totuşi cred că i-am crescut mai bine, mult mai bine decît i-au crescut fasciştii pe ai lor! Ne-am educat binişor oamenii, şi uneori, chiar în puşcărie fiind, am avut ocazia să mă conving de asta. Nu te miri că vorbesc de puşcărie?

— Nu mă mir. Zaicikov mi-a povestit istoria dumitale, răspunse Şmakov, care se şfia să-l tutuiască şi nici nu prea îi plăcea s-o facă.

Dar Serpilin îi înţelese în felul său rezerva exprimată prin ,,dumneata".

— Ca să vezi ce ghinion ai avut şi dumneata, tovarăşe Şmakov! Uite la cine te-a azvîrlit soarta să fii comisar. Ai să ai o răspundere dublă, sau poate chiar triplă, spuse el, adoptînd acelaşi mod, mai rezervat, de a i se adresa şi vorbind fără a-şi ascunde ironia amară.

Şmakov i-ar fi putut răspunde multe. În primul rînd că nu soarta l-a aruncat în armată, ci a venit acolo din propria lui dorinţă. După cum i-ar mai fi putut spune că el însuşi îl rugase pe Zaicikov să-l folosească în orice funcţie nu înainte, ci abia după ce a aflat în ce situaţie

se găseşte divizia. Şi, în sfîrşit, i-ar fi putut răspunde că şi el are tot atîta încredere în Puterea sovietică şi în capacitatea ei de a educa oameni devotaţi pînă la ultima suflare, şi tocmai de aceea are încredere în el, în Serpilin, ca în sine însuşi.

Dar, de obicei atît de vorbăreţ, profesorul Şmakov, iar astăzi comisarul de batalion Şmakov nu putea suferi explicaţiile, atunci cînd împrejurările îl sileau să recurgă la ele. De aceea, nu răspunse nimic din ceea ce i-ar fi putut răspunde lui Serpilin, tăcu un timp, se mulţumi doar să-l privească drept în ochi şi rosti o singură frază:

— Tovarăşe Serpilin, nu mă pricep să trec dintr-o dată de la „dumneata" la „tu". De aceea, te rog să nu dai acestui fapt absolut nici o importanţă.

Şi doar prin tonul deosebit cu care sublinie vorba „absolut", îi dădu de înţeles lui Serpilin că a înţeles şi îi respinge reproşul.

— Dacă te-am înţeles bine, dumneata spui că nici nu te sinchiseşti de peripeţiile trecutului meu nu prea îndepărtat, spuse Serpilin, căruia nu-i plăceau ocolişurile.

— Da, m-ai înţeles foarte bine.

— Eu însă nu l-am putut uita încă. Vreau, nu vreau, îmi revine tot timpul în minte. Asta poţi dumneata pricepe?

— Pot.

— Care-i numele dumitale?

— Serghei Nikolaevici.

— Al meu e Feodor Feodorovici.

— Ei, uite că am făcut în sfîrşit cunoştinţă ca lumea! rîse Şmakov, bucurîndu-se de încheierea acestei discuţii încordate. Că dacă unuia din noi i-ar suna ceasul, ar fi nu ştiu cum! Nici n-am şti cu ce iniţiale să completăm înştiinţarea de deces.

— Eh, Serghei Nikolaevici, frate al meu întru Hristos şi întru ham de regiment! spuse Serpilin, clătinînd din cap. Să ştii să mori nu-i mare ispravă ostăşească, e cel mult jumătate de treabă. Nouă ni se cere să-i ajutăm pe nemţi să moară în număr cît mai mare.

Sculîndu-se în picioare, se întinse cît era de lung şi spuse că e timpul să meargă să dea raportul comandantului de divizie.

— Poate, să-i dăm pace, s-o fi simţind rău, obiectă Şmakov.

— Dacă o să-i dăm raportul se va simţi mai bine, răspunse Serpilin. Rana lui este prea gravă ca să poată zace şi aştepta în tihnă venirea morţii. Cît timp va mai da ordine, o să trăiască!

— Nu cred ca medicii să fie de acord cu dumneata, spuse Şmakov, ridicîndu-se şi el.

— Nici n-am să le cer consimţămîntul, eu însumi sînt felcer.

Şmakov surîse fără să vrea. Serpilin zîmbi şi el de gluma făcută, apoi însă deveni din nou serios.

— Ai adus vorba adineauri de moarte. Am să-ţi spun şi eu părerea mea, ca să nu mai revenim asupra acestei discuţii; vreau să mă înţelegi bine, să mă înţelegi pînă în adîncul măruntaielor mele. Nu mă tem să mor aici de faţă cu toată lumea. Dar n-am dreptul să mor ca un dispărut cine ştie unde! M-ai înţeles?

Împinse uşa cu piciorul şi ieşi primul din bordei.

A doua zi, lupta continuă iarăşi din zori pînă-n noapte, încetul cu încetul, cea mai mare parte a tunurilor noastre de cîmp şi a tunurilor antitanc fu scoasă din luptă; tancuriile nemţeşti pătrundeau tot mai des în adîncimea poziţiilor regimentului, şerpuiau îndelung printre şanţurile de tragere, dărîmau sub şenile bordeiele, trăgeau neîncetat cu tunurile şi, întorcîndu-se în dreapta şi în stînga, împroşcau cu foc de mitralieră şanţurile de tragere şi de comunicaţie în toată lungimea lor. Uneori părea că poziţiile regimentului au şi fost cucerite de inamic, dar în cursul întregii zile infanteria nemţească nu izbuti nicicum să se ţină după tancuri, iar fără ea tancurile singure nu puteau pune stăpînire pe teren: unele, terminîndu-şi muniţia, ieşeau din luptă, iar altele, lovite de legături de grenade şi sticle cu benzină, luau foc în adîncimea poziţiilor.

Din pricină că nu mai erau destule proiectile şi nici artilerie, fură distruse mai puţine tancuri decît în zilele precedente, totuşi nouă bucăţi tot fură incendiate, în locuri diferite. Unul dintre tancuri apucase chiar să se ca- ţăre pe bordeiul lui Serpilin, unde zăcea Zaicikov, dar

fusese distrus chiar acolo şi zăcea şi acum tot pe adăpost, ca un monument, prăvălit cu spatele într-un şanţ de tragere şi cu trompa uriaşă a tunului din turelă ridicată spre cer.

Pînă seara au fost lansate în total opt atacuri nemţeşti, care se succedară cu forţe mereu înnoite. Sinţov, sosit de cu seară la compania lui Horîşev, nu apucase, în douăzeci şi patru de ore, să se uite decît de două ori la ceas. Nici nu avu răgazul să se gîndească dacă s-a dovedit a fi un bun sau prost politruc de companie; a stat pur şi simplu toată ziua în tranşee cu ostaşii lui şi a căutat să dea ordine cît mai chibzuite celor cîţiva oameni aflaţi în preajma lui, să facă doar ceea ce socotea necesar potrivit cutării sau cutării situaţii mereu noi. A ordonat să nu se tragă, atunci cînd şi-a dat seama că atacatorii trebuie atraşi mai aproape, şi a ordonat să se tragă, atunci cînd a înţeles că a venit timpul să se tragă, şi a tras şi el, doborînd probabil destui nemţi. Uneori i se părea chiar că nu el îi comandă pe oameni, ci cuburile lui de politruc de pe petliţe şi steluţele de comisar de pe mînecile bluzei: ostaşii pe ele le văd, pe ele le respectă şi lor li se supun.

Iată de ce, cînd se termină ultimul, cel de-al optulea atac nemţesc, cînd începu să se întunece, şi Horîşev, cu capul bandajat pe sub bonetă, se apropie de el şi-i strigă tare, ca unui surd, la ureche: „Ai acţionat bine, politru- cule!” Sinţov dădu din umeri. Nu ştia nici el dacă a acţionat bine sau rău, ştia doar un singur lucru: se aflau în aceleaşi şanţuri de tragere în care fuseseră şi dimineaţa, şi probabil că tocmai asta însemna că e bine.

După ce chibzui aşa o vreme, îl apucă deodată mirarea că se mai află în viaţă: prea căzuseră mulţi oameni morţi şi răniţi în ziua aceea în jurul lui. În timpul luptei, cînd erau ucişi sau răniţi fiecare pe rînd, el nu se gîndise la sine, acum însă, cînd îşi amintea de toţi laolaltă, morţi şi răniţi, i se părea ciudat că ei toţi căzuseră morţi şi răniţi, iar el, în tot cursul zilei, nu fusese nici măcar zgîriat.

— Cum crezi, mîine or să atace din nou? îl întrebă el pe Horîşev.

Locotenentul nu-l auzi de prima dată. Sinţov repetă obosit întrebarea, şi Horîşev îi răspunse la fel de obosit:

— Sigur că da, ce altceva ai vrea să facă?!

Se întunecase de tot cînd Serpilin intră în bordei la comandantul de divizie. Tavanul se strîmbase, iar una din bîrne lunecase de la locul ei şi atîrna cu un capăt în jos. Lîngă patul de campanie pe care zăcea Zaicikov se adunaseră mai multe moviliţe de pămînt scurs din spărturile acoperişului.

— Mai-mai să mă strivească tancul ăla, zîmbi strîmb Zaicikov. Credeam că nemţii au şi sosit, mă pregătisem să-i întîmpin. Colonelul îşi duse mîna spre pistoletul care se iţea de sub pernă. Ce se aude la Loşkariov?

— De cîteva ore nu se mai aude nimic, e linişte!

— Am ciulit şi eu urechile tot timpul; în a doua jumătate a zilei a început parcă să se potolească. Tare mă tem pentru Loşkariov, spuse neliniştit Zaicikov.

Serpilin tăcu. El, unul, nu se mai temea pentru Loşkariov: domnea atîta linişte în sectorul lui, încît era tîrziu să te mai temi.

— Stai să se întoarcă şi comisarul, o să-l întrebăm pe el. De sus, din siloz, se zăreşte ceva. Mi-a spus la telefon că vrea să se caţăre pînă sus, poate o să vadă ceva.

Trecu o jumătate de oră, şi Şmakov tot nu se mai întorcea. Pînă la urmă îşi făcu apariţia, cu faţa transpirată după mersul grăbit, cu bluza neagră de sudoare. Înainte de a începe să vorbească, bău una după alta două căni de apă din căldarea aflată în colţul bordeiului; apa era tulbure, cu un zaţ galben pe fund — murdară de pămîn- tul lutos care cădea din tavan. Umplînd încă o cană, Şmakov îşi scoase şapca şi-şi deşertă toată apa pe ceafa vînjoasă, roşie, acoperită cu ţepi cărunţi.

— Te-a încins căldura de peste zi? întrebă Serpilin, jumătate în glumă, jumătate serios.

— Da, e zăpuşeală, şi anii se fac simţiţi şi ei, răspunse Şmakov pe un ton vinovat şi, trăgîndu-şi un taburet, spuse că nemţii n-au tras nici măcar un singur foc în turnul silozului, cîtă vreme a stat el acolo.

— Tot turnul e ciuruit ca o sită, explică el. Nemţii socotesc, pesemne, că ne-am şi retras de acolo punctul de observare. Veştile nu sînt prea bune: în dreapta noastră e mereu linişte, nu se mai aude nici o împuşcătură, şi acum vreo oră am văzut, e drept că nu bag mîna în foc pentru observaţiile mele, mai ales că începuse să se întunece, dar băieţii mi-au confirmat, şi ei au ochi ceva mai buni ca ai mei — comisarul îşi scoase ochelarii,

şterse lentilele cu buricele degetelor, apoi şi-i puse la loc — am văzut, spun, că nemţii au dus dinspre Moghiliov spre apus, chiar pe şosea, o coloană de prizonieri.

— Mulţi? întrebă Zaicikov.

— Băieţii spun că erau vreo trei sute de oameni.

— Da, s-a sfîrşit cu regimentul lui Loşkariov, spuse Zaicikov, apoi după cîteva clipe de tăcere repetă: S-a sfîrşit cu regimentul lui Loşkariov.

În bordei se aşternu o linişte grea. Toţi trei tăceau, toţi trei se gîndeau la unul şi acelaşi lucru: mîine sau poi- mîine va veni şi rîndul lor. Proiectilele se terminaseră, grenade mai erau, dar odată şi odată se vor sfîrşi şi ele, sticle de benzină nu mai aveau. Mîine nemţii vor porni noi atacuri, să admitem că se va putea rezista încă o zi, dar ce va fi după asta? S-ar putea încerca, fireşte, noaptea, să te desprinzi, să rupi frontul încercuirii spre răsărit, să treci peste Nipru. Dar cum s-o facă, vor reuşi oare, şi chiar dacă vor reuşi, ce pierderi vor avea într-o asemenea acţiune? Toate aceste întrebări stîrneau gîn- duri sumbre. Era dureros, dureros pînă la lacrimi să părăsească aceste poziţii, pe care luptaseră cu atîta succes cîteva zile şi distruseseră aproape şaptezeci de tancuri nemţeşti. Dacă vor ieşi din şanţurile de tragere, nu vor mai putea distruge prea multe tancuri...

Cîteşitrei se gîndeau aproape la acelaşi lucru, dar nici unul nu voia să vorbească cel dintîi. Serpilin aştepta părerea comandantului de divizie. Zaicikov aştepta să vorbească Serpilin, iar Şmakov îşi tot întorcea capul rotund şi cărunt de la unul la altul, privindu-i pe amîndoi şi socotind că el, un om abia sosit la regiment, n-ar trebui să-şi dea părerea decît ultimul. Pînă la urmă nu vorbi nici unul: toţi rămaseră tăcuţi, amînînd botărîrea pentru a doua zi.

În tot timpul nopţii răsunară zgomotele unei lupte crîncene dincolo de Nipru, dar spre dimineaţă se aşternu liniştea şi pe poziţiile de acolo. Nu era probabil să aibă loc un atac de noapte nemţesc. Serpilin observase că, de regulă, nemţii evită să ducă lupte de noapte. „Obţin destule succese şi peste zi", zîmbi el propriilor sale gîn- duri amare. Mai degrabă era vorba de Iuşkevici, care şi-a croit drum spre răsărit cu unităţile diviziei rămase pe malul stîng al fluviului.

Era greu de spus dacă acţiunea lui a reuşit sau nu. În- tr-un fel sau altul, cei de pe malul stîng au amuţit, totul se sfîrşise, şi într-a cincea zi a luptelor de la Moghiliov, regimentul lui Serpilin rămase cu desăvîrşire singur. Serpilin se aştepta la noi atacuri nemţeşti în zorii zilei şi nu avea nici o îndoială că dintr-o clipă într-alta ele trebuie să înceapă. Dar trecu o oră, trecură două, şi nemţii tot nu porneau. Dimpotrivă, observatorii raportau că peste noapte siguranţa de luptă nemţească dispăruse, se retrăsese în pădure. Lucrul părea misterios, dar mai trecu încă o oră, şi misterul se lămuri. În văzduh apărură avioane nemţeşti; în cele patru zile precedente, acestea nu executaseră decît o singură lovitură, atunci cînd tancurile au tăiat legătura dintre regimentul lui Serpilin şi cel al lui Loşkariov. Probabil că aviaţia fusese ocupată pe alte direcţii, mai importante. Acum însă Serpilin şi regimentul său trebuiau să încerce pe propria lor spinare forţa loviturilor acestei aviaţii.

După ce dăruiră regimentului trei ore de linişte la începutul dimineţii, nemţii şi le recuperară cu vîrf şi îndesat în tot restul zilei. Douăsprezece ore încheiate — de la nouă dimineaţa la nouă seara —, bombardierele inamice coborîră în picaj unul după altul asupra poziţiilor regimentului, neîntrerupîndu-şi niciodată mai mult de treizeci de minute măcinişul ucigător. Bombe grele de jumătate şi de un sfert de tonă, bombe de o sută, cincizeci şi douăzeci şi cinci de kilograme, casete cu bombe mărunte de două şi trei kilograme, căzînd ca grindina — toate se prăvăleau din cer fără încetare, de dimineaţă pînă seara, asupra regimentului lui Serpilin. Poate că nu erau de fapt prea multe avioane — să tot fi fost douăzeci, treizeci —, dar veneau de pe un aerodrom foarte apropiat şi se succedau fără întrerupere. Nici nu pleca bine o formaţie de nouă aparate, şi se ivea alta, împroş- cînd iar şi iar sumedenie de bombe.

Acum era clar de ce îşi ridicaseră nemţii siguranţa de luptă: nu mai voiau să irosească pentru regimentul lui Serpilin nici tancuri, nici infanterie. Devenise disponibilă aviaţia, şi ei îi atribuiră rolul de ucigaş fără risc, hotă- rînd să facă una cu pămîntul regimentul lui Serpilin, tocîndu-l din aer, fără nici o pierdere pentru ei, iar apoi să ia în stăpînire, fără să tragă un foc de puşcă, ce va mai fi rămas din acest regiment care-i sîcîise atîta. Probabil că nici în ziua următoare nu-şi vor relua atacurile, ci vor continua să bombardeze mereu — acesta era

gîndul care-l muncea pe Serpilin. Nu există nimic mai greu decît să pieri fără a putea să plăteşti cu moarte pentru moarte. Şi tocmai asta îi ameninţa. Cînd se termină ultimul atac aerian, şi nemţii plecară să cineze şi să doarmă, poziţiile regimentului rămaseră atît de minuţios răscolite de fierul prăvălit din cer, încît nu puteai găsi nicăieri nici măcar o bucată de cablu telefonic mai lung de cincizeci de metri. În tot cursul zilei n-a putut fi doborît decît un singur Junkers, în timp ce pierderile regimentului erau aproape la fel de mari ca în ziua precedentă, cea mai sîngeroasă din toate.

La începutul luptelor, regimentul număra două mii o sută de oameni. Acum, după o numărătoare sumară, nu mai rămăseseră nici şase sute. Cu acest raport sumbru se înfăţişă Serpilin în faţa lui Zaicikov. De cîteva ori în cursul zilei, Serpilin socoti că nu-l va mai găsi în viaţă pe comandantul diviziei: cel puţin zece bombe de toate calibrele explodaseră, în diverse intervale, în jurul bordeiului său, lăsîndu-l ca printr-un miracol neatins în mijlocul acestui cerc al morţii.

— Tovarăşe comandant de divizie, părerea mea este că la noapte trebuie să încercăm să rupem frontul încercuirii, spuse Serpilin îndată ce intră în bordei. Se convinsese în ziua aceea că altă soluţie nu există şi, o dată convins, se grăbea să-şi spună părerea fără nici o ezitare. Dacă nu ieşim, mîine vor continua să ne toace iarăşi din aer.

Zaicikov, aproape alb la faţă — rana începuse să-i supureze — spuse, cu o voce vădit mai slabă ca în ajun, că este de acord, şi împreună cu Şmakov, care intrase între timp, toţi trei se sfătuiră asupra direcţiei de rupere a frontului încercuirii, cu ieşire la Nipru.

Peste o jumătate de oră hotărîrea era luată. Şmakov, care cunoştea limba germană, se duse în bordeiul lui să interogheze pe trăgătorul de bord care sărise cu paraşuta din Junkers-ul doborît, iar Serpilin plecă spre tranşee. Pentru a uşura conducerea oamenilor în lupta de noapte, hotărîse să contopească pe toţi supravieţuitorii într-un singur batalion şi, fără a mai zăbovi, începu să-şi înfăptuiască planul chiar acolo, în şanţurile de tragere, numind pe comandanţii de subunităţi şi indicînd punctele de concentrare pentru începerea acţiunii. Nu mai putea să amîne ieşirea cu încă douăzeci şi patru de ore, noaptea nu se putea lungi, era o noapte scurtă de iulie. După ce

a contopit într-o companie batalionul lui Plotnikov şi l-a numit pe Horîşev comandant de pluton, Serpilin se uită în fugă la Sinţov, rămas fără nici o funcţie, şi-i ordonă să-l urmeze.

Se întoarseră la punctul de comandă. Ocolind borde-iul lui Zaicikov, Serpilin intră pentru un minut la Şmakov.

Zbîrlit şi mînios foc, comisarul şedea la masă, iar în faţa lui stătea smirnă un neamţ tînăr şi înalt în uniformă de aviator, care-şi schimonosea nervos obrajii, de parcă ar fi vrut să alunge o muscă sîcîitoare. Unul din obraji îi era palid, iar celălalt — înflorit de pete stacojii.

— Încă nu s-a terminat? întrebă Serpilin din prag.

— A trebuit să-l plesnesc şi să-l ridic în picioare, răspunse Şmakov, nemulţumit de sine, că dumnealui se aşezase picior peste picior şi se pornise să-mi făgăduiască că voi fi lăsat în viaţă dacă am să mă predau şi am să-l conduc prin poziţiile noastre, la ai lui! Îmi propunea un schimb de servicii, cum ar veni! Voia să mă recruteze, măgarul!

— Dar ceva practic ne-a adus interogatoriul?

— Mai nimic. Nu cunoaşte aproape de loc situaţia din acest sector: au fost aduşi abia astăzi din Brest. Pre-tinde că numai cu două zile în urmă au bombardat citadela din Brest-Litovsk.

Şmakov făcu o pauză, în care schimbă cu Serpilin priviri pline de emoţie, şi-şi dădu iarăşi seama cît de bine au început să se înţeleagă unul pe altul chiar şi fără cuvinte.

— Dispozitivul nu-l cunoaşte: nici n-a avut hartă, spune că pentru trăgătorul de bord nu e prevăzută harta. Şmakov îşi aminti de fiul său şi adăugă: Se pare că e aşa cum spune. Într-un cuvînt — practic e ca şi inexistent pentru noi. Din punct de vedere psihologic însă...

— Pentru acest punct de vedere nu prea avem timp acum, Serghei Nikolaievici, îl întrerupse Serpilin nerăbdător. Dacă lucrurile sînt clare, să ne grăbim, timpul e preţios. Eu am plecat. Te aştept şi pe dumneata la Zaicikov.

De la adăpostul lui Şmakov pînă la cel al lui Zaicikov nu erau nici o sută de paşi.

— Tovarăşe comandant de brigadă, întrebă grăbit Sinţov, temîndu-se că nu va mai căpăta răspuns, credeţi că este adevărat ce spunea despre Brest?

Serpilin era foarte grăbit, dar întrebarea lui Sinţov îl supără şi-l obligă să se oprească din drum.

— Eu, unul, cred că este de o sută de ori adevărat! spuse el tăios. Tu de ce te îndoieşti? Dacă gîndeşti cumva că numai noi ăştia de aici sîntem atît de grozavi, că nu ne place să ridicăm mîinile în sus — apoi să ştii că gîndeşti prost! Jigneşti Armata Roşie!

După această dojană mai făcură vreo patruzeci de paşi în tăcere.

— Dumneata eşti un om cu carte, spuse în sfîrşit Serpilin, curmînd tăcerea apăsătoare. Deşi, după cîte văd, nu chiar destulă. Şi atît în cuvintele acestea, cît şi în acel „dumneata" neaşteptat, mai răsună un rest de mînie. Te-am luat cu mine socotind că vei putea să-mi fii de folos ca aghiotant şi ca furier în acelaşi timp. Cînd o să începem lupta pentru a ieşi din încercuire, va trebui să ţii zilnic evidenţa precisă a efectivului, cu toţi oamenii pe care-i vom pierde şi cîştiga pe drum, într-un cuvînt, ai să rămîi lîngă mine.

„Aşadar, vom încerca să răzbim!" îşi spuse Sinţov, şi regretă că Serpilin l-a luat cu el. În cele două zile se obişnuise cu gîndul că va lupta pînă la capăt alături de Horîşev şi de oamenii din compania lui...

— Peste o oră pornim, spuse Serpilin, intrînd cu Sinţov în bordeiul comandantului diviziei.

— Tu, da, ai s-o porneşti, ripostă Zaicikov, eu însă nu prea sînt transportabil. Am să vă răpesc din forţe, am să vă fiu o povară inutilă... mai adăugă el, strîngînd pumnul care se odihnea pe manta.

— Nu-i nimic, dac-om trăi, noi vă scoatem... Dumneavoastră sînteţi unul, iar noi — şase sute.

— S-a confirmat deci că am rămas şase sute?

— Ba chiar şase sute şi mai bine, răspunse Serpilin. Dacă ne înfigem unde trebuie, o să trecem, mai avem forţă de lovire.

— Acum uite ce-i, începu Zaicikov, nu mai putem amîna. Haide, Serpilin, şezi jos şi scrie ordinul prin care te numesc comandant al diviziei. O să mă scoateţi şi pe mine sau ba, asta o să mai vedem, dar de comandat nu mai sînt în stare să comand.

Serpilin strînse din umeri.

— Cum ordonaţi (nu voia să-l contrazică, mai cu seamă că Zaicikov avea dreptate, era timpul să facă şi asta).

— Cu atît mai mult, cu cît dacă vom trece, putem în- ţîlni şi oameni din alte unităţi ale diviziei noastre. Iar în încercuire e nevoie de o mînă forte, spuse Zaicikov. În încercuire e nevoie de o mînă forte mai mult ca oriunde!

Serpilin încuviinţă din cap. După părerea lui, şi aici comandantul diviziei avea dreptate.

— Stai jos şi scrie tu ordinul, porunci Serpilin lui Sinţov, tutuindu-l din nou şi punînd astfel cruce discuţiei avute cu puţin înainte; nu voia să scrie cu propria sa mînă ordinul pentru numirea lui la comanda diviziei.

— Cum să-l scriu? întrebă Sinţov, după ce luă loc la masă.

— Negru pe alb, spuse Zaicikov, scrîşnind din dinţi, din pricina durerii cumplite care-l cuprinsese.

— Întreb pentru că n-am la îndemînă decît un creion, spuse Sinţov, scoţînd din buzunarul bluzei un creion şi privindu-l cu îndoială — vîrful era rupt.

— Ascute-l, spuse Serpilin şi-i întinse un briceag.

Pînă ascuţi Sinţov creionul, Zaicikov rămase tăcut, cu ochii în tavan. De îndată ce Sinţov termină, comandantul diviziei începu să dicteze:

— Ordinul numărul... Aici se încruntă, tăcu vreun minut, încercînd să-şi amintească numărul ordinului precedent, şi în sfîrşit, amintindu-şi-l, continuă: Numărul unsprezece. ,,În urma indisponibilităţii mele, datorită unei răni — dictă el — ordon comandantului de brigadă Serpilin, comandant al Regimentului cincisute douăzeci şi şase, să ia comanda tuturor unităţilor diviziei subordonate mie.” Adaugă iniţialele!

Sinţov aştepta să scrie mai departe, dar Zaicikov spuse: ,,Asta-i tot” şi, ştergîndu-şi de sudoare fruntea brobonită din pricina slăbiciunii, se lăsă pe pernă.

— Dă să semnez, ba nu, stai, am în porthart un creion roşu, adă-mi-l!

Sinţov scoase din cuiul bătut în perete porthartul colonelului, căută creionul roşu bine ascuţit şi, punînd ordinul pe porthart, se apropie cu creionul în mînă de Zaicikov.

Colonelul se săltă puţin pe un cot şi dădu să semneze, strîngînd cu putere creionul între degetele-i slăbite. Dar la a doua literă a numelui, creionul începu să tremure, şi vîrful se rupse, lăsînd pe hîrtie un cîrlig strîmb.

— Ptiu, drace, mormăi Zaicikov. Ascute-mi creionul!

Sinţov apucă din nou briceagul lui Serpilin, ascuţi creionul, şi Zaicikov, strîngîndu-l în mînă cu o vădită sforţare, îşi puse semnătura, sub care trecu şi data.

— Ia-l, Serpilin, spuse el.

Serpilin citi ordinul, îl păturи şi-l ascunse în buzunarul bluzei. Cînd plecase pe front, în calitate de comandant de regiment, era convins că va veni şi ziua cînd viaţa lui va intra definitiv pe un făgaş normal şi că va mai primi ordinul să predea regimentul şi să ia în primire o divizie. Dar cine ar fi putut să prevadă că va trebui să ia în primire tocmai această divizie şi în asemenea împrejurări?!

— Îmi permiteţi să plec pentru a pregăti acţiunea? îl întrebă el pe Zaicikov, ducînd mîna la cozoroc. (Lua această atitudine nu din obişnuinţă, ci tocmai pentru că aşa voia să vorbească acum, pentru ultima dată.)

Zaicikov îi pricepu foarte bine intenţia şi, în loc de orice alt răspuns, îi întinse o mînă transpirată şi fără vlagă. Serpilin i-o strînse cu putere, se întoarse pe căl- cîie, şi ieşi din bordei.

— S-au adunat comandanţii de companii? Să vină la mine! răsună de afară vocea lui poruncitoare şi sonoră.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Era o dimineaţă plină de soare. Cei o sută cincizeci de oameni rămaşi din regimentul lui Serpilin mergeau prin- tr-o pădure deasă de pe malul stîng al Niprului, gră- bindu-se să se îndepărteze cît mai repede de locul unde trecuseră peste apă. În grupul acestor o sută cincizeci de oameni, fiecare al treilea era rănit uşor. Cei cinci răniţi grav, care fuseseră trecuţi ca prin minune peste apă, erau purtaţi pe tărgi cu rîndul de către douăzeci dintre cei mai zdraveni ostaşi din regiment, numiţi anume de Serpilin.

Printre cei purtaţi pe tărgi se număra şi Zaicikov, care era pe moarte. Ba îşi pierdea cunoştinţa, ba îşi revenea din nou, şi atunci se uita la cerul albastru, la crestele mestecenilor şi ale pinilor legănîndu-se sus deasupra capului său. Gîndurile i se învălmăşeau şi i se părea că totul din jur prinde să se clatine: umerii ostaşilor care purtau targa, arborii, cerul. Făcea mari eforturi să-şi as- cută auzul pentru a pătrunde liniştea pădurii;

ba i se năzărea că distinge într-însa un zvon de luptă, ba, venindu-şi în simţiri, nu mai auzea nimic, şi atunci i se părea că a surzit. De fapt însă domnea cea mai deplină linişte.

Era linişte în pădure, nu se auzea decît scîrţîitul uşor al copacilor agitaţi de vînt, tîrşîitul paşilor osteniţi şi, uneori, clinchetul unei gamele. Era atîta linişte, încît ea părea ciudată nu numai muribundului Zaicikov, ci şi tuturor celorlalţi oameni, Se dezobişnuiseră de linişte în

aşa măsură, încît acum li se părea primejdioasă. Deasupra coloanei mai stăruia un abur uşor, aproape invizibil, care se înălţa din echipamentul încă ud al oamenilor, amintindu-le de iadul îngrozitor trăit în cursul nopţii la trecerea peste rîu.

Serpilin trimisese patrule de siguranţă înainte şi pe flancuri, lui Şmakov îi încredinţase siguranţa de spate, iar el mergea în capul coloanei. înainta mişcîndu-şi anevoie picioarele, dar oamenilor care veneau în urma lui li se părea că păşeşte vioi şi repede, cu pasul sigur de sine al omului care ştia încotro merge şi este pregătit să meargă aşa multe zile în şir. Ţinuta aceasta îl costa scump pe Serpilin: nu mai era tînăr, viaţa îl scărmănase din plin, şi luptele din ultima vreme îl obosiseră cumplit, dar ştia că de acum înainte, în încercuire, nu mai există nimic neînsemnat, nimic care să treacă neobservat. Important şi lesne, de observat era totul, pînă şi pasul în care se mişcă el acum în capul coloanei.

Mirîndu-se cît de uşor şi de repede merge comandantul brigăzii, Sinţov păşea în urma lui, mutîndu-şi mereu automatul de pe un umăr pe celălalt: de prea mare osteneală îl dureau spatele, ceafa, umerii, îl durea tot ce putea să doară. Uimitor de frumoasă era pădurea însorită de iulie! O învăluia mireasma răşinei şi a muşchiului încins. Soarele se strecura printre ramurile tremurătoare ale copacilor şi se revărsa clipind pe pămînt în pete aurii şi calde. De sub învelişul cetinii vechi care acoperea pămîntul răsăreau tufe verzi de zmeură, şi sclipeau vesel picurii rubinii ai fragilor. Ostaşii se aplecau la tot pasul, să le culeagă. Cu toată oboseala care-l copleşea, Sinţov mergea şi nu se mai sătura să admire frumuseţea pădurii.

„Sîntem vii, îşi spunea el, sîntem vii totuşi!” Cu trei ore în urmă, Serpilin îi ordonase să întocmească lista tuturor oamenilor rămaşi în viaţă după trecerea Niprului. Întocmise lista şi ştia că au rămas în viaţă numai o sută patruzeci şi trei de oameni. Din fiecare patru ostaşi porniţi noaptea să rupă cercul, trei căzuseră în luptă sau se înecaseră, şi nu scăpase decît unul — al patrulea; el însuşi era un astfel de „al patrulea”.

Să mergi, să mergi aşa prin pădurea asta şi, spre seară, fără să te mai întîlneşti cu nemţii, să dai de-ai tăi, ce fericire! Şi în definitiv de ce n-ar fi posibil? Că doar nemţii nu sînt chiar pretutindeni, şi nici trupele noastre nu s-or fi retras, poate, chiar atît de mult!

— Tovarăşe comandant de brigadă, cum credeţi, e cu putinţă să ajungem încă astăzi la ai noştri?

— Nu ştiu cînd o să ajungem, răspunse Serpilin din mers, întorcînd uşor capul spre el, ştiu doar că odată şi odată o să ajungem neapărat. Pînă una-alta, e bine că am ajuns şi aici!

Începuse fraza pe un ton serios, dar o încheiase cu o ironie amară. Gîndurile lui erau diametral opuse gîndu- rilor lui Sinţov. Apreciind după hartă, mai puteau merge prin pădure, ocolind drumurile, cel mult douăzeci de kilometri, pe care socotea să-i facă pînă seara. Pentru a continua marşul mai departe, spre răsărit, va trebui să traverseze, mai curînd sau mai tîrziu, şoseaua, şi deci să dea iarăşi de nemţi. Să se afunde iarăşi dincolo de şosea în desişul verde al masivelor păduroase ce se vedeau pe hartă, fără a se întîlni cu inamicul, ar fi un noroc de necrezut. Serpilin nu prea credea într-o asemenea şansă, iar asta însemna că la căderea nopţii, ajungînd la şosea, vor trebui să se angajeze într-o nouă luptă. Şi Serpilin mergea gîndindu-se la această viitoare ciocnire, în mijlocul liniştii şi prospeţimii pădurii, care-l aduseseră pe Sinţov într-o stare de beatitudine şi optimism.

— Unde este comandantul de brigadă? strigă vesel un ostaş roşu din patrula de cap, alergînd în întîmpinarea coloanei, şi, zărindu-l pe Serpilin se apropie îndată de el. Tovarăşe comandant de brigadă! M-a trimis locotenentul Horîşev! Am dat de ai noştri, din cinci sute douăzeci şi şapte!

— Ia te uită! strigă bucuros Serpilin. Şi unde sînt?

— Acolo, acolo sînt! mai spuse ostaşul, arătînd cu degetul spre tufele din care tocmai se arătau cîteva siluete venind în întîmpinarea lor.

Uitînd de osteneală, Serpilin mări pasul.

Oamenii din regimentul cinci sute douăzeci şi şapte mergeau cu doi comandanţi în frunte: un căpitan şi un sublocotenent. Erau cu toţii echipaţi şi înarmaţi. Doi dintre ei purtau chiar cîte o puşcă mitralieră.

— Să trăiţi, tovarăşe comandant de brigadă! salută vioi, oprindu-se regulamentar, un căpitan cîrlionţat, cu boneta trasă pe-o ureche.

Serpilin îşi aminti că l-a văzut o dată la statul-major al diviziei. Dacă nu-l înşela memoria, căpitanul era chiar împuternicitul secţiei speciale.

— Noroc, băiatule! spuse Serpilin. Te felicit în numele tuturor pentru prezentarea în cadrul diviziei! şi, strîngîndu-l cu putere la piept, îl sărută pe amîndoi obrajii.

— Da, iată că ne-am prezentat, tovarăşe comandant de brigadă, spuse căpitanul, mişcat de acest salut călduros neprevăzut în nici un regulament militar. Am auzit că şi comandantul diviziei se află aici, cu dumneavoastră. E adevărat?

— Da, e aici cu noi, l-am scos din încercuire pe comandantul diviziei, numai că... şi nu-şi termină vorba. Să mergem la el.

Coloana se oprise, şi toată lumea privea cu bucurie la noii-sosiţi. Nu erau mulţi, dar toţi sperau că acesta e numai începutul.

— Dă-i drumul înainte, spuse Serpilin către Sinţov şi, privindu-şi ceasul mare de la mînă, adăugă: Pînă la halta regulamentară mai sînt douăzeci de minute.

Coloana se urni cam anevoie, iar Serpilin, luînd cu el nu numai pe căpitan şi sublocotenent, ci şi pe ostaşii care-i însoţeau, porni fără grabă spre mijlocul coloanei, unde se aflau răniţii.

— Lăsaţi jos targa, spuse Serpilin încet ostaşilor care-l purtau pe Zaicikov.

Ostaşii lăsară targa la pămînt. Zaicikov zăcea nemişcat, cu ochii închişi. Bucuria de pe chipul căpitanului se şterse ca prin farmec. Horîşev îi spusese de la bun început că comandantul diviziei este rănit, dar înfăţişarea colonelului îl îngrozi. Faţa lui Zaicikov, pe care o ştia plină şi bronzată, era acum trasă şi lividă. Nasul i se aseuţise ca la morţi, iar buza de jos purta urmele negre lăsate de muşcătura dinţilor. Peste mantaua care-l învelea se odihnea mîna lui uscată şi albă, fără viaţă. Comandantul diviziei era pe moarte, şi căpitanul îşi dădu seama de asta de cum îl văzu.

— Nikolai Petrovici, Nikolai Petrovici, şopti Serpilin, îndoindu-şi cu greu picioarele amorţite de oboseală şi lăsîndu-se într-un genunchi la căpătîiul rănitului.

Zaicikov îşi mişcă mîna aflată pe manta, apoi îşi muşcă buza de jos şi abia apoi deschise ochii.

— Am dat de-ai noştri, din cinci sute douăzeci şi şapte!

— Tovarăşe comandant de divizie, sînt împuternicitul secţiei speciale, căpitanul Sîtin, m-am prezentat la ordinul

dumneavoastră! Am adus o subunitate cu un efectiv de nouăsprezece oameni.

Zaicikov îl privi de jos în sus şi-i făcu tăcut un semn scurt, abia schiţat, cu degetele albe, care zăceau inerte pe manta.

— Apleacă-te mai mult spre el, spuse Serpilin căpitanului. Te cheamă.

Atunci împuternicitul se lăsă într-un genunchi, ca şi Serpilin, iar Zaicikov îşi descleştă dinţii de pe buza de jos şi-i şopti cîteva cuvinte, pe care la început căpitanul nu reuşi să le desluşească. Dîndu-şi seama după ochii lui că omul nu l-a auzit, Zaicikov făcu un efort şi repetă cele spuse.

— Comandantul de brigadă Serpilin a preluat comanda diviziei, murmură el. Lui să-i dai raportul.

— Permiteţi-mi să vă raportez, spuse împuternicitul, rămînînd în aceeaşi poziţie, dar adresîndu-se de data asta concomitent lui Zaicikov şi lui Serpilin. Am reuşit să salvăm drapelul diviziei.

Obrazul lui Zaicikov tresări uşor. Încercă să zîm- bească, dar nu izbuti.

— Unde e? şopti el, abia mişcîndu-şi buzele; şoapta nu i se desluşea, dar ochii vorbeau: ,,Arătaţi-mi-l!", cereau ei, şi toată lumea îi pricepu rugămintea.

— Plutonierul Kovaleiuk l-a ascuns asupra sa, spuse împuternicitul. Kovaleiuk, scoate drapelul.

Dar Kovaleiuk i-o luase înainte. Îşi scosese centura, lăsînd-o să cadă la pămînt, şi, ridicîndu-şi pînă sub bărbie poalele bluzei, începu să-şi desfăşoare de pe trupul gol pînza roşie a drapelului. Apoi, apucînd-o de capete,

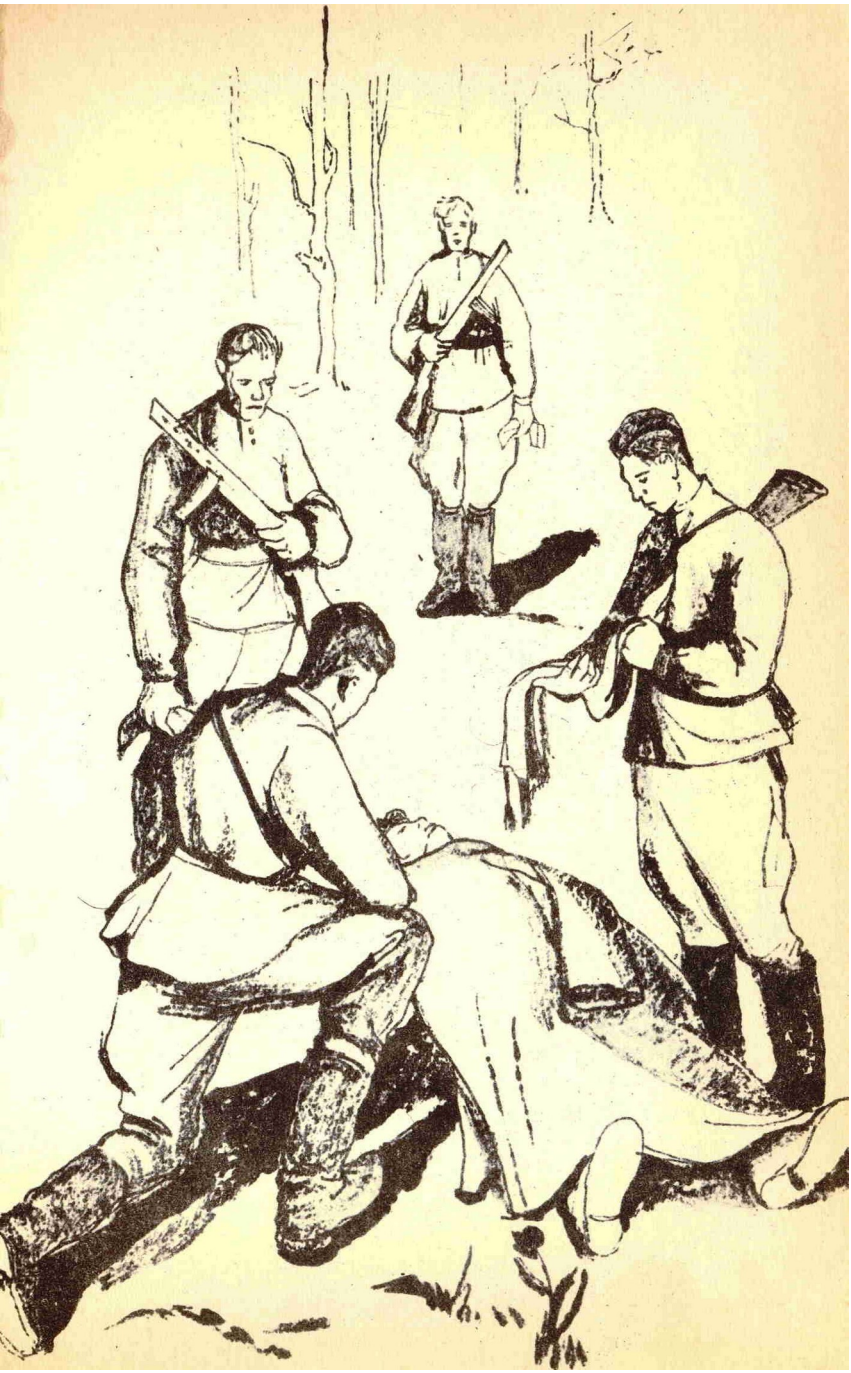

o întinse în aşa fel încît comandantul diviziei să poată vedea întreg drapelul: mototolit, îmbibat de sudoare soldăţească, dar salvat şi întreg, cu binecunoscutele slove brodate cu fir de aur pe atlazul roşu: „Divizia 176 de puşcaşi a Armatei Roşii Muncitoreşti-Ţărăneşti, decorată cu ordinul Drapelul Roşu”.

Uitîndu-se la drapel, Zaicikov începu să plîngă. Plîn- gea aşa cum poate plînge un om sleit de puteri şi aflat pe patul de moarte: potolit, fără să i se clintească nici un muşchi al feţei. Una după alta, lacrimile îi izvorau din amîndoi ochii şi se prelingeau domol pe obraji. Iar trupeşul Kovalciuk, care ţinea drapelul în mîinile lui mari, puternice şi se uita peste marginea lui la obrazul comandantului de divizie întins pe pămînt şi cu ochii plini de lacrimi, începu să plîngă şi el, aşa cum poate plînge un bărbat sănătos şi puternic zguduit de ceea ce vede — gîtul i se cutremura spasmodic, şi lacrimile curgeau nestăvilite, iar umerii şi mîinile uriaşe, care ţineau drapelul, tremurau neîncetat de hohotele fără glas. Zaicikov închise ochii, trupul i se înfioră. Serpilin se repezi speriat şi-i apucă mîna. Nu, nu murise: pulsul continua să bată slab în vinele lui. Nu murise, ci doar îşi pierduse, pentru cine ştie a cîta oară în dimineaţa aceea, cunoştinţa.

— Ridicaţi targa şi porniţi înainte, spuse Serpilin încet către ostaşii care se întorseseră cu faţa spre Zaicikov şi-l priveau în tăcere.

Ostaşii săltară targa şi porniră lin în acelaşi pas.

— Strînge la loc drapelul, îi ordonă Serpilin lui Kovalciuk, care continua să stea cu mîinile întinse. De vreme ce dumneata l-ai salvat, poartă-l asupra dumitale şi de-a- cum înainte.

Kovalciuk strînse cu grijă drapelul şi-l înfăşură în jurul trupului, îşi trase în jos bluza, ridică centura de la pămînt şi se încinse strîns.

— Tovarăşe sublocotenent, încolonează-te cu oamenii dumitale la coada coloanei, spuse Serpilin tînărului care plînsese şi el pînă atunci şi stătea acum lîngă el, smior- căind stînjenit.

După ce coada coloanei se scurse pe lîngă ei, Serpilin apucă braţul împuternicitului şi, lăsînd un interval de vreo zece paşi de la ultimul ostaş din coloană, porni alături de căpitan.

— Acum raportează ce ştii şi ce-ai văzut.

Împuternicitul începu să povestească întîmplările ultimei lor nopţi de luptă. După ce şeful statului-major al diviziei, Iuşkevici, şi comandantul regimentului 527, Er- şov, hotărîseră să rupă noaptea frontul încercuirii şi să pătrundă spre răsărit, lupta a fost crîncenă; au realizat ruperea împărţiţi în două grupuri, cu gîndul ca după aceea să se unească, dar n-au mai reuşit s-o facă. Iuşkevici nimerise în focul automatelor nemţeşti şi murise sub ochii împuternicitului, cît despre Erşov, care comanda celălalt grup, împuternicitul nu ştia nici unde se află şi nici dacă a scăpat cu viaţă. În zori răzbătuse pînă la pădure cu doisprezece oameni, mai tîrziu întîlnise alţi şase, în frunte cu sublocotenentul. Asta era tot ce ştia el.

— Bravo, împuternicitule! spuse Serpilin. Aţi salvat drapelul diviziei. Cine a avut grija asta, tu?

— Eu,

— Bravo ţie! repetă Serpilin! Ai făcut o bucurie comandantului diviziei, ultima lui bucurie!

— Va muri? întrebă împuternicitul.

— Da tu nu ţi-ai dat seama? întrebă la rîndul său Serpilin. De aceea am şi preluat comanda. Întinde pasul, să ajungem în fruntea coloanei. Mai poţi, sau te-au lăsat puterile?

— Pot, surise împuternicitul. Pot, că sînt tînăr.

— În ce an eşti născut?

— Nouă sute şaisprezece.

— Douăzeci şi cinci de ani! Serpilin şuieră admirativ. Da repede mai înaintaţi în grad voi ăştia, tinerii!

La amiază, de îndată ce coloana se instală pentru prima haltă mai mare, avu loc încă o întîlnire, care-l bucură mult pe Serpilin. Tot Horîşev cel cu privirea ageră, care mergea cu patrula de cap, observă un grup de oameni culcaţi la adăpostul unor tufişuri dese. Şase dintre ei dormeau întinşi pe spate, iar alţi doi — un ostaş cu un automat nemţesc şi o femeie, medic militar, cu un nagan pe genunchi — străjuiau somnul celorlalţi, dar îl străjuiau destul de prost.

Horîşev făcu o poznă — ţîşni din desiş drept în faţa lor şi strigă: „Sus mîinile!” — pentru care îndrăzneală era cît pe ce să se aleagă cu o rafală de automat în burtă.

Pînă la urmă se dovedi că şi oamenii aceia făceau parte tot din divizia lor — ţineau de unităţile de spate. Unul din oamenii care dormeau era tehnic-intendent, şeful depozitului de alimente. El

scăpase întregul grup, compus din şase magazineri şi conductori şi femeia- medic, care se afla întîmplător între ei, căci înnoptase într-o colibă vecină.

Cînd întregul grup fu adus în faţa lui Serpilin, intendentul, un om pleşuv, trecut de prima tinereţe, mobilizat după începutul războiului, povesti cum încă în urmă cu trei zile, satul în care se aflau cantonaţi fusese atacat de tancuri nemţeşti cu desanţi. El se strecurase cu oamenii săi prin fundul grădinilor de zarzavat; puşti n-aveau decît puţini dintre ei, dar nimeni nu voia să se predea nemţilor. Era siberian de felul lui, fusese partizan roşu în tinereţe, şi se oferise acum să conducă oamenii prin păduri pînă or da de ai lor.

— Şi uite că am dat de ai noştri, încheie el. E drept că nu i-am scăpat chiar pe toţi — am pierdut unsprezece oameni, ne-am ciocnit piept în piept cu o patrulă nemţească. Dar patru nemţi tot am pus jos, şi le-am luat automatele. Pe-al cincilea l-a doborît ea cu un foc de nagan, spuse tehnic-intendentul, arătînd din cap către doctoriţă.

Doctoriţa era tinerică şi atît de micuţă, încît părea o biată fetiţă. Serpilin şi Sinţov, care stăteau lîngă el, ca şi toţi ceilalţi aflaţi în jur, o priveau cu uimire şi gingăşie. Dar uimirea şi gingăşia din ochii lor crescu şi mai mult cînd, mestecîndu-şi în continuare colţul de pîine, drept răspuns la întrebările lor, femeia începu să povestească despre ea.

Vorbi despre toate cîte i se întîmplaseră ca despre un şir de lucruri pe care trebuia neapărat să le facă. Povesti cum a terminat Institutul de stomatologie, cum apoi comsomolistele au început să fie primite în armată şi cum, fireşte, s-a înrolat şi ea; abia apoi s-a dumerit că în război nimănui nu-i mai arde să-şi trateze dinţii, şi atunci ea a trebuit să se transforme din medic dentist în soră medicală, pentru că nici prin gînd nu-i trecea să stea degeaba! Iar cînd medicul lor a fost ucis, în timpul unui bombardament, ea a rămas ca medic în locul lui, pentru că, oricum, cineva tot trebuia să-l înlocuiască; apoi plecase în spatele frontului să aducă medicamente, pentru că, oricum, cineva trebuia neapărat să se ducă după medicamente: la regiment aproape că nu mai erau de loc medicamente. Cînd nemţii năvăliseră în salul unde înnoptase, fireşte că s-a retras şi ea cu toţi ceilalţi — că doar nu era să rămînă la nemţi! Iar apoi, cînd se întîlniseră cu patrula nemţească şi s-a pornit schimbul

de focuri, în faţa ei a fost rănit un ostaş, şi ostaşul gemea. Atunci s-a tîrît pînă la el să-l panseze, şi deodată, drept în faţă, i-a răsărit un neamţ mare, şi atunci ea a tras naganul şi l-a împuşcat. Dar naganul era greu, aşa că a trebuit să-l ridice cu amîndouă mîinile ca să poată trage.

Doctoriţa povesti toate acestea repede, într-o vorbire grăbită, copilărească. După ce îşi termină colţul de pîine, se aşeză pe un ciot şi începu să răscolească prin geanta sanitară. Mai întîi scoase cîteva pachete individuale, iar apoi o poşetă mică, de lac negru. Sinţov, care stătea sprijinit cu spatele de un copac din apropiere, zări de la înălţime că în poşeta aceea se află o pudrieră şi un roşu de buze înnegrit de praf. Înfundîndu-şi mai adînc pudriera şi roşul de buze, ca să nu i le vadă nimeni, ea scoase afară o oglinjoară şi, trăgîndu-şi de pe cap boneta, începu să-şi pieptene părul moale, ca de copil.

— Asta zic şi eu femeie! spuse Serpilin, cînd micuţa doctoriţă, terminînd cu pieptănatul, băgă de seamă mulţimea de bărbaţi ce-o înconjoară şi se retrase pe nesimţite, pierind în dosul copacilor. Asta zic şi eu femeie! repetă el, bătîndu-l pe umăr pe Şmakov, care ajunsese coloana din urmă şi se aşezase să se odihnească lîngă comandant. Aşa mai înţeleg şi eu! În prezenţa unei asemenea femei, doar de ruşine, şi tot nu se mai teme nimeni de nimic!

Apoi zîmbi larg, arătîndu-şi toţi dinţii sclipitori de metal, se întinse pe spate, închise ochii şi adormi pe dată.

Sinţov lunecă cu spinarea în josul trunchiului de care se sprijinea, se cinchi şi, văzînd că Serpilin a aţipit, căscă şi el prelung şi dulce.

— Eşti căsătorit? îl întrebă Şmakov.

Sinţov dădu din cap şi, alungind somnul, încercă să-şi închipuie cum s-ar fi desfăşurat lucrurile dacă Maşa ar fi insistat atunci, la Moscova, să plece cu el la Grodno şi dacă lucrul acesta le-ar fi reuşit... Ar fi coborît îm-preună la Borisov... Şi pe urmă ce-ar mai fi fost? Da, era greu de spus ce-ar mai fi fost pe urmă... Şi totuşi, undeva în adîncul sufletului simţea foarte bine că atunci, în ziua aceea amară a despărţirii lor, ea avusese dreptate, şi nu el. Atunci, cu o lună în urmă, se temuse mai mult ca de orice că Maşa va pleca pe front; acum, însă, îşi putea închipui fără nici o tresărire că şi ea se află undeva pe front.

După toate cele văzute şi îndurate, ura lui pentru nemţi ştersese multe din barierele care existau înainte în mintea lui; în afară de gîndul că fasciştii trebuie distruşi, pentru el nu mai existau de mult alte gînduri nici despre fericire, nici despre viitor. Şi de fapt, de ce n-ar putea nutri şi Maşa sentimente ca ale lui? I se răpise ei mai puţin decît lui? Era mai rea decît el? Mai slabă de înger decît el? Atunci, de ce voia s-o lipsească de dreptul de care n-ar îngădui să fie lipsit el însuşi? De dreptul pe care ia să încerci numai să-l iei acestei doctoriţe micuţe!

— Dar copii ai, sau nu? îi întrerupse gîndurile Şmakov.

Sinţov, care tot timpul, în cursul acestei luni, căutase să se convingă cu îndărătnicie că totul este în ordine, că fetiţa lui se află de mult la Moscova, îi explică mohorît ce se petrecuse cu familia sa. De fapt însă, cu cît mai vîrtos încerca să se convingă că totul este în regulă, cu atît mai puţin credea în acest lucru.

Şmakov se uită la el şi, văzîndu-i faţa deodată posomorîtă, înţelese că ar fi fost mai bine să nu-i pună această întrebare.

— Hai, dormi, spuse Şmakov, halta e scurtă şi n-ai să apuci să-ţi termini nici primul vis!

„Despre ce vis mai poate fi vorba acum?!" îşi spuse necăjit Sinţov; apoi, după ce mai rămase vreun minut cu ochii deschişi, fruntea îi căzu pe genunchi, şi el tresări, căscă ochii mari, se pregăti să-i spună ceva lui Şmakov, dar în loc de asta îşi lăsă capul în piept şi se cufundă într-un somn adînc.

Şmakov îl privi cu jind, apoi îşi scoase ochelarii şi se porni să-şi frece pleoapele cu arătătorul şi degetul mare: îl dureau ochii de nesomn, i se părea că-l arde lumina zilei chiar şi prin pleoapele lăsate, dar somnul nu venea de loc.

În ultimele trei zile, Şmakov văzuse atîţia morţi, tineri de-o seamă cu fiul său, aviatorul ucis, încît durerea lui de tată, împinsă printr-un efort de voinţă în adîncul sufletului, ţîşni afară şi crescu nemăsurat de mult, pînă la dimensiunile unui simţămînt care nu se limita acum doar la propriul său copil, ci şi la toţi ceilalţi tineri pe care-i văzuse pierind sub ochii lui, ba chiar şi la cei pe care nu-i văzuse murind, dar îi ştia morţi. Simţămîntul acesta crescu, crescu mereu, pînă cînd ajunse în cele din urmă atît de mare, încît din durere se prefăcu în mînie. Această mînie apăsa acum sufletul lui Şmakov. Şedea şi se gîndea la fasciştii care pretutindeni, pe toate drumurile războiului, striveau acum sub tălpile lor de fier mii şi mii de

băieţi ca şi-al lui, toţi de aceeaşi vîrstă cu Octombrie, seceraţi unul cîte unul, viaţă după viaţă. Şi-i ura acum pe aceşti nemţi tot aşa cum îi urîse pe vremuri pe albi. Ură mai mare nu cunoştea, şi probabil că ură mai mare nici nu exista pe lume.

În ajun încă trebuise să facă un efort pentru a da ordin ca aviatorul neamţ să fie împuşcat. Dar astăzi, după scenele sfîşietoare ale trecerii peste rîu, cînd, asemeni unor măcelari, fasciştii tocaseră palmă cu palmă apele rîului, asasinînd nişte oameni care se înecau, nişte răniţi care mai luptau pentru viaţă, în sufletul lui se răsturnase ceva, ceva pînă atunci neclintit, şi comisarul îşi jurase, fără a mai reflecta, să nu mai cruţe niciodată şi nicăieri pe aceşti ucigaşi, în nici o împrejurare, nici în război, nici după război, niciodată!

Pesemne că acum, cînd se gîndea la fascişti, pe chipul lui de obicei calm şi blînd din fire, chip de om cultivat, trecut de mult de prima tinereţe, apăru o expresie atît de neobişnuită la el, încît Serpilin îl întrebă mirat:

— Serghei Nikolaievici! Ce-i cu tine? Ai păţit ceva?

Serpilin stătea întins pe iarbă lîngă el şi-l privea cu ochii larg deschişi.

— Nimic.

Şmakov îşi puse ochelarii, şi chipul său îşi reluă expresia obişnuită.

— Dacă nu-i nimic, atunci spune-mi cît e ceasul. N-ar fi timpul s-o pornim? Că mi-e cam lene să-mi ridic mîna ca să mă uit singur, glumi Serpilin.

Şmakov se uită la ceas şi spuse că mai au şapte minute pînă la sfîrşitul haltei.

— Atunci, am să mai dorm puţin, spuse Serpilin şi închise ochii.

După popasul de o oră, pe care Serpilin nu-l prelungi cu nici un minut, în pofida oboselii cumplite a oamenilor, coloana porni mai departe, cotind treptat spre sud-est.

Pînă la halta de seară, detaşamentul lui Serpilin mai culese încă vreo treizeci de oameni, care rătăceau prin pădure. Din divizia lor nu mai întîlniră însă pe nimeni. Toţi cei treizeci de oameni întîlniţi după prima haltă făceau parte din divizia vecină, care se aflase mai la sud de ei, pe malul stîng al Niprului. Erau oameni din diferite regimente, batalioane şi formaţiuni de spate, şi cu toate că printre ei se aflau trei

locotenenţi şi un politruc-major, nici unul nu ştia unde poate fi statul- major al diviziei lor şi nici măcar în ce direcţie se retrăsese. Totuşi, din relatările răzleţe şi deseori contradictorii ale oamenilor se putea alcătui oarecum tabloul catastrofei care se abătuse asupra lor.

Judecînd după numele localităţilor din care veneau ostaşii încercuiţi, atunci cînd nemţii izbutiseră să pătrundă în forţă, divizia lor se afla întinsă în lanţ, acoperind un front de aproape treizeci de kilometri. Afară de asta, divizia nici nu apucase sau nu putuse să se consolideze cum s-ar fi cuvenit. Nemţii prăvăliseră asupra ei o lovitură de aviaţie de o uriaşă forţă distructivă: bombardamentul a durat douăzeci de ore încheiate. Apoi,

după ce lansă în spatele diviziei cîteva desanturi de paraşutişti şi întrerupse conducerea şi legăturile, inamicul începu, concomitent în trei locuri diferite, să treacă, sub acoperirea aviaţiei, forţe masive peste Nipru. Unităţile diviziei fură date peste cap, pe alocuri unele au fugit, iar altele au luptat cu furie pînă la capăt, dar asta nu mai putea să schimbe lucrurile.

Cei treizeci de oameni din divizia vecină rătăciseră în grupuri mici de cîte doi sau trei oameni. Jumătate din ei mai aveau arme, ceilalţi nu le mai aveau. După ce stătu de vorbă cu ei, Serpilin îi încolonă pe toţi, amestecîndu-i cu oamenii săi. Pe cei fără arme îi încolonă neînarmaţi, spunîndu-le că va trebui să şi le dobîn- dească singuri în luptă, întrucît nimeni n-a făcut rezerve de arme pentru ei.

Le vorbi oamenilor aspru, dar nu jignitor. Doar po- litrucului-major, care încercă să se justifice spunînd că, deşi neînarmat, colindase pădurea cu echipamentul complet şi cu carnetul de partid în buzunar, Serpilin îi răspunse muşcător că pe front un comunist trebuie să-şi păzească arma cu tot atîta străşnicie ca şi carnetul de partid.

— N-am pornit spre Golgota, dragă tovarăşe, ci mergem la luptă. Faptul că ai suporta mai lesne ca nemţii să te pună la zid decît să-ţi smulgi cu propria-ţi mînă steluţele de comisar mărturiseşte că ai conştiinţă. Dar pentru noi asta este prea puţin. Noi nu vrem să fim puşi la zid, ci, dimpotrivă, năzuim să-i punem noi pe fascişti la zid. Fără arme, însă, n-o vom putea face. Asta e! Treci în front şi să ştii că aştept de la dumneata să fii primul care-şi va cuceri o armă în luptă.

Cînd politrucul se îndepărtă stînjenit, Serpilin îl chemă înapoi şi, desprinzîndu-şi de la brîu una din cele două grenade, i-o întinse pe palma larg deschisă.

— Pentru început, ia asta de la mine!

Sinţov, în calitatea lui de aghiotant, nota în carnet numele, gradele şi unităţile şi se bucură în sinea lui de nesecata rezervă de răbdare şi calm cu care Serpilin vorbea cu oamenii.

E cu neputinţă să pătrunzi în sufletul omului, dar în cele cîteva zile de cînd îl cunoştea pe comandant, lui Sinţov i se păruse nu o dată că Serpilin nu se teme de moarte. Probabil că nu era chiar aşa, dar aşa părea să fie.

În acelaşi timp însă, Serpilin nu se prefăcea că nu înţelege cum de se pot teme oamenii, cum de se pot pierde cu firea, cum de şi-au aruncat armele şi au dat bir cu fugiţii. Dimpotrivă, cu tot curajul îi lasă să simtă că el înţelege şi asta, dar totodată îi făcea să se pătrundă de convingerea că groaza prin care trecuseră şi înfrîngerea suferită au rămas de domeniul trecutului. Că aşa a fost, dar că nu va mai fi aşa, că şi-au pierdut armele, dar şi le pot redobîndi. Probabil că de aceea, plecînd din faţa lui, oamenii nu erau abătuţi nici chiar dacă le vorbise cu asprime. Judecîndu-i drept, el nu-i absolvea de vină, dar nici n-o arunca toată pe umerii lor. Oamenii simţeau lucrul acesta şi năzuiau să-i dovedească, să-i arate cît mai curînd că nu s-a înşelat în privinţa lor.

Înainte de halta de seară avu loc încă o întîlnire, dar în alt fel decît toate celelalte. Din partea patrulei de flanc care înainta chiar prin desişul pădurii se prezen-tară lui Serpilin un sergent şi un ostaş escortînd doi oameni înarmaţi. Unul din ei era un ostaş scund, într-o scurtă de piele, roasă, pusă peste bluză, cu puşca la umăr. Celălalt — un bărbat înalt şi chipeş, de vreo pa-truzeci de ani, cu un nas mare, vulturesc, cu păr bogat, scăpînd în şuviţe cărunte de sub bonetă, care da multă prestanţă chipului său tineresc, curat, fără nici o cută; purta nişte pantaloni bufanţi de cea mai bună calitate şi cizme frumoase de box, iar pe umăr îi atîrna un automat ***P.P.Ş.*** nou-nouţ, cu încărcător rotund, dar boneta din cap era plină de ulei, murdară ca şi bluza ostăşească, vădit prea mică pentru el, scurtă în poale şi la mîneci şi îngustă la gît.

— Tovarăşe comandant de brigadă, se adresă lui Serpilin sergentul, apropiindu-se cu cei doi oameni pe care nu-i scăpa din ochi, şi-i ţinea mereu sub bătaia puştii, îmi permiteţi să vă raportez? Am adus doi arestaţi. I-am reţinut în pădure şi i-am adus sub escortă pentru că nu vor să spună cine sînt şi pentru că arată nu ştiu cum. Nu i-am dezarmat, pentru că n-au vrut să

depună armele de bunăvoie, iar noi ne-am gîndit să nu deschidem focul în pădure, atîta timp cît nu sîntem siliţi s-o facem.

— Sînt locţiitorul şefului secţiei operaţii a statului- major al armatei, colonel Baranov, spuse repezit omul cel înalt, ducînd regulamentar mîna la bonetă şi luînd poziţia de drepţi în faţa lui Serpilin şi a lui Şmakov; glasul lui trăda că este supărat şi jignit.

— Vă rog să mă scuzaţi, spuse sergentul, ducînd şi el palma la tîmplă, stînjenit parcă de cele ce auzise.

— De ce te scuzi? întrebă Serpilin, întorcîndu-se către el. Ai făcut foarte bine că i-ai reţinut şi că i-ai adus la mine. Aşa să procedezi şi de aici înainte! Poţi pleca!... Actele dumneavoastră, ceru el omului, după ce sergentul se îndepărtă, fără a i se adresa cu gradul sau funcţia cu care acesta se prezentase.

Faţa omului tresări, iar buzele i se dezlipiră într-un zîmbet dezorientat. Sinţov îşi dădu seama că pesemne omul acesta trebuia să-l cunoască pe Serpilin, dar că nu l-a recunoscut decît acum şi e uimit de această întîlnire.

Aşa şi era. Omul care se prezentase a fi colonelul Baranov, şi care purta într-adevăr acest nume şi acest grad şi îndeplinea într-adevăr funcţia declarată, cînd fusese adus în faţa lui Serpilin era atît de departe de gîndul că aici, în pădure, îl poate întîmpina tocmai Serpilin, înconjurat de diverşi comandanţi şi purtînd uniforma militară, încît în prima clipă abia dacă-şi spuse în gînd că acest comandant de brigadă deşirat, cu un automat nemţesc la piept, îi aminteşte parcă de un chip foarte cunoscut.

— Serpilin! exclamă el, desfăcînd larg braţele. Şi ar fi fost greu de spus dacă gestul acesta oglindea doar o mirare neţărmurită, sau şi dorinţa de a-l îmbrăţişa pe Serpilin.

— Da, eu sînt comandantul de brigadă Serpilin, spuse Feodor Feodorovici cu un glas surprinzător de sec, metalic, comandant al diviziei care mi-a fost încredinţată, dar cine eşti dumneata, deocamdată tot nu se vede. Actele dumitale, te rog!

— Serpilin, eu sînt, Baranov, ce-i cu tine, ai înnebunit?

— Te rog pentru a treia oară să prezinţi actele, repetă Serpilin cu aceeaşi voce metalică.

— N-am nici un act, spuse Baranov după o pauză grea.

— Cum aşa, nici un act?

— Aşa s-a întîmplat... Le-am pierdut... Au rămas în bluza cealaltă, cînd am schimbat-o pe asta... de ostaş. Şi Baranov îşi trecu degetele pe pieptul bluzei strîmte, prea mică pentru el.

— Ţi-ai lăsat actele în cealaltă bluză? Dar semnele distinctive de colonel tot în cealaltă bluză ţi le-ai lă- sat?

— Da, suspină Baranov.

— Şi de ce-ar trebui să te cred pe cuvînt că eşti într-adevăr locţiitorul şefului secţiei operaţii a armatei, colonelul Baranov?

— Dar mă cunoşti doar, n-am lucrat împreună la Academia militară? murmură cu totul descumpănit Baranov.

— Să presupunem că ar fi aşa cum afirmi dumneata, spuse Serpilin cu acelaşi glas metalic şi aspru, neobişnuit pentru Sinţov. Dar dacă în loc să mă întîlneşti pe mine ai fi dat de altul, atunci cine ar fi putut confirma numele, gradul şi funcţia dumitale?

— El, strigă Baranov, arătînd spre ostaşul cu scurta de piele care stătea alături. E şoferul meu.

— Dar dumneata ai acte, tovarăşe ostaş? întrebă Serpilin pe şofer, fără să se mai uite la Baranov.

— Am... Şoferul se poticni, neştiind cum să se adreseze lui Serpilin. Apoi, după o clipă de gîndire, se decise. Am, tovarăşe general! Şi descheindu-şi scurta de piele scoase din buzunarul bluzei un carnet de serviciu, învelit într-o batistă, şi-l întinse comandantului de brigadă.

— Aşa! exclamă Serpilin şi citi tare. Ostaşul roşu Zolotariov Piotr Ilici, unitatea militară 22/14. Perfect. Şi-i înapoie şoferului carnetul. Spune, te rog, tovarăşe Zolotariov, poţi să confirmi numele, gradul şi funcţia acestui om, cu care ai fost reţinut în pădure?

Şi tot aşa, fără să se uite la Baranov, îl arătă doar cu degetul.

— Pot, să trăiţi, tovarăşe general. Dumnealui este într-adevăr colonelul Baranov, şi eu sînt şoferul dumnealui.

— Aşadar, confirmi că omul acesta e comandantul dumitale?

— Chiar aşa, să trăiţi, tovarăşe general.

— Termină cu batjocura asta. Serpilin! sări enervat Baranov.

Dar Serpilin nu-l învrednici nici măcar cu o privire.

— Bine că cel puţin dumneata ne poţi confirma identitatea comandantului dumitale, că altfel nu lipsea mult să fie

împuşcat. Acte n-are, semnele distinctive ale gradului lipsesc, bluza e a altcuiva, cizmele şi pantalonii sînt ofiţereşti... Cu fiecare cuvînt, glasul lui Serpilin era din ce în ce mai aspru. Cum aţi ajuns aici? În ce împrejurări? întrebă el după o pauză.

— Stai să-ţi povestesc... dădu să explice Baranov, dar Serpilin, de data asta întorcîndu-şi capul spre el, i-o reteză scurt.

— Deocamdată nu te întreb pe dumneata. Spune... se adresă el iarăşi către şofer.

La început mai anevoie, apoi, treptat, tot mai curgător, străduindu-se să nu uite nimic, ostaşul începu să povestească în ce fel acum trei zile sosiseră de la comandamentul armatei la statul-major al unei divizii, cum înnoptaseră acolo şi cum dimineaţa, după ce colonelul a plecat la comandant, s-a pornit din senin un bombardament de aviaţie, cum îndată după asta un şofer sosit de la spate i-a povestit că acolo a fost debarcat un desant nemţesc cu tancuri şi cum el, Zolotariov, şi-a pornit motorul maşinii ca să fie pregătit pentru orice eventualitate. Peste o oră, s-a întors gîfîind şi colone- lul, l-a lăudat că maşina e gata de drum şi, sărind înăuntru, i-a poruncit să pornească cu toată viteza îna-poi la Ceausî. Cînd au ieşit în şosea, în faţa lor se şi deschisese focul şi se înălţa un fum gros. Atunci au cotit pe un drum de ţară şi au gonit pînă cînd au auzit iarăşi focuri de armă şi au zărit la o răscruce cîteva tancuri nemţeşti, Atunci au cotit din nou pe un alt drum de pădure şi s-au înfundat într-un desiş, unde colonelul i-a ordonat să oprească maşina.

Povestind toate acestea, şoferul arunca din cînd în cînd cîte o privire piezişă spre colonelul său, de parcă ar fi aşteptat ca acela să-i confirme spusele, dar Bara- nov stătea tăcut, cu capul plecat. Urma partea cea mai grea pentru el, şi omul îşi dădea seama de asta.

— Bun, ţi-a ordonat să opreşti maşina, repetă Serpilin ultimele cuvinte ale şoferului, şi pe urmă?

— Pe urmă tovarăşul colonel mi-a ordonat să scot de sub pernă bluza mea cea veche şi boneta, că tocmai căpătasem echipament nou, şi pe ăsta vechi l-am păs-trat, să-l am la nevoie, cînd mă bag sub maşină. Tovarăşul colonel şi-a scos bluza şi şapca, şi-a pus boneta şi bluza mea şi mi-a spus că de-acum înainte va trebui să mergem pe jos ca să ieşim din încercuire. Apoi mi-a ordonat să stropesc maşina cu benzină şi să-i dau foc. Doar că eu, să vedeţi, tovarăşe general — aici

şoferul se poticni — doar că eu n-am ştiut că tovarăşul colonel şi-a uitat acolo actele în bluza dumnealui, că altfel sigur că i-aş fi amintit, dacă ştiam, dar n-am ştiut şi le-am dat foc, de-au ars cu maşină cu tot.

Omul se simţea vinovat.

Serpilin nu-şi mai putu reţine indignarea.

— Auzi, Baranov? se întoarse el spre colonel. Ostaşul Zolotariov regretă că nu ţi-a adus aminte de actele dumitale. În glasul lui se desluşea ironia. Sînt curios ce-ai fi făcut dacă-ţi amintea totuşi de ele. Şi reveni iarăşi la şofer. Aşa, şi mai departe ce-a mai fost?

— Şi mai departe a fost că am umblat două zile pi- tindu-ne prin pădure. Pînă cînd v-am întîlnit pe dumneavoastră...

— Îţi mulţumesc, tovarăşe Zolotariov, spuse Serpilin. Trece-l în listă, Sinţov. Iar dumneata, fugi de prinde din urmă coloana şi treci în front. Raţia ai să ţi-o primeşti la prima haltă.

Şoferul dădu să plece, apoi se opri şi aruncă şefului său o privire întrebătoare, dar colonelul stătea tot cu ochii în pămînt.

— Du-te! îi spuse Serpilin poruncitor. Eşti liber.

Şoferul plecă. Se lăsă o tăcere grea.

— De ce a fost nevoie să-l interogaţi de faţă cu mine? Aţi fi putut afla totul de la mine, fără să mă compromiteţi în faţa ostaşului.

— L-am întrebat pe el pentru că am mai multă încredere în spusele unui ostaş cu carnet de serviciu decît în spusele unui colonel deghizat, fără semne distinctive şi fără acte, răspunse Serpilin. Acum, cel puţin, mi-e perfect limpede tot tabloul. Ai venit la divizia aceea cu misiunea să urmăreşti cum se execută ordinele comandantului armatei. Este, sau nu aşa?

— Aşa este, răspunse Baranov, ţinînd cu îndărătnicie ochii plecaţi.

— Şi în loc să-ţi îndeplineşti misiunea, ai fugit la prima primejdie! Ai lăsat totul baltă şi ai şters-o. Este, sau nu aşa?

— Nu-i chiar aşa, făcu Baranov.

— Dar cum e?

Baranov însă tăcea. Oricît de adînc jignit s-ar fi simţit, nu putea să nege ceea ce era evident.

— Auzi, l-am compromis în faţa ostaşului! Auzi, Şmakov? făcu Serpilin, întorcîndu-se spre comisar. Mai mare rîsul! Zău aşa! El a îngheţat de frică, el şi-a scos în faţa ostaşului bluza de

comandant, el şi-a le-pădat actele şi, cică, eu l-am compromis. Nu eu, ci dumneata însuţi cu purtarea dumitale nedemnă ai compromis în faţa ostaşului corpul de comandanţi ai armatei. Dacă nu mă înşel, ai fost şi membru de partid. Nu cumva ai dat foc şi carnetului de partid?

— Totul, totul a ars, dădu din mîini a neputinţă Baranov.

— Spuneai că din greşeală ţi-ai uitat în bluză toate actele? întrebă încet Şmakov, intervenind în discuţie pentru prima dată. De furie, pometii i se făcuseră albi ca varul.

— Da, din greşeală, răspunse Baranov.

— Ba eu cred că minţi. După părerea mea, chiar dacă şoferul dumitale ţi-ar fi amintit de actele ,,uitate" în maşină, la prima ocazie tot te-ai fi lepădat de ele.

— De ce? întrebă Baranov.

— Dumneata trebuie să ştii mai bine.

— Dar am umblat totuşi cu arma la mine, spuse Baranov.

— Dacă ai putut să-ţi arzi carnetul de partid cînd încă nici nu erai în faţa unei primejdii iminente, apoi cu siguranţă că arma ţi-ai fi aruncat-o la ivirea primului neamţ.

— Şi-a păstrat arma pentru că s-a temut de lupii din pădure, zise Serpilin.

— Ba împotriva nemţilor mi-am păstrat arma, împotriva nemţilor! strigă scos din fire Baranov.

— Nu cred, spuse Serpilin. Dumneata, comandant stat-majorist, ai avut o întreagă divizie la îndemînă, şi tot ai fugit! Darămite să lupţi de unul singur cu nemţii!?

— Feodor Feodorovici, ce să mai discutăm atît? Nu sînt copil, înţeleg totul şi singur, spuse în şoaptă Baranov, schimbînd brusc tonul.

Dar tocmai această neaşteptată umilinţă a omului care încă în urmă cu o clipă socotea necesar să se dezvinovăţească din răsputeri, iar acum deodată se răzgîndeşte, hotărînd parcă, în sinea lui, că-i mai bine pentru el să recunoască totul, trezi în sufletul lui Serpilin o neîncredere şi mai mare.

— Ce înţelegi? întrebă el.

— Îmi înţeleg vina. Am s-o răscumpăr cu sînge. Da- ţi-mi o companie, sau ştiu eu, chiar un pluton... Ori-cum, nu mă duceam la nemţi, la ai noştri mă duceam! De asta cred că nu vă îndoiţi, nu?

— Nu ştiu, răspunse Serpilin. După mine, nu te du-ceai la nici unii. Umblai pur şi simplu aşa... după împrejurări, după cum s-ar fi nimerit...

— Blestemată să fie clipa cînd mi-am ars actele... Regret...

Serpilin îi curmă vorba:

— Că acum o regreţi, cred. Regreţi că te-ai grăbit cu actele, pentru că ai nimerit la noi, dacă ar fi ieşit însă altfel, nu ştiu dacă ai mai fi regretat. Ce părere ai, tovarăşe comisar, se adresă el lui Şmakov, să-i dăm acestui fost colonel comanda unei companii?

— Nu, răspunse Şmakov.

— Pluton?

— Nici.

— Şi eu sînt de aceeaşi părere. După toate cîte s-au întîmplat, te-aş pune mai curînd pe dumneata sub comanda şoferului Zolotariov decît pe el sub comanda dumitale! spuse Serpilin şi continuă pentru prima dată ceva mai blînd: Du-te, încoloneazăte cu automatul ăsta al dumitale nou-nouţ şi încearcă să-ţi ştergi, cum spuneai, vina cu sînge... cu sînge nemţesc, mai adăugă el după o pauză. Iar dacă va fi nevoie, şi cu sîngele dumitale. Prin autoritatea pe care o deţinem aici, comisarul şi cu mine te degradăm şi te facem soldat, pînă cînd vom răzbate la ai noştri. Abia atunci vei răspunde pentru faptele dumitale, iar noi — pentru samavolnicia noas-tră.

— Asta-i tot? Altceva nu aveţi să-mi mai spuneţi? întrebă Baranov, ridicînd spre Serpilin o privire plină de ură.

La vorbele acestea, chipul lui Serpilin tresări; ba chiar închise ochii pentru o clipă, ca să ascundă expresia sentimentelor care clocoteau în adîncul inimii sale.

— Fii mulţumit că n-ai fost împuşcat pentru laşitate, răspunse Şmakov în locul comandantului de brigadă.

— Sinţov, spuse Serpilin, deschizînd ochii, treci în controalele unităţii noastre pe ostaşul Baranov. Du-te cu el la locotenentul Horîşev şi comunică-i că ostaşul Baranov trece la dispoziţia lui.

— Fie cum spui, Feodor Feodorovici, am să-ţi execut toate ordinele, dar să nu crezi că am să-ţi uit asta vreodată!

Serpilin îşi duse mîinile la spate, îşi încleştă degetele, făcîndule să trosnească, dar nu răspunse nimic.

— Vino cu mine, spuse Sinţov către Baranov, şi porniră amîndoi să ajungă din urmă coloana, care se depărtase destul de mult.

Şmakov se uită ţintă la Serpilin. Deşi era tulburat peste măsură de cele petrecute, simţea totuşi că Serpilin este şi mai tulburat. După cum se părea, comandantul de brigadă suferea din pricina purtării nedemne a unui vechi coleg, despre care probabil că avusese cu totul altă părere, o părere foarte bună, poate.

— Feodor Feodorovici!

— Ce este? întrebă Serpilin, trezindu-se parcă din somn şi chiar înfiorîndu-se: căzuse pe gînduri şi uitase că Şmakov păşeşte alături de el, umăr la umăr.

— De ce eşti atît de indispus? Multă vreme aţi lucrat împreună? L-ai cunoscut bine?

Serpilin întoarse spre el o privire absentă şi spuse, eschivîndu-se ca niciodată de la un răspuns direct, lucru care uimi pe comisar:

— Da cîţi oameni n-am cunoscut eu?! Hai mai bine să întindem pasul, pînă la prima haltă mai e mult.

Şmakov, căruia nu-i prea plăcea să se bage în sufletul omului, tăcu şi el. Grăbind pasul, merseră alături pînă la prima haltă fără să sufle o vorbă, ocupaţi fiecare cu gîndurile sale.

Şmakov nu ghicise. Cu toate că Baranov lucrase împreună cu Serpilin la Academia militară, Feodor Feo- dorovici nu numai că nu avea despre el o părere bună, ci, dimpotrivă, chiar una foarte rea. Îl socotea pe Baranov un carierist destul de înzestrat, preocupat nu de interesele armatei, ci de propria sa promovare. Predînd la Academie, Baranov era oricînd dispus să susţină astăzi o doctrină, iar mîine o cu totul alta, făcînd cu seninătate din alb negru şi din negru alb. Adoptînd dibaci orice părere cînd socotea că ea ar putea fi agreată „sus", nu şovăia să susţină nici măcar concepţii vădit greşite, bazate pe necunoaşterea unor fapte, pe care însă el le cunoştea cît se poate de bine.

Calul lui de bătaie erau rapoartele şi comunicările asupra armatelor inamicilor probabili; căutînd slăbiciunile lor reale şi presupuse, tăinuia cu slugărnicie toate laturile puternice şi primejdioase ale viitorului inamic. În pofida dificultăţii de a discuta atunci pe asemenea teme, Serpilin îl ocărise de vreo

două ori între patru ochi, iar a treia oară îl criticase chiar şi în public.

Mai tîrziu fusese nevoit să-şi aducă aminte de aceste discuţii în împrejurări cu totul neaşteptate; şi numai dumnezeu ştie ce efort a trebuit să facă acum în convorbirea cu Baranov pentru a nu-i arunca în faţă tot ce-i răvăşise sufletul.

Nu ştia prea bine dacă are sau nu dreptate să gîn- dească despre Baranov ceea ce gîndea, în schimb ştia foarte bine că în momentul de faţă nu este nici timpul, nici locul pentru aduceri-aminte, indiferent dacă erau plăcute sau neplăcute.

Cea mai grea clipă din discuţia lor fusese aceea în care Baranov îşi ridicase pe neaşteptate privirea şi i se uitase întrebător drept în ochi. Dar, se pare că el înfruntase şi această încercare, şi Baranov plecase liniştit, cel puţin aşa se părea, judecînd după ultima lui frază impertinentă.

Nu-i nimic, fie şi aşa! El, Serpilin, nu vrea şi nici n-ar putea avea vreo răfuială personală cu ostaşul Baranov, aflat în subordinele sale. Dacă omul va lupta bărbăteşte, el, Serpilin, îi va mulţumi în faţa frontului; dacă va cădea ca un ostaş cinstit, Serpilin va raporta mai departe cum a murit; iar dacă se va înfricoşa şi o va lua la fugă, Serpilin va ordona să fie împuşcat, aşa cum ar ordona să fie împuşcat oricare alt fugar. Totul era perfect just. Dar ce grea îşi simţea inima!

Halta următoare o făcură lîngă primul adăpost omenesc întîlnit în pădure în ziua aceea. La marginea unui loc pustiu arat pentru o grădină de zarzavat, se înălţa o veche izbă de pădurar. În apropiere era o fîntînă, care îi înviora pe oamenii sleiţi de arşiţa acelei zile.

După ce-l conduse pe Baranov la Horîşev, Sinţov intră în izbă. Ea avea două odăi; uşa de la cea din fund era închisă; de acolo se auzea un plîns tînguitor. Părea că plînge o fată. Odaia din faţă avea pereţii acoperiţi cu ziare îngălbenite de vreme. În colţul dinspre răsărit atîrna o policioară cu cîteva icoane sărace, fără odoare. Pe laviţa largă de sub fereastră, alături de cei doi comandanţi intraţi acolo înaintea lui Sinţov, şedea tăcut şi nemişcat un moşneag sever de vreo optzeci de ani, îmbrăcat în veşminte foarte curate — cămaşă albă şi nădragi albi. Toată faţa îi era brăzdată de creţuri adînci, ca nişte crăpături, iar pe gîtul lui uscăţiv atîrna un lănţişor de aramă, ros, cu o cruciuliţă veche.

O băbuţă măruntă şi sprintenă, pesemne de aceeaşi vîrstă cu moşneagul, dar părînd mult mai tînără, din pricina vioiciunii mişcărilor, îl întîmpină pe Sinţov cu o plecăciune, luă de pe o policioară acoperită cu un ştergar un pahar de sticlă groasă şi-l puse în fata lui pe masă, alături de alte două pahare şi o cofiţă. Băbuţa cinstise cu lapte şi pe cei doi comandanţi veniţi înaintea lui Sinţov.

Politrucul o întrebă dacă n-ar putea găsi ceva de mîncare pentru comandantul şi comisarul diviziei, adăugînd că de pîine n-ar fi nevoie — au şi ei.

— Ce-aş putea să le dau? Doar niscai lăptişor. Şi, îndurerată, băbuţa desfăcu braţele a neputinţă. Ori poate să fac focul şi să le fierb nişte cartofi, dacă aveţi vreme.

Sinţov nu ştia dacă aveau vreme sau nu, totuşi, pentru orice eventualitate, o rugă să fiarbă cîţiva cartofi.

— Mai am cartofi vechi, de anul trecut... spuse băbuţa, şi se porni să trebăluiască în jurul cuptorului.

Sinţov îşi sorbi laptele din paharul răcoros, acoperit de o aburează albăstrie; ar mai fi băut unul, dar văzînd cofiţa pe jumătate golită, se sfii. Cei doi comandanţi, care ar mai fi băut şi ei cîte un pahar cu lapte, mulţumiră băbuţei şi plecară. Sinţov rămase cu băbuţa şi cu moşneagul. După ce se agită o vreme la gura cupto- rului şi băgă surcele sub lemnele meşteşugit aşezate, băbuţa intră în odaia vecină şi peste un minut se în-toarse cu o cutie de chibrituri. În ambele rînduri, cînd deschisese şi închisese uşa odăii, plînsul răsunător al fetei se revărsase dinăuntru în toată casa, ca un bocet.

— Ce s-a întîmplat, cine plînge? întrebă Sinţov.

— Dunka se jeluie, nepoată-mea, răspunse băbuţa. I-au ucis flăcăul. Era beteag de-o mînă şi nu l-au luat la război. Cînd a plecat din Nelidovo cireada colhozu-lui, s-a dus el cu cireada. Cînd să treacă şoseaua, nem- ţii au aruncat bombe şi l-au ucis. De două zile boceşte fata.

Apoi băbuţa aprinse surcelele, puse pe foc un ceau- naş cu cartofi bine spălaţi, pregătiţi dinainte pesemne pentru masa lor, se aşează lîngă moşneguţul ei şi, spri- jinindu-şi coatele pe masă, rămase nemişcată şi abă- tută.

— Toţi al noştri sînt la război, murmură ea apoi cu ochii la Sintov. Feciorii au plecat, nepoţii au plecat. O să vină curînd neamţul la noi, ce spui?

— Nu ştiu, răspunse Sinţov.

— Că a fost la noi cineva de la Nelidovo. Spunea că neamţul a şi intrat în Ceausî.

— Nu ştiu, repetă Sinţov şi într-adevăr nu ştia.

— Pesemne că în curînd, continuă băbuţa. De cinci zile tot mînă cirezile. Degeaba nu le-ar fi mînat. Uite că şi noi sorbim ultimul strop de lapte. Şi arătă cu mîna spre cofiţă. Am trimis şi noi văcuţa noastră. S-o mîne şi pe ea. O da dumnezeu şi s-o întoarce. Spunea o vecină că la Nelidovo n-a rămas mai nimeni, toţi pleacă...

Băbuţa vorbea, dar moşneagul rămase mereu tăcut şi nemişcat; tot timpul cît a stat Sinţov acolo, moşneagul n-a scos o vorbă. Era foarte bătrîn şi ai fi spus că voia să moară chiar atunci, să nu mai apuce ceasul cînd, în urma acestor oameni îmbrăcaţi în uniforma Armatei Roşii, vor intra nemţii în izba lui.

Şi te cuprindea atîta tristeţe cînd te uitai la el, atîta jale răsuna în bocetele fetei din odaie, încît Sinţov nu rezistă şi ieşi din izbă, spunînd că se va întoarce îndată.

Abia ieşi în pridvor, că-l zări pe Serpilin, care se apropia de izba pădurarului.

— Tovarăşe comandant de brigadă... începu el. Dar, luîndu-i-o înainte, doctoriţa cea micuţă se apropie în fugă de Serpilin şi, cu o voce plină de emoţie, îi spuse că colonelul Zaicikov l-a rugat să vină imediat la el.

— Mă întorc mai tîrziu, dacă ne mai rămîne vreme, strigă Serpilin către Sinţov, ca răspuns la rugămintea acestuia de a intra în izbă să se odihnească, şi cu paşi grei ca de plumb porni în urma doctoriţei.

Zaicikov zăcea pe targă la umbra unui desiş de aluni. Tocmai i se dăduse să bea; probabil că înghiţise apa anevoie: gulerul bluzei şi umerii îi erau uzi.

— Sînt aici, Nikolai Petrovici, spuse Serpilin, şi se lăsă la pămînt lîngă Zaicikov.

Muribundul ridică atît de încet pleoapele, încît al fi zis că pînă şi această mişcare îi cere o sforţare nemaipomenit de grea.

— Ascultă, Fedea, şopti el. Era prima dată cînd îi spunea aşa. Zău, Fedea, împuşcă-mă! Ce zici? Nu mai am putere să îndur, ajută-mă.

— Nu pot, răspunse Serpilin înfiorat.

— Şi dacă m-aş chinui numai eu... dar vă sînt şi vouă povară... spuse Zaicikov, pronunţînd anevoie cuvintele.

— Nu pot, repetă Serpilin.

— Dă-mi pistoletul, mă împuşc singur.

Serpilin tăcea.

— Te temi de răspundere?

— N-ai voie s-o faci, spuse într-un tîrziu Serpilin, adunîndu-şi toată stăpînirea de sine. N-ai dreptul. Gîn- deşte-te la moralul oamenilor. Dacă am fi numai noi doi...

Nu-şi încheie fraza, dar muribundul nu numai că-l pricepu, ci îl şi crezu. Îl crezu că dacă ar fi fost singuri, numai ei doi, Serpilin nu i-ar fi contestat dreptul de a-şi trage un glonţ în tîmplă.

— O, ce chin, şopti Zaicikov, închizînd ochii, ce chin, Serpilin. Dacă ai şti... Nu mai pot!... Adoarme-mă, porunceşte doctoriţei să-mi dea un narcotic... Am ru- gat-o şi eu... nu vrea... spune că n-are... Controlează tu... poate m-a minţit...

Rămase iarăşi nemişcat, cu ochii închişi şi buzele strînse. Serpilin se ridică de lîngă el, se dădu deoparte şi o chemă pe doctoriţă.

— Nu e nici o speranţă? o întrebă el.

Doctoriţa tăcu, frîngîndu-şi a deznădejde mîinile ei mici.

— De ce mai întrebaţi? De trei ori am crezut pînă acum că-şi va da duhul. Nu mai are mult de trăit, cîteva ore cel mult.

— N-ai vreun narcotic, să-l adormim? o întrebă fără ezitare Serpilin.

Doctoriţa ridică spre el ochii mari de copil, speriaţi de moarte.

— N-avem dreptul! spuse ea.

— Ştiu că n-avem. Răspund eu, i-o reteză Serpilin. Ai sau n-ai?

— N-am, spuse ea, şi comandantului de brigadă i se păru că spune adevărul.

— Nu pot să-l văd cum se chinuie, se justifică Serpilin.

— Credeţi că eu pot? răspunse doctoriţa, şi pe neaşteptate începu să plîngă. Dădu să-şi şteargă lacrimile, şi le întinse pe toată faţa.

Serpilin o lăsă în voia ei.

Întorcîndu-se înapoi, se aşează lîngă Zaicikov şi îşi aţinti ochii pe faţa lui.

Obrazul muribundului se trăsese şi părea mult mai tînăr. Serpilin îşi aminti deodată că Zaicikov e cu şase ani mai tînăr ca el şi că la sfîrşitul războiului civil era doar un tinerel comandant de pluton, în timp ce el, Serpilin, comanda un regiment. Amintirea aceasta îi umplu sufletul de amărăciune. Era amărăciunea omului mai în vîrstă, în faţa căruia moare tovarăşul său mai tînăr, amărăciunea omului trecut de prima tinereţe, aplecat asupra trupului aproape neînsufleţit al unui alt om. ,,Eh, Zaicikov, Zaicikov, îşi spuse Serpilin în sinea sa, nu erai chiar dintre cei mai deştepţi cînd ţi-ai făcut stagiul la mine, ai muncit cum te-ai priceput — cînd mai bine, cînd mai rău ca alţii —, apoi ai luptat pe frontul finlandez, cu bărbăţie, sînt sigur — nu se dau două ordine aşa, de florile mărului —, şi nici lîngă Moghiliov nu te-ai temut, nu te-ai pierdut cu firea, ai comandat cu vrednicie cît ai putut să stai pe picioare, iar acum zaci şi-ţi dai sufletul aici, în pădure, şi nu ştii, şi niciodată nu vei mai şti cînd şi unde se va sfirşi războiul acesta... războiul căruia chiar de la început i-ai gustat tot amarul...”

— Măcar de s-ar păstra numărul diviziei, spuse deodată Zaicikov, deschizînd ochii şi observîndu-l pe Serpilin.

Nu, nu căzuse în nesimţire, zăcea şi se gîndea la acelaşi sau aproape la acelaşi lucru la care se gîndea şi Serpilin.

— Şi de ce să nu se păstreze? răspunse acesta, convins de cele ce spune. O să salvăm drapelul, o să ieşim din încercuire şi o să raportăm cum am luptat. Nu văd de ce nu l-am păstra! Nu l-am pătat pînă acum şi n-o să-l pătăm nici de-acum înainte, îţi dau cuvîntul meu de comunist...

— Toate ar fi cum ar fi, spuse Zaicikov, închizînd din nou ochii, dar prea mă doare rău. Du-te, ai treabă! termină el, abia suflînd, şi îşi muşcă iarăşi buzele, ne- maiputînd suporta durerea.

Pe la opt seara, detaşamentul lui Serpilin ajunse la marginea de sud-est a pădurii. Judecînd după hartă, mai aveau de străbătut vreo doi kilometri de dumbravă tînără, apoi urma

şoseaua, pe oare n-o puteau evita nicicum în drumul lor mai departe. Dincolo de şosea venea un sat, o fîşie de pămînt arabil, şi abia apoi începea din nou pădurea. Înainte de a ajunge la dumbravă, Serpilin îşi opri oamenii să se odihnească în vederea luptei de noapte pentru traversarea şoselei. Oamenii trebuiau să se odihnească şi să prindă putere. Mulţi dintre ei abia îşi mai tîrau picioarele, dar continuau să meargă, ştiind că dacă pînă seara nu vor ajunge la şosea şi n-o vor traversa în timpul nopţii, toate eforturile lor de pînă atunci vor rămîne inutile, şi vor fi nevoiţi să aştepte noaptea următoare.

Ocolind dispozitivul detaşamentului şi verificînd patrulele, după ce trimise cercetarea spre şosea, Serpilin se hotărî să se odihnească pînă la întoarcerea ei. Dar pînă să se poată odihni mai trecu destulă vreme. Abia îşi alesese un locşor pe iarba de la poalele unui copac umbros, că Şmakov se apropie de el şi, scoţînd din buzunarul pantalonilor un manifest nemţesc mototolit, aruncat probabil de mai multe zile în pădure, îl întinse lui Serpilin.

— Poftim, admiră-l. L-au găsit oamenii şi mi l-au adus. Probabil că le aruncă din avioane.

Serpilin îşi frecă ochii, care i se lipeau de somn, şi citi conştiincios tot manifestul, de la primul la ultimul rînd. Se spunea acolo că armatele lui Stalin au fost zdrobite, că s-au luat peste şase milioane de prizonieri, că armatele germane au cucerit Smolenskul şi se apropie de Moscova. De aici se trăgea concluzia că orice rezistenţă a devenit inutilă; după această concluzie urma o făgăduială: „de a lăsa în viaţă pe oricine se va preda de bunăvoie, inclusiv cadrele de comandă şi cele politice” de asemenea, se făgăduia că prizonierii vor fi hrăniţi de trei ori pe zi şi întreţinuţi în condiţii înde-obşte stabilite în lumea civilizată. Pe contrapagina manifestului era imprimată o schemă răşchirată; nume de oraşe nu figurau pe ea decît trei — Minsk, Smolensk şi Moscova —, dar în linii generale se putea deduce că săgeata de la nord a ofensivei germane ajungea departe dincolo de Vologda, iar cea de la sud înţepa cîmpiile dintre Penza şi Tambov. Săgeata din mijloc ajungea pînă aproape de Moscova, dar fără s-o atingă — alcătuitorii schiţei nu se putuseră hotărî totuşi să cucerească şi Moscova.

— Da-da, rîse batjocoritor Serpilin şi, păturind în două manifestul, îl înapoie lui Şmakov. Iată dar că pînă şi ţie îţi promit viaţa, tovarăşe comisar. Poate să ne predăm, ce spui?

— Chiar şi denikiniştii îşi fabricau mai cu cap fituicile de soiul ăsteia, răspunse Şmakov şi, întorcîndu-se spre Sinţov, care se afla în spatele lui, îl întrebă dacă mai are vreun chibrit.

Sinţov îşi scoase chibriturile din buzunar şi, apucînd hîrtia care i se întindea, dădu s-o aprindă fără s-o fi citit. Dar Şmakov îl opri.

— Stai, băiatule, întîi citeşte-o, că nu-i molipsitoare!

Sinţov citi manifestul cu un fel de nepăsare care-l uimi şi pe el însuşi. El, Sinţov, ucisese alaltăieri şi ieri doi fascişti, mai întîi cu puşca, apoi cu automatul nemţesc, ucisese poate şi mai mulţi, dar doi doborîse cu siguranţă. Şi voia să-i ucidă pe fascişti şi de acum încolo, aşa că manifestul acesta nu i se adresa lui...

„A lăsa în viaţă pe oricine... Pe oricine! Nu se scrie aşa ruseşte", îşi spuse el şi, hîrşîind un chibrit pe cutia umedă, aprinse un colţ al manifestului, care începu să se strîngă sul.

Între timp, fără a mai pierde vremea, Serpilin se pregătea soldăţeşte să tragă un pui de somn sub copacul care-i plăcuse. Spre uimirea lui Sinţov, printre puţinele lucruri strict necesare aflate în porthartul lui Serpilin se găsi şi o perniţă de cauciuc împăturită în patru. Balo- nîndu-şi caraghios obrajii supţi, Serpilin umflă perniţa şi-şi lăsă cu satisfacţie capul pe ea.

— E un dar al soţiei, pe care-l car pretutindeni cu mine! îi spuse el, zîmbind, lui Sinţov, care urmărea din ochi aceste pregătiri. Dar nu pomeni nimic despre amintirile ce-l legau de această perniţă: i-o trimisese de-a- casă soţia sa cu cîţiva ani în urmă, şi acest dar al ei îl însoţise în lunga lui călătorie pînă dincolo de cercul polar şi înapoi.

Şmakov nu voia să se culce cît timp avea să doarmă comandantul, dar Serpilin îl convinse că poate s-o facă.

— Oricum, astăzi noi doi tot n-o să ne putem odihni cu rîndul, spuse Serpilin. Noaptea n-o să putem dormi, te pomeneşti că va trebui să luptăm. Iar nedormit nu poate lupta nimeni, nici măcar comisarii! Aşa că fă bine şi închide ochii măcar pentru o oră, ca găina pe stinghie.

După ce ordonă să fie trezit îndată ce se va întoarce cercetarea, Serpilin se întinse fericit pe iarbă. Curînd, tot

sucindu-se de pe o parte pe alta, aţipi şi Şmakov. Sinţov, căruia Serpilin nu-i dăduse nici o dispoziţie, îşi învinse cu greu tentaţia de a se culca şi el. Dacă Ser-pilin i-ar fi spus de-a dreptul că se poate culca, n-ar fi rezistat şi ar fi adormit pe loc, dar Serpilin nu-i spusese nimic, şi Sinţov, luptînd cu somnul, porni să măsoare în lung şi-n lat poiana micuţă în mijlocul căreia, la poalele unui copac, se odihneau comandantul şi comisarul diviziei. Înainte vreme auzise că oamenii pot adormi cîteodată şi în mers, acum însă făcea proba pe propria-i piele, surprinzîndu-se uneori că s-a oprit şi îşi pierde echilibrul.

— Tovarăşe politruc, auzi el o voce cunoscută, chiar în clipa unei asemenea opriri involuntare.

În faţa lui se afla Horîşev.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Sinţov, alarmat de emoţia adîncă de pe chipul de băieţandru, de obicei netulburat şi vesel, al locotenentului.

— Nimic. Am descoperit un tun în pădure. Vreau să raportez asta comandantului de brigadă.

Horîşev continua să vorbească încet, probabil însă că vorba tun îl trezi pe Serpilin. El se aşează, sprijinindu-se în palme, se uită la Şmakov, care mai dormea, şi se ridică tiptil în picioare, făcînd un semn lui Horîşev să nu raporteze cu glas tare, ca să nu-l trezească pe comisar.

Apoi, îndreptîndu-şi bluza şi cerînd lui Sinţov să-l urmeze, se îndepărtă cu cîţiva paşi spre desişul pădurii. Abia aici îi dădu voie lui Horîşev să raporteze.

— Ia zi, despre ce tun e vorba? Nemţesc?

— Nu, e de-al nostru. Pe lîngă tun sînt cinci ostaşi.

— Proiectile?

— Nu le-a rămas decît un singur proiectil.

— Nu-i mare comoara. E departe de aici?

— La vreo cinci sute de paşi.

Serpilin îşi scutură umerii, ca pentru a alunga ur- mele somnului, şi ordonă lui Horîşev să-l conducă la tun.

Sinţov ar fi vrut să afle pe drum de ce faţa de obicei calmă a locotenentului este acum atît de agitată, dar Serpilin parcurse întreg drumul în tăcere, şi Sinţov nu se simţi în stare să tulbure această tăcere.

Peste cinci sute de paşi zăriră într-adevăr într-un brădet un tun antitanc de patruzeci şi cinci de milimetri. Lîngă tun, pe

pământul acoperit cu un strat gros de cetină roşcată, şedeau ostaşii lui Horîşev împreună cu cei cinci artilerişti despre care acesta îi raportase lui Serpilin.

La apariţia comandantului de brigadă, toţi săriră în picioare; artileriştii cu o clipă în urma puşcaşilor, totuşi înainte ca Horîşev să apuce a comanda.

— Bună ziua, tovarăşi artilerişti! salută Serpilin. Cine e mai mare printre voi?

Un plutonier, purtînd în cap o şapcă cu cozorocul rupt în două şi cu postav negru de artilerist, făcu un pas înainte. În locul ochiului stîng se vedea numai o rană tumefiată. Pleoapa celuilalt ochi tresărea de încordare. Dar plutonierul stătea bine înfipt în pământ, de parcă picioarele încălţate în cizme rupte i-ar fi fost ţintuite în piroane; braţul cu mîneca arsă şi sfîşiată se ridică sprinten spre cozorocul frînt, ca împins de un resort; el raportă cu un glas gros şi puternic, doar puţin gîtuit de emoţie, că el, plutonierul Şestakov din divizionul nouă

artilerie antitanc independent, este în prezent cel mai mare în funcţie şi că prin lupte grele a adus de lîngă Brest materialul rămas.

— De unde, de unde? întrebă uimit Serpilin, părîn- du-i-se că n-a auzit bine.

— De lîngă oraşul Brest, unde divizionul cu efectivul complet a angajat prima luptă cu fasciştii, mai mult scandă decît spuse plutonierul.

În brădet se înstăpîni o linişte adîncă.

Serpilin se uita la artilerişti, gîndindu-se dacă poate fi adevărat ceea ce a auzit. Şi cu cît se uita mai înde-lung la ei, cu atît îi era mai clar că tocmai această ispravă de necrezut este adevărul adevărat, iar tot ce scriu nemţii în manifeste despre pretinsele lor victorii nu sînt decît minciuni ticluite ca să ia ochii, şi nimic mai mult.

...Cinci chipuri înnegrite de foame, cinci perechi de braţe ostenite, muncite, cinci bluze murdare, albite de sudoare, sfîşiate de crengi, cinci automate nemţeşti capturate în luptă şi un tun, ultimul tun al divizionului, ajuns aici nu pe calea cerului, ci pe pămînt, şi nu prin- tr-o minune, ci purtat pe braţe ostăşeşti de la graniţă pînă aici, drum de patru sute de verste şi mai bine... Nu, minţiţi cu neruşinare, domnilor fascişti, n-o să fie cum vreţi voi!

— Pe braţe l-aţi cărat, sau cum? întrebă Serpilin, înghiţind nodul ce i se pusese în gît şi arătînd din cap spre tun.

Plutonierul răspunse, iar ceilalţi, nemaiputînd tăcea, confirmară în cor că l-au dus cum s-a putut: şi tras de cai, şi tras de ei, şi iarăşi de cai, şi iar pe braţe...

— Dar cum l-aţi trecut peste ape, şi aici, peste Nipru? întrebă din nou Serpilin.

— Pe o plută, acum două nopţi...

— Iar noi, uite că n-am trecut nici unul, zise deodată Serpilin şi, deşi spunînd asta îi cuprinse într-o singură privire pe toţi, ostaşii lui aflaţi acolo simţiră limpede că reproşul comandantului se adresează unui singur om — lui însuşi.

Apoi Serpilin se uită iarăşi la artilerişti.

— Se spune că aveţi şi proiectile!

— Unul singur, ultimul, răspunse plutonierul, cu glas vinovat, de parcă numai el purta răspunderea că n-a reuşit să completeze unitatea de foc a tunului.

— Dar penultimul proiectil unde l-aţi tras?

— Aici, la vreo zece kilometri. Plutonierul întinse mîna în direcţia unde, dincolo de pădure, trecea şoseaua. Noaptea trecută l-am scos în marginea şoselei sub un desiş de tufe şi am tras cu ochire directă asupra unei coloane auto, i-am plesnit una drept în farurile maşinii din frunte!

— Şi nu v-aţi temut că or să vă caute în pădure?

— Ne-am săturat să ne tot temem, tovarăşe comandant de brigadă. Las' să se mai teamă şi ei de noi!

— Şi chiar nu v-au căutat? N-au scotocit pădurea?

— Nu. Doar au răscolit totul în jur cu minele. Atunci l-au rănit de moarte pe comandantul divizionului.

— Şi unde se află? întrebă repede Serpilin şi, înainte de a primi răspunsul, se dumeri singur.

Mai deoparte, în direcţia spre care se aţintea privirea plutonierului, sub un pin uriaş şi bătrîn, golaş aproape pînă-n creştet, se vedea movila galbenă a unui mormînt proaspăt; pînă şi baioneta nemţească, lată ca un hîrleţ, cu care oamenii tăiaseră brazdele de iarbă pentru a acoperi mormîntul, mai era înfiptă în pămînt, ca o cruce nesolicitată.

Pe tulpina pinului de deasupra moviliţei de mormînt mai lăcrimau cu picuri de răşină două crestături adînci încrucişate. Pe alţi doi pini, aflaţi în dreapta şi în stînga mormîntului, se căscau răni la fel de crude, ca o provocare adresată soartei, ca făgăduiala tăcută a unei întoarceri.

Serpilin se apropie de mormînt, îşi smulse şapca din cap şi rămase aşa multă vreme, cu ochii-n pămînt. Ai fi spus că se străduie să vadă prin învelişul de lut ceea ce nimănui nu-i mai era dat să vadă vreodată — chipul omului care, prin lupte grele, izbutise să aducă de la Brest pînă la această pădure de peste Nipru tot ce mai rămăsese din divizionul lui: cinci ostaşi şi un tun cu ultimul lui proiectil.

Serpilin nu-l văzuse niciodată, dar i se părea că ştie foarte bine ce fel de om a fost. Un om alături de care ostaşii se aruncă în foc şi în apă, un om al cărui trup fără viaţă este scos de sub gloanţe cu preţul vieţii, un om ale cărui ordine sînt executate şi după moarte. Un om cum trebuie să fii ca să-i aduci pînă aici pe aceşti oameni cu tunul lor...

Dar şi ei, aceşti oameni pe care i-a condus el, erau demni de un asemenea comandant. El a fost astfel pentru că a mers cu ei...

Într-un tîrziu, Serpilin îşi puse şapca pe cap şi, fără o vorbă, strînse, pe rînd, mîinile celor cinci artilerişti. Apoi întoarse capul spre mormînt şi-i întrebă scurt:

— Cum îl chema?

— Căpitanul Gusev.

— Nu trebuie să notezi, tot n-am să uit pînă-n ceasul morţii, spuse Serpilin văzînd că Sinţov duce mîna la porthart. Sau poate-i mai bine totuşi să notezi — toţi sîntem muritori! Trece-i şi pe artilerişti în controale! Vă mulţumesc pentru serviciul credincios, tovarăşi! Cît despre ultimul vostru proiectil, cred că-l vom trage încă în lupta care ne aşteaptă în noaptea asta!

Printre ostaşii lui Horîşev, care sitäteau alături de artilerişti, Serpilin observase mai demult capul cărunt al lui Baranov, dar abia acum îi întîlni privirea şi, cutre- mjurîndu-se de dispreţ, citi în ochii lui groaza ce i-o inspira lupta iminentă.

— Tovarăşe comandant de brigadă, răsună din spa-tele ostaşilor o voce de femeie, şi peste o clipă apăru silueta micuţă a doctoriţei, vă cheamă tovarăşul colo-nel!

— Colonelul? întrebă nedumerit Serpilin. Tot gîndul lui era absorbit de Baranov, şi în prima clipă nu putu înţelege nicicum despre care colonel este vorba. Da, bine, să mergem, să mergem! spuse el apoi, dîndu-şi seama că esite vorba de Zaicikov.

— Dar ce s-a întîmplat aici? De ce nu m-aţi chemat? întrebă necăjită doctoriţa, lipindu-şi palmele în dreptul pieptului, cînd observă grupul de oameni strînşi în jurul mormîntului proaspăt acoperit.

— Nu-i nimic, să mergem, era tîrziu să-ţi mai cerem ajutorul! murmură Serpilin şi, lăsîndu-şi mîna grea pe umerii ei, într-o mîngîiere aspră, o întoarse aproape cu sila şi porni alături de ea, fără a-şi retrage mîna.

„N-are nici credinţă, nici onoare, nici conştiinţă, continua el să-l judece în gînd pe Baranov, în timp ce mergea alătura de doctoriţă. Cît timp războiul mai părea departe, dumnealui se lăuda că o să înaintăm ca în brînză, dar cum a început, a şi luat-o la goană din faţa lor. Şi de vreme ce s-a speriat, de vreme ce-i îngrozit, înseamnă că pentru el totul s-a isprăvit, totul e

pierdut, n-o să mai învingem! Ba vezi să nu! Afară de tine mai există pe lume şi căpitanul Gusev, există artile- riştii lui, şi mai existăm şi noi păcătoşii, viii şi morţii, şi uite, mai există şi doctoriţa asta micuţă, care tre- buie să ridice naganul cu amîndouă mîinile ca să poată trage...”

Într-un tîrziu, Serpilin îşi dădu deodată seama că braţul lui uriaş tot se mai sprijină pe umărul slăbuţ al doctoriţei, nu numai că se sprijină, ci îl şi apasă din greu. Iar ea, ea păşeşte de parcă nici nu i-ar băga de seamă povara, ba s-ar părea chiar că-şi saltă dinadins umărul ca să-l susţină. Merge şi nici nu bănuieşte probabil că există pe lume şi oameni ca acest Baranov.

— Uite, vezi, mi-am uitat mîna pe umărul dumitale, spuse el cu o voce cam surdă şi mîngîioasă, trăgîndu-şi mîna.

— Nu-i nimic, sprijiniţi-vă dacă sînteţi ostenit, răspunse ea. Nici nu vă închipuiţi ce puternică sînt.

,,Da, eşti puternică, îi răspunse Serpilin în gînd. Cu oameni ca tine nu ne prăpădim noi, asta-i lege.” Ar fi vrut să-i spună acestei femei micuţe o vorbă caldă şi încurajatoare, un fel de replică la propriile sale gînduri despre Baranov, dar nu găsi ce anume să-i spună, şi curînd ajunseră tăcuţi la locul în care se afla Zaicikov.

— L-am adus, tovarăşe colonel, şopti doctoriţa, lăsîn- du-se în genunchi lîngă targă şi înclinîndu-se mult spre obrazul lui Zaicikov.

Serpilin se lăsă şi el în genunchi lîngă ea. Doctoriţa însă se trase mai într-o parte, ca să nu-l împiedice să se aplece spre Zaicikov.

— Tu eşti, Serpilin? întrebă Zaicikov cu o şoaptă nedesluşită.

— Eu.

— Ascultă. Uite ce vreau să-ţi spun, şopti el şi mai încet, după care tăcu din nou.

Serpilin aşteptă un minut, două, trei, dar nu-i fu dat să mai afle ce a vrut să-i spună noului comandant al diviziei fostul ei comandant, în ultima lui secundă de viaţă.

— A murit! murmură abia auzit doctoriţa.

Serpilin îşi scoase încet şapca din cap, rămase cam un minut în genunchi cu capul descoperit, apoi, dezdoin- du-şi anevoie genunchii, se ridică în picioare şi se îndepărtă fără să spună o vorbă.

Cercetaşii se întoarseră şi raportară că pe şosea se află patrule nemţeşti şi clocoteşte o intensă circulaţie de maşini în direcţia Ceausî.

— Da, după cum se vede, va trebui să luptăm, spuse Serpilin. Deşteptaţi şi încolonaţi oamenii!

Acum, aflînd că presupunerile lui se confirmă şi că sînt prea puţine şanse să poată traversa şoseaua fără luptă, Serpilin reuşi să se scuture definitiv de apăsătoarea osteneală fizică ce-l copleşea încă de dimineaţă. Era ferm hotărît să ducă pe toţi aceşti oameni, care se sculau din somn cu armele în mînă, acolo unde trebuia să-i ducă — la ai lor! Nu se gîndea şi nu voia să se gîndească la nimic altceva, deoarece pentru el nu era altceva mai important acum.

El nu ştia şi nici nu putea să ştie încă în noaptea aceea întreaga însemnătate a tot ce făcuseră şi pînă atunci oamenii lui. Şi asemeni lui, asemeni subordonaţilor săi, alte mii de oameni, în alte mii de locuri, luptînd pe viaţă şi pe moarte cu o dîrzenie neprevăzută în planurile nemţeşti, nu-şi dădeau încă seama de întreaga însemnătate a faptelor lor.

Ei nu ştiau şi nici nu puteau să ştie că generalii armatelor nemţeşti, încă victorioase, care pe atunci mai înaintau spre Moscova, Leningrad şi Kiev, peste cincisprezece ani aveau să denumească această lună iulie a anului nouă sute patruzeci şi unu lună a speranţelor lor înşelate, a succeselor care n-au devenit victorii.

Ei nu puteau să prevadă aceste viitoare mărturii făcute de duşman cu amărăciune, dar aproape fiecare dintre ei a pus umărul, atunci în iulie, pentru ca lucrurile să se desfăşoare tocmai aşa.

Serpilin stătea cu urechea ciulită la comenzile cu glas scăzut, care ajungeau pînă la el. Coloana şerpuia în linişte prin întunericul ce cuprinsese pădurea. Deasupra creştetelor ei zimţate se înălţa o lună stacojie şi turtită. Se termina prima zi a încercuirii...

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

După succesul luptelor ofensive din august şi septembrie de lîngă Elnea, în fîşia Frontului de Vest se statornicise o relativă acalmie. Brigada de tancuri a locotenent-colonelului Klimovici se afla în pădurile de la sud de Elnea; batalionul ei de cercetare ocupa pe limita dinainte, ca o obişnuită unitate de infanterie, un sector de apărare de patru kilometri.

Înainte de război, Klimovici comandase o brigadă de tancuri staţionată lîngă Slonim. Din oamenii cu care începuse războiul nu-i mai rămăseseră în unităţi decît şaptezeci. Unii muriseră în timp ce brigada îşi croia drum să iasă din încercuire prin pădurile dinspre Sluţk şi Bobruisk, alţii căzuseră acoperind Moghiliovul, iar cei din urmă fură şterşi din controale în august şi septembrie chiar aici, lîngă Elnea.

Înaintea luptelor de aici, brigada fu completată jumătate cu tancuri vechi ,,BT-7", jumătate cu tancuri noi — ,,T-34", sau, cum începu să le spună curînd toată lumea, „treizecipatruri". Treizecipatrurile se dovediră a fi maşini de mare clasă, şi tocmai de aceea în luptele de lîngă Elnea tot greul căzu asupra lor. În fiecare batalion se iviră goluri mari, dar brigada nu fu retrasă din prima linie, făgăduindu-i-se noi completări de oameni şi maşini chiar acolo, pe poziţie. De data asta urma să primească doar treizecipatruri. După luptele de la Elnea, îndrăgostit de aceste maşini, Klimovici le aştepta sosirea cu o nerăbdare lesne de înţeles la un tanchist, care de la începutul războiului se mai salvase de două ori doar ca prin minune din cele două tancuri „BT-7", cuprinse de foc ca nişte cutii de chibrituri. Devenise limpede încă de la Halhin-Gol că aceste

tancuri uşoare, cu viteză mare, au o putere de foc insuficientă şi un blindaj prea slab. Şi totuşi, nemaiapucînd să i se înlocuiască maşinile vechi cu treizecipatrurile promise, Klimovici începuse războiul pe graniţa apuseană tot cu acele învechite „BT-7”

Într-a cincea zi de război era cît pe ce să împuşte în faţa frontului pe un comandant de companie, care, cuprins de o criză de furie neputincioasă, începuse să strige de faţă cu oamenii că nu se poate lupta cu aceste prăpădite „BT-7”. Dar peste numai o oră, acelaşi comandant de companie se avîntase în luptă, şi după ce distrusese un tanc german, arsese împreună cu tancul său, sub ochii lui Klimovici.

Lîngă Elnea, locotenent-colonelul încercase un sentiment complex: pe de o parte era mîndru de tanchiştii săi, care pe noile maşini spărgeau tancurile nemţeşti ca pe nişte nuci, iar pe de altă parte nu putea uita amărăciunea copleşitoare de la începutul războiului, cînd nu avusese nici o maşină de acest fel şi fusese nevoit să piardă două tancuri pentru unul, în împrejurări în care ar fi putut să piardă numai unul pentru două.

Acum, în timpul acalmiei, reparase toate vechile tancuri „BT-7” rămase în brigada lui şi se străduia cu îndîrjire să-i convingă pe subordonaţii săi că se poate lupta şi pe aceste miaşini, dar în adîncul sufletului aştepta noile tancuri cu o nerăbdare pătimaşa, cum nu mai aşteptase nimic în viaţă.

Fusese şi înainte ceea ce se cheamă un „militar sadea”, acum însă, cînd serviciul militar devenise din serviciu — război, el îi ocupa toate gîndurile şi tot sufletul. Se gîndea numai la brigada lui şi la nimic altceva, pentru că altceva nici nu mai avea pe lume. Înainte de război au fost patru oameni în casa lui; trei îi erau dragi, iar faţă de al patrulea se simţea obligat: trebuia să-i poarte de grijă; primii trei erau: fiica sa, fiul său şi soţia sa, iar al patrulea — mama soţiei. Într-a treia zi de război, toţi patru fuseseră ucişi de o bombă, într-un automobil, pe şosea, chiar în clipa cînd îi socotise salvaţi. Cînd i se anunţase vestea, brigada de tancuri era în plină luptă, şi el nu avusese răgazul nici măcar să asiste la în- mormîntarea a ceea ce mai rămăsese dintr-înşii.

N-avea decît treizeci de ani, şi dacă cuiva i-ar fi trecut prin cap să-l întrebe: ,,Da, e adevărat că ţi s-a întîmplat un lucru

cum nu se poate mai îngrozitor, dar mai ai înaintea ta o viaţă de om; e poisibil oare ca nimic să nu mai poată înlocui ceea ce ai pierdut? — probabil că atunci, în ciuda durerii nemăsurate, Klimovici ar fi răspuns cu toată cinstea: ,,Ba cred că da!" Dar în tot răstimpul acestor luni, nici unul din cei care-i auzeau glasul dur şi-i vedeau expresia de nepătruns a feţei nu s-a gîndit să-l întrebe cum are de gînd el, omul care a rămas singur pe lume, să trăiască după război. Şi nici el nu se gîndea cum va trăi după război. El însuşi întruchipa războiul, şi atîta timp cît războiul dura, afară de cerinţele şi interesele imediate ale războiului, pentru el, după pierderea familiei, nu mai exista nimeni şi nimic.

În seara de 1 octombrie, Klimovici stătea la statul- major al brigăzii, într-o izbă strîmbă şi murdară pe din afară, dar frecată lună pe dinăuntru — era pedant şi-i plăcea curăţenia — şi citea ***Noile întîmplări ale bravului soldat Svejk,*** opera satirică a unui corespondent de front. Majoritatea oamenilor de aici citeau cu plăcere aceste povestiri, lui Klimovici, însă, ele nu-i plăceau. Deocamdată încă, atîta timp cît nemţii ne loveau mai tare decît îi loveam noi pe ei, după părerea lui era prea devreme să rîdem de ei. Totuşi continua să citească aceste povestiri, pentru că se obişnuise să citească rînd cu rînd ziarul de front, căutînd acolo lucruri de practic folos pentru serviciul lui.

Deodată sună telefonul. Păturind ziarul în aşa fel încît locul la care ajunsese să fie chiar la îndoitură, ca apoi să nu mai piardă vreme să-l caute, Klimovici ridică receptorul. Era comandantul batalionului de cercetare, carie-i raporta un lucru deosebit de ciudat: în faţa batalionului lor, în spatele frontului nemţesc, începuse un foc susiţinut de mitraliere, automate şi puşti, răsunau de asemenea explozii de grenade. Klimovici luă receptorul de la ureche, deschise larg ferestruica şi îşi încordă auzul. Urechea lui bine antrenată prinse zvonul unei lupte îndepărtate.

— Vin la dumneata. Aşteaptă-mă, spuse Klimovici.

Pe limita dinainte, în pădure, era întuneric şi umezeală, căzuse nu demult un ropot de ploaie. Locotenentul trimis în întîmpinarea lui Klimovici mergea la cîţiva paşi înainte, braţele lui strînse pe automat împungeau cu coatele ascuţite foaia de cort udă de ploaie. Trecînd pe lîngă un tanc ,,BT-7", mascat

într-un şanţ de tragere adînc, Klimovici se gîndi din nou la ceea ce-l preocupa necontenit în ultima vreme: ,,De-ar veni mai curînd treizecipatrurile acelea!”

Punctul de observare se găsea chiar la marginea pădurii. Ziua, de acolo se vedea ca-n palmă o fîneaţă necosită coborînd în pantă dulce spre un pîrîu, şi dincolo de el, o altă fîneaţă urcînd tot aşa de dulce spre altă pădure, aceasta din urmă fiind dincolo, la nemţi. Lîngă pîrîu se zăreau două tancuri arse: un „BT-7” de-al nostru şi un ,,T-4” nemţesc. Stăteau acolo, alături, de aproape o lună, nedespărţite, ca doi gemeni.

Deasupra pădurii ocupate de nemţi ise înălţau cînd ici, cînd colo, rachete de semnalizare albe şi roşii, şi izbucneau sclipiri de explozii. Focul mitralierelor şi puştilor nu mai venea de la un kilometru şi jumătate de limita dinainte a apărării nemţilor, aşa cum rapor- tase cu jumătate de oră în urmă comandantul batalionului de cercetare, ci de mult mai aproape. De la punctul de observare pînă la prima linie a nemţilor erau patru sute de metri, iar schimbul de focuri răsuna acum la vreo cinci sute de metri dincolo de ea, cam acolo unde, potrivit datelor culese de cercetaşi, se afla a doua linie a şanţurilor de tragere nemţeşti.

Klimovici fu copleşit de aceeaşi emoţie care-i cuprinsese pe toţi cei aflaţi la punctul de observare: toţi se gîndeau la acelaşi lucru, temîndu-se să dea crezare bănuielii lor.

— Ivanov, echipajele pe tancuri! ordonă Klimovici tînărului comandant al batalionului de cercetare, după ce luă cunoştinţă de cele observate de acesta în ultima jumătate de oră.

— Am înţeles, echipajele pe tancuri! spuse Ivanov şi nu se putu reţine de a întreba: Adică atacăm ca să le ieşim în întîmpinare, tovarăşe locotenent-colonel?

— Asta o să hotărîm văzînd şi făcînd. Executarea! spuse Klimovici şi, coborînd în adăpost, ceru telefonistului să-i facă legătura eu statul-major al armatei.

Mai telefonase la armată şi înainte de a porni în- coace, acum însă venise timpul să raporteze din nou. Nici nu apucă telefonistul să învîrte o data manivela aparatului, cînd răsună un apel: statul-major îl căuta pe comandantul brigăzii.

— Ce vezi dumneata acolo? Raportează! se auzi glasul comandantului armatei.

Klimovici raportă că vede rachete şi explozii, că în spatele liniilor, nemţeşti se duce o luptă şi că de la el pînă la locul luptei sînt cam opt-nouă sute de metri.

— Vecinul dumitale din stînga raportează acelaşi lucru, îl informă comandantul. Dar lupta se dă în dreapta lui, adică chiar în faţa dumitale, pe un front îngust. Cum apreciezi situaţia şi ce ai de gînd să faci?

Klimovici spuse care este părerea lui şi a oamenilor din batalionul de cercetare: în sectorul lor îşi croieşte drum prin liniile nemţeşti o unitate care vrea să iasă prin luptă din încercuirea inamică. El cerea permisiunea de a-şi apropia tancurile şi a executa o cercetare prin luptă la stînga şi la dreapta sectorului în care se aud zgomotele de luptă din spatele nemţilor.

Receptorul rămase mut cîteva clipe, apoi comandantul spuse că, după informaţiile lui, în spatele apropiat al inamicului nu se mai află de mult nici o unitate încercuită. Pe urmă îl făcu atent că este posibil ca totul să nu fie decît o provocare dibace, a cărei ţintă ar fi mai întîi să ne atragă înainte, iar apoi să ne respingă şi să intre pe urmele batalionului în dispozitivul nostru.

— Am în vedere şi această posibilitate, tovarăşe comandant, spuse Klimovici. Iau măsuri de prevedere, las în ambuscadă treizecipatrurile.

— Cîte ai acum, unsprezece, nu? îl întrerupse comandantul.

Fiecare treizecipatru era pe atunci o comoară chiar şi la nivelul armatelor, şi comandantul le ştia numărul ca pe degete.

— Da, unsprezece, confirmă Klimovici. Dar dacă sînt totuşi ai noştri, dacă-şi croiesc drum, nu-i putem lăsa fără o mînă de ajutor, tovarăşe comandant.

Receptorul amuţi iarăşi. Klimovici auzea la celălalt capăt al firului un zvon de glasuri, dar nu putu distinge ce spun: probabil că comandantul se sfătuia chiar acolo, la aparat, cu un membru al Consiliului militar sau cu şeful statului-major.

— Intră în acţiune, răspunse el peste vreun minut. Raportează la fiecare jumătate de oră.

Klimovici lăsă receptorul şi fără să mai piardă vreme începu să se pregătească de atac: puse iarăşi mîna pe telefon şi vorbi cu comandanţii de batalioane. Dădea ordine şi dispoziţii, iar, în faţa lui lupta creştea, creştea mereu, mutîndu-se ba în stînga,

ba în dreapta, ba răz- bătînd înainte, ba retrăgîndu-se îngrijorător. Nu, asta nu putea fi o provocare; acolo, la opt sute de metri de ei, între prima şi a doua linie a poziţiilor nemţeşti, se zbăteau, mureau, răzbeau înainte, se rostogoleau înapoi tovarăşi de-ai lor, înghesuiţi din toate părţile şi strangulaţi tot mai mult de cercul de foc al armelor nemţeşti. Ai fi spus că acolo, intre poziţiile fasciste, se zvîrcoleşte o inimă vie, însîngerată, pe care nemţii o înţepau din toate părţile cu săgeţile automatelor, o străpungeau cu rafalele mitralierelor, o sfîrtecau cu salvele aruncătoarelor de mine...

Dacă comandantul i-ar fi interzis lui Klimovici să sară în ajutorul celor încercuiţi, care străbătuseră cu siguranţă sute de kilometri, iar acum se prăpădeau la doi paşi de-ai lor, ziua aceasta ar fi rămas în amintirea lui Klimovici ca cea mai neagră zi din viaţa lui ostăşească. Dacă i s-ar fi spus dinainte că, sărindu-le în ajutor, va muri el însuşi, el ar fi pornit totuşi la luptă fără, a şovăi nici o clipă.

Iar cînd această inimă rănită şi sfîşiată, din mijlocul poziţiilor, nemţeşti, se avîntă cu un ultim elan însîn- gerat şi răzbătu încă două sute de metri spre prima linie a şanţurilor de tragere vrăjmaşe şi, concomitent, cele opt tancuri „BT-7", împreună cu cei o sută cincizeci de ostaşi ai batalionului de cercetare, ţîşneau în întîmpinarea ei pe întuneric, luînd în piept poziţiile nemţeşti, acţiunea aceasta nu mai era un simplu şi curajos atac de noapte, ci o irezistibilă şi coordonată pornire sufletească a tuturor ostaşilor acestui batalion rărit de lupte grele şi îndelungi.

Planul lui Klimovici — de a izbi în dreapta şi în stînga fîşiei pe unde încercau să iasă din încercuire ai noştri — se dovedi bun şi îşi arătă roadele din primul minut. Nemţii, care se concentraseră, venind prin şanţurile de tragere şi de comunicaţie spre locul unde presupuneau că se va face ruperea pentru a înfunda cu un dop viu acest loc îngust ca un gît de sticlă, auzind din două părţi huruit de tancuri şi strigăte de „ura", înce-pură din nou să se întoarcă la locurile lor din dreapta şi din stînga. La vreme de noapte, o asemenea depla-sare repetată nu se putea să nu işte haos; şi acest haos se iscă cu atît mai vîrtos, cu cît pătrunderea din spate şi atacul de front erau pentru nemţi o surpriză dublă.

Lupta se încheie peste o oră. Mai pîlpîi o vreme ba ici, ba colo. Curînd însă se potoli definitiv, şi numai undeva departe, în întuneric, ca într-o găleată goală, ţăcăniră iarăşi serii întîrziate de automate. Klimovici pierduse două tancuri, care săriseră în aer pe nişte mine nemţeşti, şi cincisprezece oameni, căzuţi sub foc pe ambele maluri ale pîrîiului. În schimb, chiar şi după datele sumare din timpul nopţii, un batalion întreg — mai bine de trei sute de oameni — îşi făcuse drum prin haosul luptei peste poziţiile nemţeşti. Şi acum, năuci de fericire, rupţi şi flămînzi, sănătoşi şi răniţi, strîngîndu-şi încă armele ila piept, ostaşii scăpaţi din încercuire se scurgeau prin şanţurile de tragere în bordeiele tanchiştilor.

Posturile de radio din întreaga lume urmăriseră cum avioane şi spărgătoare de gheaţă din şase ţări salvau de pe gheţurile veşnice doisprezece oameni din expediţia lui Nobile; ziarele din întreaga lume au descris cum aviatorii salvau pe oamenii de pe Celiuskin, că- zuţi prizonieri ai gheţurilor zeci de milioane de oameni au aşteptat cu sufletul la gură veşti de la cele trei expediţii care au pornit concomitent spre banchiza Polul Nord, ca să salveze de acolo patru oameni.

Ceea ce s-a petrecut în noaptea aceea în sectorul batalionului de cercetare al brigăzii şaptesprezece de tancuri nu ocupa însă decît o jumătate de pagină din sinteza operativă a frontului respectiv şi nici nu ajunse în rîndurile comunicatului Biroului sovietic de informaţii. Dar cea mai mare din toate bucuriile accesibile sufletului omenesc, bucuria oamenilor care au putut salva alţi oameni, nu fu întunecată de fel din această pricină. Şi bucuria aceasta a răsunat toată noaptea în inimi, a luminat chipurile şi a încălzit strîngerile de mînă în fiecare bordei şi adăpost al brigăzii de tancuri a lui Klimovici, pretutindeni unde salvaţi şi salvatori şedeau alături, se îmbrăţişau, se sărutau, se întrerupeau unii pe alţii povestind fără şir cum s-a petrecut totul, mîn- cau pe săturate pîine, caşă şi conserve de carne şi adormeau, somn fără vise, pe paturi de campanie, pe laviţe, pe pămîntul tare, pe culcuşuri ţepoase de ramuri de pin.

Comandantul grupului ieşit din încercuire, comandantul de brigadă Serpilin, fusese rănit în ultima luptă la ambele picioare. Aghiotantul lui şi doi pistolari îl aduseră pe o manta în izba lui Klimovici şi-l întinseră pe un pat ţărănesc aşternut cu o plapumă albastră vătuită. Serpilin stătea culcat, cu spatele

sprijinit de două perne înalte şi albe, deşirat, murdar, nebărbierit, cu părul cărunt şi rar, încîlcit, dar cu ţinuta regulamentară, cu ordinul Drapelul Roşu şi medalia 20 de ani ai R.K.K.A.[1] prinse pe piept şi cu romburile la locul lor pe petliţele murdare: pe una din petliţe — rombul original, doar cu emailul sărit, pe cealaltă — rombul de postav decupat din panglica unei şepci vechi.

Picioarele comandantului, cu pantalonii tăiaţi deasupra genunchilor, zăceau pe plapuma albastră şi sîngerau mereu, înroşind bandajele mînjite cu noroi.

După ce-l întinseră pe pat, pistolarii ieşiră împreună cu ostaşul însoţitor al lui Klimovici, care se grăbi să-i scoată din izbă şi să le dea ceva de mîncare, iar aghiotantul lui Serpilin — un politruc foarte înalt, cu faţa suptă — rămase ca un înger păzitor la căpătîiul rănitului şi, sprijinindu-se cu coatele de tăblia patului, nu-şi lua ochii de la chipul comandantului său.

Klimovici trase un taburet şi se aşează lîngă pat.

— Tovarăşe comandant de brigadă, am chemat medicul, trebuie să sosească dintr-un minut într-altul. Înainte de a sta de vorbă, permiteţi-ne să vă pansăm.

— Lasă doctorul, locotenent-colonele, spuse Serpilin cu glas înfundat, dar puternic, abia mişcîndu-şi buzele. Expediază-mă direct la batalionul medico-sanitar: aici tot n-am să pot fi operat. Dar mai întîi fă-mi legătura cu comandantul armatei. Ai fir direct?

— Am.

— Cine e comandantul vostru?

Klimovici spuse numele comandantului.

— Serghei Filippovici? întrebă Serpilin, şi pe chipul lui chinuit trecu umbra unui surîs.

— Da.

— Am fost colegi la Academie. Fă-mi legătura!

Fără nici o obiecţie, Klimovici puse mîna pe telefon. Oricum, tot trebuia să raporteze şi el la armată. Şi aşa era în întîrziere cu vreo zece minute, din pricina agitaţiei iscate în tranşee.

— Raportează locotenent-colonelul Klimovici, spuse el cînd auzi glasul comandantului armatei. În urma luptei purtate, în dispozitivul meu a ajuns un grup de circa trei sute de oameni cu arma în mînă. Comandantul grupului vrea să vă vorbească.

---

[1] Armata Roşie Muncitorească — Ţărănească (n. ed.).

— Dă-mi-l, spuse comandantul armatei, şi în glasul lui se auzi acelaşi tremur de emoţie ca într-al lui Klimovici.

Ocolind masa şi trăgînd firul de sub picioarele ei, Klimovici aduse aparatul lîngă pat. Serpilin îşi dădu capul pe spate, zări deasupra sa chipul aghiotantului şi-i făcu din ochi un semn, pe care acesta îl pricepu îndată: săltă pernele şi-l ajută pe comandantul de brigadă să se ridice în capul oaselor.

— Tovarăşe comandant de armată, spuse rănitul în receptor, dar de data asta nu cu glas înfundat, cum vorbise cu Klimovici, ci tare de tot, din fundul pieptului, raportează comandantul de brigadă Serpilin! Am scos din încercuire şi am adus la dispoziţia dumneavoastră divizia o sută şaptezeci şi şase de puşcaşi, care mi-a fost încredinţată... Te salut, Serghei Filippovici, vorbeşte Serpilin...

Şi abia aici, la aceste ultime cuvinte, vocea lui slăbi, un spasm îi strînse gîtul, înăbuşind hohotul de plîns ce sta să izbucnească, şi trupul se prăvăli pe o parte, împreună cu ambele perne, pe care aghiotantul nu le mai putu reţine la vreme. Receptorul căzu pe jos. În timp ce-l ridica, locotenent-colonelul Klimovici auzi vorbele pe care le spunea comandantul, socotind că vorbeşte tot cu Serpilin.

— Serpilin, care Serpilin?... Tu erai, Feodor Feodo- rovici? răsuna glasul comandantului în receptorul lipit acum de urechea lui Klimovici, pentru că Serpilin zăcea în pat fără cunoştinţă.

Medicul care intrase între timp se şi apucă să taie feşile murdare, iar sora rînduia grăbită pe taburetul de lîngă pat seringa şi fiolele pentru injecţie.

— De ce taci, Serpilin? Tu eşti, sau nu? Care Serpilin? De ce nu vorbeşti? striga cu glasul întretăiat de emoţie comandantul armatei. Iar Klimovici se uita la rănitul leşinat, uitînd că de mult s-ar fi cuvenit să-i spună comandantului că la telefon se află el, Klimovici, şi nu Serpilin.

— Tovarăşe comandant, spuse el într-un tîrziu, dez- lipindu-şi privirea de la Serpilin, căruia medicul îi ştergea braţul cu eter, pregătindu-se să-i facă o injecţie. La aparat locotenent-colonelul Klimovici, am luat eu receptorul, pentru că comandantul de brigadă e rănit şi şi-a pierdut cunoştinţa.

— Cum arată? întrebă comandantul armatei. Înalt, uscăţiv, cu părul rar?...

— Chiar aşa, răspunse Klimovici fără să se uite la Serpilin, pentru că în mintea lui se întipărise pentru toată viaţa imaginea lui Serpilin: înalt, uscăţiv, cu părul rar. Ştia că nu va uita niciodată că unul din romburile lui de pe petliţe şi-a pierdut emailul, iar celălalt a fost decupat din panglica unei şepci vechi, că pe piept avea prins ordinul Drapelul Roşu şi medalia 20 de ani ai A.R.M.Ţ şi că este un om cu care armata va fi întotdeauna armată, chiar dacă s-a retras de la graniţă tocmai pînă la Elnea — un bărbat la care nu trebuie să te uiţi de două ori ca să înţelegi şi să nu mai uiţi niciodată ce fel de om e.

— El este! strigă bucuros comandantul armatei. De unde a răsărit? A fost doar...

Comandantul fu cît pe ce să spună ceea ce nu era de loc necesar să ştie şi Klimovici. Apoi însă, după o scurtă pauză, spuse că va veni îndată la ei.

— Ai un medic la tine acolo? Ce spune?

— Am, tovarăşe comandant, îl întreb îndată. Klimovici se întoarse spre medic: Comandantul armatei vrea să vină încoace, întreabă în ce stare se află rănitul.

Medicul mai stătea aplecat asupra lui Serpilin cu seringa în mînă.

— N-are voie să vină aici, răspunse el, spre uimirea lui Klimovici, fără măcar să întoarcă privirea. O să-i punem numaidecît nişte legături şi o să-l transportăm la batalionul medico-sanitar, direct pe masa de operaţie. Fiecare minut e preţios. Raportaţi comandantului de armată.

— Tovarăşe comandant — transmise Klimovici la receptor. — Medicul spune că rănitul trebuie transportat imediat la batalionul medico-sanitar, direct pe masa de operaţie. Şi în timp ce vorbea auzi cum comandantul oftează adînc, direct în receptor, apoi mormăie încet şi amar o înjurătură.

— Bine, spune medicului să-l transporte. Mai spu- ne-i că am să vin şi eu la batalionul medico-sanitar, poate mai ajung înainte de operaţie... Sau nu, mai bine nu-i spune; mai ştii, ar putea să se emoţioneze şi să taie anapoda. Spune-i că am să vin la batalionul me-dico-sanitar îndată după operaţie. Restul ai să-l raportezi la telefon şefului de stat-major după ce-l vei ex-pedia pe Serpilin. Eu am terminat.

Peste zece minute aduseră o targă, şi rănitul fu întins pe ea. Klimovici însoţi targa pînă la maşina sanitară. În urma lui ieşi şi

aghiotantul lui Serpilin. Politrucul dădu să urce în maşină după medic şi soră. Medicul însă îl opri, spunînd că nu mai e loc şi nici nu este nevoie să mai vină şi el.

— Cum doriţi, tovarăşe medic militar, eu însă tot am să merg, spuse aghiotantul şi se urcă pe scara maşinii sanitare.

— Tovarăşe locotenent-colonel! protestă medicul.

Dar, spre surpriza lui, Klimovici dete dreptate aghiotantului. El socotea firească dorinţa politrucului de a-şi însoţi comandantul rănit pînă la batalionul medico- sanitar.

— Nu-i nimic, tovarăşe politruc, urcă-urcă! O să se mai găsească un locşor. După operaţie ai să te întorci cu aceeaşi maşină.

— Asta depinde de ordinul comandantului nostru de brigadă, răspunse politrucul.

— Bineînţeles. Dar dacă ai să te întorci, vino de-a dreptul la mine.

— Tovarăşe locotenent-colonel, transmiteţi, vă rog, comisarului nostru, Şmakov, că eu am plecat cu comandantul de brigadă! mai strigă politrucul, după ce maşina se urni din loc.

Maşina sanitară se pierdu în depărtare.

După ce se gîndi în treacăt că-l mai văzuse undeva pe politrucul acesta deşirat, Klimovici se întoarse în izba sa, mută telefonul la locul lui şi telefonă ajutorului pentru spate, rugîndu-l ca de bucurie să nu sară peste cal, hrănind fără măsură pe oamenii sleiţi de osteneală şi foame, şi de asemenea să nu depăşească raţia de votcă obişnuită.

— Ospitalitatea tanchiştilor bucuroşi de oaspeţi nu poate fi încorsetată! încercă să glumească ajutorul pentru spate.

— Ba te rog să o încorsetezi, i-o reteză Klimovici. Şi te mai rog să le pregăteşti peste noapte o baie bună. Asta da, o să fie într-adevăr ospitalitate de tanchist.

Apoi telefonă comisarului brigăzii şi-l întrebă dacă nu se află la el comisarul grupului ieşit din încercuire, Şmakov.

— Ba-i aici. A fost rănit la cap de un ricoşet. L-am pansat aici. A stat întins, şi-a mai revenit, şi acum o să-l poftim la masă.

— Bine, daţi-i drumul, vin şi eu îndată, spuse Klimovici şi, după ce dădu dispoziţii însoţitorului său pentru eventualitatea că politrucul se va întoarce la ei să înnopteze, ieşi din izbă.

Mînaţi de vînt, pe cer alergau nori grei cenuşii, zdrenţuiţi; printre ei clipeau palide stelele toamnei. Frontul era învăluit într-o linişte adîncă, de parcă nici pomeneală n-ar fi fost de luptă pe acolo.

Între timp, Sinţov gonea în maşina sanitară pe drumul de pădure, plin de hopuri, stînd cinchit la căpătîiul lui Serpilin.

Cam pe la jumătatea drumului, Serpilin îşi veni în fire, dar continuă să stea tăcut. Doar uneori, cînd maşina sărea peste vreun hop, îi scăpa printre dinţi un geamăt înăbuşit.

Într-un tîrziu, întrebă:

— Unde mergem? La batalionul medico-sanitar?

Şi, recunoscînd glasul lui Sinţov, îi ordonă ca după ce-l va fi condus, să se întoarcă la divizie. Aşa numea el de două luni şi mai bine pe oamenii care scăpaseră cu el din încercuire şi tot aşa îi numi cu îndărătnicie şi astăzi.

— N-aş vrea să vă părăsesc, spuse Sinţov, gîndin- du-se la batalionul medico-sanitar şi la operaţia la care urma să fie supus comandantul său.

Dar Serpilin îl înţelese altfel.

— Ehei, frăţioare, în felul ăsta ai să poţi ajunge cu mine tocmai pînă-n Ural. Cine ştie unde, la ce spital voi fi trimis! De luptat cînd ai să mai lupţi? Abia acum începe adevăratul război!

— Am vrut doar să aştept cît va dura operaţia...

În glasul politrucului răsună o notă de jignire.

— Bine, bine, aşteaptă! spuse Serpilin, înţelegîndu-i abia acum gîndul. Din cîte îşi dă seama felcerul din mine, rănile nu sînt grave, e rău al dracului numai că am pierdut prea mult sînge.

Apoi, oftînd pe neaşteptate, întrebă:

— Îţi aminteşti cum plîngea doctoriţa noastră că acolo, în încercuire, nu putea să facă răniţilor nici o transfuzie? Oameni care să-şi ofere sînge erau, fata avea mîini de aur, dar transfuzii nu se puteau face! Nici tu instrumente, nici tu laborator... Da, frate, rău e să fii dezarmat, lucru mai rău nici că se poate! Fiindcă veni vorba, ai grijă, nu uita de ea!... Spune-i şi lui Şmakov, îngrijeşte-te şi tu...

La aceste vorbe, Serpilin îi atinse mîna cu mîna lui îngheţată din pricina serioasei pierderi de sînge.

— Tovarăşe comandant de brigadă, murmură Sinţov cu glas tremurător, simţind această atingere, dar tăcu, nemaiştiind ce să adauge.

Nu i se mai întîmplase de la începutul războiului să se teamă atît de mult să piardă pe cineva, cum se te- mea acum pentru Serpilin. Totuşi, nu-l putea ruga cu glas tare „Tovarăşe comandant de brigadă, vă rog, nu muriţi!”

Întreg batalionul medico-sanitar era în fierbere, înaintea lui Serpilin mai fuseseră aduşi acolo mulţi ră-niţi grav. în camera de gardă şi triaj, cît şi la secţia preoperatorie n-aveai loc să arunci un ac.

Targa cu Serpilin fu scoasă grabnic din maşină şi dusă în cortul unde se afla camera de gardă.

Sinţov se strecură în urma tărgii, şi la lumina gal- benă a lămpilor din cort zări pentru ultima oară chipul alb-vînăt al comandantului de brigadă.

— Nu te teme, nu mor eu, că doar nu pentru asta am mers pînă aici, spuse Serpilin, parcă răspunzînd astfel la rugămintea mută din ochii lui Sinţov.

Sanitarii, osteniţi, se opriră. Susţineau targa pe nişte legături răsucite din moletiere. O dată cu umerii lor, tremurau şi obrajii lui Serpilin.

În întîmpinarea lor venea o targă acoperită cu un cearşaf, sub care se contura o formă nemişcată, probabil un mort. Sanitarii îi făcură loc şi, zdruncinînd targa, schimbară mîinile şi trecură cu Serpilin în cortul alăturat, unde se afla masa de operaţie.

Sinţov se învîrti agitat aproape două ore prin preajma cortului; în sfîrşit, medicul militar care venise cu Serpilin de la brigada de tancuri ieşi afară şi-l anunţă că rănitului i s-a făcut o transfuzie de sînge şi i s-au scos două gloanţe din picioare. Inima a rezistat, şi se poate afirma că acum nu-l mai paşte nici o primejdie imediată.

— Pentru moment... se grăbi să adauge pedant medicul militar, dar Sinţov nu-l mai auzi; el reţinuse un singur lucru: a scăpat!

Şi bucuria de a se întoarce între ai săi, bucurie umbrită pînă atunci de grija apăsătoare pentru soarta lui Serpilin, îi umplu tot sufletul.

El îl convinse pe medicul militar să mai zăbovească zece minute şi se duse la comandantul batalionului medico-sanitar ca să-i telefoneze lui Şmakov.

Comandantul batalionului medico-sanitar încercă să-l facă să renunţe: locotenent-colonelul Klimovici, comandantul brigăzii de tancuri, a telefonat nu demult şi a aflat totul, de asemenea s-a raportat totul şi armatei! Dar Sinţov, surd la orice argument, ţinea morţiş să telefoneze. Pînă la urmă i se făcu pe plac, şi el reuşi să dea de Şmakov, obţinînd legătura cu tanchiştii prin intermediul statului-major al diviziei de puşcaşi, de care ţinea batalionul medico-sanitar.

Raportă telefonic lui Şmakov ceea ce acesta mai aflase o dată de la Klimovici: cum a decurs operaţia şi în ce stare se află Serpilin. Apoi, nemulţumindu-se cu atîta, spuse că se va prezenta imediat personal pentru a putea raporta totul prin viu grai...

— Foarte bine, dar hai să amînăm treaba asta pentru mîine dimineaţă, îi întrerupse delicat avîntul Şmakov. Eu, trebuie să-ţi mărturisesc, mi-am şi scos cizmele şi aş vrea să mă întind puţin, şi-apoi, ar cam fi timpul să te mai linişteşti şi dumneata.

Glasul fericit al lui Sinţov i se păru cam prea însu-fleţit — probabil că, de bucurie, i se oferise acolo, la batalionul medico-sanitar, un păhărel în plus. „Şi parcă mult îi trebuie unui om atît de obosit?", gîndi fără să-l condamne comisarul şi-i mai recomandă o dată lui Sinţov să plece cît mai repede la odihnă şi să se potolească.

Dar Sinţov nu se mai putea potoli. De atîta bucurie şi osteneală, se purta într-adevăr aproape ca un om beat.

După ce bău la repezeală un ceai fierbinte şi ronţăi cîţiva pesmeţi, sări în picioare, spunînd că este foarte grăbit, dar cînd fu să-şi ia rămas bun de la comandantul batalionului medico-sanitar, îl mai apucă o dată de braţ şi preţ de cinci minute încheiate îi explică, fericit, ce fel de om e comandantul de brigadă Serpilin şi ce bine e că a scăpat cu viaţă.

Apoi, stăpînit de aceeaşi însufleţire, vorbi ca un apucat tot drumul, povestind medicului militar, care moţăia mereu, cum au reuşit ei să iasă din încercuire.

Nici cînd ajunse la izba lui Klimovici nu-i veni să se întindă în culcuşul pregătit pentru el.

Klimovici era plecat. Însoţitorul lui, somnoros şi nemulţumit, îi spuse că locotenent-colonelul a plecat pe limita dinainte, să controleze personal cum vor fi scoase în timpul nopţii de pe cîmpul de luptă tancurile avariate de mine.

La început, neputîndu-şi astîmpăra nicicum agitaţia, se decise, cine ştie de ce, să aştepte întoarcerea loco- tenent-colonelului Klimovici, apoi, plimbîndu-se nepotolit prin toată odaia, începu să-l întrebe pe ostaş dacă şi brigada lor de tancuri a fost încercuită vreodată, cum a scăpat din încercuire şi unde s-a întîmplat asta. Într-un tîrziu, îl rugă să afle dacă mai funcţionează baia şi dacă nu s-ar putea spăla chiar atunci, fără să mai aştepte ivirea zorilor.

„Baie îţi mai lipseşte la ora asta, diavol slăbănog? Mai bine te-ai culca mai repede pînă nu te-au lăsat de tot picioroangele astea lungi!" gîndi ostaşul, pe jumătate furios, pe jumătate compătimitor, dar nu rosti nimic din toate acestea cu glas tare. Se întoarse doar pe călcîie, mormăi ceva şi, luîndu-şi boneta din cui, se duse să afle cum e cu baia.

Cînd se întoarse, Sinţov dormea tun, aşezat pe pat, cu capul căzut pe umăr, ca o pasăre doborîtă de glonţ.

Clătinînd din cap, însoţitorul trase din picioarele politrucului cizmele rupte şi chiftind de apă, îi desfăşură obielele negre ca funinginea şi, apucîndu-l de umeri, îl culcă cu capul pe pernă.

Cînd Sinţov se trezi, în izbă era lumină. Klimovici, în pantaloni bufanţi şi în cizme, cu gulerul cămăşii desfăcut şi un prosop pluşat strîns în jurul gîtului, şedea pe un scaun în faţa unei oglinjoare atîrnate în perete şi se bărbierea pe cap.

— În sfîrşit, bine că te-ai trezit şi dumneata, spuse el, întorcîndu-se pe jumătate, cu briciul între degete. Capul îi era pe jumătate ras, cealaltă jumătate mai era acoperită de clăbuc.

— Tovarăşe locotenent-colonel, spuse Sinţov, lăsînd picioarele la pămînt şi uitîndu-se cu atenţie la gazda sa. Am auzit bine ieri, numele dumneavoastră este într-adevăr Klimovici?

— Da, da de ce?

— Eu sînt Sinţov. Nu mă recunoaşteţi?

Klimovici îşi depuse tăcut briciul pe prichiciul ferestrei şi fără să se clintească, de parcă ar fi vrut să mai verifice încă o dată din acelaşi loc dacă lucrul e po- sibil, măsură cu o privire scurtă şi pătrunzătoare pe bărbatul slab şi înalt, cu barba nerasă de

mult, cu umerii largi, care se scula din pat, şi abia apoi porni repede spre el.

Se îmbrăţişară cu căldură, ba lui Sinţov i se umeziră şi ochii — rezultat al emoţiei şi al oboselii.

— Nu degeaba îmi spuneam eu ieri că totuşi l-am văzut undeva pe politrucul ăsta! se grăbi să se stăpî- nească locotenent-colonelul Klimovici, om care nu admitea nici un fel de sentimentalisme.

— Ba eu unul, dacă nu era numele, cu capul ăsta ras ca-n palmă, nu te-aş fi recunoscut niciodată!

— Ras ca-n palmă, dar numai pe jumătate! îşi aminti Klimovici şi se întoarse spre oglinjoară, să termine cu bărbieritul.

Se prea poate ca în alte împrejurări să se fi bucurat amîndoi şi mai mult, dar întîlnirea din ajun, pe cîmpul de luptă, era ea însăşi o culme a bucuriei pe care o pot încerca oamenii.

În culmea fericirii fuseseră de fapt în ajun, acum erau pur şi simplu bucuroşi că s-au întîlnit şi s-au recunoscut, cu toate că nu se mai văzuseră din anii de şcoală, şi de aceea discuţia dintre ei luă în mod firesc un ton prietenesc şi neoficial.

— Comandantul tău de brigadă e bine, spuse Klimovici, săpunindu-şi din nou capul. L-au şi scos de la batalionul medico-sanitar, şi se spune că-n curînd au să-l urce în avion şi... direcţia Moscova! Şi statul-major al Frontului s-a interesat de el, ba se pare că pînă şi Cartierul general! Comandantul armatei a fost de dimineaţă personal să-l vadă! De ce e numai comandant de brigadă? N-au apucat să-l confirme în grad?

— Da, n-au apucat, răspunse Sinţov fără a intra în amănunte. Auzise de trecutul lui Serpilin, acum însă, după două luni de luptă, nici nu-i trecea prin minte să vorbească despre asta.

— Da... repetă el după o scurtă tăcere. Aşadar, deocamdată divizia noastră a rămas fără comandant...

— Divizie să fie, că comandant o să se găsească pentru ea! Dar cu tine cum e? Ai fost cu ea chiar de la început?

Sinţov îl lămuri în două cuvinte cum a ajuns la Serpilin. Povesti totul atît de concis, încît se minună şi el însuşi.

— Aşadar, te-ai rătăcit şi ai devenit soldat, rezumă Klimovici cu un surîs aprobator. Am cules şi eu o seamă de ostaşi rătăciţi ca tine, în timp ce ieşeam din încercuire. Şi sînt printre ei oameni atît de vrednici, încît nici nu-mi închipui cum de am putut trăi înainte fără ei!

Sufletul lui Sinţov se umplu de căldură în urma aces-tei laude indirecte şi se pomeni spunînd cu glas tare un lucru la care se gîndise nu o dată în timpul din urmă: n-o să se mai întoarcă la ziar, va rămîne definitiv în divizia lor.

— Doar dacă va mai rămîne ca atare şi n-o să fiţi vărsaţi cu toţii pe la alte unităţi. Au şi sosit oameni de la armată şi de la Front să cerceteze cum e cu voi. Nu ştiu ce gînduri au...

— Şi ce-au, mă rog, de cercetat? Că doară am ieşit din încercuire ca o unitate constituită: în uniformă, cu arma în mînă, cu drapelul intact.

— Na-ţi-o bună, altfel nici nu s-ar mai discuta cu voi! Aţi fi fost trimişi frumuşel la verificarea legală şi vi s-ar fi scos sufletul cu întrebările: cine eşti, de unde vii, de ce-ai nimerit în încercuire, de ce ai ieşit din încercuire?

Ultimele cuvinte fuseseră spuse cu un zîmbet trist.

— Mai şi zîmbeşti! se supără deodată Sinţov. Sau poate crezi că e bine aşa?

— De ce să cred că e bine?! Bine-ar fi dacă ne-am bate acum nu lîngă Elnea, ci lîngă Konigsberg, şi nemţii ar trebui să iasă din încercuire, nu noi!... Sau, mai ştii, se prea poate ca Serpilin al vostru să le dovedească acolo că numărul diviziei trebuie păstrat, şi în loc să vă despartă pe la alte unităţi, să vă completeze efectivul cu oameni noi. Se prea poate şi asta, repetă Klimovici vrînd să-l liniştească pe Sinţov, care se posomorîse vădit. Cu atît mai mult cu cît aţi salvat şi drapelul. Nu demult s-a scris aici, în ziarul nostru, că tot aşa, unii au ieşit din încercuire fără nimic, doar cu drapelul, şi să vezi ce zarvă s-a făcut!

— Şi ce-i rău într-asta? întrebă Sinţov, jignit.

— Dar deosebit de bun ce e? îi întoarse întrebarea Klimovici. Ar fi trebuit să se căznească şi să iasă nu numai cu drapelul, ci şi cu tancuri, cu tunuri şi cu oameni capabili de luptă! Că drapelul eşti obligat să-l salvezi în orice condiţii, oricum, dacă mai ai un pic de onoare în tine! Şi noi am ieşit cu drapelul de lîngă Slonim, dar nu ne facem un titlu de glorie din asta, pentru că altfel nici nu se poate. Şi apoi, n-avem cu ce ne lăuda: din o sută patruzeci de tancuri, am salvat şapte! Iar ăla de la gazetă îi tot dădea zor cu „drapelul, drapelul!”, dar n-a suflat o vorbă despre ce-au mai salvat pe lîngă drapel şi cîţi oameni au scos! De parcă asta n-ar mai fi avut nici o importanţă! Cine ştie ce i-o

fi îndrugat corespondentului vreun palavragiu, fericit că a scăpat cu zile, şi ăla s-a aşternut să toarne verzi şi uscate...

— Văd că nu prea îi ai la inimă pe ziarişti, spuse Sinţov.

— Şi de ce i-aş avea? Să fi simţit el pe pielea lui cît e de dulce să ieşi din încercuire fără tancuri, nu- mai cu drapelul intact, cu siguranţă că ar fi scris altfel!

— Bine, dar eu, de pildă, le-am simţit toate pe pielea mea, spuse Sinţov.

— Nu vorbim despre tine acum. Astăzi eşti şi tu soldat, i-o reteză Klimovici şi trăgînd de sub masă o pereche de cizme noi, legate cu o sfoară şi mirosind a catran, le aruncă la picioarele lui Sinţov: Ia, vezi dacă-ţi vin!

Cizmele se dovediră mici, şi Klimovici nu-şi găsi locul de necaz: alte cizme nu mai avea.

— Ia te uită ce catalige la el! spuse locotenent- colonelul, holbîndu-se la picioarele lui Sinţov. Să tot tropăi cu ele la infanterie!

— Am şi tropăit, slavă domnului...

— Da eu, ce, n-am tropăit? se sumeţi Klimovici. Cînd am rămas fără tancuri, oho, ce-am mai tropăit, să fii sănătos! într-un cuvînt, vorba cîntecului: ,,în- tinsă-i ţara mea iubită”... Lasă, Sinţov, nu-i. nimic! Klimovici stropi cu apă de colonie un colţ al prosopului, îşi şterse bine ţeasta şi obrazul, şi, depărtîndu-şi picioarele ca pentru a se pregăti de trîntă, se înţepeni în faţa lui Sinţov, scund de stat, lat în umeri, cu muşchii de fier întrezărindu-se încordaţi pe sub cămaşa întinsă pe trup. Nu te amărî, ai răbdare, ai să mă mai vezi intrînd în Germania pe un treizecipatru de-al nostru. Şi am să te iau şi pe tine pe blindaj, dacă, fireşte, pînă atunci ,,n-o să ne hodinim întru domnul”, cu o steluţă roşie la căpătîi. Ce ai acolo, Haustov, ne-ai adus de mîncare? întrebă deodată Klimovici, au- zind în spatele său scîrţîitul uşii.

— Întocmai! spuse ostaşul însoţitor, punînd pe masă un ceainic şi două farfurii acoperite cu un şervet.

— Dar cu baia cum stăm, mai e loc acolo?

— N-aş putea spune că-i mult loc, tovarăşe locote- nent-colonel...

— După ce bem ceaiul, ai să arăţi politrucului unde-i baia. Nişte rufe i-ai scos?

— Întocmai! Mă tem doar că...

Ostaşul se întrerupse, privind cu îndoială silueta înaltă a lui Sinţov.

— Ia hai să ne grăbim cu masa, spuse Klimovici, tră- gîndu-şi bluza, că mă aşteaptă treburile, şi ar trebui să te speli şi tu mai repede, să-ţi dai jos barba aia. Şefii au convocat tot corpul vostru de comandă pentru ora unsprezece fix. Şi tu mai eşti bărbos ca un popă, doar crucea de pe piept îţi lipseşte.

În timpul mesei, Klimovici nu mai reveni la discuţia gravă pe care o începuseră: se grăbea.

După ce-l sfătui pe Sinţov să mănînce mai încet şi să mestece bine fiecare îmbucătură, Klimovici sorbi pe nerăsuflate două pahare de ceai şi se ridică de la masă.

— Iartă-mă. Plec. Dacă vrei să le scrii celor de-acasă că Hristos a înviat, scrie şi dă scrisoarea lui Haustov, el are să ţi-o expedieze chiar astăzi, prin poşta noastră militară.

— Ia stai, dar familia ta ce face, unde e? întrebă deodată Sinţov, de parcă l-ar fi tras dracul de limbă.

— Eu n-am familie, răspunse repezit Klimovici, cu o voce aspră ca de piatră, şi ieşi grăbit fără să mai dea bună ziua.

La început, Sinţov nu-şi dădu seama ce poate să însemne asta şi rămase privind nedumerit uşa trîntită în urma lui Klimovici.

„De ce-o fi răspuns cu un glas atît de straniu? Ce s-o fi petrecut acolo în familia lui: o dramă, o infidelitate, un divorţ?" se întrebă Sinţov. Dar nu pricepu adevărul decît atunci cînd întîlni privirea posomorîtă şi plină de reproş a lui Haustov. Abia atunci înţelese că Klimovici n-a vorbit nici de vreo dramă, nici de necredinţă, şi nici de divorţ, ci de moarte.

În cortul secţiei politice a brigăzii, cort mare cît o sală, se adunaseră treizeci de oameni, comandanţi şi lucrători politici din grupul ieşit din încercuire sub conducerea lui Serpilin. Peste noapte, toţi se spălaseră, se schimbaseră şi-şi dăduseră jos bărbile. Unii, ieşiţi în ajun cu hainele ferfeniţă, purtau acum echipamente cenuşii de tanchişti: inima-i inimă: conform ordinului lui Klimovici, ajutorul său pentru aprovizionare fusese generos şi sacrificase zece uniforme.

Intrînd în cort şi salutîndu-se bucuroşi, toţi rămîneau o clipă descumpăniţi, neputînd să se recunoască. Era greu

să-ţi închipui în ce măsură pot schimba înfăţişarea unui om o singură noapte dormită omeneşte, o singură baie şi un bărbierit.

Comisarul de batalion Şmakov prezentă şefilor sosiţi acolo pe tovarăşii săi şi puse pe masă listele cuprinzînd numele celor trei sute doisprezece oameni care rupseseră încercuirea nemţească.

Şefii veniţi de la eşaloanele superioare erau în număr de trei: un comisar de regiment de la secţia politică a armatei — un bărbat negricios, blînd şi binevoitor, cu ochii nedormiţi, care îşi stăpînea anevoie accesele de căscat; un locotenent-colonel de la secţia constituiri unităţi a Frontului — un om nu prea tînăr şi ţeapăn ca o prăjină („un încuiat”, îl categorisi Sinţov de la prima privire) şi, în sfîrşit, un maior scund de la secţia specială, purtînd, cine ştie de ce, o uniformă de grăni-cer, om cu faţa închisă şi buze subţiri, strînse cu asprime.

Discuţia de dimineaţă din izba lui Klimovici îl cam pusese pe gînduri pe Sinţov. În loc să fie adunaţi cu toţii, cum sperase el, în loc să fie aliniaţi solemn cu armele în mînă, cu drapelul în frunte, şi să fie felicitaţi pentru serviciu credincios, uite că, cine ştie de ce, erau adunaţi într-un cort numai ei, despărţiţi de ostaşii lor... Sinţov avu senzaţia că totul se va desfăşura neapărat foarte dureros şi foarte diferit de cum şi-o dorise el.

Dar dimpotrivă, începutul discuţiei nu fu cîtuşi de puţin jignitor.

Blîndul comisar de regiment de la secţia politică a armatei rupse gheaţa, spunînd că n-ar fi raţional ca solemnitatea să aibă loc aici, în preajma liniei întîi. Nu va fi tîrziu dacă ea va avea loc după ce vor ajunge la destinaţie, în raionul Iuhnov, unde vor fi deplasaţi chiar astăzi. De asemenea, tovarăşii comandanţi şi lucrători politici, pe care îi felicită în numele comandamentului pentru că au izbutit să iasă din încercuire, trebuie să înţeleagă că problema: dacă se va păstra sau nu numă-rul diviziei lor, dacă va rămîne ca atare şi va fi completată sau nu, problemă pe care i-a şi pus-o tovarăşul Şmakov, nu va fi rezolvată într-o zi, şi nici în două. În orice caz, treaba asta n-o hotărăşte nici el, ba nici mă-car comandantul armatei lor. Pînă cînd chestiunea aceasta nu va fi rezolvată undeva mai sus, ei sînt nevoiţi să considere pe toţi cei ieşiţi din încercuire nu ca pe o unitate militară, ci ca pe un grup vremelnic alcătuit

în condiţiile încercuirii, care şi-a terminat misiunea. Şi de vreme ce şi-a terminat-o, el nu mai există acum ca grup constituit, şi cei care au datoria să se ocupe de ei îi vor considera de acum înainte ca persoane izolate, ţinînd seama doar de gradul, de funcţia şi de atitudinea manifestată de fiecare în parte în timpul încercuirii.

— Cu atît mai mult, adăugă comisarul de regiment, cu cît, după datele preliminare, din divizia o sută şaptezeci şi şase au rămas în acest grup numai o sută şapte oameni, celelalte două treimi fiind alcătuite din oameni care s-au alăturat nucleului iniţial în perioade diferite.

În timp ce comisarul de regiment spunea vorbele de mai sus, Şmakov îşi tot ştergea cu colţul batistei ochii înlăcrimaţi de nesomn şi se uita tot timpul cu luare- aminte la vorbitor; înainte de această discuţie publică, ei mai avuseseră o convorbire în prealabil, şi Şmakov aştepta neliniştit cum va vorbi comisarul de regiment: aşa cum se cuvine, după opinia lui, a comisarului Şmakov, sau aşa cum nu se cuvine.

Apoi comisarul de regiment se întoarse spre locote- nent-colonelul de la secţia constituiri unităţi, şi loco- tenent-colonelul spuse cu un glas rece ca gheaţa că abia cînd vor ajunge la locul de destinaţie şi oamenii vor fi la dispoziţia lor, a celor veniţi pentru treaba asta, atunci se va sta de vorbă cu ei, iar pînă atunci tovarăşii comandanţi trebuie să-şi încoloneze ostaşii, să-i ducă sub comandă la maşini — maşinile se află la circa un kilometru, într-o pădurice — şi să-i îmbarce: cîte douăzeci de ostaşi şi doi comandanţi în fiecare maşină. Locul de destinaţie: satul Liudkovo, de lîngă Iuhnov: o sută patruzeci de kilometri; itinerarul: sud-est pe drumul Elnea-Şuia, iar apoi pe şoseaua Iuhnovului spre est. Intervalul între maşini: treizeci de metri, în caz de atac aerian oamenii vor fi răspîndiţi cît mai departe de şo-sea. De altfel, aceste recomandări sînt, desigur, inutile. El, personal, se va deplasa într-un turism în fruntea co-loanei. Terminînd de scandat toate acestea cu un glas răpăit, ca de tobă, locotenent-colonelul tăcu şi se părea că nu mai are nimic de adăugat la cele spuse.

După ce locotenent-colonelul îşi sfîrşi cuvîntul, comisarul de regiment se întoarse spre maiorul de grăniceri de la secţia specială:

— Ce spui, tovarăşe Danilov, ai de făcut vreun corectiv, sau putem porni la drum?

Maiorul, cu buzele strînse sever, întîrzia vădit cu răspunsul; după cîteva clipe de tăcere îşi descleştă totuşi buzele şi spuse cu un glas aspru de bas că nu are de făcut corective, dar ar vrea să pună o întrebare celui mai mare din grupul ieşit din încercuire. Şi în timp ce vorbea, se întoarse spre Şmakov:

— Armamentul a fost predat?

— Care armament? se miră Şmakov.

— Armamentul de captură, care se află asupra personalului.

— Şi de ce l-am preda? întrebă Şmakov. De captură sau nu, armamentul e al nostru, ne aparţine, cu el am rupt încercuirea! Pe ce temei să-l predăm?

Se stîrni deodată o larmă şi o agitaţie generală. Grănicerul aşteptă ca larma să se potolească, apoi spuse fără să ridice glasul că în armată nu există armamentul nostru sau al vostru, ci numai armament pur şi simplu, prevăzut în state şi încredinţat cui se cuvine. Pentru militarii trimişi la triere şi încadrare nu este în general prevăzut să aibă armament asupra lor, cu atît mai puţin armament de captură. Aceste arme trebuie deci predate, şi nicidecum cărate în spatele frontului. Aici nu mai începe nici o discuţie.

— Asta încă nu se ştie, dacă începe sau nu începe discuţie! spuse tăios Şmakov. Vom înainta un raport, prin care vom cere ca divizia noastră să fie menţinută.

În clipa aceea comisarul uitase cu totul că el unul nu fusese înscris niciodată în controalele acelei divizii.

— N-o să discutăm problema aceasta aici, tovarăşe comisar de batalion, răspunse grănicerul şi, cu toate că se înfrunta în continuare cu Şmakov, în ochii lui pîlpîi o umbră de înţelegere. N-o să hotărîm noi, dumneavoastră şi cu mine, dacă se va păstra sau nu divizia, dar independent de hotărîrea ce se va lua, tot armamentul de captură trebuie deocamdată predat.

— Afară de cel personal, al corpului de comandanţi! spuse, spre surpriza tuturora, tare şi chiar oarecum provocator, locotenent-colonelul, care ascultase discuţia pînă atunci cu indiferenţă.

Pesemne că discuţia atinsese o coardă foarte sensibilă din sufletul acestui om rece. Poate că îşi închipuise prin ce suferinţă ar fi trecut el însuşi dacă ar fi fost silit să-şi scoată din

tocul de la şold şi să depună mauserul capturat de la basmaci în nouă sute douăzeci şi pe care-l ştia pînă la cea mai mică zgîrietură de pe miînerul de os...

— E jignitor şi dureros, strigă Şmakov, ridicîndu-se în picioare şi strîngîndu-şi mînios pumnii. E jignitor şi dureros! repetă el mai tare, şi glasul lui vibră metalic. E foarte jignitor şi dureros! Mi-e ruşine de oameni! Dumitale nu ţi-e ruşine? strigă el deodată, aţintindu-şi privirea asupra grănicerului.

Maiorul se ridică şi el. Faţa îi păli uşor. Mişcîndu-şi încet degetele, le apăsă uşor pe un buton al porthartului, apoi pe al doilea, şi ridică ochii.

— S-au dat instrucţiuni, spuse el calm, şi toată lu- mea simţi că acest calm al său e rezultatul unui mare efort de voinţă — instrucţiuni în legătură cu care am cerut explicaţii suplimentare, şi am primit explicaţia că trebuie să execut instrucţiunile. Iată de ce trebuie să predaţi armamentul de captură, tovarăşe comisar de batalion.

În toiul acestei dispute reintră în cort şi Klimovici, care dispăruse de mult, aproape la început. El aşteptă o clipă de linişte şi spuse, făcînd un pas spre comisarul de regiment:

— Tovarăşe comisar de regiment, permiteţi-mi să raportez. Am fost chemat la telefon de comandantul armatei, care mi-a ordonat să vă transmit că formaţia de solemnitate a grupului ieşit din încercuire sub conducerea comandantului de brigadă Serpilin, precum şi un scurt miting consacrat acestei acţiuni trebuie, conform ordinului Consiliului militar, să aibă loc aici, în dispozitivul unităţii de sub comanda mea.

Toţi cei de faţă schimbară o privire semnificativă. În adîncul sufletului său, comisarul de regiment era mulţumit: dimineaţa, înainte de plecare, îşi spusese şi el părerea că adunarea în formaţie de solemnitate şi mitingul trebuie organizate pe loc, în dispozitivul brigăzii de tancuri, dar şeful secţiei politice îi obiectase că nu este indicat a face asta în prima linie — mai ştii, adunarea ar putea fi surprinsă de un atac de aviaţie!

„Totuşi, uite că a ieşit cum spuneam eu, şi nu cum spunea el; înseamnă că s-au răzgîndit cei de la Consi-liul militar!" îşi spuse comisarul de regiment, cu atît mai satisfăcut cu cît în tot timpul discuţiei suferise din pricină că nu putea să procedeze aşa cum îi dicta inima.

Locotenent-colonelul de la secţia constituiri unităţi şi maiorul Danilov erau subordonaţi Frontului şi nu primiseră indicaţii directe unde şi cum să se ţină mitingul, dar nu aveau cum să discute în contradictoriu cu comandantul armatei, aflîndu-se în dispozitivul său. Aşa că se mulţumiră să schimbe o privire în tăcere.

În schimb, Şmakov triumfa fără s-o ascundă.

— Îmi permiteţi, tovarăşe comisar de regiment? vorbi el, înainte ca vreunul din delegaţii eşaloanelor superioare să ia atitudine faţă de spusele lui Klimovici.

— Da, vă ascult.

— Căpitane Muratov! Politruc Sinţov! Daţi dispoziţii să se adune... divizia!

După o pauză de o clipă, el adăugase totuşi cu încă- păţînare cuvîntul care prinsese rădăcini adînci în conştiinţa lor, a tuturora.

— Asta-i bine! spuse Klimovici, aşezîndu-se la masă. Nu-i vorbă, eu am şi dat această dispoziţie, dar nu strică să grăbim adunarea, nu prea avem vreme, comandantul armatei a ordonat: organizaţi adunarea în formaţie pentru solemnitate, dar n-o întindeţi!

Aşezîndu-se la locul său, Klimovici aruncă o privire plină de simpatie comisarului de batalion, care se luminase la faţă; îi plăcea bătrînul ăsta îndărătnic, cum îi spunea el în sinea lui căruntului Şmakov, în părul căruia nu mai era nici un fir negru. Tocmai înţelegerea durerii resimţite de Şmakov pentru oamenii săi îl determinase pe Klimovici să ia iniţiativa. Minţise, spunînd că însuşi comandantul armatei l-a chemat la telefon. De fapt ieşise din cort, chemase el pe comandant la telefon şi ceruse permisiunea să organizeze formaţia pentru solemnitate şi un scurt miting pe loc, în cadrul brigăzii sale.

— Sigur, se-nţelege! îi răspunsese supărat comandantul armatei. Se pare că era foarte ocupat. Am trimis la voi pe locţiitorul şefului secţiei politice. De ce te mai amesteci şi dumneata? Ce, el nu se poate orienta singur?

— Nu ştiu, tovarăşe comandant de armată, probabil că are alte dispoziţii.

— Despre ce alte dispoziţii poate fi vorba?! Organizaţi ce trebuie, dar n-o lungiţi prea mult

— Bu-un, spuse comisarul de regiment, sprijinindu-se cu amîndoi pumnii de masă. Alte întrebări mai sînt?

— Rămîne vechea întrebare în privinţa armamentului, spuse Şmakov.

— Tovarăşe locotenent-colonel, îl întrerupse grănicerul, adresîndu-se lui Klimovici. A dat ordin comandantul să nu se predea armamentul de captură?

— Nu, răspunse Klimovici.

— Atunci, hotărîrea rămîne în picioare, spuse grăbit comisarul de regiment, căutînd să evite reluarea discuţiei în contradictoriu. După terminarea adunării în formaţie solemnă şi a mitingului va urma predarea armamentului şi îmbarcarea pe maşini!

— Încă o clipă, tovarăşe comisar de regiment, spuse, ridicîndu-se de la locul său, locotenent-colonelul cel ţeapăn de la secţia constituiri unităţi. Privirea lui se întoarse spre Şmakov şi, în mijlocul tăcerii generale, lovind sec în masă cu încheietura arătătorului, omul spuse încruntat: V-aş ruga, tovarăşe comisar de batalion, ca în timpul mitingului să nu folosiţi cuvîntul „divizie”, dat fiind că problema păstrării numărului nu este încă rezolvată, şi deocamdată dumneavoastră nu constituiţi o divizie, ci doar un grup de militari ieşiţi din încercuire. Un grup format din ostaşi şi comandanţi ţinînd de patru divizii diferite şi de alte unităţi izolate.

„Încuiat afurisit!” vru să-i strige Şmakov, dar se reţinu la timp şi spuse:

— Am înţeles!

La adunarea solemnă, esenţialul avea să se desfăşoare după dorinţa lui: peste cîteva minute va aduna oamenii şi le va mulţumi cum se cuvine, restul dă-l naibii, o să-l descurcăm mai tîrziu.

Se ridică de la masă şi porni o dată cu ceilalţi spre ieşire, dar maiorul de grăniceri se ivi pe neaşteptate în preajma lui şi-l reţinu discret de braţ:

— V-aş ruga să mai rămîneţi cîteva clipe, tovarăşe comisar de batalion!

— Vă ascult, tovarăşe maior, spuse Şmakov cu o umbră de nedumerire în glas: era sincer convins că nu mai are ce discuta.

— Iată despre ce este vorba, spuse maiorul după ce aşteptase cu răbdare să iasă din cort toţi pînă la ultimul om şi rămase singur cu Şmakov. Deocamdată noi nu vă cunoaştem oamenii, numai dumneavoastră îi cunoaşteţi. Ce părere aveţi dumneavoastră — şi accentuă acest cuvînt, dîndu-i parcă să înţeleagă că această părere nu este de fel definitivă pentru el —, aţi putea răspunde pe deplin pentru fiecare din oamenii cu care aţi ieşit din încercuire?

— Să răspund pentru ei? întrebă Şmakov, repezit şi aspru. După mine, au răspuns ei înşişi la întrebare chiar prin faptul că n-au rămas la nemţi, ci au luptat cu arma în mînă să ajungă pînă-n rîndurile noastre.

— Asta o înţeleg şi eu foarte bine, tovarăşe comisar de batalion, spuse maiorul, după ce ascultă cu toată răbdarea riposta tăioasă a comisarului. Că au răzbătut pînă în rîndurile noastre e şi pentru mine, ca şi pentru dumneavoastră un fapt incontestabil. Dar oamenii au fost sub comandă, şi în asemenea împrejurări se întîmplă ca o dată cu ceilalţi să vină şi cîte un om care, lăsat în voia lui, n-ar fi avut de gînd să iasă din încercuire, dar, ajuns sub comandă, a fost obligat să iasă la un loc cu ceilalţi. Totuşi, dintr-un motiv sau altul, el nu se bucură de încrederea comandantului său. N-aveţi asemenea oameni?

— După mine, nu, spuse repede Şmakov. Asta în primul rînd, iar în al doilea rînd, noi am trecut cu bine linia frontului, sîntem în sfîrşit acasă, şi nu pricep ce anume vă neliniştеşte.

— Nu mă nelinişteşte nimic, tovarăşe comisar de batalion, răspunse grănicerul, prefăcîndu-se că nu observă iritarea lui Şmakov şi vorbind cu un calm care dovedea o stăpînire de sine ieşită din comun. Eu, ca un om care răspunde pentru munca sa, aş vrea să mai ştiu ceva: nu s-ar putea ca printre oamenii dumneavoastră să se fi strecurat indivizi care s-au alăturat grupului în vederea unor alte ţeluri? Acum, după trecerea liniei frontului, aceste ţeluri au fost în parte atinse, iar mai tîrziu, pe drum, ei şi le vor atinge pe de-a-ntregul, dispărînd înainte de a fi apucat noi să-i verificăm. Nu ştiu dacă aveţi asemenea indivizi printre oamenii dumneavoastră, dar experienţa mea îmi spune că s-ar putea să existe. Şi ar fi mai bine să ne gîndim la asta acum, şi nu pe urmă, cînd va fi prea tîrziu.

— N-am asemenea indivizi, repetă cu încăpăţînare Şmakov. Un ticălos de acest fel a fost prins şi împuşcat, fără concursul dumneavoastră. Iar un altul s-a împuşcat singur. Cît despre ,,mai devreme sau mai tîrziu”...

Ar fi vrut să spună: ,,Eh, iubite tovarăşe, în ultimul timp am început să bănuim prea des şi prea înainte de vreme despre cutare sau cutare om că nu merită încrederea noastră, pentru ca apoi să ne trezim prea tîrziu că totuşi a meritat-o pe deplin!” Ar fi vrut s-o spună, dar se întrerupse la jumătatea frazei şi spuse că, pe vremuri, a lucrat şi el un an de zile în organele Ceka şi ştie tot aşa de bine ca şi tovarăşul maior ce înseamnă vigilenţa... Dacă, bineînţeles, vedem în vigilenţă un paloş, şi nu un pămătuf!

— Asta cum trebuie s-o înţeleg? întrebă rece grănicerul.

— Foarte simplu, răspunse Şmakov încă nepotolit. Trebuie să avem încredere în oamenii noştri. Căci fără încredere, vigilenţa se transformă în suspiciune, în panică!

În vorbele lui Şmakov era o provocare, dar grănicerul refuză să se considere vizat şi răspunse cît se poate de liniştit că tovarăşul comisar de batalion are, fireşte, dreptate, dar astăzi trebuie să se ţină seama de împrejurări, or împrejurările sînt deosebit de complexe şi nu permit nici o slăbiciune.

— Eu n-am permis şi nici nu permit asemenea slăbiciuni!

— Atunci, e în regulă, am terminat, încheie discuţia maiorul. Eu am să rămîn încheietor de coloană. În Emka mea mai sînt două locuri libere. Pot să vi le pun la dispoziţie, adăugă el pe neaşteptate, de parcă ar fi vrut să sublinieze cu această propunere, surprinzătoare pentru Şmakov, că el, maiorul Danilov, îşi îndeplineşte aici numai datoria, că se socoteşte pe deplin îndreptăţit să facă ceea ce face şi nu acordă nici o importanţă acestui duel verbal cu irascibilul comisar de batalion.

Drumul de pădure croit prin codrul secular de pini se întindea pînă departe în zare. Soarele de toamnă se iţea dintre nori, aşternînd pete palide de lumină peste cetina umedă încă de ploaia din ajun. Nisipul care apărea ici-colo de sub cetină era plin de creţuri mărunt vălurite. Cînd sufla cîte o pală uşoară de vînt, de pe ramuri se scuturau stropi de ploaie, şi oamenii, aliniaţi în front, rîdeau, se zgribuleau şi-şi strecurau înfioraţi degetele sub gulerul bluzelor...

Formaţia fusese constituită de cîteva minute, şefii nu veniseră încă, şi ostaşii aşteptau în poziţia „de voie”.

Peste noapte şi în cursul dimineţii mai fuseseră trimişi la batalionul medico-sanitar încă aproape treizeci de oameni, care, în ajun, fericiţi cum erau, se mai socotiseră apţi de serviciu. De-a lungul drumului de pădure erau aliniaţi două sute optzeci şi doi de oameni — exact jumătate din efectivul scriptic care în seara precedentă pornise la luptă.

Toţi oamenii aflaţi în formaţie erau înarmaţi. Vreo cincizeci de ostaşi mai aveau puşti sovietice, toţi cei-lalţi se chivernisiseră în cursul celor două luni şi jumătate de lupte, care cu puşti, care cu automate nemţeşti. Unii purtau la brîu şi grenade nemţeşti, din cele cu mîner lung.

La flancul stîng erau aliniate şase puşti mitraliere aduse din încercuire — două sovietice şi patru nem- ţeşti —, iar mai încolo, chiar la extremitatea flancului, se afla un mare

aruncător de mine regimentar nemţesc, şi alături de el — două mine, ultimele neconsumate. În preajma aruncătorului se aflau servanţii lui — trei artilerişti din grupul venit tocmai de la Brest, care se alăturase lui Serpilin încă în prima zi a încercuirii. Cum reuşiseră să scoată în noaptea precedentă din bezna aceea, din infernul luptei, spre sfîrşitul căreia chiar că nu mai desluşeai nimic, ţeava uriaşă, placa de fixare şi chiar cele două mine, rămînea o taină; acum însă erau cît se poate de mîndri de trofeul lor şi nu-şi ascundeau de fel sentimentele.

La flancul drept, înălţîndu-se cu jumătate de cap deasupra celorlalţi, plutonierul Kovalciuk stătea tot aşa de vînjos cum apăruse odinioară în faţa fostului comandant al diviziei, colonelul Zaicikov. Rănit în timpul încercuirii, de două ori uşor şi o dată destul de grav, avea capul bandajat cu feşi proaspete, pieptul îi era bombat, şi umerii — drepţi, de voinic, iar în mînă strîngea drapelul diviziei desfăşurat, cu hampa lipită de picior. Cu toate că trecuseră prin atîtea şi atîtea, el nu-l lăsase din mînă de la început pînă la sfîrşit şi-l salvase!

Cu o jumătate de oră în urmă, cînd se primise ordinul de adunare în formaţie, oamenii porniseră să-l caute pe Kovalciuk şi-l găsiseră la marginea pădurii. Şedea pe o buturugă şi curăţa cu briceagul un lemn pentru o nouă hampă. Stătea sub faldurile drapelului, prins de hampa proaspăt curăţată, şi oricine putea citi pe pînza lui, acum arsă de soare, plină de sudoare şi roasă, aceleaşi cuvinte pe care cu două luni şi jumătate în urmă le citise şi răposatul colonel Zaicikov: „Divizia a 176-a, decorată cu ordi... Drapelul Roşu... a Armatei Roşii Muncito- reşti-Ţărănească...”

În rînd cu toţi ceilalţi, aşteptînd nerăbdător să înceapă solemnitatea, Sinţov stătea nu departe de drapel şi discuta plin de voioşie cu un om pe care nu s-ar fi aşteptat nicicum să-l întîlnească aici.

Încă înainte de a fi stat de vorbă cu comandantul armatei, Klimovici chemase, pentru orice eventualitate, să participe la ceremonie pe comandantul batalionului său de cercetare şi pe tanchiştii săi care se evidenţiaseră în lupta din cursul nopţii. Comandantul batalionului venise cu un camion; ostaşii sosiţi cu el părăsiră cît ai clipi din ochi platforma maşinii, iar el, sărind afară din cabină, se ciocni piept în piept de un politruc deşirat şi slăbănog, cu un automat nemţesc atîrnat de gît. Amîndoi —

căpitanul de tancuri şi politrucul — rămaseră cîteva clipe tăcuţi, cu ochii aţintiţi unul la celălalt.

— De pe la Bobruisk, nu? îşi reveni primul Sinţov — primul pentru că acea întîlnire i se întipărise în minte mai bine decît tanchistului. M-ai reţinut atunci în pădure, ţii minte? Iar pe politrucul meu adjunct Liusin l-ai oprit la dumneata... Şi pilotul a rămas cu dumneata...

— Exact! răspunse vesel căpitanul. Păcat că n-ai rămas şi dumneata. Am fi luptat alături!

— Eram rănit, îi aminti Sinţov.

— S-a vindecat rana?

— S-a vindecat.

— Şi alta n-ai mai agonisit?

— Deocamdată nu.

— Ei, atunci înseamnă că ai noroc. Mie, între timp, mi-au găurit omoplatul şi mi-au ciupit o bucată din c..., iartă-mi vorba.

— Ai fost tot timpul în brigada asta? întrebă Sinţov.

— Sigur că da, cum altfel?

— Am descoperit că şeful dumitale e... Sintov vru să spună „coleg de şcoală", dar în loc de asta spuse: o veche cunoştinţă de-a mea.

— Ca să vezi, zîmbi tanchistul, tocmai cu el vorbeam atunci la teleifon de faţă cu dumneata. De ce nu mi-ai spus? Ţi-aş fi dat receptorul să vorbeşti cu el!

— Ba vezi să nu! Chiar că te-ai fi grăbit să mi-l dai! rîse Sinţov din toată inima.

— Se prea poate, zîmbi căpitanul de tancuri. Cînd situaţia e albastră, eşti nevoit să mai strîngi şurubul. În schimb, uite că aici v-am întîmpinat cu braţele deschise, aţi picat chiar în faţa batalionului!

— După cîte mi-amintesc... pe atunci parcă erai pe linie de spate, nu?

— Ehe!... ridică mîna căpitanul. Cînd trebuie să-ţi faci drum prin liniile neamţului, mai uiţi care e faţa şi care spatele. Ba-l plesneşti peste bot, ba îl arzi cu copita, precum caii. Am fost pe linie de spate, iar acum sînt cercetaş... Dar ce să-ţi mai explic... că doară ai ieşit şi dumneata din încercuire... Şi îndrăzneţ aţi mai ieşit, tare îndrăzneţ! De o lună şi ceva nu mai ieşise nimeni, şi socoteam cu toţii că nici n-are să mai iasă vreodată. Probabil

că aveţi un comandant îndrăzneţ! adăugă el admirativ. Se spune că a fost rănit, aşa-i?

Sinţov confirmă din cap.

— Păcat!

— Ia spune, Întrebă Sinţov, amintindu-şi din nou de Liusin, cu tovarăşul meu, care a rămas atunci la dumneata, ce s-a făcut?

— A, întrebi de politrucul-adjunct? Ăla cu şapcă hoaţă? rîse tanchistul. Fiindcă veni vorba, curios cetăţean! La început n-a vrut să rămînă, protesta, dădea din picioare. Apoi, cînd a văzut că n-are-ncotro, a luptat vreo trei zile destul de bine, iar într-a patra zi, cînd lucrurile s-au mai aşezat oleacă, hop cu un raport mai sus: violenţă, vezi dumneata, samavolnicie şi aşa mai departe! Aşa că s-a cărat la redacţia aia a lui. Noi tocmai aveam de gînd să-l propunem la decorare, pentru cele trei zile de lupte. Apoi, fireşte, dacă a tulit-o, am lăsat-o baltă şi noi cu decorarea.

— Dar pilotul, maiorul acela?

— Despre el, chiar că nu mai ştiu nimic, strînse din umeri căpitanul. A fost rănit chiar a doua zi. Unde se află acum — în cer, pe pămînt, sau sub pămînt — n-am idee.

— Iar pe dumneata deci tot Ivanov te cheamă, şi întreaga Rusie tot pe dumneata se sprijină, nu?

— Nu pe mine, ci pe numele ăsta al meu! zîmbi tanchistul.

Apoi îl lovi prieteneşte pe umăr şi, dîndu-se cu vreo trei paşi înapoi, îşi încrucişă braţele pe piept şi rămase o vreme nemişcat, privind cu încîntare drapelul ţinut de plutonierul Kovalciuk.

— Aşa mai zic şi eu! spuse el după o lungă tăcere. Te trec fiorii, nu alta!

Cînd Şmakov ieşi în mijlocul drumului de pădure şi dădu comanda „drepţi”, rîndurile duble se aliniară grăbit, armele zăngăniră, şi formaţia încremeni. În flancul drept, la un interval de doi paşi, se aliniară tanchiştii batalionului de cercetare în frunte cu comandantul lor.

Apoi comisarul de regiment păşi înainte şi, cu un glas mîngîios şi nu prea tare, spuse că în numele şi din însărcinarea Consiliului militar al armatei îi felicită pe toţi pentru că au ieşit glorios din încercuire, cu armele în mînă şi drapelul în frunte. Comisarul de regiment nu pronunţă nici cuvîntul „divizie” şi nici „grup”, ci o luă de-a dreptul cu: „Tovarăşi! Vă

felicit...” Ca răs- puns la vorbele lui, din rîndul oamenilor se înălţă nu chiar într-un glas, dar tare şi din toată inima un: „Servim poporul muncitor!”

După asta, comisarul de regiment făcu un pas înapoi, iar locotenent-colonelul Klimovici — un pas înainte.

Comisarul de regiment, care vorbise primul, n-a spus nimic deosebit, doar cîteva vorbe calde şi binemeritate. Cînd însă Klimovici, înainte de a începe, îşi plimbă privirea de-a lungul formaţiei, observă, spre surpriza sa, mulţi ochi înlăcrimaţi, din care pricină, oricît de ciudat s-ar părea, şi propriii săi ochi erau cît pe ce să se umple de lacrimi.

— Tovarăşi ostaşi şi comandanţi! începu el cu vo- cea-i limpede şi puternică, şi din acea clipă întreaga-i făptură măruntă încremeni, turnată parcă în fier. Brigada a şaptesprezecea de tancuri nu va uita niciodată fapta voastră de arme şi nici frăţia ce s-a sudat între noi în lupta de noapte de la cota 211, cînd ne-am strîns mîinile sub focul inamicului. Cît despre batalionul nostru de cercetare — aici Klimovici îşi ridică braţul spre căpitanul Ivanov, care stătea în faţa ostaşilor săi, încordaţi de emoţie —, el se va mîndri întotdeauna că aţi ajuns la ai voştri tocmai în sectorul lui de luptă. Căpitane, trage o salvă de salut în cinstea frăţiei noastre de arme!

Tanchiştii îşi ridicară puştile şi traseră o salvă de salut.

Urmă o linişte adîncă. Nimeni nu ştia ce ar mai putea spune acest locotenent-colonel mărunt, care-şi dezvăluise deodată sufletul de poet. El însă, după încă o clipă de tăcere, spuse singurul lucru care, după părerea lui, mai trebuia spus:

— Moarte cotropitorilor fascişti!

Al treilea vorbitor era Şmakov. Lui îi revenea sarcina cea mai ingrată: să încheie mitingul solemn şi să rostească ultimele cuvinte, atît de prozaice, despre predarea armamentului şi ordinea deplasării în spatele frontului.

Ar, mai fi vrut el să spună multe, dar îşi înfrînă pornirea şi tocmai datorită acestei stăpîniri de sine reuşi să se achite onorabil de sarcina-i ingrată. Doar o singură dată, cînd, întinzînd mîna spre drapel, spuse solemn că ei toţi, sub comanda comandantului de brigadă Serpilin, care este numai vremelnic indisponibil, şi sub faldurile aceluiaşi drapel al Diviziei a 176-a, decorată cu Drapelul Roşu, vor străbate cu siguranţă în sens invers acelaşi drum pe care s-au retras acum,

vocea i se frînse pentru o clipă. Dar printr-o sforţare de voinţă îşi redresă glasul, pentru că lacrimile n-aveau ce căuta acolo, şi, urmînd îndemnul intuiţiei, pronunţă cu însufleţire fraza pe care cu cîteva luni mai tîrziu avea s-o spună sus şi tare lumii întregi însuşi Stalin: „Va fi sărbătoare şi pe uliţa noastră, tovarăşi!”

Din rînduri se înălţă un „urra” nu prea armonios, şi în ochii multora apărură lacrimi de tulburare.

După ce făcu o pauză, Şmakov, în aparenţă foarte calm, deşi acest calm îi cerea sforţări uriaşe, anunţă ca lucru de ia sine înţeles că, deoarece ei vor trece în spatele frontului, înainte de plecare va trebui să predea toate armele de captură, precum şi muniţia respec- tivă. Dar după ce se vor fi odihnit şi reorganizat, ei vor fi reechipaţi şi reînarmaţi cum se cuvine. Deocamdată însă, armele de captură sînt trebuitoare aici pe front.

— Iar listele cu tot ce am predat le vom păstra cu grijă, tovarăşi, spuse el cu o voce voit veselă şi răsunătoare, pentru că simţise o foială de nedumerire prin-tre rînduri, nu de alta, dar ca să se ştie cine pe cine a dezarmat în încercuire: nemţii pe noi, sau noi pe nemţi?

Şi, după ce mai anunţă că maşinile cu oare vor pleca au şi sosit, iar îmbarcarea va începe îndată după predarea armelor, dădu comanda „de voie”. Companiile şi plutoanele trecură să predea armele, iar Şmakov se întoarse spre comisarul de regiment. „Ei, ce spui? părea să întrebe privirea lui. M-am ţinut de cuvînt?”

Comisarul dădu din cap mulţumit.

— Dar despre divizie aţi pomenit totuşi, nu v-aţi putut reţine! mîrîi cu reproş locotenent-colonelul cel ţeapăn.

— Nu chiar despre divizie, ci despre drapelul ei! dădu să-l repeadă Şmakov, dar imediat o lăsă mai moale şi adăugă zîmbind: Mai bine ar fi să nu vă legaţi de mine, tovarăşe locotenent-colonel. Sînt un vechi dialectician, am şi un titlu ştiinţific în acest domeniu; să nu ne angajăm într-o dispută despre formulări, că o să fie rău de dumneavoastră — vă joc pe degete!

Predarea armamentului de captură dură aproape o oră. Unii oameni predau armele cu calm: dacă-i ordin, e ordin; alţii se necăjeau şi mai scăpau şi cîte o înjurătură printre dinţi; destul

de mulţi, însă, mai doseau cîte un pistolet capturat: de pistolete le era parcă deosebit de greu să se despartă.

Sinţov, care nu avea pistolet, ci numai un automat, îl depuse şi rămase fără nici un fel de armă. În aceeaşi situaţie se treziră şi alţi comandanţi care în timpul luptelor pentru ieşirea din încercuire nu socotiseră pistoletul o armă serioasă şi îşi făcuseră rost de un automat şi o pereche de grenade de agăţat la centură.

— Grăbiţi-vă, tovarăşi! spuse Klimovici deodată, apropiindu-se de Şmakov. Cu cîteva clipe înainte venise la el într-un suflet ofiţerul operativ şi-i comunicase o veste care-i alungă pe loc buna dispoziţie. Grăbiţi-vă! Peste cinci minute să nu mai fiţi aici! încheie el.

Fără să mai intre în amănunte inutile, strînse mîna lui Şmakov, salută regulamentar pe ceilalţi şi, făcînd un semn lui Ivanov, spuse:

— Să mergem, căpitane!

Sinţov alergă după el, ca să-şi ia rămas bun.

— Tovarăşe locotenent-colonel! strigă el.

Klimovici se opri brusc, se întoarse spre Sinţov şi-i strînse mîna cu putere.

— La revedere, Vanea! Nu vă mocăiţi! Plecaţi cît mai repede! Eu, să mă ierţi, n-am timp.

Şi îşi văzu grăbit de drum.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Coloana de treizeci de camioane şi două Emka — una în cap, şi alta în coadă — înainta aproape de două ore pe drumul din pădure, care, după spusele localnicilor, dădea undeva mai departe, în şoseaua Iuhnovului.

După ploaia din ajun, vremea se statornicise uscată şi vîntoasă. Pe laturile drumului, kilometri de pădure tomnatică — arămie şi galbenă — alternau cu fîşii de ogoare cenuşii, care se pierdeau departe la orizont. Mînate de vînt, frunzele veştede treceau mereu drumul sau se aşterneau sub roţile maşinilor. Uneori soarele răzbea printre nori, şi în asemenea clipe se făcea cald, şi oamenii deveneau mai veseli.

Înainte de îmbarcare, cînd îşi preda automatul, Sinţov îl întrebase pe Şmakov ce îndatoriri îi revin acum şi în care maşină să se urce.

Rămas fără Serpilin, pe lîngă care fusese de toate — şi aghiotant, şi însoţitor, şi furier — se simţea acum neobişnuit de liber şi fără treabă.

— Nu te grăbi! îi răspunsese Şmakov blajin, tutuin- du-l. Sufletul i se muiase după miting, şi comisarul devenise mai blînd cu toată lumea. Cînd om ajunge, vedem noi. Urcă în care maşină vrei. O să mai ai destulă vreme să lupţi!

Şi Sinţov se urcă în primul camion întîlnit, la mijlocul coloanei.

Alături de el, pe platformă, se nimeri Zolotariov, ostaşul care le ieşise cîndva în cale împreună cu colonelul Baranov, în prima zi a încercuirii. Zolotariov purta aceeaşi scurtă de piele ca atunci, doar că acum era decolorată şi roasă ca vai de lume. Şi puşca pe care o purta era aceeaşi. În tot timpul luptelor din încercuire nu se lăsase tentat de automatele nemţeşti, şi acum ieşise în cîştig.

În stînga lui Zolotariov şedea un şofer din brigada de tancuri. Ceruse voie să însoţească coloana de maşini pînă la baza de reparaţii de la spate, unde se afla în revizie camionul lui de o tonă şi jumătate.

La început nu se vorbi decît despre un singur lucru — despre armamentul predat. Şoferul de la brigada de tancuri nu se mai sătura să glumească pe seama lor.

— Sigur că da, spunea el, la aruncătorul vostru de mine, la mitraliere, ba chiar la vreun tun pe care l-aţi fi capturat, n-o să se lăcomească nimeni. Dar din pricina automatelor o să iasă o bătălie întreagă. Cum de s-or fi îndurat comandanţii voştri să predea o asemenea bogăţie de trofee? Să fi fost eu comandantul vostru, nu le dădeam din mînă, pentru nimic în lume!

— Ce rost avea să le cărăm după noi? Sînt mult mai necesare pe front, spuse cu o oarecare sforţare Sinţov, nu atît din convingere, cît dintr-un sentiment de disciplină.

— Pe front! Nici voi nu plecaţi în Siberia, tot pe front o să vă întoarceţi!

— O să ne întoarcem, dar nu imediat.

— Da, ne lămuriţi bine dumneavoastră, tovarăşe politruc, răspunse şoferul, foarte respectuos în aparenţă, dar cu o scînteie batjocoritoare în colţul ochilor şireţi. Eu însă, în locul comandantului dumneavoastră, nu le-aş fi dat pentru nimic în lume! Aoleo, şi ce bătălie o să mai fie din pricina automatelor ăstora!... Comandantul brigăzii noastre o să pună mîna pe ele neapărat: lasaţi- ni-le nouă! De la spatele armatei o să vină neapărat cineva şi o să spună: daţi-le-ncoace! Divizia vecină o să ne roage cuviincios ca între vecini: nu ne daţi şi nouă ceva? Ei, şi statu-major al armatei? Ăştia or să-i alunge pe toţi! Or să vină şi, haţ — le-au şi înşfăcat! Cu atît mai mult, vor spune, cu cît voi, tanchiştilor, acolo la Elnea, aţi agonisit destule trofee. În general însă, cu Elnea asta... Luptele da, au fost crîncene, dar trofeele nu prea bogate... Nu, nu prea...

Discuţia trecu asupra recentelor lupte de la Elnea, în care, după cum pricepu Sinţov, şoferul de lîngă Zolo-tariov nu luase parte direct. Probabil însă că, repetînd cele auzite, povestea sigur de el că lîngă Elnea nemţii avuseseră aproape opt divizii, o întreagă armată, şi în general au mîncat bătaie, doar către sfîrşit ne-am cam poticnit. Din spusele lui reieşea că dacă „vecinii" nu i-ar fi încurcat (despre care anume „vecini" era vorba şi cu ce anume i-au încurcat, nu pomeni nimic), apoi cu siguranţă că toţi nemţii ar fi fost prinşi în capcană.

Toţi oamenii din maşină ascultau cu luare-aminte, săreau în sus la hopuri, pierdeau cîte un cuvînt sau chiar cîte o frază întreagă şi completau ceea ce le scăpa, pu- nîndu-şi întrebări unul altuia.

— Va să zică au scăpat totuşi? întrebă necăjit unul dintre ascultători, cînd şoferul pomeni de capcană.

— Nu spun că ar fi scăpat de tot, răspunse povestitorul, dar tehnica şi-au scos-o... Vă spuneam, doar, la început, că nu s-au capturat cine ştie ce trofee.

Şi toţi cei ce-l ascultau, deşi erau bucuroşi că lîngă Elnea nemţii au mîncat bătaie — opt divizii, nu glumă — totuşi considerau drept o jignire personală faptul că treaba n-a fost dusă pînă la capăt, şi duşmanul n-a fost prins în capcană, cum s-ar fi cuvenit. Prea erau dornici cu toţii ca şi nemţii să fie încercuiţi şi să simtă pe pielea lor ce simţiseră şi ei!

Apoi, după o scurtă tăcere, cineva întrebă dacă au fost pierderi mari în luptele de lîngă Elnea.

— Deh, cum să spun... se codi şoferul din brigada de tancuri, evitînd să răspundă deschis. La unii într-un fel, la alţii într-alt fel, depinde cum o iei: dacă socoteşti pierderile în oameni sau cele în materiale, s-ar putea spune că în general depinde...

Şi Sinţov pricepu că pierderile fuseseră mari, dar că şoferul se ferea să vorbească despre ele.

— Dar cu aviaţia cum e? mai întrebă cineva.

— Vezi şi tu, nu prea se aude! răspunse şoferul, dez- lipindu-şi mîna de pe oblonul maşinii şi ridicînd-o spre cer. De cînd tot mergem — şi nimic! Înainte nici nu-ţi puteai scoate nasul din adăpost. Pe cînd acum, aş spune că mergem chiar prea din cale-afară de nepăsători. E

drept că de cîteva zile nu zboară mai de loc. Te şi sperii parcă: de ce naiba?

— Bine, dar cum e totuşi cu pierderile? întrebă încăpăţînat acelaşi ostaş care întrebase şi prima dată. Să luăm brigada voastră de pildă: cîţi aţi fost la începutul războiului, şi cîţi mai sînteţi astăzi?

— Păi, ştiu eu cum să spun?... ocoli din nou şoferul un răspuns răspicat. În primele lupte am pierdut ceva oameni, apoi am ieşit din încercuire şi iar am suferit ceva pierderi. E drept însă că pe drum ni s-au mai şi alăturat oameni...

— Ei, aşa ni s-au mai alăturat şi nouă alţii, spuseră cîteva glasuri de pe platformă.

— Păi, şi cei care s-au rătăcit de noi, poate că au nimerit în alte unităţi, urmă logic şoferul. Aşa că vedeţi, se compensează... Apoi ne-am reorganizat, altă socoteală la rînd. Pe urmă luptele de lîngă Elnea, şi acum iar aşteptăm completări... Ştiu eu ce să spun? Uite, eu, unul, de pildă, sînt în brigadă din primele zile, încă de la Slonim.

— Şi sînt mulţi ca tine?

— Nu ştiu, că nu i-am numărat! se oţărî şoferul.

Şi Sinţov pricepu iarăşi: „Nu sînt mulţi!”

— Dar scrisori primiţi acum regulat? întrebă el. Cum funcţionează poşta militară?

— Ştiu şi eu?... Scrisori vin, nimic de zis, nici prea repede, nici prea încet, în general depinde cam pe unde se află neamurile fiecăruia. Ai dumneavoastră, la o pildă, pe unde sînt, tovarăşe politruc?

— Nu ştiu! răspunse posomorît Sinţov. N-avea gust să vorbească despre asta. Dar îndată se dovedi că nici interlocutorul său nu prea voia să abordeze o discuţie pe această temă.

— Tocmai asta-i rău, că nu ştim, spuse el; apoi oftă adînc şi amuţi.

„Poate că şi el şi-a pierdut familia, îşi spuse Sinţov auzind oftatul. Sau poate că, dimpotrivă, a lui s-a pierdut, iar a mea între timp s-a găsit. Că doar nu numai nenorociri se petrec în război, se mai strecoară şi cîte-o bucurie!...”

Şi, sprijinindu-se de oblonul camionului, îşi aţinti privirea la panglica cenuşie a drumului care se desfăşura sub roţile maşinii. Se întreba: „Ce anume mă aşteaptă de acum înainte: o

bucurie, sau o nenorocire? Ce-o fi cu fetiţa? Poate că soacră-mea a reuşit totuşi să se întoarcă la Moscova după ce am plecat pe front? Sau poate că au rămas acolo, la Grodno, şi atunci nu se ştie nimic, şi nici nu se va şti... Dar Maşa ce-o fi făcînd?" Acum era aproape convins că Maşa a făcut ceea ce intenţionase încă de atunci, din iunie — a intrat în armată. N-a apucat să-i scrie astăzi. Şi-apoi, unde să-i scrie? Cum s-o găsească? Ar putea, fireşte, să scrie la Cita, fratelui ei. Dar cît va face o scrisoare pînă la el şi înapoi?! Nici nu-ţi vine să te mai gîndeşti la asta!...

— Totuşi, cam cît?... întrebă Sinţov. Să spunem că familia e la Moscova, crezi că într-o săptămînă ajunge scrisoarea pînă acolo?

— Cam într-o săptămînă şi jumătate.

— Dar pînă la Veazma? întrebă din nou Sinţov, gîn- dindu-se la tatăl şi la fratele său.

— Pînă la Veazma, şi mai mult, spuse şoferul. Cu toate că e aproape. Dar trebuie să facă un ocol pe la Moscova... O fi Veazma în regiunea Smolensk, dar vezi că Smolenskul e sub „friţi"!

Sinţov fu gata gata să întrebe: „Cum-cum?" Vorba „friţ" îi era necunoscută, o auzea pentru prima dată. Atunci cînd fuseseră încercuiţi, vorba asta nu intrase încă în limba ostăşească.

— Aşa le spunem acum fasciştilor — „friţi" — îi explică bucuros şoferul, văzînd nedumerirea de pe obrazul lui Sinţov. N-aţi auzit de asta acolo, în încercuire?

— Nu, n-am auzit, răspunse Zolotariov în locul politrucului.

— Înseamnă că v-aţi rupt de lume de-a binelea, rîse şoferul.

— Aici ai dreptate. Chiar că am rămas în urmă faţă de restul lumii, spuse Zolotariov, plesnind peste genunchi pe şoferul de la brigada de tancuri. Uite, eu, de pildă, de aproape trei luni n-am mai pus mîna pe volan.

— Pe multe n-am mai pus noi mîna în aste trei luni, răsună dintr-un colţ al platformei glasul subţirel al unui ostaş glumeţ. Şi tot nu ne plîngem. Îi dăm înainte şi răb- dăm. Iar ăsta, uite, stă să verse lacrimi amare pentru volanul lui...

Oamenii din maşină izbucniră în rîs, adăugară cîteva fraze cam fără perdea şi se mai înviorară. Apoi, după o vreme discuţia se potoli iarăşi şi se retrase molcom prin colţuri.

— Tare mi-e dor de volan, continuă să-şi expună Zolotariov durerea lui de şofer, strîngînd mereu mîna colegului său de breaslă de la brigada de tancuri. Ce m-aş mai aşeza acum la volan — şi arătă din cap spre cabina camionului — şi aş goni prin pădure!

— Ai lucrat pe un camion?

— Nu, pe un turism. Am avut o Emka nou-nouţă, abia îi terminasem rodajul înainte de război.

— Ţi-a distrus-o vreo bombă, sau ai lepădat-o?

— I-am dat foc... aşa am primit ordin...

Zolotariov îşi aminti cum a dat foc maşinii şi tăcu.

Tăcu de parcă ar fi ajuns la un zid, şi zidul l-ar fi oprit în loc.

— Şi pe cine duceai într-însa? întrebă şoferul de la brigada de tancuri.

— Duceam şi eu pe un... dădu să răspundă Zolotariov, dar întîlnind privirea lui Sinţov, îşi curmă vorba. Împrejurările făcuseră ca ei doi să fie martorii dispariţiei unui om al cărui nume Zolotariov n-avea chef să-l pomenească acum.

În timpul celei de a doua luni de încercuire, într-o seară, Sinţov ajunsese, purtat de lungile lui picioare, la plutonul lui Horîşev cu un ordin din partea lui Serpilin.

În seara cu pricina, situaţia era cam aceeaşi ca şi în primele zile ale încercuirii. N-aveau încotro — noaptea trebuiau să traverseze o şosea şi, mai mult ca sigur, n-ar fi putut-o face fără luptă.

După ce isprăvise de vorbit cu Horîşev, Sinţov se aşeză să se odihnească o clipă înainte de a porni înapoi. Horîşev fusese deosebit de mărinimos — îi drămuise în palmă praf de mahorcă pentru o ţigară întreagă, praf de mahorcă amestecat cu firicele de frunze uscate.

În jurul lor se aşezaseră ostaşii plutonului; cine avea arma curată se odihnea, cine nu — şi-o curăţa, pregătin- du-se de luptă.

Zolotariov şedea alături de Sinţov, îşi curăţa puşca şi se tînguia, spunînd că a şterge ţeava fără unsoare de armă e totuna cu a înghiţi pesmeţi nemestecaţi.

La vreo douăzeci de paşi de ei, pe un muşuroi, şedea Baranov şi meşterea ceva la un parabelum de captură.

Din însărcinarea lui Serpilin, Sinţov tocmai îl întrebase pe Horîşev despre purtarea lui Baranov, şi Horîşev îi răspunsese

cam nemulţumit că Baranov luptă nici prea-prea, nici foarte-foarte. Fuge de greu...

— Acum cîteva zile a schimbat cu un ostaş calul pe măgar — automatul pe un pistolet — îşi explică ideea Horîşev. I-a fost greu, vezi doamne, să-şi poarte automatul! Care dintre noi ar fi făcut asta?! Să fi crăpat de greu, şi tot n-aş fi făcut-o! Cine are de gînd să lupte pînă la moarte nu dă o armă serioasă pe-o jucărie, este?

Baranov şedea pe muşuroi, departe de toţi ceilalţi, şi îşi vedea de parabelumul lui.

Sinţov se întrebă: de ce stă deoparte? Şi îşi răspunse singur: probabil pentru că tot nu s-a împăcat cu situaţia sa, n-a vrut să înţeleagă că după toate cele ce-a făcut, nici nu se putea să fie altfel. Iar oamenii au simţit asta şi-l ocolesc.

Cam la aceste concluzii ajunse el cu privire la Bara-nov şi, zărindu-l pe Zolotariov cum îşi întoarse privirea în altă parte, ca să nu mai fie ispitit de ţigară, îi întinse chiştocul: „Na, trage şi tu un fum!”

Grijuliu, apucînd ţigara cu vîrful degetelor, Zolotariov îşi lipi de ea buzele ţuguiate şi trase o dată adînc, dar scurt, aşa ca să nu pară prea lacom, şi înapoie chiştocul lui Sinţov.

În clipa aceea trosni o împuşcătură.

— Cine a tras? strigă Horîşev cu un glas gîtuit de furie, sărind în picioare. Se aflau prea aproape de şosea pentru a-şi putea îngădui asemenea lux.

Dar constată îndată că nu mai are pe cine trage la răspundere: Baranov zăcea mort. Glonţul pornise din pisto-

letul lui. Fusese tras în obraz de atît de aproape, încît îi sfărîmase jumătate de ţeastă.

Sinţov socotise atunci că Baranov s-a împuşcat, ostenit să tot îndure primejdiile de fiecare zi, sau înfricoşat de lupta care-i aştepta, sau cine ştie din ce altă pricină, numai de el ştiută...

Cînd îi raportă însă lui Serpilin cele întîmplate, comandantul clătină din cap.

— Nu cred să se fi sinucis, spuse el. A fost o întîm- plare, deşi chiar şi întîmplările au o cauză: s-a delăsat, şi-a pierdut orice iluzii în ceea ce-l priveşte; şi probabil că şi de curăţatul armei s-a ocupat neatent, într-o doară, iar parabelumul îi era necunoscut... Şi uite că şi-a scăpat un glonte în frunte. Poţi s-o interpretezi cum vrei: întîmplător sau neîntîmplător, tot un drac.

Sinţov rămase la părerea lui. Şi în general nu zăbovi prea mult asupra acestor gînduri. Lupta grea din noaptea aceea, în care pieriră mulţi oameni, aruncă repede vălul uitării asupra întîmplării.

Aşa cum făcea după toate luptele, ştergînd din controale pe cei căzuţi, Sinţov şterse şi numele lui Baranov. Şi cu asta, întîmplarea fu uitată...

Abia acum, întîlnind privirea lui Zolotariov, îşi amintiră amîndoi de trosnetul surd al împuşcăturii din pădure şi de moartea omului al cărui nume Zolotariov nu mai voia să-l pomenească.

— Eh, iată văd şi satul meu, şi casa părintească! cîntă voios şoferul-tanchist, sărind în picioare şi bătînd cu palma în acoperişul cabinei.

Şoferul camionului scoase capul pe uşă.

— Ce s-a întîmplat?

— Încetineşte puţin. Eu cobor aici, la baza de reparaţii.

Tanchistul strînse mîna lui Zolotariov, salută pe ceilalţi cu cîntecul: „Rămîneţi cu bine, cu casă şi pîine!”, după care, păşind printre oamenii de pe platformă, se strecură pînă la oblonul din spate, sări jos înainte ca maşina să fi frînat şi ţîşni sprinten din calea camionului următor, care era gata-gata să dea peste el.

În locul acela, un drum nou bătut se afunda în desişul pădurii. La margine, în nişte gropi pătrate, acoperite cu

plase de mascare, se aflau tunuri antiaeriene. Iar mai departe, pe drum, în adîncul pădurii, se tîrau două tancuri ,,T-34", urlînd şi lăsînd în urmă un dublu tighel de pămînt zdrumicat.

„Probabil că le încearcă după reparaţii", îşi spuse Sinţov, amintindu-şi de vorbele şoferului-tanchist despre baza lor de reparaţii.

Apoi lăsară în urmă drumul cel nou şi plecară mai departe; din direcţia contrară venea o coloană de camioane verzi — nounouţe, pline cu lăzi de proiectile. Mai întîlniseră o coloană de camioane identice, încă la pornire. Şi tunuri antiaeriene mai întîlniseră? cu vreo jumătate de oră înainte, sclipind într-un desiş din preajma unui pod.

Ici-colo, deasupra pădurii se înălţau fuioare de fum. Într-un loc, Sinţov observă o baterie de tunuri grele. Podurile erau străjuite de santinele.

Sus de tot, deasupra capetelor trecură spre miazănoapte trei formaţii de cîte nouă bombardiere sovietice, însoţite de avioane de vînătoare. Dacă ar fi fost să-l întrebi pe Sinţov ce anume izbutea să-i aline cu osebire sufletul, acum, după amărăciunile încercuirii, ar fi răspuns, probabil, că-l alinau mai cu seamă aceste semne de bună rînduială militară înscrise în peisajul paşnic al armatei; toate acestea îl încredinţau că tot ce văzuse el cu tovarăşii săi în ultima vreme nu se va mai repeta, că armata s-a statornicit aici, s-a statornicit de mult şi temeinic, şi acum nu va mai da înapoi în faţa nemţilor.

Amintindu-şi de nemţi, Sinţov nu-şi dorea decît un singur lucru: să putem face şi noi cu ei tot ce ne făcuseră ei nouă — să-i alungăm, cum ne alungaseră ei pe noi, să-i bombardăm şi să-i mitraliem din văzduh, cum făcuseră ei, să-i depăşim, să-i întoarcem şi să-i strivim cu tancurile, cum făcuseră ei, să-i încercuim şi să-i istovim fără alimente şi fără muniţii, să-i luăm prizonieri şi să nu-i cruţăm în nici o împrejurare. Asta dorea el, şi o dorea cu atîta putere, încît i-ar fi rîs în obraz celui care s-ar fi încumetat să-i spună acum că odată şi odată setea lui de răzbunare va fi potolită definitiv, şi ura lui se va stinge cu totul.

Privind semnele de bună rînduială ale acestei armate, semne vizibile pretutindeni în peisajul din jur, el visa la viitoarea ofensivă sovietică: că doară va veni odată şi odată vremea ei!

În acelaşi timp, îl stăpînea o senzaţie de destindere şi de fericire, netulburată de gînduri. În cele două luni şi jumătate se

tot uitase la pămînt şi la cer, la pini şi la mesteceni, la poieni şi la luminişuri, la brădeturi care înaintau, ca şi acesta de-aici, pînă la marginea şoselei. Şi era uneori atîta linişte în pădurile din încercuire, încît puteai să auzi pînă şi propria-ţi răsuflare...

Pesemne însă că acolo, departe, în spatele frontului german, toate acestea erau totuşi altfel: nici mestecenii şi nici pinii nu erau aceiaşi, nici pămîntul şi nici cerul nu erau aceleaşi, şi nici măcar liniştea...

Pe cînd acum, tot ce răsărea în jurul lui îl bucura şi-i aducea fericirea. O adevărată fericire era maşina aceasta în care goneau, binecunoscutul moţ bălai fluturat de vînt al lui Horîşev, care îşi scosese capul din cabina camionului din faţă, brăduţii albăstrii, mestecenii galbeni, poienile şi cîmpiile, fumul coşurilor, oamenii, tunurile antiaeriene, avioanele sovietice de pe cer, frînturile de cîntec ce se auzeau din maşini, totul...

Sinţov se scălda în această fericire, privea lacom în jur, cu ochi scăpărători şi roşii de vînt, ziîmbea fără motiv şi simţea cum i se strecoară pe după guler răcoarea toamnei.

Întocmai ca şi el, tăcînd mai tot timpul şi zîmbind propriilor sale gînduri, în maşina care încheia coloana, pe bancheta din spate, între maiorul Danilov şi doctoriţa cea micuţă, călătorea, cu ochii aţintiţi spre geamul lateral, comisarul de batalion Şmakov. Dezlipindu-şi uneori ochii de geam, Şmakov arunca o privire înainte, asupra spinărilor late ale şoferului şi ale ostaşului însoţitor, aflaţi pe bancheta din faţă şi îmbrăcaţi în uniformă de grăniceri, ca şi maiorul lor.

Dacă nu pierise de tot, în orice caz obida din sufletul comisarului, pricinuită de predarea armelor de captură, se mai potolise puţin; se potolise atît din pricină că dimineaţa aceea amară putea fi privită acum la timpul

trecut şi părea mai puţin importantă, dar şi pentru că, puşi în faţa ordinului de a preda armele, ostaşii rămăseseră mai liniştiţi decît se aşteptase Şmakov. Şi întrucît motivul principal pentru care se luase în beţe cu delegaţii comandamentelor superioare era teama lui de a-şi jigni ostaşii, supărarea i se potolise de la sine.

Doctoriţa cea micuţă, care în tot timpul luptelor din încercuire nu suspinase nici măcar odată, se simţi pe neaşteptate bolnavă şi dormi tot drumul, strînsă ghem într-un colţ al maşinii — un ghemotoc fierbinte şi înfiorat. Şmakov şedea lîngă ea, privea pe geam şi fuma cu nesaţ una după alta ţigările Kazbek din tabachera maiorului Danilov, care nu uita niciodată s-o deschidă prevenitor în faţa comisarului.

La început, cînd maiorul îi propusese să urce în maşina lui, Şmakov era cît pe ce să-l refuze, atît de tare mai clocotea supărarea în sufletul lui. Mai tîrziu, după ce maşina porni, comisarul ar fi vrut să reia disputa cu Danilov despre deosebirea dintre adevărata vigilenţă şi bănuielile fără noimă, dar socoti mai cuminte s-o amîne, întrucît nu erau singuri în maşină: el era cu doctoriţa, iar maiorul, cu cei doi grăniceri ai săi. Peste o altă jumătate de oră, îi trecu şi lui pofta de orice dispută.

Cu cît trecea timpul, cu atît măi năvalnic creştea în sufletul lui obosit şi în trupul lui tot atît de obosit o senzaţie de bucurie, şi chiar de înduioşare pentru toţi cei care izbutiseră printr-o adevărată minune să iasă vii şi nevătămaţi din atîtea încercări. Din atîtea încercări biruite cu cinste, prin lupte grele.

În sfîrşit, la capătul primei ore de drum, el încetă definitiv să se uite chiorîş la Danilov şi curmă tăcerea. Tăcerea aceasta fusese impusă de el, dar de la o vreme tot el începu să fie apăsat de ea.

— Cam departe v-aţi aşezat spatele frontului, spuse el.

— De ce departe? obiectă Danilov, mulţumit că în fine comisarul de batalion, care-i plăcuse din capul locului, pentru înflăcărarea cinstită şi sinceritatea părerilor, şi-a uitat supărarea. E firesc! Frontul e mare, noi sîntem la un flanc al lui. Dacă formaţiunile de spate ar fi fost mai aproape de unul din flancuri, s-ar fi aflat prea departe de celălalt.

— Bine, să lăsăm în plata domnului formaţiunile astea, făcu Şmakov, dîndu-i astfel de înţeles maiorului că pomenise de

formaţiunile de spate doar ca pretext pentru a începe vorba. Spune-mi mai bine cum o duce Moscova. Ne-au sfîrtecat-o tare?

— Eu personal n-am fost acolo, răspunse Danilov. Dar acum două zile un martor ocular îmi spunea că distrugerile nu sînt mari. Îi opreşte antiaeriana.

— Asta e straşnic! se bucură Şmakov. Cînd am ajuns pe front, cam pe la jumătatea lui iulie, îi linişteam şi eu pe moscoviţi, şi nu numai pe ei; spuneam: nu, nu zboară, şi nici n-or să zboare ei deasupra Moscovei, n-o să-i lăsăm! Apoi însă, cît am fost în încercuire, am citit o sumedenie de manifeste fasciste... Cui să le aducă oamenii cînd le găsesc, dacă nu comisarului?... Multe am mai citit! surîse el. Şi uneori mă cuprindea groaza pentru Moscova! După spusele lor, nici piatră pe piatră n-a rămas acolo. Înţelegeam, fireşte, că sînt minciuni, totuşi... mă întrebam în ce măsură mint ei...

— În foarte mare măsură, răspunse Danilov. Se spune că distrugerile nu reprezintă nici doi la sută.

— Păi asta chiar că-i straşnic! repetă bucuros Şmakov.

Şi aşa, începînd cu Moscova, se porni să-l asalteze pe Danilov cu nenumărate alte întrebări: despre front, despre spatele frontului, despre pierderi, despre moral — despre tot ce-i perpelea şi nu apucase să afle în noaptea de nesomn pe care o petrecuse în brigada de tancuri.

— M-aţi luat, s-ar putea spune, cu asalt, nici nu mi-aţi dat răgazul să mă pregătesc de luptă, se apără, nemaipu- tîndu-şi reţine un zîmbet, prea puţin zîmbitorul Danilov.

— Nu-i nimic, rabdă! spuse vesel Şmakov. Eu am răbdat mai mult. În două luni şi jumătate, afară de balivernele fasciste n-am văzut un cuvînt tipărit!

Mai puse apoi multe alte întrebări lui Danilov. Ultima se referea la timpul necesar unei scrisori ca să ajungă de acasă pe front şi de pe front acasă. Toţi sîntem oameni şi pe toţi ne frămîntă acelaşi lucru...

La un moment dat însă, după ce Danilov răspunse la ultima întrebare şi, trăgîndu-şi şapca pe ochi, se scăr- pină la ceafă în aşteptarea alteia, în loc de întrebare auzi un sforăit uşor de om foarte ostenit. Şmakov adormise la jumătatea unui cuvînt, doborît de nesomn, ca un copac de secure. O oboseală fericită pusese în sfîrşit stăpînire şi pe el...

— Haide, coborîţi, coborîţi, treziţi-vă!...

Şmakov auzea ca prin ceaţă glasul lui Danilov, dar nu se putea trezi nicicum.

— Dar treziţi-vă odată!...

Şmakov deschise ochii. Maşina stătea în mijlocul drumului. Şoferul şi ostaşul din faţă nu mai erau la locurile lor, doctoriţa lipsea şi ea. Doar Danilov se mai afla lîngă portiera deschisă şi-l zgîlţîia cu putere de mînă.

— Fuga în şanţ!... Avioane! striga maiorul, supărat, dar fără prea mare nelinişte.

Şmakov coborî din maşină şi sări în şanţul drumului. Doctoriţa era mai demult acolo şi-şi freca ochii cu pumnul, zîmbind vinovată. Somnoroasă, nu putea să-şi dea seama cît merseseră şi cît timp dormise.

Se aflau în plină pădure. Întreaga coloană se oprise şi părea neînsufleţită. Pe platforme nu mai era nici un om: toţi apucaseră să se împrăştie prin desişuri. Doar departe în faţă, vreo două-trei siluete mai traversau drumul.

Avioanele veneau dinspre apus. Zburau sus de tot şi aproape de coloană, dar nu chiar deasupra ei.

— Poate că sînt ale noastre, se vor fi înapoind dintr-o misiune? spuse Şmakov într-o doară, vrînd mai cu seamă s-o liniştească pe doctoriţă, deşi binecunoscutul vuiet prelung şi răguşit îi demonstra clar că avioanele nu sînt ale noastre, iar doctoriţa nu era de fel neliniştită.

— Vedem noi îndată, îl ironiză Danilov. Ce-ar fi să ne culcăm totuşi?

Aruncînd un zîmbet chiorîş spre Şmakov, maiorul se cinchi primul în şanţ şi, pentru că atinse uşor cu mîinile pămîntul, îşi scutură cu grijă pulberea de pe degete.

Mai trecură cîteva clipe chinuitoare; avioanele erau nemţeşti, dar acum se găseau drept deasupra lor, şi chiar dacă şi-ar fi slobozit bombele, nu mai puteau nimeri ţinta. Şmakov împărtăşi acest gînd maiorului.

— Da, dacă nu cumva, observîndu-ne, se vor întoarce, răspunse Danilov. Mai bine să mai aşteptăm cîteva minute.

Dar bombardierele nu se întorceau; zburau la aceeaşi înălţime şi în aceeaşi direcţie. De la o vreme, de undeva din faţă, cîteva tunuri antiaeriene începură să tragă în ele nu prea des, dar destul de precis. Ghemotoacele alburii ale exploziilor se destrămară la început în nouraşi diafani sub avioane, apoi

apărură deasupra lor şi mai spre stînga. Curînd, unul din bombardiere începu să fumege şi lunecă pieziş spre pămînt, fumegînd tot mai mult. Iar ghemotoacele exploziilor săriră iarăşi deasupra avioanelor, dar de data aceasta mult în urma lor.

— Phii, pe-alături! Ce-or fi păzind? strigă dezamăgită doctoriţa, şi sări prima afară din şanţ. Expresia de fericire de pe faţa ei se transformase repede, ca la copii, într-o expresie de necaz.

— Ia te uită ce lacomă e dumneaei! Unul tot a fost pedepsit — nici asta nu-i rău! spuse Danilov. Da, acum ne-am putea urca în maşini!

Maiorul îşi scoase din cap şapca verde şi făcu semn ostaşilor să-şi ocupe locurile în camioane.

— Uite ce-i... — îi spuse Şmakov, ieşind din şanţ. După atacul avioanelor nemţeşti, starea lui de fericire neumbrită se destrămă, făcînd loc obişnuitului său simţ de răspundere pentru soarta oamenilor. Eu am să te părăsesc. Am să mă sui într-un camion de la mijlocul coloanei. Comisarul de regiment e în fruntea coloanei, dumneata eşti în coadă, iar eu am să fiu la mijloc. E mai bine aşa. Pe tovarăşa doctoriţă o las sub protecţia dumitale, încheie el zîmbind, şi porni de-a lungul coloanei de maşini, în care se şi îmbarcau oamenii.

Sinţov era de cîteva minute sus, la locul lui de pe platformă, cînd Şmakov trecu pe lîngă maşină, alergînd ca un sportiv, vînjos, cărunt, şi mai sprinten decît i-o îngăduiau anii.

— Mai rezistă ea, inima, nu-i nimic! strigă el vesel, fără să-şi tragă sufletul cînd trecu pe lîngă Sinţov şi pe lîngă ceilalţi oameni care-l priveau de pe platformă! Cu toate că am trecut de cincizeci şi doi!

Apoi mai depăşi un camion şi urcă în următorul, dar nu în cabina şoferului, ci pe platformă, spre marea satis-

facţie a ostaşilor care şedeau acolo. Se pare că pînă la urmă tot s-a cam încins la faţă... După ce maşinile porniră, Sinţov îi urmări tot timpul capul rotund şi alb, descoperit. De departe părea şi mai alb ca de obicei, pentru că după rana din ajun tot creştetul îi era înfăşurat în pansamente albe.

Abia după ce coloana se puse în mişcare, pămîntul şi aerul se cutremurară de cîteva ori undeva în faţă, din pricina exploziei unor bombe.

Toată lumea se aştepta să urmeze alte explozii, dar nu se mai auzi nimic.

— Nu s-ar spune că şi-au aruncat toată încărcătura, observă Zolotariov. Au stropit doar ici-colo! Ce părere aveţi, tovarăşe politruc?

Sinţov avea aceeaşi impresie. Avioanele nu stricaseră buna dispoziţie a oamenilor. Faptul că artileria antiaeriană intrase în acţiune şi doborîse sub ochii lor un bombardier potolise neliniştea provocată de apariţia aviaţiei duşmane.

Peste cîţiva kilometri se produse un nou incident. Capul coloanei ajunsese la locul unde căzuseră bombele, înfuriaţi de pierderea suferită, nemţii sloboziseră cîteva bombe asupra poziţiei unei baterii antiaeriene dispuse lîngă podul de peste un pîrîiaş îngust.

Tunurile scăpaseră neatinse, dar una din bombe căzu chiar lîngă pod, distrugîndu-i taluzul de la intrare şi smulgîndu-i cu suflul exploziei parapetul şi mai multe scînduri de la podină.

Întîi coloana se opri, dar după aceea Sinţov văzu de departe cum peste pod a trecut cu multă băgare de seamă o Emka, iar apoi, unul după altul, porniră să treacă şi camioanele.

Cînd maşina lor ajunse la pod, Sinţov se ridică în picioare şi se uită cum trec maşinile din faţă. Pe pod se afla tocmai camionul în care era Şmakov.

Pe toată porţiunea — de vreo patru metri lungime — de pe care erau smulse scîndurile, camionul mergea chiar pe grinzile groase, de la temelia podinii, mergea încet şi fără ezitare. Ar fi fost suficient ca una din roţile din faţă sau din spate să lunece cît de puţin de pe grindă, pentru ca maşina să cadă.

Tocmai asta se şi întîmplă cu camionul următor, în cabina căruia se afla Horîşev. Şoferul, probabil mai puţin experimentat decît ceilalţi, întoarse volanul ceva mai mult decît era nevoie, şi roţile din spate lunecară jos de pe grinzi, iar camionul rămase

suspendat cu crucea car- danică pe una din grinzi, dar agăţîndu-se, din fericire, cu roţile din faţă de alta.

Nimeni nu avu nimic de suferit. Un singur ostaş, aruncat de zguduitură, zbură peste oblon şi căzu în pîrîu, iar acum, ud ciuciulete, ieşea din apă, în hohotele tovarăşilor săi.

Peste un minut, Horîşev stătea pe pod şi dădea dispoziţii, iar oamenii din camionul lui şi din al lui Sinţov se străduiau ca printr-o sforţare unită să repună cît mai repede camionul pe grinzi.

Şmakov, cu mîinile făcute pîlnie la gură, întreba de pe celălalt mal: să-i aştepte, sau nu? Dar Danilov, care se apropiase, mergînd pe marginea şoselei, şi se afla acum chiar lîngă pod, îi răspunse, agitîndu-şi şapca verde, că nu este nevoie: la ce să mai provoace aglomerări inutile de camioane şi oameni?

— Daţi-i drumul! Pînă la şoseaua Iuhnovului n-a mai rămas mult; peste cinci kilometri e o răscruce, acolo o cotiţi la stînga. Venim şi noi curînd. Şi-apoi, aveţi în faţă maşina comisarului de regiment, vă conduce ea! strigă Danilov.

Şmakov sări în maşină şi porni mai departe, ajungînd camioanele din faţă. Pe pod, munca mai continuă un sfert de oră.

În sfîrşit, camionul fu ridicat şi trecu cu bine peste pod. Danilov ordonă ca oamenii din celelalte maşini să coboare toţi, afară de şoferi, şi supraveghea personal ca, una cîte una, maşinile să treacă peste pod.

Abia după ce ultimul camion trecu pe malul opus, traversă şi el podul cu Emka lui. Mărind treptat intervalul dintre maşini, a doua jumătate a coloanei porni mai departe spre şoseaua Iuhnovului.

Nici comisarul de regiment de la secţia politică a armatei, nici locotenent-colonelul din secţia constituiri unităţi, nici Şmakov, care mergeau în fruntea şi la mijlocul

coloanei, şi nici Danilov, care încheia coloana — nimeni dintre ei nu putea să ştie că numai cu cîteva ore în urmă, atît la sud, cît şi la nord de Elnea, corpurile nemţeşti de tancuri au rupt apărarea Frontului de Vest şi, dînd peste cap spatele armatelor, dezvoltau acum pătrunderea pe zeci de kilometri în adîncime. Nimeni dintre ei încă nu ştia că oprirea de lîngă pod, care le-a tăiat coloana în două părţi, aflate acum la un interval de douăzeci de minute, nimeni dintre ei nu ştia că de fapt oprirea aceasta îi împărţise pe toţi, sau aproape pe toţi, în morţi şi vii.

Şmakov nu putea să ştie că maşina în care se mutase avea să fie ultima din cele ce vor trece cu bine de pe drumul Elnei pe şoseaua Iuhnovului. Iar Danilov nu putea să ştie că drumul acesta al Elnei, care mergea aproape paralel cu frontul, avea să aducă a doua jumătate a coloanei lor la răscrucea cu şoseaua Iuhnovului tocmai în clipa cînd pe acolo va pătrunde detaşamentul de cap al tancurilor şi transportoarelor blindate nem-ţeşti.

Danilov nu ştia toate acestea şi mergea liniştit înainte în întîmpinarea morţii.

— Mai avem vreo patru kilometri pînă la răscruce şi vom fi făcut o treime din drum, spuse Danilov doctoriţei. Cum te simţi?

— Binişor, răspunse ea, lipindu-şi palma de fruntea încinsă. Doar un pic de febră, dar trece. Nu-i nimic, puteţi fuma, adăugă doctoriţa, văzînd că maiorul, care-şi scosese tabachera, o strecura înapoi în buzunar. Eu nu fumez, dar fumul îmi place totuşi, minţi ea cu obişnuitu-i spirit de sacrificiu şi, ca să curme şovăiala maiorului, închise ochii a somn, deşi nu mai voia să doarmă.

Doctoriţa rămase cu ochii închişi, iar Danilov analiză încă o dată în sinea lui schimbul de cuvinte tari dintre el şi Şmakov. Ordinea e ordine, şi de vreme ce a fost statornicită, în armată nu trebuie s-o încalce nimeni, deşi, la drept vorbind, în cazul de faţă nici el n-ar fi vrut să ia armele acestor ostaşi. Se punea, în gînd, în locul comisarului Şmakov: dacă s-ar fi aflat dimineaţa în pielea

lui, nu s-ar fi simţit nici el prea bine. Una este cînd ies din încercuire oameni izolaţi: cîte unul, cîte doi, cîte trei, fără uniformă şi fără acte, şi cu totul altceva cînd iese din încercuire o întreagă unitate militară — cu arma în mînă, cu actele în buzunar şi cu semnele distinctive la locul lor. În cazul de faţă ar fi fost cît se poate de cinstit să laşi oamenii să-şi ia chiar şi în spatele frontului trofeele cucerite în luptă; foarte bine, au tot dreptul să se mîndrească cu ele! Şi în definitiv — asta nu ne priveşte decît pe noi — să fi muncit cum se cuvine, să fi verificat pe fiecare fără a zgîndări mîndria nimănui, şi să fi scos din rîndurile lor pe ticălosul care s-a strecurat eventual printre ei.

Istoria de dimineaţă nu-i plăcuse de loc lui Danilov, tot aşa cum nu-i plăcuseră nici alte lucruri de care îi fusese dat să se lovească de cînd din grănicer ajunse lucrător al secţiei speciale. Da, nu era dulce munca asta!

După ce trecuse prin şcoala unui lung serviciu grăniceresc, după ce fusese rănit la Halhin-Gol, după ce se retrăsese cu rămăşiţele detaşamentului său de lîngă Lomja, ager şi pătrunzător, înzestrat cu o memorie bună şi ştiind să aibă încredere şi să nu aibă încredere în oameni, Danilov era unul din acei oameni anume creaţi parcă pentru secţiile speciale. Străin de orice îngîmfare, el simţise prea bine că se află acolo la locul lui şi, ca unul care a vînat multă vreme spioni şi diversionişti veritabili, îşi recunoştea superioritatea asupra unora dintre colegii săi care nu ştiau să deosebească realitatea de aparenţele înşelătoare, ba uneori nici măcar nu erau prea preocupaţi de treaba asta. Cu asemenea colegi, Danilov ,,se lua la harţă” serios, cum spunea el însuşi, ba pe unul din ei apucase să-l şi demaşte, deşi era de puţină vreme la secţia specială.

Şi iată că acum, chiar el, maiorul Danilov, fără să-şi dea seama, ducea la moarte nişte oameni care abia scăpaseră din ghearele ei.

— Ajungem îndată la răscrucea de care vorbeam, spuse Danilov, observînd că doctoriţa nu doarme; apoi dădu să deschidă geamul.

În clipa aceea explodă primul proiectil, şi Danilov văzu tancurile nemţeşti care înaintau de-a dreptul peste cîmp perpendicular pe şoseaua Iuhnovului. Era prea tîrziu să mai întoarcă maşina, şi oricum, chiar dacă n-ar fi fost tîrziu, maiorul tot n-ar fi încercat să scape singur, părăsind coloana. Smucind portiera, sări primul în drum, cu automatul pe care-l avea întotdeauna la îndemînă. În urma lui săriră şi grănicerii săi, tot cu automatele în mînă.

— Coboară! strigă maiorul către doctoriţă şi, întin- zîndu-i mîna, o trase afară.

Pe drum se şi încinsese un măcel de neînchipuit. Camionul din frunte ardea întors de-a curmezişul drumului. Celelalte frînau din goană, dînd unul peste altul. Proiectilele explodau pe drum şi pe marginea drumului; oamenii se aruncau de pe platforme, cădeau, săreau în şanţuri, fugeau peste cîmp. Tancurile trăgeau în ei din tunuri şi mitraliere. Un tanc se căţărase chiar pe drum şi înainta trosnind şi huruind de-a lungul coloanei, răsturnînd unul după altul camioanele în şanţ şi strivind sub şenile pe cei care săreau din camioane. Iar pistolarii nemţi din transportoarele blindate, ce veneau în urma tancurilor, săreau jos şi, desfăşurîndu-se în evantai de-a dreapta şi de-a stînga drumului, secerau din automate tot ce le stătea în cale.

Era prea tîirziu, era cu neputinţă să mai aduni acum grupul de oameni pe trei sferturi dezarmaţi, să-i organizezi şi să iei comanda; nu-ţi rămînea decît să încerci a acoperi cu foc pe oamenii care fugeau spre pădure şi să-ţi vinzi cît mai scump viaţa. Asta şi făcu Danilov cu cei doi grăniceri ai lui.

Se trînti, aşadar, în şanţ, la adăpostul maşinii şi se bucură — dacă în asemenea clipe mai poate fi vorba de bucurie — de un singur lucru: că nemţii, îmbătaţi de victoria lesnicioasă, ieşiseră din transportoarele blindate; peste cîteva clipe se vor apropia, şi el va putea să doboare măcar cîţiva dintre ei.

Danilov întoarse capul. În spatele lui, dincolo de drum, începea un desiş. Cîţiva oameni se şi învredniciseră să ajungă acolo, cu toată ploaia de gloanţe.

— Fugi într-acolo! În desişul acela scapi cu viaţă! spuse Danilov doctoriţei, care se culcase lîngă el în şanţ, şi o înghionti cu cotul. Fuga, peste un minut va fi prea tîrziu!

Dar doctoriţa îi aruncă o privire mută şi întoarse capul; ea, una, nu voia nimic: nici să fugă, nici să scape cu viaţă; voia

doar să mai tragă o dată cu naganul în nemţi, apoi să moară, să nu mai ştie şi să nu mai vadă nimic — îi ajungea cît văzuse!

Dîndu-şi seama de starea ei, Danilov o ridică de umeri, o întoarse cu faţa spre desiş şi-i făcu vînt afară din şanţ.

Pomenindu-se pe buza şanţului, doctoriţa roti în jur o privire năucă; tocmai atunci trecură în goană doi ostaşi, iar ea, prinsă de şuvoi, fugi după ei...

Să nu dea dumnezeu nimănui ca în ultimele clipe ale vieţii să vadă ceea ce a văzut Danilov şi să gîndească ceea ce a gîndit el. A văzut pe drum oameni năuci, dezarmaţi de el, împleticindu-se sub gloanţele nemţilor, care trăgeau în plin. Foarte puţini, înainte de a se prăbuşi, aveau cu ce trage două-trei focuri disperate; cei mai mulţi mureau dezarmaţi, lipsiţi de ultima şi amara bucurie omenească: de a ucide înainte de a fi ucis. Fugeau, şi erau împuşcaţi din spate. Ridicau mîinile, şi erau împuşcaţi din faţă.

Nici în coşmarul cel mai înfiorător nu ţi-ai fi putut imagina o răspundere mai cruntă decît cea hărăzită acum lui Danilov, pentru o greşeală involuntară, dar nu mai puţin înfiorătoare; inima lui vitează şi cinstită era sfîşiată de o suferinţă atît de cumplită, încît faţă de ea, pînă şi moartea i se părea un lucru simplu şi de fel îngrozitor.

Şi maiorul Danilov primi moartea aceasta fără teamă. După ce zvîrli afară pe doctoriţă din şanţ, el deschise focul asupra nemţilor, care se apropiau, şi înainte ca glonţul sortit lui să-i fărîme capul, izbuti să doboare cinci fascişti.

Ultimul lucru pe care-l mai auzi fu o rafală scurtă de automat trasă în plin, de la trei paşi, de grănicerul lui, care avea să moară la o secundă după el.

Peste alte cîteva secunde, nemţii se şi aflau aplecaţi asupra celor trei cadavre din şanţ, iar un ***oberleutnant*** cu obrazul sfîşiat de un glonţ, îşi apăsa pe rană batista năclăită de sînge şi, aplecat de la brîu, cerceta petliţele de un verde-viu de pe bluza maiorului rus care zăcea la picioarele sale.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

A treia zi după cele petrecute pe şoseaua Iuhnovului, trei oameni mergeau prin pădurea deasă, la vreo cincizeci de kilometri depărtare de locul catastrofei. De fapt, pe propriile lor picioare mergeau numai doi dintre ei: politrucul Sinţov şi ostaşul Zolotariov. Cel de-al treilea tovarăş de drum — medicul militar Ovseannikova, „micuţa doctoriţă", cum i se spunea în detaşamentul lui Serpilin, sau, şi mai simplu, Tania, cum începuse să-i spună acum Sinţov — de pe la prînz nu mai putea să se mişte pe propriile ei picioare. Cei doi bărbaţi o cărau cu schimbul în cîrcă, învelită într-o foaie de cort, ca într-un rucsac.

Acum era rîndul lui Sinţov. Mergea aplecat mult înainte, numărînd în gînd mia de paşi care-i mai despărţea de popasul hotărît. Îşi înfăşurase colţurile foii de cort pe mînă, pentru ca degetele-i amorţite să nu scape povara. Capul doctoriţei, încins de febră, i se sprijinea de umăr şi se bălăbănea ca fără viaţă ori de cîte ori Sinţov se poticnea. Din cînd în cînd, aplecîndu-se ca să-şi şteargă cu pumnul sudoarea fierbinte ce-i umplea găvanele ochilor, Sinţov zărea sub cotul său drept picioarele doctoriţei, care atîrnau afară din foaia de cort: unul în cizmă, iar celălalt, scrîntit, fără cizmă, desculţ, un picior micuţ, ca de fetiţă. Altădată povara aceasta nu i s-ar fi părut prea grea lui Sinţov, chiar dacă ar fi fost singur; acum însă cei doi bărbaţi, istoviţi de marşul de patru ore în asemenea condiţii, se simţeau cu totul sleiţi, şi Sinţov regreta că nu s-au oprit de la bun început să întocmească o targă din crăci, lucru pe care oricum vor trebui să-l facă la primul popas!

Pentru toţi cei scăpaţi în primele minute din iadul acela de pe şosea, fiecare pas făcut acum într-o direcţie sau în alta îi apropia de alte întîmplări şi de alte primejdii, de altă viaţă sau de altă moarte.

Cei care se înfundaseră în desişul pădurii din stînga drumului, pentru a aştepta acolo căderea nopţii, fură ucişi către seară de pistolarii nemţi care scotoceau pădurea. Poate că în alte împrejurări nemţii i-ar fi luat totuşi prizonieri, dar un glonţ rătăcit, sau, cine ştie, poate că dimpotrivă, excepţional de bine ţintit, ucisese pe comandantul unui regiment SS de tancuri, care urmărise măcelul din turela tancului său, şi pentru a plăti această surpriză neaşteptată, fasciştii se răfuiau fără cruţare cu cei prinşi.

Şi dimpotrivă, cei care se ascunseseră în locul cel mai nesigur la prima vedere, în tufişurile mărunte din dreapta drumului, scăpară cu viaţă; nemţii n-au căutat pe acolo, şi oamenii reuşiră în aceeaşi noapte să iasă dincolo de frontul încercuirii nemţeşti, la ai lor.

Cîţiva ostaşi, adunaţi cam peste o oră după catastrofă în jurul locotenentului Horîşev, porniră sub comanda lui înapoi fără să mai zăbovească, şi înspre seară dădură de tanchiştii lui Klimovici, împreună cu care aveau să iasă acum din noua încercuire.

Iar cei care, nimerind în pădure, se deciseră s-o ia spre nord, socotind că astfel se îndepărtează de nemţi, ajunseră, dimpotrivă, chiar în fîşia de deplasare a coloanelor de tancuri şi infanterie germană, care se grăbeau să închidă marele front al încercuirii în jurul Veazmei. Sinţov era printre aceştia din urmă; sărind din camion, el se repezi spre pădure şi umblă o oră întreagă fără oprire, dorind un singur lucru: să se depărteze cît mai mult! În prima clipă, cînd auzise împuşcăturile şi văzuse tancurile şi pe nemţi sărind dintr-un transportor blindat, mîinile lui se ridicaseră spre piept, unde-i atîrna de obicei automatul... Dar automat nu mai avea, şi în general nu mai avea nimic, nici măcar un nagan. Atunci sărise de pe platforma camionului şi se repezise spre pădure.

Cu Zolotariov se întîlni cam peste o oră. După ce parcursese cîţiva kilometri mai mult fugind, se oprise şi

se sprijini cu spatele de un pin bătrîn, ca să-şi mai tragă sufletul. În clipa aceea îl văzu apropiindu-se pe Zolotariov în scurta lui zdrenţuită de piele şi, ceea ce era mai important, cu puşca la umăr.

— Ce ordonaţi, tovarăşe politruc?

Aceste cuvinte ale lui Zolotariov reuşiră mai bine decît orice ale cuvinte din lume să readucă în fire pe omul abătut şi dezarmat care, de o oră şi mai bine, uitase nu numai că a fost, dar şi că este obligat să rămînă comandant.

— Stai să chibzuim — răspunse Sinţov, străduindu-se să pară calm şi privind în această clipă nu atît la Zolotariov, cît la puşca din spinarea lui.

„Iată deci că acum sîntem doi şi avem cel puţin o puşcă", îşi spuse el şi pentru a-şi reveni pe deplin îi propuse ostaşului:

— Hai să stăm jos, să fumăm o ţigară.

Se aşezară amîndoi chiar acolo, sub pinul cel bătrîn. Sinţov scoase din buzunar un pachet de Kazbek abia început şi îşi aprinseră ţigările.

Din ordinul lui Klimovici, în timpul predării armamentului, ajutorul lui pentru aprovizionare distribuise comandanţilor ieşiţi din încercuire aceste ţigări Kazbek.

— N-o ducem chiar atît de rău, tovarăşe politruc — spuse Zolotariov, trăgînd cu plăcere fumul în piept.

— Da, o ducem chiar foarte bine! răspunse Sinţov. Avem o puşcă la doi inşi!

— Nici măcar un pistolet n-aveţi? întrebă Zolotariov.

— Am o dovadă pentru automatul predat şefului aprovizionării de luptă! spuse cu aceeaşi ironie răutăcioasă Sinţov. Cînd o fi la o adică, am să trag cu dovada!

— Nu-i nimic, tovarăşe politruc, ne facem noi rost de încă o armă! spuse cu înţelegere Zolotariov şi adăugă că umblă în urma lui de o jumătate de oră: unde se ducea tovarăşul politruc, acolo se ducea şi Zolotariov, doar că nu s-a apropiat îndată, ci a mai aşteptat.

În timp ce fumau, Sinţov îşi aminti din nou cum au şezut ei amîndoi, tot aşa, cu vreo lună şi jumătate în urmă, fumînd şi uitîndu-se la Baranov.

„Şi iată că soarta l-a făcut pe acest ostaş să rătăcească din nou prin pădure în tovărăşia unui şef, îşi spuse Sinţov, gîndindu-se la Zolotariov şi simţind fără să vrea o amară răspundere pentru purtarea afurisitului aceluia de Baranov. Şi la urma urmei, de ce am fi numai noi doi pe aici? îşi continuă el gîndul. Că doară nu numai noi am ajuns în pădure, poate că pînă diseară o să mai adunăm un grup întreg

Dar speranţele lui se dovediră deşarte. La vreo jumătate de oră după popasul de sub pin o găsiră pe micuţa doctoriţă, dar afară de ea pînă la căderea nopţii nu mai întîlniră pe nimeni.

„Da, acum chiar că am cui purta de grijă!" îşi spuse Sinţov în clipa cînd dădu cu ochii de micuţa doctoriţă, amintindu-şi de cuvintele lui Serpilin.

Pesemne că odată şi odată vine totuşi o vreme cînd fiecare om ajunge la capătul puterilor; aşa se întîm- plase acum cu această neobosită micuţă doctoriţă. Cîte nu făcuse ea în timpul încercuirii, cîte sute de metri nu se tîrîse ea în coate ca să panseze pe răniţii căzuţi în locuri unde te îngrozeai să ridici capul de la pămînt! Iar acum abia de se mai mişca, şchiopătînd ca vai de lume. Obrajii îi erau traşi şi stacojii de febră. Pînă şi naganul care-i atîrna de şold, ca de obicei, părea mai greu ca oricînd. Şmakov vrusese s-o trimită încă de dimineaţă la batalionul medico-sanitar, dar ea izbutise să rămînă împreună cu toţi ceilalţi. Da, uite cum izbutise!

Zărindu-i pe Sinţov şi Zolotariov, doctoriţa se bucură şi şontîcăi atît de repede către ei, încît la capătul drumului era cît pe ce să se prăbuşească.

— Vai, ce fericită sînt! repeta ea într-una ca un copil, ţinîndu-se cu mîna de reverul mantalei lui Sinţov. Alţii nu mai sînt? Numai voi doi? N-aţi mai întîlnit pe nimeni?

— Dar dumneata? o întrebă la rîndul său Sinţov.

— Eu nu. I-am văzut doar cum se împrăştiau prin pădure. Apoi mi-am scrîntit piciorul şi am rămas singură. Ce bine că Şmakov s-a mutat la vreme pe un camion din mijlocul coloanei! exclamă ea deodată cu bucurie în glas.

— Că el a apucat să se mute e într-adevăr foarte bine, dar că dumneata n-ai făcut-o...

— Nu s-ar fi mutat nici el dacă ar fi ştiut, spuse grăbit doctoriţa, temîndu-se parcă de cele ce ar fi putut gîndi Sinţov despre comisarul lor.

— Bineînţeles, surîse Sinţov. Dacă s-ar fi ştiut, sigur că... Nu sfîrşi fraza şi, alungind cu o fluturare a mîinii gîndurile amare, spuse doar că oricum e bine că a scăpat cu viaţă şi că au întîlnit-o.

— Mulţumesc de aşa bine! spuse ea, arătîndu-şi piciorul scrîntit. După ce că mi-am betegit piciorul, mai am şi febră. Şi apucînd mîna lui Sinţov şi-o lipi de frunte. Simţi?

— Nu-i nimic, surioară! spuse Zolotariov, căruia me- dicul-militar Ovseannikova i se părea prea tinerică şi prea micuţă pentru a fi numită doctoriţă. Nu-i nimic, surioară! repetă el mişcat. Să ştiu bine că te ducem în cîrcă, dar de scos tot o să te scoatem la liman! După toate cîte ai făcut sub ochii noştri pentru băieţi, cîine ar fi cine nu te-ar scoate de aici!

Şi iată că astăzi, după trei zile de drum, totul ieşea întocmai cum cobise el fără să vrea. Pe la prînz, doctoriţa călcase iarăşi greşit pe piciorul scrîntit şi îşi mai provocase şi o entorsă a labei piciorului. Şi de mai bine de patru ore o cărau cu rîndul în cîrcă.

E drept că şi după al doilea accident, sperînd că totuşi va mai putea umbla, doctoriţa îi pusese să-i tragă cizma şi-l rugase pe Sinţov să încerce să-i pună la loc piciorul. Se aşezase jos şi se agăţase cu mîinile de rădăcinile unui copac, Zolotariov trecuse la spatele ei şi o cuprinsese cu braţele pe după mijloc, iar Sinţov, scăldat în sudori de încordare, făcuse tot ce-i spunea ea: trăsese şi-i sucise piciorul în fel şi chip. Dar cu toate indicaţiile ei, date cu dinţii strînşi şi glasul topit de durere, politrucul nu reu- şise să-i aşeze piciorul la loc — nu se pricepea. Toate suferinţele ei se dovediseră zadarnice; cei doi bărbaţi fuseseră obligaţi să facă un fel de aşternut din foaia de cort şi s-o care pe micuţa doctoriţă în spate.

Şi iată că Sinţov o ducea şi acum în cîrcă, numărînd paşii rămaşi pînă la popasul pe care şi-l fixaseră: trei sute... două sute... o sută cincizeci...

Iar ea, simţind cît de greu îi vine s-o poarte, ori de cîte ori se trezea din starea ei de semileşin, îi şoptea cu răsuflarea-i fierbinte chiar în ureche:

— Lăsaţi-mă aici!... Zău lăsaţi-mă... Mi-e mai rău ştiind că vă chinuiţi din pricina mea!... Mi-ar fi mai bine să mă ştiu singură...

Şi nici măcar n-o puteai înjura pentru asemenea vorbe, pentru că avea dreptate şi pentru că pînă şi în aceste împrejurări continua să se gîndească mai mult la alţii decît la ea însăşi.

În sfîrşit, făcură mult aşteptatul popos. Zolotariov întinse pe iarbă mantaua lui Sinţov, pe care o purtase el atîta timp cît Sinţov o ducea pe doctoriţă, şi-l ajută să-şi lase jos povara.

Bolnava încercă să se scuture de înţepeneală. Cît timp fusese în spatele lui Sinţov, îi amorţiseră toate mădularele.

— O să înnoptăm aici? întrebă ea abia şoptit.

— Nu, răspunse Sinţov, deocamdată odihneşte-te. O să chibzuim ce avem de făcut.

îi făcu un semn lui Zolotariov şi trecură amîndoi mai deoparte.

— Ce-i de făcut? Mai bine nu ne grăbeam de dimineaţă. Ar fi trebuit să construim din capul locului o targă.

— Cum să nu ne fi grăbit, tovarăşe politruc? obiectă Zolotariov. Se mai vedea drumul, şi maşinile treceau mereu. Dacă ne opream acolo să meşterim targa, n-ar fi fost mare lucru să ne pomenim cu fasciştii urîndu-ne ***gut morgen***[1]***.***

— Asta cam aşa e, recunoscu Sinţov. Acum însă, ce-i de făcut? Trebui să înjghebăm neapărat o targă.

— Nu trebuie să înjghebăm nimic, tovarăşe politruc, ci să ajungem cît mai curînd, încă pînă la căderea nopţii, la o aşezare omenească şi s-o lăsăm acolo, spuse cu convingere Zolotariov. Dacă o mai cărăm mult după noi, se prăpădeşte.

— Dar ce te faci cu nemţii? întrebă Sinţov. De trei sate am încercat să ne apropiem, şi ei foiau peste tot.

— Ce să-i faci, trebuie să ne urmăm drumul prin pădure. Musai să găsim vreo colibă, că doar n-o fi pustie pădurea asta!

— Ar fi îngrozitor s-o lăsăm singură.

— Nu singură, la oameni.

— Tot îngrozitor ar fi.

— Dar dacă ni se prăpădeşte în braţe n-o să fie şi mai îngrozitor? întrebă Zolotariov şi, trăgînd cu urechea, adăugă: Ne cheamă.

Se întoarseră la doctoriţă fără să fi luat vreo hotărîre. Ea se săltase în capul oaselor şi-i privea alarmată. Obrajii îi ardeau de febră.

— De ce-aţi plecat? întrebă ea.

---

[1] Bună dimineaţa (în limba germană) (n. t.).

— N-am plecat, unde să fi plecat fără dumneata, Ta- nia?! spuse Sinţov.

Dar nu asta o neliniştea, ea se gîndise la altceva.

— De ce vreţi să vă sfătuiţi fără mine? se supără ea. De vreme ce mergem împreună, tot împreună trebuie să ne sfătuim ce-i de făcut.

— Bine, fie, spuse Sinţov, hotărînd deodată să fie cu desăvîrşire sincer cu ea. Am discutat cu Zolotariov despre targă. Ziceam că ne-ar fi mai uşor să te purtăm pe o targă. Pe urmă am ajuns la concluzia că n-ai să mai poţi rezista, mereu pe drumuri.

— Foarte just, şopti ea, neînţelegînd încă unde vor ei să ajungă, dar ferm decisă să le înlesnească îndeplinirea oricărei hotărîri.

— Şi uite la ce concluzie am ajuns: să dăm de oameni şi să te lăsăm la ei, iar noi vom încerca să răzbim mai departe.

Doctoriţa suspină.

— Proasta, proasta de mine!... Sînt o proastă afurisită!...

Se ocăra pentru că-şi scrîntise piciorul şi nu poate să meargă cu ei mai departe. Înţelegea foarte bine că cei doi bărbaţi au dreptate, acum însă pînă şi moartea i se părea mai puţin înfiorătoare decît gîndul de a rămîne fără ei.

Se odihniră o vreme şi apoi porniră mai departe. Înainte de căderea nopţii dădură peste un drum puţin umblat, care cotea la dreapta în adîncul pădurii.

Sinţov hotărî să se abată de la direcţia iniţială şi o luă la dreapta, umblînd însă nu chiar pe drum, ci paralel cu el, la oarecare distanţă, dar fără să-l piardă din ochi.

Peste vreo oră, drumul îi aduse într-o poiană întinsă, cu cîteva căsuţe de lemn la un capăt şi o baracă lungă în care era instalat un gater. În poiană nu se vedeau nici oameni, nici maşini. Gaterul nu lucra. Dar stivele de trunchiuri şi scînduri dovedeau că pînă nu demult munca clocotise aici din plin.

Zolotariov porni în cercetare, iar Sinţov rămase cu doctoriţa.

— Ivan Petrovici, spuse ea încetişor. Dacă dăm cumva de oameni răi, să nu mă lăsaţi aici. Înapoiaţi-mi naganul. Am să mă împuşc. O să fie mai bine...

— De ce să fie răi? o repezi supărat Sinţov. Sau crezi că toţi oamenii sînt răi, afară de noi ăştia?

— Ba dumneata şi cu Zolotariov sînteţi buni cu adevărat. De cînd mă tot căraţi în spinare! Mi-e şi ruşine.

— Ia mai lasă prostiile! răspunse Sinţov la fel de supărat. Asta s-o spui altora, nu mie! Timp de trei luni am avut ocazia să vedem zi de zi ce fel de om eşti. Nu ne duce dumneata cu vorba! Dacă-mi scrînteam eu piciorul, nu m-ai fi cărat dumneata în spate?

— Mi-ar fi fost greu, ia uite ce lungan eşti! spuse ea şi zîmbi, dar nu pentru că Sinţov era lungan, ci pen-tru că lunganul acesta, de obicei atît de morocănos, vorbea cu ea acum atît de supărat, numai şi numai din bunătate.

— Spune-mi, te rog, eşti însurat? întrebă ea după o scurtă tăcere. De mult am tot vrut să te întreb asta. Dar eşti tot timpul atît de mînios...

— Şi acum crezi că m-am făcut blînd?

— Nu, dar m-am hotărît aşa, pur şi simplu, să te întreb.

— Da, sînt însurat. Am şi o fetiţă. O cheamă tot ca şi pe dumneata, Tania, răspunse el posomorît.

— De ce vorbeşti atît de supărat? Că doar nu ţi-am cerut să mă iei de nevastă.

Auzind aceste vorbe, el îşi opri îndelung privirea asupra chipului ei chinuit şi îşi spuse că prea se întîmplă

des ca oamenii să nu-nţeleagă gîndurile semenilor lor, aşa cum se întimplase şi acum. Apoi răspunse liniştit, cu blîndeţe, ca şi cum ar fi vorbit unui copil mic:

— Ah, prostuţo, prostuţo!... Nu-nţelegi că nu ştiu unde mi-e soţia şi unde mi-e fetita?! Soţia probabil că e pe front, ca şi dumneata. Mi-am amintit toate astea aşa, deodată, pe negîndite. Cît despre dumneata, cred pur şi simplu că eşti cea mai bună femeie din lume; cea mai bună şi cea mai uşurică, adăugă el zîmbind. Sau ai crezut că ne e prea greu să te ducem în cîrcă? La drept vorbind, eşti destul de uşoară!

Ea nu-i răspunse, suspină doar, şi în coltul ochilor îi apăru o lacrimă.

— Na, poftim!... Eu ziceam să te mai înveselesc puţin, şi cînd colo... Uite-l şi pe Zolotariov.

Şoferul veni să confirme impresia lor iniţială: nemţi nu se vedeau pe acolo, dar oameni erau. În sfertul de oră cît stătuse la pîndă la marginea poienii, din ultima casă ieşise în două rînduri un invalid în cîrje, care trăsese cu urechea şi cercetase cerul să vadă dacă nu apar avioane. Apoi ţîşnise afară o fetiţă şi reintrase fuga în căsuţă.

— Altcineva nu se mai vede!

— Atunci, să mergem, spuse Sinţov.

Şi ridicînd-o în braţe pe doctoriţă cu foaia de cort cu tot, porni cu ea pe sus ca şi cum ar fi purtat un copil, fără să şi-o mai salte în spate.

— Poate să mă mai reped o dată, să intru în casă şi să văd ce şi cum? propuse Zolotariov prudent.

Sintov însă o ţinu pe-a lui:

— Nu mai avem de ce zăbovi dacă nu sînt nemţi. Oameni sîntem, sau ce naiba?

I se păru deodată umilitor să mai umjble cu asemenea fereală, aici acasă, pe pămîntul lor, într-un loc unde înainte de război el şi oricare alt om cu o femeie bolnavă în braţe ar fi putut intra în orice clipă.

— Nu pot crede să fie ticăloşi pe acolo, spuse el. Şi chiar de-ar fi vreun ticălos, avem o puşcă pentru el.

Şi aşa, cu doctoriţa în braţe, se apropie de casa din margine şi ciocăni cu vîrful cizmei în uşă.

Trăgînd speriată zăvorul şi deschizînd uşa, o fată de vreo cincisprezece ani holbă ochii la bărbatul îndîrjit, înalt, cu umerii largi şi cu faţa trasă, care ţinea în braţe o femeie micuţă, învelită într-o foaie de cort. Mîinile lui mari tremurau de oboseală, iar pe ambele mîneci — fata văzu asta din prima ochire — se zăreau steluţele roşii de comisar.

În spatele omului înalt se afla un altul, mai scund, cu o scurtă zdrenţuită de piele şi cu o puşcă în mînă.

— Condu-ne, fetiţo, spuse omul cel înalt, cu glas poruncitor, arată-ne unde s-o culcăm! Dar, observînd ochii ei speriaţi, adăugă mai blînd: Vezi şi tu ce necaz ne-a pălit!

Fata deschise larg uşa, şi Sinţov cu doctoriţa ghemuită la piept intră în odaie şi o cercetă cu priviri grăbite. Odaia era jumătate orăşenească, jumătate sătească: un cuptor rusesc, o laviţă de-a lungul peretelui, un bufet, o masă cu faţa de muşama, poliţe cu dantele de hîrtie pe perete...

— Afară de tine mai e cineva pe aici? întrebă el, continuînd să stea cu doctoriţa în braţe.

— Este, cum să nu fie? răsună în spatele lui o voce cam răguşită.

Sinţov se întoarse pe jumătate şi zări în pragul uşii de la cealaltă cameră pe invalidul fără un picior, des- pre care vorbise Zolotariov. Era un om între două vîrste, greoi, cu părul atîrnînd nepieptănat pe frunte şi cu obrajii puhavi năpădiţi de o barbă ţepoasă, bălaie, ne- rasă de mai multe zile.

— Bună ziua! spuse el răguşit şi de loc prietenos.

Apoi, observînd că Sinţov vrea să culce bolnava pe laviţă, îl opri cu un semn:

— Aşteaptă... Lenka, fugi de adă salteaua de pe patul din odaie, plapuma şi cearşaful lasă-le acolo, adă numai salteaua!... Hai, fuga! Vezi că abia o mai ţine!

Sinţov se uită ţintă la gazda nu prea bucuroasă de oaspeţi, şi pesemne că expresia feţei lui oglindi gîndu- rile care-l frămîntau: hotărîrea de a pretinde cu tot dinadinsul, în pofida războiului şi a încercuirii, tot ce e normal să primească un om sovietic căzut în nenorocire de la un alt om sovietic.

— Ce te tot uiti la mine? Te miri că nu mă bucur? întrebă gazda. Şi de ce m-aş bucura, mă rog? Dacă vin nemţii — drumul e colea —, s-a zis cu noi toţi!... Ce să mă fac cu voi? Spune! Să vă alung, nu mă lasă inima... Aici, aici, în partea asta, aşa,

îndoaie-o la căpătîi, ca pe-o pernă, e destul de lungă, se adresă el fetei care întindea grăbită salteaua la un capăt al laviţei.

Sinţov o culcă pe Tania şi îşi dezdoi cu greu spinarea chinuită. I se părea că a ajuns la capătul puterilor.

— O, sînteţi curajos! spuse gazda, vorbind de data asta cu „dumneavoastră”, după ce observă steluţele roşii de pe mînecile politrucului. Vocea lui răsună pe jumătate batjocoritoare, pe jumătate respectuoasă. Nemţii foiesc în jurul nostru de două zile, iar dumneavoastră... tot comisar... Lenka, adă nişte apă de băut! Nu vezi, oamenii sînt osteniţi şi însetaţi!... În sfîrşit, staţi jos, fiţi bineveniţi. Omul îşi sprijini cîrjele de perete şi, prinzîndu-se cu o mînă de colţul mesei, se aşează pe un taburet, care scîrţîi sub greutatea lui. V-aş ascunde în pivniţă, dar eu aşa sînt: ori mă tem, ori nu mă mai tem de loc! Înnoptaţi la mine?

Sinţov dădu din cap afirmativ.

— Şi pe urmă?

Sinţov răspunse că în zori ei doi vor porni mai de-parte ca să iasă din încercuire, iar pe bolnavă, care e medic, ar vrea s-o lase pe loc: femeia are temperatură şi un picior scrîntit; trebuie să rămînă culcată; chiar dacă vor veni nemţii, ea nu poate trezi cine ştie ce bănuieli, cu atît mai mult cu cît nu este rănită, ci bolnavă.

— Va să zică dumneaei e medic, spuse gazda. Eu ziceam că trebuie să fie soţia dumneavoastră.

— De ce? întrebă Sinţov.

— Păi pentru că nu oricine o să care, aşa, o femeie străină în braţe. Va să zică e doctoriţă? mai repetă el şi, luîndu-işi cîrjele, se apropie de căpătîiul bolnavei. Ia te uită în ce hal sînteţi! se minună el, punîndu-i mîna pe frunte. Ardeţi toată! N-o fi tifos?

— Nu, e o răceală, probabil pneumonie, răspunse anevoie doctoriţa, înghiţind cu greu nodul care i se ridicase în gît.

— Chiar de-ar fi tifos, tot nu ne speriem noi! Am trecut eu prin toate tifosurile. Dar la picior ce aveţi?

— Mi l-am scrîntit.

— De picior o să vedem mîine, poate trebuie opărit niţel. Cu picioarele nu se glumeşte. Eu, unul, am glumit o dată, şi de atunci o duc într-una şontîc-şontîc. Să mă prezint: Biriukov Gavrila Romanovici. Aşa-l chema pe tata, Roman, iar numele de

familie ni se trage de la pădurile de pe la noi[1], încercă el să glumească şi strînse mîna fierbinte a doctoriţei, după care dădu mîna cu Sinţov şi cu Zolotariov.

Peste cîtva timp, Lena intră cu o găleată şi o cană.

— Întîi dumneaei... spuse gazda cu grija oarecum brutală, caracteristică întregii sale atitudini, şi arătă din cap spre bolnavă. De unde veniţi? Şi de cînd sînteţi pe drum?

Surîzînd ironic şi amar la gîndul propriei sale soarte, Sinţov răspunse că dacă ar fi să socotească totul, sînt pe drum de şaptezeci şi trei de zile.

Iar ca răspuns la întrebarea: „Cum vine asta?", explică pe scurt cum s-au petrecut lucrurile.

Biriukov nu-şi putu reţine un şuierat de uimire.

— Da! N-aţi avut o soartă uşoară! Abia aţi ajuns acasă, cum s-ar spune, că totul s-a întors iarăşi cu susu-n jos... Ascultă, Lenka, spuse el îmbunîndu-se, ştii ce, salteaua las-o pe laviţă, tu cu dumneaei o să dormiţi dincolo. Iar aici, jos, o să dormim noi, bărbaţii.

Fericită, fetiţa o zbughi să pregătească aşternutul. Era mîndră de hotărîrea luată de tatăl său. Peste cîteva minute, Sinţov o mută pe Tania în odaia cealaltă, pe un pat dublu cu somieră şi saltea de fulgi.

— O, ce bine, nici nu-mi vine să cred! şopti doctoriţa. Fetiţo, ajută-mă să mă dezbrac!

Nici nu observase că bărbaţii mai sînt acolo. Dar auzindu-i vorbele, ei plecară.

— Lenka, mai ieşi încoa puţin! strigă Biriukov cînd rămaseră singuri în bucătărie.

— Ce mai e? spuse nerăbdătoare fata, iţindu-se de după uşă.

— Nu te răţoi la mine şi treci încoa! Vino, şi trage uşa după tine!

Fata se apropie de el.

— Cînd ai s-o dezbraci, bagă de seamă: dacă are şi rufe militare, scoate-le şi pe-alea. Îi pui o cămaşă de-a maică-ti. Toată îmbrăcămintea militară strînge-o la un loc şi du-o în magazia de lemne. Ştii unde s-o ascunzi? Tot acolo unde am ascuns şi echipamentul ăluia care a fost ieri. Actele să le scoţi din buzunare şi să mi le aduci mie, am să le îngrop eu. Sau

[1] În ruseşte ***biriuk*** înseamnă lup singuratic (n. t.).

poate că doriţi să le luaţi cu dumneavoastră? întrebă el, întorcîndu-se spre Sinţov.

— Nu, mai bine să-i rămînă aici la îndemînă. Poate că mai tîrziu va avea nevoie de ele.

— Ei, cît despre asta, depinde!... rîse cam strîmb Bi- riukov. Ieri a trecut unul pe aici pe la mine... n-am să-i mai pomenesc gradul... să-i ia naiba... Nici de-ale gurii n-a cerut, s-a îngrijit doar să se schimbe cît mai repede! Şi-a scos dintr-un buzunar toţi banii cîţi avea la el şi mi i-a băgat în nas: „Ia-i, toţi sînt ai tăi, doar să-mi dai niscai ţoale, cît mai peticite!" I-am dat o cămaşă şi nişte nădragi, e drept că erau întregi, peticiţi n-am găsit nici unii, ca un făcut, şi l-am lăsat să plece în voia lui — ducă-se unde-o vedea cu ochii. Ce să-i mai faci omului cînd tremură de spaimă şi dă din buze fără să mai poată scoate o vorbă omenească?! I-am păstrat echipamentul şi actele militare. Dar dumneavoastră aveţi de gînd să mergeţi mai departe aşa cum sînteţi?

Sinţov dădu din cap, în semn de încuviinţare.

— Dar dacă daţi de nemţi, ce vă faceţi?

— Deschidem focul, răspunse Zolotariov, care pînă atunci nu vorbise de loc.

— Mare pagubă n-ai să-i faci cu focul tău, arătă gazda spre puşca sprijinită de perete. Şi totuşi, am băgat de seamă că nemţii stîrnesc mare spaimă, mare de tot!

— Şi nu-i firesc?! spuse Sinţov.

— Ba este, şopti gînditor Biriukov. Te îngrozesc şi de aproape, darămite de departe!

Şi strigă fetei, care trecea în fugă prin odaie, să le dea ceva de mîncare după ce va fi terminat cu docto- riţa. În timp ce fata alerga încolo şi-ncoace, acoperea ferestrele cu saci şi punea masa, Sinţov şi Zolotariov ascultară scurta „poveste a vieţii" lui Biriukov, cum se exprimă chiar el.

— ...S-ar părea că nu sînteţi în drept să mă întrebaţi cine sînt şi cum sînt! spuse el, atacînd din proprie iniţiativă acest subiect. Nu eu sînt oaspetele vostru, ci voi sînteţi oaspeţii mei. Dar lăsaţi un om în casa mea. Înseamnă deci că trebuie să fiţi cu cugetul împăcat, să ştiţi în seama cui îl lăsaţi. Aşa-i?

Sinţov răspunse că-i chiar aşa.

— Nu mai spune! Nu numai că „aşa", ci „chiar aşa"! făcu Biriukov zîmbind.

Îşi povesti viaţa cam alandala: ba despre una, ba despre alta. Viaţa îi era destul de neobişnuită, omul pătimise multe.

Odinioară, în timpul războiului civil, Biriukov luptase activ, şi la demobilizare avea gradul de comandant de pluton. Fusese membru de partid şi lucrase multă vreme ca şef de echipă la exploatări forestiere. Pe atunci, la o beţie, îi degerase piciorul, şi nu l-a mai putut salva. Medic nu se afla prin apropiere, şi felcerul îi tăiase piciorul cu un ferăstrău, ca pe un butuc. Apoi, neputîn- du-se împăca nicicum cu infirmitatea, lunecase la vale, se apucase de beţie, prăpădise totul şi zburase din partid... Ba de la o vreme începuse să colinde pieţele. Şi iată, apoi, cu şase ani în urmă, nimerise aici, la văduva unui fost tovarăş de muncă.

— Mama fetei, arătă el din cap spre peretele în spatele căruia se afla Lena. Doi copii am, da nici unul nu-i al meu.

Femeia îl scosese din mocirla în care începuse să se cufunde fără întoarcere, şi omul rămăsese în casa ei. Devenise mecanic la gaterul din poiană şi tatăl adoptiv al celor doi copii.

Cu patru zile în urmă, asupra familiei lor se abătuse o nenorocire. Sub impresia povestirilor despre război, auzite de la ostaşii care lucrau la gater, feciorul adoptiv al gazdei, un băiat de paisprezece ani, fugise de acasă. Pesemne că se alăturase unei unităţi care trecuse în acea zi pe la gater. Tot restul zilei, mama băiatului nu-şi găsise locul, de supărare şi grijă, iar noaptea, fără să fi spus nimănui nimic, pornise pe urmele unităţii, să-şi întoarcă băiatul din drum.

— Şi acum uite unde am ajuns! În jur sînt pretutindeni nemţi, iar de la ea, de trei zile, nici o ştire. Cînd aţi dat buzna pe uşă am crezut că-i dînsa. De şase ani n-am băut, dar ieri m-am îmbătat de amărăciune. Mi-au lăsat ostaşii o sticlă de votcă. Lenka a încercat să mi-o ia, şi parcă-mi amintesc că am plesnit-o chiar... De beat. Ea nu spune nimic, dar simt eu c-am plesnit-o. Nu-i învăţată cu bătaia, săraca... Deh... Lenka, pune, pune masa; vezi şi de sticla aia pe care mi-ai luat-o ieri, parcă mai era ceva acolo...

În sticlă mai era într-adevăr puţină băutură. Cei trei bărbaţi băură cîte o jumătate de pahar şi mîncară cîţiva cartofi reci, săraţi din belşug.

— Dar ea ce face? întrebă gazda, arătînd cu capul spre uşă. I-ai dat ceva de mîncare?

— I-am dat încă înainte de a vă aduce vouă, răspunse fata.

— Bun, bun, aici n-ai greşit... Ai făcut bine, mormăi gazda.

După ce mîncă şi bău, fără multă vorbă, oftînd mulţumit şi strîngîndu-şi mai la îndemînă puşca, Zolotariov se întinse într-un colţ pe braţul de fîn adus de Lenka şi se acoperi cu scurta de piele. Sinţov vru să mai vadă ce face doctoriţa, dar fata îl opri în uşă, spunîndu-i că bolnava abia a adormit.

Sinţov se întoarse şi se aşează la masă.

— Poate mai doriţi ceva de mîncare? întrebă gazda.

— Mulţumesc. Mă tem să nu întrec măsura, după atîta vreme de nemîncare.

— Da, asta cam aşa e.

Biriukov coborî fitilul lămpii şi îşi puse coatele pe masă.

— Tovarăşe politruc, spune-mi, te rog, ce-i asta? Ce se petrece? Uite, şezi aici în faţa mea, Armată Roşie a Muncitorilor şi Ţăranilor, şezi, şi dacă nu ţi-ai lepădat uniforma, eu te respect, dar îţi şi cer socoteală! Spu- ne-mi, ce-i asta? Ce se petrece? Şi pînă cînd o să mai dureze? Să nu crezi că eşti primul pe care-l întreb. Am vorbit eu şi cu ostaşii, şi cu locotenentul-major care a fost aici — supraveghea tăierea lemnelor —, dar, nu-i vorbă, el nu ştia prea multe... A mai fost pe la noi şi un general, comanda o divizie. Divizia lui cantona chiar în pădurile noastre pînă a nu fi trimisă pe front. Generalul era om vrednic, nu-i vorbă, a răzbătut de la frontieră tocmai pînă aici cu toţi oamenii, şi-a refăcut divizia şi iarăşi s-a dus cu ea pe front... Ei, şi l-am întrebat: „Tovarăşe general, nu trebuie să-mi spuneţi că nici n-aţi visat vreodată să vă retrageţi tocmai pînă aici, asta o ştiu şi singur. Dar vezi că n-a ieşit după cum gîndeaţi dumneavoastră. Şi acum să-mi spuneţi curat ce aveţi de gînd: de-aici n-o să vă mai retrageţi? Aici, în coliba mea, n-o să pătrundă neamţul?”

La vorbele acestea, Biriukov îşi ridică privirea şi făcu ochii roată prin toată izba, de parcă şi-ar fi luat rămas bun de la ea.

— Şi ce crezi că mi-a răspuns? „Asta-i bună! Mîine pornim la luptă. Să vezi ce-o să-l mai cotonogim. Şi pînă una-alta o să-l alungăm din Elnea.” Şi ce să vezi? Adevărat, au pornit la luptă şi l-au alungat pe neamţ din Elnea! Ei, şi? Generalul a plecat, s-a dus încolo, înainte, a ocupat Elnea, dar ieri nemţii se aflau în spatele nostru. Şi încă departe! Se spune că ieri, telefonista de la Ugra a chemat Znamenka, şi de acolo i-a clănţănit cineva pe

nemţeşte. Or, Znamenka asta e cu cincizeci de kilometri mai la răsărit de noi!

— Cu neputinţă! sări Sinţov.

— Poftim! Cu neputinţă! Dacă îţi spun! Generalul meu cucereşte Elnea, iar nemţii sînt la Znamenka. Atunci, unde-i acum generalul ăsta? Spune-mi şi mie.

— Ei, unde, unde?! îşi ieşi deodată din fire Sinţov. Se bate undeva în încercuire. Şi ne-am fi bătut şi noi la ora asta, dacă nu ne lua aşa, prin surprindere... De bine, de rău, de la Moghiliov pînă la Elnea am reuşit totuşi să ajungem. Am avut unde şi am avut în faţa cui să depunem armele, dar nu le-am depus! Crezi oare că alţii sînt mai răi decît noi ăştia?

— Poate că nu-s mai răi, totuşi neamţul v-a încercuit iarăşi! A trebuit neapărat să se întîmple asta? Poate că s-ar fi cuvenit să-l prindem noi pe el din toate părţile! Că stăm aşa şi aşteptăm să ne dea la cap! Şi încă ceva: o să rezistăm? Că dacă nu rezistăm, neamţul dă şi în cel căzut! Uite, tu şi cu soldatul ăsta al tău — ce sînteţi voi? Sînteţi nişte oameni care aţi căzut.

— Nu-i adevărat, strigă Sinţov.

— Bine, n-aţi căzut, dar atunci nişte oameni care se tîrăsc...

— Ba nu ne tîrîm, umblăm, mergem spre ai noştri şi o să ajungem pînă la ei.

— Şi dacă daţi de neamţ?

— Îl ucidem.

— Dar dacă neamţul va fi în tanc? Îl mai ucideţi?... După mine, mai bine-ar fi să nu daţi de nemţi, mergeţi în pace pînă ce daţi de-ai noştri. Că dacă-l întîlniţi pe neamţ, mai curînd vă ucide el decît să-l ucideţi voi.

— Nu ştiu... spuse Sinţov. Ştiu doar... Şi tăcu, revă- zînd cu ochii minţii tot ce îndurase din ziua cînd a trecut podul de la Moghiliov şi a rămas la Serpilin. Ştiu doar atît: cu oameni cum avem noi în armată ar fi de neiertat să pierdem războiul...

— Asta e ce ştii. Dar ce spuneai că nu ştii? Că doară cu asta ai început: „nu ştiu”.

— Nu ştiu unde este toată tehnica noastră. A pierit de parcă ar fi suflat-o vîntul şi de pe pămînt, şi de pe cer!

— În schimb, avioanele lor, spuse Biriukov după o vreme de tăcere, huruie, şi huruie într-una peste capetele noastre, se duc spre Moscova. Seara se duc, şi la miezul nopţii se întorc înapoi. Ies noaptea în curte şi ascult: se întorc multe înapoi? Mai

vuieşte cerul de ele?... Haide, dormi! Nu te supăra că te-am sîcîit cu vorba, dar mă gîndesc că eşti poate ultimul politruc cu care mai vorbesc, că mîine poate va trebui să stau de vorbă cu nemţii... Dacă ajungi la ai noştri şi ai să raportezi cuiva, uite ce să-i spui din partea mea: poate că aveţi niscaiva planuri ca ale lui Kutuzov, adică să vă retrageţi pînă la Moscova, dar trebuie să vă mai gîndiţi şi la oameni. Fireşte că nu orice gîndac de prin cine ştie ce crăpătură ţine la Puterea sovietică, dar nu vorbim de gîndaci,, vorbim de oameni. Dacă mi s-ar fi spus cinstit că ne vom retrage, că aşa e planul, m-aş fi evacuat şi eu. Pe cînd acum? Acum ce-mi mai rămîne de făcut? Să stau,

aici şi să fac sluj în faţa neamţului? Să jur că sînt aşa şi pe dincolo, că sînt bun, dat afară din partid, potrivnic Puterii sovietice... Asta să fac? De ce să fiu lepădat unei asemenea sorţi? Mai bine mă evacuam. Aşa să spui acolo, politrucule! Da n-ai să spui! Ştiu eu bine, ai să ajungi unde trebuie şi ai să raportezi: am ajuns, sînt la ordinele dumneavoastră. Asta o să-ţi fie toată cuvîn- tarea.

— De ce?

— D-aia. Dar de doctoriţă să n-ai grijă. N-am s-o las singură în faţa morţii.

— N-am grijă, am încredere în dumneata, replică Sinţov.

— Păi altceva nici n-ai putea face, spuse gazda cu un surîs acru, revenind la tonul său morocănos; apoi făcu lampa şi mai mică, se trînti greu pe laviţă, se mai suci o vreme şi, în sfîrşit, adormi şi începu să sforăie zgomotos.

Sinţov se culcă şi el. Stătea întins, cu ochii-n tavan, şi i se părea că n-are nici un acoperiş deasupra capului, că vede cerul negru şi aude în întuneric vuietul între-tăiat al bombardierelor inamice care zboară spre Moscova.

Era aproape să adoarmă, cînd o mînă de copil îi atinse obrazul.

— Tovarăşe politruc, spuse Lena, care se cinchise la căpătîiul lui. Vă cheamă.

Sinţov se sculă şi, fără să-şi mai tragă cizmele, porni desculţ în urma fetei, spre odaia cealaltă.

— Spune, ce-i cu dumneata? întrebă el, plecîndu-se spre doctoriţa cea micuţă. Ţi-e rău?

— Nu, mi-e mai bine, dar mă tem că poate am s-adorm sau n-am să-mi mai dau seama pe ce lume sînt, şi o să plecaţi fără să vă luaţi rămas bun de la mine.

— N-o să plecăm fără rămas bun. O să te trezim.

— Să-mi laşi naganul. Să stea aici la mine sub pernă. S-a făcut? Ţi l-aş da bucuroasă, dar îmi trebuie şi mie.

Sinţov răspunse însă fără pic de şovăială că n-o să-i dea naganul, pentru că lui îi trebuie cu adevărat, pe cînd pe ea n-ar putea s-o ducă decît la pierzanie.

— Gîndeşte-te: echipamentul ţi l-au ascuns, pînă şi cămaşa ţi-au schimbat-o, iar dumneata vrei să ai un nagan sub pernă! Dacă n-or să vină nemţii, n-ai să ai nevoie de el, iar dacă or să vină, abia că naganul are să te dea de gol... Şi ai să bagi şi

gazdele în bucluc, mai adăugă Sinţov şi îşi dădu seama că astfel a curmat discuţia. Dormi. Ţi-e într-adevăr mai bine?

— Da... Dacă-l mai revezi pe Serpilin, spune-i de mine. Ne-am înţeles?

— Bine.

Se ridică şi-i strînse mîna, fierbinte ca focul.

— Cred că ai febră mai mare.

— Mi-e doar grozav de sete, în rest, merge, evită ea un răspuns direct.

— Tovarăşe politruc, îl mai opri Lena în prag. Vreau să vă spun şi eu ceva... Fata tăcu şi trase cu urechea la sforăitul lui Biriukov. Să nu vă temeţi pentru Tatiana Nikolaevna. Să nu credeţi că tata — ea spuse chiar aşa, „tata", nu „tatăl meu vitreg" — e om rău. Doar că se frămîntă de grija mamei şi a fratelui meu... Nu vă temeţi şi nu luaţi în seamă vorbele lui că a fost exclus din partid — asta a fost, ehe, demult, nici nu mai ştiu cînd! Să vedeţi că el, cînd a început războiul, s-a dus imediat la comitetul raional de partid şi a cerut să fie reprimit. A fost discutat de biroul organizaţiei de partid al gospodăriei silvice, dar pe urmă toţi au plecat pe front, aşa că adunarea generală nici nu s-a mai ţinut. Să nu vă temeţi pentru el!

— Păi nici nu mă tem, o linişti Sinţov.

— Şi eu am să fac tot ce trebuie! se porni iarăşi să şoptească fierbinte fata. Am să spun că Tatiana Nikolaevna e o rudă de-a noastră! M-am şi înţeles cu ea. O să am grijă. Vă dau cuvîntul meu de comsomolistă!

— Ai şi fost primită în comsomol?

— Da, din mai.

— Dar unde ţi-e carnetul?

— Să vi-l arăt? întrebă fata, gata să-l arate.

— Nu, nu-i nevoie, răspunse Sinţov. Dar uite ce-i, ar fi bine să găseşti un felcer pe undeva, ca să-i aşeze piciorul la loc. Eu n-am reuşit, la asta trebuie să te pricepi.

— Am să găsesc, am să aduc! spuse fata, la fel de săritoare. Am să fac tot ce trebuie!

Şi Sinţov îşi dădu seama că fata va face într-adevăr tot ce trebuie, îl va găsi pe felcer, îl va aduce, ba chiar şi viaţa şi-ar da-o pentru micuţa doctoriţă.

Se culcă din nou, şi de data asta adormi îndată, cu mintea slobodă de orice gînd.

Îl trezi o lumină. I se păruse, în somn, că a răsărit soarele, dar cînd deschise ochii, în casă mai era întuneric beznă. Vru să aţipească din nou, dar fereastra se lumină iarăşi de sclipirea unei raze repezi şi puternice. Nu putea fi decît un singur lucru: farul unei maşini care intra în curtea gaterului.

Sinţov sări în picioare şi, încă înainte de a-şi trage cizmele, îi trezi pe Zolotariov şi pe Biriukov.

Fereastra se lumină iarăşi pentru o clipă.

— Vin nemţii! Nu s-au lăsat aşteptaţi! bombăni răguşit gazda. Fugiţi!

Ţopăind pe singuru-i picior şi pipăind pereţii cu mîinile, Biriukov ajunse pînă la fereastra care dădea în curtea din spatele casei şi, smucind cerceveaua, o deschise larg.

— Săriţi! O luaţi prin curte, şi de acolo, prin grădinile de zarzavat, intraţi în pădure. N-or să vă vadă. Fuga!

Prin fereastra deschisă răbufni duduitul cîtorva maşini. Sinţov făcu loc lui Zolotariov şi, nemaiapucînd să-şi încalţe cizmele, le înşfăcă cu o mînă, strînse ghem în aceeaşi mînă obielele şi sări pe fereastră.

Era şi timpul. Una din maşini se şi oprise în faţa casei; răsunau cuvinte nemţeşti. Maşina era plină de oameni.

După ce traversară grădina de zarzavat şi se strecu- rară printre stivele de cherestea pînă la marginea pădurii, Sinţov şi Zolotariov se aşezară la pămînt, să mai răsufle.

Maşinile nemţeşti virau, luminînd totul cu farurile lor puternice, iar în casa pe care Sinţov şi Zolotariov o părăsiseră abia cu cinci minute în urmă, se aprinse lumina, întîi la o fereastră, apoi şi la cealaltă. Lumina se stre-

cura pe sub sacii care nu acopereau prea bine ferestrele, şi ajungea pînă la ei.

Zărind lumina din casă, Sinţov avu un simţămînt acut de neputinţă. Cu o oră în urmă ar mai fi putut, de bine, de rău, să sară cu puşca şi cu naganul în mînă în apărarea femeii care zăcea acolo. Acum însă femeia aceea era lăsată fără apărare, singură, pe conştiinţa oamenilor şi la cheremul duşmanului.

Aceleaşi gînduri îl chinuiau şi pe Zolotariov.

— Măcar de nu s-ar da de gol în timpul delirului! spuse el şi adăugă îndată: Ce-ar fi să aprindem o ţigară, tovarăşe politruc? Nu prea-mi sînt boii acasă.

— Să nu ne vadă cumva!

— Las' că nu ne văd ei. Ne acoperim cu mantaua.

Şi iată că nu mai erau trei, ci numai doi. Şi tot aşa, în doi, mai merseră şase zile şi şase nopţi, pînă cînd soarta îi despărţi şi pe ei doi, zvîrlindu-i care încotro.

În aceste şase zile şi şase nopţi pătimiră tot ce pot pătimi doi oameni care caută să răzbată la ai lor, stre- curîndu-se, în uniformă şi cu arma în mînă, prin tabăra duşmanului. Îndurară şi frigul, şi foamea, şi toate spaimele morţii. Se aflară de cîteva ori la un pas de moarte sau de prizonierat, auziră la mai puţin de douăzeci de paşi glasuri nemţeşti, clinchet de arme nemţeşti, duduit de maşini nemţeşti şi simţiră miros de benzină nemţească.

De patru ori, înţepeniţi de frig, dormiră în pădurea umedă şi rece de octombrie şi de două ori găsiră adăpost peste noapte în case.

Într-una din ele oamenii fură bucuroşi să-i adăpostească, dar în cealaltă se îngroziră, nu de ei, ci de cele ce ar putea păţi dacă nemţii ar afla că au găzduit militari. În ambele case, însă, oamenii rămaseră deosebit de impresionaţi că cei doi erau în uniformă. În prima casă îi priviră cu mîndrie pentru atitudinea lor, în cea de-a doua — cu groază pentru propria lor piele.

În zori, cînd plecară din prima casă, Zolotariov îi spuse lui Sinţov:

— Ăştia au fost cu adevărat ruşi! Nu-i aşa, tovarăşe politruc?

Şi Sinţov îi răspunse:

— Da, cu adevărat!

Iar cînd plecară în zori dintr-a doua casă, Sinţov îi spuse lui Zolotariov:

— Asta nu, pînă la moarte n-o să ne scoatem uniformele, dacă nu de alta, măcar ca să le ardă ochii unor asemenea lichele!

Iar Zolotariov îi răspunse că politrucul a făcut rău dîndu-le o sută de ruble pentru mîncare. Trebuia, mai degrabă, să-i scuipe în ochi!

— Păi i-am şi scuipat, explică Sinţov, tocmai cu suta asta de ruble i-am scuipat. Să le stea în gît!

— Şi mai spuneau că au un fecior în armată! nu se putea linişti Zolotariov. Grea ursită: să-ţi verşi sîngele pentru asemenea părinţi!

— Afară de părinţi, mai există Puterea sovietică pentru care luptă omul, spuse Sinţov.

— Există, sigur că există, şi totuşi e greu! nu se lăsă convins Zolotariov.

Nu lipsi mult ca această discuţie să fie ultima, pentru că peste vreo jumătate de oră, urcînd malul unei rîpe împădurite, se ciocniră piept în piept cu doi transmi-sionişti nemţi care montau o linie de campanie. Întîlnirea fu deopotrivă de neaşteptată atît pentru unii, cît şi pentru ceilalţi, dar cei doi ruşi care se strecurau prin încercuire ageri ca nişte fiare se dezmeticiră totuşi mai repede decît nemţii, care tocmai îşi luaseră cafeaua de dimineaţă şi fluierau un cîntec pe burta plină.

Zolotariov îşi ridică puşca şi trase în primul neamţ înainte ca acesta să fi avut vreme să şi-o ia de la umăr pe a sa. Cel de-al doilea neamţ se sperie şi se repezi în-tr-un tufiş. Sinţov îl urmări, trăgînd din nagan, dar nu-l doborî decît cu al şaptelea şi ultimul glonţ.

Apoi luară puşca şi cartuşiera unuia dintre nemţi şi fugiră prin pădure, ca să se depărteze cît mai mult de locul luptei; fugiră aşa, pînă cînd se prăbuşiră sleiţi de puteri într-un desiş. Şi abia aici, oarecum la adăpost, trîntiţi pe jos, îşi amintiră cum se întîmplase totul.

„Uite că i-am ucis", îşi spuse Sinţov, aducîndu-şi aminte de întrebarea care i se pusese la gater: „Şi dacă daţi de neamţ?" precum şi de răspunsul său: „Dacă dăm de neamţ, îl ucidem!"

— Să mergem, spuse Zolotariov, nu ne-am îndepăr- tat prea mult, să nu cumva să înceapă a scotoci pădurea...

— Bine, să mergem, spuse şi Sinţov, atîrnîndu-şi la umăr puşca nemţească. Şi adăugă: Mi se pare cam grea. De cînd n-am mai purtat puşcă, parcă m-am şi dezobişnuit.

Zolotariov îl sfătui să-şi arunce naganul, tot nu mai avea nici un cartuş. Dar lui Sinţov îi părea rău s-o facă. Păstră naganul, spunînd că se vor mai găsi cartuşe şi pentru el.

Apoi iar se întîmplă că rămase numai cu naganul pentru care nu avea cartuşe. Treceau noaptea peste un rîu, prin vad. Mergînd cufundat în apă pînă la gît, Sinţov se prăvăli într-o groapă adîncă, şi în cădere scăpă în apă mantaua şi puşca nemţească, pe care le legase laolaltă cu centura şi le purta deasupra capului, ca să nu le ude. Cît nu le-a căutat, de cîte ori nu s-a dat la fund, n-a mai putut să găsească nici puşca, nici mantaua. Aşa se face că nu le-a mai rămas decît o singură scurtă de piele şi o singură puşcă pentru amîndoi.

Multe li s-au întîmplat în aceste şase zile şi şase nopţi, un singur lucru nu li s-a întîmplat: n-au putut ajunge nicicum la ai lor; oricît de adînc s-ar fi afundat în pădure spre răsărit, mereu îşi dădeau seama că nemţii au ajuns şi mai departe.

Pînă la urmă, visul de a ajunge la linia frontului în-cepu să li se pară tot mai irealizabil. Singurătatea îi apăsa mai mult ca orice, şi ori de cîte ori îşi aduceau aminte de zilele grele cît au mers cu grupul lui Serpilin de la Moghiliov la Elnea, acele zile li se păreau fericite în comparaţie cu ceea ce îndurau acum. Măcar de-ar întîlni vreo unitate, care luptă ca şi ei pentru a ieşi din încercuire, să i se alăture!

E drept că odată, într-un amurg, întîlniră un locote- nent-major cu şapte ostaşi, înarmaţi şi în uniformă; Sinţov şi Zolotariov vrură să li se alăture, şi locotenen- tul-major nu obiectă nimic. Dar peste noapte comandantul grupului se răzgîndi; poate că i se păruse suspectă spusa lui Sinţov că ei umblă să iasă din încercuire încă din iulie. Dimineaţa, cînd se trezi, Zolotariov auzi cum trosnesc în depărtare ramurile tufelor prinse de îngheţul timpuriu. Cei opt oameni se sculaseră cu noap- tea-n cap şi plecaseră singuri, fără să-i trezească.

— Să-i ajungem din urmă? întrebase Zolotariov.

— Nu, răspunse Sinţov, dacă n-au încredere în noi, lasă-i să plece.

Iar unitatea mult visată, căreia să i se poată alipi şi ei ca să iasă împreună din încercuire, tot nu se arăta. Probabil că

trupele de la Veazma luptau să iasă din încercuire în altă parte...

Ultima dată înnoptară în pădure. Marginea pădurii urma cotul unei şosele pe care se scurgea necontenit un şuvoi de maşini nemţeşti.

Prinzînd un moment prielnic, cei doi traversară într-un salt şoseaua, se adînciră în pădure încă vreo doi kilometri, îşi făcură un culcuş din ramuri de brad şi se pitulară sub învelişul lor, acoperiţi amîndoi cu scurta de piele zdrenţuită a lui Zolotariov. Pînă atunci avuseseră noroc de zile uscate, dar în seara aceea plouase pentru prima dată. În culcuşul lor era rece şi umed, deşi se ghe- muiseră unul într-altul pentru a se încălzi. Pe deasupra, îi mai chinuia şi foamea; dimineaţa sfîrşiseră ultimele provizii, luate de la ultima casă sub acoperişul căreia dormiseră.

Nici unul din ei nu putea să adoarmă.

— Păcat că mi-am pierdut centura, rîse amar Sinţov. Barem aş fi putut să-mi strîng burta, tot ar fi mai uşor de răbdat.

— Rău am făcut că n-am scotocit puţin prin raniţele nemţilor, poate aveau niscai mîncare, zise Zolotariov.

Nu-şi exprima pentru prima oară acest regret.

— Drumul peste care am trecut era pietruit, spuse tot Zolotariov, după o scurtă tăcere. Ce drum o fi ăsta?

— Pare să fie drumul spre Vereia, spuse Sinţov. Me- dîn a rămas mai la miazăzi. Poate că este chiar drumul Medîn-Vereia.

— Şi cît e de la Vereia asta pînă la Moscova?

— Aproape o sută, răspunse Sinţov.

— O sută... repetă gînditor Zolotariov. înseamnă că am ajuns la mai puţin de o sută de kilometri de Moscova şi tot n-am scăpat de nemţi. Mintea mea e îndărătnică, nu poate s-o creadă... Trase apoi cu urechea la vuietul greu care se rostogolea destul de jos pe cer şi adăugă: Zboară spre Moscova!

— Da, în fiecare noapte la aceeaşi oră, confirmă Sinţov.

— Aşadar, bombardează Moscova, şopti Zolotariov. Înseamnă deci că n-au luat-o, dacă tot mai bombardează!

Pe urmă rămaseră iarăşi cîteva minute tăcuţi.

— Vanea, ascultă, Vanea! spuse Zolotariov.

Erau oameni din aceeaşi generaţie: politrucul Sinţov mergea pe treizeci, reangajatul Zolotariov împlinise douăzeci şi şase;

nenorocirea îi înfrăţise, şi viaţa pe care o duceau acum şi care, cum li se părea uneori, îi lăsase singuri pe tot globul, viaţa aceasta îi făcuse să-şi spună pe nume şi să se tutuiască, fără să-şi dea nici ei seama.

— Ce mai e?

— Am părăsit-o totuşi pe micuţa doctoriţă, n-am salvat-o!

— Cum era s-o salvăm? Dacă ar fi fost în primejdie de înec, am fi ridicat-o pe braţe deasupra capetelor noastre. Dar aşa, ce puteam face? Dacă s-ar fi prăpădit pe drum, era mai bine?

— Asta aşa e, recunoscu Zolotariov. Şi, oftînd, repetă: Şi totuşi am părăsit-o!

— Ei, şi-acum ce mai vrei? îl întrebă răstit Sinţov.

— Multe vreau eu... Vreau, dar nu pot. Vezi, de asta mi-e necaz... Dar de fapt, ştii tu ce-aş vrea?

— Ce-ai vrea?

— Uite, dacă mi s-ar spune: „Eşti de acord, Zolotariov, să te aruncăm asupra lui Hitler în chip de bombă, primeşti să-l ucizi pe el, cu condiţia să sari şi tu în aer?" eu n-aş întreba decît un singur lucru: „Dar o să-l nimeriţi?" Dacă mi-ar făgădui: „O să-l nimerim", le-aş răspunde: „Bine, aruncaţi-mă!" Mă crezi?

— Te cred.

— Alteori mă gîndesc: de ce sînt atît de nefericit că m-am făcut şofer? Puteam foarte bine să mă fi făcut tanchist.

— Ei, şi ce?

— Nimic. Barem o singură dată să trag asupra lor nu cu puşca, ci cu tunul, să trag cu mîna mea. Să fărîm ceva cu mîinile astea: un tanc de-al lor sau un camion! Cînd om scăpa din încercuire, n-am să mă mai bag şofer. Lua-o-ar, dracu de şoferie!...

— Or să afle, şi tot şofer te bagă.

— Am să-mi tăinuiesc meseria!... Ascultă, Vanea! M-auzi?

— Ce-i?

— Spune, or să ia nemţii Moscova?

— Nu ştiu.

— Bine,, da cum crezi?

— Nu cred s-o ia.

Pe cer, la mică înălţime, trecu din nou un vuiet de motoare.

— Iar zboară...

— Vanea, da tu unde ai învăţat?

— La început la şcoala de şapte ani, apoi la profesională.

— Şi eu la fel. Tu ce fel de şcoală ai făcut?

— De prelucrare a lemnului. La noi, la Veazma. Dar tu?

— Eu la Rostov, la şcoala de pe lîngă uzina de maşini agricole. Şi pe urmă?

— Pe urmă am intrat în producţie. Şi iar am plecat la învăţătură.

— Unde?

— La I.C.Z.

— Ce-i asta I.C.Z.?

— Institutul comunist de ziaristică.

— Eu am rămas în producţie. Am lucrat tot timpul: şi pe tractor, şi pe camion, abia în armată am trecut pe un turism... Spune, cum crezi, o să se facă bine Serpilin? întrebă Zolotariov pe neaşteptate.

— Nu ştiu. Medicul spunea că o să se vindece.

— Bine ar fi să nimerim iarăşi sub comanda lui! Ce spui?

— Sigur. Cînd om scăpa de-aici îi scriem.

— Da familia ta e la Veazma?

— Tata şi fratele meu au fost acolo. Acum nu mai ştiu, poate s-au evacuat.

Sinţov tăcu. Socoti în gînd cam cît să fie de acolo pînă la Veazma, apoi îşi spuse că dacă nu vor reuşi să iasă din încercuire, vor trebui să cotească spre Veazma, să caute acolo oameni cunoscuţi şi să treacă la partizani.

Atît el, cît şi Zolotariov îşi spuneau în noaptea aceea că Veazma, rămasă cu mult în spatele frontului nemţesc, trebuie să fi căzut mai demult. Cu siguranţă că, în pofida tuturor greutăţilor, amîndurora le-ar fi fost inima mult mai uşoară, dacă ar fi ştiut ce se petrece acolo în realitate. Frontul încercuirii nemţeşti din jurul Veazmei se strîngea, se strîngea mereu şi în noaptea aceea, dar tot nu putuse strivi pînă la capăt ce era înăuntru; trupele sovietice încercuite acolo piereau în ultimele lupte de o înverşunare rară, duse împotriva corpurilor de tancuri şi de armată nemţeşti. Dar tocmai aceste corpuri ţintuite la Veazma îi lipsiră lui Hitler cîteva zile mai tîrziu, în luptele din preajma Moscovei.

Retragerea trupelor Frontului de Vest şi ale Frontului Breansk, ca şi încercuirea din octombrie, atît de tragică prin proporţiile ei, au fost în acelaşi timp un şir necontenit de lupte crîncene de apărare, uimitoare prin îndărătnicia lor, un şir de lupte care, asemenea nisipului, ba se strecura fir cu fir, ba se prăvălea în dune cît munţii, sub roţile vălătucului blindat al nemţilor, şi pînă la urmă l-a împiedicat să ajungă dintr-o suflare la Moscova.

Iar cei doi oameni, care zăceau în noaptea aceea în pădurea de lîngă Vereia şi se simţeau atît de mici, de nefericiţi şi aproape dezarmaţi, erau şi ei două fire de nisip care se aruncaseră de bunăvoie sub roţile maşinii de război a nemţilor.

I-au împiedicat şi ei pe nemţi să ajungă la Moscova, deşi, chiar în noaptea aceea, amîndoi se cutremurau la gîndul că am putea-o pierde, căci pe atunci încă nu ştiau că Moscova nu va fi cedată nicicînd.

Zgomotul unei lupte din apropiere îi trezi puţin îna-inte de răsăritul soarelui. Zorile albastre abia luminau pădurea. Săriră în picioare şi porniră în întîmpinarea acelui zgomot, gîndindu-se la un singur lucru: de vreme ce se dă o luptă, acolo nu pot fi numai nemţi, ci şi trupe sovietice, şi deci, dacă vor avea noroc, vor putea ajunge la ai lor.

Războiul măsoară lucrurile cu etalonul său, şi ei grăbeau spre bubuitul exploziilor aducătoare de moarte şi spre lătratul mitralierelor cu aceeaşi nerăbdare cu care în alte împrejurări oamenii aleargă la chemarea vieţii, la sclipirea unui far, a unei luminiţe în stepă sau a unui adăpost în mijlocul zăpezilor.

— Poate că acolo e chiar prima linie a frontului, spuse Zolotariov.

Sinţov ar fi vrut şi el să creadă asta, dar se gîndi o clipă şi spuse că-i puţin probabil să fie aşa. Dacă linia întîi ar fi fost într-adevăr aici, noaptea n-ar fi domnit o linişte atît de deplină. Probabil că e vreo unitate sovietică, încercînd să străpungă poziţiile de spate ale nemţilor.

Cei doi mergeau înainte, şi lupta părea că vine spre ei; acum puteau distinge perfect că nu clănţăne o mitralieră oarecare, ci trage un „Maxim" sovietic, aproape de tot, în serii foarte scurte.

— Fac economie de cartuşe băieţii, spuse Zolotariov.

Sinţov dădu din cap a încuviinţare.

Mai făcură vreo două sute de paşi. Se lumina de ziuă în pădure, şi ei începură să păşească mai eu grijă, te- mîndu-se să nu dea pe neaşteptate peste nemţi înainte de a-i întîlni pe ai lor.

Deodată, la o sută de metri de ei explodă un proiectil, apoi încă unul. Se repeziră amîndoi o dată şi se aruncară în pîlnia încă fumegîndă. între timp, proiectilele începură să cadă unul după altul în jurul lor, şi mult mai spre stînga, şi mai spre dreapta.

Trăgeau cel puţin două baterii.

La început, Sinţov crezu că nemţii au încurcat socotelile şi bat în gol. Bucuria îl făcu să uite pentru o clipă primejdia în care se aflau ei înşişi.

Dar proiectilele continuau să se aştearnă metodic pe aceeaşi fîşie de teren, şi Sinţov pricepu că nemţii execută un foc de baraj, tăind trupelor sovietice posibilitatea de a realiza o ruptură pe această direcţie.

— Ce spui, mai rămînem culcaţi, sau pornim mai departe? îl întrebă politrucul pe Zolotariov.

Mitralierele din faţa lor continuau să bată mereu.

— Să mergem, răspunse Zolotariov.

Porniră în salturi, trîntindu-se ba în pîlniile de pro- iectile, ba în rîpe, ba lipindu-se pur şi simplu cu faţa la pămînt.

— Vom ajunge oare într-adevăr la ai noştri? Nici nu-mi vine să cred, spuse Sinţov cînd, osteniţi, se prăvăliră amîndoi la poalele unui pin uriaş.

Acesta a fost ultimul lucru pe care l-a mai auzit Zolotariov din gura politrucului.

Un proiectil explodă chiar lîngă ei. Amîndoi se lipiră la pămînt, iar cînd Zolotariov ridică fruntea văzu că politrucul zace cu mîinile larg desfăcute, cu obrazul şi fruntea scăldate în sînge, şi socoti că rana lui Sinţov este mortală.

— Vanea, Vanea! îl scutură el de umeri. Vanea!

Dar Sinţov nu mai răspundea.

Atunci Zolotariov săltă pe umeri trupul lipsit de simţiri şi porni întins spre glasul mitralierei.

Peste o sută de paşi căzu sub povara prea grea pentru el, se ridică, îl luă iarăşi în spate pe Sinţov şi se prăbuşi din nou. Zăcea sleit de puteri şi simţea că orice-ar face, singur tot nu-l va putea duce pînă la ai lor.

Iar clipele zburau mereu, şi lui i se păru că focul de mitraliere se îndepărtează tot mai mult.

Atunci se hotărî să fugă pînă la ai lor, să ia pe cineva şi să se înapoieze cît mai repede cu ajutoare.

Ascunzînd cu degete tremurătoare actele lui Sinţov în buzunarul său, Zolotariov şovăi o clipă, apoi prinse de mîneci şi trase de pe politruc bluza numai zdrenţe, cu toţi nasturii rupţi.

Hotărîse să vină înapoi, dacă avea să dea de ai lor, dar se putea să nu ajungă pînă la ei. Şi nu voia ca fasciştii, aflînd după bluză că Sinţov este politruc, să-şi bată joc de el aşa, viu sau mort, cum îl vor găsi.

După ce făcu vreo două sute de metri, Zolotariov aruncă bluza într-un desiş de brăduţi, iar peste încă vreo trei sute de metri se trezi în spatele a patru oa- meni care executau un salt, trăgînd în urma lor o mitralieră „Maxim”. Trei dintre ei purtau uniformă de tanchişti, iar al patrulea nu era altul decît locotenentul Horîşev, în carne şi oase, cu moţul lui blond iţindu-se de sub boneta trasă pe-o sprînceană.

Zolotariov se ciocni de fostul său comandant de pluton chiar în clipa cînd, oprindu-se din saltul făcut, acesta dădea dispoziţii ca mitraliera să fie întoarsă în altă direcţie. El îl zări înaintea celorlalţi pe Zolotariov, care se repezise spre ei, şi, fără pic de mirare, zîmbind, de parcă numai la asta se aştepta, strigă:

— A, uite că s-a prezentat şi Zolotariov, ne-a căzut din cer! Ai cartuşe?

— Am!

— Atunci, culcă-te şi deschide focul! Acu trebuie să se arate şi friţii.

Pe lîngă ei trecură în salturi scurte şi se trîntiră pe după copaci încă vreo cîţiva ostaşi, unii în uniforme de tanchişti, alţii în uniforma obişnuită a trupelor de infanterie. Toţi îşi aţinteau privirile încordate înapoi, asupra desişurilor spre care ordonase Horîşev să se întoarcă mitraliera.

Fără să se uite spre Zolotariov, locotenentul îl întrebă:

— Singur?

— Am fost cu Sinţov.

— Şi unde-i politrucul?

— E grav rănit. Aici, aproape. Daţi-mi pe cineva. Ne întoarcem şi-l scoatem de acolo!

— Unde l-ai lăsat?...

Zolotariov arătă cu degetul direcţia în care, după socoteala lui, trebuia mers după Sinţov.

— Şi unde l-a nimerit glonţul? întrebă locotenentul, în timp ce mintea lui chibzuia ce să facă pentru a-l salva pe Sinţov, dar nu-şi putu încheia gîndul, şi se trînti la pămînt lîngă mitralieră: deasupra capetelor lor, sece- rînd frunzele ruginite, zburară cîteva serii lungi de automat. Speriaţi-ne voi cu seriile lungi, că noi o să vă găurim cu astea scurte! mai strigă Horîşev, după ce-i înjură bine pe nemţi, şi ordonă prima serie, înainte ca Zolotariov să desluşească ţinta în care trăgea mitraliera.

Apoi o zări şi Zolotariov: la vreo două sute de metri, strecurîndu-se printre copaci, se arătară nemţii.

Îndată ce ţăcăni mitraliera lui Horîşev, alături se porni o puşcă mitralieră, iar mult mai spre dreapta şi mai departe lătră încă o mitralieră.

Deasupra capetelor lor, ramurile se cutremurau de focul automatelor nemţeşti.

Zolotariov apucă să tragă cîteva focuri asupra siluetelor nemţeşti, înainte ca acestea să se adăpostească la pămînt.

Horîşev dădu semnalul pentru un nou salt înapoi. Făcură vreo sută cincizeci de metri, după care ocupară o nouă poziţie.

Dar nici aici nemţii nu se lăsară aşteptaţi prea mult: printre copaci începură să explodeze mine uşoare de aruncător de companie, şi curînd se arătară iarăşi siluetele lor mişcătoare.

Mitralierele lui Horîşev şi altele din dreapta lui deschiseră iarăşi focul, ţintuind pe nemţi cu faţa la pămînt; apoi îşi schimbară din nou poziţia.

— Ce ne facem? întrebă Zolotariov, apropiindu-se tî- rîş de Horîşev. Daţi-mi un om, să ne repezim amîndoi după politruc...

— Acum unde să te mai repezi? îl îngînă locotenentul. Cap sec! Ei, haide, arată, încotro vrei s-o apuci?!

Zolotariov ridică desperat mîna, văzînd prea bine şi el că acum, în urma celor cîteva salturi, între ei şi locul unde voia să ajungă se aflau nemţii.

— Trebuia să-l iei în spate de la bun început, acum e tîrziu!... strigă furios Horîşev.

— Atunci, mă duc singur! spuse Zolotariov.

— Îţi arde de sinucidere! Hai, deschide focul! Nu vezi că friţii mişcă iar?

Şi într-adevăr, nemţii se iţiră iarăşi printre copaci, de data asta şi mai aproape ca înainte. Cu groaza în suflet, dar calm şi îndemînatic, cum era în orice acţiune ostăşească, Zolotariov începu să tragă cu toată precizia asupra siluetelor verzi care se strecurau de la copac la copac.

Locotenentul Horîşev cu cei zece ostaşi ai lui şi cu zece tanchişti acopereau doar un mic sector la unul din flancurile brigăzii de tancuri a locotenent-colonelului Klimovici, care se străduia în noaptea aceea să se strecoare printre raioanele de spate ale nemţilor.

La rîndul iei, brigada lui Klimovici nu era decît o fracţiune din acea parte a trupelor Frontului de Vest, care, străbătînd raioanele de spate nemţeşti, strîngîndu-se într-un grup de izbire şi semănînd cîmpiile dinspre Moscova cu morţii lor şi morţi străini, au tot ştirbit frontul încercuirii în noaptea aceea, a doua zi pînă seara şi jumătate din noaptea următoare, pînă cînd, în sfîrşit, după ce şi-au pierdut jumătate din efective, au izbutit totuşi să-l rupă.

Trupele săvîrşiră acest miracol cu puţine guri de foc, cu mult sînge şi cu o bărbăţie fără seamăn, dar cînd răzbătură la ai lor nu fură trimise în refacere şi completare, ci fură lăsate pe loc în apărare, chiar acolo unde ieşiseră din încercuire.

Linia întîi a frontului, care se tot retrăgea spre Moscova, se frîngea în zilele acelea ba ici, ba colo, sub loviturile nemţilor.

Una din aceste breşe fu astupată pe loc cu unităţile ieşite chiar atunci din încercuire, aprovizionate în grabă cu alimente, întărite cu cîteva baterii de artilerie şi cu o rezervă de cartuşe pentru puşti şi mitraliere.

În seara aceleiaşi zile în care scăpaseră din încercuire, oamenii luptau din nou, dar de data asta nu cu frontul spre răsărit, ci spre apus. Şi Moscova nu se mai afla înaintea lor, ci în spatele lor, şi aveau acum şi puţină artilerie, şi vecini fermi în stînga şi-n dreapta. De aceea, în pofida oboselii care întrecea orice puteri omeneşti, erau totuşi fericiţi.

Zolotariov, însă, se simţea nefericit şi, cu toate că era un om mărunt, un simplu ostaş reangajat, el izbuti totuşi ca a doua zi după ieşirea din încercuire să dovedească cui trebuie că are motive serioase să iasă la raport la comandantul brigăzii de tancuri, locotenent-colonelul Klimovici.

Klimovici, care abia cu cîteva clipe în urmă scăpase printr-o întîmplare de sub un foc ucigător, se întorsese de la punctul de observare şi stătea în faţa clădirii schilodite de bombardamente a unei şcoli săteşti, unde era instalat punctul său de comandă. Îşi scosese casca din cap şi-şi expunea cu vădită plăcere ţeasta rotundă şi rasă ca-n palmă ploii mărunte de toamnă.

— Cu asemenea ploi, într-o săptămînă s-a zis cu drumurile. O să fie rău de toţi, dar nemţilor o să le fie şi mai rău, spunea el, adresîndu-se unui căpitan de tancuri de lîngă el, dar trăgînd cu coada ochiului spre Zolotariov, care se apropiase.

— Ce-i cu dumneata?

Zolotariov raportă pe scurt esenţialul. Înţelegea foarte bine că comandantul brigăzii n-are timp să stea de vorbă cu el, şi de aceea se pregătise din vreme. Klimovici însă îl asculta fără să manifeste nici o nerăbdare.

Îl întrerupse doar o singură dată, atunci cînd Zolotariov pomeni că auzise vorbind pe politruc că l-ar cunoaşte personal pe tovarăşul locotenent-colonel.

— Cu vorba asta ai cam scrîntit-o! îl întrerupse Klimovici. Mii de oameni îşi dau viaţa în fiecare zi, şi pentru cunoscuţi şi pentru necunoscuţi, pentru toţi de-a valma, fără alegere! Despre ce cunoscuţi mai poate fi vorba în război?!

Şi în glasul lui răsună amărăciunea ostaşului sub ochii căruia s-au prăpădit atîţia oameni de treabă, încît el nu mai poate

regreta pe unul mai mult decît pe ceilalţi, şi asta nu din indiferenţă, ci dintr-un spirit de echitate.

Pe urmă mai spuse iarăşi cîteva cuvinte cînd Zolotariov termină de vorbit şi îi întinse actele lui Sinţov:

— Într-un cuvînt, spune: te mustră conştiinţa că nu te-ai întors să-l iei?

— Da, recunoscu Zolotariov.

— Dar cînd l-ai lăsat, socoteai că te vei întoarce să-l iei?

— Da.

— Ei, atunci nu te mai frămînta. Ai vrut să faci cum e mai bine, şi a ieşit cum a vrut războiul! Se întîmplă uneori că nici dumnezeu în persoană n-o brodeşte! spuse el şi scrîşni din dinţi, pentru că în clipa aceea îşi aminti că dacă n-ar fi ţinut şi el să facă doar cum e mai bine, dacă nu şi-ar fi expediat familia cu maşina de la Slonim spre Sluţk, nici ai lui n-ar fi murit sub bombe, ci ar fi plecat cu şase ore mai tîrziu, ca atîtea alte familii, cu trenul, şi ar mai fi fost şi astăzi vii şi nevătămaţi.

— Dă-mi-le! spuse el, uitîndu-se la actele din mîna lui Zolotariov.

Şi, luînd în mînă carnetul de partid al lui Sintov, des- chizîndu-l şi văzînd acolo chipul tineresc, de pe fotografia veche, îşi aminti fără veste de tinereţea lor comună, tuşi furios, pentru a nu-şi manifesta tulburarea, şi spuse întinzînd actele căpitanului de lîngă el:

— Ia-le, Ivanov, şi să le pui unde sînt şi ale noastre.

Alte lămuriri nu mai dădu. Lucrurile erau clare pentru amîndoi: în lădiţa de fier pe care o cărau după ei în toate rătăcirile încercuirilor depuneau mereu, zi după zi, ca într-un mormînt comun al tovarăşilor lor de arme, actele tuturor oamenilor care căzeau în luptă...

CAPITOLUL AL ZECELEA

Sinţov nu putea să-şi dea seama cît timp a zăcut fără simţiri — cinci minute, sau o oră. Dar primul simţă- mînt pe care-l încercă, revenindu-şi în fire, fu simţămîntul unei linişti desăvîrşite.

Îşi săltă capul, se sprijini în mîini, se aşează şi îşi şterse cu palmele sîngele care-i acoperea ochii. Apoi se uită în jur. Era singur.

— Zolotariov! strigă el încetişor, apoi îşi repetă chemarea ceva mai tare: Zolotariov!

La început crezu că tovarăşul său a fost ucis, şi fără să se urnească din loc începu să-l caute cu privirea. Dar în jur nu se zărea nici o urmă de om viu şi nici vreun trup neînsufleţit.

Sinţov îşi duse mîna la creştet. Tot capul îi era plin de sînge, dar de durut nu-l durea decît sus, deasupra tîmplei drepte. Atinse din greşeală pielea zdrelită, şi ţipă de durere. O şuviţă de sînge ţîşni din rană şi porni să-i lunece pe frunte.

Apoi Sinţov se ridică în picioare. Simţi că se clatină, dar îşi dădu îndată seama că nu este chiar atît de slăbit încît să nu poată umbla. Îşi lipi într-o mişcare instinctivă palmele de piept şi imediat şi le dezlipi cu groază, observînd mai întîi două pete mari de sînge pe piepţii că-măşii murdare şi abia apoi dîndu-şi seama că nu mai are nici bluza pe el.

Sinţov nu bănui cele ce se petrecuseră în realitate. El îşi explică lucrurile cu totul într-alt chip: credea că, în timp ce zăcuse fără simţiri, îşi smulsese singur bluza de pe el şi şi-o ascunsese undeva împreună cu documentele. De multe ori îşi spusese că dacă va simţi moartea venind iminentă şi inevitabilă, va trebui neapărat să găsească timpul necesar pentru a-şi distruge sau a-şi ascunde actele. Poate că tocmai asta a şi făcut în timp ce era în delir.

Se lăsă în genunchi, începu să caute pe pămînt şi zări o dîră de pete negre înşirîndu-se ca o cărare prin iarba veştedă. Era sîngele lui. Fără să se ridice de jos, scotocind tufele scunde din jur, porni înapoi, urmînd dîra de sînge. Nu găsi însă nici bluza, nici actele.

Pînă la urmă ajunse la pin, pe care îl recunoscu numai- decît; aici căzuse cînd a explodat proiectilul. Îşi aminti foarte bine cum s-a întîmplat: în cădere se înţepase rău la obraz, ba apucase chiar să se mai şi gîndească la a- ceastă înţepătură. Iată deci locul cu pricina! Iată şi pata mare de sînge care a mînjit pămîntul. Îşi lipi din nou palmele de piept, de parcă ar fi vrut să se convingă că totul a fost o părere, că nu se află doar în cămaşă. Dar bluza nu era pe el.

„Poate că Zolotariov o fi crezut că sînt mor,t şi mi-a scos-o...” îşi spuse cu îndoială Sinţov.

În spatele lui răsunară zgomote de luptă. Acolo se mai trăgea. Trebuia să pornească într-acolo!

Mai trase o dată eu urechea, se clătină de slăbiciune, se ridică în picioare şi zări doi nemţi care veneau spre el. Unul, cu puşca în mînă, era la vreo treizeci de paşi, iar celălalt, cu automatul ridicat spre el, se afla aproape de tot.

— ***Halt!***[1]

Sinţov văzu gura larg deschisă schimonosită de furie a neamţului, care era gata să-i tragă un glonţ în burtă, îşi aminti cu nepăsare că poartă în buzunar un nagan gol, rămas de mult fără nici un cartuş, şi ridică mîinile, dîndu-şi seama că se va prăvăli dacă-l vor tine multă vreme aşa.

De la rănirea lui Sinţov trecuse mai bine de o oră, şi acum, după ce lupta se mutase mai departe, spre răsărit, nemţii scotoceau metodic toată pădurea.

Neamţul cu puşca şi alţi nemţi care se zăreau mai departe printre copaci continuară să răscolească tufele, iar neamţul cu automatul îl escortă pe Sinţov înapoi, în direcţia de unde acesta venise dimineaţa cu Zolotariov.

Sinţov mergea încet, cu toate că, nerăbdător, neam- ţul striga din cînd, în cînd la el, ba o dată îl şi îmboldi, nu prea tare, cu ţeava automatului în şale.

Ameţeala începuse să-i mai treacă şi ar fi putut merge mai repede, dar nu grăbea pasul, pentru că nu se temea de neamţul care venea în urma lui.

„Dă-l dracului, n-are decît să mă împuşte”, gîndea el aproape nepăsător, cu urechea atentă la zgomotul luptei, care se îndepărta mereu.

Neamţul îl duse pînă la un grup de alţi prizonieri care şedeau la marginea pădurii, păziţi de doi nemţi mai în vîrstă, înarmaţi cu puşti, şi, arătînd spre el, le spuse ceva. Unul din cei doi soldaţi cu puşcă îşi scoase un caieţel din buzunar şi adăugă întîi o cruce, apoi scrise ceva — poate că notă numele neamţului care-l adusese pe Sinţov şi care apoi plecă, după ce mai întoarse o dată capul înapoi. Iar neamţul cu caietul se uită la capul în- sîngerat al lui Sinţov şi-i spuse:

---

[1] Stai! (în limba germană) (n. t.).

— ***Setz dich!***[2]

Sinţov se aşează lîngă alţi patru prizonieri: unul dintre ei era rănit la mînă, al doilea avea gîtul bandajat, al treilea scuipa mereu sînge, din pricina unui glonţ care-i sfîşiase gura şi obrazul; doar al patrulea era teafăr.

Chipul ostaşului rănit la mînă i se păru lui Sinţov foarte cunoscut; şi nu se înşela.

— Tovarăşe politruc, spuse acesta în şoaptă, dîndu-se mai aproape de el. Uite unde ne-a fost dat să ne revedem! Bine că aţi apucat barem să vă lepădaţi bluza!

— Nu-mi amintesc nici eu cum s-a întîmplat, spuse Sinţov.

— Ei, şi ce dacă v-aţi scos-o? urmă ostaşul, cu aceeaşi şoaptă compătimitoare. Ce rost are să te bagi de-a surda sub glonţ?

Mai tîrziu, Sinţov avu nu o dată prilejul să-şi amintească aceste cuvinte.

— Şi noi, care speram că sîntem definitiv salvaţi! spuse ostaşul după o vreme de tăcere. Şi deodată, poftim!

După întîmplarea tragică de pe şosea, el se întorsese cu Horîşev la brigada de tancuri şi luptase nouă zile alături de tanchişti pentru a ieşi din încercuire. Iar astăzi, din pricina unei răni, pe care şi-o bandajase sin- gur, rămăsese puţin în urmă şi căzuse şi el în laba nemţilor.

— Departe de aici?

— La vreo trei kilometri.

,,Înseamnă deci că locotenent-colonelul Klimovici şi-a scos tanchiştii de lîngă Elnea", îşi spuse Sinţov cu respect, dar şi cu o amară invidie.

— N-am să vă mai spun gradul, şopti iarăşi ostaşul rănit la mînă. Ia uitaţi-vă cum mai trag cu urechea la noi!

Într-adevăr, nemţii erau foarte atenţi la vorbele lor, deşi se părea că nu înţelegeau nici o iotă.

— ***Schweigen! Schweigen!***[2] strigă unul dintre ei, străduindu-se să fie cît mai înfricoşător.

Nu voiau ca sovieticii să vorbească între ei.

Peste trei ore, toţi prizonierii luaţi în pădure după pă- trunderea executată de ruşi erau strînşi la lizieră şi porniţi în coloană, întîi pe drumul de pădure, apoi pe şoseaua ce ducea spre Borovsk.

---

[2] Stai jos (în limba germană) (n. t).

[2] Taci! Taci! (în limba germană) (n. t.).

În coloană erau patruzeci de oameni, dintre care jumătate uşor răniţi. Răniţi grav, oameni care ar fi trebuit purtaţi, nu era nici unul. Din şoaptele prizonierilor se putea deduce că nemţii împuşcaseră pe loc, în pădure, pe toţi oamenii răniţi grav, care fuseseră găsiţi zăcînd pe pămînt. În rest însă, nemţii din escortă nu manifestau nici o cruzime deosebită, doar că-i zoreau mereu şi stri-gau: ***„Schweigen! Schweigen!”*** de fiecare dată cînd vedeau pe cineva vorbind.

Este posibil că începuse să-şi joace rolul şi caietul neamţului cu cruciuliţele sale şi mai cu seamă cu cifra totală a prizonierilor. Caietul acesta trecu de la soldatul mai vîrstnic la un ofiţer neamţ, destul de bătrîn şi el, un locotenent cu picioare lungi ca de cocostîrc, care umbla pe marginea drumului cu capul plecat şi nu se uita nici la soldaţii săi din escortă, şi nici la prizonieri.

— Aşa or, să ne mîie pînă diseară, cînd vom ajunge la punctul lor de triere, şopti ostaşul cu chipul bolnăvicios şi gîtul înfăşurat într-un pansament murdar, care şchiopăta alături de Sinţov. Pe urmă ne vor aduna pe un rînd şi vor începe interogatoriul: ***„Nicht ofizier? Nicht politruk? Nicht jude?”*** Asta din urmă înseamnă evreu pe limba lor,.

— Dar tu de unde ştii? întrebă Sinţov.

— Am mai fost la ei o dată. Atunci am fugit, dar uite că am căzut din nou! Şi pînă nu ne-or interoga pe toţi, n-or să ne dea nimic de mîncare.

Ostaşul acesta cu gîtul bandajat era unul din cei patru prizonieri lîngă care fusese lăsat Sinţov, la început, în pădure. Acolo, cît timp şezuse lîngă el, politrucul reuşise să-şi scoată neobservat naganul din buzunar şi să-l ascundă la rădăcina unui pin. Lipsa bluzei şi prezenţa naganului ar fi dat de bănuit. Dar nu-l va trăda oare vreunul din aceşti patru ostaşi? Cel rănit la mînă ştia că Sinţov e politruc, iar ceilalţi trei l-au auzit pe acesta adresîndu-i-se cu gradul de politruc.

Sinţov îşi aminti de toate acestea abia acum, cînd ostaşul cu gîtul bandajat adusese vorba despre punctul de triere; îşi puse întrebarea: dacă ostaşii îl vor trăda? dar imediat îşi alungă acest gînd: „Nu, n-or să spună nimic, şi ăsta cu gîtul legat — nici atît. Nu pentru asta a adus vorba despre triere, ba dimpotrivă, a vrut doar să mă pună în gardă...”

După două ore de mers, coloana părăsi şoseaua şi o luă pe un drum lăturalnic, iar mai tîrziu îl lăsă şi pe acesta şi coti pe un altul. Drumul era tăiat de un şanţ antitanc. Un mare număr de femei, păzite de nemţi, astupau şanţul cu lopeţile şi cu palmele.

— Da, nu se prea sinchisesc de munca oamenilor! exclamă o voce din coloană.

— Ne pedepsesc, chipurile! răspunse la fel de tare o altă voce. Voi l-aţi săpat, zice, împotriva noastră, acum tot voi să-l astupaţi, cu mîinile!

— ***Schweigen!***

Femeile, întrerupîndu-şi corvoada, se uitau pe furiş la prizonieri, iar nemţii care le păzeau se porniră să strige cu glasurile lor grosolane şi răguşite.

— Pesemne că suduie în limba lor, spuse către Sinţov ostaşul bandajat la gît.

La un kilometru după şanţul antitanc, nemţii opriră coloana la intrarea unui sat pustiu, tare răvăşit de artilerie. La marginea satului se ridica aproape nevătămată o clădire de piatră cu inscripţia „Casă de naşteri”.

În pofida războiului şi a distrugerilor din jur, clădirea îşi mai păstra înfăţişarea surprinzător de nouă. Pesemne că fusese terminată primăvara sau la începutul verii, chiar în preajma războiului.

Coloana fu oprită în faţa acestei case cu un dublu scop umanitar: pentru pansarea rănilor şi masa răniţilor. Şi una, şi alta aveau să fie făcute numai de mîinile unor ruşi. La bucătăria casei de naşteri, pe podele, se înălţau grămezi de cartofi şi de sfeclă furajeră. Două femei fierbeau pe maşina de gătit o zeamă lungă într-o găleată şi într-un uriaş lighean emailat. Întreaga bucătărie mirosea a coji de cartofi, a pămînt şi a fum. Aici se gătea nu pentru prizonieri, ci pentru populaţia civilă scoasă cu sila la lucru; probabil însă că locotenentul care avea în grijă coloana aflase de bucătărie şi venise direct aici pe lungile-i picioare de cocostîrc, împreună cu coloana.

În bucătărie nu se găseau decît zece castroane de aluminiu; prizonierii se aşezară la coadă, şi bucătăreasa le turna în fiecare castron cîte un polonic plin de zeamă cu cartofi şi sfeclă pe jumătate crude, iar cînd zărea printre oamenii din coadă cîte un prizonier cu totul sleit de puteri, sughiţa de plîns, copleşită de milă.

Fiertura era fierbinte ca focul, dar toţi mîncau repede, frigîndu-se, ca să nu întîrzie prea mult pe cei ce-şi aşteptau rîndul. Un neamţ stătea lîngă bucătăreasă şi o urmărea să nu dea nimănui mai mult de un polonic, avînd totodată grijă ca nici un prizonier să nu se prezinte de două ori cu castronul.

Sinţov sorbi şi el zeama din strachină, arzîndu-şi buzele, şi asta îi provocă greaţă. Acoperindu-şi gura cu dosul palmei, înghiţi cu chiu cu vai nodul care i se puse în gîtlej şi trecu în încăperea de lîngă bucătărie, unde erau pansaţi răniţii.

Probabil că înainte aici fusese camera lăuzelor, acum însă nu se afla în odaie decît o masă şi două taburete. Lîngă un perete, pe un strat de fîn acoperit cu cearşafuri murdare, zăceau cîteva trupuri învelite cu ce s-a nimerit. Cineva gemea prelung. Părea să fie o femeie.

Pansau două persoane: o bătrînă soră şchioapă şi un medic la fel de bătrîn, un uriaş cu o figură leonină şi cu mîini puternice încă şi mari, care tremurau însă mai tot timpul fie de bătrîneţe, fie pentru că aici, ca şi la bucătărie, pe capul oamenilor stătea un neamţ. Doar că neamţul de acolo striga ***„Genug! Genug!”,*** pe cînd ăsta repeta mereu: ***„Schneller! Schneller!”***[1]

— Rabdă, spuse doctorul către Sinţov cînd acesta se aşeză pe taburet şi îşi întinse capul înainte.

Turnîndu-i pe rană apă oxigenată, curăţă fără menajamente pielea zdrelită. Apoi, din cîteva mişcări de foarfecă, tunse părul din jurul ranei şi o pensulă atît de energic cu tinctură de iod, încît Sinţov urlă de durere. În sfîrşit, acoperi rana cu un tampon şi, înghiontind pe rănit ca să treacă pe celălalt taburet, porunci sorei:

— Pansează!

În locul lui Sinţov se aşeză numaidecît prizonierul următor, un ostaş cu degetele de la mînă zdrobite.

Lăsîndu-se mereu pe piciorul mai scurt şi ridicînd din- tr-un umăr, sora îl bandaja pe Sinţov, bombănind supărată. La început, Sinţov nu putu să-şi dea seama de ce bombăne, apoi însă pricepu că-i ocăra pe nemţi pentru că stau pe capul lui Nikolai Nikolaevici şi nu-l lasă să lucreze în tihnă. Probabil că bătrînii aceştia, medicul şi sora, lucrau împreună de cînd lumea, şi femeia suferea
pentru şeful ei mai mult chiar decît pentru răniţi.

[1] „Destul! Destul!” şi ,,Mai repede! Mai repede!” (în limba germană) (n. t.).

Acum, Sinţov vedea chipul chirurgului, pe care înainte, în timp ce şedea pe primul taburet, nu-l putuse vedea, şi pricepu prin ce chinuri trebuie să treacă acest om, silit să lucreze ca un veterimar de ocazie. Nemţii erau în stare să plece cu oamenii nepansaţi, iar el voia să apuce a îngriji cît mai mulţi răniţi cu mîinile lui involuntar brutale, dar nu mai puţin pricepute. Chipul său leonin cu sprîncene cărunte, cu nas lătăreţ şi turtit, cu mustăţi ţepoase ca de motan, asudat de atîta încordare, era nefericit şi fioros. Dacă i-ar fi stat în putere, cu siguranţă că şi-ar fi repezit fără ezitare scalpelul în gîtul neamţului ăstuia afurisit, care repeta într-una ca un automat: ***„Schneller! Schneller!...”***

Exact peste o oră fură încolonaţi din nou. O parte din răniţi rămaseră nepansaţi, dar locotenentul cu picioare de cocostîrc se uită nerăbdător la ceas şi nimic altceva nu-l mai interesă. Nemţii se grăbeau să predea pe prizonieri la destinaţie; măreau pasul şi strigau, tot mai răi şi mai mînioşi, zorindu-i într-una.

Deodată însă, toată graba asta încetă, şi coloana se opri pentru multă vreme. În faţa lor, o îmbulzeală de maşini nemţeşti blocase drumul. Din locul în care se aflau părea că îngrămădirea aceea nu se va mai descurca niciodată. Bineînţeles că micul grup de prizonieri ar fi putut ocoli îngrămădirea, dar tocmai acolo, în dreapta şi-n stînga, pădurea strîngea drumul ca-ntr-o menghină, şi se vede că locotenentul cu picioare de cocostîrc nu era amator de ocolişuri prin pădure.

— Uite că am înţepenit! spuse ostaşul cu gîtul bandajat, care se afla iarăşi lîngă Sinţov.

— Pe tine nu te-au pansat? N-a mai fost vreme? îl întrebă Sinţov.

— Nu, că eu nu-s rănit, mi-a ieşit un furuncul... Acum o să stăm aici mult şi bine, spuse el. Crezi că la ei e rîn- duială? Nu-i nici o rînduială, tot dezordine pretutindeni. Cînd am fost dus data trecută în lagăr, în două zile, pînă s-o pot şterge, numai eu ştiu cîte asemenea îngrămădiri am văzut. De fiecare dată îmi spuneam: unde-o fi aviaţia noastră, să-i plesnească acum? Tăcu o vreme, apoi urmă gînditor: Eh, barem o ţigară să fi avut, la necaz!

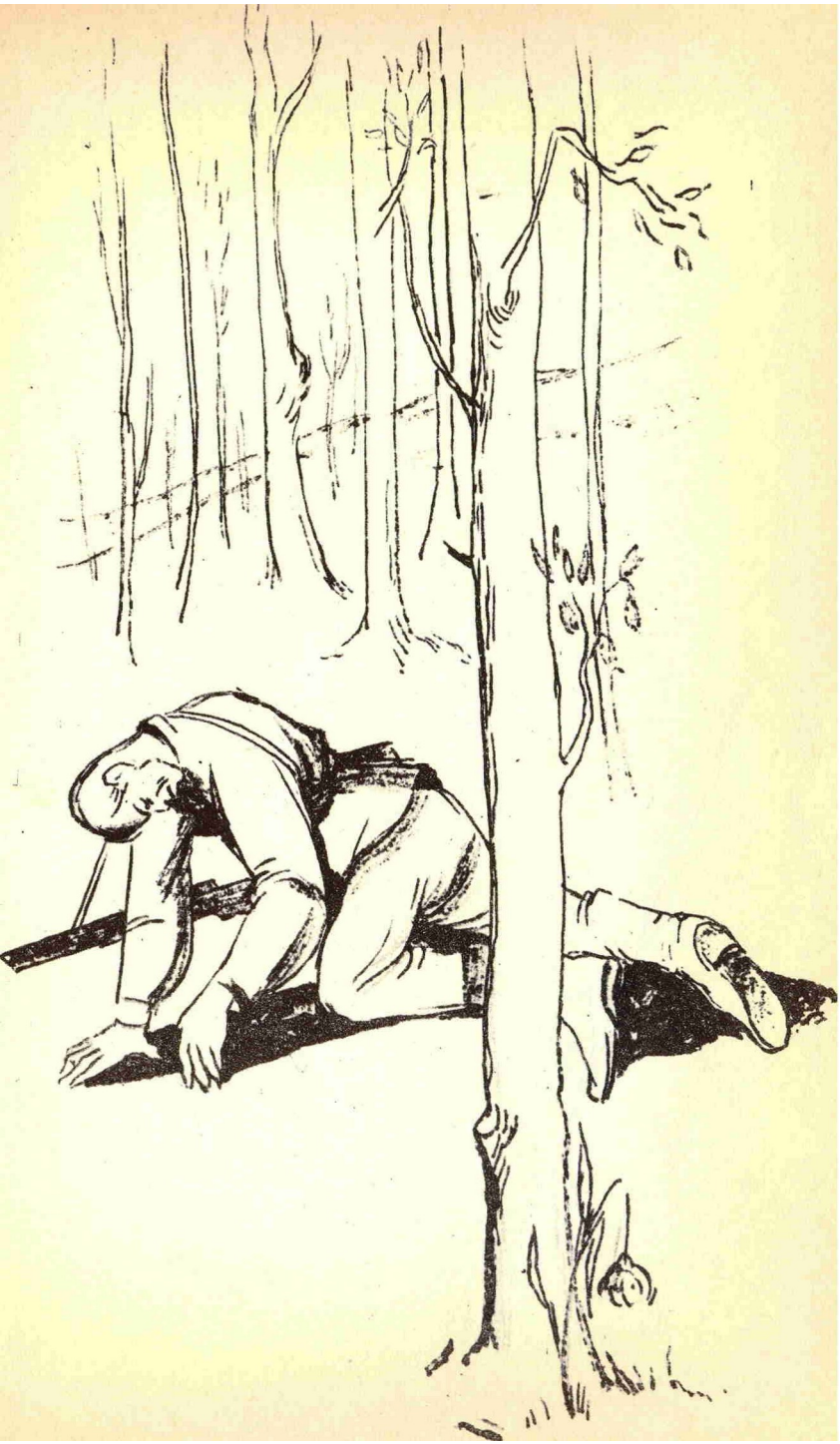

Sinţov nu-i răspunse, dar omul nu putea să tacă din gură şi vorbi din nou:

— Cînd te-au pansat, ai văzut oamenii care zăceau pe jos?

— I-am văzut, răspunse Sintov. Într-un colţ era, cred, o femeie...

— Nu una, toate erau femei! Mi-a spus bucătăreasa, cînd îmi turna ciorba. Toate erau femei şi toate au mîinile rupte. Ai noştri, înainte de a se retrage, au apucat să mineze în jurul şanţului antitanc, şi ăştia au pus fe- meile să dezgroape minele cu mîinile goale. În casa de naşteri erau numai cîteva. Pe cele mai grav rănite şi pe cele moarte... le-au îngropat de-a valma, chiar acolo în şanţ.

„Ce bestii! se înfioră Sinţov. De necrezut ce bestii sînt!”

Toată ziua, din clipa în care căzuse prizonier, politrucul se aflase într-o stare de cumplită depresiune, acum însă deodată totul începu să-l intereseze din nou. Nu-i mai era indiferent dacă îl vor împuşca sau nu, dacă va mai putea merge, sau se va prăbuşi undeva în drum şi-i vor trage un glonţ în spate... Visa din nou să scape cu orice preţ, şi nu pur şi simplu să scape, ci să scape spre a putea plăti nemţilor cu sînge şi moarte pentru acest şanţ antitanc astupat cu mîinile femeilor, pentru aceste mîini zdrobite...

Cînd primele două „IL”-uri trecură vuind deasupra şoselei, nici Sinţov, nici ceilalţi prizonieri nu-şi dădură încă seama ce se petrece. Înţeleseră totul abia peste o secundă, după atitudinea nemţilor: aceştia începură să alerge năuci, să sară în şanţul drumului de-a dreptul de pe platformele camioanelor, escortele se aruncară la pămînt... Iar deasupra şoselei vuiau mereu noi şi noi avioane sovietice...

Cineva scoase un strigăt de moarte, cîţiva prizonieri se trîntiră în drum, alţi cîţiva rămaseră în picioare cu ochii ridicaţi spre cer, vrăjiţi parcă.

— ***Nieder! Zu Boden! Legt euch!***[1]***...*** striga prizonierilor locotenentul neamţ, care se trîntise şi el la pămînt.

Tot calmul neamţului pierise fără urmă, urla şi îşi trăgea febril parabelumul înţepenit în tocul de piele. Probabil că-i era groază şi în acelaşi timp ruşine să zacă aşa, ca un vierme, pe jos, în timp ce aceşti prizonieri ai lui rămîneau în picioare deasupra capului său. Dar avioanele continuau să zboare, trăgînd din

[1] Jos! La pămînt! Culcaţi! (în limba germană) (n. t.).

mitraliere, şi neamţul nu era în stare să se scoale şi nici să-i convingă pe prizonieri să se culce. Dar nu, el îi va sili totuşi să se culce!

— ***Zu Boden!...*** strigă el şi porni să tragă din parabelumul său în pilcul de prizonieri care tot mai stăteau în picioare.

— Să fugim, tovarăşi! strigă deodată Sinţov, fără să stea pe gînduri, văzînd cum ostaşul legat la gît îşi duce mîinile la capul însîngerat şi se prăbuşeşte la picioarele lui. Să fugim! strigă el din nou, sări şanţul de la marginea drumului, călcă în picioare tufele şi se avîntă în pădure, auzind cum în urma lui alţi cîţiva oameni fug şi ei şi strivesc în cale ramuri şi tufe. Deasupra lor ţăcăneau mitralierele, iar în spate se auzeau explozii şi serii de automate.

Sinţov nu mai află niciodată cîţi oameni au izbutit să scape atunci de nemţi; prizonierii s-au împrăştiat prin pădure care încotro şi nu s-au mai întîlnit. Iar el a mers aproape fără oprire, abia aşezîndu-se pentru un minut, două, cînd nu-şi mai putea trage sufletul a mers tot restul zilei aceleia scurte de octombrie, pînă cînd s-a întunecat de tot, şi a mai mers apoi toată noaptea. A mers aşa mereu prin pădure, apoi printr-un sat ars pînă-n temelii, şi apoi iarăşi prin pădure, a lăsat în urmă două şanţuri antitanc şi nişte şanţuri de tragere părăsite. Într-unul din şanţurile de tragere s-a poticnit de cîteva cadavre, şi asta l-a salvat: altfel murea de frig. A scos de pe un mort o bluză, şi de pe altul o flanea aproape nouă, doar puţin mînjită de sînge la poale. De lîngă un alt cadavru a cules o căciulă cu clape şi, scrîşnind din dinţi, şi-a tras-o în cap, peste pansamente. Dădu apoi să ridice şi puşca aflată la cîţiva paşi, dar îi lipsea închizătorul şi, oricît scotoci în jur, nu-l putu găsi. Apoi traversă două

drumuri: unul era pustiu, dar pe celălalt, la numai un minut după Sinţov, trecu o coloană întreagă de motoci- clişti nemţi. Simţea izul incendiilor, vedea vîlvătăi cu- prinzînd depărtările ba în dreapta, ba în stînga şi auzea schimburi de focuri, ba chiar la un moment dat avu impresia că focurile îl învăluie de pretutindeni. În clipa aceea i se păru doar că trece linia frontuluide fapt însă chiar, aşa şi era...

Cînd în zori, sleit de puteri, se prăvăli într-un desiş de pădure, auzi din nou bubuit de explozii, dar nu din dreapta sau din stînga şi nici din spate, ci de departe, din faţa lui. De oboseală nu mai putu raţiona logic şi nici nu-i trecu prin cap că ar putea fi vorba de un bombardament nemţesc asupra spatelui sovietic. Dimpotrivă, îşi spuse că impresiile lui anterioare au fost greşite, că n-a trecut linia frontului, că de fapt ea este tot acolo departe, înaintea sa.

Hotărît să scape cu orice preţ şi nevrînd să rişte, sorbi cîteva gîturi de apă stătută dintr-o băltoacă şi se piti sub un desiş de tufe. Era mai bine să aştepte căderea nopţii şi să încerce să treacă linia frontului pe întuneric; avea mai multă încredere în noapte decît în zi. Hotărît asupra ceea ce avea de făcut, dormi cîteva ceasuri, un somn adînc, şi nu se trezi decît cînd văzduhul începu să se întunece.

Se ridică şi porni din nou la drum. Merse aşa încă vreo cinci kilometri tot prin pădurea cea fără de capăt. O singură dată auzi nişte glasuri şi un foc de armă, dar atît de aproape de el, încît tresări speriat. Dacă s-ar fi dus în direcţia glasurilor şi a focului de armă, ar fi nimerit drept în dispozitivul unui batalion medico-sanitar. El însă tot mai socotea că n-a trecut încă linia frontului, că glasurile şi focul de armă sînt nemţeşti şi că trebuie să meargă mereu înainte.

În sfîrşit, cînd se întunecă aproape de tot, ieşi din pădure într-o pajişte brăzdată de un şanţ antitanc. Trecu peste şanţ şi ajunse la o mică aşezare: trei căsuţe cu un gard de nuiele în spatele lor. Urcă o movilă şi porni cu luare-aminte spre căsuţa din margine.

În jur era linişte. Căsuţa i se păru nelocuită, dar cînd se apropie, de după colţul ei îi ieşi în întîmpinare un ostaş mai în vîrstă, cu o găleată în mînă.

Şi tocmai asta i se păru o minune! Faptul că acest ostaş mergea atît de liniştit cu găleata spre fîntînă nu mai lăsa loc la nici o îndoială: ajunsese la ai săi.

Sinţov se uita la ostaş, iar ostaşul se uita la Sinţov. Sinţov era mai tînăr, decît ostaşul cu găleata, care trebuie să fi avut vreo patruzeci de ani, dar Sinţov nu se gîndea de loc cum arată el în aceste clipe. De aceea, rămase uimit cînd ostaşul cu găleată, după ce-l privi ţintă cîteva secunde, îl întrebă:

— Pe cine cauţi, taică?

Sinţov ştia că în aceste douăsprezece zile i-a crescut barba, dar nu putea să ştie că această barbă este pe jumătate albă.

Făcu în tăcere încă doi paşi spre ostaşul cu găleata, dar atît de repezit, încît acesta se dădu înapoi şi întrebă din nou:

— Pe cine cauţi?

Sinţov însă, tot fără a scoate o vorbă, îşi întinse mîi- nile şi, apucînd braţele ostaşului, începu să i le scuture, făcînd găleata să zdrăngăne amarnic.

— Am ieşit!... atît izbuti să spună într-un tîrziu.

— De ieşit ai ieşit, spuse ostaşul, în mîna căruia găleata continua să zdrăngăne, pentru că Sinţov tot îi mai scutura braţul. De ieşit ai ieşit, dar ai întins-o cam de- părtişor! De la noi pînă la prima linie să cam fie vreo douăzeci de kilometri. Pînă la mine n-ai mai întîlnit pe nimeni?

— Nu, răspunse Sinţov. Am umblat numai noaptea, ziua stăteam ascuns prin pădure. Ziceam că mai am de umblat încă o noapte...

— Dar dumneavoastră ce grad aveţi? întrebă ostaşul, trecînd deodată la „dumneavoastră” şi uitîndu-se mai cu luare-aminte la barba încărunţită a lui Sinţov. N-oţi fi cumva colonel? Sau poate şi mai mare? În ochii lui se aprinse o scînteiere de mulţumire: n-o fi dat oare peste el chiar un general în persoană, scăpat din încercuire?... Cu toată gravitatea situaţiei, o asemenea întîmplare l-ar fi bucurat foarte mult.

Dar Sinţov îl dezamăgi îndată.

— Sînt politruc, răspunse el.

— Atunci, tovarăşe politruc, aşteptaţi-mă aici pînă mă-ntorc cu apa, sau veniţi cu mine pînă la fîntînă, pe urmă o să vă conduc la tovarăşul politruc-major. Că aţi nimerit chiar lîngă casa lui!

Sinţov îl însoţi pînă la fîntînă, îl aşteptă să scoată apa, şi apoi porni după el înapoi, spre casă, încă nepu- tîndu-şi crede ochilor că totul e adevărat, că se află iarăşi între ai săi.

— Da... V-aţi lăsat o barbă serioasă. Barbă, nu glumă, izbuti ostaşul să mai glumească o dată cu Sinţov, în timp ce-l introducea în tinda casei. Apoi, punînd găleata într-un colţ, deschise una din cele două uşi ce dădeau în tindă şi spuse, de data asta cu un glas răspicat, regulamentar: Tovarăşe politruc-major, permiteţi-mi să vă raportez! Am adus la dumneavoastră un tovarăş politruc care a ieşit chiar acum din încercuire!

În odaie, şedea la masă un om de vîrstă mijlocie şi mînca supă dintr-o gamelă pusă pe un ziar.

Omul era probabil de-o seamă cu ostaşul care-l întîl- nise pe Sinţov: trebuie să fi avut şi el în jur de patru- zeci de ani. Şedea şi îşi sorbea supa, mîhnit parcă, prop- tindu-şi obrazul în palmă, ca femeile, şi tot aşa, cu obrazul proptit în palmă, întoarse ochii spre uşă.

Faţa îi era blîndă, calmă, aducînd puţin a obraz de femeie, iar petliţele, cu un dreptunghi de email, erau albastre, de aviator, de unde Sinţov trase concluzia că a nimerit într-o unitate de aviaţie.

Într-un picior, politrucul-major avea o cizmă, iar în celălalt — doar un ciorap de lînă. Cizma cealaltă zăcea pe jos, iar de masă era sprijinit un baston crestat cu mare meşteşug.

„Probabil că i l-a făcut ostaşul cu găleata", gîndi Sinţov, deşi avea, fireşte, mii de alte lucruri mai importante la care să se gîndească.

— Intră, de ce stai? spuse politrucul-major şi-i întinse mîna, săltîndu-se puţin de pe scaun. Bine mai arăţi!... spuse el compătimitor. Ţi-e foame?

— Mai curînd aş bea un ceai! răspunse Sinţov; cu toate că nu mai mîncase de aproape două zile, mai mult ca orice ar fi vrut să se încălzească.

— Ceai o să bem oricum, spuse politrucul-major şi-i arătă din ochi ceainicul de pe masă. Dar pînă una-alta, soarbe din supa asta. Şi, ştergîndu-şi lingura eu un miez de pîine, împinse gamela cu -ziar cu tot pînă în dreptul lui Sinţov.

Sinţov luă lingura şi începu să mănînce, iar politrucul- major şedea şi se uita la el; nu se mira cum mănîncă, ci se uita la chipul lui.

Cînd nu-i mai rămaseră de mîncat decît vreo două-trei linguri, Sinţov prinse această privire aţintită asupra lui şi îşi aminti că nu şi-a scos căciula din cap. Rupîndu-se anevoie de lingură şi gamelă, Sinţov îşi apucă cu amîn- două mîinile căciula şi, oftînd de durere, şi-o smulse din cap. Într-un loc, căciula se lipise de pansament.

— Eşti rănit? întrebă politrucul-major, văzînd pansamentul cu pata de siînge.

Dar Sinţov îşi termină supa şi abia apoi răspunse:

— Nu prea grav. Numai că m-a năucit rău lovitura, de abia mi-am mai putut veni în fire; rana însă nu-i gravă, doar mi-a jupuit pielea cu păr cu tot...

— Şi cine te-a pansat? întrebă politrucul-major, în- tinzînd spre Sinţov o cană cu ceai.

Întrebarea era firească: Sinţov umblase tot timpul cu căciula în cap, aşa că pansamentul rămăsese curat. Spuse deci cum şi unde a fost pansat, apoi povesti şi restul.

Omul care şedea în faţa lui fusese şi el în încercuire, în iunie şi iulie, şi răzbătuse la ai săi tocmai de la frontieră, apoi zăcuse în spital, şi acum, ieşit din spital înainte de vreme, se afla pe front numai de trei zile. Îl asculta cu înţelegere pe Sinţov şi nu găsea în vorbele lui nimic surprinzător, decît poate doar faptul că omul care îndurase toate acestea şedea acum în faţa lui viu, şi în general nevătămat.

— N-aş fi crezut că am depăşit cu douăzeci de kilometri linia frontului şi am ajuns drept la o unitate de aviaţie! încheie Sinţov şi împinse spre mijlocul mesei cana goală.

Pesemne că nu era prima dată că politrucul-major era nevoit să lămurească această neînţelegere. Spuse zîm- bind:

— Nu te uita la petliţe. Le am încă de la începutul războiului, eram pe atunci comisar al unui batalion de deservire aerodrom. Nu sîntem aviatori, sîntem un batalion de construcţii. Comandantul şi comisarul dinaintea noastră au fost seceraţi de aceeaşi bombă nemţească. Pe mine m-au trimis aici de-a dreptul din spital, iar pe noul comandant de batalion — de la comisariatul militar al raionului. De trei zile săpăm într-una, din zori pînă noapte. Un aliniament, pe care l-am săpat în prima zi, l-am şi părăsit. Clătină mînios din cap. După mine, decît să părăsim astăzi ce am săpat ieri, mai bine ne-ar trimite să luptăm pentru Moscova, ca infanterie! E drept că nu avem decît

o singură puşcă la trei oameni. Cine ştie pe unde zac celelalte puşti, iar noi plîngem după ele!

— Aşadar, e greu în fata Moscovei? întrebă cu du- rere în glas Sinţov: pentru a cine ştie cîta oară de la începutul războiului crezuse că tot greul a rămas în urmă, şi cînd colo se dovedea iarăşi că abia de acum încolo începe greul! Ba pînă şi vorbele „în faţa Moscovei", pe care le spuse acum prima dată cu glas tare, îl cutremurară cumplit, deşi fuseseră rostite de el însuşi. În faţa Moscovei!... Ce putea fi mai îngrozitor?

— Noi sîntem, bineînţeles, doar nişte cîrtiţe, treaba noastră e să săpăm şanţuri, dar e clar, e clar că-i greu, spuse în silă, după o vreme de tăcere, politrucul-major. Comandantul batalionului nostru a auzit astăzi dimineaţă că la Moscova se constituie o nouă serie de gărzi populare înarmate. Toţi, orice vor fi fost în civilie, toţi se înrolează ca simpli ostaşi! Apoi aruncă o privire la chipul palid al lui Sinţov, la pansamentul acestuia, şi adăugă: Batalionul medico-sanitar e aici-aproape. Cu toate că spui că rana e uşoară, ar trebui să te duci acolo. Se-ntîmplă uneori şi aşa: te examinează şi te şi internează în spital!

Sinţov clătină din cap.

— Nu, vreau să lupt! Dacă-mi îngăduiţi, am să înnoptez aici la dumneavoastră, iar mîine în zori plec.

— Încotro?

— Unde mi s-o porunci, pe front, cu orice completare, în orice unitate. La mai mult n-am pretenţii, acum, că sînt fără acte. Ca simplu ostaş însă, cred că mă vor lua totuşi!

Politrucul-major nu se arătă mirat: încă de pe la mijlocul relatării lui Sinţov, se aştepta la această mărturisire, pentru că oamenii care ieşeau din încercuire cu actele la ei îşi începeau de obicei povestirea prezentîn- du-şi cu mîndrie actele.

— Chiar nimic, nici un act? întrebă el.

— Nici unul.

— Asta-i mai rău. Şi clătină din cap, mai mult cu compătimire decît cu reproş. Eu, unul, cu toate necazurile, actele mi le-am salvat.

— Şi eu le-am salvat prima dată. Şi nici a doua oară nu le-aş...

Zgîndărit unde-l durea mai rău, Sinţov povesti cum s-a trezit fără acte. În timp ce vorbea, simţi deodată că, pentru prima oară de cînd erau împreună, interlocutorul său îl ascultă cu neîncredere, ca şi cum ar fi vrut să-i spună: „Ei, haide, lasă, nu mai îndruga verzi şi uscate! Cînd s-au apropiat nemţii le-ai rupt şi le-ai îngropat... Gata, e clar! Se întîmplă. Ce rost are să minţi?”

— Deh, făcu politrucul-major. Dacă-i aşa, culcă-te aici la mine, cu Efremov, ostaşul care te-a adus. Iar eu am să plec. Aud camionul, a şi venit după mine.

Cu cîteva minute în urmă, afară se auzise într-adevăr claxonul unei maşini, care aştepta acum la poartă.

— Avem de lucru pînă peste cap: într-un loc şanţuri de săpat, într-altul de pus abatize... Am plecat în zori, m-am întors pentru o oră, şi iarăşi pînă-n zori. Altfel nici nu s-ar putea... Ar fi vrut să continue, dar se opri: după ce Sinţov îi spusese un lucru pe care nu-l putea crede, nu mai avea chef să discute cu el. Da, trage-i un pui de somn, repetă el. Iar dimineaţa, împreună cu comandantul de batalion, o să te trimitem să primeşti ordine... Efremov, m-auzi? Efremov!...

— Ordonaţi, tovarăşe politruc-major! răspunse ostaşul, răsărind în prag.

— Efremov, ajută-mă, te rog, să-mi trag cizma... De cînd, am fost rănit, e o problemă întreagă.

Fraza asta din urmă îi era adresată lui Sinţov. Omul se jena că trebuie să apeleze la ajutorul cuiva. Efremov se aplecă, ţinu

cizma, şi politrucul-major, schimonosin- du-se de durere, îşi înfipse piciorul în carîmb. Apoi îşi luă bastonul, sprijinit de masă, şi ieşi, şchiopătînd.

Sinţov porni după el, dar omul se mulţumi doar să mai arunce cîteva cuvinte lui Elfremov şi, fără să se mai întoarcă spre Sinţov, urcă în cabina camionului.

— Vă bărbieriţi cu briciul? întrebă ostaşul, petrecînd maşina din ochi.

— Da, răspunse Sinţov.

— Sau poate doriţi să vă bărbieresc eu?

Sinţov n-ave a nici forţa, nici dorinţa să se opună unei asemenea propuneri. Ciudată senzaţie este să stai pe scaun cu capul răsturnat pe ceafă şi să simţi că te bărbiereşte cineva!

Efremov îl bărbierea, iar Sinţov simţea că i se închideau ochii de somn, şi mintea abia de mai înregistra, ca prin ceaţă, că batalionul a trecut la săparea celui de-al treilea aliniament; că trupele noastre dau înapoi mereu; că era foarte bine că el, Sinţov, a dat peste comisar, şi nu peste comandantul batalionului; că nemţii au bombardat şanţul antitanc şi au schilodit acolo douăzeci de oameni, şi încă nu dintre cei perfect valizi: bomba nu alege, pentru ea, toţi sînt valizi...

Apoi Sinţov adormi de-a binelea şi-şi lăsă capul să cadă, ceea ce-i aduse o tăietură dureroasă pe obraz.

— Poftim! Nu se doarme la ras, puteam să vă tai rău de tot, spuse mustrător Efremov şi, ciupind un colţ din ziarul de sub gamelă, îl lipi pe tăietură.

Apoi termină cu rasul şi ieşi în curte, unde îi turnă lui Sinţov cîteva căni cu apă să se spele. Sinţov se spăla, căutînd să nu-şi ude pansamentul.

— Să vă pansez din nou? întrebă Efremov.

Dar Sinţov refuză:

— Mă tem să umblu la rană; şi căscă ostenit.

Somnul îl dădea gata; probabil că trebuia să doarmă o zi şi-o noapte pentru ca să nu-i mai fie somn. Intrară amîndoi în cămăruţă, unde se aflau tot felul de scule şi alimente, saci de cartofi şi varză, iar într-un colţ, pe o laviţă îngustă, o saltea cu un colţ atîrnînd în jos.

— Culcaţi-vă, spuse Efremov, arătîndu-i patul.

— Dar dumneata?

— Eu, ca soldaţii, nu mă culc încă, poate mai pică şi comandantul batalionului.

Sinţov adormi înainte de a pune capul pe laviţă, şi se deşteptă în plină noapte.

— Scoală, hai, scoală odată! îl zgîlţîia Efremov, nesocotind necesar să se adreseze cu ,,dumneavoastră" unui om care încă nu s-a trezit. Haide, sculaţi-vă! trecu el pe dată la forma reverenţioasă, cînd Sinţov îşi lăsă jos picioarele de pe laviţă. Vă cheamă comandantul batalionului!

Sinţov se apucă să-şi tragă cizmele, iar Efremov trecu în camera vecină.

— Am executat ordinul! ajunse pînă la Sinţov glasul ostaşului în timp ce trecea prin tindă.

— Bine. Să intre, răsună o voce tînără, nemulţumită. Sînt şi-aşa ostenit ca un cîine, doar asta-mi mai lipsea...

La masă, în faţa unei lămpi cu petrol, şedea un loco- tenent-major, voinic, scund, cu o faţă rotundă şi palidă, cu sprîncene frumoase, pictate parcă, şi cu ochi mari, uşor bulbucaţi. înfrigurat, îşi aruncase pe umeri mantaua, stropită cu noroi pînă şi pe guler. Pe celălalt taburet îşi pusese şapca, stropită şi ea de noroi.

— Pot să intru? întrebă Sinţov, ciocnindu-se în prag cu Efremov, căruia locotenentul-major îi spusese: ,,Poţi pleca". Vă salut!

— Prezintă-te regulamentar! răspunse repezit şi furios locotenentul-major.

Sinţov îl privi tăcut, luă de pe taburet şapca, o puse pe masă şi se aşează.

— Drepţi! strigă locotenentul-major.

Sinţov şedea şi continua să se uite la el în tăcere.

— Drepţi! strigă din nou locotenentul-major.

Sinţov continua să şadă.

Locotenentul-major îşi repezi mîna la tocul pistoletului.

— Nu mă speria, că-s trecut prin ciur şi prin dîrmon, spuse Sinţov fără să se clintească. Sînt politruc, egal în grad cu dumneata, şi pe lîngă asta mi-ar fi şi greu să stau în picioare. De aceea m-am şi aşezat. Cu atît mai mult cu cît şi dumneata stai jos.

— Unde-ţi sînt actele?

— Nu am acte.

— Cît timp nu ai acte, pentru mine nu eşti politruc! Scoală-n picioare!

Aşa începu între ei discuţia, care nu prevestea nimic bun. Se priviră multă vreme tăcuţi şi se pare că pînă la urmă locotenentul-major pricepu că ar putea chiar să şi tragă în omul acesta, dar de obligat să se scoale tot n-ar izbuti să-l oblige.

— M-am întîlnit cu comisarul meu, vorbi în sfîrşit locotenentul-major, ferindu-şi ochii, cu un ton nepăsător, de parcă ar fi fost vorba de un subordonat. Dar spre deosebire de el, eu sînt Toma necredinciosul. Repetă-mi şi mie poveştile dumitale.

Cererea era atît de neaşteptată, încît Sinţov nici nu pricepu din primul moment ce i se cere.

— Bine, am să-ţi repet şi dumitale poveştile mele, spuse el într-un tîrziu cu o furie stăpînită. Din fericire însă, îşi dădu seama la vreme că, oricare ar fi fost situaţia, ei sînt amîndoi militari, iar el, Sinţov, a ajuns în dispozitivul unităţii aflate sub comanda acestui locote- nent-major, aşa că, deşi comisarul a aflat de la el toate amănuntele, comandantul este şi el în drept a-i pretinde să repete totul de la început pînă la sfîrşit.

Sinţov vorbea, iar locotenentul-major se uita la el şi nu credea o iotă din spusele lui. Era tînăr, destul de cîinos la suflet şi foarte dezorientat. Aşa cum se întîmplă adesea cu oamenii slabi şi ambiţioşi, pornirea ostilă de a nu acorda încredere celorlalţi îşi avea originea meschină în simţămîntul chinuitor al propriei sale dezorientări. E drept că ceruse el însuşi să fie trimis pe front, dar pomenindu-se în infernul acela din preajma Moscovei, prins chiar din prima zi de bombardamente în cîmp deschis, fu apucat de o spaimă atît de îngrozitoare, încît de trei zile nu mai putea scăpa de ea. Se străduia, ca şi înainte, să se poarte aşa cum cere uniforma militară, şi, tot căutînd să-şi ascundă propria spaimă, sîcîia şi acuza de laşitate pe subordonaţii săi. Dar pe sine însuşi nu se putea înşela. De aceea, acum, şezînd în faţa lui Sinţov, locotenentul-major simţea că n-ar fi rezistat niciodată la tot ce-i povestea omul acesta, n-ar fi putut îndura trei luni de încercuire, n-ar fi umblat pînă în ultima clipă în uniformă de politruc, n-ar fi fugit de sub escortă, rănit, sub ploaia de gloanţe. Şi, dîndu-şi seama că n-ar fi fost în stare să facă toate aceste lucruri el însuşi, din nevoia

de a-şi menaja amorul propriu, nu voia să creadă că alţii ar fi fost capabili să le facă.

Locotenentul-major îl asculta pe Sinţov şi nu-l credea, dar nu pentru că Sinţov nu putea fi crezut, ci, dimpotrivă, pentru că ţinea cu tot dinadinsul să se convingă pe sine însuşi că omul din faţa lui minte, ba chiar mai mult, că omul poate fi un diversionist german, şi diversionistul acesta va fi arestat nu de altcineva, ci tocmai de el, locotenentul-major Krutikov, sosit numai de trei zile pe front, dar capabil să se orienteze în orice împrejurare mai bine decît mulţi alţii, care au mai fost şi pe front, şi prin spitale.

Nu o dată în aceste trei zile, copleşit de un fior rece, se strînsese ghem, ca un arici, sub privirea blîndă, dar şi atotînţelegătoare a comisarului său, şi acum era bucuros de prilejul ce i se oferea de a-şi arăta superioritatea măcar aici, prin perspicacitatea, severitatea şi necruţă- toarea rîvnă în serviciu, rîvnă prin care se disting în mod deosebit oamenii de acest soi cînd nu-i înlănţuie cu totul frica pentru propria lor viaţă.

În cîteva rînduri îl întrerupse pe Sinţov cu întrebări în care se vădea neîncrederea.

— Cum e posibil, chiar nici un act? Bine, să zicem că bluza ţi-a dispărut în chip miraculos. Dar cel puţin să fi păstrat pentru orice eventualitate în buzunarul de la pantaloni o hîrtie oarecare, cît de neînsemnată.

Apoi îi trezi bănuieli scurta vătuită a politrucului.

— Spune, umbli de atîta vreme, cum de ţi-a rămas scurta aproape nouă?

Sinţov se stăpîni şi de astă dată şi-i explică răbdător că scurta vătuită a scos-o de pe un cadavru.

Cînd însă locotenentul-major îi trînti pe neaşteptate: Ciudată poveste: eşti rănit la cap, te prăbuşeşti la pă-mînt fără simţiri, iar apoi te scoli şi parcurgi aproape patruzeci de kilometri!, Sinţov îşi ieşi din fire.

Se sculă în picioare cît era de lung, îşi scoase fără grabă scurta vătuită şi-şi suflecă pînă la piept bluza şi cămaşa.

— O vezi? — şi-şi înfipse degetul în cicatricea mare şi albăstruie de pe şold. Asta am făcut-o special pen- tru dumneata, cu un cui. Iar astălaltă — îşi duse mîna la capul

bandajat —, asta tot pentru camuflaj mi-am făcut-o. De fapt, nu-i nimic acolo, să scot pansamentul?

— Eu nu-s medic, lasă prostiile! strigă descumpănit locotenentul-major, apelînd la primul lucru ce-i veni pe limbă.

Sinţov mai aşteptă cîteva clipe cu ochii la el, apoi spuse cu năduf:

— Eh, ce ştii dumneata! şi, smucindu-şi în jos bluza, începu să-şi tragă scurta tot atît de încet cum şi-o scosese.

Locotenentul-major fu silit să facă o sforţare serioasă pentru a-şi alunga din minte gîndul cinstit că tot ce-i spusese acest om era adevărul adevărat. Pînă la urmă şi-l alungă, pentru că acest gînd îi era neplăcut.

N-ai fi fost prea vinovat dacă pur şi simplu n-ar fi crezut în spusele lui Sinţov. Era vinovat însă pentru că nu voia să-l creadă, şi Sinţov simţi instinctiv acest lucru.

— Bine, mergi de te culcă. Descurcăm noi mîine ce-i cu dumneata! spuse în sfîrşit, posomorît şi important, locotenentul-major.

Sinţov se ridică tăcut, îl privi de sus în jos şi ieşi din odaie fără să-i dea noapte bună.

Rămas singur, locotenentul-major Krutikov mai stătu o vreme nemişcat, ascultînd în tăcere cum, dincolo de perete, Sinţov se întinde pe laviţă, apoi porni să se plimbe prin odaie, chibzuind ce are de făcut mai departe.

Trebuia să trimită imediat pe Efremov cu un bilet în satul vecin, unde în aceeaşi zi, înghesuind batalionul de construcţii, se instalase în două izbe din margine secţia specială a unei divizii dizlocate pe acest alinia-

ment. Trebuia să trimită imediat pe Efremov acolo, pen- tru ca tovarăşii de la secţia specială să-l ridice îndată pe acest individ!

Bineînţeles că totul putea fi amînat foarte bine pentru a doua zi dimineaţa, dar demonul trufiei, unit cu aceeaşi blestemată neîncredere în sine, îl împingeau de la spate pe locotenentul-major Krutikov: prea era dornic să se convingă cît mai curînd de temeinicia presupunerilor sale!

Îşi luă deci porthartul de pe masă, scoase dintr-însul carnetul de campanie, scrise un bilet celor de la secţia specială şi, păturind hîrtia, îl strigă pe Efremov.

Ostaşul, care abia aţipise pe un scăunaş din tindă, intră în odaie somnoros şi nemulţumit. Încă înainte de a fi aţipit, Efremov simţise că nu-i a bună această plimbare năucă a locotenentului-major dintr-un colţ într-altul al camerei.

După ce ascultă ordinul şi luă biletul, Efremov oftă şi spuse:

— Am înţeles!

Şi, pentru că socotea toată această iniţiativă ca fără nici o noimă, aruncă locotenentului-major o privire dezaprobatoare, îşi zvîrli puşca la umăr şi, trîntind supărat uşa, ieşi în uliţă.

Iar locotenentul-major, după atîta alergătură prin cameră, se aşează la masă şi-şi lăsă obosit capul pe porthart.

De trei zile şi trei nopţi, aproape că nu dormise, luptînd pînă la sleire cu groaza ce-l stăpînea, şi totuşi continua să facă abatize, să sape şanţuri de tragere şi şanţuri antitanc, să instaleze arici antitanc, aşa că obosise cum obosesc toţi oamenii, şi nu închise bine ochii, că şi adormi, somn adînc de om tînăr.

Dar în mintea lui ostenită, în visele lui frămîntate nu apăreau nici şanţurile de tragere, nici aricii antitanc, nici bombe care să explodeze la un pas de el, nici politrucul cel slab, cu ochi mînioşi, gata să-şi smulgă pansamentul de pe cap. În visele lui apărea mereu acelaşi şi acelaşi chip drăgălaş şi speriat de neaşteptata despărţire. Şi Krutikov bolborosea prin somn, mişcîndu-şi în neştire buzele, care nu i se supuneau de loc.

Visa la acest chip de fată şi, lipindu-şi obrazul bu- călat de masa tare, zimbea, iar zîmbetul făcea ca faţa lui să nu mai semene de loc cu aceea pe care i-o ştia Sinţov...

— Permiteţi-mi să raportez, tovarăşe locotenent- major...

În faţa lui Krutikov, care tresărise trezit pe neaşteptate, stătea Efremov, cu palma la căciulă şi cu puşca la umăr. Stătea

regulamentar, în poziţie de drepţi, dar în ochii lui blînzi sclipeau scîntei batjocoritoare.

— Permiteţi-mi să raportez! Uitaţi ce-au spus dumnealor, cică, dacă a venit singur, înseamnă că n-o să fugă, aşa că să rămînă frumos la noi pînă dimineaţă. Pe urmă au mai spus că au ei destule treburi şi fără noi. Dacă vrem neapărat, putem să-l trimitem mîine la ei, iar dacă nu vrem, să nu-l trimitem. „Aveţi, cică, şi voi şefii voştri, cereţi-le lor ordine!" Şi pe urmă au mai spus: „Transmite tovarăşului locotenent-major al vostru — aici scînteierile ironice din ochii ostaşului pîlpîiră aproape deschis, fără sfială — că nu prea aduce a diversiune cazul acesta, aşa că dumnealui să doarmă liniştit, să n-aibă teamă!"

— Poţi pleca! îl concedie furios locotenentul-major Krutikov.

Dar Efremov tot nu pleca. îşi scoase fără grabă căciula din cap, luă de acolo biletul lui Krutikov şi i-l puse pe masă.

— Mi-au poruncit să vă dau înapoi hîrtiuţa asta. Spuneau: „S-o bage la dosar furierii voştri, că ai noştri au destule şi aşa!"

— Poţi pleca, ţi-am spus! strigă din nou locotenentul- major Krutikov, simţind ironia din vorbele lui Efremov, dar înţelegînd că nu i-o poate imputa.

Efremov ieşi în tindă, rîse pe înfundate în întuneric şi intră în odăiţa lui.

„Frumos ar fi să-i povestesc totul şi politrucului! Mare comedie! îşi spunea el, continuînd să zîmbească. Păcat că doarme."

Dar Sinţov nu dormea. Şi cînd Efremov îi povesti cum îl trimisese locotenentul-major la secţia specială, Sinţov nu găsi nici un pic de haz în povestirea lui.

Ostaşului Efremov nu i-ar fi tremurat mîna dacă i s-ar fi cerut să trimită pe lumea cealaltă un om dovedit ca diversionist. Dar pe acest politruc îl credea pe cu- vînt şi nu pricepea de ce nu vrea să-l creadă şi locote- nentul-major Krutikov, de aceea era foarte bucuros de morala pe care i-o făcuseră lui Krutikov cei de la secţia specială.

Efremov nu primi ca politrucul să-i cedeze laviţa, se instală alături de el pe duşumea şi, de acolo de jos, rî- zînd, îi împărtăşi în şoaptă amănuntele vizitei sale la secţia specială şi raportul său către locotenentul-major, pe care, în cele trei zile de cînd se afla sub comanda lui, apucase să-l cunoască şi să nu-l aibă la stomac. La drept vorbind, se socotea subordonatul nu atît al

comandantului de batalion, cît al comisarului, împreună cu care servise în batalionul de deservire aerodrom, ieşise din încercuire, zăcuse în acelaşi spital şi îşi făcuse formele de ieşire în aceeaşi zi, pentru a lupta împreună în faţa Moscovei.

— Asta-i situaţia, tovarăşe politruc, încheie el, insta- lîndu-se mai comod cu capul pe un sac de cartofi.

Şi înainte de a adormi, mai rîse o dată pe înfundate la amintirea lecţiei usturătoare pe care o primise locotenentul-major.

Dar pe Sinţov toate acestea nu-l amuzau de fel. Cu toată oboseala din oase, de cînd se întorsese de la lo- cotenentul-major Krutikov, stătea întins şi nu putea dormi.

Cîtă amărăciune poate stîmi unui om un semen de-al lui care pînă în ajun îi era cu totul necunoscut! Locotenentul-major nu-l crezuse pe Sinţov, şi Sinţov se simţea nefericit, cu toate că nu-l simpatiza şi nici nu-l respecta pe acest locotenent-major, cu toate că nu se sim-ţea vinovat faţă de nimeni, şi cu atît mai puţin faţă de el!

,,Unde, unde eşti tu, Petea Zolotariov, prietene? se întreba Sinţov, stînd cu ochii deschişi în întuneric. Trăieşti, sau ai fost ucis? Nimeni afară de tine nu va putea spune nici altora, şi nici mie însumi, ce s-a petrecut

atunci în pădure cînd mi-am pierdut cunoştinţa! Tu mi-ai purtat de grijă, sau eu însumi mi-am scos şi mi-am ascuns bluza cît am fost buimac, pentru ca apoi să nu mi-o mai găsesc? Sau s-a mai petrecut şi altceva, lucruri pe care nu le ştiu şi nici nu pot să le ghicesc?... Şi dacă e aşa, ce-mi rămîne să spun oamenilor care nu au încredere în mine?... Să le spun ce ştiu, sau, de necaz, să născocesc lucruri pe care nu le ştiu?..."

În timp ce-şi punea aceste întrebări, în adîncul memoriei sale îi stăruia mereu aceeaşi frază, săpată pentru totdeauna în sufletul lui, frază pe care i-o spusese Serpilin în prima zi a încercuirii, după ce trecuseră peste apă: „E mai lesne să treci la zid decît să-ţi smulgi cu propria-ţi mînă steluţele de comisar de pe mînecă!" Nu, el nu şi le smulsese! Dar ce să facă, dacă oamenii cred totuşi că şi le-a smuls? Ba cred nu numai că şi le-a smuls, ci că nici măcar nu e destul de cinstit ca s-o recunoască!

Îşi aminti de ostaşul acela care acolo, în primele ore după ce căzuse prizonier, îl întrebase: „Aţi apucat să vi le scoateţi?" Apoi îşi aminti de momentul din povestirea lui cînd ochii politrucului-major deveniseră deodată neîncrezători, apoi, cu o furie care încă nu se potolise, îşi aminti de întrebările locotenentului-major şi, fără veste, în sufletul lui se iscă hotărîrea calmă de a se duce imediat, fără nici o zăbavă, tocmai la secţia specială, singurul loc unde-i rămînea să se prezinte dacă nici oamenii cumsecade nu au încredere deplină în spusele lui. Discuţia cu locotenentul-major îl plesnise atît de tare peste obraz, încît acum, împotriva voinţei sale, i se perindau prin minte mereu alte feţe omeneşti şi alte întrebări pline de neîncredere, mereu alte priviri stupid triumfătoare: „Aha! Stai, că te prind eu îndată cu minciuna!" Nu, el se va duce tocmai acolo unde oamenii sînt siliţi de obligaţiile lor de serviciu să verifice totul, de la început pînă la sfîrşit, şi se va duce chiar acum, nu în zori, ci acum, imediat! Să-l verifice ei! Dacă le stă în putere. Iar dacă nu le stă, să-l trimită într-o unitate din prima linie şi să-l verifice în luptă. Doar aşa trebuie să

facă, şi nicicum altfel, cu atît mai mult acum, aici, sub zidurile Moscovei!

Îşi lăsă în jos picioarele, îşi trase cizmele, îşi puse scurta, căciula şi, păşind peste trupul lui Efremov, care sforăia paşnic, ieşi în tindă.

De sub uşa odăii celeilalte se strecura o fîşie de lumină firavă. Sinţov împinse cu hotărîre clanţa, deschise larg uşa şi intră în odaie. Locotenentul-major dormea cu faţa în jos, îngropată în pernă, cu cizmele murdare puse pe un ziar. Centura cu tocul pistoletului se aflau alături de pat pe un taburet, iar porthartul — pe masă. Lampa mai ardea slab, cu fitilul fumegînd.

— Tovarăşe locotenent-major! strigă Sinţov, apoi tot atît de tare strigă din nou: Hei, tovarăşe locotenent- major!

Dar locotenentul-major dormea tun.

La început, Sinţov vru să-l trezească şi să-i spună că intenţionează să plece imediat la secţia specială — cu sau fără escortă, cum va găsi de cuviinţă tovarăşul loco- tenent-major. Dar după ce-l strigă de două ori şi nu izbuti să-l trezească, se răzgîndi. Apropiindu-se de masă, scoase fără grabă din porthart carnetul de campanie, smulse o filă, scoase tot de acolo un creion ascuţit cu grijă, scrise cîteva cuvinte şi, ridicînd de pe taburet pistoletul pe care îl tot apuca locotenentul-major în timp ce discuta cu el, aşeză arma peste biletul de pe masă. Înainte de a ieşi din cameră, se opri în prag, întoarse capul şi mai învălui o dată cu o privire ironică întregul tablou: locotenentul-major dormind frînt de oboseală, lampa — gata să se stingă şi, pe masă, biletul său cu pistoletul pus deasupra...

„Vai de pielea ta dacă ar nimeri la tine un diversionist adevărat!”

Afară se lumina de ziuă. În dreptul cătunului, drumul urca o coastă, şi sus, pe deal, la vreo verstă şi jumătate, apăreau cenuşii în depărtare căsuţele de la margine ale satului vecin. Efremov îi povestise în amănunt cum a orbecăit pe întuneric la deal în sus; nu mai încăpea nici o îndoială pe unde trebuie s-o apuce.

După vreun kilometru de drum, Sinţov se dădu într-o parte, ca să facă loc unei camionete ce venea din direcţia contrară.

„Poate că vine să-l ia pe locotenentul-major”, îşi spuse Sinţov, zîmbind la gîndul zarvei ce se va isca la deşteptarea lui Krutikov, şi porni mai departe.

Efremov se trezi auzind claxonul maşinii care se oprise în faţa casei. Se întinse, sări în picioare încă buimac de somn, dădu la o parte sacul care acoperea fereastra — afară era lumină — şi, întorcîndu-se, văzu că politrucul nu mai este pe laviţă. Atunci crăpă uşa camerei vecine, să vadă dacă Sinţov n-a trecut alături, la locotenentul-major. Dar Krutikov, trezit şi el de claxonul camionetei, era singur în cameră, mormăia ceva întins în pat şi cu amîndoi pumnii îşi freca ochii, încă adormiţi.

Efremov se repezi în uliţă, bănuind că politrucul o fi ieşit „pînafară", apoi dădu ocol casei, ba chiar strigă de cîteva ori, nu prea tare: „Tovarăşe politruc, tovarăşe politruc!", dar nu primi nici un răspuns.

Atunci, zăbovind puţin în tindă, dar numai puţin, pentru că de raportat trebuia să raporteze, se înapoie în odaie.

Locotenentul-major şedea pe pat şi tot îşi mai freca ochii.

— Ce-i, a venit maşina? Sau mi s-a părut mie?

— Politrucul nu-i nicăieri! spuse Efremov, luînd poziţia de drepţi.

— Cum nu-i?

— Aşa, nu-i! Nu-i nici afară, nu-i nicăieri, răspunse ostaşul.

— Poftim! Şi dumnealor mai pretind că sînt o secţie specială. A fugit! A fugit, ticălosul de diversionist!... strigă locotenentul-major cu glas triumfător, iar faţa lui era tot atît de fericită pe cît de nefericită era a lui Efremov.

Nici unul din ei nu observase încă biletul lăsat de Sinţov.

Biletul fu descoperit abia după ce Efremov, ocărit cu asprime, ieşi afară din cameră, şi locotenentul-major Krutikov îşi zări pistoletul pe masă. Dîndu-l descumpănit la o parte, apucă biletul şi-l citi de cîteva ori la rînd, bucurîndu-se de un singur lucru: că Efremov, slavă domnului, nu mai era lîngă el. În bilet nu erau decît cinci vorbe: „Am plecat la secţia specială", dar pistoletul lui Krutikov, pus deasupra, era un post-scriptum atît de usturător, încît locotenentul-major abia de-şi putea reţine lacrimile, de umilinţă.

Între timp, Sinţov îşi vedea de drum. Cu toată ora matinală, întîlni mai mulţi militari, dar nimeni nu-l băga în seamă, pentru că era îmbrăcat la fel cu ceilalţi ostaşi. Purta căciulă militară, cu steluţă roşie în frunte, de sub care abia se zărea pe tîmplă o dungă subţire de faşă albă, şi avea scurtă vătuită şi nişte cizme

foarte uzate. Dar nu toţi purtau cizme noi; e drept că n-avea puşcă, dar nu toţi ostaşii aveau puşti pe aici. Într-un cuvînt, se deosebea prea puţin de ceilalţi militari care la ora aceea treceau pe jos sau în maşini pe drum.

Mare lucru este să te mişti animat de o hotărîre fermă! Pînă şi pasul îţi devine altul, cu toată oboseala din oase... Privit din cătun, satul spre care se îndrepta Sinţov părea aşezat chiar pe drum. De fapt însă, se afla mai într-o parte. În faţă se iviră un podeţ distrus de o bombă şi un cot de drum care-l ocolea. După cotul acela, drumul mergea drept înainte, iar satul rămînea deoparte, în dreapta.

Sinţov ajunse la cot chiar în clipa cînd pe făgaşul adînc lăsat de camioane se împotmoli o Emkă uşoară, care-l întrecuse cu puţin timp înainte.

Din Emkă săriră afară şoferul şi un comandant, ca să scoată maşina din făgaşul adînc: şoferul, lîngă portiera deschisă, răsucea cu o mînă volanul, şi cu cealaltă împingea de-o aripă, iar comandantul împingea de bara din spate.

— Hei, ostaşule! strigă acesta din urmă, întorcîn- du-se şi zărindu-l pe Sinţov, care se apropia. Fă-te încoace! Ajută-ne şi dumneata! Haide, fuga!...

Supunîndu-se fără să vrea acestei voci poruncitoare, Sinţov se apropie şi puse mîna pe bara din spate. În

urma sforţării unite a celor trei oameni, maşina se urni şi ieşi din groapă.

— Bravo, mulţumesc, spuse comandantul, dezdoin- du-şi spinarea şi scuturîndu-şi poalele mantalei.

Sinţov îşi dezdoi şi el spinarea. Abia atunci privirile lor se întîlniră. În faţa lui se afla Liusin, viu, nevătămat, la fel cum îl cunoscuse, dar nu cu două, ci cu trei cu- buleţe la petliţele de la guler!

Amîndoi rămaseră uimiţi, ba se pare chiar că Liusin era mai uimit decît Sinţov.

— Liusin! Noroc!

Îşi strînseră mîinile; continuau însă să se privească uimiţi.

— Şi noi, care te ştersesem din controale, ca dispărut fără urmă...

— Aţi comunicat şi soţiei?

— Zău că nu ştiu... Unde ai fost?

— Am ieşit ieri din încercuire... Unde mergi? La redacţie? Pe unde se află acum?

În sfîrşit, Liusin dădu drumul mîinii lui Sinţov. Expresia primei emoţii dispăru de pe faţa lui, făcînd loc unei expresii de superioritate.

— Cînd am plecat în linia întîi, redacţia mai era la Perhuşkovo.

— Păi asta e chiar lîngă Moscova! exclamă Sinţov, neputîndu-şi da seama nici măcar acum cît de mult se apropiase frontul de capitală.

— Da, închipuie-ţi!... Da tu unde credeai? Am fost cinci zile pe front, în prima linie, şi azi-noapte, la secţia politică a armatei mi s-a spus că redacţia nu mai este nici la Perhuşkovo. Se pare că e sau la Moscova, în localul redacţiei ziarului ***Gudok,*** sau chiar dincolo de Moscova, pe şoseaua spre Gorki. În ultima vreme aveam sediul în tren, aşa că e foarte posibil să ne fi mutat vagoanele cine ştie unde. Dar se prea poate să fie şi la Moscova! Asta-i situaţia! termină vioi Liusin. Vioiciunea aceasta se datora faptului că petrecuse cîteva zile în linia întîi, şi acum, odihnindu-se după senzaţia apăsătoare a necontenitei primejdii, îşi scuturase penele că un vrăbioi şi se îndrepta spre redacţie cu porthartul

plin de materiale noi. Dar tu încotro ai pornit-o? întrebă Liusin şi, privind mai atent chipul slăbit al politrucului, adăugă: Da, s-ar putea spune că n-a mai rămas nici jumătate din tine, cel de altădată!

— Încotro? repetă Sinţov întrebarea. Acum, dacă te-am întîlnit pe tine, merg şi eu acolo unde mergi şi tu, la redacţie! Mă iei?

Tot aşa cum doar cu cîteva minute în urmă era absolut convins că drumul lui duce numai şi numai spre cele două căsuţe din marginea satului, care se şi zăreau în depărtare, tot aşa acum i s-ar fi părut cît se poate de ciudată orice altă intenţie decît aceea de a pleca spre redacţia lui, împreună cu acest Liusin, care-i ieşise în cale picat ca din cer. În întîlnirea lui cu Liusin părea să fi intervenit însăşi soarta, şi, bineînţeles, o soartă fericită. Cine s-ar fi îndoit, în locul lui, că este aşa şi numai aşa?

— Sigur că te iau. Urcă, spuse Liusin după ce zăbovi cu răspunsul nu mai mult decît o frîntură de secundă. E drept că Emka nu-i a mea, ci a secţiei politice a arma-tei, dar o să te ia, că tot merge la Moscova. Nu-i vorbă, şoferii au primit deunăzi un ordin draconic: să nu ia pe nimeni în maşină, dar cred că nu-i nimic — ce zici?... spuse el şoferului, care-i privea ştergîndu-şi mîinile cu o cîrpă.

— E-n regulă, zîmbi şoferul, bucurîndu-se de norocul ce dăduse peste acest om întîlnit pe neaşteptate în mijlocul drumului. Cu atît mai mult cu cît, dacă s-o întîmpla ceva, cred că o să luaţi vina asupra dumneavoastră, nu? mai adăugă el şi, deschizînd portiera maşinii, îi făcu loc lui Sinţov pe bancheta din spate, ocupată de tot felul de bagaje mărunte.

Apoi şoferul se aşeză la volan, Liusin luă loc lîngă el, iar Sinţov, încovoindu-şi umerii, se strecură pe locul din spate; de sub grămada de bagaje acoperite cu o foaie de cort se prăvăliră pe genunchii lui, zăngănind, o gamelă cu un rest de caşă arsă, o lingură de tablă şi un far de automobil.

— Băgaţi-le sub banchetă, spuse şoferul, întorcîndu-se spre Sinţov la auzul zgomotului. Am trecut adineauri pe lîngă o maşină distrusă de bombardament şi m-am chivernisit cu cîteva lucruri pentru Emka noastră.

Mergeau destul de repede, şi Sinţov îşi spuse că, zburînd cu viteza asta, peste vreo trei ore ar putea ajunge la Moscova.

Acum i se părea pur şi simplu neverosimilă distanţa care-l despărţise de Moscova în propria sa închipuire abia cu două zile în urmă, cînd dimineaţa, tot la ora asta, se pomenise prizonier la nemţi... Şi iată că acum, peste trei ore, va fi la Moscova... Era aproape de necrezut, tot aşa cum de necrezut i se părea că pe bancheta din faţă se află Liusin şi că maşina îi duce spre propria lor redacţie. Ba chiar, la un moment dat, în sufletul lui se născu o speranţă de neînfăptuit, dar care totuşi îl făcu să se cutremure ca de friguri: dar dacă Maşa n-a plecat nicăieri, dacă mai este la Moscova, şi încă în aceeaşi zi, literalmente peste cîteva ore, o va vedea?...

— Ascultă! îi strigă el lui Liusin. Deşi, de fapt, nu se cunoscuseră nici înainte prea de multă vreme — nici măcar de douăzeci şi patru de ore —, tot ceea ce înduraseră de atunci adăugase atîta vechime cunoştinţei lor, încît acum începuseră amîndoi să se tutuiască în chipul cel mai firesc. Ascultă, Liusin! Sinţov era din- totdeauna foarte deschis şi direct în problemele de soiul acesta: Spune drept, n-ai fost supărat pe mine, atunci, la Bobruisk?

Prea trecuse prin multe pentru ca după atîta vreme să se mai socotească vinovat faţă de Liusin. Acum însă înţelegea mai bine decît atunci cît de greu trebuie să-i fi fost tînărului acestuia acolo, la Bobruisk, şi ţinea să nu lase nici o umbră de resentiment între ei.

Liusin izbucni în hohote de rîs, fără să se întoarcă spre Sinţov; hohoti poate chiar puţintel mai mult decît s-ar fi cuvenit pentru un om care a uitat într-adevăr orice animozitate.

— Ţi-ai găsit şi tu subiect de conversaţie! spuse el rîzînd. În primul rînd, am uitat de mult totul: prin cîte am trecut de atunci! Iar în al doilea rînd, datorită ţie am primit botezul focului.

Vorbele astea, „datorită ţie”, erau un indiciu că nu uitase de loc vechea supărare, dar în clipa aceea Sinţov nu le dădu nici o atenţie.

— Ştii că mai tîrziu l-am reîntîlnit pe căpitanul acela de tancuri.

— Al dracului de îndrăzneţ flăcăul, dar mare ciumă! îl întrerupse Liusin.

— Lasă asta, ascultă aici! Spunea că te-au propus spre decorare, apoi însă, dacă te-ai întors la redacţie, au lăsat baltă propunerea.

— Puţin îmi pasă! spuse Liusin, deşi nu-i păsa chiar atît de puţin. Şi, întorcîndu-se spre Sinţov, îşi desfăcu mantaua la piept. Uite!

Pe tunică sclipea nou-nouţă medalia „Pentru vitejie”.

— Am căpătat-o şi fără concursul lor!

— Pentru ce? întrebă Sinţov, bucurîndu-se, deşi nu fără un ghimpe de invidie.

— Pentru luptele de la Elnea. Am fost acolo de la început pînă la sfîrşit în cadrul aceleiaşi divizii. Şi n-am greşit: chiar divizia aceea a luat Elnea. Comandantul diviziei s-a ales cu titlul de Erou, iar eu — cu medalia!

Vorbise spontan, fără să-şi dea seama, despre comandantul diviziei şi despre sine însuşi, de parcă numai ei doi meritau distincţii.

— Aşadar, nu m-au vorbit de rău tanchiştii! reveni totuşi Liusin, neputînd rezista tentaţiei de a aborda din nou această temă, atît de plăcută acum pentru el.

— Nu.

— Şi ce mai spuneau?

— Ce să mai spună? Nimic. Despre tine a venit vorba doar aşa, în treacăt, spuse Sinţov, fără să bage de seamă că involuntar îl atinsese cu acest „în treacăt”. Nici n-am apucat să ne povestim totul, căci peste două ore ne aflam iarăşi încercuiţi.

Şi se porni să înşire de-a valma întîmplări din cele două încercuiri prin care trecuse.

Liusin îl întrerupea uneori cu diverse întrebări şi observaţii aruncate peste umăr, dar cînd Sinţov pomeni de scrisorile trimise atunci cu Mişka Vainştein, se întoarse cu tot corpul spre el.

— Nu mai spune! Uite, aşadar, unde era el! Cît l-au mai căutat după aceea... În zadar... Nici urmă! A dispărut! S-a prăpădit!

— S-a prăpădit... repetă Sinţov surd, ca un ecou. Pentru o secundă, chipul fotoreporterului îi apăru viu în faţa ochilor, ca aievea, ascunzînd cu grijă în buzunarul bluzei filele acelei scrisori, care n-a mai ajuns deci la destinaţie. S-a prăpădit... Şi noi, care credeam că va fi tocmai invers...

— S-a prăpădit! repetă Liusin. Da ce, n-ai ştiut-o pînă acum?
— De unde era s-o ştiu?
— Ei, da, fireşte.
— În sfîrşit, gata, să lăsăm în plata domnului poveştile mele! îşi curmă Sinţov pe neaşteptate povestirea, amintindu-şi de cuvintele arogante ale locotenentului- major şi gîndindu-se cu uşurare la schimbarea intervenită în situaţia lui şi la deosebirea dintre Sinţov cel care şezuse noaptea trecută în izba locotenentului-major şi ascultase întrebările lui bănuitoare şi Sinţov cel de acum, care merge în maşină cu Liusin spre Moscova.
— Povesteşte-mi ce-i pe la redacţie şi, mai cu seamă, ce se aude pe front, ce-i la Moscova, şi-n general tot ce ştii...
— Pe front, după cît pricep eu, ne batem, spuse Liusin. Nemţii presează, iar noi ne batem. Ce altceva putem face?
Cu toate că situaţia armatei de unde venea era destul de grea, şi unităţile ei se retrăgeau sub loviturile nemţilor, Liusin, care petrecuse cîteva zile în linia întîi, se întorcea la redacţie într-o dispoziţie mai bună decît aceea în care plecase. La plecare se ducea în necunoscut, în- tr-o vîltoare de zvonuri despre o catastrofă iminentă, dar crunta realitate a retragerii îi apăru de aproape mai puţin sumbră decît şi-o imaginase de la distanţă. Şi afară de asta, se întorcea viu şi nevătămat... Ceea ce-i spunea lui Sinţov era adevărul adevărat, măcar că-l exprimase cam învălmăşit, cu superficialitatea şi dezinvoltura omului grăbit să sublinieze propriile sale merite şi cunoştinţe.
— Cît despre cele ce se petrec la Moscova, nu ştiu nimic. E posibil ca unii să fi făcut pe ei. Cînd am plecat domnea o atmosferă prielnică unor asemenea manifestări. Cînd vom ajunge o să vedem noi, adăugă el cu tonul unui adevărat inspector.
Între timp trecură peste un pod, în dreapta şi în stînga căruia se îngropau în pămînt cutiile de beton ale unor lucrări de apărare permanentă, apoi lăsară în urmă un şanţ antitanc şi o fîşie de arici din capete de şine sudate în cruce, care se pierdea la orizont, apoi întîlniră mai multe rînduri de pari bătuţi în pămînt pentru o reţea de sîrmă ghimpată, apoi, rînduite la suprafaţă şi încă neîngropate, alte cutii de beton pentru lucrările de apărare permanentă.

— Peste tot se fac lucrări. Ieri, cînd am ieşit din încercuire, am dat şi eu peste un batalion de construcţii.

Nu se ştie cum s-ar fi terminat lucrurile dacă Sinţov n-ar fi abordat acest subiect; dar el îl abordă şi ajunse inevitabil la punctul din care Liusin pricepu fără nici o îndoială că duce la Moscova un om fără acte.

Bineînţeles că pentru Liusin, care ajunsese pe front încă din primele zile ale războiului, asemenea cazuri nu erau ceva nou, în schimb era ceva nou că tocmai el, Liusin, şi nu un oarecare altul, aduce la Moscova, pe propria lui răspundere, un om ieşit din încercuire, fără nici un act asupra sa, şi asta tocmai acum, cînd nemţii sînt la porţile Moscovei. La drept vorbind, gîndul acesta apăruse în mintea lui chiar din prima clipă, cînd Sinţov îl întrebase: ,,Mă iei?" şi tocmai gîndului acestuia i se datorase şi acea mică întîrziere cu care răspunsese: „Sigur că da!" Dar atunci cînd se urcaseră în maşină, el n-a avut curajul să întrebe de acte chiar de la început; în purtarea lui Sinţov era ceva atît de sigur de sine, că nu se încumetase să întrebe nimic. Iar acum Sinţov spunea el însuşi, fără ocolişuri, că nu are nici un act. Ba încă îl ocăra pe acel locotenent-major, care, după părerea lui Liusin, chiar dacă era cam prostănac, procedase totuşi foarte just.

Sinţov continua să povestească şi nu observa cum de la o vreme ceafa lui Liusin devenise ţeapănă, ca de lemn. Liusin încetă să mai întoarcă faţa spre el, iar în pauze, în locul exclamaţiilor şi întrebărilor de mai înainte, abia de reuşea să-şi stoarcă anevoie cîte un scurt „da-da".

Iar Sinţov tot nu băga de seamă nimic şi continua să vorbească. În realitate, nu lua nici el uşor faptul că nu avea acte. Dimpotrivă, după păţania din ajun, lipsa actelor reprezenta pentru el o mare nenorocire, ale cărei urmări avea să le suporte abia de acum încolo. Dar însăşi împrejurarea că în clipele acelea se afla în maşină cu Liusin, care, spre deosebire de locotenentul-major, ştia cine este şi de unde vine, că se afla în drum spre redacţie, unde de asemenea era cunoscut şi unde ar mai fi lucrat poate şi astăzi dacă nu l-ar fi uitat chiar ei în spitalul de la Moghiliov — toate acestea laolaltă atenuau în sufletul lui acel simţămînt amar datorat situaţiei lui stupide de om fără acte.

Continua deci să vorbească, preocupat de ceea ce povestea, şi nu-şi dădea seama că Liusin nu mai reacţionează în nici un fel. Nici nu-i trecea prin cap ce gînduri frămîntau în acea clipă mintea lui Liusin, cu toate că aceste gînduri erau strîns legate de întreaga lui soartă viitoare.

Unul din punctele de control fusese trecut fără o verificare prea temeinică, încă înainte de a fi venit vorba de acte. Ostaşul cu fanioane se mulţumise să arunce o privire în maşina care frînase şi, văzînd înăuntru numai militari, o lăsase să treacă.

Acum însă urmau să oprească la kilometrul nouăsprezece, la alt punct de control, ţinînd nemijlocit de Moscova şi cunoscut prin deosebita-i severitate.

Liusin îşi amintea de el încă de la plecarea din Moscova, şi acum se ocăra în gînd pentru uşurinţa de care dăduse dovadă luîndu-l în maşină pe Sinţov. „Mare tîm- pit am fost! Trebuia să-l întreb din capul locului, se fră- mînta el, gata să-şi dea cu pumnii în cap de necaz. Să-l întreb şi să nu-l iau în maşină. Să-l îndrum unde să se prezinte şi să-i făgăduiesc că am să dau de ştire la redacţie! Acum ce să mă fac?...”

— Tovarăşe politruc, spuse şoferul, răspunzînd parcă propriilor lui gînduri, neliniştit, şi el de povestirea lui Sinţov, dar mai cu seamă de chipul încruntat al lui Liusin. Am trecut de kilometrul douăzeci şi doi, îndată vine douăzeci şi unu, iar la nouăsprezece e punctul acela de control...

Liusin nu-i răspunse nimic. Mai rămase tăcut încă vreo cinci sute de metri, luptînd cu sine însuşi. Apoi spuse deodată cu asprime:

— Opreşte maşina! şi întorcîndu-se spre Sinţov adăugă: Să coborîm pentru o clipă

Sinţov coborî, nedumerit de pricina opririi acesteia în plin cîmp. Şoseaua era pustie. În dreapta se zărea o pădure, iar în stînga — nişte ogoare şi cîteva vile risipite. îşi încordă voinţa să-şi amintească de numele acestei suburbii a Moscovei, dar nu izbuti.

— Să trecem puţin mai departe. Liusin îl luă de braţ şi se îndepărtă cu el la cîţiva paşi de maşină; nu voia să vorbească de faţă cu şoferul. Cu toate că se socotea pe deplin îndreptăţit, în adîncul sufletului îi era totuşi ruşine de cele ce avea să spună.

— Ascultă! începu el stînjenit. Situaţia din preajma Moscovei e gravă, vom ajunge îndată la un punct de control, iar tu n-ai acte.

Dar Sinţov înţelesese totul încă înainte ca Liusin să-şi fi sfîrşit fraza. Îl privea drept în ochi şi tăcea.

Liusin aştepta ca Sinţov să răspundă o vorbă măcar, acesta însă nu făcea decît să-şi aţintească asupra lui privirea sumbră, lăsîndu-l să vorbească mai departe sau să curme discuţia.

— Ei, de ce taci? întrebă într-un tîrziu Liusin.

— Ce-aş mai avea de zis?

— Barem dacă mi-ai fi spus că n-ai acte din capul locului, cînd ai urcat în maşină...

Sinţov tăcea. Pe chipul lui se aşternuse o expresie care îl făcu pe Liusin să se aştepte dintr-o clipă în alta ca omul să-şi facă vînt şi să-l plesnească peste obraz.

Această senzaţie îl determină chiar să se dea cu un pas înapoi; se legănă de pe un picior pe altul şi abia apoi întrebă:

— Ei, ce spui?

— Bine, fie, răspunse Sinţov cu glas înfundat. Du-mă pînă la punctul de control, şi am să cobor.

— Nu mai e mult pînă acolo, spuse Liusin după o poticnire de jenă. Pot să te mai duc, fireşte, încă o bu-cată, dar chiar pînă acolo nu se va putea, ar trebui să cobori cel puţin cu vreo cinci sute de metri înainte...

— De ce cu cinci sute de metri înainte, şi nu chiar la punctul de control? Sinţov începuse să priceapă şi singur de ce înainte, şi nu chiar la punctul de control, dar n-avea de loc gust să-l mai cruţe pe Liusin.

— Pentru că... Liusin se opri. Acum urma ceea ce era mai greu. Pentru că e strict interzis să iei în maşină oameni străini, ba încă şi fără acte. Gîndeşte-te şi tu, băgăm în încurcătură pe şofer, şi-mi creezi şi mie necazuri fără rost. Pe tine tot te vor reţine, cu mine sau fără mine, tot ai să fii oprit la punctul de control... Eu însă am asupra mea materiale urgente. Nu pentru mine, ci pentru ele sînt obligat să mă grăbesc! Ăştia ar putea să-mi trîntească pe loc cinci zile de arest pentru că te-am luat aşa... fără acte... Au dreptul s-o facă! Iar pentru tine e totuna: că te duc pînă acolo s-au ceva mai încoace — nu-i nici o deosebire!...

— Mare lucru: cinci zile de arest! Cu toată gravitatea situaţiei, Sinţov nu putu să-şi reţină un zimbet de dispreţ. După tine, nu-i nici o deosebire, după mine, însă, e o deosebire foarte mare: dacă am să intru cu tine la punctul de control şi ai să mă prezinţi tu acolo, sau dacă am să apar singur, pe jos, de-a dreptul din încercuire! Dracu ştie de unde am apărut aşa deodată, tocmai aici lîngă Moscova! De unde vin? De ce umblu? Pas de mai dovedeşte că nu eşti dezertor!

— Nu-i nimic! spuse Liusin. Cît te reţin ei pînă încep cercetările, eu voi fi ajuns la redacţie şi am să chem la telefon punctul de control...

— Da, vezi să nu-l chemi! răspunse dispreţuitor Sinţov. Haide, pleacă! îl repezi el şi, fără să-l mai privească, îşi aţinti ochii în pămînt.

— Nu zău, de ce-o iei aşa? încercă Liusin să mai atenueze încordarea momentului.

— Nu trebuia să mă iei, şi gata, murmură anevoie Sinţov, dar tot fără să se uite la el. Dar dacă m-ai luat — trebuia să mă duci pînă la capăt. Nu să te temi de cinci zile de arest! Dacă te ştiai fricos, nu trebuia să mă iei.

Liusin nu mai credea că Sinţov are să-l plesnească, dar tocmai acum Sinţov era cît pe ce s-o facă.

— Eşti un ticălos! Locotenentul-major de ieri barem nu mă cunoştea, pe cînd tu... Un om de nimic, asta eşti! O lichea!

Ridică doar pentru o clipă privirea plină de ură asupra lui Liusin, îi întoarse spatele şi, prinzîndu-şi braţele la spate, îşi încleştă mîinile, pînă trosniră.

— Bine, fă cum vrei! strigă Liusin, neavînd nimic mai bun de spus.

În glasul lui răsună o prefăcută dezolare, ca şi cum i-ar fi propus lui Sinţov două alternative, iar acesta nu voise să accepte nici una din ele.

Apoi urcă în maşină, trînti portiera, şi Emka porni.

Sinţov, stînd cu spatele spre drum, o auzi cum pleacă.

Niciodată în viaţă nu i se mai întîmplase ca într-o singură clipă să i se spulbere atîtea speranţe!

Întoarse apoi capul şi, rămînînd cu mîinile încleştate la spate, mai urmări multă vreme maşina, pînă cînd o văzu pierind în depărtare.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

De la jumătatea lui iulie, şcoala de transmisiuni pe care Maşa Artemievna o urma de trei luni se afla instalată în clădirile fostei şcoli silvice, pe vechea şosea a Kalugăi, la kilometrul treizeci.

În seara de 16 octombrie, Maşa şi prietena ei Niusia Juravskaia au fost învoite să rămînă peste noapte la Moscova şi să-şi aducă de acasă haine civile. Hainele le puteau fi necesare în spatele frontului nemţesc.

Bătea vîntul şi era frig: cele două tinere femei făcură tot drumul pe platforma unui camion trimis la Mos- cova după alimente. Se cuibăriseră într-un colţ, pe nişte paie, şi îşi trăseseră pînă peste cap o prelată groasă, cu care erau acoperite de obicei încărcăturile. Maşa se mai încălzi puţin şi, acolo, în întuneric, sub prelată, i se păru că nu mai este în camionul care merge la Moscova după alimente, ci în avionul acela de noapte, în cabina căruia, ghemuită tot aşa într-un colţ pe întuneric, va trece linia frontului şi va fi paraşutată în spatele nemţilor. Cursurile şcolii se terminaseră de o săptămînă, şi acum Maşa aştepta noapte de noapte să i se facă ultimul instructaj şi să fie trimisă în misiune.

Ştia de pe acum că va fi paraşutată împreună cu staţia ei de radio într-unul din cele trei puncte alese în apropierea oraşului Smolensk şi că apoi va trebui să se strecoare în oraş, pentru a-şi începe munca de agentură. Potrivit biografiei care-i fusese pregătită în concordanţă cu actul de identitate pe un nume străin, ea mai fusese la Smolensk de mult, în copilărie, împreună cu mama sa, iar acum, nemaiapucînd să se evacueze la timp din Vi- tebsk şi pierzîndu-şi mama în timpul unui bombardament, după ce rătăcise de cîteva luni în căutarea unui rost, se hotărîse să ajungă la Smolensk, pentru a cere adăpost unei mătuşi care locuia acolo. Adresa şi numele acestei mătuşi — persoană reală cu un nume adevărat, şi nu fals, ca al Maşei — erau tocmai legătura pe care avea s-o afle şi s-o reţină abia în clipa plecării în misiune.

Maşa stătea întinsă pe fundul maşinii, cu pieptul lipit de spinarea caldă a Niusei, şi repeta abia şoptit: „Vero- nika, Veronika...”

Veronika era numele acelei fete drept care trebuia să se dea, şi numele acesta nu-i plăcea de loc. I se părea că niciodată nu va putea răspunde destul de firesc la acest nume. fără nici o tresărire.

„Veronika, Veronika...” repetau într-una buzele ei.

După apelul de seară, cînd comandantul companiei lor comandase: „Rupeţi rîndurile, marş! Artemieva şi Ju- ravskaia să vină la mine!”, Maşa simţise cum viitorul se apropie grăbit şi devine prezent.

Şi nu se înşela. Comandantul companiei le învoi pînă a doua zi dimineaţa, pentru ca tinerele femei să-şi aducă de acasă, de la Moscova, „haine civile”, cum spunea el. Asta însemna că nu numai Maşa, ci şi Niusia va fi paraşutată pentru munca de agentură, căci radistele care erau lansate la detaşamentele de partizani plecau în uniformă şi scurtă îmblănită.

„Rău face comandantul c-o trimite şi pe ea acolo...” îşi spuse Maşa, gîndindu-se la prietena ei. Chibzuise la asta şi alteori. I se părea că Niusia a fost crescută prea gingaş, că e prea lipsită de experienţă, că n-a văzut încă mai nimic din viaţă şi că nu e de loc potrivită pentru asemenea muncă. Şi afară de asta, prea sărea în ochi înfăţişarea ei, puţind atrage imediat atenţia oricui... Despre sine însăşi Maşa avea altă părere. Ea, una, se temea mai mult de zborul propriu-zis, mai cu seamă de cînd, în urmă cu o săptămînă, în timpul unui antrenament, paraşuta ei nu se deschisese, şi abia a mai avut vreme să tragă inelul de rezervă.

Maşa se răsuci în culcuşul de paie, se lipi cu spinarea îngheţată de Niusia şi săltă puţin prelata, ca să vadă măcar cu un singur ochi cerul care se boltea deasupra camionului. Era un cer de amurg rece de toamnă, fără soare, fără lună şi fără stele, fără nori, uniform şi cenuşiu, un cer pe care, oricît l-ai privi, tot n-ai vedea nimic nici pe el, şi nici prin el.

„Şi totuşi sînt pe lume oameni care au aflat barem ceva despre ai lor, ceva bun sau rău, dar au aflat! îşi spuse Maşa. Uite, Niusia, de pildă, ştie că tatăl ei a fost în încercuire, că a reuşit să iasă şi că acum este chirurg- şef la un spital de campanie al Frontului de Vest; el îi scrie, şi ea îi răspunde pe adresa oficiului poştal militar... Iar fratele ei a fost rănit, i s-a amputat laba piciorului, şi acum se află într-un spital din Kazan, de unde îi scrie şi el... Şi mulţi alţi oameni scriu şi primesc scri-

sori, sau întîlnesc uneori cunoscuţi care au văzut sau cel puţin au auzit cîte ceva despre rudele şi prietenii lor... Eu însă nu ştiu nimic despre ai mei — nici de bine, nici de rău, absolut nimic. Nu ştiu de fetiţă, nu ştiu de mamă, nu ştiu de soţ, şi nu-mi rămîne nimic de făcut decît să mă frămînt într-una, să mă tot întreb: mai sînt în viaţă, sau ba?"

La cîteva zile după ce a intrat în şcoală, ea ceruse cu naivitate, asta o pricepea abia acum, ca după ce va fi terminat cursurile, să fie trimisă, dacă e posibil, în raionul Grodno.

— Cu ce scop? o întrebase aspru comisarul şcolii. Ştia din fişa de cadre şi din autobiografia ei toate datele despre viaţa elevei, dar socotea inutil, dacă nu chiar dăunător în asemenea clipe, să-i menajeze sentimentele. Cu ce scop? repetase el întrebarea. Ca să-ţi salvezi fa-milia dumneata însăţi? Asta se vor strădui s-o facă oamenii şi fără concursul dumitale, iar dumneata, dacă apari acolo aşa din senin, nu poţi decît să-i pierzi pe ei şi să te prăpădeşti şi dumneata... Grozavă idee, nimic de zis! zîmbi el ironic şi furios. Soţie de politruc, după ce a locuit cu bărbatul ei un an şi jumătate la Grodno, acum să se întoarcă acolo pentru munca ilegală! Sau te pomeneşti că numai din considerente de familie ai venit la şcoala noastră? Dacă-i aşa, să ştii că ai greşit.

— Bineînţeles că nu, răspunse Maşa, minţind în parte, pentru că speranţa fără noimă că după ce va fi trecut linia frontului va reuşi dacă nu chiar să-şi găsească mama şi fiica, cel puţin să afle ceva de soarta lor, tot jucase un rol oarecare în hotărîrea ei de a se duce tocmai la această şcoală, şi nu la alta.

De atunci trecuseră trei luni, şi pînă la urmă se mai obişnuise oarecum cu gîndul, tragic, că mama ei şi cu Tania se află „acolo" şi că dacă mai sînt în viaţă, ea nu va afla nimic de soarta lor decît mult mai tîrziu; dar gîndul că ar putea pleca în spatele frontului duşman, tot fără să fi aflat nimic despre soţul său, rămînea un gînd de nesuportat, cu care nu se putea obişnui nicicum.

Şi într-adevăr era greu să-şi închipuie că atunci în iunie, la gară, el îi strînsese mîinile prin grilajul de fier, îşi petrecuse în jurul braţului cureaua porthartului şi sărise în vagon din mers... Şi că nu i-a mai zărit chipul, pentru că alţi oameni săriseră după el... Şi că, apoi, cu asta se curmase totul, absolut totul...

De trei ori ceruse în scris relaţii oficiale, dar nu primise nici un răspuns, iar de două ori, numai datorită stăruinţei sale,

reuşise să pătrundă la Direcţia politică: o dată la cîteva zile după intrarea în şcoală, încă prin iulie, şi a doua oară acum de curînd, în septembrie, cînd fusese învoită douăsprezece ore, anume pentru acest scop.

Prima dată, atunci în iulie, i se spusese că deocam- dată nu au nici o ştire despre deplasările ziarului de armată ***Drapelul de luptă,*** la care lucra soţul ei. Răspunsul acesta o nelinişti, dar concomitent o şi calmă oarecum: aşadar nu numai despre Sinţov nu se ştia nimic,

ci nici despre restul redacţiei, şi o întreagă redacţie nu putea să dispară! Nu se ştie deocamdată nimic, dar se va şti totuşi! Ea lăsă acolo numărul cutiei poştale a şcolii şi rugă pe comisarul de batalion care o primise la Direcţia politică să-i scrie doar două vorbe îndată ce va primi vreo veste din partea redacţiei. Comisarul i-o făgădui, dar în două luni nu-i comunică nici o ştire.

Afară de asta, îşi lăsă adresa şi lui Zosim Ivanovici Popkov, un bătrîn tovarăş al răposatului ei tată, care locuia în aceeaşi casă cu ei. Bătrînul Popkov luă cheiţa de la cutia lor de scrisori şi-i promise că va trece pe acolo la fiecare două zile, şi dacă v-a găsi vreo scrisoare i-o va trimite imediat. Dar în tot acest răstimp ea nu primise nici o scrisoare de pe front.

În septembrie, cînd se duse a doua oară la Direcţia politică, de data asta la un alt comisar de batalion — primul plecase pe front —, noul comisar de batalion îi comunică: ,,Da — da, redacţia ziarului ***Drapelul de luptă*** a ieşit cu bine din încercuire, şi în prezent lucrează la locul cuvenit, redactorul ei şef este acelaşi de dinainte de război, Gureev, din păcate însă, ca răspuns la întrebarea noastră, am primit înştiinţarea oficială că secretarul de redacţie, politrucul Sinţov, nu s-a întors din concediu".

Cu două luni în urmă, probabil că s-ar fi pornit să-l asigure pe comisarul de batalion că asta este cu neputinţă, că ea însăşi îşi condusese soţul la gară şi-l văzuse plecînd spre Grondo... Acum însă, în septembrie, înţelegea multe lucruri pe care nu le înţelesese şi nici n-ar fi putut să le înţeleagă în iunie şi iulie, aşa că oftă doar şi plecă din birou, uitînd chiar să-şi ia rămas bun.

,,Nu s-a întors din concediu — înseamnă deci că n-a ajuns la destinaţie. Dar ce poate să însemne «n-a ajuns»? Dacă ar fi nimerit într-un spital sau ar fi luptat undeva într-altă unitate, ar fi găsit posibilitatea să scrie. Dacă nu scrie, înseamnă că e undeva în încercuire... Altceva ce-ar mai putea fi?"

Aşa gîndea Maşa, căutînd să-şi alunge neliniştea, strădu-indu-se să fie tare şi să nu creadă în nici o altă posibilitate. Totuşi, în sufletul ei dăinuia un sentiment dureros, aproape matern, aproape identic cu cel pe care-l încerca gîndindu-se la fiica ei. Cînd era cuprinsă de slăbiciune şi lăsa frîu liber acestui

sentiment, soţul ei — omul acela înalt, puternic, lat în umeri — îi apărea mai mic şi mai nevolnic decît un prunc...

Iar lumea şi războiul i se păreau atunci neînchipuit de mari, şi în vîltoarea acestui război rătăcea pierdut de lume un om neştiut de nimeni, netrebuitor nimănui, decît doar ei, un om micuţ — soţul său... Şi faptul că din depărtarea aceea imensă s-ar putea ca un fir să-i unească fără veste, pe el, cel pierdut acolo, cu ea, cea rămasă aici, i se părea de domeniul miracolului în asemenea clipe.

Acest sentiment o copleşea şi acum, cînd urmărea din camion uriaşul cer plumburiu de deasupra capului. Cerul acesta nu voia să-i răspundă la nici o întrebare, deşi se părea că el ştie totul. Maşa nu ştia, dar cineva trebuia totuşi să ştie unde se află el acum, ce face, unde stă culcat, ce gîndeşte, unde este!... Da, în special unde este.

„Dragoste... În fond ce este dragostea? se întrebă deodată Maşa. Că ne-am simţit bine alături, sau că mi-e dor de el şi că uneori plîng noaptea? Că nu vreau să mă uit la nimeni altul? Că-i scriu scrisori pe care nu am unde să le trimit? Da, toate acestea sînt adevărate, dar reprezintă totuşi atît de puţin faţă de ceea ce simt şi nu sînt în stare să exprim! Nu ştiu, nu ştiu... Dar ce mi-aş dori acum cel mai mult? se întrebă ea din nou. Mai mult ca orice mi-aş dori...” Aici Maşa căzu pe gînduri, apoi îşi răspunse ferm că mai mult ca orice şi-ar dori să se afle acolo unde se află şi el...

„Dar dacă acolo e un iad înspăimîntător, dacă voi fi ucisă? N-are a face, eu tot îmi doresc să fiu cu el! Dar dacă vom fi răniţi? N-are a face, doar să fim răniţi împreună! Dar dacă vom fi ucişi? N-are a face, doar să murim împreună...”

Şi cine ştie, poate că tocmai aceste gînduri erau acum, în vîlvătaia războiului, singurul răspuns la întrebarea de căpetenie pe care şi-o pusese cu cîteva clipe în urmă, cînd buzele ei şoptiseră: „Nu ştiu... nu ştiu...”

...Maşa se înveli din nou în prelată, apărîndu-se de vîntul care năvălea în maşină, şi se lipi iarăşi de Niusia.

Gîndurile o făcură să ofteze drept în urechea prietenei sale, şi aceasta îşi scoase mănuşa să se scarpine în ureche: suflarea fierbinte o gîdilase.

— Şmecheră mai eşti! Te lipeşti de mine să te încălzesc, spuse Niusia şi căscă cu poftă. Ce bine ar fi să nu fie oprit gazul, ne-am duce la mine, ne-am spăla...

— Cine ştie, poate nu-i oprit, spuse Maşa.

— Nu prea cred... N-ai citit comunicatul, e îngrozitor!...

Şi cu toate că spusese ,,e îngrozitor", cu toate că amîndouă, ca şi celelalte eleve care citiseră comunicatul din ajun, unde se spunea: ,,Pe direcţia vest a frontului situaţia s-a înrăutăţit", cu toate că fuseseră uimite şi îngrozite de aceste cuvinte, nici una din ele nu-şi dădea seama încă de tot sensul îngrozitor al acestui comunicat.

Şcoala lor ducea o viaţă închisă, trăia cu toate gîndurile îndreptate spre apropiatul şi primejdiosul viitor care aştepta dincolo de linia frontului. Înfăşurîndu-se la culcare în cearşaful de pînză aspră şi acoperindu-se cu pătura militară bălţată, Maşa se gîndea întotdeauna la acelaşi lucru: cum se vor sfîrşi aceste zile calme, petrecute în şcoala de silvicultură, cu lecţiile explicate la tablă, cu montarea şi demontarea emiţătoarelor radio, cu dejunul, prînzul şi cina luate întotdeauna la oră fixă, cu şoaptele nocturne despre viitor, şi cum va începe chiar acest viitor, acolo, în spatele frontului nemţesc? Se gîndea la prima întîlnire conspirativă şi se întreba cum vor fi oamenii cu care va trebui să lucreze: oameni cinstiţi şi de nădejde, sau poate se va găsi printre ei şi un trădător? Îşi spunea că dacă va cădea în mîinile nemţilor, ei o vor schingiui, dar orice-ar avea de pătimit, va trebui să tacă, să nu sufle o vorbă despre toate cîte le aflase aici, în aceste liniştite căsuţe ale şcolii silvice pentru copii, şcoală care nu mai este de mult nici silvică, şi nici pentru copii...

Logica acestei vieţi era de aşa natură, încît fără voie înlătura uneori din mintea Maşei şi a tovarăşelor ei gîndurile despre cele ce se petrec în prezent pe front. Mai înainte de toate, şi cu deosebită atenţie, li se citeau ştirile de dincolo de linia frontului, despre felul cum tovarăşul K. sau tovarăşul S. cu detaşamentul său de partizani au nimicit în păduri atîţia sau atîţia fascişti, sau au executat un atac asupra unui stat-major fascist, sau au dat foc unei cisterne cu carburanţi, sau au minat un drum, sau au incendiat casa în care s-a instalat fostul moşier, baronul von Biederling, întors de cine ştie unde... Mai mult decît asupra comunicatelor de pe front, gîndurile lor se

concentrau asupra celor ce se petrec în ţinuturile de dincolo de linia frontului, unde în scurtă vreme aveau să acţioneze ele însele. Şi doza de egoism care se manifesta în acest fapt era poate justificată, dacă ţinem seama de toate cîte le aşteptau acolo...

Camionul frînă brusc. Chiar lîngă urechea Maşei, dincolo de oblonul maşinii răsună o frază bine cunoscută: „Actele la control, vă rog". Şeful secţiei administrative a şcolii, intendentul de rangul trei Burîlin, din cabina maşinii, scoase nişte hîrtii, care foşniră întîi în mîna lui, iar apoi în a celui care le controla, şi vocea aspră, care ceruse actele la control, întrebă:

— Ce aveţi pe platformă?

— Doi militari din aceeaşi unitate, dar eu sînt mai mare în grad.

— Asta n-are a face, spuse aceeaşi voce aspră.

Maşa şi Niusia se ridicară în capul oaselor şi zvîrliră de pe cap prelata ţeapănă.

Peste oblonul maşinii se înălţă figura unui locotenent înalt cu obrajii traşi, numai piele şi os. În spatele lui se aflau trei ostaşi în loc de unul.

— Actele dumneavoastră! ceru locotenentul.

Maşa şi Niusia îşi scoaseră biletele de voie şi i le prezentară. Locotenentul le cercetă atent actele, le înapoie şi, fără să-şi oprească măcar o clipă ochii asupra Niusiei, ceea ce nu se întîmplă mai niciodată, se întoarse spre intendent:

— Puteţi pleca.

— Ia te uită ce încruntat e dumnealui! zîmbi Niusia.

— Patru oameni la un punct de control... spuse Maşa, privind înapoi.

Îşi aminti din nou cuvintele comunicatului din seara precedentă: „Pe direcţia vest a frontului situaţia s-a înrăutăţit". Şi textul acestui comunicat, şi prezenţa a patru oameni în patrulele de control în locul a doi, cîţi erau aici în septembrie — toate acestea îi alarmară dureros inima.

Pe marginea şoselei se înălţau grămezi de arici antitanc, confecţionaţi din grinzi metalice încrucişate, sudate între ele. Apoi camionul trecu pe lîngă o baricadă masivă, care lăsa pe şosea o trecere îngustă pentru o singură maşină. La şcoală se ştia de cîteva zile că Moscova este întărită febril şi că se înalţă

chiar baricade, dar una era s-o ştii, şi cu totul alta să şi vezi baricadele — mai cu seamă aici, chiar la intrarea în capitală.

— Haide, lasă-te jos, că-i frig, spuse Niusia, care se şi cuibărise în grămada de paie din fundul platformei.

Maşa îşi dezlipi cu greu privirea de la şosea şi, aco- perindu-se cu prelata, se întoarse iarăşi lîngă Niusia.

Ar fi greu de spus dacă asta le-a prins bine sau rău, dar pentru că rămaseră încă o jumătate de oră cuibărite sub prelată, tupilîndu-se una lîngă alta la căldură, în timp ce camionul străbătu distanţa de da barieră pînă în strada Pirogov, ele nu văzură mai de loc cartierele din marginea Moscovei şi nici ceea ce se petrecea acolo în acea seară.

În sfîrşit, camionul se opri.

— Ei, ce faceţi, rămîneţi aici? întrebă Burîlin, des- chizînd portiera cabinei şi bătînd cu palma în oblon.

Maşa şi Niusia ieşiră una după alta de sub prelată şi încălecînd peste oblon, puseră piciorul pe roata din spate şi săriră jos.

Pe stradă, prin dreptul lor, trecea în pas de voie, fără cadenţă, o coloană de civili înarmaţi cu puşti. Erau oameni de toate vîrstele şi îmbrăcaţi cum se nimerise: unii cu paltoane şi şepci, alţii cu pufoaice şi căciuli cu clape. Umblau morocănoşi, fără cîntec, unii cu ţigara în gură.

— Da, fetelor, asta-i situaţia! oftă Burîlin rămînînd în cabină. Pe faţa lui plină, de obicei veselă, se aşter-nuse o expresie de uluială. Deşi după ce cotiseră de pe vechea şosea a Kalugăi nu străbătură decît trei-patru străzi, el apucase să vadă destule: tot ceea ce nu văzuseră cele două eleve ale şcolii, adăpostite sub prelată.

— Da, asta-i situaţia, fetelor! repetă el cu gîndul la propria-i familie: soţia şi doi copii, care locuiau la celălalt capăt al oraşului, lîngă bariera Semionovskaia, şi înţelegea că în aceeaşi noapte va trebui neapărat să-i urce într-un tren care pleacă spre răsărit. Am să ridic alimentele de la depozit, adăugă el, iar mîine la ora şapte fix am să vin să vă iau tot de aici, să fiţi gata! Aşteptaţi-mă în stradă!

Camionul plecă, lăsîndu-le pe Maşa şi Niusia singure pe trotuar, la un colţ de stradă.

— Hai de-a dreptul la mine, vrei? se rugă Niusia, înfiorîndu-se sub suflarea rece a vîntului. La tine tot nu-i nimeni acasă.

Maşa rămăsese cu ochii după coloana de civili înarmaţi, care se îndepărta prin mijlocul străzii, şi, preocupată de propriile ei gînduri, pline de nelinişte, nu răspunse îndată.

— Ei, ce faci? repetă Niusia întrebarea.

Casa Maşei era aproape, chiar după colţ, iar a Niusiei peste cinci străzi, şi Niusia nu prea avea chef să meargă singură.

— Nu, întîi am să-mi pregătesc lucrurile, pe urmă vin la tine, spuse Maşa.

— Bine, am să te aştept.

— Nu, nu mă aştepta, du-te, pe urmă vin şi eu.

Maşa nu voia să meargă de-a dreptul la Niusia nu pentru că trebuia să-şi strîngă neapărat de cu seară lucrurile, ci pentru că nu se putea culca înainte de a trece pe la bătrînul Popkov să-l întrebe dacă n-a primit în ultimele zile vreo scrisoare, pe care n-a apucat încă să i-o expedieze. Ea însă nu voia să-i explice Niusiei acest lucru: ar fi însemnat să-i vorbească despre soţul ei, despre neliniştea care o frămîntă, ar fi însemnat să caute sprijin moral la un om care are el însuşi nevoie de sprijin, pentru că este mai slab decît ea, Maşa.

— Bine, atunci plec, spuse Niusia ascultătoare, fîstî- cindu-se ca întotdeauna în faţa caracterului ferm al Maşei. Spuse că pleacă, dar rămase pe loc şi îşi aprinse nervoasă o ţigară, ca şi cum ar fi aşteptat ca Maşa să se răzgîndească.

Stătea în faţa Maşei, temîndu-se să se despartă de ea, înaltă, frumoasă şi zveltă pînă şi în această manta soldăţească neajustată şi în cizmele-i prea largi... Iar Maşa o privea cu luare-aminte şi simţea cum o cuprinde un amestec de milă şi duioşie pentru această fată crudă încă, cu faţa ei frumoasă, dar, după părerea Maşei, lipsită de voinţă, căreia nu i se potrivea de loc ţigara din gură, pentru această fată cu silueta feciorelnică, atît de înaltă şi mlădioasă, atît de puternică şi fragilă în acelaşi timp.

Privind-o, Maşa îşi spuse în gînd ceea ce nu o dată mai gîndise despre Niusia: că ea este mai mare şi mai puternică decît Niusia, mai mare şi mai puternică şi pentru că ea este măritată, pentru că are un soţ şi un copil... Da, sigur că are, chiar dacă nu ştie nimic despre ei.

Privind-o, Maşa se gîndi la ceea ce Niusia şi alte fete se întrebau cîteodată, discutînd între ele: ce se vor face ele acolo dacă vor cădea de vii în mîinile nemţilor, înainte de a fi apucat

să-şi ia viaţa? Acum Maşa fu cît pe ce să scoată un strigăt de groază la acest gînd, dar se stăpîni şi, în loc să dea glas acestor gînduri, spuse cu vocea ei limpede şi calmă, dar puţin tristă:

— Ce frumoasă eşti, Niusia! Şi, spunînd-o, îşi aminti cum Sinţov îi spunea ei aceste vorbe, admirînd-o pe ea, care nu-i de loc atît de frumoasă ca Niusia, cum i le spunea chiar atunci cînd mai avea puţin pînă s-o nască pe Tania şi cînd ea nu era — asta Maşa o ştia foarte bine — de loc frumoasă. Gîndindu-se la asta, toată grija i se întoarse de la Niusia la sine însăşi, la viitorul ei zbor peste linia frontului, la nemţi, şi, înfuriindu-se împotriva sa pentru aceste gînduri pline de teamă, spuse aspru, aproape grosolan: Hai, du-te, Niusia, ce mai stai? — şi, întorcîndu-i spatele, intră pe strada ei.

Lăsînd în urmă intrarea principală, observă în treacăt uşa larg deschisă şi pătrunse în curte. Nu se zărea un suflet viu, ferestrele erau toate oarbe, camuflate cu hîrtie neagră. În dreptul intrării a şaptea, unde la ultimul etaj locuia Popkov, Maşa fu cît pe ce să cadă poticnindu-se de o saltea aruncată în drum.

Pe scară era întuneric ca într-un tunel. Ajungînd la ultimul etaj, bîjbîi multă vreme să găsească butonul soneriei, dar nu-l găsi şi începu să bată cu pumnul în uşă. Nu-i răspunse nimeni. Într-un tîrziu răsună vocea răguşită a lui Popkov:

— Cine-i acolo?

— Eu siînt, Zosima Ivanovici, eu, Maşa. Chiar şi acum, ca şi în copilărie, tot se mai fîstîcea în faţa acestui bătrîn certăreţ.

Popkov nu răspunse, se întoarse cu paşi tîrşiţi în casă, apoi reveni la uşă. Moşmoli multă vreme la zăvor şi la lanţul de siguranţă. În sfîrşit, uşa se deschise.

— Intră. Sînt singur, nu prea mi-e bine.

În săliţă nu ardea lumina, şi Popkov o conduse pe Maşa de-a dreptul în sufragerie. Aici se mai afla un pat mare, nichelat, cu aşternutul răvăşit. După moartea soţiei sale, Popkov se mutase în sufragerie cu pat cu tot, iar dormitorul îl cedase fiului său, căsătorit de curînd.

— Şezi! De ce stai în picioare? spuse bătrînul şi, îndreptînd în treacăt cuvertura de pe pat, se aşează la masă, strîngîndu-şi la piept paltonul cu guler de miel, cam ros, pe vremuri palton de zile mari, pe care şi-l trăsese de-a dreptul peste cămaşă.

Maşa se aşează în faţa lui la masa atît de bine cunoscută. De cînd se ştia, una la fel se afla şi în apartamentul lor. Tatăl ei şi Popkov îşi cumpăraseră în aceeaşi zi şi la acelaşi magazin de mobilă două mese de sufragerie identice. Căpătaseră amîndoi, pe la sfîrşitul deceniului al treilea, cîte un apartament în aceste clădiri — primele blocuri muncitoreşti.

— Ei, ce mai spui? întrebă Popkov, uitîndu-se la Maşa şi mîngîindu-şi capul ras, cu păr mărunt, crescut ca o perie căruntă în jurul cheliei; în casă era frig, şi bătrînul simţea că-i îngheaţă creştetul.

— Eu ce să spun? Maşa strînse din umeri. Ziceam că poate ai dumneata ceva să-mi spui.

— Ţi-aş spune bucuros, dar n-am ce. E goală cutia ta de scrisori. M-am uitat şi ieri. Nimic.

Maşa oftă din greu, de parcă ar fi suflat să stingă o flacără.

— Ce oftezi? bombăni Popkov, oftînd şi el din adînc. Vreo două săptămîni nu m-am uitat în cutia ta: am zăcut în spital cu hernie strangulată. Abia ieri m-am uitat. E goală cutia, repetă el.

— Dar ai dumitale unde sînt? întrebă Maşa.

— Au plecat. Uzina a fost evacuată...

— Şi dumneata?

— Ţi-am spus doar că am zăcut de hernie! M-am opintit la o greutate mai mare decît trebuia, şi mi-am stîrnit-o...

Popkov ieşise la pensie de vreo trei ani, dar de la începutul războiului se întorsese la uzină.

— Şi acum, pleci şi dumneata după ei? întrebă Maşa.

Dar bătrînul clătină din cap.

— Nu-i lucru mai rău pe lume decît să aştepţi sau să alergi după cineva... Găsesc eu un loc aici undeva, la vreo uzină rămasă, să mai strunjesc niscai mine. Înainte aş mai fi plecat, poate, dar acum nu mă lasă inima. Sînt şi aşa destui fugari care părăsesc Moscova. Ce, n-ai trecut şi tu pe străzi, n-ai văzut? Am coborît dimineaţa să-mi iau pîine, m-am uitat la fuga asta şi am scuipat de scîrbă: ptiu, doamne păzeşte!

Popkov nu se ferea să spună lucrurilor pe nume.

— Uite afară, mai mare ruşinea, saltele aruncate în drum, fulgi şi pene prin aer, ca după un pogrom. Nu, acum nu mai fac un pas afară din Moscova. Din principiu!

Chinuit deodată de un acces de tuse, îşi strecură mîna sub palton şi-şi frecă pieptul slăbit.

— Cred că dumneata mai eşti bolnav şi acum, Zosima Ivanovici.

— Da, parc-am răcit. Nici n-am scăpat bine din spital, şi am şi răcit. Toate se ţin lanţ... Uzina s-a evacuat în oraşul Miass, spuse el după o scurtă tăcere. Se pare că există un asemenea oraş în regiunea Celeabinsk, îmi spunea fiul meu; a venit la mine cînd zăceam la spital. Dar unde anume e oraşul ăsta, dumnezeu ştie, l-am căutat pe hartă şi nu l-am găsit. Ca să vezi unde am ajuns! O uzină de-a noastră, din Moscova, îşi uite în ce văgăună a nimerit, nici nu-i trecută pe hartă... Dar tu de ce ai venit? Îşi ridică deodată ochii spre Maşa. Dacă tot pen-tru scrisori, fii pe pace — ţi le trimit eu cînd or veni. N-am să dau bir cu fugiţii, nu te teme. Am să rămîn aici ca un cui ruginit într-o scîndură, pînă la victorie, pînă le-om veni de hac... Sau crezi poate că neamţul o să cucerească Moscova?

— Ce vorbeşti, Zosima Ivanovici?! exclamă Maşa, surprinsă de această întrebare, şi bătrînul pricepu că nici nu-i trecuse prin minte asemenea gînd.

— Şi ce, crezi că nu se poate? spuse Popkov, bucu- rîndu-se de fermitatea ei, dar, în virtutea obişnuinţei, continuă s-o necăjească. Să fi văzut astăzi cum o tuleau cîte unii, ca apucaţi! Am oprit pe unul dintr-ăştia, un bărbat zdravăn, şi l-am întrebat: ,,Ai autorizaţie de plecare?" Să-l fi văzut cum s-a apucat să-şi scotocească buzunarele, tot trotuarul l-a umplut cu diferite hîrtioare. Şi, în definitiv, cine eram eu? De ce s-a speriat? Înseamnă că nu era nimic în sufletul lui, doar un dîrdîit!

Bătrînul îşi scoase mîna din sîn şi mătură supărat masa cu palma, de parcă ar fi scuturat de pe ea cine ştie ce gunoi nevăzut...

— Dar tu? La ce-ai venit, dacă nu pentru scrisori?

— Azi-mîine ne trimite pe front, am venit să-mi iau cîteva lucruri, răspunse Maşa, respectînd regulile şcolii de a nu împărtăşi nimănui secretele sale, dar vrînd în acelaşi timp să dea bătrînului un răspuns cît mai apropiat de adevăr.

— Aşadar, şi pe voi vă trimite pe front? Dar cine sîn- teţi voi, mă rog?

Maşa se uita la el, dar nu-i răspunse.

— Bine, nu-mi răspunde dacă n-ai dreptul! spuse Popkov fără să se supere. Doar un lucru să-mi spui, pentru liniştea mea: cum adică, tot batalionul vostru e... de femei, aşa ca pe vremea lui Kerenski? Sau sînt şi bărbaţi la voi?

— Sînt, sînt, spuse Maşa şi zîmbi fără voie.

— Ei, slavă domnului! înseamnă că încă n-am ajuns chiar pînă acolo. Popkov suspină potolit şi tăcu o vreme. În spital am fost vecin de pat cu un colonel. Măcar că venea de pe front, dar nu era rănit, tot de hernie sufe-rea, ca şi mine. Se pare că nici pe front nu scapi de ea... L-am întrebat într-o zi: „Ia să-mi spui tu mie, ce-a fost cu «din seninul ăsta»? Ce-aţi păzit voi, militarii? Unde aţi fost? zic. De ce n-a aflat dinainte de la voi tovarăşul Stalin? Măcar cu o săptămînă, cu trei zile înainte. Nu vă e ruşine? De ce n-aţi raportat totul tovarăşului Stalin?"

— Ei, şi ce ţi-a răspuns? întrebă Maşa, care-şi pusese şi ea de multe ori această întrebare chinuitoare, dar nu se încumetase încă niciodată s-o exprime cu glas tare, atît de direct şi fără teamă, cum o făcea bătrînul Popkov.

— Ce-a răspuns? N-a răspuns nimic. În schimb m-a repezit pe mine, om bătrîn. Dar tu pesemne că înţelegi totul, nu-i aşa? zîmbi strîmb Popkov. O domnişoară tînără de aici de la noi din curte m-a prelucrat pe cinste, acum vreo lună de zile, pentru limba mea cea lungă: ea, pasămite, pricepea totul. Dar azi-dimineaţă am văzut-o fugind atît de repede cu geamantanul prin curte, că-i sfîrîiau călcîiele, săraca. Dacă şi ţie ţi-s toate la fel de limpezi ca ei, apoi te iert, mai bine taci.

— Nu înţeleg nici eu, Zosima Ivanovici, spuse Maşa. Ştii doar şi dumneata că am locuit aproape un an şi jumătate chiar lîngă graniţă, la Grodno. Şi care dintre noi nu s-a tot gîndit, acolo, la război?! Fireşte că toţi ne-am gîndit! Pe urmă parcă am orbit: chiar în ajunul războiului am lăsat-o acolo pe mama cu Tania şi am plecat în concediu! Nu ştiu de alţii, mă refer numai la mine şi la soţul meu: cum de-am putut face noi una ca asta? Zău nu înţeleg. Mă pierd cu firea cînd mă gîndesc la asta.

— Acum să-ţi spun ce cred eu, începu Popkov, după o lungă tăcere, cu un glas aspru şi chiar solemn. Ce fel de „ca din senin" a fost acolo, nu ştiu — asta mă depăşeşte. Cînd dincolo, la vecini, vin oaspeţi şi se întinde masă, oamenii tot aud cîte ceva! Cum se poate ca aici, alături, sub nasul tău, să se adune o oştire întreagă, şi tu să n-auzi nimic? Asta chiar că n-o pot

pricepe! Dar altceva vreau să-ţi spun. Că n-am ştiut ce putere are neamţul — asta e adevărat. Că puterea lui este uriaşă — şi asta-i adevărat. De aceea s-a şi pornit el chiar de la graniţă şi ne goneşte mereu. Popkov îşi lipi palmele de masă şi se plecă cu tot corpul spre Maşa. Nu mai eşti mică, ai mai aflat şi-ţi mai aminteşti şi tu cîte ceva de

cînd trăieşti pe lume. Spune-mi atunci, barem din cîte ţii tu minte din scurta ta viaţă; oricît de greu ne-a fost, ne-am zgîrcit noi vreodată cu ceva, cînd a fost vorba de Armata Roşie? S-a întîmplat vreodată ca Armata Roşie să aibă nevoie de ceva, şi poporul să nu-i dea îndată tot ce-i trebuie? Nu te codi, răspunde! S-a întîmplat vreodată aşa ceva?

— Nu s-a întîmplat, şopti Maşa.

— Iar acum, după cîte pricep eu, se pare că Armata Roşie nu are chiar tot ce ar trebui să aibă! Cînd te gîn- deşti doar cîtă vreme a trecut, şi noi tot nu-i putem opri pe fascişti! Acum întreb, şi vreau să mi se răspundă: dacă-i aşa, de ce nu ni s-a spus şi nouă asta? Păi eu mi-aş fi dat la nevoie şi apartamentul ăsta, aş fi rămas într-o singură odăiţă, m-aş fi mulţumit cu un colţ de pîine, cu zeamă lungă, aş fi trăit ca în războiul civil, numai să aibă Armata Roşie tot ce-i trebuie, numai să nu dea înapoi de la graniţă... De ce nu ni s-a spus totul pe faţă? De ce ni s-a ascuns adevărul? Am dreptate, sau n-am?

Maşa nu ştia dacă are sau n-are dreptate bătrînul care vorbea acum în faţa ei, nu, de fapt nu vorbea, ci striga în faţa ei. Dar, cu toată amărăciunea adevărurilor despre care vorbea şi striga el, Maşa simţea că sufletul lui emană o forţă atît de mare, încît o silea şi pe ea să se simtă puternică, gata pentru orice sacrificiu: şi la colţul de pîine şi la zeama lungă — ba nu numai la colţul de pîine —, era gata să înfrunte orice luptă, orice moarte, numai să poată îndrepta, să poată schimba totul în aşa fel ca nu nemţii să vină peste noi, ci noi să-i înghesuim pe nemţi!

— Nu-i nimic, Zosima Ivanovici! spuse aproape cu veselie Maşa, bucurîndu-se de vigoarea acestui sentiment care o stăpînea. Lasă, că le mai sucim noi gîtul fasciştilor, neapărat o să le sucim gîtul!

— Poftim! exclamă Popkov, nemulţumit. Ce-i spun eu, şi ce-mi răspunde ea! Ştiu eu şi fără tine cine o să ră- mînă pînă la urmă deasupra, şi cine dedesubt! Tu să-mi spui de ce continuăm să mai fim tot dedesubt şi astăzi, după atîtea luni?...

— De ce, de ce spui că sîntem dedesubt? întrebă Maşa, descumpănită de noul asalt al bătrînului. Se duc lupte, lupte grele, fireşte...

— Ştiu şi eu din comunicate că se duc lupte, continuă Popkov s-o ţină pe-a lui. Ştiu: în cutare loc i-am bătut, aici i-am capturat, dincolo i-am oprit... Şi cu toate astea, alaltăieri am pierdut Breanskail şi Veazma! Şi atunci, spune şi tu, cum vine asta: sîntem dedesubt sau deasupra? Cum se cheamă asta în limba voastră, militară? Că doar eşti militară acum — hai, răspunde!

Maşa nu apucă să-i răspundă: afară bubuiră aproape şi departe, răsunător şi înfundat, sute de tunuri antiaeriene, toate odată.

— Şi eu, care mă întrebam: de ce-or fi întîrziît astăzi? spuse liniştit Popkov şi se întoarse spre pendula din perete, veche, încă dinainte de revoluţie. Apoi se sculă de pe scaun şi întrebă: Nu te duci în adăpost?

— Dar dumneata?

— Mai dă-i încolo! spuse Popkov. Şezi ca un gotcan în oală, şi de sus te tot împroaşcă într-una. Mai bine rămîn acasă, mi-am zis... Ei, ce faci, te duci, sau ba?

— Nu mă duc, rămîn aici cu dumneata, hotărî Maşa, după o scurtă şovăială. Şovăise nu pentru că ar fi vrut să se ducă în adăpost, ci pentru că la început intenţionase să meargă acasă la ea, iar în ultimul moment se răzgîn- dise: ce să caute acolo?

— Dacă-i aşa, să stingem lumina şi să ridicăm storul, spuse Popkov, bucuros că Maşa rămîne cu el. Tot aici am stat şi noaptea trecută. Interesantă panoramă!

Strîngîndu-şi gulerul paltonului la gît, bătrînul se duse pînă la întrerupător, stinse lumina şi, tîrşindu-şi papucii prin întuneric, se întoarse la fereastră şi ridică storul de hîrtie.

Maşa se aşează pe prichiciul ferestrei, alături de Popkov. Apartamentul se afla la ultimul etaj. Casele din jur nu erau prea înalte, şi în faţa ochilor lor se deschi-dea cerul întreg, în care totul vuia şi urla, în care ciocă- neau parcă mii de baroase. Tot cerul părea un cearşaf negru, uriaş, întins peste toate casele oraşului, cearşaf care la tot pasul plesnea cu zgomot în mii şi mii de puncte, şi peste tot unde plesnea apăreau balonaşele exploziilor antiaeriene.

Aproape de tot, chiar în spatele casei, trăgea viforos o baterie de tunuri antiaeriene, acoperind din cînd în cînd toate celelalte zgomote, iar în intervalul dintre salvele ei, provenind parcă de la un aparat de radio stricat, se auzea un zbîrnîit înalt de

motor. De cîteva ori, casa se cutremură de suflul exploziilor, iar undeva în centrul Moscovei izbucneau şi se stingeau vîlvătăi.

Pe urmă Maşa auzi undeva, aproape de tot, un zăngănit.

— E o schijă de proiectil, spuse Popkov. S-a lovit de balcon. Poate te-ai depărta totuşi de fereastră, că dacă izbeşte în geam ar putea să te taie cioburile...

Maşa nu răspunse nimic şi rămase cu ochii la cer.

— Da, apărarea antiaeriană e serioasă, nu pătrund ei uşor în oraş, strecură Popkov într-o clipă de relativ răgaz. Şi parcă pentru a-i confirma vorbele, sus de tot, pe cer, printre balonaşele galbene ale exploziilor antiaerienei, apăru deodată o pată mare, neobişnuit de galbenă, care se transformă dintr-o pată informă într-un unghi, apoi într-o jumătate de cruce, pentru ca pînă la urmă să se fărîmiţeze în pete mici şi să se prăbuşească, drept în jos, stingîndu-se în beznă.

— L-au doborît! strigă Popkov.

Focul antiaerienei începu să se potolească treptat, balonaşele galbene se spărgeau tot mai rar, iar braţele proiectoarelor încrucişate pe cupola întunecată a cerului porniră să coboare unul cîte unul spre orizont.

— Primul val a trecut, spuse Popkov, fără să se depărteze de fereastră. Aşa-i de fiecare dată, noaptea zici că-i Sodoma şi Gomora, dar dimineaţa, cînd ieşi în stradă, ici-colo dacă fumegă vreo casă. Ici una, colo alta, dar Moscova e întreagă!

După aceste vorbe, Popkov lăsă în jos storul de camuflaj, şi vreme de cîteva minute rămaseră într-un întuneric deplin.

— În fine, războiul e un lucru trecător, spuse Popkov şi aprinse lumina. Ce-ar fi să bei un ceai cu mine?

Maşa mulţumi, dar îl refuză. O aşteaptă Niusia, cu siguranţă că a şi început să se alarmeze. Trebuie să-şi ia cît mai repede lucrurile şi să se ducă la ea.

— Mulţumesc, Zosima Ivanovici! Las' că vin eu altă dată!

— Cînd altă dată? întrebă încruntat bătrînul.

Maşa strînse din umeri.

— Nu ştiu.

Popkov îşi lăsă jos gulerul paltonului şi, cu o gingăşie neobişnuită la el, mîngîie cu palma lui aspră părul Maşei.

— Bine, du-te!

Apoi închise uşa după ea, şi Maşa auzi zornăitul lanţului de siguranţă.

Maşa străbătu din nou curtea şi se îndreptă spre intrarea lor. Sufla vîntul, şi canaturile uşii, proptită jos cu două cărămizi, scîrţîiau jalnic din ţîţîni. Şi Maşa îşi spuse: „Dar dacă acolo sus, la etajul întîi, în cutia de scrisori de la uşa apartamentului lor, în spatele celor trei găurici rotunde, o aşteaptă o scrisoare sosită nu ieri, ci abia astăzi, dar nu o scrisoare de la Sinţov, ci una care-i vesteşte moartea lui?...”

Pe dibuite, ţinîndu-se cu mîna de balustradă, urcă scara cufundată în beznă, scoase cheia din buzunarul bluzei şi începu să caute broasca. Dar degetele ei dădură peste ceva care zăngăni surprinzător. Maşa tresări şi-şi trase speriată mîna înapoi, pe urmă însă prinse între degete urechea cheii din broască, de care atîrna un inel cu alte cîteva chei. Apăsă pe clanţă, şi uşa neîncuiată se întredeschise, înspăimîntînd-o parcă. Un minut, Maşa rămase nemişcată şi mută în faţa cheilor, înfiorată de o spaimă de neînţeles, apoi, furioasă împotriva ei înseşi, deschise larg uşa şi intră în casă. La început i se păru că peste tot e linişte, dar în clipa următoare, din cealaltă odaie răzbătu pînă la ea o respiraţie sacadată. Maşa intră în dormitor şi scoase smucit lanterna din buzunarul mantalei.

Pe salteaua goală dormea Sinţov cu faţa în jos şi cu capul atîrnînd peste marginea patului, cu căciula, cizmele sparte, şi scurta vătuită pe el. Dormea somn greu, neclintit, respirînd anevoie, ca un om răcit.

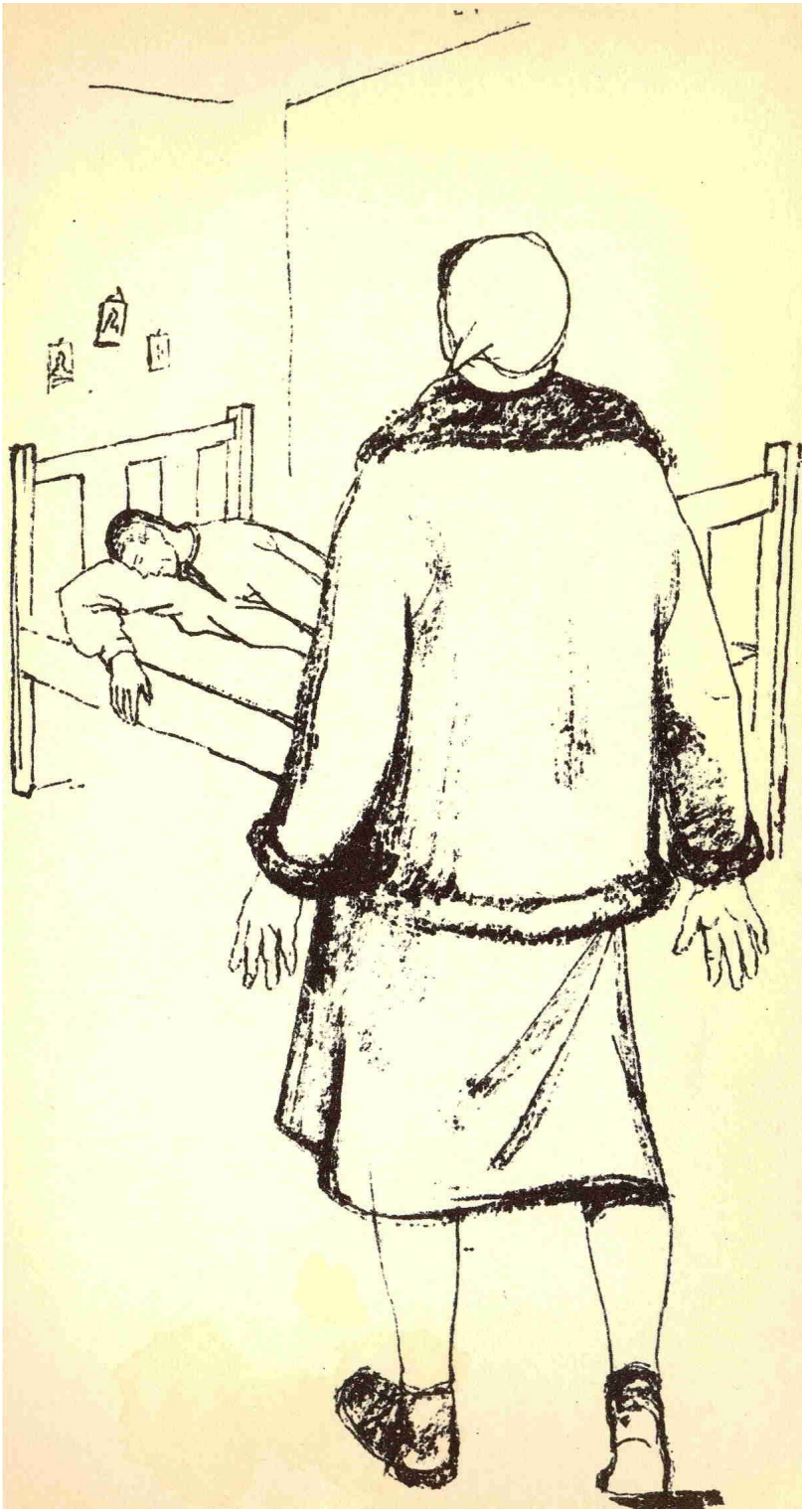

Încremenită cu lanterna în mînă, Maşa observă într-un tîrziu că fereastra nu-i camuflată. Stinse lanterna şi se repezi pe întuneric să coboare storurile de hîrtie din ambele camere, apoi fugi în bucătărie, lăsă şi acolo storul, ieşi pe scară, scoase din broască legătura de chei, reintră în casă, încuie uşa şi, răsucind pe rînd toate întrerupătoarele, aprinse singurele două becuri rămase: în săliţă şi la bucătărie.

Abia pe urmă se întoarse în dormitor. Prin deschizătura uşii din săliţă se strecura o lumină palidă. Sinţov continua să doarmă cu capul atîrnînd peste marginea saltelei. Lăsîndu-se în genunchi lîngă el, Maşa îi strînse cu putere capul la piept şi, ţinîndu-l aşa, la piept, îl săltă şi-l puse uşor pe saltea, apoi, întinzînd mîna pînă la pernă, o trase mai aproape, săltă din nou capul lui Sinţov şi-l mută pe pernă. De sub căciula cu clape, trasă pînă la sprîncene, se zărea un pansament murdar, şi Maşa se temu să i-o scoată. Sinţov nu se trezea, şi ei i se păru că are febră. Îşi lipi buzele de tîmpla lui, dar tîmpla nu era fierbinte, ci doar umedă, îmbrobonită de sudoare. Atunci, cu o grabă febrilă, zvîrlindu-şi de pe ea mantaua, scoţîndu-şi căciula şi trăgîndu-şi într-o clipă cizmele, ca şi cum ar fi putut trezi cu bocănitul lor pe omul cufundat într-un somn greu, dădu fuga la bucătărie, aprinse gazul, care pîlpîi anemic cu luciri liliachii în arzător, scoase din cui un lighean mare de tablă, îl umplu cu apă şi îl puse pe foc.

Pe urmă căută săpunul şi buretele în sertarul mesei din bucătărie, le luă de acolo, deschise cu cheia dulapul din sufragerie, scoase rufe de schimb, ciorapi, un prosop, două cearşafuri, o pătură, atîrnă totul pe uşa dulapului şi, luînd subsuoară doar cearşafurile şi pătura, se apropie iarăşi de pat. Se aşeză la marginea patului, fără să dea drumul cearşafurilor, şi abia acum se strînse cu tot corpul de soţul său, îmbrăţişîndu-i umerii şi lipindu-se cu pieptul de spinarea lui. Apoi izbucni într-un plîns amar şi fericit, sughiţînd, smiorcăind din nas, ba depăr- tîndu-se pentru o clipă, ba strîngînd iarăşi febril în braţe trupul lui nemişcat şi tot adormit.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

Numai un om ajuns în ultimul hal de sleire se putea cufunda într-un somn atît de adînc şi greu, ca de plumb. Şi Sinţov ajunsese în ultimul hal de sleire.

Sinţov intrase în casă şi adormise, prăbuşindu-se fără vlagă pe salteaua goală, cu numai două ore înainte de sosirea soţiei sale.

Dar între clipa cînd a adormit şi aceea în care, dat jos din maşina lui Liusin, rămăsese singur pe şosea, la douăzeci de kilometri de Moscova, trecuseră încă opt ceasuri. Şi aceste opt ceasuri fuseseră amarnic de grele.

Rămas singur pe şosea, regretă că s-a stăpînit şi nu l-a pălmuit pe Liusin. Ce-i rămînea de făcut acum? Probabil că, neţinînd seama de nimic, cel mai just lucru ar fi fost să se ducă la punctul de control şi, în măsura posibilului, să explice cum a ajuns acolo şi unde vrea să se ducă. Dar oamenii nu fac chiar întotdeauna ceea ce este mai just.

Stînd singur în mijlocul şoselei, Sinţov se căina că s-a urcat în maşina lui Liusin, dar în acelaşi timp se încă- păţîna şi nu mai voia să dea înapoi. De vreme ce Moscova este aici, aproape, el va ajunge oricum la fosta sa redacţie, va ajunge chiar de aici, de unde l-a părăsit tovarăşul Liusin. Va ajunge şi-şi va relua locul în front!

În starea de disperare şi furie în care se găsea, Sinţov luă hotărîrea să ajungă la redacţie ocolind toate punctele de control ce-i vor ieşi în cale. Iar dacă nu va reuşi, dacă va fi reţinut pe drum, nu-i nici o deosebire: tot va trebui să demonstreze că nu este dezertor şi nici nu are de gînd să devină!

Nici în ajun şi nici a doua zi n-ar fi putut ajunge la Moscova. Lucrul acesta este aproape sigur. Dar în ziua aceea, în ziua de 16 octombrie, s-a petrecut ceva neverosimil: părăsind şoseaua şi ocolind punctele de control, Sinţov izbuti să ajungă pînă la un cartier mărginaş al Moscovei, pe care-l cunoştea cît se poate de bine, iar de aici, tot nereţinut de nimeni, ajunse chiar pînă în centrul oraşului. Mult mai tîrziu, cînd toate acestea au rămas de domeniul trecutului, ori de cîte ori cineva pomenea în prezenţa lui, cu venin sau amărăciune, de ziua de 16 octombrie, Sinţov tăcea cu îndărătnicie: îi era nespus de greu să-şi

amintească de Moscova din acea zi, tot aşa cum nespus de greu este să vezi faţa unui om drag schimonosită de groază.

Fireşte că nu numai la porţile Moscovei, unde în acea zi lupta şi murea armata, ci şi în interiorul Moscovei erau destui oameni care făceau tot ce le sta în putere ca să nu predea oraşul. Şi tocmai de aceea nici n-a fost predat. Dar situaţia de pe frontul Moscovei se desfăşura în aşa fel încît părea a fi într-adevăr cea mai disperată situaţie din tot cursul războiului, şi au fost în ziua aceea oameni care, în deznădejdea lor, erau gata să creadă că a doua zi nemţii ar putea intra în capitală.

Şi, ca întotdeauna în asemenea clipe tragice, credinţa fermă şi munca neobservată a celor dintîi nu erau încă evidente pentru toată lumea, ele urmînd să-şi arate roadele abia în viitor, pe cînd dezorientarea şi suferinţa, groaza şi disperarea acestora din urmă săreau în ochi tuturor. Şi tocmai acest lucru sărea şi nici nu putea să nu sară, pentru că în acea zi zeci de mii de oameni, căutînd să fugă de nemţi, îşi părăsiră casele şi, grăbindu-se să iasă din oraş, umplură străzile şi pieţele, scurgîndu-se într-un şuvoi dens spre gările şi şoselele care duceau spre răsărit; deşi, ca să fim drepţi, ulterior istoria nu avea să aibă temei de a osîndi decît numai cîteva mii din aceste zeci de mii de oameni...

Sinţov mergea pe străzile Moscovei, unde nimeni nu se sinchisea de el în această groaznică zi în care oamenii, rătăcindu-se unul de altul, se căutau şi nu se mai găseau, băteau cu pumnii în uşile zăvorîte şi aşteptau disperaţi la răscruci sub stîlpii ornicelor oprite, strigau şi plîngeau în vîrtejul mulţimilor din pieţele gărilor.

Liusin pierise de mult din gîndurile lui Sinţov; furia împotriva acestui om i se părea măruntă şi neînsemnată acum, în mijlocul puhoiului de suferinţă care-l prinsese şi-l tîra ca pe o surcică pe străzile Moscovei. Nu-l mai ocăra pe Liusin, ci se ocăra pe sine însuşi: dacă ar fi procedat altfel, dacă s-ar fi dus la secţia specială, aşa cum hotărîse de la început, poate că i s-ar fi dat pe loc o puşcă în mînă încă acolo, la o sută de kilometri de Moscova, unde se decidea soarta ei. Pe cînd acum, ca să mai poată trage nădejdea într-un asemenea deznodă- mînt, trebuia mai întîi să ducă la bun sfîrşit ceea ce a început: să răzbată pînă la redacţie.

Ajuns în centru, ocoli porţile Nikitinskie, blocate de o masivă îngrămădire de oameni şi maşini, şi intră în fundătura Hlînovski, unde se afla redacţia ziarului Gudok. Mai fusese aici o dată, mai demult, încă înainte de război.

În fundătură, ca peste tot în restul oraşului, plutea un iz de fum. Răbufnirile vîntului ridicau de pe caldarîm şi răsuceau în trombe înalte cenuşa hîrtiilor arse. Toate ferestrele redacţiei erau închise şi acoperite pe di-năuntru cu storuri de camuflaj; în faţa uşii zăvorîte şedea un paznic bătrîn, într-o manta neagră de feroviar, în mînă cu o puşcă de calibru mic. Şedea şi nu lua în seamă agitaţia oamenilor încărcaţi cu bagaje, care treceau tot timpul în goană prin faţa lui.

Sinţov se apropie de moşneag şi, cu toate că răspunsul negativ era evident dinainte, întrebă totuşi dacă nu s-a mutat acolo redacţia unui ziar de front. Paznicul clătină din cap.

— Da ***Gudok*** ce-a făcut, a plecat? întrebă iarăşi Sinţov, deşi era clar că ***Gudok*** plecase.

— Ce te interesează? întrebă paznicul şi ridică abia acum capul spre Sinţov. Ia legitimează-te. Ce acte ai?

— Ce nevoie ai dumneata de actele mele? întrebă Sinţov.

— Am nevoie, ca să ştiu dacă se cuvine să-ţi răspund sau ba! răspunse furios bătrînul.

Da, ***Gudok*** plecase, iar ziarul de front nu venise încă şi nici nu se ştia dacă va mai veni. Asta era clar. Şi dacă Sinţov, chiar după ce primi răspunsul, tot mai stătea pe trotuar şi se uita la ferestrele redacţiei, o făcea numai pentru că acum chiar că nu mai ştia de loc unde să se ducă.

Deodată, îl străfulgeră gîndul că de vreme ce redacţia nu se află la Moscova, trebuie măcar să-l găsească pe Serpilin: nu fusese oare transportat la un spital din capitală?...

,,Da, dar cum să-l găseşti? întrebă o altă voce, vocea lucidă a propriei sale conştiinţe. La care spital? Cine o să-ţi poată răspunde astăzi în mijlocul acestei zăpăceli unde este Serpilin?”

Nu departe de locul unde se afla, colţ cu piaţa Ar- batskaia, se înălţa clădirea Direcţiei politice a armatei. Sinţov îşi aduse aminte că fusese acolo în nouă sute patruzeci, înainte de a fi trimis la Grodno, şi-şi spuse: ,,Să mă duc acolo?” Dar cine-l va lăsa să intre în clădire fără acte? Şi apoi, astăzi se mai află oare acolo Direcţia politică? Nu prea e probabil...

,,Dar dacă nu mă pot duce nici acolo, unde să mă duc? Ce să fac?”...

Şi iarăşi îi trecu prin minte visul acela irealizabil, pe care-l mai alungase de cîteva ori: dar dacă Maşa mai este totuşi la Moscova? Şi speranţa asta neîntemeiată, deşi tot i se mai împotrivea, îl împinse să iasă din fundătura Hlînovski şi să pornească spre strada Usaciovka, spre casa din care plecase pe front.

Pe la jumătatea drumului făcu încă o sforţare ca să-şi alunge nădejdea deşartă: mai mult ca sigur că n-o să găsească pe nimeni în casă. Dacă se duce totuşi într-acolo, o face nu pentru că ar nutri vreo speranţă! Trebuie pur şi simplu să se aşeze undeva, barem pentru o oră, să-şi vină doar în fire; iar dacă nu va găsi cheia la nimeni, măcar să se odihnească puţin pe scară! Apoi se va scula şi va pleca... Unde va pleca? Se va duce pur şi simplu la comisariatul militar, se va duce şi va spune, fără să intre în amănunte, doar că s-a prezentat voluntar şi cere să fie înrolat... Că doar se formează unităţi de voluntari, că doar se trimit oameni direct pe front!... Pe urmă acolo, după prima luptă, va explica totul! Acolo asta nu va mai avea importanţă. Important este acum un singur lucru: să fie primit şi trimis pe front! Da, asta este!

Dar în ultima clipă, cînd a ajuns chiar lîngă casă şi şi-a amintit totul pînă la cele mai neînsemnate amă-nunte: cum l-a pregătit Maşa de plecare, atunci în iunie, în camera asta de la etajul întîi, toate gîndurile, afară de acela că ea poate fi acolo sus, îi zburară din cap.

Uşa de la intrare era larg deschisă şi proptită jos cu cîteva cărămizi. În faţa ei, pe trotuar, se tăvălea un fotoliu sfărîmat. După toate cîte văzuse pe cînd străbătuse Moscova, Sinţov nu se mai putea mira de nimic; înlăturînd cu piciorul sfărîmăturile fotoliului, intră în casă, urcă scara şi bătu la uşă cu pumnul. Înţelesese de mult că dincolo de uşă nu este nimeni; totuşi, continuă să bată; se lipi cu faţa de tăbliţa uşii, şi în această bătaie sălbatică, fără noimă, se ascundea toată puterea disperării care-i umplea fiinţa.

În sfîrşit, îşi dezdoi spinarea, se întoarse-n loc, dădu din mînă a lehamite şi, poticnindu-se la tot pasul, coborî scara.

Pe poarta curţii ieşea cu spatele un camion plin de catrafuse şi saci. Era atît de plin, încît vîrful grămezii de bagaje se agăţa

de arcada scundă a porţii. În faţa camionului, pe caldarîm, un om se agita febril, dînd din mîini şi strigînd: ,,Mai la stînga, mai la stînga, ajunge, acum dă-i înainte, dă-i înainte!... În sfîrşit, camionul ieşi de sub poartă, omul care ţopăise în faţa lui se opri şi-şi şterse obrazul asudat cu mîneca hainei de postav. Acum Sinţov îl recunoscu. Era administratorul blocurilor, Kliuşkin sau Krujkin, aşa ceva. Sinţov îl cunoştea încă de pe vremea cînd îi făcea curte Maşei, dar nu-şi amintea cum îl cheamă.

— Ascultă! strigă el. Ascultă, cetăţene, repetă apoi mai tare şi, repezindu-se spre administrator, aşa slăbit cum era, îl înşfăcă cu atîta putere de guler, încît haina acestuia trosni la încheieturii.

— Ce-ai înnebunit? strigă administratorul, ridicînd mîna să-l lovească, dar îl recunoscu îndată. Dumneata băteai acolo în uşă?

— Eu.

— Soţia dumitale a plecat!

— Unde?

— Da cine-i mai ştie pe toţi?! răspunse administratorul şi se căţără sus pe grămada de bagaje. Toate listele de locatari le-am ars, toate au fost arse astăzi, pînă şi cărţile de telefon. Toate! urmă el de sus, din camion, cu un fel de frenezie. Soţia dumitale a plecat încă din iulie — era în uniformă militară.

— Şi încotro a plecat? strigă Sinţov, păşind după camion, care se urnise.

— Hei, stai puţin, stai! se porni să strige deodată administratorul, şi bătu cu palma în acoperişul cabinei. Hei, dumneata, îl chemă el pe Sinţov, cînd maşina frînă. Am şi eu aici o cheie de la uşa de intrare!

Îşi deschise dintr-o smucitură servieta, scoase de acolo un inel de sîrmă groasă, pe care se bălăbăneau vreo douăzeci de chei.

— Care din ele e a dumitale? Găseşte-ţi-o, dar mai repede.

Sinţov se apropie şi începu să cerceteze şovăielnic legătura de chei.

— Haide, haide, repede! îl zorea administratorul, că- tînd la chipul nerăbdător al şoferului, care se iţea pe geaimul cabinei. Da la urma urmei, ia-le pe toate! strigă el şi-i lepădă în mînă toată legătura.

Sinţov n-o putu reţine la timp, şi legătura de chei, căzu, zornăind, pe caldarîm.

— Dar dumneata încotro pleci? întrebă Sinţov cînd oblonul camionului trecu prin dreptul său.

— Plec unde pleacă toată lumea! strigă administratorul. Sînt membru de partid. Ce-ai vrea, să stau aici să-i aştept pe nemţi ca să mă spînzure?

„Halal membru de partid! Cel puţin dacă n-ai minţi!" îşi spuse Sinţov şi, ridicînd de pe jos cheile, îşi aminti cu furie mîna puternică şi păroasă care atîrna adineauri din camion cu degetele crispate pe acest inel.

Cercetînd cheile una cîte una, îşi spuse deodată că e posibil ca în casă să se afle un bileţel lăsat de Maşa pentru orice eventualitate... Gîndul la acest bilet îl copleşi cu atîta forţă, încît se repezi într-un suflet pe scară în sus, descuie uşa şi năvăli în casă, lăsînd inelul cu chei să atîrne afară în broască.

Nu era nici un bilet. Nici pe masa din sufragerie, unde se afla binecunoscuta scrumieră de lemn în chip de barcă lucioasă cu cap de lebădă, nici în dormitor pe pat, unde nu era decît o saltea în dungi şi o pernă neînfă- ţată, cu cîţiva fulgi ieşiţi printr-o cusătură.

Dulapul era încuiat. Sinţov trase de mînerul uşii, dar dulapul nu se deschise. Pretutindeni, pe duşumea, pe scaune, pe masa neacoperită, se aşternuse un strat gros de praf. În sufragerie, vîntul zgîlţîia un oberliht cu gea-mul crăpat; Sinţov închise ferestruica şi se aşează pe un scaun, trîntindu-şi greu pe masă mîinile mari şi slăbite.

Toate cîte le îndurase el — ca şi toţi cei alături de care străbătuse cu atîta fermitate drumurile războiului, începînd de la Moghiliov — aveau sau nu aveau rost, în funcţie de o singură şi simplă întrebare: vom învinge, sau nu vom învinge în încleştarea aceasta începută atît de tragic pentru noi? Nu numai în lista oamenilor ţinută de el şi predată lui Şmakov lîngă Elnea după ieşirea din prima încercuire, ci chiar în sufletul său era înscris pomelnicul tuturor sacrificiilor, făcute de cele mai multe ori fără nici o şovăială sub ochii lui de către oamenii care făureau victoria cu preţul vieţii lor. Iar acum, sub ochii lui, aici la Moscova, în dreptul acestei lungi liste însîngerate, se punea un imens semn de întrebare, negru şi uriaş ca însăşi nenorocirea!

Poate că dacă ar fi fost în altă stare, nici n-ar fi identificat posibilitatea îngrozitoare a pierderii Moscovei cu posibilitatea unei înfrîngeri definitive şi a sfîrşitului a tot ce există. Dar acum, în starea în care se afla, sufletul lui putea fi asemuit cu o luntre în care se încărcaseră într-una atîtea poveri, încît pînă la urmă începuse să se scufunde. Şi, peste toate, casa asta pustie şi mută: nici soţie, nici copil, nici tată, nici frate — nimeni!

Cheia casei i-o aruncase un om care pleca din Moscova pentru că a doua zi — aşa credea omul acela — aici în Moscova urmau să intre nemţii. Şi omul acela fugea din Moscova — cu siguranţă că pleca fără ordin. Sinţov putea să şi jure că aşa este —, dădea bir cu fugiţii, deşi avea un gît de bivol şi două mîini puternice, tocmai bune să mînuiască o puşcă...

Nu, Sinţov nu invidia pe acest bivol dornic să se salveze, dar faptul că el unul nu avea în buzunar carnetul de partid, că nu putea să se ducă nici pînă la a treia stradă, la raionul de partid, unde îşi primise odinioară carnetul roşu, şi să spună: „Eu, comisarul Sinţov, am venit să apăr Moscova, daţi-mi o puşcă şi spuneţi-mi unde să mă duc!” — imposibilitatea de a face asta îl strivea.

Se gîndea cu nemăsurată suferinţă la acest lucru, pînă cînd deodată, da, chiar aşa, deodată, cum se întîmplă adesea cu cele mai importante gînduri din viaţa noastră, îi fulgeră prin minte: ,,Şi de ce n-aş putea? De ce? De ce nu m-aş putea duce la raionul de partid să spun: «Eu, comunistul Sinţov, vreau să apăr Moscova!»? De ce să nu pot spune asta? Am încetat să fiu comunist? Bivolul acela din camion îndrăzneşte să se numească membru de partid, iar eu am încetat să mai fiu comunist? Chiar dacă n-am fost crezut, chiar dacă mulţi nu mă vor crede nici de acum încolo, eu însă o ştiu, ştiu bine cine sînt! Ştiu doar foarte bine că n-am încetat nici o clipă să fiu comunist! Şi atunci, de ce mă tot gîndesc să mă duc la secţia specială, la redacţie, la comisariatul militar, dar ezit să mă duc la raionul meu de partid, acolo unde am fost primit în rîndurile partidului? Cine poate să-mi interzică de a mă duce acolo? Cui i s-a dat acest drept? Şi, mai cu seamă, cine mi-a luat mie dreptul de a mă duce?”

Se ridică de la masă, dar simţi cum îl cuprinde ameţeala. Se duse totuşi la bucătărie şi, pe întuneric, cotrobăi multă vreme prin rafturi, pînă cînd, spre norocul lui, găsi o jumătate de

pîine, tare ca un pesmet. Se apropie de chiuvetă şi încercă dacă curge apa. Curgea. Sprijinindu-se cu umărul de perete, începu să moaie pîinea sub şuviţa de apă şi să mestece lacom una cîte una bucăţile muiate, care se fărîmiţau între degete.

Mesteca ultima bucată de pîine, cînd afară bufni prima salvă a tunurilor antiaeriene. Pe geamul necamu-flat sclipi dunga albă a unui proiector; explozia unei bombe zgudui casa. Sinţov închise robinetul şi, ascul- tînd bubuitul antiaerienei, se întoarse iarăşi cu gîndul la lucrul cel mai înspăimîntător, la care mai chibzuise de atîtea ori în ziua aceea şi în faţa căruia pînă şi pro-pria lui nenorocire i se părea cu totul neînsemnată: „Oare-i adevărat că nu-i vom mai putea opri, că vom pierde Moscova?!”

— Plec chiar acum! îşi spuse în şoaptă, gîndindu-se la raionul de partid, dar, vrînd să se dezlipească de perete, simţi că nu va fi în stare să ajungă pînă acolo; trebuia neapărat să se întindă pentru o clipă. Să se odihnească, şi apoi să plece. Sprijinindu-se cu palma de pe-rete, se tîrî pînă în dormitor, se apucă de bara nichelată şi rece a patului şi se prăvăli grămadă pe salteaua goală.

— Mă odihnesc puţin şi plec, şopti el cu îndărătnicie. Doar un sfert de oră să stau întins, şi pe urmă plec...

Cînd Maşa începu să-i zgîlţîie, Sinţov, fără să se fi trezit încă, se întoarse şi gemu, la început răguşit şi ameninţător, pe urmă însă atît de jalnic, încît Maşa simţi că i se frînge inima. Acum ar fi fost gata să mai stea chiar şi o oră, tot aşa aplecată deasupra lui, fără să-ncerce a-l mai trezi. Sinţov însă începuse să se trezească. Din străfundul fiinţei sale frînte de osteneală se înălţa o senzaţie care nu-l mai lăsa să doarmă. Pe jumătate adormit încă, se suci într-o rînă, desfăcu larg braţele, şi le lăsă grele pe umerii Maşei, o îmbrăţişă strîns şi, brusc, de parcă l-ar fi lovit cineva, deschise ochii. În ochii lui nu era nici somn, nici mirare, ci doar fericire, o fericire atît de nemăsurată, cum în toată viaţa ei, nici pînă atunci şi nici de atunci încolo, Maşei nu i-a mai fost dat să vadă în ochii nimănui.

Să-l fi pus cineva pe Sinţov să se gîndească şi o sută de ani ce bucurie sau noroc şi-ar dori el tot n-ar fi putut cere o altă bucurie mai mare decît chipul acesta drag, scăldat în lacrimi şi lipit de obrazul lui. Întreaga urgie a atîtor zile şi a celei mai

chinuitoare din toate — cea de astăzi — pieri deodată, alungată departe, la mii de poşte. Acum iarăşi nu se mai temea de nimic.

O luă de umeri şi, înălţîndu-i faţa spre a sa, îi zîmbi. Zîmbetul lui nu trăda nici suferinţă, nici jale, era cel mai obişnuit zîmbet al lui, cel dinainte. Iar Maşa, privind chipul îngrozitor de schimbat şi de slă- bit al soţului său, îşi spuse că înfăţişarea lui, care o speriase în aşa hal în prima clipă, încă nu înseamnă nimic.

Cu elanul neraţional al clipei şi cu toată sinceritatea de care era capabilă propria ei inimă, străină de orice şovăială, Maşa se grăbi să-şi explice tot ce s-a întîm- plat cu el, cam în felul următor: Sinţov comanda un detaşament de partizani şi a fost chemat de urgenţă, cu

avionul, la Moscova. De ce era neapărat comandant de partizani, de ce anume a fost chemat tocmai el, şi încă adus cu avionul, Maşa nu s-a întrebat. Chiar în ajun li se povestise la şcoală că nu demult au fost aduşi la Moscova cu avioanele, din spatele frontului duşman, mai mulţi comandanţi de detaşamente de partizani, şi de-a dreptul de la aerodrom, aşa cum se găseau, au fost duşi să raporteze.

Unde şi ce n-a fost Sinţov în gîndurile ei în aceste cîteva luni?! Acum însă, explicîndu-şi în acest fel apariţia lui neaşteptată, nu-l mai vedea decît aşa, şi nicicum altfel.

Sinţov îi dădu drumul şi se sprijini de perete. Orice mişcare îi cerea mari sforţări, o paloare bruscă îi cuprinse obrazul.

— Ce ai la cap, eşti rănit? întrebă Maşa.

Încordîndu-se ca să reziste durerii, el îşi scoase cu amîndouă mîinile căciula. Dar de data asta pansamentul nu se lipise de ea, şi Sinţov nu simţi nici o durere, de aceea, privindu-l drept în ochi, Maşa îl crezu că n-are decît o simplă zgîrietură.

— Nu vrei să te pansez eu?

Sinţov spuse că nu-i nevoie. Acum două zile fusese pansat după toate regulile artei şi era mai bine să nu umble la pansament.

— Ce-i cu mama şi cu Tania? întrebă el şi, înainte ca Maşa să-i răspundă, descifră totul pe chipul ei: Maşa nu ştie nimic, nimic decît ceea ce ştiuseră amîndoi, atunci în iunie, cînd şi-au luat rămas bun în Gara Bielorusă.

Sinţov n-o mai întrebă altceva — ce era să mai întrebe? Se mulţumi doar să tacă multe minute în şir şi să-i strîngă mîinile într-ale lui, ca atunci prin grilajul gării în ultima clipă înainte de despărţire...

Maşa slăbise, îşi tunsese mai scurt ca înainte părul, şi în uniforma ei militară, cu gulerul bluzei mult prea larg pentru gîtul ei, se transformase din nou dintr-o femeie cum era, într-o fată, şi nici măcar în acea fată dinainte de căsătorie, ci în fetiţa tînără de tot pe care Sinţov o condusese odinioară, cu şase ani în urmă, la plecarea ei în Orientul Îndepărtat.

— Te-ai înrolat totuşi în armată, spuse el într-un tîrziu.

— M-am înrolat.

— Eram sigur. Nici nu mă aşteptam să te găsesc aici.

— Înseamnă deci că însuşi dumnezeu ne-a adunat laolaltă, spuse Masa cu ardoare.

— De cînd te-ai făcut aşa bisericoasă? încercă el să glumească, dar ea nici nu băgă în seamă gluma lui.

— Nu zău, continuă Maşa cu aceeaşi ardoare. Eu sînt învoită doar pînă mîine dimineaţă. N-am mai fost acasă de mai bine de-o lună. Şi cînd te gîndeşti că şi tu, şi eu, exact în aceeaşi zi...

— Înseamnă că trebuia neapărat să ne vedem, spuse Sinţov, şi pe chipul lui istovit apăru un zîmbet blînd, atît de bine cunoscut, zîmbetul omului mai vîrstnic care ştie cu mult mai multe decît ea. Nu te mai mira. Spune-mi mai bine: de ce ai venit, de ce n-ai fost acasă o lună întreagă, şi pe unde eşti, ce treabă faci?...

Maşa schiţă o slabă încercare de împotrivire: tot ce făcuse ea în acest răstimp nu era prea interesant. Dar Sinţov îi apucă încetişor mîinile de la încheietură şi o strînse blînd, dar autoritar.

— Am să-ţi povestesc totul, dar e o istorie lungă. Spune-mi tu întîi, pe scurt, barem în două vorbe: unde faci serviciul? N-ai fost încă pe front?

Maşa îi privi obrazul slab şi ostenit, creţurile necunoscute ei de la colţul gurii cu buze crăpate, zăbovi asupra ochilor, în care desluşi de asemenea ceva nou — ce anume nu-şi dădu seama —, ceva care nu exis-tase înainte, şi pricepu că trebuie sau să nu-i spună nimic, sau să-i spună absolut totul. Zgîrcindu-se la cuvinte, pentru că i se părea mai important ca orice să-l spele şi să-l culce cît mai curînd, Maşa îi povesti pe scurt despre ea, încîlcind dintr-o dată toate instrucţiunile severe ce li se dăduseră la şcoală de a nu spune nimănui nimic, în nici o împrejurare... La drept vorbind, atunci ea nici nu se gîndi la lucrul acesta, căci atît împrejurările în care se pomenise, cît şi omul căruia i se destăinuia nu puteau fi prevăzute în nici un fel de instrucţiuni.

Sinţov o asculta, continuînd să-i ţină mîinile într-ale lui şi simţind de fiecare dată tresărirea mîinilor ei cînd, în cursul povestirii, ea încerca să facă vreun gest. Maşa îi povesti totul, afară de două lucruri: că va fi paraşutată chiar peste cîteva zile şi că la ora şapte dimineaţa precis o va aştepta un camion în colţul străzii Pirogov.

Sinţov o asculta fără să-şi schimbe expresia feţei, cel mult dacă i se accentua paloarea. Dacă ar fi auzit toate acestea cu trei luni în urmă sau, cu atît mai mult, înainte de începerea

războiului, cu siguranţă că s-ar fi îngrozit de cele ce o aşteptau pe Maşa şi i-ar fi spus asta pe faţă, fără să se teamă nici că ar putea-o jigni, nici că s-ar putea certa cu ea... Acum însă, după cîte îndurase, deşi sufletul îi era copleşit de nelinişte pentru ea, nu se simţea în drept să-i spună nici un cuvînt. Văzuse în încercuire femei care făceau lucruri nu mai puţin primejdioase ca acelea pe care urma să le facă Maşa. De ce n-ar avea şi ea dreptul să le facă? Doar pentru că pe acele femei nu le iubea, iar pe ea o iubeşte?

— Cine ştie, spuse el îngîndurat, reuşind să se stăpînească, după ce Maşa termină de vorbit şi ridică spre el ochii neliniştiţi. Poate că acolo, undeva, de partea cealaltă a frontului, ai să întîlneşti pe tata sau pe fratele meu...

— Crezi că n-au apucat să plece din Veazma? întrebă ea.

— Cred că nu, răspunse el cu un glas gîtuit: prea îl tulburaseră amintirile stîrnite de întrebarea ei. Cred că nu, repetă el. Ca şi mulţi alţii. Îşi apropie obrazul de faţa ei şi spuse încet şi liniştit, cum vorbeşti cu un copil mic: Probabil că tu tot nu-ţi poţi închipui încă pînă la capăt toate aceste lucruri. Asta nu se întîmplă numai cu tine şi cu mine, ci cu milioane de oameni. Este rezultatul războiului şi nu poate fi îndreptat decît prin război.

Pe faţa lui pîlpîi o clipă o expresie de cruzime, pe care Maşa nu i-o cunoştea.

— Eşti foarte obosit? întrebă Maşa.

Sinţov închise ochii şi-i deschise din nou.

— A fost greu?

Sinţov înclină uşor capul — iar îl prinsese ameţeala şi căuta să şi-o biruie.

— Cînd ai sosit la Moscova, astăzi? Cu avionul? întrebă Maşa în şoaptă, i se păruse că, închizînd ochii, el îşi aminteşte de ceva, şi se temea să-i tulbure gîn- durile.

Şi pentru că ea vorbise în şoaptă, cît şi din pricina ameţelii, Sinţov nu mai auzi ultimele cuvinte: „cu avionul", care l-ar fi mirat, ci numai cuvîntul precedent: „astăzi", şi dădu afirmativ din cap.

— Am să te ajut să te dezbraci, am să te spăl şi am să te culc, spuse Maşa. Şi, speriindu-se ea însăşi de vorbele „am să te spăl", ca nu cumva să i se pară că i-ar fi mai puţin drag aşa murdar cum era în clipa aceea, îi apucă impetuos mîna grea, plină de vînătăi şi zgîrieturi şi i-o sărută fierbinte de cîteva ori în şir.

— Hai să ne spălăm, vrei? întrebă ea, ridicînd ochii spre el.

Iar el ce era să spună?

— Da, bine, fireşte că vreau! Ce şi-ar mai fi putut dori decît ca aceste mîini gingaşe, mici şi puternice, la care se gîndise de atîtea ori în acest răstimp, să-l dezbrace, să-l spele şi să-l culce?

— De cum te-am văzut, am şi pus apă la încălzit, spuse Maşa.

— De cum m-ai văzut, ai şi pus apă la încălzit? Uite ce chibzuită eşti! surîse Sinţov.

— Nu sînt chibzuită, răspunse ea, sînt pur şi simplu dornică să te ajut, îmi pari foarte slăbit.

— Da, foarte slăbit, spuse Sinţov şi, apucîndu-i mîna mică şi curată în palma sa mare şi murdară, simţi nevoia să i-o strîngă pînă la durere.

— O, am şi uitat! Poate că ţi-e foame? întrebă ea.

— Nu, deocamdată nu, răspunse el şi, uimit, îşi dădu seama că într-adevăr acum nu-i este foame de loc. Tu du-te la bucătărie, am să mă dezbrac şi am să vin şi eu. Apoi, zărind prin uşa deschisă mantaua Maşei, aruncată pe masa din sulfragerie, adăugă: Doar să-mi arunci mantaua ta, să mi-o pun pe umeri.

După ce Maşa îi aduse mantaua, Sinţov o petrecu din ochi pînă ieşi din cameră, apoi îşi lăsă jos picioarele şi începu sa-şi scoată cizmele.

Apoi stătu multă vreme cu picioarele în ligheanul cel mare de tablă, şi Maşa îl spălă cum îşi spală mamele copiii, cum spală bătrînele îngrijitoare din spitale pe soldaţii bolnavi sau răniţi.

În timp ce-l spăla, Maşa observă cele două cicatrice albe de pe şold.

— Ai fost rănit? întrebă ea încet, şi înţelese după mişcarea capului său: da, fusese rănit.

— Dă-mi te rog o cană cu apă, ceru el, după ce Maşa, susţinîndu-l de subsuori, îl conduse ca pe un bolnav pînă la pat şi-l aşeză.

Pînă să-i aducă apa, el se culcă. Cearşafurile erau curate, mai păstrau cutele de la călcat, iar peste ele, pe lîngă pătură fusese întinsă şi mantaua Maşei. Sinţov pipăi cu buricele degetelor cămaşa curată de pe el, apoi o mirosi: după ce stătuse cîteva luni închisă în dulap împreună cu rufele Maşei, cămaşa de pînză mirosea a apă de colonie, binecunoscuta apă de colonie a soţiei sale. O altă cămaşă de-a lui înlocuia faţa de pernă.

Maşa îi aduse cana cu apă şi, în timp ce Sinţov bea, închise uşa şi ridică storul de la fereastră, apoi, luîndu-i cana din mînă, se dezbrăcă repede, se întinse alături de el şi se înveli înfrigurată.

— De ce nu dormi? Eşti atît de obosit, o simt!

— Sînt obosit, dar nu pot dormi.

— De ce te aşezi?

— Aşa mi-e mai uşor să vorbesc. Trebuie, vreau să-ţi povestesc totul...

— Mai tîrziu. Acum mai bine culcă-te. Eşti obosit. Mă şi tem, prea eşti obosit. Poate că te supără proiectoarele? Stai să mă scoli să trag storul...

— Nu mă supără nimic.

— Bine, atunci acoperă-ţi umerii. Ia mantaua. O să-ţi fie frig. Vrei neapărat să şezi?

— Da... Nici nu ştii ce însemnează pentru mine să te văd astăzi...

— De ce crezi că nu ştiu?

— Nu, nu ştii. Pînă n-am să-ţi povestesc prin cîte am trecut, n-ai să poţi înţelege. Abia după ce-am să-ţi povestesc ai să înţelegi. Nici nu-ţi poţi închipui ce recunoştinţă îţi port în clipa asta.

— Recunoştinţă? Pentru ce?
— Pentru că mă iubeşti.
— Ce prostie! Parcă poţi fi recunoscător pentru asta?
— Da, poţi fi recunoscător.

Maşa simţea că mai este tulburat şi pentru alt motiv decît de revederea lor, dar nu putea să-şi dea seama pentru ce anume. Ea însăşi era copleşită de recunoştinţă faţă de el pentru că era aici, lîngă ea, pentru că luptase, pentru că fusese rănit şi a rămas în viaţă, pentru că este obosit şi totuşi are aceleaşi mîini blînde şi puternice ca odinioară, pentru că o iubeşte tot ca odinioară... Pentru toate acestea laolaltă îi era recunoscătoare... Dar de ce să-i fie el recunoscător, asta chiar că nu putea pricepe. Că doară nu pentru că-i sărutase mîinile şi-i spălase picioarele, nu pentru că-l iubeşte ca şi înainte sau şi mai mult?... În definitiv, totul era aşa de firesc, cum ar putea fi altfel?

Sinţov simţea într-adevăr o recunoştinţă nemăsurată pentru tăria iubirii ei şi pentru că, simţind iarăşi această tărie, era în stare să-i povestească despre toate lucrurile care-i chinuiau sufletul atît de amarnic, încît i se părea că sufletul lui trage să moară.

Sinţov inspiră adînc şi zîmbi pe întuneric, de parcă prin acest zîmbet şi-ar fi luat rămas bun de la tot ce fusese blînd şi gingaş între ei în noaptea aceea. Ea nu-i văzu zîmbetul, dar îl simţi şi întrebă:

— Zîmbeşti? Cui zîmbeşti?
— Ţie.

Şi pe dată, devenind grav, îi mărturisi că pentru el cel mai preţios lucru este credinţa şi sprijinul ei în această clipă grea a vieţii sale.

— De ce grea?

— Grea, repetă el. Şi, fără veste, o întrebă: Tu ce-ai presupus cînd m-ai văzut aici într-o bluză străină, cu scurta asta vătuită pe mine? Ai socotit probabil că vin de la partizani? Nu?

— Da.

— O, nu, e ceva cu mult mai rău. Şi repetă: Da, mult, mult mai rău!

Maşa tresări şi se încordă toată. El crezu că-l va întreba ce înseamnă toate acestea. Dar ea nu întrebă nimic. Se săltă doar şi se aşeză în pat, ca şi el. În tot cursul povestirii lui, Maşa fu

scuturată de un tremur interior, în timp ce el, dimpotrivă, vorbi tot timpul cu un glas egal, reţinut, pe care, dacă l-ar fi cunoscut mai puţin, l-ar fi putut considera cît se poate de calm.

Deşi îi era foarte greu, Sinţov povesti totul pe rînd, de la început, cu de-amănuntul, pentru că altfel ea nu l-ar fi înţeles.

Îi povesti despre noaptea de lîngă Borisov şi despre ostaşul ucis; despre şoseaua Bobruiskului şi moartea lui Kozîrev; despre luptele de la Moghiliov şi despre cele două luni şi jumătate de încercuire. Îi voribi despre tot ce văzuse şi gîndise: despre marea vitejie a oamenilor şi despre uluirea lor în faţa grozăviei şi a absurdităţii celor ce se petreceau; despre dîrzenia şi neînfricarea lor, ca şi despre întrebările înspăimîntătoare care le frămîntau mintea: de ce se întîmplase aşa şi cine purta vina? Îi vorbi despre toate, fără s-o cruţe, aşa cum nici pe el nu-l cruţase războiul. Prăvăli asupra Maşei în aceste două sau trei ore tot amarul şi toată greutatea încercărilor care se prăvăliseră asupra lui însuşi în aceste patru luni, prăvăli totul deodată, fără să cîntărească nici ţăria vorbelor sale, nici măsura necunoaşterii ei, imensă, cu toate că şi Maşa ştia cîte ceva despre război din comunicate şi din ziare, cu toate că avea şi ea ochi şi urechi şi propriul său bun-simţ, care-i spunea că cele ce se petrec sînt cu siguranţă mult mai cumplite decît cele ce se spun şi se scriu în ziare. Dar ceea ce-şi imagina ea era una, iar ceea ce povestea Sinţov era eu totul alta, incomparabil mai îngrozitor, mai cutremurător.

Maşa şedea pe pat şi, ca să-şi stăpînească tremurul, strîngea în dinţi un colţ al pernei, pe care o înfăţase cu o cămaşă de-a soţului ei în loc de faţă de pernă.

Dacă Sinţov ar fi putut s-o vadă, ar fi observat că n-are pic de sînge în obraji şi că mîinile-i încleştate se lipesc cu atîta disperare de piept, de parcă l-ar implora să se

oprească o clipă, s-o cruţe, s-o lase să-şi reia suflarea. Dar el nu-i vedea faţa, căci îşi aţintise privirea în perete şi, prins cu o mînă de căpătîiul patului, iar cu cealaltă strînsă pumn, secera fără cruţare aerul din faţa sa şi vorbea, vorbea într-una, spunea tot ce se strînsese în sufletul lui de atîta vreme şi ceea ce nu avea cui împărtăşi acum decît ei.

Abia cînd Sinţov povesti despre ultima luptă, cea de lîngă Elnea, şi despre fericirea pe care o resimţise în noaptea ieşirii din încercuire, abia atunci chipul ei împietrit de încordare se destinse, şi Maşa oftă uşor. Era prima dată cînd răsufla mai lin, împăcată.

— Ce-i cu tine? întrebă el.

— Nimic, spune mai departe, şopti ea, venindu-şi în fire şi nădăjduind că de acum încolo nu va mai auzi nimic îngrozitor.

Dar lucrul cel mai îngrozitor urma abia de aici înainte, şi Sinţov, băgînd de seamă că Maşa se află la capătul puterilor, n-o cruţă nici de data asta, şi începu să vorbească despre lucrul cel mai îngrozitor şi despre el însuşi, care şade în faţa ei, aşa cum este — după ce a îndurat ceea ce a îndurat, după ce a făcut ceea ce a făcut şi n-a făcut ceea ce n-a putut face. Iar dacă după toate acestea mai trebuie totuşi să poarte răspunderea pentru soarta lui cea blestemată, apoi el va purta această răspundere oriunde şi în faţa oricui, fără să-şi plece capul. Mai cu seamă acum, după ce a revăzut-o pe ea, Maşa!

— Soartă, soartă! Puţin îmi pasă de soarta asta a mea! izbucni el deodată, ridicînd glasul înfiorat de tulburare. Puţin îmi pasă de ea, cînd văd ce-i în jurul nostru! Oricare mi-ar fi soarta, trebuie să mă duc să lupt pentru Moscova, şi gata! Ce, n-am dreptul s-o fac? Ba am! Şi pe urmă, mai este o problemă. Aici glasul i se frînse de tot, şi Maşa îşi dădu seama că acum, pentru prima oară de cînd îl cunoştea, el şi-a pierdut orice control. De ce afurisitul acela de locotenent-major, cînd am venit acolo la el şi i-am povestit totul, de ce el, care n-a văzut nimic, care n-a ucis nici un neamţ, care abia a sosit de la comisariatul militar, de ce nu m-a crezut? De ce? Doar pentru că n-a vrut să mă creadă! Am sim-ţit — n-a vrut! Şi de ce n-a vrut? De ce să nu fiu cre-zut?

— Linişteşte-te! îl rugă Maşa.

— Nu pot! strigă el şi-şi smulse din mîinile ei mîna, pe care ea voia s-o mîngîie.

Ea însă îi iertă această bruscheţe. Şi cum să nu i-o fi iertat în asemenea clipă?!

— Linişteşte-te! repetă Maşa. Acum, cînd Sinţov îşi ieşise din fire şi striga, ea deveni deodată foarte calmă, şi propriile ei întrebări, propriul ei strigăt, ce sta gata să răbufnească: de ce? cum? se retraseră undeva în adîncul sufletului...

— Linişteşte-te, spuse ea pentru a treia oară, simţind că, cu toată amara lui experienţă a războiului, în clipele acelea ea este mai puternică şi trebuie să-l ajute. Ce tot spui, dragul meu? Nu mai vorbi aşa, nu trebuie!... se porni ea să-l implore, în loc să-l contrazică. Şi duioşia ei topi parcă toată îndîrjirea, toată furia care clocotea într-însul. Sinţov se potoli, se îndepărtă de perete, se culcă încet cu faţa în pernă şi rămase aşa multă vreme, nemişcat.

Maşa îi puse palma pe umăr.

— Stai puţin, nu mă atinge! spuse el surd, fără să-şi ridice faţa din pernă. Stai să-mi vin în fire.

Maşa crezu că plînge, dar el nu plîngea.

Într-un tîrziu, se întoarse calm cu faţa în sus şi atinse uşor braţul Maşei.

— Ei, spune, acum ce să fac? întrebă el. Glasul îi era din nou egal şi potolit, ca şi cum ar fi vorbit un alt om, nu cel dinainte.

— De ce spui că nu te cred oamenii?... întrebă Maşa, în loc să răspundă direct. Spusele lui despre neîncrederea care-l înconjura o zguduiseră mai mult decît tot restul. Cum nu te crede nimeni? Dar eu?

— Iartă-mă...

— N-am spus-o pentru asta...

— Oricum, iartă-mă!

Şi tăcu. Tăcea şi ea. Sinţov credea că Maşa chibzu-ieşte asupra răspunsului la întrebarea lui: acum ce să fac? Ea însă se gîndea la altceva. Se gîndea la tot ce suferise soţul ei şi se întreba: să fi fost ea în locul lui, ar fi rezistat la toate acestea? Şi i se părea că nu, n-ar fi putut rezista. El, cel care o întreba acum ce să facă, săvîrşise multe lucruri pentru care ei, probabil, nu i-ar fi ajuns niciodată puterile. Aşadar, există unităţi de măsură diferite: una de dinainte de război, şi alta, de acum, o unitate de măsură cu totul diferită, pe baza căreia ocărăşte cu atîta amărăciune pe alţi oameni, deşi în adîncul sufletului se socoate vinovat şi pe sine însuşi. Ce mare şi grea

este deci această unitate de măsură!... Şi Maşa îşi aminti de nopţile ei fără somn, în care se gîndise la tot ce se întîmplă cu el acolo pe front; de cîte ori i se păruse ba că a căzut prizonier, ba că nemţii trag în el, ba că zace undeva, rănit, se zbate în chinurile febrei şi o cheamă mereu: „Maşa! Maşa!", că este însetat şi dinţii îi clănţăne pe buza unei căni de tablă... Şi iată că mai tot ce gîndise ea s-a petrecut aievea: a fost ţinta gloanţelor nemţeşti, a zăcut rănit, a fost prizonier, a delirat, a cerut să bea şi a strigat: „Maşa! Maşa!", s-a perpelit de sete, şi n-a fost nimeni în preajmă să-l panseze.

— Ei, de ce taci? Spune, după tine, ce-ar trebui să fac? întrebă el.

Maşa se trase spre el, îi luă capul bandajat pe genunchi şi-i spuse calm:

— Nu ştiu. Cu siguranţă că tu ştii mai bine decît mine ce trebuie să faci.

Şi într-adevăr, ea nu ştia ce să-i răspundă. Ştia însă esenţialul: el trebuie ajutat să simtă cît de mult îl iubeşte. Acesta era acum răspunsul de care avea nevoie cel mai mult. Şi Sinţov, simţind tăria sprijinului ei sufletesc, îi spuse deodată, simplu şi scurt, ce anume hotă- rîse încă înainte de sosirea ei să facă: dimineaţa se va duce la comitetul raional de partid, unde şi-a primit odinioară carnetul roşu, se va duce, va povesti totul, şi cei de acolo vor decide în privinţa lui. De temut nu se mai teme decît de un singur lucru: ca acum, în ultimul moment, să nu întîmpine cea mai stupidă piedică — să nu fie reţinut pe drum de vreo patrulă.

— Am să merg cu tine, sări Maşa, înainte de a apuca să chibzuiască şi să înţeleagă că nu poate face asta pînă dimineaţa: noaptea nu se putea circula decît cu permis special, iar la ora şapte precis va veni s-o ia afurisitul acela de camion!

— Aşadar, vrei să mă iei de mînă şi să mă conduci ca pe un copil! spuse Sinţov, zîmbind în întuneric. Bine, să ne mai gîndim.

Devenea din nou cel de odinioară — mare, puternic, liniştit.

— Am uitat cu totul un singur lucru, spuse el şi, pa- re-se, zîmbi din nou. N-ai nimic de mîncare? Sînt grozav de flămînd.

— De ce nu mi-ai spus înainte? Că doar te-am întrebat!

— Înainte nu-mi era foame. Pînă să fi venit tu, am găsit aici o coajă de pîine antebelică. Am muiat-o la robinet.

— Of, săracu de tine! şopti Maşa. Am în manta nişte pesmeţi şi o cutie de conserve, dar nici nu ştiu de care sînt.

— Ce importanţă are? rîse Sinţov. Chiar dacă-s scrumbii sărate — o să bem apoi cîte cinci căni cu apă, şi gata.

— Tu rămîi în pat, spuse ea şi-şi lăsă pe duşumea picioarele goale. Aduc eu.

— Asta-i bună! făcu Sinţov şi-şi lăsă şi el picioarele jos.

Se sculară amîndoi din pat. Ea îşi aruncă mantaua pe umeri, iar el se înfăşură în pătură, trecură împreună în bucătărie şi se aşezară la masă. Maşa scoase dintr-un buzunar al mantalei un pachet de pesmeţi, care apucaseră să se fărîmiţeze, iar Sinţov trase anevoie din celălalt buzunar o cutie mare de conserve.

— Şi eu, care mă miram ce m-o fi apăsînd atît de greu pe picioare! rîse el.

— Uitasem cu totul de ea, spuse Maşa.

Sinţov deschise cutia cu un cuţit de bucătărie. Erau conserve de carne.

Şedeau la masă unul în faţa celuilalt şi mîncau conservele, agăţînd bucăţile de carne cu vîrful cuţitului şi punîndu-le pe jumătăţi de pesmet. La urmă, Sinţov sorbi sosul rămas în cutie şi, ridicînd ochii spre Maşa, zîmbi.

— Phi, probabil că nostimi trebuie să fim, aşa cum arătăm acum! Şedem la bucătărie, unul lîngă altul, desculţi...

Căscă şi zîmbi stînjenit.

— Ştii, mi-e cam ruşine, uite, am mîncat şi, gata, mă trage la somn, parcă-s un dulău hămesit...

— Şi ce-i ruşinos într-asta? întrebă ea.

Apoi, pentru ca lui să nu-i mai fie ruşine, se grăbi să tragă o minciună, cum că şi ei i-ar fi grozav de somn.

Se întoarseră în dormitor şi se culcară aşa cum le plăcea să doarmă înainte de război: el — pe spate, cu mîna dreaptă întinsă în lături, iar ea — pe o parte, cu obrazul lipit de braţul acela mare şi puternic, care o îmbrăţişa. Dar nici nu apucară bine să se culce, şi afară, sus pe cer, începură să răbufnească una după alta, tot mai des, salvele tunurilor antiaeriene.

— Gata, s-a dus somnul, spuse Maşa necăjită, gîndin- du-se bineînţeles numai la el; ei tot nu-i era somn.

— De ce crezi? răspunse Sinţov somnoros. Ba tocmai acum o să adormim mai bine...

Şi peste un minut Maşa simţi că el adormise într-adevăr — somn adînc, de om obosit. Şi înainte se întîmpla să adoarmă aşa, dintr-o dată. Doar că înainte răsuflarea îi era mai uşoară, nu ca acum — chinuită, răguşită.

„Totuşi, nu se simte bine", îşi spuse Maşa, cuprinsă de îngrijorare.

Tot timpul cît dură alarma aeriană şi încă o oră sau două după încetarea ei, Maşa rămase în pat trează, cu obrazul lipit de braţul lui cald şi puternic, gîndindu-se mereu la cele ce-i povestise el.

N-ar fi putut spune că n-a ştiut toate acestea şi înainte, nu, multe le-a ştiut, le auzise fragmentar, dintr-a doua sau a treia sursă. Probabil însă că trebuia să afle totul dintr-o dată şi tocmai din gura acestui om, care dormea alături de ea, pentru a putea simţi întreaga povară prăvălită nu numai pe umerii lui şi ai ei, ci ai tuturor oamenilor — da, ai tuturor oamenilor —, şi tocmai acesta era lucrul cel mai înspăimîntător!

— Ce nenorocire! spuse ea tare, şi o spuse gîndin- du-se nu la el sau la ea, ci la toţi, la totul laolaltă, la război. Iar apoi, aducîndu-şi aminte de căderea Veazmei şi de ultimul comunicat, se ocări amarnic pentru că, în camion, după ce trecuseră de barieră, fusese în stare să se ascundă iarăşi sub prelată şi trecuse prin Moscova fără să se uite măcar la cele ce se petrec;în jurul ei...

„Ca o cuconiţă oarecare!"

Maşa înţelesese din cuvintele soţului ei cît de mulţi oameni căzuseră sub ochii lui în aceste patru luni, oameni care au murit gîndindu-se nu la ei înşişi, ci numai la necesitatea imperioasă de a-i opri pe nemţi. Şi cu toate acestea, nemţii luaseră Veazma şi se apropiau de Moscova, şi deci, pentru a-i opri pe nemţi, acum trebuie făcut şi mai mult decît făcuseră cei care au murit fără a reuşi să-i oprească! Şi ea, şi ea de asemeni va trebui să procedeze la fel în munca aceea care o aştepta! Se cutremură, alarmată de gîndul că povestirea soţului ei o tulburase prea mult, mai cu seamă că foarte curînd va vedea şi ea cu propriii ei ochi tot ce văzuse şi el, ba poate chiar îi va fi dat să vadă lucruri şi mai îngrozitoare, să le vadă şi să nu se cutremure!

Deodată îşi aminti că încă nu şi-a strîns lucrurile şi că trebuie să facă asta cît timp el mai doarme, ca să nu fure nici o clipă din puţinul timp cît le mai rămînea să fie împreună.

Îşi ridică uşor capul de pe braţul lui, şi el, fără să se trezească, îşi îndoi şi-şi dezdoi mîna amorţită.

Apoi se sculă, se apropie de fereastră, coborî storul, deschise uşa spre săliţă şi, nefiind încă în stare să se apuce de altceva, reveni la pat, se aşează pe mantaua ce alunecase la picioarele patului şi rămase cu privirea pironită la faţa soţului ei.

Fruntea îi era brobonită de sudoare, iar mîinile, destinse, se odihneau fără putere pe pătură. Două cute aspre, neştiute de ea, coborau de la colţurile gurii spre bărbie, neşterse nici în somn, mărturisind parcă lucruri care au pătruns cu brutalitate o dată pentru totdeauna în viaţa acestui om blînd şi nu vor mai putea fi alun-gate.

Maşa îşi aminti cu ce nepotolită ură, care o înfiorase pînă-n adîncuri, vorbise el tot timpul de nemţi, se gîndi apoi la toată noaptea asta, încă neîncheiată, şi oftă în-cet. Mîine sau poimîine va trebui să plece cu avionul în spatele frontului nemţesc, şi ea nu se putuse hotărî să-i spună soţului ei s-o păzească. Se gîndise să-i spună, dar pînă la urmă nu se putuse hotărî. Şi ar fi trebuit s-o facă, pentru că acum, acolo, în spatele frontului nemţesc, în munca de agentură, dacă îşi va da deodată seama că va avea un copil, nu va şti ce are de făcut! Şi oricît de penibil îi va fi, va trebui să spună totul comisarului şcolii. Şi asta chiar astăzi, să-i mărturisească şi să-l întrebe ce va trebui să facă în caz că bănuiala ei va deveni o realitate.

„Da, astăzi, îşi repetă ea, uitîndu-se la ceas, chiar astăzi, şi foarte curînd.”

Ceasul arăta ora şase; era timpul să se pregătească.

Deschise dulapul şi trase dintr-un colţ haina la care se gîndise mai demult că ar fi cea mai potrivită, adusă tocmai din Orientul Îndepărtat — era un palton vechi de lînă groasă, îmbîcsit de naftalină. Apoi scotoci prin rafturi şi alese o basma roasă de molii şi cîteva cămăşi de-ale mamei sale, care trebuiau scurtate şi îngustate.

Strînse totul într-o faţă de masă veche, îşi puse bocceaua pe masă şi trecu în bucătărie. Se spălă pe îndelete şi se frecă bine cu prosopul pluşat, pînă cînd pielea i se făcu roşie şi o căldură binefăcătoare îi cuprinse întreg corpul. Apoi, tot atît de agale,

îşi puse uniforma, se pieptănă pe dibuite, fără oglindă, şi privindu-şi ceasul — era şase şi jumătate —, se aşează pe pat.

— Vanea! îşi culcă lin capul cu nasul în pernă, lîngă faţa soţului său, şi-şi lipi uşurel obrazul de-al lui. Vanea!

Maşa credea că-i va fi greu să-l trezească, el însă se deşteptă îndată şi se aşează în pat.

— A! Tu erai! Şi-i zîmbi blînd, cum ştia numai el.

Apoi, văzînd-o îmbrăcată, întrebă neliniştit:

— Pleci? Unde pleci?

Ea îi explică: la ora şapte un camion o va aştepta la colţul străzii, şi ea nu poate să scape maşina aceasta, pentru că e învoită doar pînă la ora nouă.

— Deh, ştiu eu... poate chiar că-i mai bine aşa. Tu ai să pleci, iar eu am să aştept să se lumineze de-a bine- lea şi am să mă duc unde ţi-am spus ieri. Stai să mă îmbrac. Treci dincolo pentru o clipă, nu ştiu de ce, dar mă cam sfiesc de tine.

— Las' că mă întorc cu spatele, spuse ea şi se apropie de fereastră. Ridică storul şi se uită în stradă. Afară mai era întuneric.

— Sucit om mai eşti! spuse ea. Ieri nu te-ai sfiit, astăzi te sfieşti.

— Da, aşa-i, nu ştiu cum, răspunse el, îmbrăcîndu-se.

Bocăni apoi cu cizmele pînă-n bucătărie, iar ea rămase la fereastră, ascultîndu-l cum se spală acolo, sub robinet, stropindu-se zgomotos.

— Gata, spuse el, întorcîndu-se în cameră şi întin- zînd prosopul ud pe bara nichelată a patului. Acum, orice s-ar întîmpla cu mine, de voi fi crezut sau ba, de m-or trimite pe front sau, în cel mai rău caz — aici Sinţov făcu o sforţare vădită, dar vocea lui rămase calmă —, chiar dacă nu mă vor trimite pe front, dă-mi totuşi adresa ta. Am să-ţi scriu ce am făcut.

Maşa se pierdu cu firea: ce să-i răspundă? Să-i spună că mîine sau poimîine va pleca? N-ar fi vrut să i-o spună. Să nu-i răspundă de loc? Nici asta nu putea.

— Cît ai să mai rămîi acolo, la şcoală? întrebă el, şi ochii îi lunecară spre bocceaua de pe masă. Ce-i asta?

— Haine. Mi-am strîns cîteva lucruri, de aceea am fost învoită, răspunse Maşa, nemaiavînd răgaz să născocească o minciună.

— A-a... Acum înţeleg. Aşadar, azi-mîine?

Maşa dădu din cap afirmativ.

— Lasă-mi totuşi adresa. Ce-aveţi acolo, cutie poştală, sau oficiu poştal militar?

Rupse un colţ al ziarului îngălbenit de pe prichiciul ferestrei, însemnă pe hîrtie cu un capăt de creion găsit pe bufet numărul cutiei poştale, ascunse hîrtia în buzunarul bluzei şi surîse amar:

— E singurul meu act de identitate la ora actuală.

Apoi, după un minut de tăcere, vrînd s-o liniştească, adăugă:

— Poate că acolo, la raionul de partid, am să reuşesc să aflu adresa lui Serpilin, ţi-am vorbit despre el.

Maşa încuviinţă din cap.

— Doar să fie în viaţă şi să se mai afle la Moscova. În acest caz, situaţia mea s-ar uşura simţitor. N-o să mă mîngîie el pe creştet pentru că m-am pomenit la Mos-cova, aşa netam-nesam, dar pentru trecut cred că o să-mi dea totuşi o referinţă. Acum orice mărturie e preţioasă pentru mine.

— Nici nu pot să-mi închipui că ar putea cineva să nu te creadă, spuse Maşa.

— Ba eu pot să mi-o închipui foarte bine, răspunse el şi o privi ţintă cu ochii lui îmbătrîniţi, oarecum ciudaţi: şi blînzi, şi întărîtaţi în acelaşi timp. Apoi, evitînd să mai discute despre sine, aduse vorba despre fratele ei: Unde e Pavel? Tot la Cita?

— Da. Mi-a scris nu demult.

— Turbează că nu poate pleca pe front?

— Turbează... Ascultă, Vanea, spuse Maşa, simţindu-l din nou mare şi puternic, iar pe ea mică şi slabă. Spune, ce va fi cu Moscova?

— Nu ştiu, răspunse el. Nu pot judeca limpede, n-aş vrea să mint, şi nici nu-mi pot închipui ce va mai fi aici. Dar nici să nu te gîndeşti că am putea pierde răz-boiul! Iar dacă te-ai gîndit vreodată la asta, scoate-ţi-o din cap! Tot ce ţi-am povestit e adevărat. Şi cu toate acestea, ţi-o afirm: războiul nu-l vom pierde! Orice s-ar întîmpla!

O spuse cu multă convingere şi tărie, şi poate şi cu oarecare nelinişte pentru Maşa, îngrijorat că spusele lui i-au clătinat încrederea în victorie.

— Şi eu am aceeaşi credinţă, spuse Maşa, uitîndu-se drept în ochii lui. Am vrut doar să mă verific.

Şi deodată chipul ei deveni preocupat, înstrăinat parcă, lucru pe care Sinţov îl observă imediat.

— Ce-i cu tine?

— A sosit maşina, am auzit-o.

Îşi puse în grabă mantaua, căută în jur, îşi trecu mîna pe tăblia mesei, găsi lanterna, şi-o înfundă în buzunarul mantalei şi abia apoi, cu căciula trasă pe cap, se repezi la Sinţov, se strînse la pieptul lui şi rămase aşa un minut întreg fără să poată spune o vorbă.

Iar el, în răstimpul acesta, strîngînd-o în braţe, uită absolut tot ce era legat de propria sa persoană, toate necazurile sale trecute şi viitoare. Nu mai trăia în el decît simţămîntul unei neţărmurite griji pentru Maşa, teama că ea pleacă acolo, la nemţi, că asta se va în-tîmpla foarte curînd şi că nici o forţă din lume nu-i va îngădui să afle ce este cu ea, nu-i va permite s-o ajute cît de puţin...

— N-ai vrea să mă conduci pînă la camion? întrebă Maşa, dezlipindu-se de el. E chiar aici, în colţul străzii.

— Nu, spuse el. Nu vreau să mă vadă nimeni din tovarăşii tăi. Şi în general nu trebuie să spui nimănui că m-ai întîlnit. Mai tîrziu, după ce voi fi îndurat ce mi-e scris şi mă voi face iarăşi om, cum se zice, ai să poţi vorbi, dacă vei crede de cuviinţă, dar pînă atunci nu trebuie. Slujba voastră e foarte delicată. Te-ar putea opri... din cauza unui soţ ca mine...

„Măcar de-ar opri-o!" gîndi el, dar peste o clipă alungă departe de sine acest gînd.

— Nu vorbi aşa!

Sinţov o mai îmbrăţişă o dată, o sărută, şi-i dădu drumul din braţe, ba chiar o şi îmbrînci uşurel spre uşă. Maşa îşi înşfăcă bocceaua şi, fără să se întoarcă măcar, ieşi în săliţă. Dar cînd fu lîngă uşă, el o ajunse dintr-un salt, o răsuci cu faţa spre el şi întrebă şoptit:

— Spune, încotro pleci? Barem să-mi pot închipui pe unde te afli.

— În raionul Smolensk, spuse ea.

— Fii prudentă, şopti el febril, înecîndu-se. Fii şi- areată ca o vulpe, ca un drac, ca un diavol să fii, numai să nu le cazi în gheare! Te implor! M-auzi tu? Te implor! Nu mai vreau nimic altceva, nimic nu mai are importanţă... totul e neînsemnat... nu mai vreau nimic altceva, doar tu să-mi rămîi nevătămată. Mă înţelegi?!

O scutura de umeri, ca apucat, şi-i repeta iar şi iar vorbele care în alte împrejurări li s-ar fi părut amîn- durora fără noimă.

Într-un tîrziu se schimbă deodată la faţă, zîmbi, îi întinse mîna, aşteptă pînă cînd ea şi-o puse pe-a ei în palma lui mare şi i-o strînse cu duioşie şi cu putere, dar nu dureros.

— La revedere, Maşa! Maşa mea micuţă... Maşa, Maşa...

Şi, lăsîndu-i mîna, se întoarse brusc şi reintră în odaie.

Maşa ieşi pe palier, trînti după sine uşa de la intrare şi coborî în fugă scara.

Ajunsă în curte, din mers ridică fără voie ochii spre fereastra lor. Fereastra era larg deschisă. Şi în zorile cenuşii care abia începeau să se reverse, ea desluşi chipul soţului său. El nu-i făcea semne cu mîna şi nici nu-i striga nimic. Stătea la fereastră şi privea mut în urma ei...

La ora zece, în dimineaţa aceleiaşi zile, Maşa intra în biroul micuţ de lîngă cabinetul şefului şcolii. Aghiotantul nu era în birou: ieşise cine ştie unde. Maşa aşteptă cîteva minute, suspină adînc, îşi îndreptă bluza şi bătu la uşă.

— Intră! răzbătu un glas din cabinet.

Maşa intră, închise uşa capitonată şi vorbi aşa cum se obişnuise să vorbească în ultimele trei luni petrecute la şcoală:

— Tovarăşe colonel, permiteţi-mi să raportez!

— Bună ziua, Artemieva, spuse omul de la birou, ri- dicîndu-şi ochii de la hîrtiile din faţa sa. Ce te-aduce la mine?

— O chestiune personală, tovarăşe colonel.

— N-ar fi mai bine să te adresezi comisarului şcolii?

— Comisarul e plecat la Moscova, tovarăşe colonel, iar ceea ce am să raportez e urgent.

— Atunci, şezi jos şi aşteaptă; şi şeful şcolii, colo-nelul Şmeliov, se cufundă iarăşi în hîrtiile sale.

— Poate că vă stingheresc, tovarăşe colonel? Am să aştept afară.

— Dacă mă stinghereai, ţi-aş fi spus-o, răspunse Şmeliov, fără să-şi ridice ochii de pe hîrtii, şi Maşa se aşeză pe scaun, lîngă perete, şi începu să aştepte.

Colonelul Şmeliov era un om nou la şcoală. Cu o săp- tămînă în urmă, şeful cel vechi dispăruse, cum se spunea pe la ei — plecase cu avionul într-o misiune specială —, iar a doua zi se prezentase acest Şmeliov, venit de-a dreptul din spital, unde

zăcuse grav rănit, şi se pornise să colinde repede şi uimitor de sprinten coridoarele şcolii, şontăcăind în cîrje şi încercînd să calce cît mai apăsat pe piciorul rănit.

Chiar de-a doua zi îi uimise pe elevi cu neobişnuita lui memorie a numelor şi figurilor, dar în general, în pofida acestei însuşiri, nu prea îi plăcuse Maşei; după opinia ei, era parcă prea vesel, vorbăreţ şi oarecum prea uşuratic pentru o misiune ca aceea pentru care se pregăteau ei. Cînd vorbea se poticnea uneori, clipea şi dădea caraghios din cap. Maşa ştia că aceste ticuri n-au nimic de-a face cu gluma, ci sînt pur şi simplu o urmare a contuziei suferite, vedea cele două ordine Drapelul Roşu prinse pe pieptul lui şi ştia că fusese rănit pe front chiar în acest război. Şi totuşi, n-o trăsese inima să se adreseze şefului şcolii cu problema ei personală. Dacă cele ce avea de spus ar fi putut suferi o amînare de-o zi măcar, ea ar fi aşteptat întoarcerea comisarului, un om cam posomorît, tăcut, care zîmbea rar şi vorbea puţin, dar îi inspira mai multă încredere.

Şedea deci pe scaunul ei, aştepta şi cerceta din ochi pe Şmeliov. Acum nu se bîlbîia, nu clipea, nu zîmbea şi nu glumea — şedea tăcut, aplecat peste birou şi scria, cu ochelarii pe nas, pe care Maşa nu-i mai văzuse la el. În chica de păr des şi creţ care-i acoperea capul se stră- vedea o cărunţeală avansată, iar faţa lui mobilă, sensibilă şi surîzătore devenise acum imobilă, trasă de oboseală şi bătrînicioasă.

Uitînd probabil de prezenţa Maşei, Şmeliov oftă adînc de două ori la rînd, se încruntă, îşi frecă fruntea cu putere, vrînd parcă să alunge cine ştie ce gînduri grele, şi continuă să scrie.

Maşa nu spusese încă nimănui că şi-a revăzut soţul. Cînd, alarmată, Niusia, care a aşteptat-o lîngă autocamion, o întrebase ce s-a întîmplat eu ea, Maşa nu-i spusese decît că o roagă să nu-i pună nici o întrebare.

Nici acum nu-şi revenise pe deplin, şi era bucuroasă că are de aşteptat, că Şmeliov i-a dat acest răgaz.

Şeful şcolii termină de scris, lipi plicul, sună să-şi cheme aghiotantul, îi ordonă să predea plicul maiorului Karpov, locţiitorul şefului şcolii, şi să-i transmită să plece, conform ordinului anterior.

Din cauza situaţiei tot mai grave a frontului din preajma Moscovei, maiorul Karpov primise ordinul să ia în primire un local de rezervă pentru şcoală, la una din staţiile de cale ferată

de pe linia Moscova-Gorki. Maşa nu putea să ştie încă nimic despre acest lucru, dar Şmeliov se ocupa de deplasarea şcolii încă din ajun şi era într-o dispoziţie cît se poate de proastă.

— Aşază-te aici, mai aproape, Artemieva, spuse el după plecarea aghiotantului şi-şi mută din dreapta în stînga fotoliului cîrjele sprijinite de masă. Maşa îşi trase scaunul mai aproape şi se aşeză. Acum te ascult.

Şmeliov îşi mişcă scurt capul şi clipi din ochiul stîng, dar tresărirea aceasta nu mai era veselă, ca de obicei, ci a unui om obosit şi morocănos parcă.

— Ieri am fost învoită la Moscova şi m-am văzut cu soţul meu... începu Maşa.

— Soţul dumitale se cheamă Sinţov, nu? întrebă Şmeliov, încruntîndu-şi uşor fruntea. Ivan... Ivan...

— Petrovici, îl ajută Maşa, coborînd glasul.

I se păruse că Şmeliov a aflat despre Sinţov un lucru îngrozitor, pe care ea încă nu-l ştia.

— E lucrător politic, a plecat pe front, n-ai avut pînă ieri nici o ştire de la el, iar acum l-ai revăzut; deci s-a întors la Moscova...

— Da, s-a întors, spuse Maşa chinuită, încereînd să ghicească ce lucru neştiut nici chiar de ea ştie acest om despre Sinţov.

Dar Şmeliov nu ştia decît ceea ce putuse afla din dosarul Maşei, dosar care, împreună cu alte două, aştepta acum în sertarul de sus al mesei lui. Trei elevi ai şcolii urma să fie lansaţi în spatele frontului german chiar în noaptea aceea şi, înainte de a sta de vorbă cu fiecare din ei în ajunul lansării, el mai răsfoise o dată dosarele lor.

— Aşadar, ţi s-a întors bărbatul. Şi?

Tînăra femeie, cu chip de fată încă tînără de tot, pa-lidă şi hotărîtă, nu semăna de loc cu un om care ar putea cere să nu mai fie trimis nicăieri doar pentru că i s-a întors soţul acasă. Dar dacă nu pentru asta venise, atunci de ce, în pofida văditelor sale sforţări de a se stăpîni, continua să fie atît de tulburată?

— În primul rînd, începu Maşa cu glas înfiorat fraza pe care şi-o pregătise încă de pe drum, pe cînd se întorcea de la Moscova, ce să fac dacă acolo, după ce voi fi lansată, voi constata că o să am un copil? Ştiu că n-am dreptul acesta, dar ce să fac dacă totuşi aşa se va întîmpla?

„Aha, asta era deci, îşi spuse Şmeliov, înseamnă că totuşi s-a speriat şi nu mai vrea să plece!” Colonelul se mîndrea cu talentul său de a cunoaşte oamenii şi îi era neplăcut că s-a înşelat, îi era ruşine pentru această femeie, care fie că minţea, fie că aranjase dinadins lucrurile în aşa fel ca să se ivească această piedică.

— Aşadar, ridici problema că nu vei putea trece la îndeplinirea misiunii? o întrebă el aspru.

Maşa sări ca arsă:

— Cum v-a-ţi putut gîndi la aşa ceva, tovarăşe colonel?

— Mă pot gîndi la orice, răspunse Şmeliov, bucurîn- du-se că prima lui impresie fusese justă, iar cea de-a doua — greşită.

— Nu pentru asta am intrat voluntar aici, spuse Maşa, simţind că îi ard obrajii.

— Înţeleg foarte bine că nu pentru asta, o întrerupse Şmeliov. Acum ar fi vrut s-o ajute. Şi dacă-i aşa, dacă eşti decisă să faci lucrul pentru care te-ai pregătit, de ce mă mai întrebi pe mine? Eu nu sînt nici medic, şi nici ghicitoare.

— Vă întreb pe dumneavoastră, răspunse Maşa, po- tolindu-se puţin tocmai datorită tonului tăios adoptat de Şmeliov, pentru că m-am gîndit că asta ar putea să mă stingherească acolo. Ce să fac în acest caz? Spune- ţi-mi, şi am să fac tot ce se cuvine.

— Un cercetaş poate fi stînjenit de orice împrejurare, dacă se lasă dominat de împrejurări, dar aproape nici o împrejurare nu-l poate stînjeni dacă se pricepe să-şi subordoneze împrejurările. Cercetaş poate fi o femeie cu un prunc la sîn, un moşneag, un orb, un surd, un invalid, e drept că toate acestea pot acţiona împotriva noastră înşine; dar pot fi întoarse şi împotriva duşmanului. Totul depinde de om şi de dificultăţile suplimentare pe care el este gata să le ia asupra sa, în folosul misiunii sale. Am cunoscut un caz, adăugă Şmeliov după o clipă de tăcere, cînd un cercetaş a fost silit să-şi rupă piciorul pentru că era bănuit că se preface a fi şchiop.

Fără să vrea, Maşa aruncă o privire furişă asupra cîrjelor sprijinite de masă.

— Lucrul s-a petrecut de mult şi nu cu mine, se grăbi să precizeze Şmeliov, prinzîndu-i privirea. Într-un cu- vînt, în calitate de şef al şcolii eu nu acord importanţă problemei dumitale din punctul de vedere al serviciului, iar din punct de vedere particular îţi recomand să te sfătuieşti cu medicul şcolii.

Mai cu seamă că este şi femeie. Şi pentru a doua oară Şmeliov zîmbi abia perceptibil. „E un om cinstit, îşi spuse el, uitîndu-se la Maşa. O putem trimite, nu ne va vinde şi nici nu se va lăsa frîntă de greutăţi."

Colonelul socotea convorbirea încheiată. Spuse Maşei că o va mai chema o dată, în interes de serviciu, şi se pregăti s-o concedieze. Pentru Maşa însă, convorbirea abia începea. În loc să se scoale şi să plece, cum se aştepta Şmeliov, ea îi răspunse că încă nu i-a spus esenţialul.

Şmeliov se uită cu coada ochiului la ceas — timpul îi era măsurat, dar o notă deosebită din glasul acestei eleve a şcolii îl opri s-o întrerupă. Maşa îşi trase scaunul mai aproape, îşi încleştă mîinile în poală şi începu să vorbească.

Şeful şcolii ştia să asculte şi era obişnuit să nu se mire de nimic. Ştia să asculte atît de bine, încît cu un efort de voinţă izbutea să-şi reţină şi ticul nervos, atunci cînd socotea că acesta îl putea stînjeni pe vorbitor. Bineînţeles că Maşa nu-l uimi de fel cu povestirea despre Sinţov, despre soţul ei, care la început şi-a tot căutat unitatea, apoi a luptat în altă unitate, apoi a umblat luni de zile să iasă din încercuire, apoi a nimerit într-o nouă încercuire, a căzut prizonier, apoi a fugit din prizonierat, şi pînă la urmă a ajuns acasă.

Întîmplările prin nimic deosebite ale acestei istorisiri erau prea bine cunoscute lui Şmeliov, din alte istorii asemănătoare şi din propria lui experienţă de om, care, prin natura serviciului său, apucase să treacă de două ori linia frontului încolo şi înapoi.

Dar semnificaţia tragică a celor relatate de această femeie tînără din faţa lui trezea în sufletul lui Şmeliov ecouri puternice, pentru că avusese ocazia să vadă în spatele frontului vrăjmaş lucruri mai îngrozitoare decît cele auzite de această femeie de la soţul ei şi-şi amintea unele clipe nemaipomenit de grele din propria-i viaţă, clipe în care numai stăpînirea de sine şi experienţa îl ajutaseră să nu ia hotărîri greşite.

După părerea colonelului, situaţia în care se găsea soţul Artemievei era într-adevăr grea, şi pentru că la urmă n-a procedat cum s-ar fi cuvenit, nu-l puteai învinovăţi exclusiv pe el.

Dar cînd, povestindu-i cum a ajuns Sinţov la Moscova, Maşa se uită la Şmeliov cu ochi plini de speranţă, aş- teptînd de la el —

asta colonelul o înţelegea foarte bine — o confirmare că totuşi, pînă la urmă, toate se vor sfîrşi cu bine, el simţi că nu-i poate afirma asta cu sufletul senin. Da, dacă soţul ei nu va începea pe mîinile unor încuiaţi, ci ale unor oameni, aceştia îl vor trimite pur şi simplu pe front, şi el va mai avea prilejul să lupte. Dacă însă va da de vreun chiţibuşar, nu se ştie ce va ieşi. Cu asemenea specimene nu poţi şti niciodată cum se va termina totul!

Maşa vorbea şi se uita la Şmeliov; simţea o ciudată nepotrivire între acei „da-da", „sigur-sigur", cu care colonelul puncta spusele ei, şi expresia de nemulţumire pe care o lua faţa lui.

Cînd termină de povestit, el o întrebă dacă asta-i totul. Ea îi răspunse afirmativ. Atunci Şmeliov îi spuse scurt: „Bine, te poţi duce, e în regulă" — dar ea simţi că ceva nu-i în regulă. Şi el, ca şi ea, ar vrea mult ca totul să fie bine, dar nu ştie dacă va fi aşa, deşi a repetat într-una „da-da" şi „sigur-sigur".

Maşa ajunsese aproape de uşă, cînd Şmeliov o opri.

— Uite ce-i, spuse el, luînd deodată o hotărîre cu privire la tot ce chibzuise în timp ce o asculta. Poţi să nu mai povesteşti nimănui ceea ce mi-ai povestit mie despre soţul dumitale. Ţi-o spun în mod oficial. Acum eu ştiu totul şi am să ţin seamă de cele ce mi-ai spus, dar afară de mine, astăzi, nimeni altul nu e nevoie s-o mai ştie. M-ai înţeles?

Maşa n-a înţeles prea bine de ce-i spusese asta, dar a răsuflat uşurată că nu va mai trebui să repete nimănui acest of al ei.

— Am înţeles, spuse ea.

— La ora şaptesprezece să vii la mine împreună cu instructorul grupului vostru. Eşti liberă! spuse Şmeliov.

Maşa ieşi, lăsîndu-l singur. În uşă apăru aghiotantul.

— Aşteaptă, îl rugă Şmeliov; era tulburat şi voia să rămînă cîteva clipe singur.

Colonelul aproape că nu ştia ce-i frica atunci cînd trebuia să răspundă doar pentru sine, dar nu prea-i plăcea să răspundă şi pentru alţii. În cele cîteva clipe în care, la început, o concediase pe Maşa fără să-i fi dat nici un răspuns, iar apoi o oprise şi-i recomandase să nu mai vorbească cu nimeni despre soţul ei, Şmeliov făcu un lucru pe care rareori îl făcuse în viaţa lui: avînd toată posibilitatea să nu ia asupra sa răspunderea faptelor unui alt om, el şi-o lua totuşi. În aceste cîteva clipe,

prin mintea lui se perindă cu repeziciune un şir întreg de raţionamente; îşi spunea: să contramandez sau nu trimiterea acestei eleve în spatele nemţilor, acum, după ce mi-a spus ceea ce mi-a spus? El personal avea încredere în ea şi nu vedea nici un motiv să contramandeze zborul ei, dar nu era exclus ca ordinul să fie totuşi contramandat, căci alţi oameni din conducerea şcolii puteau avea alte păreri în această problemă.

„Dar cu ea cum rămîne? se întrebă el apoi. S-ar putea să afle sau să intuiască singură că era gata să fie trimisă în misiune şi n-a fost. Şi asta va fi pentru ea o întreagă tragedie. Dar chiar dacă nu va afla că ar fi trebuit să plece încă astăzi, va aştepta zi de zi să fie trimisă şi, văzînd că tot nu-i vine rîndul, va ajunge la concluzia că oamenii nu mai au încredere în ea, iar ăsta este lucrul cel mai grav pentru un cercetaş, atît de grav, încît dintr-o lovitură poate să devină inapt pentru această profesie pe tot restul vieţii.

Dacă însă el, Şmeliov, va împărtăşi cele aflate astăzi de la eleva Artemieva comisarului şcolii (cel cu care Maşa ar fi preferat să stea de vorbă în locul colonelului), acesta, deşi de altminteri om bun, dar în asemenea

chestiuni cumplit de formalist, îi va cere cu siguranţă să amîne trimiterea Artemievei. Şi o va face în aşa fel, încît el, Şmeliov, nu va mai putea să insiste. Dar dacă nu-i va spune nimic comisarului şi va flecări însăşi Artemieva, atunci el, Şmeliov, care nu numai că n-a dat nici o urmare discuţiei purtate cu ea, dar nici măcar nu s-a sfătuit eu nimeni în această problemă, se va afla într-o situaţie destul de stranie.

Şi cu toate acestea, ea trebuie trimisă, e nevoie de asta în interesul misiunii lor, e nevoie pentru ea însăşi, şi nu există nici o pricină să n-o trimită!

„Am s-o trimit! hotărî Şmeliov, înfuriindu-se pe sine însuşi. Am să iau asupra mea întreaga răspundere şi am s-o trimit, dar fără nici o vorbărie prealabilă!”

Exclamaţia cu care a oprit-o pe Maşa la uşă fusese tocmai rezultatul acestor gînduri. Acum, după ce procedase potrivit hotărîrii luate, şi Maşa plecase, colonelul zîmbi mulţumit, dar peste o clipă îşi rîse de sine însuşi veninos: „Ia te uită ce mai viteaz, un şef de şcoală care se hotărăşte la un pas măreţ trimite un agent al său, în care are încredere, acolo unde socoteşte necesar să-l trimită!”

„Eh, Şmeliov, Şmeliov, îşi aduse aminte colonelul de reproşul dureros pe care i-l făcuse pe vremuri, la Hal- hin-Gol, şeful său nemijlocit, ai un ordin pe piept, ai pieptul străpuns de glonţ, eşti militar în toată regula, dar curaj civic nu ai nici de cinci parale.”

Lasă că în privinţa aprecierii „de cinci parale”, nici atunci nu fusese ea prea exactă, acum însă, cînd pe piept porţi două ordine Drapelul Roşu, cînd în urma ta ai un şir întreg de noi primejdii trăite, iar nemţii sînt la porţile Moscovei, ar fi vremea, colonele Şmeliov, să-ţi manifeşti întregul curaj civic, mult-puţin cît îl ai. Dacă nu acum, apoi cînd?

„Şi în general, ar cam fi timpul să priveşti adevărul în faţă, îşi spuse Şmeliov, de mult ar fi timpul.” Dacă l-ar fi privit cu toţii în faţă încă atunci, după războiul cu Finlanda, şi mai cu seamă dacă s-ar fi tras toate concluziile cuvenite, poate că astăzi totul s-ar fi desfăşurat altfel. Dar nici acum nu-i tîrziu s-o facem, şi nu numai că nu-i tîrziu, ci este strict necesar în orice împrejurări să priveşti adevărul în faţă!

Furios împotriva propriei sale slăbiciuni, colonelul îşi spuse că la ei în şcoală încă nu se vorbeşte cu toată sinceritatea despre

situaţia reală. Şi faţă de cine? Faţă de nişte oameni care vor fi lansaţi chiar mîine în spatele nemţilor, unde se vor izbi nu numai de situaţia reală, ci şi de zvonurile umflate asupra acestei situaţii, de propaganda şi calomniile vrăjmaşului. Se vor izbi de toate acestea, şi mai nepregătiţi să le afle decît femeia asta tînără care a ieşit adineauri din biroul lui. Această stare de lucruri trebuie schimbată, cercetaşii trebuie să fie informaţi într-alt chip — mai serios, mai sincer, mai cu îndrăzneală. Şi Şmeliov se încruntă, gîndindu-se cîte obstacole mari şi mici va trebui el să înfrîngă pentru a-şi înfăptui această intenţie. Cu cît mai uşor i-ar veni, cel puţin lui personal, după ce i s-ar vindeca piciorul, să treacă iarăşi în zbor peste linia frontului, pentru a executa încă una din acele misiuni riscante cu care era obişnuit şi de care, în general, nici nu se mai temea!

Avionul trecuse de mult linia frontului şi, calculînd timpul scurs, se apropia de Smolensk. Noaptea era vîn- toasă, şi avionul, săltat într-una, ba se ridica deasupra norilor, ba cobora sub nori. Sub avion se aşternea un întuneric opac: tot ce se află dedesubt — sate şi oraşe — era întunecat, şi numai de cîteva ori Maşa putu observa prin ferestruica laterală cum undeva jos de tot sclipeau cîteva puncte luminoase. O dată zări chiar mai multe: un lănţişor întreg. La început, Maşa socoti că este vreun sat, apoi însă pricepu că este vorba de o coloană de maşini nemţeşti care înaintează pe şosea: ţinutul Smolenskului era pentru nemţi departe în spatele frontului, şi ei nu-şi mai mascau farurile maşinilor.

În prima oră de zbor, în timp ce se apropiau de front şi apoi îl depăşiră, Maşa şi cei doi tovarăşi ai ei, un tînăr şi o fată, care urmau a fi lansaţi şi mai departe, stătuseră de vorbă, pe urmă însă tăcură cu toţii. Nici unul dintre ei nu voia să arate cît este de emoţionat. Pînă la urmă se aşezară mai depărtişor unul de altul, printre lăzile de

explozibil şi sacii de medicamente, care umpleau avionul. Fata şi tînărul, tovarăşii Maşei, aveau acelaşi drum şi trebuiau să sară împreună. Maşa stătea întinsă pe un sac plin de medicamente şi se gîndea cu invidie la ei: oricum, e cu totul altceva să fii în doi, nu aşa singură-singurică cum va fi ea.

Era miezul nopţii. Nu trecuseră decît douăzeci şi patru de ore de cînd intrase în casă şi-l găsise pe Sinţov dormind, şi totuşi prin cîte nu trecuse ea în acest răstimp! Maşa închise ochii şi încercă să concretizeze toate cîte i se întîmplaseră, toate cîte i se spuseseră şi cîte spusese ea însăşi în această zi interminabilă, încercă, dar nu izbuti: totul se învălmăşea şi se destrăma în fragmente disparate. Ba revedea chipul înverşunat al lui Sinţov cînd vorbea despre nemţi, ba îşi amintea cum învăţase pe de rost ultimele date dictate de instructor: strada, numărul casei, parola, ba îi apărea în faţa ochilor figura gînditoare a colonelului care repeta: „da-da" şi „sigur-sigur", ba îşi aducea aminte de baricada de pe şosea, care dimineaţa nu existase, dar a apărut seara, cînd veneau cu maşina de la şcoală la aerodrom, şi de fascicolul de lumină al lanternei îndreptat spre faţa ei, cînd au ajuns la baricadă.

Apoi îşi aminti iarăşi de colonel. Seara, înainte de plecare, o întrebase unde se află fratele ei care a servit sub comanda lui la Halhin-Gol. Ea îi răspunse că fratele ei se află la Cita, şi colonelul, mutîndu-şi ambele cîrje într-o singură mînă, îşi puse cealaltă mînă pe umărul ei şi încet, aşa ca să nu audă decît ea, îi şoptise: „Cît despre soţul dumitale, să nu fii îngrijorată. Totul va fi în ordine! M-auzi?" Iar strîngerea lui de mînă fusese prelungită şi caldă, ba ei i se păruse chiar plină de semnificaţie. Ce a vrut să spună el eu acest „totul va fi în ordine"? A vrut doar s-o liniştească, sau se şi interesase şi ştia ceva precis?

Comisarul şcolii îi strînsese şi el mîna la plecare şi-i spusese cu glasul lui de bas gros şi posac: „Ţine minte, Artemieva, că toţi cei ce rămîn aici te invidiază. Întreg tineretul nostru este aşa! Vrea să intre cît mai repede în luptă, fără a-şi cruţa viaţa, fiecare abia aşteaptă clipa asta!" Şi cu toate că de obicei îi plăcea şi comisarul, şi felul cum vorbea el, de data asta nu-i plăcură nici el, şi nici vorbele lui. Se potrivea ca nuca în perete cu tot ce se petrecea în sufletul ei, măcar că într-adevăr n-ar fi vrut să rămînă, că era gata să plece şi n-avea de gînd să-şi cruţe viaţa. Dar toate acestea erau altfel decît le spunea el.

Iar acum, cînd nu mai avea de stat în avion decît două-trei minute, îi era pur şi simplu frică. O frică de nedescris! Pînă atunci se socotise curajoasă şi nici nu-şi închipuise că ar putea fi atît de îngrozită numai la gîndul spaţiului negru şi necunoscut de sub ea, în care va sări îndată pe uşa avionului.

După ce lăsă pilotului secund comenzile, comandantul se apropie de Maşa şi-i spuse că peste trei minute vor fi deasupra punctului stabilit. Maşa se ridică în picioare. Aviatorul îi controlă curelele paraşutei, apoi o întrebă, strigîndu-i la ureche:

— Cum te cheamă? — de parcă acesta era lucrul cel mai important acum, în ultima clipă.

„Veronika”, îşi aminti Maşa de numele ei cel nou, dar vrînd parcă să-şi ia rămas bun de la trecut, răspunse:

— Maşa, şi se uită la faţa aviatorului, abia vizibilă în întuneric.

Acesta se apropie de uşă, smuci clichetul, uşa se deschise larg, şi un şuvoi de aer rece năvăli cu putere în avion.

Maşa făcu un pas spre uşă, dar aviatorul o reţinu şi vreme de cîteva clipe îşi apăsă palma pe umărul ei. Deodată, din cabină răsună o sonerie: navigatorul dădea semnalul din cabină, dar aviatorul continua să-şi ţină palma pe umărul ei. Apoi, soneria dădu al doilea semnal, aviatorul îşi retrase mîna de pe umărul ei şi spuse:

— Acum!

Maşa mai făcu un pas spre uşă, rezistă cu greu să nu fie răsturnată pe spate de presiunea aerului, se încovoie şi păşi în abis. Ultimul lucru pe care-l mai auzi în avion fu ţiuitul slab, abia iscat şi întrerupt brusc al celui de-al treilea semnal.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

Era încă frig, şi strada era pustie cînd Sinţov ajunse în preajma comitetului raional de partid; dinspre No- vo-Devicii se înălţa la cer o trîmbă subţire de fum: acolo mai ardea ceva după bombardamentul din timpul nopţii.

În colţul străzii Sadovaia, Sinţov se poticni, călcînd pe o carte de telefon. Se tăvălea pe trotuar ferfeniţită, pe jumătate arsă, deschisă la litera „Ţ". „Ţitovici A. V., Ţitovici E. F., Ţitovici I. A...", citi el, aplecîndu-se asupra paginii deschise, şi, zvîrlind cartea cît colo, îşi ridică ochii. Cabina telefonului public avea geamurile sparte, receptorul fusese smuls, şi şnurul aparatului atîrna jalnic.

Vîntul rece mîna pe caldarîm petice de hîrtie arsă. În faţa unui magazin alimentar cu geamul unei vitrine crăpat şi cu al celeilalte complet spart, patrulau un miliţian şi doi civili, încinşi milităreşte şi cu puşca la spate. Sinţov dădu să se apropie de ei, dar îşi aminti că nu are acte şi ar putea fi arestat, aşa că trecu repede mai departe.

Peste cîteva minute se opri în faţa unei case vechi boiereşti, cu etaj, odinioară de un galben-luminos, cu un portal susţinut de două coloane albe. Acum casa era vopsită într-o culoare verde-cenuşie de camuflaj.

Sinţov trase de clanţa rece a uşii şi intră, apucînd să observe că în faţa sediului comitetului raional de partid doi oameni încarcă într-un camion saci mari pecetluiţi cu sigilii de ceară roşie.

La intrare, în dreptul unei bariere joase de lemn, se afla un miliţian cu puşca la umăr.

— Dumneavoastră, cetăţene, ce doriţi?

— Am treabă la comitetul raional.

— La cine anume?

— La tovarăşul Golubev, răspunse Sinţov, dînd numele secretarului comitetului raional, care-i eliberase pe vremuri carnetul de partid, şi se îngrozi la gîndul că secretarul se va fi schimbat între timp.

— Tovarăşul Golubev nu este aici, spuse miliţianul. E plecat pe teren, la organizaţiile de partid.

— Atunci, cu altcineva, ceru Sinţov; cu oricine, n-are importanţă. Trebuie să stau de vorbă cu cineva...

— Aveţi la dumneavoastră carnetul de partid?

— Nu... răspunse Sinţov după o pauză apăsătoare. Totuşi, trebuie negreşit să vorbesc cu cineva, vă rog să chemaţi pe cineva pînă aici.

— Nu pot, cetăţene, spuse miliţianul. Sînt în post. Spuneţi-mi despre ce este vorba, şi am să comunic la telefonul interior.

În clipa aceea, în spatele lui Sinţov fu trîntită uşa de la intrare, şi un tînăr scund şi blond, îmbrăcat în pantaloni de cizmă şi într-o bluză militară încinsă cu o centură lată de piele, se repezi sprinten pe scară în sus. Bluza i se săltase la spate, şi sub ea se ivi un toc de revolver.

— Vezi, Evstigneev, am terminat cu încărcarea arhivei. Tu spuneai că nici mîine n-o să terminăm! strigă el vesel, trecînd prin dreptul miliţianului fără să-l ia în seamă pe Sinţov.

— Iată pe tovarăşul Iolkin, spuse tărăgănat miliţianul, adresîndu-se lui Sinţov cînd tînărul cel scund şi voinic trecu pe lîngă ei. Tovarăşul Iolkin este şeful secţiei evidenţei de partid. Adresaţi-vă lui.

Auzindu-şi numele, tînărul se opri, se întoarse cu faţa spre ei şi întrebă cu vioiciune:

— Eu sînt Iolkin; despre ce-i vorba?

— Tovarăşe Iolkin, începu Sinţov cu o voce chinuită şi răguşită, făcînd un pas spre scară. N-am la mine nici un fel de acte, dar odinioară am primit aici, la comitetul raional de partid, tichetul de candidat şi apoi carnetul de partid. Trebuie să vă vorbesc, trebuie neapărat, mai adăugă el grăbit, temîndu-se, ai fi spus, ca tînărul acesta, sprinten ca o minge, să nu sară deodată în sus şi să se rostogolească repede în lungul coridorului.

Dar Iolkin nu se rostogoli nicăieri, ci, dimpotrivă, făcu un pas spre Sinţov. În prima clipă, tînărului i se păru că mai văzuse undeva pe acest om sleit de puteri, apoi se gîndi că nu l-a mai văzut nicăieri, iar la urmă îşi spuse că în definitiv asta n-are nici o importanţă.

În ultimele zile, rareori veneau la comitetul raional oameni care să nu aibă probleme serioase.

— Dacă-i aşa, poftiţi cu mine, tovarăşe, spuse Iolkin. Evstigneev, dă-i drumul tovarăşului!

Miliţianul se dădu tăcut la o parte, şi Sinţov porni după Iolkin, tîrîndu-şi pe coridoarele comitetului raional cizmele sparte.

Camera în care intrară nu era prea mare, cu fereastra zăbrelită şi cu o cartotecă de perete ale cărei sertare erau acum în majoritate trase şi goale. Se mai aflau acolo două mese de lucru, un pat pliant şi altul de lemn cu o saltea de paie. Pe patul pliant dormea cineva, acoperit pînă peste cap cu un palton negru, iar la căpătîiul lui, sprijinită de perete, se afla o puşcă.

Iolkin se aşeză pe patul de lemn şi-i oferi lui Sinţov un scaun:

— Staţi jos.

Privit mai atent, blondul se dovedi a nu fi chiar atît de tînăr, faţa îi era însă vioaie, deşi obosită. Nici nu se aşezase bine, că-şi şi trase din buzunar un pachet de ţigări, scoase o ţigară, o muie între degete, o băgă în gură, apoi, aducîndu-şi aminte, întinse pachetul şi lui Sinţov. Dar Sinţov refuză, clătinînd din cap. Îi era grozav de foame şi se temea că dacă va fuma pe stomacul gol i se va face rău.

— Vă ascult, tovarăşe!

Iolkin îşi dezdoi spinarea şi, clipi de cîteva ori din ochi, ca un om obligat să lupte de multă vreme împotriva somnului care-i tot da tîrcoale.

— Numele meu este Sinţov. Am făcut Institutul de ziaristică comunistă şi am fost primit candidat, apoi membru de partid, aici, la comitetul raional...

— Asta am priceput-o, îl întrerupse nerăbdător Iolkin. Şi acum pentru ce treabă aţi venit?

Dar ca să poată explica pentru ce venise acolo, Sinţov avea neapărată nevoie să înceapă prin a explica tot ce i se întîmplase pînă atunci.

— Ştiu că nu aveţi timp, spuse el, ridicînd ochii spre Iolkin, totuşi vă rog să mă ascultaţi zece minute. Dacă puteţi, bineînţeles.

— De ce să nu pot? făcu Iolkin. Daţi-i drumul. Aţi venit la comitetul raional de partid şi nu vă grăbeşte nimeni, că doar n-o fi foc...

Sinţov credea că va putea povesti esenţialul în zece minute, dar vorbi aproape douăzeci. Dacă ar fi venit la raion în ajun, seara sau noaptea, şi nu la această oră timpurie a dimineţii, Iolkin nu l-ar fi putut asculta pînă la capăt, cu toată bunăvoinţa lui, n-ar fi avut posibilitatea fizică s-o facă.

Sinţov termină de vorbit, rămase o vreme tăcut, apoi se întinse totuşi după pachetul de ţigări de pe pat, aprinse una şi trase lacom un fum. Iolkin îl privea mut, încercînd simţăminte contradictorii. Dacă ar fi să-l crezi pe cuvînt, omul acesta rănit şi dezarmat se lăsase totuşi prins de nemţi, iar apoi, deşi a reuşit să fugă din prizonierat şi să treacă linia frontului, n-a rămas totuşi acolo pe front, ci s-a strecurat pînă la Moscova, pînă acasă adică. Într-un cuvînt, s-a purtat ca un dezertor. În acelaşi timp însă, Iolkin simţea nevoia să dea o mînă de ajutor acestui om care şedea nemişcat în faţa sa.

De ce oare? Poate că mai cu seamă datorită sincerităţii povestirii lui Sinţov, în care erau nu numai lucruri favorabile, ci şi nefavorabile pentru el.

— Iar acte n-am nici unul, şi nimeni nu poate confirma spusele mele, repetă Sinţov vorbele cu care începuse. Cele petrecute cu mine pînă la întîi octombrie pot fi confirmate de comandantul de brigadă Serpilin; el a fost transportat într-un spital din Moscova. Dar nu ştiu dacă se mai află aici. Însă pentru cele de după întîi, nu pot aduce mărturia nimănui.

Explicînd cum a ajuns la Moscova, Sinţov amintise de Liusin, a doua oară însă nu-i mai putea pomeni numele şi nici nu voia să se agaţe ca de un pai sal- vator de mărturia acestui ticălos; era peste puterile lui.

— Nimeni, repetă el tare şi se sculă să-şi stingă ţigara în cutia de conserve care se afla pe masă.

— Dar cu rana de la cap cum stai? întrebă pe neaşteptate Iolkin, amintindu-şi de asta cînd Sinţov pomeni de Serpilin şi de spital, şi se uită la capul bandajat al interlocutorului său.

— Nu-i grav, mă cam mănîncă. Probabil că a început să se vindece.

Iolkin sări de pe pat şi porni să ţopăie de-a lungul şi de-a latul biroului pe picioarele lui scurte şi sprintene ca nişte arcuri.

— Bineînţeles, începu el, e bine că aţi venit la comitetul raional, dar carnetul de partid?... Iolkin săltă supărat şi uimit din umeri, apoi mai făcu vreo două tururi prin cameră.

Reintegrat nu veţi mai fi, spuse el categoric, oprindu-se în faţa lui Sinţov.

— Nu la asta mă gîndesc eu acum, tovarăşe Iolkin, replică Sinţov. Înţeleg foarte bine ce înseamnă să rămîi fără carnet de partid. Altceva vreau să-mi spuneţi: unde trebuie să mă mai duc acum şi să povestesc totul, să arăt tot ce-am păţit şi să cer un singur lucru: să fiu trimis pe front ca simplu ostaş? Eu v-am spus totul, acum spune-ţi-mi şi dumneavoastră: unde să mă duc şi ce să fac? Poate să mă ajute raionul, sau nu?

Iolkin strînse din umeri. Nu ştia încă nici el cum să ajute pe acest om, care, oricum, îşi pierduse carnetul de partid şi pe lîngă toate mai fusese şi prizonier la nemţi. Dar vezi că omul acesta nu venise într-un loc oarecare, ci la comitetul raional de partid, şi nu se afla în faţa oricui, ci în faţa sa, în faţa lui Iolkin.

— Poate că tovarăşul Golubev va putea să mă ajute cînd s-o întoarce? întrebă Sinţov, chinuit de tăcerea prelungită a lui Iolkin.

Dar acesta dădu din mîini a îndoială.

— Golubev... Nu l-am mai văzut nici eu de vreo douăzeci şi patru de ore. Ştiţi cîte are acum pe cap Golubev? Eu n-am mai dormit de vreo cinci nopţi, darămite Golubev... Iolkin mai dădu o dată din mîini şi, încreţindu-şi fruntea, spuse că cel mai bine ar fi poate ca Sinţov să se ducă la comisariatul militar al raionului. Cine altul ar putea trimite un om pe front, dacă nu comisariatul militar raional?! continuă el să vorbească şi întinse mîna după receptor. Aş vrea să vorbesc cu Iuferev. La telefon e Iolkin, de la comitetul raional de partid... Dar unde e?... Şi anume unde? Bine, am să-l

mai caut... Comisarul militar al raionului lipseşte, spuse el, lăsînd receptorul pe furcă. Dar mi s-a spus că se află la construcţia baricadelor, aici lîngă podul Crimeii. E maior şi-l cheamă Iuferev. Duceţi-vă acolo, căutaţi-l şi povestiţi-i despre ce-i vorba, îi puteţi spune că aţi fost la comitetul raional, la Iolkin, şi că Iolkin v-a trimis la el. Iuferev mă cunoaşte.

Iolkin era bucuros de această soluţie, care rezolva dintr-o dată toate complicaţiile.

— Iar dacă n-o să-l găsiţi sau o să întîmpinaţi cine ştie ce greutăţi, să vă întoarceţi aici şi să mă anunţaţi prin miliţian. Am să telefonez din nou lui Iuferev, pentru orice eventualitate. Aşa vom face, înţelegi?! încheie el, tutuindu-l pentru prima oară.

Sinţov suspină şi îşi trase căciula în cap. De ce anume, nu ştia nici el, dar nu se aştepta la nimic bun de la acest Iuferev, pe care nu-l cunoştea, şi nu prea-i venea să plece de la raionul de partid.

— Acolo să-l cauţi, lîngă podul Crimeii, spunea Iol-kin în timpul acesta. Şi-n dreapta, şi-n stînga se construiesc baricade, şi pe Metrostroevskaia, şi pe Sadovaia...

Dar deodată, în toiul acestor explicaţii, îl fulgeră un gînd care pînă atunci nu-i mai trecuse prin minte: „Dar dacă omul acesta va ieşi acum din sediu şi nu se va duce să caute pe nici un Iuferev, ci pur şi simplu va dispărea?! Cum-necum, omul fusese prizonier la nemţi, şi cine ştie ce ispravă ar mai putea face în împrejurările de astăzi la Moscova?!” Şi cu toate că teama asta era în contradicţie cu tot ce gîndise pînă atunci, Iolkin şovăi. Acum simţea nevoia ca şi altci- neva să-i confirme că nu greşeşte acordînd încredere acestui om.

— Sau, ştiţi ce, staţi puţin, spuse el trecînd din nou la „dumneavoastră”. Mai aşteptaţi, luaţi loc.

Sinţov se aşează docil.

— Ascultă, Malinin! strigă Iolkin.

— Ce este? răspunse o voce înăbuşită.

Mogîldeaţa de pe patul pliant se însufleţi, paltonul zbură cît colo, descoperind un om care stătea culcat cu ochii deschişi şi cu mîinile strînse sub ceafă.

— Ascultă, Malinin, uite ce caz s-a ivit, trebuie sa ne sfătuim, spuse Iolkin şi se aşează pe patul de lemn. Povestiţi-i totul pe scurt şi tovarăşului Malinin! se adresă el lui Sinţov.

— Ce să măi povestească?! spuse Malinin. Am auzit totul, nu dormeam...

— Şi de cînd eşti treaz? întrebă repede Iolkin.

— N-am dormit de loc, răspunse Malinin. Mi-am tras şi paltonul peste cap, dar n-am putut dormi.

Glasul omului era posac şi coborît ca o notă de trombon, iar vorba îi era repezită, de parcă ar fi fost supărat că lumea îl sileşte să deschidă gura. Avea obrazul cenuşiu şi ostenit, masiv şi cu trăsături aspre, cam din topor, o faţă ciudat de posacă şi în acelaşi timp frumoasă totuşi. Deasupra frunţii înalte cu două intrînduri adînci, de pleşuvie, se învolbura un păr cîrlionţat, cenuşiu şi presărat cu fire albe, iar gura, mare şi voluntară, era strînsă a supărare. Malinin îşi aţintise privirea îngheţată asupra lui Sinţov şi tăcea.

— Ei, dacă ai auzit, ce mă sfătuieşti să fac? întrebă Iolkin.

— Dă-i omului ceva de mîncare, spuse Malinin tot aşa de morocănos. Pîinea e pe fereastră, cutia cu peşte — tot acolo, iar briceagul... şi pentru prima dată de cînd se arătase de sub palton, se clinti din loc. Îşi trase mîna mare şi puternică de sub ceafă, scoase din buzunarul pantalonilor un briceag şi îl întinse lui Sinţov. Ţine... apoi îşi băgă iarăşi mîna sub cap.

— Chiar aşa, trebuie să fiţi flămînd! sări Iolkin.

Se repezi spre fereastră, luă de pe prichici jumătatea de pîine şi cutia cu conserve de peşte şi le rîndui pe birou, în faţa lui Sinţov. Sinţov deschise briceagul, vru să desfacă cutia de conserve, dar se abţinu, îşi tăie doar o felie mare de pîine, muşcă din ea şi, străduindu-se să mestece cît mai încet, începu să mănînce.

Malinin îl privi un timp, apoi se întinse spre masă, luă briceagul, închise lama cea mare, deschise lama pentru conserve, desfăcu cutia, îi îndoi capacul, o puse pe masă, închise lama pentru conserve, deschise iarăşi lama cea mare, cu care Sinţov tăiase pîinea, puse briceagul pe masă şi, băgîndu-şi mîinile sub cap, îşi reluă poziţia de dinainte.

— Ascultă, Iolkin, spuse el după ce mai urmări două- trei minute cum mănîncă Sinţov. N-ar fi rău să-i dai un ceai.

— Care ceai? se miră Iolkin.

— Ei, care, o cană de apă fierbinte, barem. Acolo, în căzănelul tuşii Tania, trebuie să mai fie. Sau mă duc eu, dacă n-ai chef?

— Lasă, stai acolo, spuse Iolkin şi, luînd cana de aluminiu de pe prichiciul ferestrei, ieşi din birou.

— Şi zici, ai ucis cîţiva nemţi? întrebă Malinin după ce Iolkin ieşi din cameră, dovedind cu această întrebare că a auzit într-adevăr ce s-a vorbit. Ai văzut cu ochii tăi cum au căzut, sau presupui doar că i-ai ucis?

— Am văzut.

— Măniîncă, nu te opri, spuse Malinin, observînd că Sinţov pune pîinea deoparte; atît spuse şi închise iarăşi ochii, dîndu-i astfel să înţeleagă că nu mai are de gînd să-i pună alte întrebări.

Iolkin se întoarse curînd şi puse în faţa lui Sinţov o cană cu apă fierbinte. Sinţov termină şi cea de-a treia felie de pîine şi încercă să nu mai ia din peşte, dar nu rezistă, goli cutia de conserve şi sorbi din apa fierbinte, care le ţinea loc de ceai, arzîndu-şi gîtlejul.

— Mulţumesc, acum plec, spuse Sinţov şi se ridică de pe scaun.

— Ei, ce sfat îmi dai, Malinin? întrebă Iolkin.

— Ce sfat să-ţi mai dau? răspunse Malinin fără să-şi deschidă ochii. Ai dat şi singur destule sfaturi, acum trebuie acţionat!

— La revedere! spuse Sinţov.

— Noroc! răspunse Malinin, deschizîndu-şi ochii doar pentru o clipă şi închizîndu-i din nou.

Iolkin ieşi împreună cu Sinţov.

— Dacă tovarăşul mai întreabă de mine, spuse el grijuliu către miliţian, să mă anunţi imediat! Aşadar, nu uita, Tuferev! repetă el, şi peste o clipă Sinţov era iarăşi în stradă.

Acum nu mai era ora aceea timpurie a dimineţii, cînd pustietatea străzii pare firească. Acum pustietatea asta te izbea mai cu seamă în comparaţie cu înghesuiala prin care se strecurase Sinţov în ajun. Oameni se mai vedeau pe străzi, dar nu erau mulţi. În faţa unei lăptării, care nu se deschisese încă, se formase o coadă; în dreptul vitrinei de la magazinul alimentar din colţul străzii Zubovskaia continua să se plimbe miliţianul, dar cei doi civili cu puşca la umăr nu mai erau. Pe Sadovoie Kolţo circulau camioane. Una din maşini trecu zdrăngănind chiar pe lîngă trotuar, aproape să-l atingă pe Sinţov. Era încărcată cu şine de cale ferată şi cu sîrmă ghimpată, care atîrna în jos de pe platformă şi zgîria asfaltul. În staţia de

autobus se formase o coadă nu prea mare de oameni cu valize, care se pare că pierduseră speranţa să mai aştepte. Alţi oameni cu valize şi boccele mergeau pe jos, pe Sadovoie Kolţo, dar astăzi numărul lor era cu totul neînsemnat. Nici nu se putea compara cu cel din ajun. Moscova părea mai puţin cuprinsă de alarmă şi mai pregătită să opună rezistenţă decît în ajun. ,,Da, vor lupta pentru ea şi aici, înăuntrul oraşului, dacă va fi nevoie, îşi spuse Sinţov. De aceea se şi construiesc baricade. E posibil atunci să nu mi se dea şi mie o puşcă? Ce, sînt eu, în definitiv, chiar ultimul dintre oameni, ca să nu mi se dea şi mie o puşcă să lupt pe aceste baricade? Asta-i cu neputinţă!”

La raionul de partid oamenii se purtaseră cu el nor-mal, fără cine ştie ce compătimire, dar şi fără neîncredere, şi această atitudine a lor îl mai liniştise. Dar şi mai mult îl liniştea pur şi simplu faptul că exista un comitet raional de partid, că secretar al acestui comitet raional de partid era acelaşi Golubev, că la intrare se afla un miliţian, că arhiva era transportată undeva la loc sigur, că telefonul suna şi putea face legătură cu cine vrei şi că puteai găsi la tuşa Tania pînă şi apă de ceai în căzănelul de pe foc.

Dincolo de Moscova zbuciumată şi năucită pe care o văzuse în ajun, mai exista o altă Moscovă, cea a comitetului raional de partid, calmă ca şi altădată, activă, neînfricată. Lumea nu se sfîrşea cu administratorul acela, care-i aruncase ieri cheile din camion, şi ar fi fost o prostie să crezi altfel chiar şi ieri!

Peste vreo douăzeci de minute era la podul Crimeii, unde se ridicau într-adevăr baricade, în dreapta de-a curmezişul străzii Metrostroevskaia, şi-n stînga de-a curmezişul străzii Sadovoie Kolţo. Din camionul care trecuse cu puţin înainte pe lîngă el, zgîriind zgomotos asfaltul, se descărcau acum şine şi sîrmă. Din alte autocamioane se descărcau saci cu nisip. Pe străduţa care se pierdea în spatele staţiei de metrou, zeci de oameni munceau la scoaterea pietrei cu care era pavat caldarîmul. Pesemne că începuseră treaba asta încă de cu noapte: grămezile de piatră se înălţau dealuri-dea- luri. O parte a străzii Metrostroevskaia era gata baricadată; între două şiruri de bîrne înfipte în pămînt fuseseră îngrămădiţi saci de nisip, iar pieziş, în faţa lor, ca nişte colţi uriaşi, erau îngropate capete de şină şi grinzile încrucişate. Din alte cîteva camioane se mai descărcau şi acum şine şi grinzi metalice lungi, care erau tăiate

pe loc în bucăţi de o anumită lungime; nu departe, răsuna fîşîitul aparatelor de sudură autogenă.

În faţa baricadei stătea şi dădea ordine şi indicaţii un locotenent de pionieri, trecut de prima tinereţe, re- zervist desigur, cu toporaşele de genist încrucişate pe petliţele mantalei.

— Tovarăşe locotenent, n-aţi văzut pe maiorul Iufe- rev? întrebă Sinţov, apropiindu-se de el.

— Iuferev a fost pe aici, mi-a adus oameni şi a plecat. A promis că va reveni, răspunse locotenentul, fără să se uite la Sinţov. Apoi, ridicînd ochii, îl întrebă: Dar dumneata de unde vii?

— Am fost trimis de comitetul raional de partid... spuse Sinţov.

— Şi dumneavoastră, de unde? se întoarse locotenentul de la Sinţov spre un grup de oameni care apăruse aproape în acelaşi timp.

Grupul era compus din două femei, un tînăr înalt, slab, cu gîtul nemăsurat de lung şi cu ochelari pe nas şi doi bărbaţi uscăţivi, bătrîiori, semănînd unul cu altul, în cap cu nişte pălării vechi cu borurile pleoştite, aproape identice.

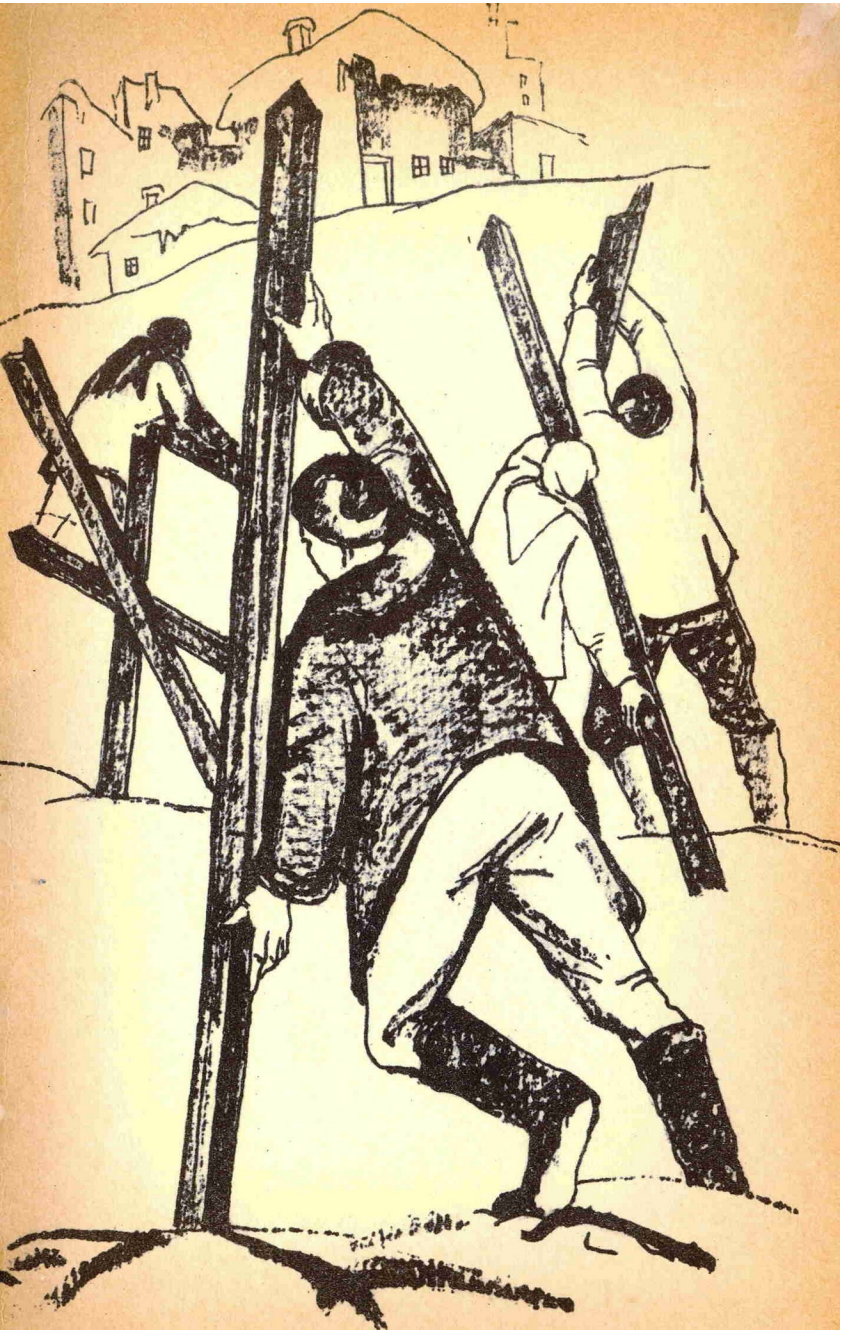

— Tot raionul de partid ne-a trimis, răspunse una dintre femei, cine altul era să ne trimită?

— Atunci, luaţi şinele acelea şi traversele de fier şi duceţi-le una cîte una la aparatul de tăiat autogen, iar bucăţile gata tăiate luaţi-le de acolo şi aşezaţi-le la intervale regulate de cealaltă parte a baricadei, unde o să le fixăm mai tîrziu.

Locotenentul de geniu traversă repede strada, arătînd oamenilor unde anume să aşeze capetele de şină şi grinzile tăiate.

— Haideţi să începem, spuse către Sinţov tînărul cu gît lung şi cu ochelari.

Sinţov îl urmă tăcut, se aplecă, apucă o şină şi, săl- tînd-o împreună cu ceilalţi, se simţi fericit că, în ciuda oboselii, nu şi-a pierdut forţa braţelor. La început au cărat şinele pe umeri, apoi însă, îndoind nişte cîrlige de sîrmă groasă, începură să le ducă petrecînd cîrligele prin găurile buloanelor, aşa cum duc şinele muncitorii de la calea ferată.

În jurul lor se adunau tot mai mulţi oameni. În timp ce unii duceau şi aduceau şinele neretezate şi retezate, alţii spărgeau pavajul străzii cu răngi de fier, iar în cealaltă parte, pe Sadovaia, începu chiar să duduie un ciocan pneumatic. Şinele şi grinzile erau retezate de un sudor tînăr şi lat în umeri, îmbrăcat în salopetă şi scurtă vătuită. Abia după vreo oră de lucru, cînd sudorul îşi scoase masca de protecţie, Sinţov îşi dădu seama că este vorba de o femeie cu nasul cîrn şi cu păr des, cîrlionţat, plină de neastîmpăr.

— Haide, haide, fuguţa, moşnegilor, că din pricina voastră am timpi morţi! strigă ea către Sinţov şi cei doi bărbaţi mai în vîrstă cu pălării identice, care duceau împreună cu el o grindă şi apucaseră să-i îm- părtăşească de la început că sînt amîndoi bibliografi de la Camera cărţii. Străvechea clădire care adăpostise instituţia lor se găsea nu departe de acolo, pe Sadovaia, şi fusese dărîmată de o bombă. Cei doi bibliografi po- meniseră de mai multe ori în timpul lucrului despre această nenorocire care continua să-i tulbure mereu.

— Mă simt prost, mărturisi stînjenit lui Sinţov tînă- rul cu gît lung şi cu ochelari. Aş fi fost fireşte pe front, şi în curînd chiar am să fiu, dar pînă săptămînă trecută am zăcut la spital cu o apendicită purulentă; e pur şi simplu stupid să fii operat de apendicită în asemenea vremuri, nu? Cum credeţi? Şi din mers,

aşa cum se găsea cu grinda în mînă, întoarse spre Sinţov o privire mioapă şi sfioasă ca de copil.

Sinţov îl linişti spunîndu-i că apendicele nu-i un lucru căruia să-i poţi porunci cînd să fie inflamat şi cînd nu.

— Şi în general ar fi mai bine să nu cari greutăţi, că, mai ştii, ar putea să se desfacă cusătura...

— Nu, pe naiba! spuse supărat tînărul ieşit din spital, ca şi cum cusătura lui n-avea dreptul să-i facă asemenea pozne.

O oră sau o oră şi jumătate mai continuară să care şine şi grinzi, iar apoi se alăturară echipelor care săpau gropi.

— Tii, că tare mai e pămîntul Moscovei noastre! glumi cineva.

— Ehe, cît s-a mai săpat pînă acum, răspunse altcineva, cît s-a săpat şi cît o să se mai sape... Încotro te uiţi, peste tot se sapă!

— Păcat că nu ştie neamţul cîte gropi i-am pregătit, că dacă ar şti ar da înapoi într-o clipă...

Dar gluma aceasta din urmă n-a prea fost gustată, măcar că nimeni n-a dezaprobat-o prin viu grai. Oamenii lucrau cu seriozitate. Şi cum era să fie altfel?! Deşi nimeni n-o spunea tare, toţi înţelegeau perfect de bine: pentru orice eventualitate, de vor fi folosite sau nu, ei totuşi ridicau obstacole în calea tancurilor nemţeşti, şi asta nu într-un loc oarecare, ci pe Sadovoie Kolţo, peste drum de podul Crimeii.

Apoi, o coloană întreagă de camioane aduse un transport de obstacole sudate în grabă din grinzi în ,,H" şi arici de fier, înfăşuraţi în sîrrnă ghimpată.

— Sînt pregătiţi la uzinele Secera şi ciocanul, spuse una din femeile care lucrau cu Sinţov. Mi-a spus bărba- tu-meu ieri: zi şi noapte se sudează acolo mii şi mii de arici dintr-ăştia...

Sinţov muncea cu pasiune, înecînd în această pasiune gîndurile asupra viitorului său. „Fie ce-o fi", îşi spunea

el, încovoindu-şi bucuros spinarea sub povara unei noi grinzi. Nu mai avea poftă să lase munca de aici şi să plece în căutarea acelui necunoscut Iuferev, cu atît mai mult cu cît, după spusele locotenentului, comisarul militar făgăduise să se mai întoarcă pe acolo.

Pe la prînz, pe şantier apăru o femeie îmbrăcată în pufoaică, cu o basma de angora cenuşie pe cap şi începu să strige:

— Seria întîi, cei care lucrează de astă-noapte, să vină la căminul de copii să mănînce! Dar numai cei de azi-noapte. Care a venit mai tîrziu, să aibă obraz şi să mai aştepte! Prima serie, veniţi după mine!

Sinţov nu plecă cu prima serie, iar cînd se duse cu a doua, ajunse într-o vilă cu un singur cat, tupilată în curtea interioară a unui bloc mare de locuinţe. Căminul de copii fusese evacuat mai demult, şi în vila din curte se organizase un punct de încălzire şi alimentare a oamenilor care lucrau la fortificaţii.

Scaune nu se aflau acolo, pentru că la căminul de copii nu se găsise decît mobilă pitică; mesele erau şi ele mici, aşa că trebuia sau să te laşi pe vine în faţa lor, sau să te aşezi pe ele, sau, în sfîrşit, să-ţi goleşti strachina sprijinit cu spatele de perete. Afară de supă nu mai era nimic; cine avusese prevederea să-şi ia pîine de acasă o împărţea acum cu tovarăşii săi, dar supa era bună, consistentă, din conserve de carne, cu arpacaş.

Sinţov îşi aminti de popasul făcut acolo, la nemţi, cînd fusese prizonier, la casa de naşteri, şi, cutremurîn- du-se la gîndul acesta, se înverşună de ură împotriva nemţilor şi-şi spuse că este cu neputinţă ca Moscova să fie lăsată pradă lor. Nici nu se poate închipui una ca asta!

— Cine mai vrea supliment, cine mai vrea supliment? striga femeia cu pufoaică şi basma, bătînd cu polonicul în masa de bucătărie, acoperită cu muşama. Cum fusese afară, aşa era îmbrăcată şi în casă, doar că-şi pusese peste pufoaică un şorţ mare şi murdar. Cine mai vrea, să spună acum, că dacă vine seria a treia, nu mai rămîne nimic!

Sinţov mai ceru supliment, şi cu cît mînca mai mult, cu atît se simţea mai flămînd. În general i se părea că acum şi-a revenit cu totul.

După masă se mai lucră pînă la căderea nopţii. Întunericul deplin aduse o alarmă aeriană; staţia de metrou era la doi paşi, şi împreună cu toţi ceilalţi se adăposti acolo şi Sinţov.

În metrou era cald şi umed. Femeile cu copii, sosite mai din timp, se şi instalaseră ca acasă: cu saltele, pături, perne şi sticluţe cu lapte. Copiii obişnuiţi de la o vreme cu noul mediu adormeau pe salteluţele lor fără să se sinchisească prea mult de alarmă.

Sinţov îşi găsi un locşor, se sprijini de perete, îşi cuprinse cu mîinile picioarele lungi şi-şi cuibări capul pe genunchi. Căldura îl trăgea la somn, şi el nu-i opunea rezistenţă.

Ziua aceea şi-o petrecuse aşa cum era obişnuit să trăiască: laolaltă cu oamjenii, muncind cot la cot cu ei. Fie ca aceste baricade să nu devină necesare niciodată, el însă muncise astăzi la ridicarea lor şi îşi simţea sufletul mai uşor.

,,Iar acum, îndată ce va înceta alarma, am să ies afară şi am să-l găsesc totuşi pe acest Iuferev...", gîndea el în timp ce-l fura somnul.

— Faceţi-mi puţin loc să-mi culc copilul! auzi el un glas de femeie.

Sinţov se trase mai într-o parte fără să deschidă ochii şi auzi cum lîngă el fu culcat un copilaş care sforăia uşor.

— Ieri deasupra Moscovei a avut loc a noua lovitură de berbece, spuse o voce de bărbat.

— Ce curaj îţi trebuie să te repezi singur cu avionul tău într-un alt avion!

— Chiar aşa, cu moartea pre moarte călcînd, răspunse o a treia voce.

Un glas de fată, tînăr şi entuziast, o întrerupse:

— Eu, una, ştiu că aş da orice unor asemenea oameni!

— De dat se poate da, dar cine are acum vreme să ia? interveni altcineva.

În jurul lui Sinţov se încinse o discuţie despre aceste „lovituri de berbece" în luptele aeriene, discuţie care emoţiona pe toată lumea.

— Nemţii parcă au mai încetat să zboare cu atîta obrăznicie deasupra Moscovei, spuse un bas profund, şi mai multe voci i se alăturară imediat:

— Adevărat, da-da, au mai încetat... De cînd cu aceste lovituri de berbece... Se cam tem de ele...

Gîndurile lui Sinţov, destul de confuze şi aşa, se învălmăşiră definitiv în ceaţa somnului; se făcea că zboară undeva departe. Şi cu senzaţia asta de zbor se şi lăsă furat de somn, după ce, cu un ultim; efort de voinţă, îşi smulse capul de pe genunchi şi-l sprijini de perete.

Se trezi abia cînd o mînă îl scutură de umăr cu blîndeţe.

— Tovarăşe, hei, tovarăşe...

Deschise ochii. Metroul era aproape gol, doar ici- colo se mai zărea cîte un om. Femeia cea tînără de lîngă el făcuse sul salteluţa copilului şi o lega cu o sfoară. Alături de ea stătea un flăcăiaş de vreo cinci ani cu o căciulă cu clape în cap.

— Eu te-am trezit, iartă-mă, spuse femeia, dar dormi cam de mult, tocmai de aseară, şi m-am temut nu cumva să întîrzii la lucru.

— Da-da, sigur, sări Sinţov. Da ce-i... cît e ceasul?...

— E şapte, răspunse femeia.

— Şapte?!

Se uită uimit la ea. Abia acum îşi dădea seama că dormise neîntrerupt toată noaptea.

Trecuseră exact douăzeci şi patru de ore, şi iată că Sinţov stătea iarăşi în faţa clădirii comitetului raional de partid. E drept că nu mai era aceeaşi clădire ca în ajun: peste jumătate din geamuri erau sparte şi înlo- cuite cu foi de placaj vopsit în culoarea pereţilor. Peste drum de comitetul raional de partid, cu cîteva clădiri mai sus, o casă cu trei etaje era retezată ca de un cu- ţit.

Sinţov venise încoace de-a dreptul din metrou atît pentru că simţise nevoia să vină, cît şi pentru că avea

un temei serios: nu-i spusese chiar Iolkin să se întoarcă la raionul de partid dacă nu-l va găsi pe Iuferev? Nu-l găsise pe Iuferev, aşa că s-a întors la raion. Deschise uşa de la intrare. Miliţianul şedea în hol la locul obişnuit, doar că obrazul şi ochiul drept îi erau bandajate. „Probabil că l-a rănit vreun ciob de sticlă", îşi spuse Sinţov.

— Cum aş face să stau de vorbă cu tovarăşul Iolkin? întrebă el, apropiindu-se de miliţian. Mi-a spus ieri că-l pot chema prin dumneata.

— Multe o fi spus el ieri! răspunse miliţianul. Dar vezi că nu-i aici. A fost rănit, şi acum e la spital, la pansat...

— Şi cînd se întoarce?

Miliţianul ridică din umeri.

Sinţov stătea în faţa lui, neştiind ce să facă. Venise întins la raion, convins, cine ştie de ce, că astăzi toate se vor rezolva favorabil. Va sta de vorbă cu Iolkin; acesta conform promisiunii, a şi discutat cu Iuferev; direct de aici se va duce la comisariatul mi- litar, şi acolo, într-un fel sau în altul, soarta lui se va decide. Şi deodată — uite că totul iese iarăşi pe dos.

Ce să facă acum? Să-l aştepte pe Iolkin, să meargă să-l caute pe Iuferev, sau să se întoarcă la lucru, în piaţa Crimeii? Vreme de un minut şi mai bine rămase descumpănit, cu ochii aţintiţi asupra duşumelei, plină de cioburi mărunte de sticlă, iar apoi, cînd şi-i ridică, zări pe vecinul de cameră al lui Iolkin. Malinin venea spre el pe coridor, masiv, posac, privind ţintă un punct fix dinaintea sa, ţinînd în mînă toarta cănii de aluminiu, învelită într-o batistă. Mergea fără să se uite la nimeni, dar cînd ajunse în dreptul lui Sinţov, se întoarse brusc spre el, de parcă l-ar fi văzut încă de departe.

— De ce ai venit din nou? întrebă el cu vocea lui răstită şi răguşită de bas. Nu l-ai găsit pe Iuferev?

Sinţov clătină tăcut din cap.

— Ai venit la Iolkin? Nu-i aici, urmă Malinin, şi pe faţa lui apăru o expresie ciudată, de parcă ar fi fost mulţumit să-i aducă lui Sinţov această veste.

— Dumneavoastră nu ştiţi cumva dacă a vorbit cu comisarul militar despre mine?

— N-a vorbit nimic, a uitat... spuse Malinin ca şi cum ar fi fost vorba de un lucru de la sine înţeles. Şi, spre surpriza lui

Sinţov, făcu un semn miliţianului. Dă-i drumul tovarăşului să vină la mine... Haidem, mormăi el către Sinţov.

Aşa intrară amîndoi în aceeaşi cameră unde stătuseră de vorbă în ajun: Malinin cu cana de uncrop înainte, şi Sinţov în urma lui, nedumerit de invitaţia acestui om morocănos.

— Şezi! spuse Malinin şi-i arătă din ochi patul de lemn. Apoi, după ce puse cana de aluminiu pe prichi- ciul ferestrei, se aşeză şi el pe un scaun.

Patul lui era strîns soldăţeşte, fără nici o cută, de aceea nu se aşezase pe el.

— A fost rănit grav? întrebă Sinţov şi arătă din cap spre căpătîiul patului pe care şezuse în ajun Iolkin

— L-a crestat la gît... Pîn' la nuntă îi trece! răspunse Malinin.

— O schijă, sau o ţandără de sticlă?

— Ba un cuţit finlandez, mormăi Malinin şi, văzînd ochii lui Sinţov, adăugă nemulţumit: Ce te miri? Crezi că astăzi la Moscova cuţitele finlandeze nu mai au căutare? Huliganii şi pungaşii Moscovei nu dorm nici ei, îşi văd de treabă... Iar Iolkin, bineînţeles, trebuia să-şi bage nasul... spuse Malinin în doi peri, aşa că nu-ţi puteai da seama dacă îl laudă, sau, dimpotrivă, îl dezaprobă. Trecea noaptea cu maşina şi a văzut nişte indivizi jefuind un magazin — şi-a scos naganul şi: mîinile sus!... Ei, şi ăia: hîrşt! cu cuţitul finlandez. Bine că nu era singur! I-au aranjat pe şnapani cum trebuie!

Acum se putea vedea că Malinin aprobă purtarea lui Iolkin, dar continuă să vorbească pe un ton nemulţumit doar din obişnuinţă.

— Şi tu ce te miri aşa? întrebă el din nou pe Sinţov. În vremuri dintr-astea, tot gunoiul se ridică la suprafaţă! Asta-i legea naturii. Te uiţi uneori şi te întrebi: n-o fi prea plină de gunoaie găleata? Nu, frăţioare, nu se prinde!

Pesemne că îşi aminti de ceva care-l frămînta din cale-afară de mult, căci nu se mai putu reţine:

— Şi ploşniţele vechiului regim au cam început să iasă din crăpăturile unde au stat ascunse pînă acum, ca să intre în acţiune dacă o fi la o adică! Ieri, cu mîna mea, am plesnit peste bot pe unul dintr-ăştia... Malinin îşi ridică pumnul greu şi se uită la el, mirîndu-se parcă singur. Unde-o fi răbdarea mea? mă întreb. Fuse şi se duse... cînd era nevoie de ea, n-a mai fost...

Aşadar, n-ai găsit pe comisarul militar? îşi curmă el însuşi vorba.

— Nu l-am găsit, spuse Sinţov şi-i povesti că în ajun a lucrat la construirea baricadelor, la podul Crimeii, iar noaptea şi-a petrecut-o în metrou.

— Şi Iolkin, care se îndoia că ai să te mai întorci... zîmbi cu jumătate de gură Malinin. Se temea că ai să fugi!

— Unde şi de ce? întrebă Sinţov.

— Tocmai, unde şi de ce?... Ştii că îmi aduc aminte de tine, îşi curmă el iarăşi vorba, aşa pe neaşteptate; de fapt ăsta era felul lui de a vorbi. Pe atunci făceam treaba pe care acum o face Iolkin, eu am pregătit dosarul tău cînd ai fost primit în partid. Am memorie bună: mi-au trecut prin mînă vreo trei mii de candidaţi primiţi în partid, şi excluşi de asemenea am văzut destui, dar dacă mă uit bine la om, din fiecare doi, de unul negreşit mi-aduc aminte.

Sinţov se bucura că omul acesta posac şi-a adus aminte de primirea lui în partid, şi la rîndul său încercă să-şi amintească de Malinin, dar nu izbuti.

— Lasă, nu-ţi mai da osteneala, spuse acesta, ghi- cindu-i gîndurile. N-are importanţă dacă-ţi aduci sau nu aminte de mine, dar că eu îmi aduc aminte de tine, asta are importanţă. Cum de ţi s-a putut întîmpla o nenorocire ca asta, măi tovarăşe? Malinin clătină din cap. În ciuda lucrurilor bune de care-şi amintea, nu era de loc dispus să diminueze gravitatea nenorocirii care-l lovise pe Sinţov. Ieri nu ne-ai minţit nici o iotă, tot ce ne-ai spus e adevărat de la a la z?

— Tot, răspunse Sinţov. Ce-ar mai putea să adauge, cum ar putea să-l convingă?

Malinin îl privi multă vreme în tăcere.

Spre deosebire de veselul Iolkin, omul acesta ursuz, care îmbătrînise la secţia evidenţei de partid, nu avea o a doua opinie, de rezervă, pentru orice eventualitate. Avea o singură părere despre oameni — bună sau rea, adică avea încredere în omul respectiv, sau nu avea. Şi dacă avea, apoi o avea fără rezerve, iar dacă n-o avea chiar şi în cea mai neînsemnată chestiune, apoi n-o mai avea de loc.

Dacă ar mai fi păstrat o cît de mică urmă de îndoială că povestirea lui Sinţov era adevărată de la a la z, nici nu i-ar fi trecut prin gînd să facă ceea ce era pe cale să facă acum.

Continua să mai şovăie într-o singură privinţă: are, sau nu are dreptul el, Malinin, să facă acest lucru?

„Am! hotărî el pînă la urmă. Că doară mă duc şi eu, am să fiu şi eu acolo, lîngă el... Şi am să i-o dovedesc şi lui Guber... Iar dacă n-am să i-o pot dovedi, vom mai vedea ce-i de făcut."

— Bun, aşa va să zică, spuse Malinin după această îndelungă tăcere. În raionul nostru se formează în momentul de faţă un batalion comunist, dar se primesc în el nu numai comunişti şi comsoimolişti, ci şi tovarăşi din activul fără de partid. Merg şi eu acolo. Azi-noapte am insistat şi mi-au dat drumul. În timpul nopţii s-au mai completat cîteva plutoane. Comandanţi n-avem deocamdată, în plutonul meu sînt eu mai mare; aşa că te trec şi pe tine în lista mea. Peste o oră plecăm la batalion, în strada Pliuşciha. Ei, ce spui, să te trec pe listă? întrebă Malinin, scoţînd din buzunarul pantalonilor bufanţi un caiet de şcoală îndoit în două de-a lungul.

— Mai întrebaţi? sări Sinţov.

Malinin se aplecă spre masă cu scaun eu tot, îşi scoase din buzunarul bluzei ochelarii, care nu se potriveau nicicum cu obrazul lui masiv, bărbătesc, deschise caietul şi-şi trecu degetul în josul şirului de nume. Lista cuprindea douăzeci şi şase numere de ordine. Muie în cerneală tocul de pe masă, scrise numărul următor, al douăzeci şi şaptelea, şi notă cu un scris caligrafic: „Sinţov..."

— Prenumele, numele tatălui?

— Ivan Petrovici, spuse Sinţov.

„I. P.", scrise Malinin, puse tamponul, vîrî caietul la loc în buzunarul pantalonilor şi abia apoi spuse: O să ne prezentăm şi o să raportez totul comisarului de batalion. Să vedem ce-o să hotărască el... Eu, unul, am să-mi spun părerea.

Nu sublinie în nici un fel această ultimă frază, deşi era cît se poate de semnificativă. Lucrase şaisprezece ani la evidenţa de partid şi devenise instructor numai de doi ani, de cînd îi slăbise vederea. Aici la raion părerea lui avea greutate, mai cu seamă în probleme ca verificarea cadrelor, încrederea sau neîncrederea în oameni. Şi, fireşte, cu atît mai mare îi era răspunderea pentru omul acesta din faţa lui. Malinin o înţelegea perfect de bine, deşi n-o sublinia de fel.

Sinţov aproape că nici nu luă în seamă spusele lui cum că va mai trebui să raporteze totul comisarului. Era prea fericit

pentru posibilitatea ce i se oferea de a fi primit chiar astăzi în batalionul comunist alături de Malinin şi de a intra, poate chiar mîine, în luptă.

— Asta n-am s-o uit cîte zile voi avea, spuse Sinţov.

— De ce? ripostă Malinin cu veşnicu-i ton posac. Dacă ţi-aş fi făcut rost de un loc în trenul de Kazan pentru tine şi catrafusele tale, înţeleg să nu fi uitat cîte zile ai mai avea, zîmbi el strîmb. Ieri vreo două- zeci de oameni s-au legat solemn să nu mă uite toată viaţa. Pe cînd ţie ce ţi-am făcut, te-am ajutat doar să te întorci din nou la război! Oricum te-ai fi întors. Tot un drac, doar că ar mai fi urmat o tevatură de prisos.

— Bine, am tăcut, spuse Sinţov. Sînt doar foarte bucuros că m-aţi crezut. Puteaţi foarte bine să nu mă credeţi, şi totuşi m-aţi crezut. Asta-i tot.

— Da, dar vezi că nu poţi să-l crezi pe fiecare, răspunse Malinin îmbufnat, înţelegînd observaţia lui Sin-ţov în felul său, ca pe o obişnuită plîngere împotriva excesului de vigilenţă. Dacă ai încredere în oricine, te ia dracu. Şi n-ar fi mare lucru să te ia pe tine, dar pri- mejduieşti şi Puterea sovietică. Am vrut să mă bărbieresc, dar m-am răzgîndit, îşi întrerupse el iarăşi firul vorbelor. Dacă vrei, bărbiereşte-te; acolo, pe prichieiul ferestrei, e briciul şi pensula mea. Ai tot timpul...

După ce se săpuni la repezeală, Sinţov începu să-şi radă barba de trei zile, mai îndărătnică decît oricînd.

— E şi o piatră pe acolo: uite, te-ai mînjit de sînge de parcă ai înjunghiat un porc, spuse Malinin, trăgînd cu coada ochiului la obrazul lui Sinţov, zgîriat de brici.

Dar nu apucă să-i explice unde anume e piatra. Cineva bătu în uşă. Malinin strigă nemulţumit: ,,Da...” Uşa scîrţîi şi se deschise. Sinţov renunţă să mai caute piatra şi se întoarse. în prag stătea o femeie înaltă şi uscăţivă cu un rucsac în braţe.

— Bună ziua, uite, ţi-am adus, spuse ea către Malinin, şi acesta îi ieşi în întîmpinare.

Sinţov înţelese că este soţia lui Malinin şi, străduin- du-se să nu asculte convorbirea lor, se porni să strîngă sculele de ras. Cîteva fraze izolate tot ajunseră la urechea lui.

— Asta o să-mi prindă bine, spunea Malinin. Dar de astălaltă n-am nevoie. Am spus că n-am, înseamnă că n-am. Două schimburi îmi ajung.

— Ia-le, de ce să le laşi? insistă femeia.

Dar Malinin mormăi că el nu-i cămilă de povară, şi nici hamali nu vor avea acolo... Urmară cîteva fraze pe care Sinţov nu le auzi, apoi Malinin spuse:

— Uite, ai patru sute aici.

— De ce mi-i laşi pe toţi? Ţie ce-ţi rămîne?

— Ce-mi trebuie mie bani acum? spuse el, şi probabil că răspunsul acesta o sperie pe soţia lui, pentru că Sinţov auzi un sughiţ de plîns.

Terminase cu rasul şi, neştiind ce să mai facă, se aşeză cu spatele spre Malinin şi soţia lui. „Acum probabil că s-au îmbrăţişat de rămas bun, sau poate-şi mai spun ceva foarte încet", gîndi el.

— Na şi ţie un rînd de schimburi, răsună deodată în spatele său vocea lui Malinin, şi pe genunchii lui Sinţov ateriză un schimb de rufe vechi, cîrpite, dar foarte curate. Văd că n-ai de nici unele. Nevastă-mea mi-a adus lucruri de prisos.

Sinţov se întoarse şi văziu că soţia lui Malinin nu mai era în cameră. Cei doi soţi îşi luaseră rămas bun şi se despărţiseră atît de încet, încît el nici n-o auzise ple- cînd.

Malinin înghesui în rucsac sculele de ras, îşi puse peste haina bleumarin de croială pe jumătate militară un vechi palton de postav negru şi o şapcă din acelaşi postav, apoi îşi aruncă pe umeri arma, care stătuse sprijinită în colţul camerei.

— Să mergem!

Cînd ieşiră în stradă, Malinin se opri pe trotuar şi, ridicîndu-şi capul, îmbrăţişă cu privirea clădirea comitetului raional de partid, de parcă ar fi vrut să şi-o întipărească mai bine în minte înainte de despărţire.

— Cît timp aţi lucrat aici? întrebă Sinţov.

— La raionul de partid — din douăzeci şi trei, iar în sediul acesta — de cînd ne-am mutat, din douăzeci şi şase, răspunse Malinin. Geamurile au fost de cristal, adăugă el pe neaşteptate, încă de pe timpul ţarului, şi uite că într-o singură noapte, dintr-o singură bombă s-au dus aproape toate. Ai văzut?! A trebuit să astupăm ferestrele cu placaj, parcă-i o gheretă.

În ultimele două zile Malinin văzuse în oraş aceleaşi lucruri ca şi Sinţov, dar datorită muncii sale de activist al raionului de partid ştia incomparabil mai mult decît văzuse. Fireşte că şi ieri, şi alaltăieri spuma clocotise mai mult la suprafaţă, dar sub

clocotul acesta situaţia era într-adevăr ameninţătoare. Evacuarea luase proporţii uriaşe, şi în ultima etapă deveni atît de grăbită, încît, cinstit vorbind, panica ar fi putut lua forme şi mai grave. Pe front se făcuse o breşă, şi de trei zile se aruncau într-însa, ca într-o gură nesătulă, tot ce se afla la în- demînă, dar situaţia continua să rămînă tot atît de grea.

Secretarul comitetului raional de partid, Golubev, la care, prinzînd momentul, Malinin intră la cinci dimineaţa să-şi ia rămas bun, îl privi în ochi şi-i spuse:

— Ieri la înghesuială ţi-am dat voie să pleci la batalion, dar astăzi îmi pare rău c-am făcut-o. Aş avea nevoie de tine aici...

— Dar acolo? întrebă Malinin, gata să facă aşa cum i se va cere, dar în sinea sa sperînd că secretarul nu-şi va schimba hotărîrea.

— Şi acolo e nevoie de tine, răspunse Golubev. Probabil că veţi fi trimişi în luptă aproape imediat.

Erau singuri în birou. Lucrau împreună de opt ani,

— Cum e astăzi cu Moscova? întrebă Malinin, uitîn- du-se drept în ochii lui Golubev. Dar aşa... — palma lui grea despică aerul de sus în jos, vrînd parcă să spună: ori îmi spui totul pe şleau, ori nu-mi mai spui nimic.

Şi Golubev îi spuse totul pe şleau.

— Alaltăieri, după părerea mea, nu era încă nimic limpede explică el. Acum însă lucrurile se mai îndreaptă cîte puţin. Probabil că nu vom părăsi Moscova în nici un caz, doar de n-ar trebui să luptăm chiar la marginea oraşului. Sau, mai ştii, poate şi pe străzi. Nici asta nu-i exclus.

Aceasta era starea de spirit în care se afla secretarul comitetului raional, şi Malinin n-avea nici un motiv să nu-l creadă. Golubev era un om pe care-i cunoştea bine, care ştia să-şi cîntărească vorbele şi nu-şi permitea cuvinte inutile.

„Poate că într-adevăr va trebui să dăm şi lupte de stradă, îşi spunea Malinin, mergînd alături de Sinţov pe strada Pliuşciha. Ce înseamnă luptă de stradă? Înseamnă că, uite, s-ar putea să ne batem chiar aici, pe Pliuşciha! în casa aceea — nemţii, iar în astălaltă — noi. Sau dincolo de podul Crimeii — nemţii, iar dincoace de pod — noi. Luptăm să le oprim înaintarea spre centru. Adică la fel ca în nouă sute şaptesprezece, în luptele de stradă cu iuncherii, doar că totul vine înmulţit cu o sută!”

Umbla străduindu-se să se obişnuiască şi cu acest gînd, dar în zadar: una ca asta nu-i putea intra în cap.

— Poate că mîine o pornim de-a dreptul pe front, spuse el lui Sinţov după o tăcere prelungită.

Sinţov dădu din cap. El mergea gîndindu-se la altceva: dacă se va găsi la batalion o puşcă şi pentru el, sau vor primi armele abia pe front?

Şcoala profesională, unde se instalase cazarma batalionului comunist, se afla în fundul unei curţi mari, împrejmuită cu un gard înalt de cărămizi. Lîngă poartă se înghesuiau vreo douăzeci de civili.

— Uite şi restul plutonului, spuse Malinin. La început a fost vorba să ne întîlnim la comitetul raional, apoi însă am stabilit să ne adunăm aici. Mai aproape de teren.

Cu o voioşie surprinzător de tinerească, instructorul îşi îndreptă puşca pe umăr şi se apropie de grupul din faţa porţii. Mai toţi erau oameni nu prea tineri, mulţi dintre ei cu ochelari; unii aveau rucsacuri, alţii — saci de spate, doi — nişte valize mici, iar unul dintre ei — un coşuleţ de rufe, legat îngrijit cu sfoară... Trei sau patru inşi purtau arme de vînătoare, doi — puşti, unul — un nagan prins la centura care-i strîngea paltonul. Toţi erau încinşi şi, măcar că purtau fiecare ce găsise, se străduiseră cu toţii să se echipeze în aşa fel ca să se poată mişca mai în voie.

Apropiindu-se de ei, Malinin şi Sinţov observară că oamenii adunaţi acolo glumeau pe seama unui bărbat cărunt şi mic de statură, care-şi avea lucrurile în coşu- leţul de rufe.

— Trofimov iar s-a pregătit să plece la peşte! Uite cum l-a mai echipat nevasta! I-a pus acolo şi hrană rece pe două zile. Şi o sticlă de votcă, şi un pui de pernă... Totul cum scrie la carte.

— Da unde-ţi sînt undiţele, Trofimov? Te pomeneşti că le-ai uitat!

— A-a, uite-l pe Malinin, vine Malinin! îl întîmpinară cîteva glasuri.

Mai toată lumea îl cunoştea.

— A venit şi şeful, înseamnă că e vremea să ne încolonăm, spuse cineva.

— Dar Ikonnikov unde e? întrebă Malinin, după ce-i numără pe toţi din ochi. Nu s-a prezentat?

— N-o să mai vină Ikonnikov, răspunse omul cu coşuleţ, numit Trofimov. Am fost să-l iau de acasă, acolo lucrează o echipă de săpători, îşi fac drum spre subsol... E îngropat şi el sub dărîmături.

— Ce fac oamenii? întrebă Malinin. Mai dau semne de viaţă?

— Deocamdată mai ciocănesc, sînt vii.

Cineva glumi cam amar, spunînd că nimic nu-i mai rău decît aceste subsoluri, e mai bine să-ţi primeşti moartea în propriul tău spaţiu locativ!

— Ei, dacă Ikonnikov nu mai vine, înseamnă că ăştia sîntem toţi! spuse Malinin.

Oamenii se încolonară cîte doi. Malinin trecu în frunte, iar Sinţov se trezi în ultimul rînd, singur. Astfel încolonaţi, intrară în curtea mare a fostei şcoli profesionale, pe lîngă santinela în haine civile de la poartă. Omul îi lăsă să treacă, salutîndu-l pe Malinin ca pe un vechi cunoscut.

— Hai noroc, Alexei Denisîci!

— Noroc, răspunse Malinin nemulţumit de salutul acesta „civil" şi, lăsîndu-şi oamenii să aştepte afară, intră în clădirea şcolii, să raporteze comisarului de batalion.

Rămase înăuntru multă vreme, aproape douăzeci de minute. În sfîrşit, ieşi. Dar era şi mai posomorît ca de obicei.

— Trofimov, se adresă el omului cu coşuleţ. În lipsa mea, tu ai să-mi ţii locul. Iată programul: astăzi avem zi de instrucţie. În cursul zilei ne vor fi repartizaţi comandanţi de companii. Pentru început, plutonul va căpăta cincisprezece puşti, pe urmă vedem noi. Instrucţia începe la zece, pînă atunci vă puteţi încălzi în cazarmă. Ni s-a repartizat camera nouăsprezece, a doua pe mîna dreaptă. Tu, Sinţov, rămîi cu mine. Malinin se uită la Sinţov de parcă l-ar fi durut toţi dinţii şi fiecare vorbă spusă i-ar produce durere. Rămîi. O să mergem la comisar.

„Uite că începe", îşi spuse Sinţov cu inima strînsă.

— L-am adus, întrebaţi-l, spuse Malinin la fel de posomorît cînd intrară amîndoi în camera unde se afla comisarul de batalion.

Camera era o clasă. Comisarul de batalion şedea la catedră; în spatele lui se afla o tablă scrisă pe jumătate cu cretă. Malinin se aşeză într-o bancă, Sinţov rămase în picioare.

Comisarul de batalion era un om de vreo cincizeci de ani, bine îmbrăcat. Purta un sveter gros de lînă şi o haină de-un albastru-

închis, cu o veche decoraţie pe rever: „Ordinul Drapelul Roşu”. Pe un scaun de lîngă el erau aruncate o manta de piele şi o căciulă de ren. Pe masă, în faţa comisarului, se afla un mauser cu o plăcuţă de argint fixată pe toc.

— Stai jos, spuse comisarul către Sinţov în loc de orice alt răspuns la salut. Să ne gîndim ce-i de făcut cu dumneata. Eu am spus că nu avem nevoie de oameni ca dumneata, dar văd că tovarăşul Malinin e nemulţumit.

— Dumneavoastră ordonaţi, ce amestec are aici nemulţumirea mea? spuse Malinin.

— Încă nu mi-am amintit cum se ordonă, zîmbi cam batjocoritor comisarul. Cînd am să mă echipez, îmi aduc eu aminte, şi atunci am să încep să ordon. Dar pînă una- alta, hai să ne sfătuim. Tovarăşul Malinin mi-a povestit în linii mari istoria dumitale, se adresă el din nou lui Sintov. Dar, poate că mai vrei să adaugi şi dumneata vreun amănunt.

Comisarul avea părul cenuşiu-cărunt cu sclipiri de oţel, pieptănat cu cărare într-o parte, un obraz îngust şi inteligent, gura strînsă ironic şi doi ochi la fel de ironici, în spatele unor ochelari scumpi, cu rama de aur.

— Ce să mai adaug? spuse Sinţov, uitîndu-se în ochii aceştia batjocoritori. La ce să mai zgîndărim rănile?!

De disperare, răspunsul lui sună cam grosolan, dar tocmai grosolănia aceasta făcu, cine ştie de ce, o bună impresie asupra comisarului.

— Ce-i tot dai zor cu rănile? făcu el. Oi fi avînd eu nume nemţesc, dar nu sînt neamţ, ca să chinui oamenii. Te-au chinuit ei destul, judecînd după cele spuse de tovarăşul Malinin. Dar uite ce îndoială mă frămîntă pe mine, dacă eşti în stare să mi-o spulberi — spul- beră-mi-o! Dacă ai fi fost un civil, nu s-ar pune decît problema încrederii: tovarăşul Malinin are încredere în dumneata, iar eu am în el. Dumneata însă nu eşti un civil, eşti militar din cadrele active, nu va apărea deci ceea ce facem noi ca o ilegalitate, ca şi cum te-am camufla aici la noi?

— E-eh, Nikolai Leonidovici, despre ce camuflare poate fi vorba aici? Mi se pare caraghios! izbucni Malinin, nemaiputînd răbda.

Comisarul îşi întoarse pentru o clipă spre el ochelarii sclipitori şi continuă pe acelaşi ton:

— Dumneata faci parte din cadrele armatei, şi pentru a-ţi justifica faptele din trecut şi a fi din nou repartizat în funcţie pe front trebuie să te prezinţi la o organizaţie competentă. După mine, cu acest fel de probleme se ocupă secţia specială; sau poate s-ar cuveni să te înfă-ţişezi la procuratura regiunii militare, ţinînd seama că aici te afli în zona ei de acţiune. Sediul procuraturii este — o ştiu fiindcă locuiesc chiar alături — nu departe de aici, pe strada Molceanovka. Ţi-aş recomanda să te prezinţi acolo. Cît despre istoria dumitale, nu-ţi cer să mi-o repeţi; oricum, ea nu-mi va schimba hotărîrea. Aşa, asta-i tot, încheie el încet, dar necruţător, şi Sinţov înţelese că politeţea şi cursivitatea vorbelor lui nu sînt nimic altceva decît forma lui obişnuită de exprimare

— Scrie-i cel puţin o adresă de însoţire, tovarăşe Gu- ber, spuse Malinin comisarului, renunţînd brusc la oficialul „dumneavoastră". Că doar omul n-are nici un act. Bine că la comitetul raional a dat de mine, care îl cunoşteam.

— În regulă, consimţi Guber, fără nici un semn de nemulţumire. Deschise blocnotesul de pe masă, scoase un stilou din buzunar, îi deşurubă capacul şi începu să scrie.

— Numele dumitale e Siniov, nu? întrebă el, după ce scrisese primele două rînduri.

— Sinţov, îl îndreptă Sinţov. Sinţov I. P.

— Sinţov I. P. repetă Guber, trecînd numele; apoi mai adăugă două-trei rînduri, semnă, smulse fila din blocnotes, o pături în două şi o întinse lui Sinţov. Ştampilă nu avem, merge pe veresie! Dacă or primi-o, bine, dacă nu... şi strînse din umeri.

— Îmi permiteţi să plec? întrebă Sinţov, pălind.

— Mă rog.

Furios, Sinţov se întoarse brusc la stînga-mprejur, milităreşte, şi ieşi bătînd pasul cu cizmele lui sparte.

Guber şi Malinin rămaseră singuri faţă în faţă, şi privirile lor se întîlniră. Malinin oftă adînc, abia stăpî- nindu-şi mînia.

— Vorbeşte, Malinin, dă-i drumul, că acu te înăbuşi, văd eu că eşti întors pe dos. Vorbeşte neoficial, ordinul n-a apărut încă, deocamdată sînt comisar numai prin bunăvoinţa raionului de partid. Şi apoi, sîntem cunoştinţe vechi...

— Un formalist cu mănuşi, asta eşti, mormăi răguşit Malinin. Cum naiba ai putut să fii comisar de brigadă? Zău nu pricep!

— Ba încă în Armata Întîi de Cavalerie, notează bine, zise Guber. Ehe, dar cînd a fost asta?! De atunci am ros zece rînduri de pantaloni pe fotoliul de la direcţia generală. De cincisprezece ani fac negustorie cu străinătatea, m-oi fi stricat... vezi şi tu cum rezolv problemele.

— Da, văd! spuse Malinin. Ţi-ai uitat sufletul în servietă, şi servieta — acasă.

— E nostim să aud asta de la tine, Malinin. Da ştii cum ţi se spune ţie, bineînţeles cînd nu eşti de faţă?

— Ştiu, răspunse Malinin: Malinin şi Burenin[1]...

— Chiar aşa, zîmbi din nou Guber. Şi asta pentru că de douăzeci de ani toată aritmetica comitetului raional e în capul tău, şi toate întrebările se potrivesc cu răspunsurile, ca în manual! Iar acum, deodată te-ai hotărît să fii mărinimos! Războiul va justifica totul, aşa crezi? Vrei să suspendăm toate rînduielile? De la tine chiar că n-am aşteptat, una ca asta!

— Bine, spuse Malinin. Las că pricep eu. Te-ai temut ca nu cumva el — şi arătă cu degetul spre uşă, ca şi cum Sinţov s-ar mai fi găsit acolo, după uşă — să-ţi povestească şi ţie prin ce-a trecut, te-ai speriat ca nu cumva după aceea să iei altă hotărîre, aşa că acum mai bine taci! Dacă ţi-e ruşine, mai bine taci şi nu te mai lega de mine...

— Şi de ce mi-ar fi ruşine, mă rog? spuse Guber şi roşi brusc, pierzîndu-şi veşnicul zîmbet ironic care-i servea de camuflaj. Am procedat just: omul e militar, se va prezenta la procuratură, şi cei de acolo vor hotărî aşa cum trebuie...

— Pretutindeni se hotărăşte totul cum trebuie astăzi? îl întrerupse Malinin.

— Pretutindeni, sau nu pretutindeni, se supără Guber, asta nu ştiu, dar la procuratura militară cred că vor şti să se descurce cum trebuie, şi omul va putea să ajungă pe front şi fără ajutorul nostru.

— Bravo, foarte bine, mai bine taci, ai făcut-o, acum taci, nu te mai justifica; Malinin dădu din mînă a lehamite, se ridică de pe scaun şi, ducîndu-şi mîna la co-zorocul şepcii de postav negru, întrebă: Îmi permiteţi să plec la pluton?

Între timp, Sinţov se apropia de procuratura militară de pe strada Molceanovka. Pe drum desfăcuse şi citise de două ori la

---

[1] Referire la ***Malinin*** şi ***Burenin*** autori ai unui manual de aritmetică, folosit în şcolile din Rusia ţaristă, în secolul trecut (n. ed.).

rînd hîrtia scrisă de Guber. Scrisul comisarului era atît de frumos şi de ferm, iar semnătura — atît de impresionantă, încît hîrtia părea a fi într-adevăr un document, deşi nu purta nici o ştampilă.

,,Către procuratura regiunii militare Moscova", era scris acolo, şi mai jos urma: „Adresă". „Vă înaintăm pe tovarăşul Sinţov I.P. pentru ca sus-numitul să depună la dumneavoastră o declaraţie într-o problemă personală. Comisarul batalionului comunist al raionului Frunze, comisar de brigadă în rezervă N. Guber."

În faţa procuraturii aştepta o Emkă veche, în care moţăia un şofer în uniformă. Geamurile clădirii erau împestriţate cu fîşii de hîrtie lipite în cruce, dar fîşioa- rele de hîrtie nu ajutaseră: mai toate geamurile erau sparte; Sinţov împinse uşa clădirii şi intră. Din vestibulul mare se desfăceau două uşi: în faţa uneia se găsea o santinelă, în faţa celeilalte, întredeschisă, nu era nimeni. Sinţov intră pe aceasta din urmă şi se pomeni într-o cameră cu două mese rotunde, înconjurate de scaune pentru public. Mai erau acolo două ghişee. Deasupra unuia se vedea o tăbliţă cu inscripţia: „Eliberarea biletelor de intrare", deasupra celuilalt — „Primirea corespondenţei", dar amîndouă ghişeele erau închise. Sinţov bătu la unul din ele. Apoi bătu mai tare. Nici un răspuns. Pînă la urmă se deschise uşa, şi în prag se arătă santinela din vestibul.

— De ce faceţi gălăgie? întrebă el răstit. Nu-i nimeni aici. Degeaba ciocăniţi.

— Trebuie să intru la procuratură, răspunse Sinţov.

— Ei, şi ce dacă trebuie? Nu-i nimeni aici. Degeaba ciocăniţi.

— Atunci am să-ţi spun dumitale, hotărî Sinţov.

— Mie n-aveţi ce-mi spune, i-o reteză scurt santinela. Vă rog să părăsiţi încăperea! Aveţi permis de intrare?

— Nu, spuse Sinţov.

— Atunci, n-aveţi ce căuta aici, nu vă dau drumul... Tot n-aţi plecat? strigă ameninţător ostaşul şi, mînat de la spate de el, Sinţov se pomeni iarăşi în stradă.

Emka în care moţăise şoferul în uniformă plecase. Strada era cu desăvîrşire goală. Sinţov îşi dădu seama că n-ar avea nici un rost să se adreseze iarăşi santinelei şi se decise să aştepte afară. Mai devreme sau mai tîrziu, trebuie să intre sau să iasă din sediu vreun lucrător al procuraturii.

Vreme de un ceas şi mai bine, tremurînd de frig şi făcînd nenumărate presupuneri pentru a-şi explica de ce nu iese şi nu intră nimeni în procuratură, Sinţov se plimbă în sus şi-n jos pe trotuar prin faţa uşii. În sfîrşit, nemaiputînd răbda, intră din nou în vestibul; santinela îi aruncă o privire grea, bănuitoare şi, ca şi cum l-ar fi văzut pentru prima oară, îl întrebă mînios:

— Ce doriţi?

— N-aţi vrea să chemaţi pînă la uşă pe juristul de serviciu pe procuratură?

— N-am să chem pe nimeni. Nu-i voie să vă plimbaţi pe aici. Plecaţi, că altfel vă arestez!

— Arestează-mă, spuse Sinţov, hotărît la orice.

Dar santinela n-avea de gînd să-l aresteze.

— N-am de ce să vă arestez, se răsti el cam descumpănit. Plecaţi, că altfel folosesc arma! Şi nu mai bateţi trotuarul prin faţa sediului: e interzis!

Ultimele cuvinte fură însoţite de o mişcare înainte a puştii. Sinţov se uită indiferent la puşcă, la baioneta îndreptată spre pieptul său, apoi se întoarse cu spatele spre santinelă şi, fără să spună o vorbă, ieşi din clădire. Nu-i rămînea decît să aştepte: poate că totuşi va intra sau va ieşi cineva... Acum nu se mai plimba prin faţa uşii, ci măsura trotuarul de peste drum.

Strada părea moartă. De la o vreme, Sinţov pierdu noţiunea timpului şi intră din nou în vestibul. „O să fac totul ca să mă aresteze! îi spun ce mi-o veni pe limbă, şi refuz să plec. Altceva ce-aş mai putea face?”

Cu gîndul acesta, intră pe uşă, aşteptîndu-se să dea ochi pentru a treia oară cu santinela aceea ursuză, de care era sătul pînă peste cap, ca şi ea de el, dar între

timp santinela se schimbase. În post era acum un ostaş mărunţel, cu un chip de fată, şi cu sprîncene negre, frumos arcuite.

— Tovarăşe ostaş, spuse Sinţov cu glas ferm, scoţînd hîrtia din buzunar şi înaintînd drept spre santinelă. Am venit cu o adresă. Uite-o! Telefonează juristului de serviciu pe procuratură şi raportează-i că am venit. Am o treabă urgentă aici.

Ostaşul întinse mîna spre hîrtia lui Sinţov. Sinţov i-o dădu şi făcu un pas înapoi. Ostaşul preţui atitudinea lui şi, apreciind cu coada ochiului distanţa dintre ei, începu s-o citească. Vreme de cîteva clipe, respectul pentru semnătura „comisar de brigadă în rezervă" şi neîncrederea în adresa fără ştampilă luptară în sufletul lui. Pînă la urmă, mai aruncă o privire spre Sinţov şi ridică receptorul telefonului, aflat într-un colţ pe o măsuţă.

— Tovarăşe jurist de serviciu pe procuratură, raportează santinela. S-a prezentat aici la noi un cetăţean cu o adresă către procuratură din partea unui comisar de brigadă... Nu-i pot descifra numele. Vă roagă să veniţi o clipă jos... Am înţeles!

— Juristul de serviciu coboară îndată, spuse el către Sinţov şi-i înapoie hîrtia.

Peste vreo cinci minute apăru pe uşă un jurist mi- litar de rangul trei. Era tînăr, uscăţiv, cu părul lucios, proaspăt udat şi pieptănat în grabă, şi cu o pată stacojie pe umărul obrazului drept. Pesemne că juristul militar aţipise cu faţa în palmă şi fusese trezit de telefonul santinelei. După ce citi hîrtia adusă de Sinţov, i-o înapoie şi ridică ochii spre el.

— De ce n-are ştampilă? întrebă el.

Sinţov spuse că batalionul comunist n-are ştampilă. Juristul acceptă răspunsul — în aceste zile explicaţia asta simplă nu-l putea uimi.

— Şi ce treabă aveţi la procuratură? De ce-aţi fost trimis aici?

— Am fost trimis la cererea mea, spuse Sinţov şi se uită în jur. Cum adică, aici, stînd aşa, în picioare, va trebui să povestească totul? Vă rog, fie dumneavoastră personal, fie persoana pe care o veţi hotărî, să-mi acordaţi o jumătate de oră.

Juristul se mai uită o dată la Sinţov. Chipul omului acestuia inspira încredere. Era un chip ostenit, deschis, cinstit. Echipamentul, ce-i drept, era de adunătură, nepotrivit ca măsură şi murdar, cizmele, cel puţin, erau prea de tot ferfeniţite. Dar juristul îşi aduse aminte că omul vine trimis de

batalionul comunist şi-şi spuse că, în aşteptarea echipării, mulţi oameni îşi pun pe ei ce le vine la îndemînă. Cu siguranţă că este un om cinstit: cei necinstiţi ocolesc în asemenea timpuri procuraturile militare. Dar juristul nu putea să asculte cele ce avea să-i spună omul acesta, după cum nu putea nici să-l îndrume la alt jurist, şi nici măcar să-i explice de ce nu poate face nici una, nici alta.

De fapt unicul motiv era că în afară de cele două santinele — cea din post şi cealaltă, care în momentul de faţă dormea — el, juristul militar de rangul trei Polovinkin, era singurul om care se afla în clădirea procuraturii militare de regiune. Cu trei zile în urmă, primind ordinul corespunzător, procuratura se mutase în altă parte, la una din staţiile de cale ferată din împrejurimile Moscovei. Arhiva fusese evacuată, iar dosarele cu lucrări curente fuseseră transportate în noul loc de dizlocare. De două zile, la procuratură nu se mai găsea decît dulapurile goale, telefoanele, cele două santinele, şi el, de serviciu, obligat să îndrume la noua adresă pe cei care se vor prezenta sau vor telefona, dacă bineînţeles se va cuveni ca aceştia să cunoască noua adresă. Nu putea să stea de vorbă cu Sinţov aici, jos, pentru că locul lui era la telefonul de serviciu. Nu putea nici să-l ia cu el sus, pentru că oricine ar fi urcat la etaj ar fi înţeles îndată că procuratura s-a mutat din Moscova. Lucrul acesta însă nu se cuvenea să fie cunoscut de oameni străini de procuratură!

— Uite ce-i, spuse în fine juristul, după ce chibzui toate posibilităţile, aşteaptă dumneata aici, în sală. Eu sînt de serviciu şi nu pot lăsa totul baltă ca să ascult declaraţia dumitale, dar am să rog pe altcineva s-o facă de îndată ce acest altcineva îşi va termina treburile. Te vom chema sus sau va coborî cineva să stea de vorbă cu dumneata... Să aştepte acolo, spuse el santinelei şi arătă cu degetul spre camera cu două ghişee. Din ordinul meu...

— Bine, mulţumesc, spuse Sinţov. Dar să ştiţi că aştept de mai bine de trei ore.

— Ce să-i faci, va trebui să mai aştepţi.

Juristul nu ştia cît anume va mai trebui să aştepte Sinţov, dar propunerea lui nu era de loc făţarnică. În urmă cu vreo oră, spre marea lui bucurie, şeful său îi telefonase de la noul loc de dizlocare şi-i comunicase că în curînd se va întoarce acolo cu

un grup de lucrători. Gîndindu-se la acest grup, el îi propuse lui Sinţov să aştepte. Juristul plecă, iar Sinţov se puse pe aşteptat. La început aşteptă cu nerăbdare, numărînd clipele. Apoi însă le pierdu socoteala, adormi, şi cînd se deşteptă, peste o vreme, ţîşni în vestibul cu graba unui om care abia s-a trezit şi spuse santinelei:

— Dă-mi legătura cu militarul de serviciu..

Tonul categoric îşi făcu efectul. Santinela formă numărul şi spuse:

— Cetăţeanul pe care l-aţi pus să aştepte cere să vorbească. Să-i dau receptorul?

Pesemne că răspunsul fu afirmativ, aşa că santinela îi întinse lui Sinţov receptorul.

— Ce s-a întîmplat? se auzi la aparat o voce nemulţumită.

— Tovarăşe jurist militar de rangul trei, spuse Sinţov. Tot nu m-a chemat nimeni să stea de vorbă cu mine!

— Aşteaptă, şi vei fi chemat, răspunse juristul.

— Bine, dar trebuie să mă întorc la unitate, minţi Sinţov. Am să fiu dat lipsă nemotivată...

Cîteva secunde, receptorul rămase mut.

— Bun, dacă nu poţi să mai stai, ia loc în sala de aşteptare şi pune pe hîrtie tot ce ai de comunicat procuraturii. Cînd termini de scris, laşi declaraţia acolo jos şi spui santinelei să mă cheme, am să cobor s-o iau.

După ce auzi ţăcănitul de la celălalt capăt al firului, Sinţov mai rămase cîteva clipe cu receptorul lipit de ureche. Nu-i rămînea altceva de făcut decît să accepte

propunerea juristului. Altă soluţie nu avea... Trebuia să încredinţeze totul hîrtiei şi s-o lase acolo, pe urmă... ce-o fi o fi.

„Iar eu am să mă întorc la batalion", îşi spuse el deodată cu hotărîre, şi răsuflă uşurat.

Îşi duse palma la buzunarul scurtei vătuite şi simţi teancul de foi strînse în patru, pe care le luase încă de la comitetul raional, de la Malinin, ca să-i scrie Maşei, se întoarse în camera cu ghişee şi, spre norocul său, găsi acolo un toc cu peniţa strîmbă, dar întreagă. Încercă peniţa, adună într-o singură călimară resturile de cerneală din alte două, netezi foile cu palma şi, aplecîn- du-se cu tot pieptul peste masă, scrise fără să stea pe gînduri şi aproape fără pauză filă după filă. Se oprea numai arareori, cînd peniţa stropea şi zgîria prea rău hîrtia.

Cînd termină de scris a opta filă şi sfîrşi descrierea tuturor amănuntelor, afară se întuneca. Vru să recitească totul de la început, dar, aruncînd o privire pe fereastră, dădu din mînă a renunţare şi adăugă chiar în josul ultimei file încă o frază:

„Din toate acţiunile mele, socotesc greşite două: că nu m-am prezentat la secţia specială a unităţii în sectorul căreia am ieşit din încercuire, plecînd mai departe, cum am arătat mai sus, şi că, ajuns în apropierea Moscovei, nu m-am prezentat la punctul de control, ci l-am ocolit. Pentru exactitatea tuturor faptelor expuse de mine înţeleg să-mi iau toată răspunderea pe linie disciplinară."

Semnă declaraţia, puse data, apoi reciti ultimele rîn- duri şi după cuvîntul „disciplinară" adăugă apăsat: „şi de partid".

În vestibul se repetă procedura de dinainte. Sinţov rugă santinela să cheme pe juristul de serviciu. Santinela telefonă, şi peste cîteva minute Polovinkin se arătă în pragul uşii.

— Ai scris? întrebă el şi, eu o mişcare de om obişnuit cu asemenea hîrtii, luă declaraţia din mîinile lui Sinţov, aruncă o privire asupra primei file — să vadă dacă a fost adresată corect —, apoi răsfoi tenculeţul de file şi parcurse în grabă rîndurile de la urmă.

— Ai scris utide vei putea fi găsit după ce ţi se va cerceta declaraţia?

— Da, la început, răspunse Sinţov, şi arătă locul unde scrisese: „Batalionul comunist al raionului Frunze, aflat în

prezent la adresa: Str. Pliuşciha, clădirea Şcolii profesionale Nr. 2”.

Deodată, îşi aminti de ceva şi scoase din buzunar hîrtia cu care îl înarmase Guber.

— Tovarăşe jurist militar de rangul trei! Scrie- ţi-mi, vă rog, pe adresa asta că am fost reţinut aici pînă seara, că altfel, ştiţi, lipsa nemotivată...

De fapt cam minţise: n-avea importanţă ora la care se va întoarce la batalion, voia numi ca Guber să vadă că fusese într-adevăr la procuratură.

— Bine, am să scriu că ai stat la noi pînă la ora şaisprezece, spuse juristul militar.

— Puneţi şi ştampila, dacă se poate.

Juristul strîmbă din nas, gîndindu-se că va trebui să urce din nou la etaj, să coboare şi iarăşi să urce. Bombăni pregătindu-se să refuze, dar în ultima clipă se răzgîndi — avea şi el inimă! —, luă hîrtia lui Sinţov, ieşi din vestibul, şi peste două minute apăru iarăşi.

— Poftim! mormăi el cu tonul enervat al omului bun la suflet, care este nemulţumit de propria-i bunătate, şi întinse lui Sinţov hîrtia împăturită.

Ieşind în stradă, Sinţov despături hîrtia. N-avea ştampila rotundă, dar purta un mic sigiliu de antet: „Procuratura regiunii militare Moscova”. Sub antet era scris: „A fost la procuratură pînă la orele şaisprezece, astăzi 18.X. a.c.” Apoi urma un „P” mare şi frumos, de care era agăţat restul numelui, indescifrabil, aşa că rămase necunoscut lui Sinţov.

După încetarea primei alarme aeriene din seara aceea, şeful gărzii se prezentă la Guber şi-i raportă că la poartă se află un om numit Sinţov, care declară că a lipsit din cazarmă cu permisiunea comisarului de batalion şi că acum s-a întors şi trebuie să se prezinte comisarului. Guber surîse ironic, îşi îndreptă ochelarii pe nas şi ordonă ca omul să fie lăsat să intre şi să fie chemat la el şi Malinin.

Sinţov intră primul la Guber. Malinin nu venise încă.

— Ei, cum e, tovarăşe Sinţov, întrebă comisarul, bat- jocoritor, procuratura militară e închisă cumva pentru renovare, sau poate n-ai găsit strada Molceanovka?

Sinţov scoase din buzunar biletul şi i-l puse în faţă.

Guber îl citi atent, ca şi cum nu el însuşi l-ar fi scris cu cîteva ore în urmă, apoi îl întoarse pieziş şi citi tare textul de sub antet: „A fost la procuratură pînă la orele şaisprezece”.

— Aşadar, s-au lămurit cu problema dumitale şi te-au trimis înapoi la noi? Aşa este, nu? spuse Guber, ridicîndu-şi privirea de pe hîrtie.

— Nu, răspunse Sinţov. Nu-i aşa.

— Dar cum e?

Sinţov povesti despre aşteptarea lui fără folos şi despre declaraţia scrisă pe care o lăsase la procuratură.

— Şi ai expus acolo tot ce mi-a povestit Malinin despre dumneata?

— Totul.

— Fără să tăinuieşti nimic?

Sinţov strînse din umeri, şi Guber recunoscu în sinea sa că întrebarea lui fusese stupidă. De ce-ar fi tăinuit ceva? Dacă omul acesta era un laş, încă din ajun ar fi putut foarte uşor să fugă departe în spatele frontu- lui, iar dacă era un pişicher, cu siguranţă că ar fi tur- nat o minciună şi s-ar fi oploşit pe lîngă o unitate oarecare. Cîţi oameni nu rătăcesc acum între Veazma şi Moscova, pierduţi de unităţile lor şi fără nici un act în buzunar!

Guber se pomeni fluierînd uşor la gîndul numărului lor mare şi, fără veste, zîmbi lui Sinţov, dar nu ironic, ca pînă atunci, ci doar aşa — că, vezi doamne, ştia să zîmbească şi „doar aşa” — după care spuse:

— Stai jos, o să vină şi Malinin îndată şi o să ne sfătuim...

Guber era bine dispus. La cele o sută şaizeci de puşti, cîte erau la batalion de dimineaţă, se adăuga- seră încă cinci sute; acum batalionul era înarmat cel puţin cu puşti, dacă nu şi cu armament mai greu, dar

principalul era că a doua zi urma să fie deplasat cu autocamioanele mai aproape de front. Ce va fi apoi, Guber nu mai ştia: ori vor fi grupate toate batalioanele într-o divizie, ori vor fi trimise să completeze alte mari unităţi, cert este însă că, în orice caz, lucrul acesta începea să semene a treabă serioasă, de dragul căreia, în virtutea drepturilor sale de vechi luptător al Armatei întîi de Cavalerie, Guber izbutise să fie lăsat la Moscova după ce-şi evacuase direcţia generală sub conducerea adjunctului său.

Malinin intră, îl văzu pe Sinţov şi, potrivit felului său morocănos de a fi, aruncîndu-i o privire pe sub sprîncenele încruntate, îl salută scurt din cap.

— M-am prezentat, mormăi el, apropiindu-se de masa la care şedea Guber.

— Poftim, priveşte... Guber împinse spre el hîrtia de pe masă şi-şi ascunse anevoie expresia ironică ce începuse a luci iarăşi în ochii lui. Un birocrat a scris o hîrtioară, un altul a pus pe ea o rezoluţie de acelaşi fel, iar un om viu — şi dădu din cap către Sinţov — umblă de colo-colo ca năuc, şi din pricina acestor birocraţi nu poate ajunge pe front. Ce părere ai, întrebă el deodată, cu veselie — n-am putea sfîrşi cu birocratismul, să-l înregistrăm pe voluntarul Sinţov în plutonul tău, şi cu asta adio legalitate şi să trăiască parti- zanatul nostru bătrînesc? Ce spui?

Dar Malinin nu primi gluma.

— Şi ce-aţi hotărît? întrebă el întunecat.

— Ce-am hotărît? urmă la fel de vesel Guber. Uite ce-am hotărît: hîrtiuţa să rămînă la mine, iar el — şi comisarul arătă din cap spre Sinţov — la tine. Eu am să mă justific la nevoie cu ajutorul hîrtiei, iar tu ai să te justifici cu purtarea tovarăşului Sinţov în luptă!

Ultimele cuvinte, Guber le spuse cu seriozitate, şi, în contrast cu tonul său obişnuit, cuvintele acestea răsunară aproape patetic.

— Am să justific încrederea ce mi-o arătaţi spuse Sinţov, ridicîndu-se în picioare. Puteţi fi liniştit.

— Ba, eu, unul, nu prea obişnuiesc să fiu neliniştit, spuse Guber, ridicîndu-se şi el şi reluîndu-şi tonul ironic; era un om cu înclinări romantice, dar îşi înă-buşea cu grijă aceste înclinări. Le înăbuşi şi acum.

— Putem pleca? întrebă posomorît Malinin.

— Dacă nu vrei să-ţi exprimi părerea, poţi pleca.

— Ce să mai exprim? Dacă şi acum aţi fi hotărît altfel, m-aş fi dus să mă plîng împotriva dumneavoastră la raionul de partid.

— Ai fi recurs deci la ultima posibilitate? glumi răutăcios Guber.

— Exact, răspunse Malinin şi, întorcîndu-se spre Sinţov, spuse: Hai să mergem!

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

În urmă cu două zile căzuse prima zăpadă. Ziua era geroasă, limpede şi plină de soare. Malinin venea de la companie şi se îndrepta spre plutonul său; mai întîi se strecură în fugă, încovoiat, prin şanţul de comunicaţie alb de zăpadă, care străbătea un loc descoperit, apoi o luă de-a dreptul, urcînd pieptiş coasta colinei pe care se aflau ruinele unei fabrici de cărămizi; în aceste ruine era dispus plutonul său. Cu toate că era ger, soarele dogorea, mai ales pe coasta colinei, făcîndu-se simţit chiar şi prin căciulă. Malinin se opri să-şi tragă sufletul şi se întoarse să privească înapoi.

În spatele lui se desfăşura panorama obişnuită a împrejurimilor Moscovei: un peisaj uşor vălurit de mo- vile cu pete negre de dumbrăvi şi panglici de păduri în zare. În apropiere, albul cîmpului era pătat de pătra-tul negru al curţii unui S.M.T. incendiat — acolo se afla statul-major al batalionului; ceva mai departe se zăreau acoperişurile unui sătuc — acolo se instalase statul-major al regimentului. Pe albul zăpezii se desluşea orice potecă bătută de curînd, orice şanţ de tragere şi şanţ de comunicaţie. Oricît de bine ar fi fost mascate, acum, pînă şi de pe această mică înălţime unde se afla el, se desluşeau de minune. Zăpada trăda totul.

Chiar în ziua în care ostaşii batalionului comunist veniseră să completeze rîndurile diviziei treizeci şi unu puşcaşi, Malinin primi gradul şi fu numit politruc de companie. În aceeaşi funcţie se afla şi acum, după zece zile de lupte.

Luptele erau neîntrerupte şi sîngeroase; rîndurile diviziei fură completate încă o dată, după completările cu care venise Malinin. E drept că de data asta completările fură mai sărace,

se simţea că fuseseră făcute cu mare economie, păstrîndu-se cîte ceva şi pentru viitor. Nemţii continuau să aibă succese, şi astăzi divizia se bătea cu spatele spre Moscova, cu încă douăzeci de kilometri mai la răsărit de aliniamentul pe care o găsise Malinin la sosirea lui.

În răstimpul acesta, divizia se retrăsese de trei ori de pe poziţiile ocupate succesiv. De două ori pentru a alinia frontul cu vecinii din dreapta şi din stînga şi pentru a evita o încercuire, iar a treia oară — pentru că unul din regimentele ei fusese aproape în întregime distrus, iar celelalte două nu putuseră rezista singure. Abia către zorii zilei următoare, departe, în spate, pe poziţiile de rezervă, reuşiseră să oprească pe nemţi şi-i siliseră să se îngroape la pămînt de teama focului lor şi a loviturii masate a artileriei grele, dispusă în adîncime. Pe aceste poziţii, pe a căror limită dinainte umbla Malinin acum, divizia se ţinea cu dinţii şi nu mai da înapoi, deşi de trei zile atacurile înverşunate ale nemţilor nu mai conteniseră.

Cam aceasta era situaţia în sectorul diviziei, iar totul laolaltă, văzut la scara întregului front din preajma Moscovei, era o uriaşă şi prelungită bătălie de apărare în care ai fi spus că dintr-un moment într-altul trebuie să sece atît forţele atacatoare, cît şi cele ale apărării, dar nici forţele unora şi nici ale celorlalte nu secau. Luptele continuau cu aceeaşi încrîncenare, înclinînd mereu în favoarea nemţilor, care, totuşi, în pofida succeselor obţinute, trebuia să plătească zi de zi tot mai scump fiecare kilometru cucerit.

Malinin trăia acelaşi simţămînt ca mulţi oameni care luptau atunci în faţa Moscovei. Penele de tancuri nemţeşti nu mai tăiau frontul nostru ca nişte cuţite înfipte într-un bloc de unt, aşa cum se întîmplase vara şi cum

era gata sa se întîmple şi în primele zile ale pătrunderii de la Veazma şi Breansk. Acum, oamenii începeau treptat să se simtă altfel, începeau să se simtă ca un arc spiral, presat cu o putere uriaşă pînă la refuz, dar care oricît de puternic ar fi comprimat, strîns aproape pînă la limită, mai păstrează totuşi în spirele sale capacitatea de a se dezdoi. Tocmai acest simţămînt, atît fizic cît şi sufletesc, tocmai această capacitate interioară de a te putea dezdoi şi de a izbi la rîndul tău, era resimţită de oamenii pe care armata nemţească îi presa în acele zile pe cît de încet, pe atît de sălbatic, respingîndu-i de pe un aliniament pe altul, tot mai aproape şi mai aproape de Moscova.

Ostaşii îşi încordau singuri toate puterile, ştiau că în spatele lor se află Moscova, asta nu trebuia să le-o explice nimeni. Dar afară de asta, ei simţeau după completările primite în momentele cele mai critice, după artileria care sosea zi de zi tot mai numeroasă pe front şi după multe alte indicii — începînd cu darurile şi scrisorile primite şi terminînd cu tonul ziarelor — că în spatele lor întreaga ţară s-a încordat ca să nu cedeze Moscova.

Chiar dacă existase o clipă de răscruce, cînd Moscova putea să cadă în mîinile inamicului, acum clipa aceea trecuse. Nu se aştepta încă nimeni la o victorie în preajma Moscovei, dar nici în posibilitatea unei în- frîngeri nu mai credea nimeni. S-ar fi părut că geografia îi susţine pe nemţi: de-a lungul cîtorva şosele de acces, ei se apropiaseră de Moscova la mai puţin de o sută de kilometri, dar cumplita aritmetică a războiului, după calculele căreia, rupînd frontul, tancurile nemţeşti ar străbate această distanţă în cel mult douăzeci şi patru de ore, nu mai acţiona acum aici, în faţa Moscovei. Tancurile puteau rupe frontul, ba uneori îl şi rupeau ici-colo, dar după trei, cinci, şapte kilometri, tot erau oprite într-un fel sau altul. Şi, fără sprijinul acelei cumplite aritmetici, geografia singură nu mai putea zdrobi sufletele.

În ziua aceea, folosindu-se de acalmia relativă, poşta militară le adusese scrisori de la punctul înaintat de adunare a corespondenţei. Malinin primise şi el o scri-soare de la soţia sa. În cei douăzeci şi trei de ani de convieţuire, ea se obişnuise atît de mult cu el, încît zgîrcenia lui în privinţa exteriorizării sentimentelor devenise oarecum şi pentru ea o a doua natură. Soţia îi scria reţinut că se gîndeşte tot timpul la el şi este

îngrijorată ca nu cumva să se întîrzie cu distribuirea echipamentului de iarnă: oamenii spun că în curînd vor da nişte geruri timpurii. Apoi îi împărtăşea două noutăţi.

Prima se referea la fiul lor. Directorul şcolii evacuate încă din vară lîngă Kazan le scria că fiul lor, Malinin Victor, elev în clasa a noua, a dispărut, lăsînd un bilet în care spune că pleacă să apere Moscova. Cu toate cercetările făcute, pînă în prezent încă n-a putut fi găsit.

„Cum naiba să găseşti un asemenea golan?" îşi spuse Malinin, gîndindu-se cu duioşie la băiat.

Soţia lui îi scria despre asta cu adîncă durere, care la început nu iscă în sufletul tatălui nici un ecou. „Ce să-i faci, băiatul merge pe şaptesprezece", îşi spuse el făcînd pe viteazul, apoi însă îşi aminti de seara din ajun şi de mormîntul comun în care coborîseră şapte tovarăşi din compania lor, ucişi într-o singură zi; amintindu-şi de ei, se întristă, deşi mîndria pentru fapta băiatului dăinuia mereu în sufletul lui.

Ştirea a doua se referea la soţia sa: secţia raională de locuinţe şi localuri, unde lucra ea în calitate de inspector, îşi reîncepea activitatea, şi Malinina fusese avansată director, pentru că şeful lor, Kukuşkin, pe care îl ştia şi Malinin, după ce a fost adus din Gorki, unde a şters-o de capul lui, a fost scos din muncă, exclus din partid, i s-a anulat mobilizarea pe loc şi a fost trimis ca simplu ostaş pe front. Noutatea aceasta îl bucură pe Malinin. Faptul că la Moscova se făcea ordine, şi oamenii de teapa lui Kukuşkin erau sancţionaţi îi întărea şi mai mult convingerea că, pînă la urmă, în general totul va fi în bună ordine: nu numai că nu vom pierde Moscova, dar poate că nici nu ne voto mai retrage chiar pînă la porţile ei.

Cît despre Kukuşkin, care după părerea sa era o mare lichea, Malinin îşi spuse cu necaz că ăsta va reuşi să scape din încurcătură. Chiar dacă va fi îndesat cît de adînc în prima linie, el tot va ţîşni afară, undeva în spatele frontului, ca un dop.

După ce-şi trase sufletul, Malinin urcă pînă la capăt coasta colinei pe care se afla plutonul lui. În ajun luptele se desfăşuraseră în aşa fel, că el nu fusese acolo nici ziua, nici noaptea, şi se simţea vinovat fără să fie. Îşi făcuse obiceiul ca măcar o dată pe zi să schimbe o vorbă cu fiecare din ostaşii săi: nu mai rămăseseră prea mulţi în companie. Şi apoi, aşa era viaţa — ieri n-ai apucat să-l vezi, iar astăzi degeaba ai vrea s-o

mai faci: în ajun plutonul suferise iarăşi pierderi mari şi, după da-tele de dimineaţă, nu mai număra decît unsprezece oameni, inclusiv sergentul Sirota, comandantul plutonului. Acest Sirota comanda plutonul de aproape o săptămînă, după ce într-o singură zi fuseseră ucişi precedenţii comandanţi, doi locotenenţi: unul care lupta de la începutul războiului, iar celălalt, sosit în aceeaşi dimineaţă, direct de la şcoală, ca să-l înlocuiască pe primul.

Ruinele fabricii de cărămizi, la drept vorbind, nici nu erau ruine, aici nu era nimic ce mai putea fi ruinat. Construcţia fabricii abia începuse, şi fusese abandonată chiar la început. Nu existau decît temeliile, fundaţia cuptoarelor, baza zidurilor înălţate pînă la diferite nivele, dar neîntrecînd nicăieri jumătatea ferestrelor. Tot aici, dar ceva mai deoparte, fusese început şi coşul fabricii. Zidul circular şi clădit temeinic se ridica pînă la vreun metru deasupra solului. În interior, pămîntul era adîncit pentru legătura cu conducta de fum subterană. Temelia aceasta alcătuia un fel de lucrare de apărare permanentă, de formă rotundă, tocmai bună pentru a adăposti cu nu prea mare efort un excelent cuib de mitralieră.

Încă în urmă cu trei zile, cînd oamenii lui ocupaseră această poziţie, Malinin, el însuşi un vechi mitralior, recomandase să se întrebuinţeze cît mai bine coşul de fabrică, şi a doua zi, venind pe acolo, îl văzu pe Sinţov instalîndu-şi în coş mitraliera: Sinţov nimerise chiar de la început în companie la Malinin, în parte prin voia întîmplării — pentru că ar fi putut ajunge tot aşa de bine în alt regiment şi batalion — şi în parte prin voia lui Malinin — pentru că o dată ajuns aici, în batalion,

la împărţirea oamenilor, o vorbă a politrucului ajută ca Sinţov să fie repartizat la compania acestuia.

Aşa cum se dovedi curînd, Sinţov era într-adevăr un om încercat într-ale războiului şi ştia să-şi mînuiască armele. Aşa cum se întîmplă întotdeauna în zilele marilor bătălii, treptele ierarhiei soldăţeşti nu se lăsară aşteptate prea mult. În prima dimineaţă de luptă el fusese „împrospătător" şi cărase tot timpul cartuşe, spre seară trecuse ca „numărul doi" în stînga ochitorului de la mitraliera Maxim, iar a doua zi înlocui pe „numărul unu", care fusese ucis. În urmă cu patru zile, cu prilejul retragerii de pe vechea poziţie la aceasta de pe colină, Sinţov, ajutat de celălalt servant al mitralierei, acoperise pînă seara tîrziu cu foc de mitralieră retragerea întregii companii şi, după opinia comandantului ei, a locotenentului Ionov, dovedise în această misiune curaj şi stăpînire de sine.

După luptă, înfierbîntat încă, locotenentul Ionov spusese că barem ochitorul mitralierei ar trebui să fie propus pentru decorare cu medalia Pentru vitejie, dar Malinin, amintindu-şi de povestea cea veche a lui Sinţov, se abţinu de la orice propunere pripită. Inima lui severă şi simţămîntul propriei sale răspunderi pentru Sinţov îl opri să se grăbească în această chestiune. Se mulţumi doar să-i laude pe ambii servanţi ai mitralierei în raportul politic, dar nu răspunse nimic la invitaţia de a face propuneri de decorare. Comandantul companiei mai aminti o dată de intenţia sa, dar se lovi de tăcerea îndărătnică a lui Malinin şi, preocupat de alte griji, uită curînd de Sinţov.

Acum Malinin voia să-l vadă pe Sinţov, dar nu se duse spre cuibul de mitralieră, ci porni întîi spre ruinele fabricii, unde se afla sergentul Sirota.

Sergentul Sirota era un vechi ostaş, comandant de grupă, dar, din pricina marilor pierderi suferite de companie, de o săptămînă şi mai bine comanda un pluton, adică îndeplinea o funcţie pe care după regulament trebuia s-o ocupe un comandant mijlociu. Sirota era şi mulţumit, dar şi veşnic preocupat să fie la înălţimea plutoanelor vecine care erau comandate de locotenenţi. Fireşte că nu era scutit nici el de simţul primejdiei, la fel ca toţi oamenii, dar primejdia nu juca un rol prea mare în concepţia lui asupra serviciului. Putea fi ucis şi el ca oricare altul — cu asta se încheia în general totul, inclusiv serviciul, dar gîndul morţii nu putea să aibă nici o

înrîurire asupra conştiinciozităţii cu care îşi îndeplinea serviciul.

Zărind încă de departe pe politrucul companiei, Si- rota îşi strînse mai bine centura, verifică dacă steluţa de pe căciulă se află chiar la mijloc, în dreptul frunţii, şi-şi aruncă pe umăr automatul P.P.Ş., nou-nouţ şi proaspăt uns. În ultima săptămînă, aceste automate noi începuseră să sosească şi la divizia lor; Sirota primise primul din plutonul lui un asemenea automat şi îl şi încercase în luptă; deşi arma nu avea precizia unei puşti, în schimb densitatea focului era bună, şi acum, la început, sergentul acorda P.P.Ş.-ului său o atenţie întru- cîtva exagerată.

Atîrnîndu-şi automatul la umăr, el ieşi grăbit de după zid în întîmpinarea politrucului de companie. Ca răspuns la salutul strict regulamentar al lui Sirota, Malinin se opri, duse palma la căciulă, iar apoi o întinse sergentului.

— Ei, cum o duci, Sirota? întrebă el şi strînse în mîna sa grea mîna tot atît de grea a sergentului.

— Hrana cam şchioapătă, tovarăşe politruc, se plînse din capul locului Sirota. Din experienţa sa de serviciu, omul ştia foarte bine cînd te poţi plînge şefilor şi cînd nu, iar cînd socotea că se poate, se plîngea întotdeauna.

— Şi ce anume spui că şchioapătă? întrebă Malinin, înţelegînd despre ce este vorba, dar prefăcîndu-se că nu ştie nimic.

— Să vedeţi, tovarăşe politruc, astăzi în zori ne-am dus cu termosurile după mîncare, dar ceea ce am căpătat puteam duce şi în gamele...

— Vi s-a dat cît se cuvine, spuse Malinin, cît se cuvine faţă de efectivul existent. De ce te mai superi?

— Nu mă supăr de loc, răspunse Sirota, deşi tocmai asta îl supărase; el n-a arătat pierderile avute şi conta să primească alimentele după norma din ajun.

— Şi ce mai şchioapătă? întrebă Malinin.

— Ştiţi şi dumneavoastră. Sirota săltă din umeri, şi pe faţa lui se aşternu o expresie care voia să spună „de unde nu e, nici dumnezeu nu cere!” Nu s-a adus, şi n-ai ce-i face!

— La mahorcă te referi, nu?

— Păi la ce alta, tovarăşe politruc? Aprovizionarea de luptă e bună, nu ne plîngem.

Malinin surîse, îşi desfăcu porthartul şi scoase de acolo patru pachete de mahorcă.

— Ţine, să le împărţi la oameni... Tocmai au sosit darurile fabricilor de la Moscova care ne patronează. Tot veneam încoace, aşa că am luat mahorca. Mai sînt acolo şi ţigări, dar restul o să vi se aducă mai tîrziu, diseară...

Sirota luă mahorca din mina lui Malinin şi oftă de bucurie; se vedea pe faţa lui că de mult n-a mai tras un fum de ţigară.

— Fumează, spuse Malinin, înţelegîndu-i nerăbdarea. Am să aprind şi eu una. Şi, scoţînd din buzunar un pachet de mahorcă început, îi turnă lui Sirota, apoi începu să-şi răsucească şi el o ţigară.

— Poate intrăm înăuntru, propuse Sirota. Am prins acolo o foaie de cort de un perete şi ne-am cuibărit sub ea.

— Las că-i mai bine aici în bătaia vîntului, spuse Malinin. Prea e frumoasă vremea.

— Atunci, staţi, că mă întorc îndată, tovarăşe politruc! Doar să-mi daţi voie să duc mahorca ostaşilor.

— Sigur că da... încuviinţă Malinin.

Sirota dispăru în deschizătura peretelui, chemă pe cineva şi, după ce pesemne îi ordonă să împartă mahorca, se întoarse lîngă Malinin.

Sirota ajunsese în armată încă după vechea lege a recrutării — nu la nouăsprezece, ci la douăzeci şi doi de ani. Acum avea douăzeci şi opt, dar părea mai mare. Obrazul îi era rotund, sănătos, năpădit de ţepi negri, cu sprîncene întotdeauna încruntate de grija slujbei. Acum însă, cînd îşi răsucea ţigara, expresia preocupată de pe faţa lui cedă locul unui zîmbet. Malinin îl observă şi vru să ştie:

— Ce te bucură aşa?

— Vremea, tovarăşe politruc, răspunse Sirota şi-şl aprinse ţigara, ferind cu multă îndemînare flăcăruia în căuşul palmei. Bine ar fi doar să se mai întărească gerul.

— De ce-ar fi bine? întrebă Malinin. Cînd gerul se întăreşte e greu în cîmp deschis.

— Păi la asta m-am şi gîndit: ne-o fi nouă greu, dar nemţilor o să le fie şi mai greu, spuse Sirota cu un surîs atît de larg, încît ai fi ispus că nu depinde decît de el ca să joace nemţilor această festă. Am la mine-n pluton un student chimist, în anul patru, spune că aviaţia lor foloseşte un ulei care nu rezistă la

ger, îngheaţă. Uitaţi-vă şi dumneavoastră — şi Sirota ridică mîna spre cer —, de două zile e iarnă în lege şi de două zile friţii nu mai zboară ca înainte. Poate că dacă s-ar întări gerul o să îngheţe uleiul şi de la tancuri, nu?

— Nu te teme de tancuri, spuse Malinin.

— Nici nu mă tem. Două am şi pus pe foc...

— Cu două n-am făcut încă totul, zise Malinin.

— Două numai la plutonul nostru! obiectă jignit Sirota. Socotiţi şi dumneavoastră, dacă ar fi să luăm numai plutoanele de puşcaşi: două de pluton, şase de companie, optsprezece de batalion, cincizeci şi patru de regiment. Asta face o sută şaizeci şi două de divizie, continuă el să socotească îndoindu-şi pe rînd degetele, iar la zece divizii s-au şi făcut o mie şase sute de tancuri... Şi gata, poate că n-ar mai rămîne nici un tanc nemţesc în faţa Moscovei! Dacă ar face toţi ca noi! Dar oare toate plu- toanele au incendiat cîte două tancuri nemţeşti? Să luăm chiar batalionul nostru. N-am auzit încă de nici un pluton care să fi dat foc la două tancuri, afară doar de al nostru! sfîrşi el cu mîndrie.

— Aşadar, ai făcut socoteala pentru întregul front, zîmbi Malinin. Tu ai terminat, ţi-ai făcut datoria, ai incendiat cele două tancuri nemţeşti care-ţi revin şi te poţi sui liniştit pe cuptor: acum să-şi facă şi ceilalţi da- toria, e rîndul lor, aşa e?

— De ce? N-am obiceiul să judec aşa. Spuneam doar ca să se ştie — două tancuri de pluton nu-i puţin lucru.

— Nici n-am spus că-i puţin. Spun însă că nu trebuie să ne punem nădejdea în uleiul lor. Dă gerul, uleiul nemţilor se strică, tunurile tac, automatele se blochează şi n-o să ne rămînă decît să-i adunăm de pe drumuri cu făraşul şi să-i clădim stive-stive! Starea asta de spirit nu-i sănătoasă, nu trebuie să ne autoliniştim.

— Da cine se gîndeşte la autoliniştire? spuse Sirota, care nu prea era obişnuit să rămînă dator nimănui cu răspunsurile, bineînţeles cînd era în poziţia ,,de voie". Desfăcu înciudat mîinile, apoi ridică privirea şi se uită la soare. Asta-i doar păcăleală, adăugă el, mijindu-şi ochii în lumină. Cînd şi-or da drumul, n-o să mai rămînă nici urmă din toată vremea asta frumoasă...

— Ei, hai să dăm ocol poziţiei voastre, spuse Malinin, aruncînd mucul de ţigară şi îngropîndu-l cu cizma în zăpadă, apoi se strecură primul prin deschizătura zidului.

Peste zece minute, şedea, ca de obicei în clipele de acalmie, în mijlocul oamenilor şi discuta cu ei. În jurul lui se adunaseră şase ostaşi, ceilalţi, printre care şi Sinţov, erau pe poziţie, dar Malinin se obişnuise să nu-i poată aduna niciodată pe toţi laolaltă şi se mulţumea şi cu numărul acesta restrîns de interlocutori.

— Uite, Mihneţov, spunea el unui ostaş tînăr slăbuţ şi negricios, care pufăia grăbit şi oarecum nervos dintr-o ţigară groasă, tu eşti, fireşte, chimist, pe cînd eu nu sînt, toate atuurile sînt în mîna ta; şi tu spui că nemţii au un carburant de aviaţie care nu face doi bani pe ger, iar mai tîrziu şi uleiul tancurilor va îngheţa, iar apoi presupui tu, poate că şi sistemele tunurilor se vor bloca, şi automatele se vor înfunda. Tema aceasta îl alarmase pe Ma-linin încă de cînd o auzise din gura lui Sirota, şi acum revenea la ea cu îndărătnicie, întorcînd-o în fel şi chip, cu intenţia de a o limpezi definitiv şi de a o prezenta aşa cum socotea el că e just. Repet, poate că este într-adevăr cum spui tu, tu eşti chimist, trebuie să ştii mai bine, dar uite că eu, unul, nu-mi pun nădejdea în toate astea. Tu ţi-o pui, iar eu nu. Ba am să-ţi spun ceva mai mult: tu îţi pui nădejdea în aceea că la un ger vîrtos tehnica germană se va poticni, pe cînd eu nu într-asta îmi pun nădejdea. De loc! Eu numai şi numai în tine, în Mihneţov, îmi pun nădejdea. Nutresc speranţa că pe orice vreme sufletul tău nu se va cutremura, nici puşca, nici grenada, nimic din ce-o să încapă pe mîna ta n-o să rămînă în pană, căci dacă sufletul tău nu se va cutremura, nemţii n-or să poată ajunge la Moscova, chiar dacă tehnica lor va lucra ceasornic şi la minus treizeci de grade. Dar dacă sufletul tău va şovăi, apăi oricum ar fi nemţii, în orice situaţie, cu tehnică sau fără tehnică, cu ger sau fără ger, oricum, tot vor intra în Moscova! Ei, ce-ai să-mi răspunzi la asta, chimistule?

Mihneţov era, după cum se vede, un flăcău isteţ: el înţelese perfect de bine unde bate politrucul şi simţi nu numai fermitatea, ci şi căldura din vorbele lui. Dar vezi că prea voia din tot sufletul ca asupra nemţilor care atacau Moscova să se prăvălească toate calamităţile din lume, şi de aceea se porni

înflăcărat să aducă noi şi noi consideraţiuni privind gerul nostru şi tehnica germană.

— Bine, să admitem că este aşa, spuse Malinin paşnic, simţind că a reuşit să spulbere atmosfera de autoliniş- tire, care-l îngrijorase, dar-ar boala în ei! Dar tu, tu ai înţeles că nu în neamţ este esenţialul, ci în tine? Nu în uleiul lor, ci în atitudinea ta? perseveră Malinin în aceeaşi direcţie.

— Păi asta e clar, tovarăşe politruc, nici vorbă, răspunseră cîţiva ostaşi într-un glas.

— Ia ascultă, Sirota, spuse Malinin după o scurtă tăcere, ce-i astăzi, joi parcă, nu?

— Joi.

— Să ştii că sîmbătă e şedinţa biroului de partid al regimentului. Pe ordinea de zi e şi problema ta, se va discuta primirea ta în partid.

— Mă cam tem de întrebări, tovarăşe politruc, spuse Sirota, devenind deodată foarte serios. Întotdeauna păţesc eu aşa: cît nu mi se pun întrebări — ştiu totul, cum însă încep să mi se pună — uit totul. Parcă-i un făcut!

— De astăzi diminetaţă a şi început să răsfoiască Statutul şi ***Cursul scurt,*** aşa că vezi... spuse părinteşte un ostaş bătrîn, acel Trofimov de care cam rîdeau tovarăşii lui la poarta şcolii profesionale, unde erau cazărmile batalionului comunist, că se echipase ca pentru pescuit. Acum, cu căciula cu clape, cu scurta vătuită şi cu mantaua pusă peste scurtă, semăna a soldat de cînd lumea, şi doar periuţa mustăţilor cărunte îi trăda vîrsta destul de înaintată. Ajunsese în companie împreună cu Sinţov în acelaşi grup de completare, şi acum, după toate pierderile suferite, rămăsese singurul comunist din pluton.

„Dacă ar fi să nu-l pun la socoteală pe Sinţov", îşi aminti Malinin. Dar în aceeaşi clipă îşi spuse că n-are voie să-l socotească şi pe Sinţov: aşa cum este, cu carnetul de partid pierdut în împrejurări nelămurite şi cu neputinţă de dovedit, e posibil să nu mai fie reintegrat în partid, chiar dacă are merite deosebite în luptă.

— Tu, Trofimov, ai face bine să-l mai ajuţi pe Sirota să se pregătească, spuse Malinin. N-are a face că el e comandantul plutonului, iar tu ostaş de rînd, eşti un vechi comunist şi în problema asta tu eşti tovarăşul lui mai mare.

— Păi mă ajută, sări Sirota, şi ***Cursul scurt*** tot el mi l-a dat, că eu n-aveam decît Statutul.

— L-ai adus de la Moscova? întrebă Malinin, întor- cîndu-se spre Trofimov.

Acesta dădu afirmativ din cap.

— Toţi băieţii mă întreabă de Moscova, spuse el. Cum şi ce-i la Moscova, dacă-i adevărat ce se spune, că a fost panică pe acolo... Să le povestesc cum a fost. Le-am spus chiar dacă o fi fost aşa ceva, eu am şi uitat-o. Acum nu mai am în minte decît ce-a scris Ler- montov: „Nu-i Moscova, băieţi, în spatele oştirii noastre? Deci să murim în faţa Moscovei, băieţi!...” Asta am învăţat-o încă hăt-de mult, pe la începutul secolului, înainte de războiul ruso-japonez, la şcoala parohială, şi uite că tot n-am uitat-o! zîmbi el.

— Ei, spuse Malinin, daca vreţi noutăţi de la Moscova pot să vă dau cîteva din cele mai proaspete. Am primit o scrisoare de la soţia mea...

Şi Malinin le povesti despre fiul său, care a fugit de la şcoală pe front, despre soţia sa, care a reînceput munca la secţia raională de locuinţe şi localuri, despre Kukuşkin cel căruia i se ridicase mobilizarea pe loc şi fusese trimis pe front. Ostaşii ascultau cu satisfacţie; le plăcu tuturor că lui Kukuşkin i se ridicase mobilizarea pe loc: aşa-i trebuie, diavolului!

— Înseamnă deci că se face ordine la Moscova, spuse Trofimov, asta-i bine. Dar, Alexei Denisîci, că fiul tău a fugit de la şcoală, spuse el familiar lui Malinin, poţi să te superi sau nu, dar golan a fost şi văd că tot golan a rămas. Stau la două străzi de voi şi-l cunosc, îi ştiu toate isprăvile...

— Nu-i nimic, spuse Malinin, cam atins de această observaţie. Las că-n prima tinereţe n-am fost nici eu mai breaz...

Trofimov ar fi vrut să-i răspundă în glumă: „Şi ce-i de laudă într-asta? Parcă acum nu eşti la fel!” Dar îşi aminti că Malinin e politruc şi renunţă.

— Dar cum arată totuşi Moscova după atîtea bombardamente? întrebă deodată un ostaş tinerel şi palid, care şezuse pînă atunci tăcut, cu bărbia sprijinită în palmă. Sînt şi eu din Moscova, am stat în strada Korovii-val, dar n-am mai văzut-o de mult: se împlinesc doi ani de cînd am fost încorporat.

— Ţi-e întreagă strada, nu te teme, îi răspunse Malinin. Cu siguranţă că Trofimov v-o fi povestit de zece ori totul. Puteţi să-

l credeţi, e bărbat serios, nici nu minte, nici nu bea, măcar că-i pescar amator!

Toţi izbucniră în rîs.

— Şi totuşi, întrebă din nou tinerelul de pe Korovii- val, nesatisfăcut de răspuns, oare-s chiar atît de mici distrugerile cum scrie în ziare?... Că doară vedem avioanele în fiecare noapte zburînd spre Moscova, vuiesc într-una...

— De zburat zboară, dar de ajuns nu prea ajung, spuse Malinin! Nu orice glonţ pe care-l auzi şuierînd ajunge la tine! Aşa-i şi cu Moscova. De aici ţi se părea că acolo-i un bombardament nemaipomenit, iar mie, în drum spre front, îmi tremurau genunchii, cînd am ajuns însă, parcă nu-i chiar aşa grozav.

— Chiar că am să vă cred, tovarăşe politruc! Cum o să vă tremure genunchii! îşi manifestă îndoiala Si-rota.

Malinin îi aruncă pieziş o privire batjocoritoare.

— Ba chiar aşa să ştii, mi-au tremurat în lege! Că doar nu vei fi crezînd că sînt scutit de teamă. Aoleu, şi încă cum mă tem! spuse Malinin şi, încovoindu-se sub şuierul unui proiectil care trecea chiar peste capetele lor, mai găsi destulă forţă în sine ca să glumească: Uite, vezi cum mă ploconesc în faţa lor?...

Doi-trei oameni zîmbiră, chipurile celorlalţi rămaseră serioase: prea explodase aproape proiectilul ca să le mai ardă de glumă. Un al doilea proiectil, de reglaj, ca şi primul, explodă în faţa lor. Toată lumea se împrăştie să se adăpostească pe lîngă ziduri. Iar artileria nemţească se porni să toace ca turbată întreaga colină. Văzduhul se umplu de fum înecăcios.

— Pesemne că ieri şi-au făcut reglajul, ticăloşii, cînd le-am respins atacul! strigă Sirota la urechea lui Malinin. Au tras şi ieri de mama focului! Dar astăzi parcă au înnebunit de tot... Cu noi au început.

Fie că nemţii făcuseră într-adevăr reglajul din ajun, fie că pur şi si,mplu aveau noroc cu tragerea de astăzi — asta n-a mai stat nimeni s-o analizeze. După vreo zece salve care pipăiră totul în jur, atît de aproape încît de cîteva ori suflul lor zgudui parcă întreg pămîntul, nemţii înfipseră un proiectil chiar în interiorul clădirii neterminate.

Malinin, care se culcase ca şi toţi ceilalţi la poalele unui zid, ca să se pună la adăpost de schijele explozii-lor din exterior, simţi în acelaşi timp o lovitură şi un bubuit, o povară şi o

senzaţie de sufocare. Fu acoperit de sfărîmăturile zidului prăbuşit şi de bulgării de pămînt aruncat în aer de explozie. Încordîndu-şi toate puterile şi înăbuşindu-se fără aer, Malinin reuşi să iasă de sub grămada de cărămizi şi de pămînt care-l acoperise. Şi reuşi s-o facă pentru că înainte de explozie îşi acoperise capul cu mîinile, aşa că mîinile îi rămăseseră tefere şi neacoperite de sfărîmăturile zidului.

După ce îşi eliberă braţele, îşi pipăi faţa plină de sînge, începu să se dezgroape, înlătură tot ce-l împie-dica să se ridice, ieşi ameţit, dar nevătămat din mor- mîntul său de cărămidă şi în sfîrşit se sculă, clătinîn- du-se în picioare. În jur totul era răvăşit. Proiectilul, un obuz de calibru mare, răscolise fiecare palmă de loc. Pe zăpada amestecată cu pămînt spulberat şi moloz se zăreau pete întunecate de sînge, zdrenţe de haine, bucăţi însîngerate de trupuri omeneşti, o cizmă cu un picior retezat mai sus de genunchi.

Malinin făcu cîţiva paşi fără ţintă şi se opri înfiorat. Ceva trosnise sub talpa lui. Se aplecă şi zări ochelarii lui Trofimov cu rama lor atît de bine cunoscută, legată cu aţă.

Se întoarse în colţul unde fusese îngropat de explozie şi înţelese că a scăpat cu viaţă tocmai pentru că fusese îngropat. Zidul se prăbuşise din pricina suflului unui alt proiectil căzut în exteriorul ruinelor, la baza zidului, cît despre proiectilul căzut in interior, acesta explodase cu o clipă mai tîrziu, cînd Malinin era gata acoperit de moloz.

— Hei, mai e cineva pe aici, mai e cineva? strigă Malinin, încercînd să-şi amintească cine fusese lîngă el în ultima clipă.

În dreapta lui şezuseră Sirota şi chimistul, Mihneţov. Unde or fi? În colţul acela al ruinelor nu se zăreau nici cadavrele lor şi nici ceea ce mai poate rămîne dintr-un trup omenesc nimerit în plin de un proiectil.

„Poate că suflul exploziei i-a aruncat afară”, îşi spuse Malinin şi în aceeaşi clipă auzi un geamăt înfundat de sub grămada de sfărîmături aflată chiar în colţul zidului. Şi începu să scormonească printre cărămizi, să ciulească urechea, să scormonească iarăşi. În sfîrşit, cu degetele zdrelite, îl scoase de sub dărîmături pe Sirota. Era viu, ba chiar încerca să schiţeze o mişcare, ca pentru a se scula. În locul părţii de jos a feţei avea o masă informă de terci roşu. Nu gemea pe gură, ci pe gît, ba

parcă nici pe gît, ci prin măruntaiele vii, ce păreau că-i ţîşnesc din gura schiloditǎ.

Malinin luă o mînă de zăpadă şi i-o lipi de bărbie, încercînd să şteargă faţa îngrozitoare a rănitului, dar zăpada se umplu de sînge gros. Apoi îşi scoase din porthart pachetul individual, săltă capul lui Sirota şi se porni să-i bandajeze obrazul. La început uită că omul mai trebuie să şi respire, şi-l bandajă peste tot. Sirota începu să horcăie. Malinin fu nevoit să refacă bandajul, înfăşurînd faţa sergentului în aceleaşi feşi, acum însîngerate. După ce termină bandajul, Malinin îl tîrî pe Sirota pînă la un perete şi-l sprijini cu capul cît mai sus posibil, ca să nu se înece cu sînge, şi abia apoi, cînd îşi dezdoi spinarea, zări că în locul de unde îl adusese pe sergent ieşea de sub moloz un picior.

Încă în urmă cu o oră, cînd a sosit acolo, Malinin observase că Mihneţov, chimistul, avea în picioare nişte pîslari vechi, dar buni încă, tălpuiţi cu pîslă groasă. Mihneţov povestise că i-a găsit în urmă cu cîteva zile într-o izbă părăsită. Malinin intenţionase chiar să glumească pe seama chimistului, care susţinea că nemţii nu sînt pregătiţi în nici un fel pentru iarnă, în timp ce el, dimpotrivă, s-a pregătit pentru iarnă mai bine ca toţi ceilalţi tovarăşi din pluton. Voise să glumească pe tema asta, pe urmă însă a uitat, iar acum, zărind pi-ciorul ce ieşea de sub cărămizi, recunoscu pîslarul tălpuit şi înţelese că acolo, dedesubt, se află Mihneţov. Fără să mai zăbovească, începu să dezgroape trupul chimistului, pornind munca de la picioare. Apoi, ocărîndu-se în gura mare, aprecie din ochi cam unde ar putea fi capul chimistului şi, mutîndu-se tîrîş acolo, începu să sape din nou. Trebuia să înceapă aşa din capul locului, pentru ca omul să poată respira, dacă se mai afla în viaţă.

Ocărîndu-se mereu cum îi venea la gură că nu s-a gîndit de la început la un lucru atît de simplu, Malinin scormonea cu înverşunare. În sfîrşit, se arătară umerii lui Mihneţov. Malinin îşi lipi palma de umeri — sub scurta vătuită trupul mai era cald, Mihneţov trăia deci. Malinin reluă şi mai febril dezgroparea, dar lucra mai cu grijă, dezgolind încet-încet gîtul şi apoi bărbia chimistului, dar deodată se opri năucit cu mîna încleştată pe cărămida scoasă chiar atunci de pe ceafa celui îngropat. Trupul lui Mihneţov mai era cald, dar nu mai trăia. Tot creştetul

capului îi fusese retezat de cărămida pe care Malinin o mai strîngea în mînă.

Malinin se îndreptă de spate, zvîrli furios cărămida şi în aceeaşi clipă auzi limpede ţăcănitul sacadat al unei mitraliere. La patruzeci de paşi de el, în fundaţia coşului de fabrică, oamenii trăiau şi susţineau un foc viu împotriva nemţilor. Malinin fu cuprins de bucuria neasemuită, profundă, pe care o încearcă pînă şi oa-menii cei mai viteji cînd, după ce s-au crezut singuri pe cîmpul de luptă, descoperă deodată că nu sînt chiar singuri.

Revenind la Sirota, Malinin ridică din nou cu o mare sforţare trupul lui greu şi-l aşează în aşa fel ca în cazul unei noi explozii să fie cît mai apărat de schije. De altfel, focul artileriei nemţeşti se mutase acum departe, în adîncime. În timp ce Malinin îl tîra, Sirota încercă să-şi mişte maxilarele ca pentru a striga ceva, apoi îşi desfăcu a neputinţă pumnii ambelor mîini şi, mirîndu-se parcă de această neputinţă, şi-i strînse iarăşi la loc. Ai fi spus că s-a potolit. Numai pieptul continua să i se ridice şi să se lase cu un hîrîit neîntrerupt. Malinin îi mai aruncă o privire şi, escaladînd rămăşiţele zidului, porni prin şanţul de comunicaţie, nu prea adînc, de cel mult un metru, care ducea spre fundaţia coşului de fabrică, spre locul de unde se auzea şi acum focul viu al mitralierei.

Cînd începuse tragerea de artilerie, Sinţov se afla împreună cu încărcătorul său, tînărul ostaş în termen Kqlea Baiukov, la mitraliera instalată în dreptul uneia din cele două ambrazuri făcute în coşul fabricii. Fără să deschidă focul, ei vizau reperele stabilite dinainte, exerciţiul făcîndu-se cu funcţiile inversate: Sinţov fiind încărcător, iar Baiukov — ochitor.

În faţa ambrazurii începea o pantă abruptă; o bună parte din ea nu putea fi văzută, căci se afla în unghiul mort al mitralierei; apoi panta devenea mai dulce şi se termina într-o vîlcea înzăpezită. Vîlceaua era aşezată de-a curmezişul poziţiilor noastre, iar dincolo de ea începea o nouă colină, pe care, lîngă trei căsuţe izolate, se instalaseră celelalte plutoane ale companiei. În vîlceaua propriu-zisă nu fuseseră săpate şanţuri de tragere, ea fiind bine reperată din ambele părţi şi acoperită de focul a două mitraliere. În ajun, nemţii încercaseră să lanseze un atac tocmai prin această vîlcea, dar din pricina

focului încrucişat nu izbutiseră să treacă şi nici măcar să-şi culeagă morţii, ceea ce de obicei făceau chiar cu riscul vieţii. În ajun se spunea că în vîlcea rămăseseră aproape treizeci de cadavre nemţeşti. De aici însă, prin ambrazuri, nu se vedeau decît două, trei ca-

davre — cîteva puncte negre pe albul zăpezii din vale. Executînd acum cu Baiukov tăcutul lor exerciţiu de tragere, Sinţov stabilise ca reper o oişte pe jumătate îngropată în zăpadă şi cele două cadavre din margine, aflate la intrarea şi la ieşirea din vîlcea.

Baiukov, alături de care lupta de mai bine de o săp- tămînă, îi amintea lui Sinţov, prin cine ştie ce amănunt, de tînărul ostaş de la procuratura din Moscova, care consimţise să cheme pe juristul de serviciu. Ca şi ostaşul acela, Baiukov avea obrajii netezi, rumeni, ca de fată, şi nişte sprîncene negre tot ca ale lui. Cînd îşi scotea căciula, i se vedea părul scurt ca peria, de culoarea fuiorului de in.

,,Nu-i aşa că în civilie purtai un moţ de toată frumuseţea?" îl întrebase în prima zi Sinţov. Baiukov zîmbise şi-i răspunse „îhî!", iar Sinţov îşi spusese în sinea sa că Baiukov, cu sprîncenele lui negre şi cu părul bălai, a fost, probabil, un flăcău deosebit de chipeş. Acum însă era tuns chilug, purta o căciulă cu clape prea mare şi ponosită, pe care o mai purtase cineva înaintea lui, mantaua îi era prea largă şi gheboşată peste scurta vătuită şi, afară de asta, se găseau aici de trei zile, sub cerul liber, întîi pe moină şi în noroi, apoi pe ger — aşa că nu-i mai ardea nimănuia de frumuseţe.

Relaţiile dintre ei erau cît se poate de bune încă din prima zi de cînd s-au cunoscut sau, mai precis, din clipa în care Sinţov spusese că amîndoi servanţii unei mitraliere trebuie să cunoască şi specialitatea de ochitor, şi pe aceea de încărcător, şi îşi pusese în practică afirmaţia, profitînd de primul răgaz pentru a repeta cu Baiukov calculul unghiurilor şi corecţiile în distanţă.

Baiukov era un colhoznic de prin părţile Reazanului, din satul Soloteea de dincolo de Oka, sat vestit prin cartofii săi de soi cultivaţi pe un sol nisipos şi prin pescuitul în Stariţa: vechea albie a rîului Oka.

Oricum ar fi, oamenii nu luptă chiar tot timpul fără răgaz. Şi Baiukov, care putea fi şi tăcut, şi vorbăreţ, după cum îi plăceau sau nu oamenii cu care se afla, apucă să-i povestească lui Sinţov că n-a terminat clasa a şaptea, din pricina unor împrejurări nefericite — tatăl său murise, iar maică-sa căzuse la pat —, că înainte de armată condusese vreme de un an încheiat brigada com- somolistă care cultiva cartoifi, cu care

prilej Sinţov află de vestiţii cartofi solotcieni, şi că după război vrea totuşi să-şi continue şcoala şi să se facă agronom.

— Doar că trebuie să-mi termin întîi clasa a şaptea, ziceam să mi-o fac în armată, încheiase Baiukov, dar dacă a început istoria asta...

„Istoria asta" era războiul.

Baiukov era un băiat încrezător, blînd, însetat de cunoştinţe. În caieţelul pe care-l purta în sacul de spate erau trecute toate cărţile citite în plus peste programul şcolii. Erau destul de multe pentru vîrsta lui — o sută patru, şi în majoritate cărţi bune. Seara, dacă o îngăduiau împrejurările, băiatul se întorcea cu amintirea la aceste cărţi şi le povestea lui Sinţov cu „a"-ul lui accentuat de locuitor al Reazanului, le povestea atît de amănunţit, că nu-ţi rămînea decît să te minunezi de memoria lui. În treacăt fie zis, unele cărţi din cele povestite de Baiukov nu-i erau cunoscute lui Sinţov.

În luptele la care participaseră împreună, Baiukov dovedise că are curaj, curajul calm şi serios al omului absorbit pe de-a-ntregul de misiunea sa. Din acest punct de vedere semăna cu Sinţov şi se înţeleseră de minune. Sinţov îşi dăruia şi el întreg sufletul luptei, nu-şi acorda nici o concesie, după cum nu-şi îngăduia nici planuri de viitor: toată viaţa lui viitoare, cît avea să dureze războiul — pînă la victoria finală sau pînă la moarte —, o vedea ca pe o viaţă exclusiv ostăşească şi se dăruia cu tot sufletul acestei vieţi şi strădaniei de a-şi îndeplini cît mai bine obligaţiile sale de ostaş. Faptul că Baiukov se şi dovedise în cele cîteva bătălii un tovarăş de nădejde era acum pentru el mai important aproape ca orice altceva pe lume, atît de important, încît nu numai că-l aprecia, dar îl şi iubea din tot sufletul şi ar fi fost în stare să facă pentru el mai mult decît pentru mulţi oameni pe care-i cunoştea de ani de zile.

Cînd începu focul artileriei nemţeşti, Sinţov şi Baiukov îşi traseră puţin mai înapoi mitraliera din ambra- zură, pentru ca să nu fie lovită de vreo schijă, iar ei se tupilară cît mai jos, pe fundul coşului podit cu cărămidă

refractară. Înţeleseseră din capul locului că tragerea tunurilor duşmane e puternică şi precisă. Totul vuia în jur de atîtea explozii, în general însă, cu tot focul nemţesc, aici în fundaţia solidă a coşului de fabrică ei se simţeau aproape în siguranţă; numeroasele rînduri de cărămidă refractară nu puteau fi străpunse decît de un proiectil greu tras de la mică distanţă, cu ochire directă, care să-i lovească neapărat din plin, şi nu pieziş. Schijele n-ar fi putut pătrunde decît cu greu: în urmă cu două zile, Sinţov şi Baiukov acoperiseră coşul cu cîteva foi de tablă de cazan — cum le spusese Sirota, comandantul plutonului — pregătită probabil pentru căptuşirea uşilor de la cuptoare. Tabla era groasă, de zece milimetri, şi două foi acoperiseră gura coşului aproape în întregime, lăsînd doar o crăpătură mică între ele. Prin fundul coşului trecea conducta de fum orizontală, şi acum nu se mai circula decît pe jos prin această conductă.

— Curat lucrare de apărare permanentă, spusese Sirota încă în ajun. Tot asta era şi părerea lui Sinţov şi a lui Baiukov despre coşul lor de fabrică. Putea să-i omoare pe amîndoi numai o lovitură directă în tabla de cazan care acoperea deschizătura coşului. În acest caz, fireşte că nu mai puteau scăpa. Praful şi pulberea s-ar fi ales dintr-înşii. Dar ei nu se temeau de un asemenea ghinion nici măcar acum, în toiul tragerii, nu se sinchiseau de el mai mult ca de orice altă posibilitate de a muri, care te paşte întotdeauna pe front.

Focul nemţesc se înteţea mereu. Baiukov se porni să-şi întoarcă unul după altul toate buzunarele şi să-şi scuture în palmă firele de mahorcă rătăcite prin cusături. Nici în ajun nu avuseseră mahorcă; operaţia aceasta o mai făcuse o dată, cu atît mai inutil era s-o repete acum. Dar focul tunurilor era totuşi prea puternic, Baiukov prea nervos — de aceea simţea nevoia să fumeze.

— Vrei să culegi a doua recoltă de pe acelaşi ogor? zîmbi Sinţov, văzînd strădaniile lui zadarnice, apoi se sculă, veni pînă la ambrazură, şi de acolo îmbrăţişă cu privirea văiuga înzăpezită.

În vale, într-un loc unde nu era nimic, explodau mai puţine proiectile, dar explodau totuşi şi acolo, în schimb pe înălţimea cu trei căsuţe, deasupra poziţiilor plutoanelor vecine, stăruia un fum dens. Acolo proiectilele explodau pe fiecare palmă de loc, şi una din căsuţe pierise de parcă nici n-ar fi existat vreodată. În locul ei era o toloacă pustie, acoperită de fum. Şi inima lui Sinţov se strînse. Se strînse nu pentru că era speriat de intensificarea neîncetată a focului, ci pentru că se gîndea la urmarea inevitabilă: ,,Îndată ce se va ter- mina tragerea de artilerie, va începe atacul". Se aşează alături de Baiukov, cu spatele sprijinit de perete, şi începu să aştepte sfîrşitul tragerii. Deodată simţi o mîncărime deasupra tîmplei. Îşi trase căciula din cap şi-şi trecu uşor degetele peste cicatricea proaspătă. În urmă cu două săptămîni, Zolotariov crezuse că rana aceasta este mortală, acum însă din toată rana nu rămăsese decît o cicatrice îngustă, cu pielea netedă şi lunecoasă la pipăit şi cu două smocuri de păr ţepos pe margini.

Ceea ce gîndesc oamenii în asemenea minute nu se aseamănă nici de la ora la om, nici de la caz la caz. Uneori se gîndesc la lucruri importante, alteori la nimicuri, iar cîteodată şi la unele, şi la altele; uneori se lasă în voia gîndurilor, alteori îşi impun ei înşişi la ce să se gîndească, socotind că astfel se vor sustrage fricii de moarte.

Sinţov nu-şi impunea nimic. Urmărea gîndurile ce-i veneau în minte, dar acestea se înşiruiau şi se înlocuiau repede unul pe altul, de parcă s-ar fi temut că nu vor mai apuca să se deşire toate.

La început se gîndi la Maşa. În ultimele zile se sim-ţise îndemnat de cîteva ori să se aşeze şi să-i scrie unde este şi ce face. Ţinea foarte mult ca ea să ştie aceste lucruri, dar cu cît o dorea mai mult, cu atît mai dureros îi revenea întrebarea: dar unde să-i scriu? Unde o fi ea? Fireşte, avea numărul căsuţei poştale a şcolii, însă Maşa nu mai era acolo, o ştia prea bine. Nici nu se mai îndoia că Maşa se află de mult de partea cealaltă a frontului, şi i se părea că a-i scrie acum, încercînd să facă o breşă în necunoscutul

deplin în care se găseau amîndoi, era tot aşa de absurd ca şi a încerca să străpungă cu triunghiul de hîrtie al unei scrisori de ostaş pereţii de cărămidă groasă ai acestui coş de fabrică.

Şi totuşi, ce mult dorea să-i scrie! Gîndindu-se mereu la Maşa, îşi aminti cum atunci, în noaptea aceea, la Moscova, cinchită lîngă ligheanul de taiblă, ea îi spălase picioarele, dînd jos cojile de noroi uscat, abia atingînd pielea zdrelită, şi, împotriva voinţei sale, sufletul îi fu cuprins de o duioşie atît de dureroasă pentru mîinile ei gingaşe, încît, speriat el însuşi de violenţa sentimentelor stîrnite de amintire, şi le înăbuşi pe loc, înjurînd printre dinţi.

— Ce-i cu tine? întrebă Baiukov, care izbutise în sfîrşit să adune cîteva fire de mahorcă şi să-şi răsucească o ţigară subţire.

— Nimic, răspunse Sinţov.

— Şi eu, care am crezut că ai pomenit de soacră, glumi Baiukov, neştiind că a nimerit ca nuca-n perete.

Apoi Sinţov îşi aminti cu aceeaşi veche durere de Grodno şi de tot ce era legat de acest nume în memoria lui brăzdată de atîtea cicatrice. Şi, fără să-şi dea seama ce face, clătină de cîteva ori din cap, ca un cal chinuit de tăuni. Apoi gîndul îi zbură la Malinin, pe care cu o oră în urmă îl văzuse de departe urcînd panta spre fabrica de cărămizi, şi-şi aminti de discuţia dintre ei cînd Malinin fusese numit politruc al companiei lor. Umblînd să cunoască pe toţi oamenii, Malinin dăduse ocol izbelor rămase întregi în sătucul Klinţî, astăzi aflat de mult în spatele liniilor nemţeşti. Acolo poposise în noaptea aceea compania lor. După ce stătu de vorbă cu ostaşii, Malinin îl chemă pe Sinţov afară din casă şi, oprindu-se cu picioarele crăcănate şi cu mîinile bine înfipte în buzunare — aşa cum îi plăcea lui —, spuse posomorît:

— Ascultă, Sinţov, ia pune pe hîrtie şi explică ce-a fost cu tine. Am nimerit într-o unitate regulată, aici se cere ordine deplină.

— Cui să-i mai scriu? Am mai scris o dată... spuse Sinţov cu amărăciune.

Malinin îl privi încruntat şi-i spuse cu aceeaşi voce nemulţumită:

— Mie să-mi scrii. Am s-o predau eu însumi comisarului sau la secţia politică a diviziei. Acolo se va decide unde să fie trimisă declaraţia ta. Doar să indici cine poate confirma cutare sau cutare întîmplare, persoanele care ar putea depune mărturie. Dacă vor vrea să verifice, s-o facă. Pune-te şi scrie chiar astăzi, cît mai ai un acoperiş deasupra capului, cine ştie unde vom înnopta mîine! Ei, rămîi sănătos! Malinin îl salută ursuz din cap şi porni spre izba următoare, dar peste o clipă se întoarse şi strigă: Sinţov!

Sinţov se apropie.

— Să spui acolo că eu am ştiut totul chiar de la început. Aşa să şi începi: „După cum v-am adus la cunoştinţă de la bun început...” iar pe urmă să adaugi: „...vreau însă să arăt şi în scris, pentru ca secţia politică şi comandamentul unităţii...” Ai înţeles?

— Am înţeles, răspunse Sinţov.

În noaptea aceea scrise din nou despre peregrinările lui, dar pe scurt, indicînd persoanele care ar fi putut să depună mărturie, aşa cum îi spusese Malinin.

Dar oricît de concis scria, acum, după ce povestise totul Maşei, după ce povestise lui Iolkin şi Malinin, după ce expusese totul în scris la procuratură, după ce de atî- tea ori rămas singur şi le amintise de-a fir-a-păr, acum îi era greu să scrie din nou. Pînă la urmă termină totuşi declaraţia şi o înmînă lui Malinin: asta s-a petrecut a doua zi, în timpul marşului. Asigurîndu-şi flancul descoperit, divizia se retrăgea în grabă pe poziţiile de rezervă; Malinin, lipăind prin noroiul clisos, mai posac ca oricînd, îşi potrivi pasul după al lui Sinţov, îi luă tăcut declaraţia din mînă şi o ascunse în buzunarul mantalei. De atunci, deşi se mai văzuseră de multe ori, nici unul dintre ei nu mai pomeni despre ea.

Acum, ascultînd răbufnirile grele care zguduiau pă- mîntul, Sinţov încerca să-şi închipuie cum şi cui înmî- nase Malinin declaraţia lui, ce spusese el în acea împrejurare, dar mai cu seamă încerca să ghicească unde şi cînd va fi chemat să se prezinte: la secţia politică, sau la secţia specială? Şi cu toate că acum, după zece zile de luptă, i se părea că, orice s-ar întîmpla, nu va mai fi rechemat din linia întîi, totuşi nesiguranţa soartei

sale îl apăsa. La această nesiguranţă se mai adăuga şi gîndul chinuitor că s-ar putea întîmpla să fie rănit şi evacuat undeva în spatele frontului, şi atunci, adio declaraţie, adio Malinin! Va ieşi din spital, va nimeri într-altă unitate şi va trebui s-o ia de la capăt cu declaraţiile...

— Ascultă! îi strigă Baiukov la ureche, încercînd să acopere vuietul exploziilor. Mi se pare că i-a nimerit acolo pe ai noştri!

Sinţov se apropie de ambrazura de rezervă şi zări prin perdeaua de fum ce se destrăma că unul din zidurile neterminate ale fabricii de cărămizi se făcuse parcă mai scund decît îl ştiau ei.

— Da, mi se pare că i-a nimerit, spuse el, cuprins de nelinişte.

Asta a fost cam la zece minute după ce nemţii au deschis focul. Tragerea mai continuă apoi vreo jumătate de oră, după care se îndepărtă în adîncime: acum, în locul exploziilor nu se auzea decît şuieratul proiectilelor care zburau peste capetele lor.

— Tu, Kolea, stai aici, uită-te dacă se arată cineva dintr-ai noştri, ţine legătura, strigă Sinţov, arătînd din cap ambrazura prin care se zărea fabrica de cărămizi, iar el trecu la cealaltă, unde era mitraliera.

De la ambrazura lui Sinţov se deschidea un bun cîmp de vedere: în spate se ridica un zid de explozii, iar prin văiuga înzepezită, între movila cu fabrica de cărămizi şi înălţimea cu trei căsuţe, înaintau mai multe tancuri nemţeşti. De aici de sus părea că ele se mişcă fără grabă, dar primele se şi porniseră să urce panta spre locul unde înainte se aflau trei căsuţe, iar acum nu mai era decît una povîrnită pe o coastă, şi unde în pivniţele căsutelor şi în şanţurile de tragere dintre ele erau dispuse, cum o ştia Sinţov, poziţiile celorlalte două plutoane din compania lor.

Tancul din frunte se opri, trase o lovitură de tun, şi căsuţa povîrnită se prăvăli într-o rînă, ca un castel din cărţi de joc. De sub tanc ţîşni o flacără, şi el începu să se rotească în loc. Peste o clipă izbucni o a doua flacără, şi din tanc începu să se depene un fum negru şi gros. Cîteva siluete negre ieşiră din turelă şi săriră pe zăpadă, dar fură întîmpinate cu un foc rar de puşcă. Vîntul bătea dintr-acolo, totul se auzea perfect, şi asta sublinia parcă şi mai mult numărul neliniştitor de mic al împuşcăturilor. De pe poziţiile unde fuseseră celelalte două

plutoane ale companiei, aproape că nu se trăgea. Al doilea tanc trecu pe lîngă cel incendiat şi, depăşind creasta movilei, se pierdu în spatele ei. Tancurile celelalte urcau şi ele, nestingherite de nimeni.

Mai trecu un minut, şi-n cîmpul de vedere al lui Sin-ţov apărură siluietele întunecate ale infanteriştilor nemţi care înaintau şirag prin zăpadă în urma tancurilor.

— Baiukov, la mitralieră! strigă Sinţov şi prinse în că- tare jalonul reperat dinainte, pînă la care primii infanterişti nemţi mai aveau de făcut vreo patruzeci de metri.

Baiukov sări la locul său, îndreptă banda, cătă întîi prin ambrazură, apoi îşi ridică privirea încordată spre Sinţov. ,,De ce nu-i dai drumul odată?" spunea privirea lui. Dar Sinţov mai aşteaptă vreo treizeci de secunde: reperul era bine prins, şi Sinţov voia să folosească la maximum această prevedere. În sfîrşit, şiragul de nemţi ajunse la înălţimea jalonului. Sinţov trase întîi o serie scurtă, apoi una mai lungă, şi iarăşi una scurtă, chiar în clipa în care nemţii culcaţi lîngă jalon săriră în picioare. Această ultimă serie fu, se pare, cea mai reuşită: cinci dintre nemţii care săriseră în picioare se prăbuşiră la loc şi nu mai încercară nici să facă un nou salt, şi nici să înainteze tîrîş.

— Cum e? întrebă Sinţov, întrerupîndu-se o clipă şi apropiindu-şi grăbit obrazul de al lui Baiukov. Ce fac ai noştri acolo în ruinele fabricii?

— Nu văd pe nimeni, răspunse Baiukov, mă tem că au fost loviţi.

Auzind răspunsul, Sinţov mai trase o serie scurtă, mai scurtă decît avusese de gînd, cu zgîrcenia care îi cuprinde involuntar pe oameni cînd rămîn singuri.

Vreme de cinci minute, Sinţov şi Baiukov traseră de zor, culcînd pe nemţi în zăpadă şi întîrziindu-le înaintarea. Apoi nemţii începură să se regrupeze şi să treacă pe celălalt versant al văiugii, mai îndepărtat de coşul de

fabrică: mitraliera ajungea şi acolo, dar eficacitatea focului era mult mai scăzută. Lanţul negru de trăgători nemţi trecu peste creasta movilei cu trei căsuţe. De acolo nu mai trăgea nimeni în nemţi. Deci toţi cei de acolo fuseseră ucişi.

Un mitralior neamţ, împreună cu încărcătorul său, instalîndu-se de-a dreptul pe zăpadă, cu picioarele larg desfăcute — Sinţov şi Baiukov vedeau totul ca-n palmă —, începură să tragă în ei. Gloanţele mitralierei vrăjmaşe ţăcăniră pe cărămizi: unul izbi şi foaia de tablă care acoperea coşul. Neamţul trăgea bine, dar era într-o situaţie inegală: se afla în cîmp deschis, şi Sinţov, după trei serii nereuşite, slobozi a patra serie chiar într-însul. Se văzu pînă şi cum se răsturnă mitraliera în zăpadă: fie că o atinseseră gloanţele, fie că, murind, mitraliorul neamţ o smucise în cădere. Încărcătorul lui părea ucis şi el, dar după cîteva minute, în care timp Sinţov şi Baiukov trăseseră în alţi nemţi, Baiukov îl apucă pe Sinţov de mînă şi strigă:

— Ia uite la încărcător…

Sinţov aruncă o privire într-acolo şi văzu că lîngă mitraliera răsturnată în zăpadă nu mai zace decît o singură siluetă neagră.

— S-a tîrît la o parte… spuse Baiukov, n-a pus mîna să mai tragă — şi în vorbele lui răsuna nu numai o dezaprobare, ci şi certitudinea că el, Baiukov, în locul neamţului, nu s-ar fi tîrît la o parte, ci s-ar fi întors la mitralieră, să tragă în continuare.

În sfîrşit, nemţii, care la început, în graba atacului, pesemne că nu luaseră în seamă această mitralieră atît de sîcîitoare, hotărîră să termine cu ea şi cerură ajutorul tancurilor. Tancurile începuseră să dispară din cîmpul de vedere al lui Sinţov, cînd deodată unul dintre ele se întoarse. Întîi Sinţov crezu că maşina e lovită, dar curînd văzu că tancul urcă repede, drept spre ei. Ajungînd la poalele colinei, maşina îşi încetini mersul, apoi se opri de tot.

— Acum o să tragă în noi, spuse Baiukov.

Sinţov dădu din cap: aşa credea şi el.

— Ia vezi ce fac acolo ai noştri.

Gura de acces a turelei se deschise, şi în vîrful ei apăru silueta unui tanchist. Probabil că voia să cerceteze mai bine situaţia.

Sinţov trase în tanchist — neamţul dispăru, capacul turelei se trînti, iar peste un minut primul proiectil nimeri lîngă ambrazură. În aceeaşi clipă, mitraliera lui Sinţov dădu glas, în

necazul nemţilor parcă, dovedind că el mai trăieşte, şi trase o serie lungă în nemţii care continuau să traverseze văiuga.

„Înaintează compact în cîteva lanţuri", îşi spuse Sinţov. De aici, unde se afla el, totul se vedea ca-n palmă: era prima oară în viaţa lui cînd putea urmări atît de bine desfăşurarea unei lupte.

— Am tot ascultat, dar nu se aude nimic, nici o împuşcătură măcar, nimic... Să mă reped pînă la ei, ce zici? întrebă Baiukov, apropiindu-se de Sinţov.

— N-ar fi rău, răspunse Sinţov, dar mă tem că singur n-am să mă descurc...

Tancul trage din nou şi nimeri nu departe de ambrazură, iar Sinţov răspunse printr-o altă serie asupra infanteriei. Ca şi cum ar fi strigat: „Uite că trăiesc!"

— Poate că va veni mai aproape, spuse Sinţov cu glas răguşit de emoţie. Pregăteşte grenadele!

— Am pregătit totul! spuse Baiukov, ridicînd de jos şi arătîndu-i grenadele legate două cîte două cu cablu telefonic.

Tancul mai trase de cîteva ori, apoi, aşa cum prevăzuse Sinţov, hotărî să se apropie. Huruind surd, în viteza întîi — huruitul era atît de apropiat, că te înfricoşa —, tancul se urni greoi şi porni pieziş, urcînd încet panta înzepezită. Apoi îşi schimbă direcţia, continuă urcuşul în zigzag şi se ascunse în zona unghiului mort. Sinţov şi Baiukov nu-l mai vedeau, dar îi auzeau huruitul sacadat şi tot mai zgomotos.

— Dacă reuşeşte să se apropie, o să tragă direct în ambrazură, spuse Sinţov.

— Atunci, ai să tragi şi tu în crăpătura vizorului, spuse Baiukov, iar eu am să fac un ocol, şi dă-i cu grenadele! în regulă?

Dar Sinţov nu-i răspunse şi trase o serie lungă asupra unui alt grup de nemţi care încerca să treacă peste văiugă. Nemţii se trîntiră la pămînt, apoi se avîntară iarăşi. Sinţov şi Baikov începură să-i urmărească, tră- gînd serie după serie, lipindu-i mereu de zăpadă şi aproape uitînd de tanc. O parte din acest nou grup de nemţi izbuti să treacă văiuga şi să iasă din zona de foc a mitralierei, dar cîteva pete negre tot rămaseră ţintuite pe zăpadă.

Tancul nevăzut continua să huruie undeva în apropiere. Sinţov crezu la un moment dat că maşina s-a oprit în loc şi nu

mai poate da nici înapoi, nici înainte. Pînă la urmă, tancul apăru din nou, dar nu în faţa lor, lîngă ambrazură, cum se temuseră ei, ci iarăşi jos, pe vechiul loc.

— N-a reuşit să urce pe lunecuş! strigă bucuros Sinţov şi-şi şterse cu mîneca sudoarea de pe frunte.

Turela tancului se deschise ca şi primja dată, capul unui tanchist se arătă pentru o clipă, apoi capacul turelei căzu, şi tancul se mişcă mai la dreapta, căutîndu-şi o poziţie favorabilă. Ţeava tunului se înălţă şi coborî, ca un deget arătător, ţintind spre ambrazură. Sinţov se înfioră. Proiectilul nimeri chiar lîngă ambrazură, fărîmiţînd cărămizile. Urmă altă lovitură, şi alte cărămizi fură smulse din zid. Apoi încă una, asurzitoare, dar nu afară, ci în interior; tabla de cazan răbufni cu un tunet de fierărie şi urmă o surzenie completă: Sinţov se simţi proiectat cu capul în perete. Întîi crezu că proiectilul a pătruns prin ambrazură şi a explodat în interiorul adăpostului lor, deşi, dacă ar fi fost într-adevăr aşa, n-ar mai fi rămas nimic din ei. De fapt, proiectilul lovise doar marginea ambrazurii, explodase în exterior şi numai cîteva schije împreună cu unda de explozie pătrunseseră în coşul de fabrică, făcîndu-i să creadă că proiectilul a explodat înăuntru. Cu o durere surdă în ceafă, Sinţov se repezi la mitralieră şi în aceeaşi clipă văzu pe tanchistul neamţ care deschisese capacul şi stătea liniştit în picioare, cît era de lung, în turelă; apărîndu-şi ochii de lumina puternică a soarelui, cerceta rezultatele tragerii sale.

Sinţov mişcă uşor ţeava mitralierei, prinse în cătare marginea de sus a turelei şi umerii tanehistului şi apăsă pe pîrghia trăgaciului, concentrînd în această mişcare slabă toată forţa urii sale împotriva nemţilor. Tanchistul se frînse în două de la brîu şi fu cît pe ce să se prăbuşească din turelă, dar cineva dinăuntru îl trase în jos de picioare — Sinţov era convins că neamţul e mort — şi închise capacul turelei. Apoi, tancul mai trase trei lovituri la rînd, dar neprecis — doar una nimeri coşul fabricii — şi, întorcîndu-se în loc, porni înapoi la vale.

Abia acum Sinţov lăsă mitraliera şi se aplecă asupra lui Baiukov, care zăcea nemişcat şi doar gemea încetişor.

— Ce-i cu tine, Kolea, băiatule, ce-ai păţit? întrebă Sinţov, cuprins deodată de sentimentul unei cumplite singurătăţi.

— M-a izbit în spate... în şale, şopti Baiukov şi încercă să se salte pe braţe; picioarele nu-l mai ascultau.

Sinţov îi ridică mantaua şi scurta vătuită şi zări pe spinarea lui Baiukov o pată nu prea mare de sînge. Schija era măruntă, dar lovise în şira spinării, şi Baiukov nu mai putea să-şi mişte partea de jos a corpului.

— Dar mîinile îmi sînt tefere, uite, spunea Baiukov, mişcîndu-şi degetele, în timp ce Sinţov îl pansa. Tra- ge-mă mai aproape, şi am să-ţi pot desfăşura banda.

Sinţov îl întoarse şi-l trase mai aproape de mitralieră. Baiukov gemu scurt, dar reuşi totuşi să ridice mîinile şi să introducă cu o mişcare uşoară capătul benzii în mitralieră.

— Asta mai pot să fac, spuse el. Dar ce-o fi cu picioarele?

— Trebuie să fie doar un şoc, îl linişti Sinţov, fără să pătrundă nici el sensul explicaţiei sale. Voia doar să potolească îngrijorarea băiatului. Îţi trece, se întîmplă...

Privi apoi alarmat prin ambrazură. Se temea să nu-i scape pe nemţii care vor pătrunde din nou în văiugă şi vor intra în cîmpul lui de vedere, deşi îşi dădea seama că cu cît îi va sîcîi mai mult, cu atît mai repede se va termina şi cu ei, cu el, cu Baiukov şi cu mitra- liera lor.

Abia acum se gîndi că nemţii ar putea să se apropie de coşul lor şi de pe celălalt versant al colinei, şi că în acest caz el cu Baiukov nu vor mai putea apăra concomitent

ambele ambrazuri. Dezlipindu-se de mitralieră, se repezi la cealaltă ambrazură. Deasupra fabricii de cărămizi fumul se împrăştiase de mult, acolo totul era mort: probabil că toţi pieriseră, altfel cum să-ţi explici liniştea aceea deplină? Trecu fuga înapoi la prima ambrazură.

— Uite, uite! strigă el în extaz, deşi Baiukov era chiar lîngă el şi-l auzea şi fără strigăte.

Acolo, în spate, pe versantul răsăritean al văiugii, şi mai departe, lîngă ograda S.M.T.-ului, în care nemţii se şi strecuraseră, şi încă mai spre dreapta, pe înălţimea următoare, unde se prăpădiseră celelalte două plutoane ale lor, se ridicau unul după altul, bubuind înfiorător, stîlpi de flăcări învăluiţi într-un fum negru şi gros. Ai fi spus că însuşi pămîntul sare în aer sub picioarele nemţilor. În mijlocul exploziilor, nemţii alergau năuci, cădeau în zăpadă şi iar fugeau... Iar exploziile izbucneau iar şi iar, înaintînd ca un covor de foc şi cuprinzînd noi şi noi fîşii de teren.

Baiukov ştia ce este asta; Sinţov nu ştia, dar ghicea.

— Sînt Katiuşe, strigă el. Katiuşele noastre...

— Da. Le-am mai văzut la Elnea, spuse Baiukov.

Amîndoi oamenii, şi cel teafăr şi cel rănit, priveau ca vrăjiţi acest tablou îngrozitor, care provocase din prima clipă o derută în atacul nemţesc, ce se desfăsurase atît de bine pînă atunci. Infanteria nemţilor începu să bată pasul pe loc, apoi începu să se retragă. Între timp, în locul proiectilelor de Katiuşe începură să cadă asupra lor proiectilele obişnuite ale artileriei, zvîrlind în aer trombe negre şi acoperind cu un covor de foc întreg terenul ocupat cu puţin înainte de nemţi.

Tancurile nemţeşti întoarseră înapoi, se retraseră spre înălţimea cu cele trei căsuţe, acum dispărute, şi începură să tragă de acolo. Din păduricea din dreapta S.M.T.-ului se iviră şapte tancuri de-ale noastre, care se opriră la marginea ei şi porniră să tragă la rîndul lor asupra nemţilor. Unul din tancurile nemţeşti luă foc. Apoi altul... Dar iată că arde şi unul dintr-ale noastre, şi încă unul... Sinţov strînse pumnii, urmărind duelul acesta. Între timp, artileria noastră bătea, bătea mereu întreg terenul din faţa S.M.T.-ului, şi văiuga, şi înălţimea cu trei căsuţe, şi încă mai departe, dincolo de ea... Proiectilele explodau mereu, şi nemţii se retrăgeau, nu mai încăpea nici o îndoială. Se retrăgeau sub foc de pe cîmpul gol spre înălţimea

cu trei căsuţe şi, judecînd după agitaţia lor, făcea impresia că se îngroapă acolo în grabă la teren.

Apoi, Sinţov observă deodată că un grup de nemţi din cei care se retrăgeau de la S.M.T. — să tot fi fost vreo şaizeci de oameni cu o mitralieră — nu coboară în vă- iuga bătută de el, ci porneşte spre stînga, într-un lanţ larg, căţărîndu-se pe coasta colinei unde se afla el. Trase asupra lor o serie lungă, apoi încă una; nemţii se trîntiră la pămînt, apoi o luară mai spre stînga, pe urmă şi mai spre stînga şi, în sfîrşit, ieşiră din cîmpul lui de vedere.

De cîteva ori, Baiukov îl mai ajută, desfăşurînd cu mîinile slăbite banda mitralierei. Sinţov încetă să mai tragă: acum mitraliera trebuia mutată la cealaltă ambrazură.

— Kolea, hai să... începu el, dar văzu că Baiukov zace cu capul căzut pe cărămizi. Mîna îi mai era încleştată pe banda mitralierei, dar el îşi pierduse cunoştinţa.

Sinţov îl trase deoparte şi ridică în braţe mitraliera, întrebîndu-se îngrijorat cum va putea susţine singur un foc continuu. În clipa aceea, chiar cînd îi venea să urle de neputinţă, pe gura conductei de fum apăru Malinin cu faţa murdară şi plină de sînge, strîngîndu-şi puşca în mîinile cu pielea zdrelită şi însîngerată.

— De mult ai deschis focul? întrebă Malinin.

— De mai bine de o oră, răspunse Sinţov.

— Cum se poate? mai întrebă Malinin.

Pierduse socoteala timpului. I se păruse că a zăcut fără cunoştinţă numai o clipă, dar zăcuse o jumătate de oră; i se păruse că dezgroparea lui Sirota şi a lui Mihneţov n-a durat decît trei-patru minute, dar de fapt muncise aproape o oră. Iar cînd a auzit seriile lui Sinţov, era vorba nu de prima serie, cum crezuse el, ci de una din ultimele trase de Sinţov chiar adineauri asupra nemţilor care se căţărau pe movilă.

Sinţov se uită la Malinin — nu-i ardea să explice de cînd şi cum a tras pînă atunci.

— Apucaţi mitraliera! spuse el lui Malinin în loc de orice altă explicaţie, de parcă în clipa aceea el, şi nu Malinin ar fi fost mai mare în grad. S-o ducem la ambrazura cealaltă! Nemţii se apropie dintr-acolo!

Mutară amîndoi mitraliera. Malinin, fără să sufle o vorbă, ocupă locul încărcătorului, iar peste vreun minut, în faţa lor apărură nemţii care se căţărau grăbiţi la deal.

— Dă-i drumul! spuse încet Malinin.

Dar Sinţov, care-şi ştia meseria, îi făcu un semn cu mîna: aşteaptă! Nemţii se apropiau repede, fără nici o fereală şi — Sinţov o simţi — sperau să-l lovească de la spate şi să nu fie primiţi cu foc din partea asta. Totuşi, pentru orice eventualitate, mitraliorii lor ocupară o poziţie în spatele atacanţilor şi erau pregătiţi să le acopere înaintarea în caz că sus li se va mai împotrivi cineva.

— Şi-au instalat mitraliera ca să-i acopere la nevoie, şopti Malinin.

Sinţov dădu din cap tăcut: da, observase şi el.

Nemţii se apropiau, intrînd tot mai adînc în zona accesibilă focului eficace al lui Sinţov, dar în acelaşi timp, cu fiecare pas, se apropiau şi de limita dinainte a acestei zone, dincolo de care începea spaţiul mort, inaccesibil mitralierei lui Sinţov. În spatele lor, bubuia artileria.

— A noastră? întrebă din vîrful buzelor Malinin.

Sinţov dădu din cap că da, măcar că în clipa aceea nu ştia şi nu vedea decît pe nemţii care urcau movila şi un petic de cîmpie înzăpezită rămas în spatele lor. Nemţii mai aveau de făcut numai vreo douăzeci de metri pînă la spaţiul mort, cînd Sinţov apăsă pe pîrghia trăgaciului şi întoarse uşor, cu mînă sigură, mînerele mitralierei de la dreapta la stînga, şi înapoi, de la stînga la dreapta, descriind un arc de plumbi ucigători şi doborînd la pămînt trupurile nemţilor care nu apucaseră să se trîntească jos. Era unul din rarele cazuri petrecute în război, cînd o serie de mitralieră, calmă şi neaşteptată, retează de la mai puţin de o sută de metri un lanţ întreg de trăgători, care se prăbuşesc ca seceraţi de la rădăcină. Lanţul căzu, cîţiva nemţi se mai ridicară, grăbindu-se să ajungă pînă la spaţiul mort. Altă serie!... Şi încă una!... Neamţul din frunte era cît pe ce să ajungă la spaţiul mort. Ca să-l doboare şi pe el, Sinţov trebui să aplece ţeava mitralierei aproape pînă la refuz. Mitraliera nemţilor hîrşîi ambrazura, dar în partea asta a coşului ambrazura era atît de îngustă, încît gloanţele nu făcură decît să spulbere cărămizile din jurul ei.

— Îndată o să pornească alt lanţ, spuse Sinţov.

Şi într-adevăr, de după mitraliera vrăjmaşă se ridică un alt lanţ de trăgători şi porni să înainteze. Sinţov îi neglijă şi-şi concentra întreaga atenţie asupra mitralierei nemţeşti. Trase mai multe serii la rînd, şi deodată simţi cum cîteva ţăndări mărunte de cărămidă, stîrnite de gloanţele mitralierei nemţeşti, îl izbiră în ochiul stîng, închis pentru ochire, şi-n obraz. De durere, strînse mai tare ochiul şi trase o ultimă serie în mitraliera nemţească, nimerind pe ambii servanţi. Unul se prăvăli pe o coastă, iar celălalt sări în sus, veni peste cap şi se rostogoli la vale. Nemaiauzind din spate ţăcănitul mitralierei lor, nemţii îşi pierdură curajul. Se opriră şi o luară la goană înapoi.

În prima clipă, Sinţov se pierdu cu firea, atît de puţin se aştepta la una ca asta. Crezuse că tot aşa, lanţ după lanţ, nemţii vor înainta asupra lor pînă cînd el şi Malinin vor muri la mitraliera lor. Şi iată că deodată nemţii făcură cale întoarsă, fugiră. Sinţov mai trase o dată cu întîrziere, în urma lor, însă nu-i nimeri. Ridică înălţătorul, dar acum era prea tîrziu. Lăsă mînerele mitralierei şi-şi întoarse faţa asudată spre Malinin.

— Ia uită-te la ochiul meu, tovarăşe Malinin... Nu ştiu ce am la ochiul stîng.

— Păi deschide-l, ce l-ai strîns?

— Nu pot, mă doare...

Malinin îşi apropie faţa de faţa lui şi spuse că nu-i nimic grav, doar o zdrelitură sub sprînceană. Atîta tot.

Sinţov îşi deschise ochiul cu două degete. Ochiul îl durea, dar nu-şi pierduse vederea.

— Se pare că i-am respins, spuse Malinin.

Sinţov nu răspunse nimic, dar simţea şi el: îi respinseseră!

Nu se ştie ce va fi mai tîrziu, dar deocamdată respinseseră atacul. În timpul retragerii, nemţii intenţionaseră să ocupe această înălţime, dar insuccesele celelalte îi descurajaseră probabil şi, întîmpinînd o rezistenţă la care nu se aşteptau, nu-şi duseseră planul pînă la sfîrşit,

Încărcătorul tău a fost ucis? întrebă Malinin. Ce-i cu Baiukov?

— Nu, răspunse Sinţov. Şi-a pierdut cunoştinţa. Bine că aţi venit la vreme, că singur nu mă descurcam. Ne-ar fi ocupat nemţii întreaga poziţie.

Malinin nu răspunse nimic. Se lăsă în genunchi lîngă Baiukov şi, înainte de a pune mîna pe el, îl mai întrebă pe Sinţov:

— Unde a fost rănit?

— În şale, spuse Sinţov.

Tot aşa cum făcuse mai înainte şi Sinţov, Malinin suflecă mantaua şi scurta vătuită a rănitului, îi ridică bluza şi, muşcîndu-şi buzele, privi multă vreme faşa colorată la mijlocul spatelui de o pată mare de sînge.

— Da, nu-i a bine, spuse el. Mai ai vreun pachet?

Fără să se depărteze de mitralieră, Sinţov scoase din buzunarul mantalei un pachet individual şi îl aruncă lui Malinin. Malinin trase aţa, desfăcu hîrtia cu dinţii şi, săltînd cu grijă trupul fără simţiiri al lui Baiukov, începu să-l bandajeze încă o dată, nu prea strîns, peste faşa veche.

— Nu mai putea să-şi mişte picioarele, spuse Sinţov. Dar n-a încetat să desfăşoare banda, pînă cînd a le- şinat.

În timp ce Malinin îl bandaja, Baiukov gemea încetişor, fără să-şi revină.

— Geme, spuse Malinin. Poate o să-şi mai revină... Ei, ce-i acolo cu nemţii?

— Nu se văd.

— Cred că îi alungă ai noştri.

— Aruncaţi o privire prin cealaltă ambrazură.

Malinin se uită prin ambrazură şi se repezi înapoi la mitralieră.

— Hai, fuga! strigă el răguşit.

Mutară repede mitraliera la prima ambrazură, dar pînă să potrivească înălţătorul, un grup de nemţi care se retrăgeau peste văiugă apucă să se depărteze şi să iasă din zona focului eficace. Lupta se potolea, nemţii fuseseră scoşi de peste tot, afară de înălţimea cu trei căsuţe pe care o ocupaseră chiar de la început. Acum înălţimea era bătută de artileria noastră, dar nemţii reuşiseră să aducă acolo cîteva aruncătoare de mine şi răspundeau cu foc puternic.

În cele două ore de luptă, Sinţov se obişnuise cu gîndul că toţi ai noştri, aflaţi sus pe înălţime, au fost ucişi, şi că acolo se găsesc acum nemţii. Malinin însă o înţelese abia acum şi scrîşni din dinţi de durere. Majoritatea celor patruzeci şi doi de oameni, cu care luptase cot la cot şi care încă în aceeaşi dimineaţă mai alcătuiau compania lor, erau acum morţi acolo, pe înălţimea aceea cucerită de nemţi, şi aici, sub ruinele fabricii de cărămizi.

— S-a terminat cu compania noastră, spuse el, clăti- nînd din cap, şi adăugă cu un neîntemeiat dispreţ faţă de sine: Am prăpădit compania, iar eu am rămas în viaţă!...

— Ce tot spuneţi, Alexei Denisîci? protestă Sinţov.

— Taci din gură! Ştiu eu ce spun... îl repezi amărît Malinin şi dădu furios din cap...

— Uită-te pe ambrazura cealaltă dacă nu vin nemţii, spuse el peste o vreme.

Sinţov simţi deodată că nu-l mai ţin picioarele de osteneală.

— Nu, nu vin, spuse el şi se lăsă jos lîngă zid.

În clipa aceea, amîndoi, şi Sinţov şi Malinin, auziră un foşnet. Malinin apucă grenada care-i atîrna la brîu, dar imediat lăsă mîna să-i cadă la loc.

Jos, din gura conductei de fum apăru capul, apoi umerii sergentului Sirota. Comandantul plutonului se dezmeticise şi se tîrîse pînă aici la auzul împuşcăturilor, se tîrîse cărîndu-şi automatul după el; se tîrîse, dar nu se ştie de unde mai aflase atîta putere, căci după ce ieşi cu ajutorul lui Malinin din conductă, nu mai fu în stare nici să se ridice în picioare, şi nici măcar să se aşeze. Malinin trebui să-l sprijine de perete ca pe un sac. Jumătatea de jos a feţei, înfăşurată în feşi, era o masă neagră-roşie, iar fruntea şi găvanele ochilor — albe ca hîrtia. Şedea cu capul nemişcat, întorcîndu-şi doar ochii de la Malinin la Sinţov şi de la Sinţov la Malinin şi chinuindu-se să spună ceva. I se părea probabil că reuşeşte să spună ceva, dar de sub feşi răzbăteau doar sunete nearticulate, ca un hămăit.

— E clar, comandante de pluton, e clar, spuse Malinin, întorcindu-se spre el şi dînd liniştitor din cap. Am înţeles ce vrei să spui. Totul e în regulă, i-am respins pe nemţi. Cu siguranţă că în curînd vor veni ai noştri şi ne vor trimite întăriri...

Dar Sirota tot se mai străduia să spună ceva; şi iarăşi nu se putu distinge nici o vorbă din cele ce încerca el să spună. Pînă la urmă, Malinin nu mai putu răbda chinul lui şi al lor şi-i spuse:

— Lasă, Sirota, tot nu te putem înţelege: ai gura fărîmată... Scoţi doar sunete nearticulate, fără glas. Ai să stai o vreme la spital şi ai să-ţi recapeţi graiul. Dar acum nu mai încerca, nu te mai chinui degeaba...

Sirota îl privi cu ochii larg deschişi, de parcă nu l-ar fi crezut. Dar Malinin clătină iarăşi din cap, şi Sirota, întinzîndu-şi mîna după automat şi ridicîndu-l anevoie pe genunchi, îşi sprijini capul de perete şi închise ochii.

— De la tine nu se vede nimic? întrebă după o scurtă tăcere Malinin pe Sinţov, care se ridicase din nou la ambrazură.

— Nimic, răspunse acesta ca un ecou.

— Dacă pînă la căderea întunericului ai noştri tot nu se arată, am să rămîn aici cu ei, spuse Malinin, arătînd spre cei doi răniţi, iar tu ai să te duci să restabileşti legătura. Nu putem abandona o asemenea poziţie. De aici am mai putea recuceri şi cealaltă înălţime, dacă o să ne învrednicim, mai spuse el, aruncînd o nouă privire prin ambrazură spre înălţimea ocupată de nemţi. Interesant ce-o fi cu Ionov, reluă el vorba, după o altă clipă de tăcere, amintindu-şi de comandantul companiei. O fi căzut acolo sus. Nu era el omul să-şi lase tovarăşii şi să plece de la compania lui...

— De ce taci, Sinţov? întrebă el după o tăcere prelungită.

— Mă gîndesc, spuse Sinţov.

— Şi la ce te gîndeşti?... Dacă nu-i secret...

— La ceea ce-mi lipseşte...

— Şi anume?

— La nevastă, răspunse Sinţov.

— Ei, neveste nu ni se cuvin aici, nici unuia, glumi posac Malinin. Aşa că n-are rost să te mai gîndeşti la ea. În schimb, să-i scrii după o asemenea zi, asta da, ar trebui! Că ai rămas viu şi nevătămat datorită rugăciunilor ei comsomoliste. Că doară e comsomolistă nevasta ta, nu?

Sinţov dădu din cap afirmativ.

— E tocmai bine să scrii după o asemenea luptă, continuă Malinin. Iar dacă nu vrei să-i scrii singur, dă-mi mie adresa şi am să-i scriu eu...

— N-are adresă, spuse Sinţov.

Legătura fu restabilită abia peste o oră, puţin înainte de a se întuneca. La început se arătară trei cercetaşi, cărora li se spusese că, judecind după desfăşurarea luptei, acolo sus mai rezista cineva, dar situaţia fiind neclară se pot aştepta la orice. Ei dădură ocol coşului de fabrică din toate părţile, dar atît de prudent, că Sinţov îl observă pe unul din ei abia în ultima clipă.

— Noi sîntem, nu te mai pitula! strigă el cu uşurare, şi în glasul lui era atîta bucurie, încît cercetaşul sări în picioare cît era de înalt, nemaiavînd nici o îndoială că înăuntru sînt într-adevăr ai noştri.

După cercetaşi sosi pe înălţime un pluton întreg, iar mai apoi, pe întuneric, veni şi comandantul batalionului, locotenentul-major Reabcenko, împreună cu cîţiva trans- misionişti care desfăşurau un cablu telefonic. Locotenentul-major avea misiunea să scoată peste noapte pe nemţi de pe înălţimea vecină; acolo terenul era acum absolut gol, dar oamenii continuau să-i spună înălţimea cu trei căsuţe. În vederea luptei de noapte, Reabcenko îşi mută punctul de comandă la fabrica de cărămizi, pentru că acolo era cea mai potrivită bază de plecare pentru atacul de noapte.

Restul se desfăşură normal. Malinin raportă cum a decurs lupta aici la fabrica de cărămizi şi arătă că mi- traliorii Sinţov şi Baiukov, susţinînd o luptă inegală, s-au bătut cum se cuvine. Mai mult n-a vrut să spună, dar comandantul batalionului înţelese şi singur că mi- traliorii luptaseră cum se cuvine. De la punctul lui de comandă, Reabcenko văzuse cum cădeau nemţii, nereuşind să treacă văiuga, şi cum încercase tancul să urce panta spre ei, apoi cum, la întoarcere, cînd se retrăgeau, nemţii căutaseră să ocupe cu infanteria această înălţime. Afară de asta, pierderile nemţilor vorbeau de la sine. Şi la regiment, şi la

divizie, atacul din ziua aceea era considerat ca o încercare a vrăjmaşului de a sonda forţa sectorului şi, în caz de izbîndă, de a realiza o ruptură, dar cum izbînda nu s-a arătat, n-a mai putut fi vorba nici despre ruptură. De aceea, cu toate că batalionul suferise pierderi grele — căzuse aproape în întregime compania a noua — şi cu toate că nemţilor li se cedase înălţimea cu trei căsuţe, comandantul batalionului Reabcenko nu era descurajat, şi în atmosfera generală a victoriei obţinute, deşi dădea semne de nervozitate, rămînea optimist şi se pregătea serios pentru contraatacul pe care avea să-l dea la noapte.

Din dispoziţia comandantului de regiment, locotenent-colonelul Bagliuk, la fabrica de cărămizi se instala bateria regimentară de aruncătoare de mine, pentru a sprijini atacul de foc de la o distanţă cît mai mică.

Malinin se interesă de soarta lui Ionov, comandantul companiei lor. Ionov fusese rănit şi evacuat la batalionul medico-sanitar încă din primele minute ale tragerii de artilerie. Reabcenko îşi explica succesul atacului inamic asupra înălţimii cu trei căsuţe pe de o parte prin intensitatea focului nemţesc, care din capul locului răsturnase totul cu susul în jos, iar pe de altă parte prin aceea că în momentul atacului nu se găsea acolo nici comandantul companiei, nici politrucul ei. Deşi ar fi fost ciudat să-i reproşezi lui Malinin că în timpul atacului se găsise aici şi deşi comandantul batalionului nici nu se gîndise să-i facă acest reproş, totuşi Malinin interpretă ca atare observaţia lui şi-i ceru lui Reabcenko permisiunea să participe la contraatacul de noapte pentru recucerirea „fostei noastre poziţii de pe înălţime”. Se exprimase anume aşa şi nu altfel tocmai pentru a sublinia răspunderea sa pentru pierderea suferită.

Comandantul batalionului se uită la faţa lui zdrelită şi însîngerată şi se întrebă cu uimire de om foarte tînăr de unde găseşte atîta forţă omul acesta, care aproape că i-ar putea fi tată.

— Mai întîi ar trebui cel puţin să vă pansaţi, tovarăşe Malinin, replică el, dar nu-i respinse cererea.

Malinin încăpu astfel pe mîna instructorului sanitar, care îi bandajă îndelung mai întîi obrazul însîngerat, apoi mîinile zdrelite de cărămizi. În timp ce sanitarul îşi făcea datoria, Malinin continua să se gîndească la compania lui făcută praf:

va mai fi ea refăcută, sau îl vor muta pe el într-o altă subunitate, căreia îi lipsesc cadrele politice?

În timp ce Malinin se afla în îngrijirea sanitarului, comandantul batalionului chemă pe Sinţov şi-i puse cîteva întrebări. Printre altele, vru să ştie dacă nemţii n-au încercat de la bun început să cucerească înălţimea lor. Sinţov răspunse că nu: Baiukov şi cu el n-au tras decît un foc de flanc asupra văiugii. Apoi comandantul de batalion întrebă de ce întorsese tancul înainte de a fi ajuns pînă la coşul fabricii. Sinţov răspunse că tancul a început pesemne să patineze şi pomeni de asemenea de tanchistul neamţ care ieşise din turelă să cerceteze împrejurimile şi fusese ucis.

— Probabil că era un ofiţer, zise Reabcenko, şi dacă l-ai ars pe el, alţii n-au mai îndrăznit să se bage!

Apoi comandantul de batalion fu chemat la telefon de comandantul de regiment, apoi de cel de divizie, şi el le raportă clar şi cursiv, mult mai clar şi mai cursiv decît îi raportaseră Malinin şi Sinţov, despre lupta pentru înălţimea cu fabrica de cărămizi. Lupta fusese purtată de politrucul Malinin şi mitraliorii Sinţov şi Baiukov, care au respins atacul infanteriei şi tancurilor nemţeşti şi au apărat înălţimea pînă la sosirea întăriturilor noastre. El nu spunea că Sinţov şi Baiukov au tras pur şi simplu în nemţi, ci că au dus lupta; nu spunea că s-au bătut pur şi simplu, ci că au apărat înălţimea. Iar Sinţov, care se aşezase sleit de puteri pe o stivă de cărămizi, simţea cum i se topesc pe faţă fulgi mici de zăpadă şi asculta cu un sentiment ciudat cum a dus lupta, şi cum a apărat înălţimea, de parcă nu despre el era vorba, ci despre altcineva.

Cei doi răniţi, Baiukov şi Sirota, fuseseră evacuaţi de mult, pe loc rămăseseră numai morţii. Pentru ei se săpau morminte chiar acolo, lîngă zidul fabricii de cărămizi, în pămîntul care nu apucase încă să îngheţe de tot, dar se hotărî să fie înmormîntaţi abia în zori, pentru că pe întuneric nu se putuse aduna tot ce a rămas din oamenii loviţi în plin de proiectilele nemţeşti.

Sinţov şedea şi se gîndea cine-i va fi acum încărcător la mitralieră şi dacă Baiukov se va mai întoarce la unitatea lor în cazul cînd s-ar face bine. Apoi parcă a aţipit pentru o clipă, pentru că la un moment dat, auzind lîngă el glasul lui Malinin, tresări.

— Să mergem, spuse Malinin. S-a telefonat de la divizie. Ne cheamă pe amîndoi să ne prezentăm comisarului diviziei...

Malinin era nemulţumit: voia neapărat să participe la atacul de noapte asupra înălţimii cu trei căsuţe, dar nu-şi manifestă sentimentele în nici un fel, poate doar în tonul vocii, căci ordinu-i ordin! Pe fondul întunecat al ruinelor nu se desluşeau decît trei pete albe: obrazul bandajat şi mîinile politrucului.

— Semănaţi perfect cu o stafie, tovarăşe politruc, spuse Sinţov.

— M-au înfăşat ca pe un prunc, răspunse furios Malinin, să mergem, n-are rost să pierdem vremea!...

— De ce ne-or fi chemînd? întrebă Sinţov, coborînd panta în urma lui Malinin.

— Aflăm noi acolo, răspunse Malinin. Pînă la statul- major al regimentului o să mergem pe jos, iar de acolo, aşa mi s-a spus, ne vor duce la divizie cu un camion. Vezi dară ce urgenţă e, înseamnă că au nevoie de noi...

— Ştiu eu de ce ne cheamă, spuse Sinţov după o tăcere mai lungă, cînd coborîră de pe colină în dreptul curţii S.M.T.-ului şi porniră să o traverseze păşind pe stratul subţire de zăpadă.

— De ce? întrebă Malinin.

— Cu declaraţia aia a mea, spuse Sinţov.

La asta se gîndise cînd a aflat de la Malinin că sînt chemaţi la divizie. Oboseala fizică şi surescitarea spirituală cu care ieşise din luptă fură înlocuite pe loc de o aşteptare încordată.

— Vezi să nu! zîmbi Malinin. Chiar că o să ne cheme aşa urgent, direct de pe cîmpul de luptă!

— Ce-are a face că e din luptă?! spuse Sinţov. Asta-i doar o coincidenţă. Au citit declaraţia şi au arătat-o cui trebuie. Cum se poate una ca asta, un asemenea individ în linia întîi?! Ia să ni-l trimiteţi imediat încoace, în spatele frontului, la verificare!

În adîncul sufletului nu era convins nici el de ceea ce spune, dar îşi găsise destulă tărie ca să fie gata pentru orice, pentru tot ce putea fi mai rău.

— Atunci, pe mine de ce mă cheamă? întrebă Malinin.

— Păi nu mă refer eu în declaraţie tot timpul la dumneavoastră?

— Fleacuri! spuse Malinin categoric.

El, unul, ştia bine că sînt într-adevăr fleacuri, dintr-o singură pricină, simplă de tot: încă nu avusese prilejul potrivit să

predea personal declaraţia lui Sinţov la secţia politică a diviziei. De o săptămînă şi mai bine aştepta în fiecare zi să i se ivească un asemenea prilej şi purta hîrtia în buzunarul mantalei. Dar nu voia s-o spună lui Sinţov tocmai acum, cînd va avea posibilitatea nu numai să transmită declaraţia, dar şi să stea personal de vorbă cu comisarul diviziei în cea mai favorabilă împrejurare pentru Sinţov: după lupta din cursul zilei aceleia.

— Fleacuri, repetă el, întorcîndu-se din mers spre Sinţov. Dimpotrivă, eu socotesc că te-au chemat ca să te propună pentru decorare după lupta de astăzi!

Sinţov tăcea. Nu credea în această presupunere a lui Malinin.

De fapt, deşi Malinin era mai aproape de adevăr decît Sinţov, nici una din presupunerile lor nu era exactă. Cauza pentru care erau chemaţi urgent de pe linia întîi era cu totul alta, şi deocamdată rămînea necunoscută amîndorura. La statul-major al diviziei poposise în timpul luptei de peste zi un scriitor trimis de un ziar central, un om cunoscut şi trecut de prima tinereţe. Divizia nu era prea bucuroasă de sosirea lui: te pomeneşti că va fi ucis — şi apoi răspunde! Dar cînd, pe seară, scrii- torul află de la comandantul diviziei că undeva în prima linie, la un batalion, există un politruc şi un mitralior care au respins singuri cîteva atacuri nemţeşti şi au curăţat mai mult de patru duzini de friţi, oaspetele de-

clară ferm că el se duce acolo la batalion să stea de vorbă cu oamenii. Tot atît de ferm i se refuză autorizaţia de a se duce acolo şi — destul de inconsecvent, ceea ce, în treacăt fie zis, el nici nu observă la înghesuială — i se demonstră că pînă acolo nici nu s-ar putea ajunge acum, dar dacă insistă, oamenii cu care vrea să stea de vorbă ar putea fi chemaţi încoace la divizie. El încercă să se opună, întrebînd: cum aşa, special pentru mine? La care i s-a spus ce se spune întotdeauna în asemenea cazuri: oamenii tot trebuie chemaţi, dacă nu acum, apoi mai tîrziu, aşa că pentru ei nu contează!

Ca să pună capăt discuţiilor, comisarul diviziei ridică receptorul: e drept că nu se putea hotărî să lase pe scriitor la batalion, dar tare ar fi vrut ca acesta să scrie ceva despre oamenii diviziei!

Aşa se face că Malinin şi Sinţov, obosiţi după luptă, tropăiau prin zăpadă coborînd de la înălţimea cu fabrica de cărămizi spre S.M.T.. Nu ninsese decît două-trei ore. Acum era senin. Luna apăru pe cer, argintînd zăpada, care începu să sclipească, şi sufletele se mai înveseliră parcă.

— Frumoasă vreme! spuse Sinţov.

— Uite, colo zace un neamţ, răspunse Malinin, ară- tînd din cap spre un cadavru cu braţele larg desfăcute, care se contura negru pe zăpada din marginea potecii.

Ajungînd în dreptul neamţului, amîndoi se opriră, îl priviră o clipă şi porniră mai departe.

— Văd că ai fost un bun comunist! spuse deodată Malinin fără nici un fel de introducere, făcînd doar o pauză imperceptibilă înaintea verbului ,,ai fost”.

Mai parcurseră tăcuţi vreo treizeci de paşi.

— Dac-ar fi să intri în partid, ţi-aş da recomandarea mea fără să stau pe gînduri... spuse iarăşi pe neaşteptate Malinin, şi tăcu din nou.

— Mulţumesc, răspunse Sinţov.

Străbătură încă vreo cincizeci de paşi în tăcere.

— Dar s-ar putea să fii şi reintegrat... să capeţi o mustrare aspră şi să ţi se elibereze un nou carnet de partid... spuse Malinin tot atît de brusc ca şi înainte.

Fireşte că era pretimpuriu să vorbească acum despre asta, dar Malinin n-avea nici o putere împotriva sufletului său îndărătnic.

— Mai avem puţin, spuse Sinţov într-o doară, numai ca să-şi ascundă tulburarea.

Şi nu termină bine de vorbit, că în spatele lor explodă o mină, apoi încă una...

Sinţov şi Malinin se trîntiră alături în zăpada sclipitor de albă pe care mantalele lor se puteau zări cu siguranţă de la o verstă depărtare. Iar minele continuau să cadă nu prea dese, dar nici rare, acoperind tot cîmpul înzăpezit ca pe o tablă de şah. Explodau stîrnind trîmbe negre şi iscînd în jur un iz de fum; explodau ca şi cum ar fi venit în zbor numai pentru a spulbera liniştea acelei nopţi, pentru a curma strălucirea sărbătorească a zăpezii imaculate.

— Nu trag în noi, spuse Malinin. E doar o tragere de hărţuială.

— Îhî, mormăi Sinţov.

Aşa sau altfel, dar trecură cinci, apoi zece minute, şi ei continuau să stea întinşi în zăpadă, iar minele explodau una după alta pe cîmp, ba în dreapta, ba în stînga, ba în faţă, ba în spate. Simţămîntul primejdiei directe, neadormit, ba dimpotrivă mai acut parcă după lupta grea din care abia ieşiseră, puse stăpînire pe Malinin şi Sinţov. Stăteau tăcuţi amîndoi şi nu le ardea nici să vorbească, nici să gîndească, şi nici măcar să se liniştească unul pe altul. Nu doreau decît un singur lucru — să se termine totul cît mai repede, să scape cu viaţă şi sa-şi poată vedea liniştiţi de drum.

Revărsarea de foc se termină tot atît de brusc cum începuse. Cîmpul alb, pe care zăpada abia dacă apucase să acopere urmele luptei de peste zi, era mutilat iarăşi de urmele exploziilor. Întruchipa iarăşi războiul şi mirosea iarăşi a război.

Malinin şi Sinţov se sculară şi porniră mai departe. Nu le fusese sortit să moară pe cîmpul acela alb, sub bolta nopţii senine. Oaspetele, cu stiloul, cu carnetul de note şi cu întrebările lui stînjenite şi naive, de civil, îi aştepta la comisarul diviziei. Declaraţia lui Sinţov aştepta în buzunarul mantalei lui Malinin, iar foaia de propunere la decorare, pentru lupta dusă în ziua aceea de Sinţov, tocmai se alcătuia la statul-major al regimentului, dar cele două hîrtii n-aveau să se întîlnească decît mai tîrziu.

Războiul îşi urma calea. Se sfîrşea încă una din zilele lui. Şi esenţialul în acea zi nu era nici declaraţia din buzunarul lui

Malinin, nici propunerea de decorare ce se alcătuia la statul-major al regimentului, şi nici însemnările febrile din carnetul de note al scriitorului, ci simplul, dar remarcabilul fapt că încă o dată, încă în- tr-un sector al frontului de la Moscova, nemţii nu reuşiseră să facă pînă la căderea nopţii nici a zecea parte din cele ce-şi propuseseră la începutul zilei.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

Eşaloanele cu care brigada de tancuri a lui Klimovici era deplasată pe calea ferată de la Gorki la Moscova se descărcau în noaptea de 6 spre 7 noiembrie în gara Kursk-mărfuri.

Klimovici nu căpătase încă itinerarul şi nu ştia ce va avea de făcut: va rămîne la Moscova, sau va fi dirijat spre front din mişcare?

Către ora două din noapte, la gara de mărfuri sosi un general de la comenduirea Moscovei.

Generalul chemă deoparte pe Klimovici şi-i aduse cunoştinţă că brigada se va deplasa în direcţia Podolsk, dar pînă atunci, în trecere prin Moscova, poate că va participa la parada din Piaţa Roşie.

În faţa Moscovei situaţia continua să fie gravă, şi pînă în clipa aceea lui Klimovici nici nu i-ar fi trecut prin cap că ar putea să se mai ţină parada. Totuşi răspunse „am înţeles” şi nu exprimă în nici un fel tulburarea care-l cuprinsese. Dar, continuînd să-şi ţină palma întinsă la caschetă, ceru permisiunea să pună o întrebare.

— Deocamdată parada abia se pregăteşte, spuse generalul, socotind că previne astfel întrebarea comandantului de brigadă. La şase zero-zero vei ieşi cu capul coloanei la Poşta centrală şi vei aştepta acolo ordinul de trecere. Hotărîrea definitivă depinde de vreme: dacă va fi bună de zbor sau nu, adăugă generalul şi-şi ridică mănuşa spre seninul nopţii geroase.

Spunea toate acestea cu voce scăzută, deşi şi-ar fi putut permite să şi strige: ultimele tancuri coborau de pe platforme pe podinele de scîndură, care scîrţîiau cumplit.

Dar Klimovici voia să pună cu totul altă întrebare. Şi cu mîna tot la caschetă, o puse:

— Nu s-ar putea să mă reped din vreme pînă în Piaţa Roşie să văd unghiul de pantă la coborîşul spre rîul Moscova? N-am trecut niciodată prin Piaţa Roşie, spuse Klimovici, gîndindu-se nu la el, ci la tancurile brigăzii.

Generalul îi dădu permisiunea şi plecă, lăsînd pe lîngă Klimovici un căpitan de la comenduire.

Klimovici şi căpitanul urcară în Emka abia coborîtă de pe o platformă, se aşezară pe pernele ei îngheţate, străbătură şoseaua Sadovoie Kolţo şi cotiră pe strada Gorki. Moscova părea cu desăvîrşire pustie. Vitrinele magazinelor erau bătute în scînduri şi apărate de saci cu nisip în stive înalte. Trupele care urmau să participe la paradă nu porniseră încă spre centru, pietoni nu se zăreau nicăieri: doar arareori trecea cîte o maşină cu bilet de liberă trecere de la comenduire.

Klimovici şi căpitanul fură opriţi de cîteva ori şi lăsaţi apoi să treacă, dar la Ohotnîi-read fură opriţi definitiv: de-a curmezişul străzii Gorki se întindeau cordoane. Mai departe nu se putea merge decît pe jos.

Aproape tot întinsul Pieţei Roşii era acoperit uniform de un strat de zăpadă neatinsă. Pe treptele cenuşii ale tribunelor odihneau mari căciuli de nea.

Klimovici străbătu piaţa, trecu pe lîngă turnul Spaski şi coborî pînă la cheiul rîului Moscova. Sub zăpadă nu era polei, şi tancurile puteau trece fără greutate prin piaţă, cu orice viteză, mai cu seamă dacă intervalele fixate ar fi destul de mari.

Împărtăşi aceste impresii şi căpitanului de la comenduire cînd urcară înapoi spre piaţă. Căpitanul săltă din umeri şi spuse că nimic nu-i împiedică să mărească intervalele: nimeni n-o să-i gonească de la spate, după

cîte ştie el nu va fi prea multă tehnică. Apoi, întrerupîndu-se la jumătatea cuvîntului, ridică ochii şi se opri: cerul cu desăvîrşire senin în urmă cu jumătate de oră era acum destul de întunecat.

— Acum sînt sigur că parada va avea loc, spuse căpitanul.

Traversară din nou Piaţa Roşie şi trecură pe lîngă clădirea Magazinului Universal, vopsită în pătrate de mascare mari, multicolore, şi pe lîngă Mausoleu, acoperit cu husa lui de scîndură şi străjuit de santinelele abia profilate în depărtare... Dar acum, la întoarcere, liniştea şi pustietatea Pieţei Roşii nu mai făcură asupra lui Klimovici impresia aceea neliniştitoare pe care, deşi îşi ţinuse în frîu sentimentele, i-o făcuseră la venire. Cerul se acoperea cu nori tot mai deşi: peste cîteva ore, caldarîmul acesta acoperit de zăpadă se va însufleţi: careul trupelor se va alinia perfect, şi pe tribuna Mausoleului va apărea Stalin. Altfel, fără el, despre ce paradă ar putea fi vorba?

Cu trei săptămîni înainte, în dimineaţa de şaptesprezece octombrie, cînd tot ce mai rămăsese din personalul brigăzii după încercuire şi după cele trei zile de luptă din faţa Moscovei fu scos de pe front şi trimis în douăzeci de camioane prin Moscova, spre Gorki, unde urma să capete alte tancuri, Klimovici ieşise din cabina maşinii din cap, la colţul şoselei Sadovoie Kolţo, lîngă franzelăria cu vitrină spartă, ca să lase acolo un regulator de circulaţie cu fanioane de semnalizare. Îndată ce coborî din maşină, se apropiară de el două femei: una bătrînă şi alta tînără, cu faţa frumoasă, dar tare slăbită. Se opriră amîndouă în faţa lui, şi cea tînără, privindu-l mînioasă drept în ochi, îl întrebă tare:

— Ce-i, tanchiştilor, aţi terminat războiul?

Privind chipurile necruţătoare ale celor două femei, Klimovici retrăi într-o frîntură de clipă tot ce îndurase pînă atunci, refăcu tot drumul calvarului care începuse cu pierderea familiei sale. Toată amărăciunea acumulată în sufletul lui din prima zi a războiului, toate drumurile însîngerate, toate pierderile, toate tancurile lovite de

nemţi şi incendiate apoi cu propria sa mînă — totul fu concentrat într-o singură frază densă ca un pumn încleştat, şi pumnul acesta îl plesni în obraz: „Ce-i, tanchiştilor, aţi terminat războiul?”

Nu răspunse nimic.

Iar apoi urmase la rînd şoseaua Entuziaştilor. La început, coloana lui Klimovici înaintase în mijlocul unui şuvoi neîntrerupt de oameni. Peste o oră, tanchiştii umpluseră cabinele şi platformele camioanelor cu atîtea femei şi copii cît puteau duce maşinile. Iar oamenii veneau, mergeau. În locurile unde circulaţia se oprea, obloanele maşinilor se frecau de umerii mulţimii care se înghesuia în jur.

Klimovici şi tanchiştii lui erau chinuiţi mai cu seamă de gîndul că ei, bărbaţi în toată firea, militari înarmaţi, se găseau cu camioanele lor în mijlocul revărsării aceleia de oameni fără apărare şi că se mişcau în aceeaşi direcţie cu şuvoiul: spre răsărit, spre Volga. Oamenii îi priveau, şi în ochii lor se citeau cele mai felurite sentimente: suspiciune, mirare, indignare, ca şi multe întrebări mute: încotro mergeţi? de ce? pentru ce? Şi oricît de nevinovaţi s-ar fi simţit în sinea lor, oricîte lupte vor fi purtat şi oricîte pierderi vor fi provocat nemţilor, tot le era peste poate de greu să meargă pe şoseaua aceasta ticsită de oameni, fără să poată explica nimănui de ce şi pentru ce se duc spre răsărit. Nu puteau — n-aveau dreptul s-o facă.

Asta fusese în 17 octombrie. Iar astăzi, după două- zeci de zile, el şi cele optzeci de tancuri ale sale vor defila prin Piaţa Roşie. Şaizeci de treizecipatruri, maşini la care ar putea năzui orice tanchist, şi douzeci de „KV”-uri grele, nu atît de manevrabile, dar în schimb practic impenetrabile pentru artileria de calibru mic...

Ehe, să fi avut brigada lor aceste tancuri din prima zi a războiului!

Optzeci de tancuri... În ziua cînd a ieşit din cea de-a doua încercuire, lîngă Veazma, după ce trecuse într-un elan desperat chiar de-a lungul şoselei de la joncţiunea dintre două divizii nemţeşti, Klimovici ajunsese cu camionul său la punctul de comandă al unei divizii

sovietice. În întîmpinarea lui se ridicase de deasupra hărţii un general tînăr, cu barba blondă, nebărbierit de mai multe zile, care comanda grupul ce se bătea în acel sector al frontului.

— Tovarăşe general, comandantul brigăzii şaptesprezece de tancuri, locotenent-colonelul Klimovici, se prezintă la dispoziţia dumneavoastră.

Cu toate că luptase douăsprezece zile în încercuire, Klimovici era proaspăt bărbierit, scurta de piele îi era încheiată regulamentar la toţi nasturii, petliţele şi dreptunghiurile erau la locul lor; obişnuinţa de a avea această ţinută şi nu alta era mai puternică decît toate împrejurările nefavorabile, şi probabil că tocmai de aceea generalul cel tînăr îl primi cu o frază de neînţeles:

— În sfîrşit, iată şi tanchiştii! Am obosit de cînd vă tot aşteptăm! Cîte tancuri ne-ai adus?...

Preafericitul general îşi închipuia că pe sectorul lui de front, potopit de sînge şi rupt la tot pasul ca un ciur plin de găuri, a fost aruncată din spate o brigadă de tancuri şi că acest locotenent-colonel cu pometi proeminenţi şi cu toţi nasturii încheiaţi apare ca un înger salvator.

Klimovici simţi că-i piere tot sîngele din obraji: i se păru că e luat peste picior, dar peste o clipă înţelese totul şi raportă cu amărăciune că tovarăşul general se înşală, că el a rupt frontul încercuirii şi n-a scos din toată tehnica decît zece camioane şi un tanc avariat.

— Eh, bată-te norocul să te bată! Şi eu, care credeam... Generalul se opri, făcu un pas spre Klimovici şi îl îmbrăţişă. Iartă-mă, frate, şi nu-mi purta pică! Am crezut că ni s-au trimis întăriri. Şi imediat, revenind la treburile arzătoare şi crude ale războiului, întrebă: Cîţi oameni ai scos?

— Aproape cinci sute, răspunse Klimovici. Pînă într-o oră voi stabili precis.

— Oamenii pot lupta?

— Pot. Dar muniţiile ne sînt pe sfîrşite.

— Muniţii vă dau. Şi tancuri, unul singur?

— Unul singur.

— L-ai scos totuşi. Din principiu, nu?

— Din principiu, răspunse Klimovici.

În aceeaşi seară, acest ultim tanc fu incendiat de nemţi chiar pe uliţa cătunului, şi chiar în dreptul casei în care Klimovici

vorbise cu generalul. Aşa pierise ultimul tanc al brigăzii lui Klimovici…

Iar acum va trece cu optzeci de tancuri prin Piaţa Roşie şi va porni spre front pe şoseaua Podolskului, aproape pe aceeaşi direcţie unde luptase atunci.

„N-au înaintat ei prea mult de atunci. Aşadar, nu se lasă Moscova noastră!…”

Trecînd pe lîngă Mausoleu, Klimovici se opri. La intrare, ca întotdeauna, stăteau două santinele, iar acolo, în spatele lor, cu cîteva trepte mai jos, în interior, era culcat Lenin. Şi dacă înainte, în clipele cele mai grele, Klimovici nu era în stare să-şi închipuie că Moscova ar putea fi luată de nemţi, apoi acum, aici lîngă Mausoleu, gîndul acesta i se părea de două ori mai absurd. Cum să-ţi poţi închipui că aici, în Piaţa Roşie, în faţa Mausoleului, nu sîntem noi, ci sînt fasciştii, în uniformele lor, cu chipiele lor şi cu zvasticile pe mînecă?... Nu, era cu neputinţă să-ţi imaginezi aşa ceva. Asta nu se putea întîmpla…

În aceeaşi dimineaţă, Serpilin fu trezit încă înainte de răsăritul soarelui de către vecinul său de spital, comisarul de regiment Maximov.

— Trezeşte-te, Feodor Feodorovici! Să mergem la paradă, strigă el, zgîlţîindu-l de umăr.

În sfîrşit, Serpilin se ridică dintr-o mişcare în capul oaselor, aşa cum făcea întotdeauna cînd era deşteptat brusc, şi întrebă repezit:

— Ce?... Care paradă? Cînd? Unde să mergem?...

Încă nu se trezise de tot, dar se prefăcea că e treaz, şi, privind drept în ochii comisarului de regiment, încerca să înţeleagă de ce Maximov, căruia i se dăduse drumul în ajun, e drept că nu definitiv, ci numai pentru cîteva ore, stătea acum, noaptea, în faţa lui, în aceeaşi ţinută cu care plecase, echipat ca de oraş, şi rîdea...

— Scoală, scoală! repeta între timp Maximov şi, aşezîndu-se pe pat alături de Serpilin, începu să-şi mîngîie vesel cizma nou-nouţă, lustruită oglindă. Astăzi e Şapte Noiembrie. Paradă. Te invit să mergem!

— Ce paradă? întrebă din nou Serpilin, necutezînd încă să creadă că-i adevărat. Nemţii sînt în preajma Moscovei! Ce-i tot dai zor cu parada?

— Ba e paradă! repetă Maximov şi zîmbi larg, cu un zîmbet orbitor, care-i lumina toată faţa tînără. A dat dispoziţie tovarăşul Stalin. A vorbit ieri la staţia Maiakovski în metrou, am fost şi eu acolo, dar m-am întors tîrziu, şi mi-a fost milă să te trezesc... Ieri a vorbit, iar astăzi a spus să se facă paradă.

— E adevărat? Nu glumeşti? întrebă Serpilin şi-şi lăsă jos cu fereală picioarele vindecate, dar încă neascultătoare, cu care tot mai trebuia să se poarte atent, de parcă ar fi fost de sticlă.

— Cum o să glumesc? spuse Maximov şi zîmbi iarăşi cu toată gura. Cu atît mai mult cu cît timpul nu e bun de zbor. Am fost afară să mă uit: cerul e complet acoperit de nori, anume pentru noi.

— Dacă glumeşti, n-am să ţi-o iert, spuse Serpilin, cătînd de jos în sus la chipul strălucitor de bucurie al lui Maximov.

— Nu zău, ia te uită ce cumplit e dumnealui! rîse acesta. Am şi făcut rost de o Emkă.

— Da or să-mi dea drumul?

— Păi nu ţi-au mai dat drumul şi alaltăieri?

Într-adevăr, în urmă cu două zile, Serpilin, care începuse mai demult să se plimbe sprijinit în baston prin grădina spitalului, fusese autorizat să se ducă cu maşina la Direcţia politică şi la Comisariatul poporului, unde a primit carnetul de partid, decoraţiile şi noul buletin de general. La asta se referea Maximov.

— Atunci, era vorba de Comisariatul poporului, spuse Serpilin, pe cînd acum...

— Pe cînd acum e parada! încheie Maximov, zîmbind mereu. Mai cu seamă că nu mai eşti un general culcat, ci unul în picioare.

— Doar că va trebui să-mi pun pîslarii, că în cizme n-am să încap, spuse Serpilin, ridicîndu-se cam nesigur pe picioare.

Ştia foarte bine că deocamdată afară de pîslari nu poate încălţa nimic, cu toate acestea — deprinderea

de-o viaţă se manifesta şi acum — însuşi cuvîntul „pîslari” i se părea stupid alături de cuvîntul „pa- radă”.

— Stai, că doar nu trebuie să defilăm, noi doi avem invitaţii la tribună.

— Invitaţii? întrebă neîncrezător Serpilin.

— Da, da, invitaţii! izbucni în rîs Maximov şi-şi lipi palma de buzunarul bluzei. Sînt aici! Nu degeaba sînt eu prieten cu jumătate de Moscova, şi mai cu seamă cu jumătate din Direcţia politică.

— Dacă-i aşa, mă îmbrac, spuse Serpilin, zîmbind şi el fără voie şi uitîndu-se cu bucurie la Maximov.

Comisarul de regiment Maximov era dintre acei oameni la care se uită cu plăcere nu numai femeile, ci şi bărbaţii: înalt, spătos, cu o faţă care atrăgea privirile nu atît prin frumuseţe, cît prin forţă. Şi într-adevăr, era prieten cu jumătate din Moscova. Serpilin avusese ocazia să se convingă de acest lucru, deşi tot nu reuşise să se dumirească ce fel de om era vecinul lui: pur şi simplu un norocos, sau un om atît de vesel, energic şi viteaz, încît, fără voie, rămîneai cu impresia că toate îi reuşesc din plin. De fapt însă, probabil că tînărul comisar de regiment Maximov era şi una, şi alta. La treizeci de ani, omul avea trei ordine de război. Nu e lucru uşor să le meriţi, mai cu seamă pentru un activist politic, dar comisarul de regiment le meritase, şi în spatele fiecăruia se afla acel neobişnuit concurs de împrejurări, despre care, apoi, dacă omul rămîne în viaţă, se spune că i-a surîs norocul. În două rînduri — la Halhin-Gol şi în războiul cu Finlanda — Maximov începuse prin a se duce pe front ca inspector al Direcţiei politice şi sfîrşise prin a lupta în funcţia de comisar de regiment. Dar de ambele rînduri, după război, a fost rechemat la Direcţia politică, şi luna iunie a anului nouă sute patruzeci şi unu îl găsi într-o deplasare de inspecţie prin Regiunea militară specială de vest. De data asta înlocui chiar din prima zi a războiului pe un comisar de divizie ucis, duse o lună de zile lupte în încercuire şi fu grav rănit în împrejurări ca acelea în care se aflase şi Serpilin. De atunci i se „tăiase” şi i se „scosese” de cîteva ori, după

cum spunea el însuşi, rîzînd, nouă zecimi din stomac; era ţinut la regim foarte sever, de care, în treacăt fie zis, rîdea tot atît de amuzat, şi zăcea la spital alături de Serpilin nu ca un om, ci ca un fel de sărbătoare vie, nelăsîndu-se doborît de tristeţe şi apărîndu-i şi pe ceilalţi de această boală.

Era vorba să i se dea drumul din spital cam peste o săptămînă, ca apt limitat, dar el rîdea şi de acest necaz ca de toate celelalte şi, hohotind într-una, îi spunea lui Serpilin că va pleca totuşi pe front, şi nu numai atît, dar va izbuti neapărat să ajungă iarăşi la divizia lui.

Numai noaptea, şi asta n-o ştia nimeni afară de Serpilin, cînd credea că nu-l vede şi nu-l aude nimeni, veşnic veselul comisar de regiment se aşeza chircit pe marginea patului şi şedea aşa ore întregi, neputînd să adoarmă, din pricina durerilor.

Uniforma lui Serpilin, ca a oricărui convalescent, se afla chiar în salon, în dulapul de haine. După ce-şi puse pantalonii bufanţi şi bluza cea nouă cu petliţe de general şi cele două ordine ***Drapelul Roşu*** — cel nou, primit alaltăieri, în dreapta celui vechi —, Serpilin se apropie de oglindă şi-şi netezi cu palma părul rar, cenuşiu. Apoi se aşează pe un scaun, îşi băgă cu grijă picioarele în pîslari şi, privindu-i dezaprobator, zîmbi strîmb şi-i spuse lui Maximov:

— Gata, dacă n-ai glumit, să mergem!

Cînd ajunseră la Poşta centrală, unde se aflau acum cordoanele şi pe unde nu se mai putea trece cu maşina, era ora opt şi jumătate.

Strada Gorki era în întregime ocupată de tancuri, aşezate pe două rînduri de la Poşta centrală tocmai pînă la piaţa Maiakovski. Nu era acolo mai mult de o brigadă, dar însăşi prezenţa tancurilor îl bucură nespus pe Serpilin: toate erau maşini serioase — numai ,,T-34” şi ,,KV”-uri, şi nu ,,T-26”, pe care la începutul războiului nemţii le incendiau cu multă uşurinţă.

— Mai departe nu ne lasă. Aici s-au terminat cunoştinţele mele, spuse Maximov cu un aer vinovat, cînd coborîră din maşină. Ce zici, ajungem pînă acolo pe jos?

— Dacă am răzbătut pînă aici, ajungem noi şi pînă acolo, răspunse Serpilin cu privirea întoarsă spre tancuri.

Lîngă tancul din cap, din turela căruia se înălţa un drapel strîns în husă, se afla un comandant din trupele de tancuri,

scund, încins cu diagonalele peste scurta neagră de piele. Chipul tanchistului i se păru cunoscut lui Serpilin, care avea o memorie a figurilor atît de bună, încît le reţinea chiar şi atunci cînd ar fi vrut să le uite. Dar chipul acesta era bucuros să şi-l amintească. Continuînd să-l privească fix, deşi acum ştia bine cine este, Serpilin porni spre tanchistul care-l salutase încă de departe, văzînd căciula lui de general.

— Bună ziua, locotenent-colonele, spuse Serpilin, du- cîndu-şi mîna la căciulă. În noaptea de întîi spre doi octombrie am ieşit din încercuire în sectorul dumitale. Aşa e, sau greşesc?

— Chiar aşa, nu greşiţi, tovarăşe general, răspunse Klimovici, deşi în prima clipă, salutîndu-l, nu recunoscuse încă în generalul acela sprijinit în baston pe comandantul de brigadă rănit, despre care comandantul armatei îl întrebase la telefon: „Cum arată la faţă Serpilin ăsta?”... Atunci Klimovici crezuse că n-o să mai uite niciodată pe acel comandant de brigadă. Şi iată că nu trecuseră nici şase săptămîni, şi-l uitase! Cîte nu s-au întîmplat de atunci!

„Aşadar, s-a făcut bine, îşi spuse Klimovici, continuînd să se uite la general. Repede s-a ridicat în picioare, iar eu pe atunci credeam că e pe moarte...”

Şi prin asociaţie îşi aminti de ostaşul Zolotariov, care-i adusese actele politrucului Sinţov, dispărut fără urmă, sau, mai simplu spus, mort. Atunci, acolo, lîngă Elnea, Sinţov se frămîntase de grijă ca nu cumva comandantul lui de brigadă să se prăpădească. Şi iată că comandantul lui de brigadă este viu şi nevătămat, cu căciulă de general, aici în faţa lui, a locotenent-colonelului Klimovici, în timp ce oasele lui Sinţov putrezesc undeva în pădure, dincolo de Vereia...

Toate aceste gînduri se învălmăşiră în mintea lui Klimovici, dar el nu spuse nimic, fiind obişnuit să nu caute sămînţă de vorbă cu superiorii.

— Mulţumesc, locotenent-colonele! Încă nu eşti colonel plin?

— Nu sînt.

— Îţi mulţumesc că ne-ai ajutat. Şi-s bucuros că te-am întîlnit! Voiam să-ţi mulţumesc în scris, dar frontul e mare...

Strînse mîna lui Klimovici, şi Klimovici fu uimit de puterea mîinii aceleia mari şi osoase.

— E drept că mai tîrziu mi s-a scris că nu toţi oa-menii mei au scăpat teferi de acolo, spuse Serpilin, po- somorîndu-se. Pe drum a dat peste ei o coloană de tancuri nemţeşti.

— Cîţiva oameni s-au întors la brigada noastră, tovarăşe general.

— Mulţi?

— Vreo douăzeci de oameni.

— Şi unde sînt acum?

— Unii au căzut în luptă, alţii, după ce am ieşit din a doua încercuire, au fost daţi la infanterie, iar unul mai este şi acum la mine.

— Cine anume?

— Un şofer, Zolotariov. Acum e conductor pe un trei-zecipatru.

— Îl ştiu, — spuse Serpilin. De altfel, putea spune acelaşi lucru despre mai toţi oamenii cunoscuţi cîndva. Nu l-aş putea vedea?

— E departe, tovarăşe general. Tocmai la coada coloanei, în piaţa Maiakovski.

— Atunci, te rog să-i transmiţi dumneata mulţumiri pentru serviciu credincios din partea fostului său comandant de divizie. Serpilin o ţinea pe a lui şi tot mai numea divizie grupul de oameni pe care-l scosese din încercuire, iar pe el însuşi — comandant de divizie. Dar din corpul de comandă n-a ajuns nimeni la dumneata?

— Ba da. Numai locotenentul Horîşev, răspunse Klimovici.

— Trăieşte?

— Înainte trăia, acum nu ştiu. A fost dat la infante- rie.

Serpilin băgă de seamă că un căpitan de tancuri se apropiase de Klimovici, şi aştepta sfîrşitul discuţiei lor ca să-i facă, probabil, vreo comunicare de serviciu.

Dar Klimovici, vorbind despre Zolotariov şi Horîşev, îşi amintise din nou de Sinţov.

— Dar aghiotantul dumneavoastră, tovarăşe general, se pare că a murit.

— Sinţov? Adevărat să fie? întrebă îndurerat Serpilin.

— Cred că da, răspunse Klimovici. Chiar acest Zolotariov i-a scos actele din buzunarul bluzei, cînd a căzut fără simţiri într-o pădure, şi ni le-a adus la unitate. A vrut să-l care în spate, dar nu i-au îngăduit-o împrejurările.

— Da, spuse Serpilin. Ar trebui să scriem familiei. Dar unde şi cui să scriem?... se mai uită o dată cu coada ochiului la căpitanul care aştepta şi întinse mîna lui Klimovici. La revedere, locotenent-colonele. Aş vrea să mai cooperăm în luptă, dar deocamdată astăzi am să privesc doar cum veţi defila. Îşi duse palma întinsă la căciulă, se întoarse şi porni şchiopătînd în lungul străzii Gorki.

Klimovici îl însoţi cu privirea şi, întorcîndu-se spre căpitanul de tancuri, îi spuse nemulţumit:

— Ei, ce s-a mai întîmplat, Ivanov, ce nelămurire mai ai? În luptă nu te-ai pierdut cu firea, dar aici la Moscova îmi vii cu cîte o întrebare la fiecare răscruce!

Cînd, sprijinit în baston şi şontîcăind anevoie, Serpilin ajunse în Piaţa Roşie, tribunele erau aproape pline. Nu o dată avusese prilejul odinioară să treacă prin faţa lor, în coloana Academiei Militare Frunze. Dar pe atunci tribunele erau cu totul altele: vesele, civile, pline de copii suiţi pe umerii părinţilor, cu baloane multicolore deasupra capului, cu baticuri, batiste şi basmale flutu- rînd sărbătoreşte în bătaia vîntului...

Acum, la fiecare civil se găseau în tribune cîte doi sau trei militari. Mulţi dintre ei, judecînd după înfăţişare, veneau de-a dreptul din prima linie, ca reprezentanţi ai regimentelor, brigăzilor şi diviziilor care luptau pe diverse direcţii în faţa Moscovei. Purtau căciuli cu

clape, vechi şi roase, mănuşi din foaie de cort, mantale sau scurte îmblănite încinse cruciş şi curmeziş de curelele naganelor şi portharturilor.

În Piaţa Roşie, cîteva regimente de infanterie se şi aliniaseră în pătrate perfecte. Dar şi în tribune se aflau lupători împotriva nemţilor, apărători ai Moscovei; militari şi civili. În atmoisfera sobră şi destinsă a tribunelor, aşa cum arătau ele în dimineaţa aceea, era ceva care unea strîns pe cei înarmaţi şi cei neînarmaţi. Însuşi faptul că toţi aceşti civili şi militari rămaşi pe loc să apere Moscova se adunaseră totuşi aici ca de obicei, toţi laolaltă, acum cînd Hitler era la numai cîteva zeci de kilometri de ea, le dădea simţămîntul propriei lor forţe şi, în acelaşi timp, era o sfidare tăcută la adresa cotropitorului; fără îndoială că toţi oamenii adunaţi aici simţeau forţa acestei sfidări.

O simţea şi Serpilin. Odinioară, defilînd cu coloana Academiei militare prin faţa Mausoleului, trăise şi el simţămîntul care-i cuprinde pe toţi participanţii la aceste parăzi: o încordare, o bucurie fără seamăn, acum însă sentimentul acesta era mult mai puternic şi mai profund. Ba chiar s-ar putea spune că stînd aici, în tribună, se simţea pe deplin fericit, deşi gîndurile care-i frămîntau mintea contraziceau parcă acest simţămînt. Îşi amintea cu adîncă durere de ceea ce i s-a întîmplat lui Sinţov, lucru de care s-a temut el însuşi mai mult ca de orice: dispăruse cine ştie pe unde, murise în urma rănilor primite, singur în pădure. Şi se părea că a trecut prin toate, că a rezistat şi că a scăpat... Poftim, uite cum a scăpat! Şi încă mulţi alţii crezuseră că au scăpat... Aici îşi aminti furios de scrisoarea lui Şmakov, trimisă de pe front, în care acesta îi spunea că nu ştie nimic despre oamenii aflaţi în ultimele opt camioane de la coada coloanei. Scria că întîrziaseră la podul avariat şi fuseseră interceptaţi pesemne de vreo înfiltraţie nemţească...

— Pesemne! şopti furios Serpilin şi îl ocărî în gînd pe Şmakov: „Ai fost tot timpul un om ca toţi oamenii, dar în ultimul minut te-ai dovedit o cizmă... Auzi, «Pesemne!»“

Fusese atunci atît de furios pe acest „pesemne”, încît nici nu răspunse la scrisoarea lui Şmakov.

Îi treceau prin minte gînduri amare şi despre propria lui persoană: despre convorbirea de alaltăieri cu locţiitorul şefului Marelui Stat-Major, un vechi tovarăş de arme, unul dintre cei care-l scăpaseră din nenorocire. Pe omul acela chiar că nu-l

putea bănui în nici un fel de neîncredere sau lipsă de bunăvoinţă faţă de el, şi tocmai de aceea fusese atît de apăsătoare discuţia lor.

„Am cerut să mi se trimită concluziile comisiei medicale care te-a consultat, spuse vechiul lui tovarăş după ce-l felicită pentru noul grad şi pentru toate celelalte lucruri pentru care putea fi felicitat Serpilin. Pe de o parte, foaia calificativă ţi s-a îndreptat, dar pe de altă parte s-a stricat, de data asta din vina doctorilor. De fapt, deocamdată nici nu trebuie să te gîndeşti la front: cu sănătatea stai destul de prost, îndeobşte... înţelegi şi tu... pe urmă s-a mai adăugat şi încercuirea asta a ta...”

„În ceea ce-l priveşte pe «îndeobşte», eu l-am uitat, şi-i rog şi pe ceilalţi, chiar şi pe tine, să mă mai slăbiţi cu amintirea lui, spusese Serpilin cu o izbucnire de furie. Cît despre încercuire, zeci de generali au ieşit, bă- tîndu-se, din asemenea încercuiri şi au acumulat pe propria lor piele o mare experienţă de luptă, nu pentru ca să şi-o irosească apoi zăcînd în spatele frontului! De îndată ce am să fiu bun de luptă, să mă trimiteţi pe front, că de nu, am să mă duc la Stalin, te previn!”

,,Ia te uită cum ai început să vorbeşti!” spusese vechiul lui tovarăş, surprins, ba chiar supărat de tonul lui Serpilin.

„Da, aşa am început eu să vorbesc!” i-o retezase scurt Serpilin.

Îşi mai amintise de cîteva ori de discuţia asta, tot şon- tîcăind în pîslarii lui de la Poşta centrală pînă la tribună. Şi cu cît îi venea mai greu să umble, cu atît mai apăsătoare i se părea discuţia, analizată prin perspectiva celor cîteva zile scurse.

„Poate că, într-adevăr, pentru armata noastră ar fi mai bine să fii trimis undeva dincolo de Volga ca să te ocupi de constituirea unor noi unităţi! Şi ăsta-i un lucru necesar...” se întărită el.

Îl mai amărau şi alte gînduri sumbre. Dar în pofida lor, Serpilin se afla acum la tribuna din Piaţa Roşie şi se simţea fericit. Pesemne că în dimineaţa asta albă de zăpadă, în careurile alcătuite din unităţi militare şi în însuşi faptul greu de crezut că astăzi totuşi va avea loc parada — în toate acestea era ceva care-i făcea fericiţi pe oamenii adunaţi în tribune. De cînd începuse războiul, acesta era primul presentiment mai limpede al viitoarei şi neînchipuit de îndepărtatei victorii, cu

atît mai limpede cu cît era trăit în dimineaţa aceea în Piaţa Roşie laolaltă şi în acelaşi timp de multe mii de oameni.

— Ascultă, să vezi drăcie!... răsună chiar la urechea lui Serpilin glasul tulburat al comisarului Maximov, care fusese plecat o vreme. Nu-mi pot veni în fire... E aici şi unul din regimentele diviziei mele.... Uite-l colo, chiar în faţa Magazinului Universal. Maximov ridică mîna şi arătă careurile întunecate de la celălalt capăt al uriaşei pieţe. Mi se spusese că divizia e angajată în lupte, şi cînd colo a fost scoasă acum cinci zile, i s-a completat efectivul, şi astă-noapte a fost deplasată pe o nouă direcţie, avînd să treacă prin Moscova. Regimentul acesta va pleca şi el pe front, direct din Piaţa Roşie. Şi eu care n-am ştiut nimic, ca să vezi...

Maximov era şi însufleţit, şi amărît în acelaşi timp.

— Prea vrei să fii veşnic norocos, glumi Serpilin. Uite că o dată ai căscat gura şi tu, şi ţi-a trecut norocul pe la nas! Poate că după paradă...

— Şi ce să fac, mă rog, după paradă? îl întrerupse Maximov. Să mă milogesc de ei ca să mă ia ca al doilea comisar peste ştat? Of! Mai bine n-aş mai fi aflat! bombăni el a necaz, dar peste o clipă nu mai putu răbda şi-şi aţinti privirea încordată spre coloanele regimentului său, care se afla acolo departe, tocmai în faţa Magazinului Universal.

Serpilin întoarse şi el ochii într-acolo şi-şi spuse, gîn- dindu-se cu invidie la Maximov, că acesta chiar dacă nu va nimeri la divizia lui, va nimeri într-alta, dar, oricum, tot va ajunge curînd pe front.

Dacă Serpilin ar fi putut desluşi de la această dis- tanţă feţele ostaşilor, ar fi văzut în şirul întîi al batalionului de la flancul drept silueta deşirată şi atît de cunoscută a fostului său aghiotant, cu o căciulă veche în cap, dar cu o scurtă nouă, cam mică pe el, şi cu un automat la piept.

Divizia în care mai demult, la începutul războiului, servise comisarul Maximov şi în care servea acum Sinţov avusese parte a doua zi după lupta de la fabrica de cărămizi de un lucru de care nu multe unităţi aveau parte în acea vreme pe frontul Moscovei. În loc să fie completată, cum se obişnuia, chiar pe prima linie, ea fu înlocuită şi mutată în spatele frontului. E drept că deşi pierderile erau deosebit de grele, ajungînd pînă la două treimi din efective, ea nu rămase pentru completare decît

cinci zile, iar într-a şasea se şi găsea în stare de alarmă. Statul-major al diviziei, un regiment de artilerie şi două regimente de puşcaşi fură dizlocate în aceeaşi noapte, trecură prin Moscova şi se îndreptară spre Po- dolsk, unde, după o perioadă de acalmie, nemţii începuseră din nou să se agite ameninţător. Doar un singur regiment fusese oprit pentru o zi la Moscova ca să participe la paradă.

Comanda „drepţi" încă nu fusese dată. Comandanţii şi politrucii se plimbau prin faţa formaţiei, ostaşii, rămî- nînd în formaţie, discutau între ei, întrebîndu-se cum vor ajunge de la paradă în linia întîi: pe jos, în camioane, sau cu trenul? Cea de-a doua temă a discuţiei, cea mai importantă, era parada şi dacă va participa sau nu Stalin la paradă. Majoritatea socotea că Stalin va veni, dar erau şi din aceia care se îndoiau.

— Uite, ai să vezi, tovarăşe sergent, că n-o să vină, îi spunea lui Sinţov un pistolar scund de lîngă el, care venise la divizie direct din spital.

— Şi de ce, mă rog?

— Păi, eu, unul, nici nu i-aş da voie să apară aici în piaţă. Cine ştie ce se mai poate întîmplă?! spuse pistolarul, arătînd spre cerul opac, alb-cenuşiu, învăluit în ceaţă. Mi-ar fi frică pentru el!

— Dar pentru tine nu ţi-e frică? întrebă Sinţov, ri- dicînd şi el ochii spre cer.

— Pentru mine nu mi-e frică: pentru mine nemţii n-or să-şi dea cine ştie ce osteneală. Pe cînd pentru el or să-şi dea. O fi el acoperit cerul, dar cînd or începe să toarne de sus de după nori!? „Ce-o să fecem? Şi pisto-larul repetă cu încăpătînare că, dacă ar fi după el, n-ar permite în nici un caz tovarăşului Stalin să apară la paradă.

În clipa aceea se apropiară de Sinţov comandantul batalionului, Reabcenko, şi politrucul Malinin, căruia de cîteva zile i se înlocuiseră cele trei cuburi de la petliţe cu un dreptunghi, fiind numit comisar de batalion.

— Să trăieşti, spuse Malinin către Sinţov, morocănos ca de obicei, şi-l privi supărat pe sub sprîncene, de parcă Sinţov i-ar fi greşit cu ceva. Comandantul regimentului a comunicat comandantului nostru de batalion că la statul-major al diviziei s-a şi primit ordinul prin care Baiukov şi cu tine aţi fost decoraţi cu Steaua, pentru fabrica de cărămizi, aşa că te felicit!

Ciudat obicei avea Malinin ăsta: cu cît punea mai mult suflet într-o vorbă, cu atît o rostea mai morocănos şi mai acru. Dacă cineva străin i-ar fi auzit numai glasul, fără să-i desluşească şi vorbele, ar fi putut crede că-l mustră pe Sinţov, şi nicidecum că-l felicită pentru primirea unui ordin.

— Da-da, confirmă bucuros Reabcenko, am auzit chiar eu! Te felicit, tovarăşe Sinţov!

Sinţov răspunse:

— Servesc Uniunea Sovietică, dar, spre propria sa mirare, aproape că nu simţi nici o bucurie; probabil că mai tîrziu avea să vină şi bucuria, deocamdată însă nu o simţea.

Îşi aminti de fabrica de cărămizi, de Sirota cel schilodit, de Kolea Baiukov, cu rana lui gravă, îşi aminti cum au îngropat a doua zi dimineaţa ceea ce rămăsese din toţi ceilalţi tovarăşi ai lor, şi bucuria i se poticni un- deva la mijlocul drumului, ca un posmag înţepenit în gîtlej.

— Dar pe dumneavoastră, tovarăşe politruc-major, putem să vă felicităm? întrebă el, văzînd că Malinin şi Reabcenko nu se grăbesc să plece.

— Eu n-am făcut mare lucru, spuse Malinin cu acelaşi ton, aşa că pînă la urmă Sinţov tot nu se dumeri dacă a fost decorat şi el.

De fapt, Malinin nu fusese decorat pentru că se luase hotărîrea ca el să fie propus nu pentru Steaua Roşie, ci pentru Drapelul Roşu. Drapelul Roşu era însă acordat de către comandamentul frontului, iar cineva din comandament, fiind nevoit să scurteze lista, tăiase printre altele şi numele lui Malinin, fără să analizeze fiecare caz în parte. Dar Malinin privea eventualitatea decorării sale cu o indiferenţă surprinzătoare chiar la un om cu totul lipsit de vanitate. Originea acestei indiferenţe se afla în credinţa lui sinceră că faptele sale sînt într-adevăr neînsemnate şi că nu contează cîtuşi de puţin el, Malinin, ci felul cum luptă şi trăiesc oamenii săi. Malinin era pe deplin satisfăcut că fuseseră decoraţi oamenii propuşi de el: Sinţov, care rămăsese teafăr, şi Baiukov, care se afla la spital. Intervenind pentru cineva, el o făcea întotdeauna anevoie, dar cînd se hotăra în sfîrşit s-o facă, îşi apăra cu îndîrjire părerea şi suferea cumplit dacă era refuzat.

— Ascultă, Sinţov! spuse el, după o pauză. Ai fost avansat la gradul de sergent-major, ai primit ordinul Steaua Roşie, s-a

scris despre tine în ziarul diviziei. Eu cred că înainte de luptele care ne mai aşteaptă ar trebui să faci cererea de reîncadrare în partid. Tu ce părere ai despre asta?

Ce părere avea Sinţov despre asta?! Cine putea să ştie mai bine decît Malinin ce părere avea Sinţov despre asta?

— După mine, astăzi e o zi cît se poate de potrivită ca să scrii o asemenea cerere, spuse Malinin, aruncînd o privire piezişă spre cerul cenuşiu, din care începuseră să se cearnă fulgi rari.

În vocea lui răsună o notă de neobişnuită solemnitate. Deopotrivă cu toţi ceilalţi, era şi el emoţionat de ceea ce avea să se desfăşoare în Piaţa Roşie.

— Am să scriu cererea, tovarăşe politruc-major, dacă socotiţi că nu-i încă prea devreme, spuse Sinţov şi-şi aţinti privirea în ochii lui Malinin. Poate că prea devreme ai deschis discuţia asta. Şi dacă-i aşa, de ce-ai deschis-o fără să chibzuieşti temeinic? Iar dacă nu-i prea devreme, atunci sprijină-mă pînă la capăt! Cine să mă sprijine, dacă n-ai să mă sprijini tu?

Malinin întîlni privirea lui Sinţov şi cîteva clipe se uită în ochii lui fără să clipească. În cele patru-cinci zile, cît divizia fusese în completare lîngă Moscova, fără să-i spună nimic lui Sinţov, Malinin reuşise să ceară în mod organizat, prin secţia politică a diviziei, informaţiile de care avea nevoie, şi căpătase răspunsul. Da, cartea de evidenţă a comunistului Sinţov I.P. se găsea acolo unde se cuvenea să fie păstrată. Apartenenţa lui la partid se confirma prin acte, fără asta nimeni nici n-ar fi stat să cerceteze problema reintegrării sale în partid. Acesta fusese primul şi cel mai însemnat pas pe care-l făcuse pentru Sinţov, şi tocmai la el se gîndea acum Malinin. După ochii lui era însă greu să ghiceşti la ce anume se gîndeşte în acel minut: expresia feţei lui era cît se poate de indiferentă, ca şi cum nu se gîndea la nimic deosebit, ci doar se hotărîse să se uite o dată în plus la Sinţov: „Iată deci cum arăţi tu la faţă, Ivan Sinţov! Da, da...”

Deodată, din dreapta, răsună o comandă prelungă:

— Dre-e-pţi!

Reabcenko ţîşni înainte ca împins de un resort. Malinin îl urmă greoi. Şirurile de ostaşi începură să se alinieze...

— Uite, uite... da uită-te odată! îi strigă lui Sinţov drept în ureche, aliniindu-se după el, pistolarul care spunea că el n-ar fi îngăduit în nici un caz lui Stalin să asiste la paradă. Da uită-te odată!

Sinţov întoarse capul înainte. Şi la fel ca miile de oameni care se adunaseră în piaţă, prin vălul alb al fulgilor tot mai deşi, îl văzu pe Stalin, în manta şi căciulă cu clape, la locul său obişnuit din tribuna Mausoleului...

— Da, spuse Serpilin către Maximov cînd ajunseră, venind de la paradă, în dreptul Academiei Timireazev, în clădirile căreia se afla acum spitalul militar, da, cîn- tărind la rece situaţia de pe fronturi, astăzi e încă greu să ne închipuim că abia ne întoarcem la locul de unde am început: să ducem lupta la frontierele de stat. Dar un gînd mă linişteşte astăzi.

— Şi anume?

— Şi anume că atunci cînd treceam Niprul la Moghiliov cu resturile regimentului meu, era greu să-mi închipui că la Şapte Noiembrie va avea loc, ca de obicei, parada din Piaţa Roşie şi că eu voi participa la această paradă. Nu mi-aş fi putut închipui nicicum. Deşi mă străduiam să rămîn stăpîn pe mine, în adîncul sufletului mă munceau gînduri prea sumbre ca să mă pot ţine în frîu. Îţi aminteşti uneori de toate acestea şi ţi se pare că trăiesc în tine doi oameni cu desăvîrşire deosebiţi. Unul zice: „E cam devreme să te bucuri, cam devreme!" Iar celălalt de colo: „Devreme? O fi, dar trebuie!" Cum să-ţi spun? Cu toate succesele lor, am intuiţia clară a diferenţei dintre ei şi noi, şi asta în favoarea noastră. Dar nu numai aşa în general, ci chiar şi din punct de vedere strict militar. Nu cred să fi putut organiza ei o paradă la Berlin dacă am fi fost noi la şaizeci de kilometri de capitala lor. Nu cred, şi pace! Gata, să lăsăm asta. Fireşte că în general lucrurile nu se decid la paradă, ci pe front... Ţi s-a promis într-adevăr că ţi se va da drumul din spital vinerea viitoare?

Nu se ştie de ce, Maximov nu-i răspunse. Şedea tăcut în maşină alături de Serpilin şi se uita ţintă într-un punct fix. Apoi, cînd Emka se opri, şi Serpilin coborî cu grijă, Maximov îi întinse mîna, fără să se clintească de la locul lui.

— Rămîi cu bine, Feodor Feodorovici! Îţi urez şi ţie să scapi cît mai curînd din spital!

— Dar tu ce-ai de gînd?

— Eu? Hai să spunem că am fugit. Am să cer să fiu trimis pe front. Între noi fie vorba, om sănătos tot n-am să mai fiu niciodată, aşa că o săptămînă mai mult sau mai puţin nu mai

contează. Ori am să mă întorc înapoi cu coada între picioare, ori am să fiu trimis chiar mîine pe front.

— Cum rămîne totuşi, să te mai aştept, sau ba?

— Nu mă mai aştepta, am să obţin ceea ce vreau. Oricum, tot sînt un norocos!

Maximov surîse, ba chiar clipi poznaş către Serpilin. Iar Serpilin, uitîndu-se la el, se întrebă deodată: „Cum oi fi fost eu la treizeci de ani? Cînd a fost asta?" Şi, după ce socoti în gînd, îşi spuse: „în nouă sute douăzeci şi cinci, un an după moartea lui Lenin. Comisar al poporului pentru armată mai era Frunze... Comandam un regiment la Tahta-Bazar şi mă pregăteam să intru la Academie... Tare de mult a fost!" Şi cu această amintire în suflet îşi luă rămas bun de la Maximov, uitîndu-se încă o dată cu plăcere la chipul lui vesel şi blînd. „Mare norocos! Ei şi? Foarte bine! Aşa să rămînă totdeauna. Curajos şi fericit. Fie ca nici un glonţ să nu-l doboare la pămînt, nevasta să nu-l uite şi nici o altă nenorocire să nu se abată asupra lui! Că doar nu tuturora le e scrisă o soartă grea", îşi mai spuse el fără pic de invidie.

Intrînd în salon, Serpilin o găsi acolo pe soţia sa.

În cinstea sărbătorii, Valentina Egorovna îşi pusese rochia ei veche de mătase neagră, pe care Serpilin i-o cunoştea de atîta vreme, şi de îndată ce ea, cu buzele strînse, se sculă să-l întîmpine, Serpilin pricepu că soţia îl aşteaptă de mult şi că este supărată foc.

— Sigur că da, tot Maximov al tău, spuse Valentina Egorovna, venind spre el. Se ştie cu musca pe căciulă, de aceea nu se arată! Unde e? Se teme să dea ochi cu mine? Îşi dădea şi ea seama că datorită sărbătorii tot va trebui să-l ierte pe soţul ei, şi numai de aceea se hotărîse să vorbească prima.

— Poţi să-l cauţi mult şi bine! spuse acesta. A făcut stînga-mprejur şi a plecat pe front.

— Cine o să-i dea drumul? Trebuia să iasă din spital abia vinerea viitoare!

— Spunea că aranjează el.

— Poate ai de gînd să faci şi tu la fel?

— Vedem noi mai încolo!...

— Am ascultat emisiunea la radio, spuse Valentina Egorovna, dar nu mi-am dat seama decît mai tîrziu că vorbeşte chiar

Stalin. Nu ştiu de ce — aparatul de radio a fost deschis tot timpul, dar emisiunea a început parcă de la mijlocul cuvîntării...

Serpilin săltă din umeri nedumerit. Nici unul din ei nu ştia şi nici nu putea şti că la început, de teama unui atac al aviaţiei nemţeşti, s-a hotărît să nu se transmită nimic la radio pînă cînd nu se va fi sfîrşit parada. Numai în ultimul moment, chiar cînd se apropia de microfon, Stalin s-a uitat spre cer, de unde se cerneau fulgi mari şi deşi, şi a dat ordin să se conecteze toate posturile de radio. Dar pînă cînd ordinul a fost transmis şi îndeplinit au mai trecut cîteva minute...

— Iar cînd am înţeles că e el, mi-au dat lacrimile...

— De ce?

— Nu ştiu de ce. Mi-au dat lacrimile şi gata... Nu te culci

— Nu, spuse Serpilin.

Era tulburat şi nu putea să stea locului. Soţia îl înţelese şi nu insistă.

— Bine, dar scoate-ţi pîslarii.

— Sînt destul de largi.

— N-are a face că sînt largi. Nu te dor picioarele?

— Puţin, da, mă dor.

Serpilin îşi trase pîslarii, îi aşeză lîngă dulap şi, străbătînd salonul numai în ciorapi, se aşeză într-un fotoliu.

Valentina Egorovna nu părăsise Moscova. Din prima zi a războiului, muncea ca soră medicală la spitalul de lîngă casa lor, chiar acolo pe strada Pirogov, iar de cinci săp- tămîni, de cînd Serpilin fusese adus la „Timiriazev", venea în fiecare zi la el, ori dimineaţa, ori seara, în funcţie de schimbul în care lucra.

Nu se ştie de ce — ba, de altfel, poate că se ştie: după atîţia ani de despărţire, ea îşi revedea în sfîrşit soţul — în aceste cinci săptămîni, Valentina Egorovna se îndreptase, înflorise, şi din femeia sleită de griji şi nelinişti care la întoarcerea lui din detenţiune îl uimise pe Serpilin cu înfăţişarea ei de bătrînică, redevenise aceeaşi femeie frumoasă, deşi nu tînără, cum fusese cu cîţiva ani în urmă. În răstimpul cît nu se văzuseră, părul ei începuse să cărunţească, mai cu seamă la tîmple, dar într-o bună zi ea s-a hotărît, şi-a vopsit părul şi a venit la el la spital cu părul iarăşi fără nici un fir alb. Iar cînd Serpilin a încercat să glumească pe socoteala ei, Valentina Egorovna i-a răspuns fără supărare, dar cu un reproş care i-a sîngerat inima:

„Cum? Vrei să spui poate că n-avea rost să-mi mai dau osteneală, că mă iubeşti şi aşa? O ştiu. Ia să încerci, numai, să nu mă mai iubeşti! Şi după o clipă de tăcere, adăugase: Dar tu ai şters din minte anii aceia?... Sau te prefaci?”

„I-am şters”, răspunsese Serpilin, şi nu mintise.

„Ei, uite că şi eu i-am şters, spusese ea şi zîmbise nu prea vesel. Că doară nu pe cale naturală am albit — şi îşi dusese mîna la tîmple. Dacă ar fi fost de la natură, nu m-aş fi ostenit să-l vopsesc...”

— Cum a fost la paradă? întrebă Valentina Egorovna cînd Serpilin se aşează în fotoliu.

Şi el îi povesti mai întîi despre paradă, iar apoi despre convorbirea avută în urmă cu două zile la comisariatul poporului. Soţii se văzuseră şi în seara aceea, dar Valentina Egorovna era supărată că Serpilin se dăduse jos din pat şi ieşise înainte de vreme, aşa că n-a mai vrut să asculte nimic. I se părea că după efortul acesta făcut înainte de vreme, el se simte iarăşi rău, şi în asemenea împrejurări nu o mai influenţa nici un argument.

„Lasă, că şi actele şi ordinele ţi le-ai fi putut primi foarte bine şi cu o săptămînă mai tîrziu! N-ar fi păţit nimic nici ele şi nici tu, dacă mai aşteptai puţin!” repeta ea neîmpăcată, refuzînd să ia în seamă justificările lui. Iar în ajun, în semn de protest, nici nu dăduse pe la el.

Acum însă, după paradă, nu mai avea putere să-l ocărască nici pentru alaltăieri, nici pentru astăzi. Destul se chinuise ea şi aşa în aceste două zile pentru că a refuzat atunci să-l asculte.

Serpilin îi povesti totul şi nu-i ascunse ceea ce altul în locul lui, vorbind cu alt om, şi nu cu Valentina Egorovna, ar fi ascuns cu siguranţă. Îi povesti despre concluziile destul de proaste ale comisiei medicale şi despre intenţia lui Ivan Alexeevici (aşa îl chema pe vechiul lui tovarăş) de a-l trimite, după ieşirea din spital, nu pe front, ci undeva în spate, la constituirea de noi unităţi.

Îi povestea toate acestea fără nici o fereală, ştiind că, în pofida îngrijorării pentru sănătatea lui, soţia sa înţelege că a nu pleca pe front după ieşirea din spital ar fi pentru el o nenorocire — şi ea nu-i dorea nenorocire. Dimpotrivă, ea voia ca totul să fie aşa cum îşi doreşte el, chiar cu preţul unor noi griji şi suferinţe pentru ea. De aceea o şi iubea el cu dragostea

aceea mare, care nu îm- bătrîneşte niciodată şi pe care soarta n-o dăruieşte în fiecare zi şi nici fiecărui om.

Îi mai povesti cu toate amănuntele şi o altă parte a convorbirii lui cu Ivan Alexeevici, care, deşi de alt ordin, îl amărîse la fel de mult.

Era vorba de divizia 176, ale cărei rămăşiţe le comandase el după Zaicikov, despre numărul şi despre drapelul ei, pe care Şmakov îl predase la statul-major al Frontului.

Acum, după ce trecuse multă vreme, după spital şi după toate cîte se petrecuseră de atunci la Veazma şi la Moscova, Serpilin nu mai aducea vorba, fireşte, despre lucrul pentru care odinioară avusese de gînd să insiste: despre menţinerea diviziei ca atare. Serpilin nu era un fantezist, ştia că lucrul acesta este irealizabil, dar tocmai caracterul irealizabil al proiectului său îi întreţinea amărăciunea din suflet şi, împotriva oricărei logici, el îl întrebă pe Ivan Alexeevici unde se află drapelul diviziei şi susţinu că ar fi bine ca ea să fie totuşi refăcută pe baza numărului ei de ordine şi a vechiului ei drapel, măcar că oamenii n-ar mai putea fi adunaţi laolaltă.

„Deh, ştiu şi eu, poate că o să se şi constituie o di-vizie cu acelaşi număr", răspunse Ivan Alexeevici cu indiferenţă, şi nici nu încercă să ascundă că nu acordă acestei probleme o importanţă prea mare.

„Important este ca divizia să aibă o tradiţie", spuse Serpilin.

„O fi important, nu zic nu, dar cine să se ocupe acum de această problemă? Să te trimitem pe tine? Tu nu vrei să constitui o nouă divizie, tu vrei să capeţi una gata formată, să preiei comanda în locul unui om care a dispărut sau n-a corespuns, şi hai la luptă! Ba mai pot să bag mîna în foc că dacă vei primi numirea, n-ai să pierzi vremea întrebînd ce este şi ce-a fost, ci ai să te interesezi cîţi oameni are, ce armament, unde se află şi ai să pleci s-o iei în primire. Ori poate că pe tine te măsori cu un etalon, iar pe alţii cu altul?"

„Să admitem că ar fi aşa. Dar istoria unităţilor noastre se va scrie odată sau nu, tu ce crezi?"

„Se va scrie, răspunse Ivan Alexeevici. Dar, ca să spunem lucrurilor pe nume, astăzi nu-ţi vine s-o începi de la Adam şi Eva, de la data cînd am întins-o la fugă..."

„N-am întins-o de loc!", i-o reteză Serpilin, ridicînd glasul.

„Înţeleg suferinţa ta, spuse Ivan Alexeevici. Şi nu numai pe-a ta... Dar faptele ramîn fapte: nici o divizie nu are deocamdată o istorie care să relateze cum am înaintat pînă la Konigsberg, sau cel puţin pînă la Varşovia. Există numai istoria retragerii pînă aproape de Moscova. Trebuie să privim adevărul în faţă. Şi cît timp mai durează războiul, spuse el cu asprime, şi Serpilin simţi că omul are dreptate, cît timp mai durează războiul, repetă el, nu vom începe istoria decît de la victorii! De la primele operaţii ofensive. Asta trebuie să n-o uităm cît o mai ţine războiul. Şi asta trebuie să stea la baza educaţiei oamenilor noştri. Iar amintirile despre tot ce s-a petrecut zi de zi, în ordinea evenimentelor, chiar de la început, le vom însemna mai tîrziu. Cu atît mai mult cu cît sînt destule lucruri de care nu prea îţi vine să-ţi aminteşti!”

„Ascultă, spuse Serpilin, aplecîndu-se peste masă şi privindu-şi prietenul drept în ochi. Tu ocupi acest loc încă din ajunul războiului. Spune-mi deschis: cum se face că noi n-am ştiut nimic? Sau dacă voi aţi ştiut, de ce n-aţi raportat? Sau dacă el n-a vrut să asculte, de ce n-aţi insistat? Răspunde-mi. Nu-mi pot afla liniştea. Mă gîndesc la asta încă de pe front, din prima zi. N-am mai întrebat pe nimeni, pe tine te întreb...”

„Altceva mai uşor n-ai găsit să mă întrebi?”, strigă Ivan Alexeevici, izbind cu pumnul în masă, şi ochii lui deveniră mînioşi şi nefericiţi.

Serpilin nu se fîstîci sub privirea acestor ochi, ba dădu chiar să mai pună o întrebare, dar Ivan Alexeevici îl opri şi, apăsîndu-i mîna de tăblia mesei, îi spuse cu glas categoric, aproape ameninţător:

„Taci! Să mint nu vreau, iar să răspund nu pot! Şi respirînd o dată greu, de parcă nu i-ar fi ajuns aerul, continuă deodată pe un ton cu totul diferit: Ce mai face Valentina Egorovna a ta? Cum o mai duce cu sănătatea? Cum arată? Cînd erai în încercuire, a fost pe la mine. Arăta ca vai de lume...”

Toată această convorbire, Serpilin o reproduse soţiei pînă în cele mai mici amănunte, care-l făceau pe el să îngălbenească la faţă în timp ce vorbea, iar pe ea să îngălbenească în timp ce-l asculta.

— Nu înţeleg! spuse încet Serpilin aplecîndu-se, aproape să atingă faţa soţiei sale şi uitîndu-se drept în ochii ei trişti. Nu înţeleg, aş putea să jur că nu înţeleg: cum se poate ca un om ca

Stalin să nu prevadă ceea ce se pregătea?! Nu pot să cred că nu i s-a raportat tot adevărul.

— Dar cum arată Stalin? întrebă Valentina Egorovna, fie din dorinţa de a schimba această discuţie apăsătoare, fie lăsîndu-se furată de propriile ei gînduri.

Serpilin chibzui o vreme.

— Cum arată? După mine, arată ca de obicei.

Şi deodată îşi aminti că, cine ştie de ce, nici el n-a prea ascultat glasul surd şi cam ostenit, ci doar l-a privit într-una pe Stalin.

Stalin stătea la tribună şi vorbea. Nemţii se aflau lîngă Moscova, iar el stătea la tribuna Mausoleului şi vorbea. Iar în faţa Mausoleului se aflau trupele şi se desfăşura parada de 7 Noiembrie din Piaţa Roşie, şi tocmai în asta consta esenţialul care îl tulbura pe Serpilin. „Şi probabil că şi pe toţi ceilalţi”, îşi spuse dînsul.

— Greu îndură el toate acestea! spuse Valentina Egorovna.

Serpilin se uită la ea, şi gîndul i se opri la vechea dispută. Fiecare rămînea pe poziţia lui, şi de cele mai multe ori, chiar şi fără să schimbe o vorbă între ei, pe tăcute, continuau discuţia aceea în contradictoriu, fie că erau alături, fie că erau departe unul de altul, căci disputa dăinuia nu de un an, doi.

Valentina Egorovna credea din adîncul sufletului — şi Serpilin ştia asta — că tot ce era rău se petrecea fără ştirea lui Stalin, numai pentru că el nu ştie, sau pentru că i se spun despre acest rău lucruri neadevărate, care-l silesc să facă altfel decît trebuie; aşa crezuse ea chiar şi în anii în care fusese despărţită de soţul ei.

Cît despre Serpilin, el avea altă părere. El îl cunoştea pe Stalin de mult: îl văzuse de cîteva ori încă la Ţari- ţîn, la statul-major şi în tranşee, vorbise cu el, şi încă de atunci rămăsese fermecat de personalitatea lui: aspră, puternică, fără pereche. Dar tocmai de aceea nu era în stare să-şi închipuie, fără a se minţi pe sine însuşi, cum putea fi înşelat un asemenea om, cum putea fi dus de nas, cum putea fi silit să facă lucruri pe care nu vrea să le facă. Şi de aceea Serpilin, care înţelegea, cel puţin aşa socotea el, ce fel de om este Stalin, care ştia bine ce importanţă acorda Stalin armatei, precum şi tot ce făcea el pentru ea, nu putea pricepe în nici un fel cum de s-a putut petrece cu armata ceea ce s-a petrecut în nouă sute treizeci şi

şapte şi nouă sute treizeci şi opt. Cine avusese nevoie de asta? Şi cum de o admisese Stalin?...

Dar începutul războiului? Şi asta după ce Stalin prevăzuse Münchenul, asta după ce în nouă sute treizeci şi nouă semnase pactul cu nemţii, împiedicînd pe englezi şi francezi să facă iarăşi carne de tun din noi, ruşii!...

Şi deodată, după toate acestea, să ne surprindă începutul războiului aşa cum ne-a surprins! Cum a fost cu putinţă?

— Da, spuse Serpilin după o pauză. Nu arată rău... Nu arată rău, repetă el mai tare... Doar că a mai îmbă- trînit... Şi, pronunţînd vorbele acestea, îşi spuse în gînd că niciodată şi pentru nimeni nu nutrise şi, probabil nici nu va mai nutri sentimente atît de răscolitoare şi de contradictorii ca pentru Stalin, care astăzi procedase din nou cum în locul lui nimeni nu s-ar fi hotărît să procedeze: realizase această paradă solemnă avînd la porţile Moscovei optzeci de divizii nemţeşti...

Exact la douăsprezece ore după ce se termină parada şi după ce se goli Piaţa Roşie, regimentul 93 din divizia 31 de puşcaşi, în care servea sergentul-major Sinţov I. P. se şi afla angajat cu unul din batalioane într-o luptă de noapte, la satul Kuzkovo, care se afla, dacă o iei în linie dreaptă, la optzeci de kilometri sud-vest de Piaţa Roşie. Potrivit planurilor schiţate înainte de luptă, tocmai în acest Kuzkovo, care urma să se găsească în spate, în eşalonul doi, trebuia să se instaleze şi statul-major al regimentului. Dar pe teren lucrurile se desfăşurară cu totul altfel.

Încă de dimineaţă, în timp ce în Piaţa Roşie avea loc parada, nemţii izbiră concomitent în cîteva locuri lanţul subţire al diviziei slăbite de lupte lungi şi sîngeroase, care acoperea această direcţie.

La început nu realizară nimic: fură opriţi cu un foc puternic. Dar mai tîrziu îşi aduseră întăriri, izbiră iarăşi de cîteva ori, şi pînă la urmă, străpungînd frontul, înaintară cinci kilometri într-o zi şi ocupară trei sate, printre care şi Kuzkovo. Regimentul care fusese adus de la Moscova aici pe înserate şi sprijinea unităţile în retragere primise ordinul ca peste noapte să restabilească situaţia. Cu toate că ordinul cerea ca şi celelalte două sate să fie smulse de la nemţi, ele n-au fost recucerite, şi pînă la cincisprezece noiembrie, pînă la noua mare ofensivă

dezlănţuită de nemţi, linia frontului continuă să treacă pe marginea de est a acestor sate; dar Kuzkovo fu recucerit, conform ordinului, către ora 12 a aceleiaşi nopţi, de către unul din batalioanele regimentului 93 puşcaşi şi de o companie de tancuri din brigada 17 tancuri a locotenent-colonelului Klimovici.

Kuzkovo fusese punctul de vîrf al înaintării nemţeşti de peste zi. Nemţii îl ocupaseră spre seară şi nu mai avuseseră timp să se consolideze acolo cum trebuie. Şi cu toate că ordinul comandamentului nemţesc de a nu da nici un pas înapoi a fost tot atît de categoric ca şi ordinul comandamentului nostru de a se cuceri Kuzkovo cu orice preţ, se petrecu ceea ce se petrece întotdeauna cînd două asemenea ordine se emit în acelaşi timp în amîndouă taberele şi se ciocnesc în acelaşi punct al frontului: unul din ele a fost îndeplinit, iar celălalt nu.

Dacă satul Kuzkovo a fost recucerit fără pierderi prea mari, asta se datoreşte în primul rînd tancurilor. Nemţii socoteau că în acest sector al frontului noi nu avem tancuri, şi într-adevăr, dimineaţa chiar că nu le aveam, aşa că lovitura tancurilor fu dublată de efectul surprinderii.

După ce divizia 31 puşcaşi primi completări, în fiecare batalion fu organizat cîte un pluton de pistolari, alcătuit în majoritate din ostaşi care mai participaseră la luptă. Sinţov a fost selecţionat într-un pluton din acesta şi numit comandant de grupă; alături de alţi pistolari, el intră în Kuzkovo chiar înapoia tancurilor.

Tanchiştii pătrunseseră în sat din mişcare; era o noapte cu lună plină, uliţa principală a satului, acoperită de zăpadă, sclipea sub pătura-i sclipitor de albă, şi cînd nemţii ţîşniră de prin case şi începură să se foiască năuci de colo-colo, ei fură mai toţi seceraţi: unii de către tanchişti, alţii de către pistolari.

Calculul pierderilor inamice care trebuiau raportate către armată fu amînat pentru dimineaţă, dar încă de pe acum, în toiul nopţii, comandamentul îşi putu da seama că în această luptă, la Kuzkovo a fost nimicită aproape o întreagă companie de nemţi. Pierderile noastre nu erau prea mari; plutonul de pistolari avea un mort şi trei răniţi. Acest succes relativ lesnicios, mai cu seamă că fusese obţinut la capătul aceleiaşi zile în care oamenii participaseră la parada din Piaţa Roşie,

împiedica pe mulţi ostaşi să adoarmă, cu toate că erau frînţi de oboseală.

Batalionul se consolida febril în faţa satului, statul- major se instalase în sat, iar pistolarilor li s-au repartizat două izbe în apropierea punctului de comandă. Astăzi ei îşi făcuseră datoria şi, alături de tanchişti, se simţeau eroii zilei, iar faptul că li se dăduse repaus şi nu fuseseră puşi împreună cu ceilalţi să se îngroape la teren, în zăpadă, în plin cîmp, contribuia de asemeni — de ce s-o ascundem? — la buna lor dispoziţie.

În vecinătatea celor două izbe în care se aşezaseră pentru noapte pistolarii mai era încă una, incendiată de nemţi. Sub bîrnele pe jumătate mistuite de foc zăceau cîteva cadavre. La început, cînd pistolarii dăduseră de ruinele izbei, crezură că nemţii au dat acolo foc cîtorva prizonieri. Apoi însă scoaseră de sub bîrne trei puşti stricate de foc şi un automat cu patul carbonizat.

În sat nu mai era nici un localnic, se putea doar presupune ce se petrecuse peste zi aici.

— Probabil că s-au apărat, n-au vrut să se predea, şi atunci nemţii au dat foc izbei, spuse cineva.

— Sigur, de vreme ce aveau armele la ei, înseamnă că nu erau prizonieri, deduse altul.

Unul dintre pistolari curăţi îndelung automatul scos din cenuşă; îl curăţi ce-l curăţi, apoi scuipă cu ciudă şi-l puse furios deoparte.

— Ce s-a întimplat? îl întrebară ceilalţi.

— Da parcă-l poţi curăţa aşa, cu una, cu două? E plin de zgură! Mare pîrjol trebuie să fi fost pe aici!

— Da, trebuie să fi fost o dogoare pe cinste! încercă să glumească cineva, dar gluma rămase suspendată în aer: cu toată victoria uşoară din noaptea aceea, vecinătatea casei pîrjolite şi a oamenilor arşi de vii tulbura pe toată lumea, pe unii mai mult, pe alţii mai puţin, după firea fiecăruia, dar senin nu era nimeni. Aceeaşi soartă o putea avea chiar mîine oricare dintre ei; şi dintr-înşii s-ar putea să nu mai rămînă decît trupuri fără viaţă şi arme carbonizate şi nimeni nu va putea povesti nimănui cum s-au întîmplat lucrurile...

Flăcăruia palidă a lemnelor umede, care şuierau şi fîşîiau în vatră, abia de lumina izba, părăsită probabil de mult de stăpînii ei. Cîţiva oameni dormeau de-a lungul unui perete, ghemuindu-

se unul într-altul ca să se încălzească. Ceilalţi, şi Sinţov printre ei, şedeau în faţa focului. Îşi aminteau de dimineaţa acelei zile, de Piaţa Roşie, de tribunele pline de oameni, de Stalin, în manta şi cu căciulă cu clape, vorbind de pe tribuna Mausoleului... Şi deşi toate se petrecuseră aievea, aproape că nu le venea să creadă că le trăiseră chiar în dimineaţa aceea.

— Păcat că n-am prins nici măcar un singur friţ, spuse un pistolar mărunt, pe nume Komarov, care stătuse în piaţă alături de Sinţov şi care şedea şi acum alături de el, umăr la umăr.

— Şi dacă l-ai fi prins, ce-ai fi făcut cu el, ia spune, Komar?[1] întrebă ostaşul care încercase să cureţe automatul scos din cenuşă.

Era un om uscăţiv, înalt, vînjos, înzestrat cu o mare putere fizică; părea de vreo treizeci de ani, ba chiar mai mult. Avea un nume frumos: Leonidov. În urmă cu cinci zile, cînd Sinţov făcuse cunoştinţă cu el, omul se prezentase el însuşi cu aceste cuvinte: ,,Am un nume frumos: Leonidov" — şi zîmbise în aşa fel, încît nu-ţi puteai da seama dacă glumeşte, sau o spune serios.

— Ei, spune, Komarovule, de ce ai amuţit? spune, ce-ai fi făcut astăzi cu friţul dacă-l prindeai?

— I-aş fi povestit despre paradă: cum am fost noi astăzi la paradă şi cum a vorbit Stalin.

— Şi cum i-ai fi spus toate astea? Ştii tu nemţeşte?

— Păi, prin tălmaci i-aş fi spus.

— Sigur că da. Să zicem că ţi s-ar fi pus un tălmaci la dispoziţie şi i-ai fi explicat... Şi pe urmă?

— Pe urmă i-aş fi dat drumul.

— Cum, cum? I-ai fi dat drumul?

— Păi da. Să se ducă la ai lui şi să le povestească.

— Şi chiar îi dădeai drumul de viu?

— Că doar nu mort!

— Phii, că bine i-ai mai atins, tovarăşe sergent- major, pe cei doi nemţi de lîngă biserică. Chiar atunci mi se terminase discul. Gata, mi-am zis, acum se topesc nemţii pe după movilă, dar dumneata tocmai atunci i-ai atins la ţanc — curmă discuţia celor doi un al treilea pistolar, soldatul fruntaş Pudalov, adresîndu-se lui Sinţov.

---

[1] În limba rusă ***komar*** înseamnă ţînţar (n. ed.).

Şi pe acesta din urmă îl cunoştea Sinţov de trei, ba chiar de patru zile, şi apucase să observe că Pudalov, măcar că era un ostaş destoinic, încerca, el ştie de ce, să-i intre în voie cu tot dinadinsul pînă şi unui şef atît de mărunt cum era comandantul său de grupă. E adevărat că acolo, lîngă biserică, Sinţov doborîse cu o serie scurtă un neamţ care fugea, dar doborîse unul singur, nu doi; al doilea izbutise să se facă nevăzut. Şi Pudalov o ştia foarte bine, dar socotea, probabil, că nu-i cine ştie ce păcat să-l perii pe comandantul tău de grupă.

— Al doilea a şters-o, spuse Sinţov. N-aveam nici eu decît un rest de disc.

— Da, fiindcă veni vorba, văd că nemţii fug al dracului de tancuri. Nu le plac chiar de loc, spuse Leoni- dov. Şi pe chipul lui îngust şi slab apăru un zîmbet crud. Eh, dac-am putea face atîtea tancuri încît să ne suim toţi odată în ele, şi să-i plesnim pe friţi, să se împrăştie ca găinile! Pestrak, m-auzi, Pestrak? înghioldi el cu cotul pe un soldat zdravăn care adormise lîngă el, cu capul sprijinit de perete.

Faţa ostaşului era tînără, curată, frumoasă. Dar pînă şi în somn păstra pecetea unei oboseli atît de cumplite, încît Sinţov se necăji că Leonidov vrea să-l trezească.

— Lasă-l să doarmă, spuse el.

— Nu-u, să ne povestească mai bine cum s-a speriat de un tanc de-al nostru. Tancul trecea huruind pe lîngă noi, iar el s-a aruncat drept într-un nămete şi a rămas încremenit acolo cu faţa în sus... Pestrak, m-auzi, Pes- trak?

Dar Pestrak dormea, şi oboseala de moarte de pe faţa lui nu se datora unei osteneli mai mari ca a celorlalţi, dimpotrivă, el era mai tînăr şi mai rezistent ca mulţi alţii, expresia de oboseală de pe faţa lui se datora forţei cumplite a emoţiilor trăite în acea zi. Deşi oamenii din plutonul de pistolari erau selecţionaţi mai cu seamă dintre cei care mai participaseră la lupte, Sinţov îşi dăduse seama abia astăzi că Pestrak e la prima lui luptă, cu toate că mai fusese rănit. De altfel nu era nimic uimitor în asta. De cîte ori nu se întîmpla ca un om să fie rănit cu mult înainte de a vedea la faţă pe inamic, sau chiar înainte de a fi apucat să tragă măcar de departe vreun foc?!

Sinţov şedea în faţa vetrei, se uita la oamenii din grupa sa, unii dormind, alţii şezînd alături de el în jurul focului, şi se gîndea că pe Leonidov îl cunoaşte acum cel mai de mult: de

cinci zile întregi, iar cel mai de curînd îl cunoaşte pe Pestrak: doar de două zile. Se uita la ei şi se gîndea că niciodată pînă atunci n-a avut atîtea cunoştinţe trecătoare, atîtea prietenii strînse, atîtea despărţiri definitive, ca în aceste cinci luni de război. Aşa a fost căpitanul de artilerie, în pădurea de lîngă Borisov; şi grănicerul comisar de batalion care a fost ucis de o bombă şi colonelul cu care a căutat în gară la Orşa trenul de Moghiliov; şi pilotul de bombardier, şi căpitanul de tancuri pe care l-a reîntîlnit lîngă Elnea şi apoi l-a pierdut iarăşi, şi Horîşev, în compania căruia a fost o vreme politruc; şi Zolotariov, cu care au mers alături atîta timp şi care (dacă mai trăieşte) e singurul om din lume în stare să confirme că tot ce a spus despre sine el, Sinţov, este de la început pînă la sfîrşit doar adevărul adevărat...

Dar Kolea Baiukov? Mai trăieşte oare, va mai fi om întreg, sau va rămîne schilod pentru tot restul vieţii? Şi pe unde s-o fi găsind şi unde să-i scrie că a fost decorat cu Drapelul Roşu? Ce să-i faci?! Neîncetat în jurul tău dispar unii, şi apar alţii în loc, şi altfel nici n-ar putea să fie în prima linie. Aşa a fost şi aşa va fi întotdeauna. Oamenii sînt ucişi sau răniţi, se întorc de prin spitale, vin cu completările, luptă, pleacă iarăşi în spate cu mîna agăţată de gît sau cu capul bandajat, se despart unul de altul, cîteodată îşi dau adresa, de cele mai multe ori nici nu şi-o mai dau...

— Ei, cum e, băieţi, ne culcăm? spuse Sinţov, alun- gîndu-şi din minte toate aceste gînduri inutile şi nepotrivite în asemenea împrejurări. Să aţipim cît se mai poate, că doară nu s-a legat comandamentul că n-o să ne trezească pînă în zori.

Pistolarii începură să se instaleze pentru somn. Sinţov se pregăti şi el de culcare, dar deodată uşa se deschise, şi în izbă intră Malinin.

— Ce-i cu voi? Vă pregătiţi de odihnă? întrebă el în felul său posac.

— Ne pregătim.

— Cum staţi cu alimentele?

Sinţov răspunse că pentru a doua zi mai au hrană rece.

— Cred că pînă dimineaţa ne sosesc şi bucătăriile, spuse Malinin. Bine, odihniţi-vă. Aţi luptat bine, cugetul e împăcat, deci se poate dormi.

Se oprise în prag ca pentru a pleca, dar nu se urnea din loc.

— N-ai uitat discuţia de azi-dimineaţă? îl întrebă el pe Sinţov.

— N-am uitat-o.

Malinin îşi desfăcu cîrligul de sus al gulerului de la scurtă, îşi băgă mîna în sîn şi scoase din buzunarul de la piept o filă de caiet în pătrăţele, strînsă în patru, şi o întinse lui Sinţov.

— Poftim! Ţi-am scris-o. Anexeaz-o la cererea ta.

— Mulţumesc, spuse Sinţov.

— Nu pentru mulţumesc ţi-o dau, mormăi Malinin, ci pentru că am încredere în tine.

Îi întinse mîna, o strînse cu putere pe-a lui Sinţov şi-i spusei un lucru la care acesta nu s-ar fi aşteptat niciodată din partea lui.

— Am rămas numai noi doi din compania noastră, dacă nu punem la socoteală pe cei din spitale; numai noi doi. Cine s-ar fi gîndit la una ca asta?!

Şi avea în clipa aceea o sclipire atît de neobişnuită în ochi, încît Sinţov îşi spuse surprins: „Toţi oamenii vor să trăiască. Şi Malinin de asemenea."

— În sfîrşit, rămîi cu bine...

Sinţov vru să-l petreacă, dar Malinin dădu înciudat din mînă şi trase uşa în urma sa.

Sinţov se aşeză în faţa vetrei şi, despăturind fila de caiet, citi la lumina pîlpîitoare a jarului mocnit primele rînduri: „Eu, Malinin Alexei Denisovici, membru al PC (b) din anul 1919, îmi exprim prin prezenta părerea că..."

Citi totul pînă la sfîrşit, pînă la cuvintele pe care în timp normal greu le-ar fi auzit cineva de la Malinin: „Pot confirma datele asupra trecutului său numai înce- pînd din luna octombrie a anului curent, dar pot răspunde pentru el ca pentru mine însumi"; strînse la loc hîrtia, o ascunse în buzunarul bluzei şi, auzind duduitul unui tanc, ieşi în uliţă, la aer.

Uliţa satului era luminată de lună. Chiar în faţa izbei se oprise un treizecipatru; în turela cu capacul deschis se aflau doi tanchişti.

— Noroc, infanterie! N-ai tutun?

— Se găseşte, răspunse Sinţov şi, apropiindu-se de tanc, scoase din buzunarul scurtei o cutie de Belomor pe jumătate plină, care-i mai rămăsese din raţia de zile mari căpătată la Moscova.

— Sînteţi buni de cinste: fără tanchişti dădeaţi voi de dracu aici la Kuzkovo cu friţii! Luăm cîte una de căciulă şi cîte una de rezervă. De acord?

— E-n regulă, consimţi Sinţov.

Tanchistul numără ţigările şi se făcu nevăzut pentru o clipă în interiorul maşinii, probabil ca să dea şi mecanicului conductor porţia cuvenită. Apoi apăru din nou în turelă şi întinse lui Sinţov cutia de ţigări.

— Mulţumesc.

— Ce, plecaţi? întrebă Sinţov.

— Da, plecăm. O să păstraţi satul fără noi?

— Ne-om descurca noi cumva, răspunse Sinţov.

— Dacă o fi ceva, urcaţi în clopotniţă şi daţi-ne de ştire! O să vă auzim şi ne prezentăm fuga. Apoi strigă către şofer: Gata, Petea, dă-i drumu, plecăm!

Tancul începu să duduie şi porni în lungul uliţei luminate de lună, lăsînd în urmă două brazde de zăpadă răscolită.

Sinţov rămase sprijinit de peretele izbei şi privi îndelung tancul care se îndepărta, îl urmări pînă cînd maşina se făcu nevăzută după cotitura drumului, neştiind că soarta crudă şi capriciile războiului erau cît pe ce să-i arunce în braţe pe omul de care avea atîta nevoie — pe conductorul tancului, pe acel Petea Zolotariov, căruia cu un minut în urmă tanchistul îi strigase: „Gata, Petea, dă-i drumu, plecăm!”

CAPITOLUL AL ŞAISPREZECELEA

Vechiul conac boieresc se înălţa pe o colină nu prea înaltă, dar vizibilă din împrejurimi, iar vechiul parc din jurul lui cobora pe amîndouă coastele colinei: şi înapoi, în spatele dispozitivului nostru, şi înainte, spre nemţi. Dincolo de pîrîul îngheţat care şerpuia pe fundalul văii se întindea satul Dubroviţî, ocupat de nemţi cu cîteva zile mai înainte.

Colina era zguduită zile întregi de exploziile bombelor şi ale proiectilelor de artilerie, copacii din parc erau frînţi ca nişte beţe de chibrit, casa cu două caturi era dărîmată de lovituri în plin; clopotniţa bisericii din curte fusese roasă de proiectile pînă la cîţiva metri de sol, zăpada din parc, împestriţată de petele negre ale exploziilor, părea o uriaşă tablă de şah... Dar

oricît de tare bătuseră nemţii acest petic de pămînt, oricît de tare continuau să-l răscolească şi acum, divizia, după cele cîteva retrageri silite, furioasă parcă şi împotriva sa, şi împotriva nemţilor, se încleştase şi se ţinea cu dinţii de această colină cu vechiul ei conac boieresc şi s-ar fi spus că-şi strînge şi mai tare fălcile.

Erau cincisprezece zile, socotind din dimineaţa de 15 noiembrie, de cînd nemţii porniseră iarăşi cu toate forţele lor împotriva Moscovei şi încercau s-o învăluiască deodată şi pe la nord, şi pe la sud, izbutind în diverse locuri, mai cu seamă în sectorul central al frontului, să ajungă tot mai aproape de ea. În aceste două săptămîni de cînd erau în ofensivă, nemţii ocupaseră localităţile Klin, Istra, Iahroma, Solnecinogorsk, Venev, Stalino- gorsk, Bogorodiţk, Mihailov. Pe direcţia nord-vest nu le mai rămînea de făcut decît douăzeci şi cinci de kilometri pînă la Moscova...

Şi aici, deşi după parada din Piaţa Roşie divizia intrase în luptă cu ordinul categoric de a nu mai ceda nici un pas, ea se retrase din nou, şi nu o dată.

E drept că poşta soldăţească aducea tot mai des ştiri din spate că acolo s-au instalat pe poziţii trupele din eşalonul doi, iar mai departe se părea că mai există şi eşalonul trei. Dar chiar dacă n-ar fi luat în seamă ştirile poştei soldăţeşti, oamenii care luptau în prima linie căpătaseră senzaţia că acum în spatele lor, în spatele lanţului lor subţirel dar solid, se află pentru orice eventualitate o rezervă. Acum nu mai simţeau în spinare răceala care te cuprinde cînd ştii că dincolo de tine nu mai este nimeni şi cînd simţi că, dacă vei cădea tu, neamţul va păşi peste tine şi se va tot duce...

Se afirma — şi luptele din ultimele zile păreau să confirme asta — că nemţii atacă aici cu ultimele lor forţe. Dar dracu-i mai ştie cîte asemenea „ultime forţe" mai au ei? Ieri toată lumea s-a bucurat că pe Frontul de Sud am recucerit Rostovul, măcar că abia din această ştire se aflase că Rostovul le fusese cedat; iar astăzi, în comunicatul transmis la radio, se spunea că încă în urmă cu cîteva zile am pierdut Tihvinul. Poate că mai tîrziu o să-l recucerim şi pe el, cum am recucerit Rostovul, deocamdată însă l-am pierdut...

Chiar despre asta, despre Rostov şi Tihvin, se vorbea acum în bordeiul pistolarilor, acoperit cu două rînduri de bîrne groase,

de la o seră veche din cărămidă; de aici era numai o palmă de loc pînă oriunde: şi pînă la postul de comandă al batalionului din subsolul conacului, şi pînă la prima linie, care se afla chiar acolo jos, la marginea parcului.

Discuţia se purta între Leonidov şi Komarov. Arţăgosul Leonidov ataca mereu comunicatele Biroului sovietic de informaţii, iar chibzuitul Komarov le apăra.

— Las-o mai moale, Komarovule, îl necăjea Leonidov, la tine toate sînt întotdeauna în regulă. Dar ce fel de regulă e asta dacă mie mi se spune că Rostovul a fost luat de la friţi, şi eu trebuie să mă frec la ochi: mamă, mamă! De luat, l-am luat, dar cînd l-om fi dat, că eu nu ştiam, nimic. N-oi fi fost adormit, şi m-am deşteptat abia adineauri? Aşa-i şi acum cu Tihvinul. Ei, se-ntîmplă şi asemenea nenorocire, l-am pierdut. Dar atunci spune-o, am pierdut Tihvinul, şi nu aşa „acum cîteva zile". Poate că l-am dat încă acum o lună!

— Mă, că prost mai eşti! spuse Komarov. Te simţeai tu mai bine dacă o aflai cu o săptămînă înainte?

— Lasă să mă simt mai rău, dar de ştiut tot vreau să ştiu.

— Bine, dar poate că nu e voie s-o scrie! Poate că nemţii n-ar fi trebuit s-o afle!

— Ce face? Leonidov sări ca ars. Care va să zică, neamţul nu ştie ce-a cucerit? A luat oraşul şi nici nu bănuieşte că l-a luat? Cînd am luat noi Kuzkovo, tot aşa am tăinuit-o? Ba vezi să nu! De la noi, de la batalion, comandantul regimentului a telefonat poate chiar la corpul de armată. Am auzit cu urechile mele. Dar cînd ne-am retras, atunci, sigur, n-am spus nimic... Toate sînt în regulă la tine! Nu Komar-ţînţar eşti tu, ci o vaca-domnului.

— Stai, nu face scandal, răspunse liniştit Komarov. Prea ştii multe... Eşti deştept nevoie mare... Cutare e vaca-domnului, cutare altă gîză. Cînd colo, chiar tu zbîrnîi ca un bondar: strigi ca prostul, fără nici un rost.

— Şi am să strig! — spuse Leonidov, şi faţa lui, din mînioasă cum era, se făcu tristă. Îmi pare rău de Tihvin! Sînt de fel din Kaivaxa, adică aproape tihvinean. A căzut Tihvinul, şi eu nu ştiu nimic.

— Din ce fel de Vaxa eşti de fel? îl necăji paşnicul Komarov pe arţăgosul Leonidov. Unde mai este şi Vaxa asta?

— Nu Vaxa, ci Kaivaxa, o localitate de lîngă Tihvin! răspunse supărat Leonidov.

Dar Komarov nu vru să scape prilejul unei victorii uşoare în discuţia aceasta.

— Eh, amărîtule! După ce că vii din Vaxa, mai faci pe deşteptul! Fără tine crezi că nu se poate întocmi nici măcar un comunicat!

— Ascultă, tovarăşe sergent-major, se întoarse Leo- nidov spre Sinţov, care şedea în faţa unui canat de uşă pus pe nişte picioare de cărămidă şi scria o scrisoare soţiei sale. Tu cum crezi, pentru ce are omul cap: ca să spună „da", sau ca să spună „nu"?

— Ca să aibă creier într-însul, d-aia, răspunse Koma- rov înainte ca Sinţov să-şi ridice ochii de pe scrisoare.

— Bine, dar creierul pentru ce-l are? Pentru „da", sau pentru „nu"? continuă Leonidov s-o ţină pe-a lui.

Sinţov îşi ridică ochii de pe scrisoare. În bordei era uscat şi cald, iar astăzi mai era şi linişte. Pentru prima dată de cînd erau acolo, pe sectorul lor coborîse liniştea. Pentru prima dată, în dimineaţa aceea nu fusese rănit şi nu murise nimeni sub ochii lor. Moartea nu amintea de existenţa ei decît prin canonada de la divizia din dreapta. Canonada era puternică: pesemne că acolo, la vecini, se ducea o luptă crîncenă. Deocamdată însă, cei de acolo nu aveau nevoie de ajutorul lor direct, de ajutorul acela care le putea fi cerut în orice clipă din zi sau din noapte. Şi Sinţov, ca şi toţi ceilalţi de altfel, se bucura că deocamdată nemţii îi amărăsc nu pe ei, ci pe vecini. Probabil că în general fără această doză de egoism soldăţesc nimeni n-ar fi rezistat prea mult pe linia întîi. În cele două săptămîni de cînd luptau aici, din şapte oameni, cîţi avusese grupa lui Sinţov, nu mai rămăseseră decît patru, inclusiv el, comandantul de grupă. În timp ce salva de pe cîmpul de luptă un rănit, căzuse soldatul-fruntaş Pudalov, acela care nu se da la o parte să mai perie uneori pe cîte un şef, dar care în ultima clipă sărise să salveze cu preţul vieţii un tovarăş rănit, alţi doi ostaşi fuseseră răniţi şi transportaţi la batalionul medico-sanitar; mai aveau încă un rănit: Pestrak, dar acesta nu voise să-şi părăsească unitatea şi, rezistînd datorită constituţiei sale de uriaş, rămăsese pe poziţie cu toată rana nevindecată de la umăr. Acum era plecat să aducă masa, şi, în afară de el, în bordei se găsea întreg personalul grupei lor: Sinţov şi cei doi ostaşi, care se certau cît era ziua de lungă: Leonidov şi

Komarov, căruia i se potrivise atît de bine porecla de „Ţînţar”, încît pînă şi sublocotenentul Karaulov, comandantul plutonului lor, nu-i mai spunea altfel.

— Aţi găsit şi voi despre ce să discutaţi! spuse Sinţov. Dacă în mintea cuiva nu încape decît „da” sau „nu”, e de rău. Aia nu mai e minte, ci chestionar.

În sinea lui îşi dădea foarte bine seama ce înţelegea Leonidov prin acest ,,da” sau „nu” al lui: se gîndea că omul are cap pentru a şti la nevoie să spună şi „nu”. Era un om viteaz în luptă, dar uneori încăpăţînat la culme, aproape dincolo de limita permisă în condiţiile disciplinei militare, şi-l înfuria calmul lui Komarov, care de obicei socotea că e just tot ceea ce se face. În alte împrejurări, poate că Sinţov l-ar fi susţinut pe Leonidov, acum însă, Leonidov fiind prost dispus, se legase de comunicatul Biroului sovietic de informaţii, ceea ce n-avea nici un rost. Nu se cuvenea să pui la îndoială comunicatul. Şi cu atît mai puţin s-o faci în gura mare.

„Şi-apoi, în definitiv, ce să pui la îndoială? Chiar dacă n-o faci în gura mare, ci doar în sinea ta!? se întrebă Sinţov. Oricum, acolo nu se spune chiar totul, şi nici nu s-ar putea spune. Şi ce importanţă are cînd anume s-a comunicat că a căzut Tihvinul — astăzi sau cu trei zile în urmă?... Poate că s-a tot sperat că oraşul va fi recucerit, şi de aceea nu s-a comunicat! Cînd am fost scoşi noi din Kuzkovo, n-a fost la fel? N-am tot amînat întreaga noapte s-o raportăm la armată, gîndin- du-ne că poate o să-l recucerim totuşi? Iar pe urmă, dimineaţa, vrînd-nevrînd, a treibuit totuşi să raportăm...

— Cui îi scrii, tovarăşe sergent-major? întrebă Leonidov după o tăcere prelungită.

— Soţiei.

— Bag de seamă că-i scrii a doua oară, dacă nu chiar a treia, dar de la ea nu văd să-ţi vină vreun răspuns.

— Adevărat.

— Poate să facem o plîngere, dacă-i pe-aşa? întrebă Leonidov. Şi-n vorbele lui era şi ironie, dar şi compătimire.

— Unde să mai faci plîngere? Nu-i ştiu decît numărul punctului înaintat de adunare a corespondenţei şi nimic mai mult. Ca şi cînd aş vorbi unei surde, fără să aştept vreo replică, răspunse Sinţov la compătimire, lăsînd ironia să treacă neobservată.

— Da, uite că şi eu am rămas acum fără nici o ştire, spuse Leonidov. Ieri credeam că mai ştiu cîte ceva, dar s-a dovedit că nu ştiu nimic. Credeam că neamţul e pe la Volhov, dar astăzi aflu că e dincolo de Tihvin. Parcă mi-a dat cu măciuca-n cap! Am familie acolo. Şi-apoi, mă gîndesc că poate nu numai pe mine m-a pălit cu întîrziere bucuria asta, poate că şi ai mei s-au pomenit cu neamţul ca din senin cu grindina-n cap? Dimineaţa ai noştri, iar seara nemţii! Şi taică-meu mai e şi invalid din războiul civil. Dacă n-a aflat din vreme de nemţi, departe n-a putut să fugă, săracu.

Abia acum, după aceste cuvinte, Sinţov şi Komarov pricepură de unde se trage proasta lui dispoziţie şi nervozitatea asta, parcă şi mai nestăpînită ca deobicei.

— Atunci, pune şi tu mîna pe toc, ca şi tovarăşul sergent-major, şi scrie, îl sfătui Komarov.

— Unde? întrebă Leonidov.

— La Vaxa aia a ta...

Acum Komarov nu mai voia să-l necăjească, dar după ce repetase de două ori gluma, uitase cu adevărat cum se numea comuna lui Leonidov.

— Kai-va-xa! îl îndreptă, silabisind furios, Leonidov. Şi dacă mai rîzi o dată de ea, te plesnesc.

— Bine, dar de scris scrie totuşi, repetă Komarov, neluînd în seamă ameninţarea. Că la război se-ntîmplă, nu? Se spune că la noi acolo, la Tula, totul în jur a fost luat de nemţi ca într-un inel, dar Tula n-au cucerit-o. Iar acolo la tine, poate că-i tocmai pe dos: Tihvinul l-or fi luat, dar în jur sînt ai noştri. Pune mîna şi scrie.

— Ba n-o să scriu, răspunse îndărătnic Leonidov; firea asta a lui îl oprea să accepte prea uşor gîndul unui asemenea noroc.

Plecîndu-şi puţin spinarea, pentru ca lumina să-i cadă mai bine pe hîrtie, Sinţov se apucă iarăşi de scris. Avea dreptate Leonidov: în ultimele cîteva săptămîni îi tri-mitea Maşei a treia scrisoare pe aceeaşi adresă, notată pe un colţ de ziar încă la Moscova, un fantomatic număr de căsuţă poştală. În primele două scrisori îi povestise despre lupta de la fabrica de cărămizi, despre parada din Piaţa Roşie şi decoraţia primită; într-a treia, în cea de acum, îi scria despre lucrul cel mai de seamă pentru el: că înaintase cererea de reintegrare în partid, că această cerere fusese discutată de biroul organizaţiei de regiment şi că

hotărîrea organizaţiei fusese înaintată spre confirmare comisiei de partid a diviziei. Iar acum, de îndată ce în tranşee va apare fotograful, nu-i rămînea decît să facă o poză şi apoi să se prezinte în faţa comisiei de partid.

Scria despre toate acestea scurt şi rezervat, fără să-şi amănunţească sentimentele: Maşa înţelegea şi singură ce însemnează pentru el toate acestea. Şi în general e greu să scrii scrisori lungi, mai cu seamă cînd nu numai că n-ai siguranţa că vor ajunge la destinaţie, dar nici măcar n-ai idee cum ar putea ajunge acolo.

După ce termină de scris, împături hîrtia în triunghi şi, ca şi pe celelalte două scrisori, scrise sub numele Maşei: „În caz că adresanta lipseşte, rog totuşi ca scrisoarea să fie deschisă". Visa la această posibilitate aproape ca la o minune: poate că-i vor deschide totuşi scrisoarea şi nu numai că i-o vor deschide, dar îi vor comunica Maşei, acolo departe unde se va fi aflînd ea acum, măcar atît: că el este în viaţă. Ba poate o vor face chiar prin radio. În definitiv, dacă Maşa ţine legătura cu Moscova, le-ar fi oare chiar atît de greu să-i transmită cîteva cuvinte în plus? Doar atît: „Soţul dumitale e sănătos". Chiar dacă ar trebui cifrate, e oare atît de mult de cifrat? Un fleac. Şi omul de acolo, de departe, ar fi liniştit. „E oare atît de greu? Şi chiar dacă ar fi greu, ce-i?" se înverşună Sinţov în sinea lui împotriva unui personaj închipuit, care nu voia să aibă grijă de Maşa.

Plecîndu-şi adînc umerii de uriaş, în bordei intră Pes- trak. Într-o mînă ţinea un bidon de lapte care de cîteva zile înlocuia termosul de mîncare spart de o schijă, iar în cealaltă două pîini.

— Bine că o să ne mai răsfăţăm cu o fiertură caldă — spuse Leonidov, frecîndu-şi palmele.

— Ce-ar fi să-i aşteptăm pe băieţii de serviciu şi pe comandantul plutonului? Ce spuneţi? îl puse la punct Komarov.

— Ziare n-ai adus? întrebă Sinţov.

— Am adus, răspunse Pestrak.

Îşi descheie mantaua, scoase din buzunarul pantalonilor un ziar mototolit şi se apucă să-l netezească pe genunchi.

— E un ziar ostăşesc?

— Ţintiţi mai sus, spuse Pestrak. Cu Sinţov vorbea numai cu „dumneavoastră". Am adus ***Izvestia!***

— Descurcăreţ mai eşti, băiatule, nimic de zis, făcu Leonidov.

— L-am luat chiar de la bucătărie, explică Pestrak. Tocmai mînca acolo un corespondent, şi le-a lăsat un teanc întreg de ziare.

— Înseamnă că l-au hrănit bine bucătarii, glumi Leonidov.

Pestrak nu răspunse la glumă, mai netezi o dată ziarul şi, întinzîndu-l lui Sinţov, îi spuse că la întoarcere a venit cu fotograful de la divizie, care l-a rugat să-i arate unde se află punctul de comandă al batalionului lor. Îl căuta pe Malinin.

— Înseamnă că în curînd te vor chema să dai socoteală, spuse Leonidov către Sinţov.

Pistolarii erau la curent; ştiau că Sinţov urmează să fie reintegrat în partid şi, la fel ca alţi cîţiva oameni din batalionul lor ale căror cereri trecuseră pe la biroul de partid, aştepta dintr-un moment într-altul să sosească fotograful.

— Pesemne că ai dreptate, spuse Sinţov şi zîmbi. Era fericit de sosirea fotografului şi n-avea nici un motiv s-o ascundă de tovarăşii săi.

— Să ţi-l dau pe-al meu? întrebă Leonidov.

Avea un brici foarte bun şi nu se zgîrcea să-l ofere tuturor.

— Lasă că-l am pe-al meu, răspunse Sinţov.

— Ce, ăla e brici? Mai mult ciopîrţeşte decît bărbiereşte!

Sinţov scoase cu o cutie de conserve nişte apă din găleta de lîngă sobă şi o puse la încălzit.

— Ce-o fi mai interesant am să vă citesc tare, de acord? întrebă Leonidov, trăgînd ziarul spre el. Îi plăcea să citească cu glas tare, dar numai ceea ce i se părea lui că merită a fi citit.

Sinţov scoase din sacul de spate săpunul şi pensula de ras. Săpunul se afla într-o savonieră trandafirie de celuloid, iar

pensula era nouă şi de bună calitate. Mai avea acolo şi un aparat de ras, dar nu-l putea folosi, n-avea lamă. Toate acestea ajunseseră la Sinţov într-un colet de daruri. Darurile veneau tocmai din Altai, unde divizia îşi avusese garnizoana înainte de război, şi ajunseseră în prima linie nu de 7 Noiembrie, ci abia peste două săptămîni. În batalioanele şi companiile diviziei nu mai erau decît foarte puţini ostaşi din Altai, iar în plutonul de pistolari mai era doar unul — comandantul, sublocotenentul Karaulov. Cu toate acestea, pentru că darurile veneau de atît de departe, tocmai din Altai, toţi ostaşii fură deosebit de mişcaţi şi se grăbiră să trimită o scrisoare de mulţumire concetăţenilor lui Karaulov. Oamenii dictaseră, Sinţov scrisese, iar Karaulov, stînd în picioare în spatele lui, ca un cazac din Zaporojie, lansa din cînd în cînd cîte o înjurătură tare la adresa nemţilor. În ziua aceea, de prea mare tulburare, se cam întrecuse cu băutura, ceea ce nu i se întîmplă deobicei.

Scoţîndu-şi acum din sacul din spate savoniera şi pensula, Sinţov îşi aminti de toate acestea şi începu să se săpunească cu apa abia încropită. Apoi apelă la briciul lui Leonidov.

Acesta citea ziarul, ba întrerupîndu-se şi căzînd pe gînduri la mijlocul unei fraze, ba reluînd lectura tot de la mijlocul unei fraze. Pentru început remarcă acru că ziarul e vechi şi că în comunicatul din el nici Rostovul n-a fost recucerit şi nici Tihvinul n-a fost cedat. Apoi începu să citească un articol despre izbînzile din producţie ale muncitorilor şi muncitoarelor din Ural, se opri gîndindu-se probabil la ai săi, termină articolul citindu-l numai pentru el, apoi întoarse pagina şi se adînci din nou în citirea comunicatului.

— Uite, spuse el, ciocănind cu un deget în ziar. Uite aici! Am observat asta încă alaltăieri în ziarul nostru ostăşesc şi am vrut să vă citesc încă atunci, dar nu ştiu cine mi l-a şterpelit... Uite aici... Şi se porni să citească arar, cu glas tare şi mînios: „Ticăloşii cotropitori ger- mano-fascişti se răfuiesc sălbatic cu ostaşii noştri răniţi care cad prizonieri la ei. În satul Nikulino fasciştii au tăiat în bucăţi opt artilerişti răniţi, căzuţi în mîinile lor: trei dintre ei au fost găsiţi cu capul retezat...” Îşi puse degetul în locul unde se oprise şi-şi ridică ochii plin de furie: Ce-aţi spus? întrebă el răstit, de parcă l-ar fi contrazis cineva. Apoi îşi plecă ochii spre locul unde ţinea degetul şi repetă:

„Trei dintre ei au fost găsiţi cu capul retezat...” Şi Karaulov m-a plesnit ieri că am achitat un neamţ. Este?

— Bine ţi-a făcut! sări Komarov. Păi cum, oamenii şi-au dat osteneala, au prins cu chiu, cu vai „o limbă” şi tu îl achiţi! Ca să vezi ce mai ţintaş!

— Bine, da l-am prins chiar eu, obiectă Leonidov.

— Dar nu singur.

— Bine, fie, da de ce să dea? spuse Leonidov. Dacă nu era comandant de pluton îi arătam eu lui! Bine, fie, repetă el. Dar m-a şi ameninţat; cică, dacă mai faci la fel altă dată — te împuşc! Adică cum vine asta?

— Foarte simplu: altă dată să nu mai tragi în „limbile” prinse — spuse iarăşi povăţuitor Komarov.

— Atunci de ce m-a forfecat şi politrucul-major? El n-a spus nimic despre „limbile prinse”. Spunea doar atît: „Dacă-i prizonier, gata, nu ai dreptul să-l omori... În general, n-ai dreptul s-o faci!” spunea. Dar asta — şi Leonidov îşi înfipse cu atîta putere degetul în ziar, încît îl găuri — să citesc asta am dreptul? Sau n-am? Nu-s analfabet, ştiu eu ce citesc... Şi văd cu ochii mei aici în ziar că ei retează capul oamenilor noştri! Iar pe mine mă şi plesneşte? Aşa se face?

Şi tăcu, aşteptînd ca vreunul din tovarăşii lui să-i răspundă ceva. Dar nimeni nu-i răspunse nimic şi Leonidov îşi luă degetul şi citi mai departe, ridicîndu-şi glasul:

— „În satul Makeevo comandantul unei companii de transmisiuni, tov. Mocealov şi politrucul companiei, tov. Guvariov, au descoperit cadavrele ostaşilor: F. I. La- penko, S. D. Sopov, F. C. Filcenko, sfîrtecate cu sălbăticie. Fasciştii au schilodit şi batjocorit pe răniţi, le-au scos ochii, le-au retezat nasul şi le-au tăiat gîtul...” Şi iarăşi se opri. De ce ni se vorbeşte despre toate astea? Spune, tovarăşe sergent-major?

— Ca să-i urîm şi mai mult.

— Eu îi urăsc destul şi aşa!

— Dar de prizonieri tot să nu te atingi, interveni Komarov. Cînd apuca el să susţină ceva nu te mai slăbea. Dacă l-ai prins, ţine-l.

— Mă uit la voi că prea sînteţi blînzi la suflet! — sări furios Leonidov.

Sinţov puse briciul deoparte. Ultimele vorbe ale lui Leonidov îl înfuriară.

— Nu ne scoate ochii cu mînia ta! Stai, aşteaptă... se plesni el cu palma peste genunchi, văzînd că Leonidov dă să-l întrerupă. Zici că-i urăşti! Dar cîţi fascişti ai pe seama ta? Afară de prizonierul acela, doi, mari şi laţi, nu? Dar Komarov e blînd, şi uite că are patru fascişti la activ!

— Pentru că nu-s trecuţi toţi la socoteală, răspunse Leonidov morocănos.

— La nimeni nu-s trecuţi toţi. Nici la Komarov nu-s toţi. Aşa că spune şi tu, ce valoare are ura ta? De supărare că ai prea puţini, de aceea te-ai decis să-l mai adaugi pe-al treilea, pe prizonier? Nu-i mare ispravă să cureţi un prizonier la mînie!

— Multe ştiţi dumneavoastră de mînia mea! îl întrerupse Leonidov pe Sinţov, de furie vorbindu-i cu ,,dumneavoastră''.

— Ştiu destul! i-o reteză scurt Sinţov. Soarta îl înăsprise şi-i spulberase ultimele rămăşiţe ale blîndeţii lui de dinainte de război. Prea puţin te-a încercat viaţa! Asta e!

— Nu mai puţin ca pe dumneavoastră!

— Ba mult mai puţin. Şi dacă vrei să ştii, prima ta luptă adevărată a fost la Kuzkovo!

— Tare ştiţi multe despre mine! spuse supărat Leonidov, dar se vedea clar că omul este descumpănit.

— Eu sînt şeful tău direct şi trebuie să ştiu totul despre tine, spuse Sinţov şi se înfrînă tocmai pentru că-şi amintise că este comandant de grupă. Apoi, potrivit simţului de dreptate care nu-l părăsea niciodată, îşi spuse că Leonidov, ca şi Pestrak de altfel, participase la Kuzkov într-adevăr pentru prima dată la un atac, iar el, Sinţov, nici nu-şi dăduse atunci seama de asta, atît de bine luptase Leonidov. Abia mai tîrziu aflase că omul era la primul lui atac. Şi dacă a doborît numai doi fascişti şi nu patru, asta nicidecum pentru că ar fi mai puţin îndrăzneţ decît Komarov, ci pur şi simplu pentru că aşa s-a desfăşurat bătălia, aşa şi nu altfel.

Sinţov îşi reluă briciul şi, cătînd cu coada ochiului la Leonidov, care se cufundase cu îndărătnicie în ziarul lui, îşi spuse din nou că totuşi avusese dreptate. „N-are nici un rost să-ţi afişezi duritatea şi mînia în faţa celorlalţi, la război sîntem cu toţii deopotrivă: şi cei duri sînt duri, şi cei blînzi sînt tot duri! Iar cine nu e dur, acela ori nu cunoaşte războiul, ori speră că nemţii se vor înduioşa de marea lui bunătate."

Termină cu bărbieritul, ieşi fără bluză în uliţă, îşi spălă cu zăpadă obrajii aprinşi după brici şi se întoarse în adăpost ca să se îmbrace.

— Mai ducă-se... ştii tu unde... auzi el, intrînd în adăpost, glasul lui Leonidov care pesemne că se lua iarăşi la harţă cu Komarov. Eu sînt rău, iar el e bun... Dar cînd l-a trăsnit pe friţul acela de lîngă bordei cu automatul peste cască de a crăpat şi capul neamţului şi patul armei?!...

La apariţia lui Sinţov omul tăcu, dar nu pentru că s-ar fi temut — nu-i stătea în fire aşa ceva —, ci pur şi simplu pentru că nu voia să mai vorbească.

— Ei, ce-ai mai citit acolo? întrebă Sinţov împăciuitor, după ce-şi puse scurta îmblănită şi căciula şi îşi atîrna de gît automatul cu un pat nou cioplit de mîna lui.

— Am citit şi altele, la fel de bune, răspunse în silă Leonidov şi ciocăni cu degetul în acelaşi paragraf al comunicatului pe care îl citise înainte. „În satul Eka- terinovka a fost găsit cadavrul instructorului sanitar Nikiforov. Hitleriştii au stîlcit cu patul armelor trupul sanitarului grav rănit, l-au ciuruit cu baionetele şi i-au brăzdat obrazul cu bricele.”

„Cu bricele?!” se înfioră Sinţov, simţind aproape concret cum zace el însuşi la pămînt şi cum un neamţ care-i şade pe piept îi crestează faţa cu un brici.

— Eu mă duc să mă fotografiez, spuse el. Dacă vine Karaulov, să-i raportaţi.

Cînd ieşise prima dată din bordei ca să se spele, nu-i sărise nimic în ochi, acum însă îl izbi toată frumuseţea firii luminate de soarele acelei zile de iarnă: şi cerul uimitor de albastru, şi albul zăpezii noi, căzute peste noapte, şi umbrele drepte ale trunchiurilor, ba pînă şi triunghiul unei formaţii de avioane care zburau atît de sus încît zumzetul lor melodios nici nu mai sugera primejdia.

Adineaori, în adăpost, discutaseră între ei despre război şi moarte, despre felul cum să ucidă, şi se cio- rovăiseră dacă poţi fi şi blînd, sau neapărat dur şi mî- nios, cînd ucizi... Iar acum, păşind peste trunchiurile retezate de explozii, Sinţov se îndrepta spre ruinele conacului, inundate de lumină şi liniate parcă de umbrele paralele ale aleii de pini, şi se gîndea că de fapt omul este destul de prost adaptat acestui fel de viaţă, care se cheamă război. Şi el însuşi caută să se înveţe cu acest soi de

viaţă şi ceilalţi îl obligă să se obişnuiască cu ea. Cu toate acestea pînă la urmă tot nu iese nimic. Nu iese nimic, dacă bineînţeles avem în vedere nu purtarea omului, asupra căruia treptat-treptat începe totuşi să se manifeste timpul petrecut pe front, ci sentimentele şi gîndurile care-l copleşesc în clipele de răgaz şi linişte deplină, cînd este destul doar să în- chidă ochii, pentru a se întoarce, ca din nefiinţă, la o viaţă omenească normală... Nu, omul poate învăţa să lupte în război, dar nu poate să se obişnuiască cu războiul. Poţi fireşte să te prefaci că te-ai obişnuit, şi unii se pricep s-o facă foarte bine, dar alţii nu se pricep, şi probabil că nici nu se vor pricepe vreodată. Se pare că el, Sinţov, ştie să se prefacă, dar ce folos? Uite că e destul ca soarele să sclipească, cerul să se facă albastru, avioanele să zboare într-altă parte şi tunurile să bată altundeva, pentru ca el să umble liniştit, şi să fie cuprins de un mare dor de viaţă, de un dor atit de fierbinte, încît îi vine să se arunce la pămînt, să izbucnească în lacrimi de fericire şi să ceară încă o zi, încă două, încă o săptămînă de linişte şi tihnă ca asta, în care timp să fie sigur că nu va muri...

Cufundat în gîndurile lui, chiar lîngă ruinele conacului, Sinţov se ciocni piept în piept cu plutonierul companiei de mitraliere Vasiukov, care trebuia să se fotografieze şi el pentru carnetul de partid.

— Ai venit să te fotografiezi? întrebă vesel Sinţov.

— Gata, s-a făcut, răspunse Vasiukov, netezindu-şi mustaţa: mirosea a colonie.

— Unde şi-a instalat atelierul? întrebă Sinţov.

— Aici, în spatele casei. Te pune la zid ca pentru execuţie — glumi Vasiukov.

— Şi ceilalţi sînt tot acolo? întrebă Sinţov.

— Ceilalţi au terminat. Eu credeam că şi tu ai fost înaintea mea. Acum dă fuga, poate-l mai ajungi, abia adineauri a plecat spre regiment!

Sinţov grăbi pasul spunîndu-şi că doar el e vinovat — prea a lungit-o cu bărbieritul. Apoi îşi aminti de Malinin, de punctualitatea lui în asemenea treburi şi, în sfîrşit, pricepu că acest răstimp a fost prea scurt pentru ca Vasiukov şi ceilalţi să fie şi anunţaţi şi adunaţi şi fotografiaţi. Ceea ce dovedeşte că Malinin a ştiut din vreme că astăzi va veni fotograful, şi tot din vreme le-a ordonat lor să se pregătească şi să se prezinte unde

trebuie. Înseamnă deci că n-are nici un rost să alerge după fotograf. Cine trebuia să fie a fost fotografiat, iar el, Sinţov, nu trebuia să fie fotografiat pentru că comisia de partid a diviziei a hotărît să nu i se elibereze un nou carnet de partid. Ce altă explicaţie mai putea exista? Nici una!

Şi se opri descumpănit.

Pînă atunci, în aceste şase săptămîni de front, nu o dată în clipele grele sufletul lui fusese întărit de gîndul că pînă la urmă în viaţa lui totul va fi iarăşi cum a fost, că este cu neputinţă să nu obţină acest lucru şi să nu fie ajutat! Au fost unele zile deosebit de grele, ca de pildă zilele luptei de la fabrica de cărămizi, cînd războiul năpădise totul, şi cînd i se părea că nu mai există nimic pe lume afară de mitraliera care-i tresălta sălbatic în palme, şi de micile siluete negre ale nemţilor pe care-i prindea în cătarea profilată pe zăpada albă. Şi totuşi, pînă şi în asemenea clipe, speranţa în dreptatea sa şi în încrederea tovarăşilor săi mai trăia undeva în adîncul sufletului, şi nu numai că trăia, dar îl şi ajuta să lupte aşa cum a luptat.

Ziua cînd a fost chemat la biroul organizaţiei de partid a regimentului pentru a da explicaţii verbale asupra împrejurărilor în care îi dispăruse carnetul de partid a rămas în mintea lui ca o zi a ultimei lui încercări— cel puţin aşa i se păruse atunci.

Membrii biroului îl crezuseră pe cuvînt în ceea ce era mai important: că spusese adevărul despre dimineaţa aceea de lîngă Vereia cînd s-a trezit singur în pădure, fără Zolotariov. Şi cu toate că adevărul acesta li s-a părut şi lor la prima vedere neverosimil, au priceput totuşi că el le-a povestit asta tocmai pentru că este comunist şi nu vrea să mintă, chiar dacă o minciună l-ar fi putut salva. „Tovarăşi! — le-a mărturisit el atunci membrilor biroului. — Ce v-aş mai putea spune? Nu ştiu ce s-a făcut cu carnetul! Dacă aţi fi fost voi în locul meu, dacă aţi şti că nu l-aţi rupt şi nu l-aţi îngropat, cum aţi putea spune că totuşi l-aţi îngropat? Nu l-am îngropat şi nu l-am distrus! Nu ştiu, poate că dacă nu mi-ar fi rămas altceva de făcut îl îngropam. Dar nu l-am îngropat, înţelegeţi? Hotărîţi cum ştiţi, dar eu nu mint!”

Şi oamenii crezuseră ceea ce alţii înaintea lor şovăiau să creadă, şi-l crezuseră nu din uşurătate, ci pentru că îl

cunoşteau acum mai bine decît îl cunoscuseră alţii înainte. Îl cunoşteau după serviciul lui, după felul cum lupta, şi de aceea se şi hotărîseră să-l creadă pe cuvînt.

Îi dăduseră o mustrare aspră pentru pierderea carnetului de partid şi hotărîseră să propună comisiei de partid a diviziei să i se elibereze alt carnet.

„Să nu-ţi închipui că dacă ai fost crezut pe cuvînt, mustrarea ai luat-o degeaba, i-a spus în ziua aceea Malinin pe cînd se întorceau înapoi la batalion. Mustrarea ai meritat-o pe deplin! Dacă nu pentru pierderea carnetului, atunci pentru că ai întins-o de capul tău tocmai pînă la Moscova şi n-a lipsit mult să te numeri printre dezertori! Comuniştii nu procedează aşa!

Şi cu toate că se alesese cu o sancţiune aspră, Sintov, zîmbind fericit, i-a dat dreptate lui Malinin; prea se simţea într-al nouălea cer şi i se părea că de acum înainte nimeni şi nimic nu-i mai putea răpi această fericire.

Şi iată că-i fusese răpită! Fericirea certitudinii cu care trăise în ultimele zile, cu care pornise încoace şi cu care înainte de plecare se pregătise în tihnă — fericirea aceasta se surpase... Înseamnă deci că undeva, la divizie sau poate într-altă parte, iarăşi nu era crezut. Nu aveau încredere în trecutul lui, măcar că prezentul era în faţa lor, ca-n palmă!

Rămase aşa nemişcat multă vreme, zbuciumîndu-se sub năvala tuturor acestor gînduri. Dădu chiar să facă stînga-mprejur şi să se întoarcă la bordei, dar se răzgîndi şi porni mai departe spre Malinin.

Acesta stătea pe scaun cu scurta pe umeri şi asculta vădit nerăbdător pe o bătrînă care şedea în faţa lui, cu pîslari în picioare, cu un şal gros aruncat peste o manta neagră de feroviar. Judecînd după glasul ei, femeia cea bătrînă venise la Malinin să se plîngă de ceva.

Cînd intră Sinţov, femeia tăcu, iar Malinin, cu aceeaşi expresie de nemulţumire în ochi, se întoarse doar pe jumătate spre el.

— Ce s-a întîmplat?

— îmi permiteţi să vă raportez, tovarăşe politruc major?

— Ai să raportezi îndată, şezi colo şi aşteaptă — spuse Malinin posomorît.

Sinţov se aşează pe banca şchioapă de lîngă uşă şi, pentru a-şi trece timpul mai lesne, cercetă iarăşi din ochi bine cunoscuta

încăpere de la subsol care slujea lui Malinin şi comandantului de batalion Reabcenko drept punct de comandă şi în acelaşi timp drept locuinţă. Subsolul era scund şi lung; partea din fund servea de depozit pentru calabalîcul spitalului din conac, evacuat mai demult. Din această pricină la început Reabcenko nu voise să-şi facă aici punctul de comandă, dar subsolul era cald, şi Malinin, căruia îi plăcea căldura şi nici nu se prea temea de molipsire, insistase. Calabalîcul fu stropit cu dezinfectanţi, iar noptierele sparte şi ambalajul de carton al medicamentelor fură strînse pentru a servi de combustibil godinului.

Femeia cea bătrînă era din Podolsk şi reclama lui Malinin că se înscrisese voluntar în rîndurile diviziei ca sanitară, iar acum, cînd sanitarele fuseseră repartizate la batalioane, a descoperit că pe ea nu vor s-o mai primească.

— Dumneata n-ai fost aici dimineaţa — se plîngea femeia — şi am venit la ăla, la locţiitorul dumitale, unu' aşa, roşcovan, tinerel...

— Nu la locţiitorul meu, spuse Malinin, ci la comandantul batalionului. Tînărul acela era comandantul batalionului.

— Bine, mie mi-e tot una, spuse femeia. Ei, şi dumnealui le-a primit pe cele două sanitare tinere, dar pe mine, spunea că nu mă ia, că nu mai are loc în ştat pentru mine. Înţeleg, cum să nu, e şi el tînăr...

— Lasă prostiile astea — sări furios Malinin — lasă aluziile, înţelegi?

— Bine, dar eu ce să fac acum, să plec înapoi la Podolsk? — întrebă femeia.

— Dacă vrei, poţi să pleci.

— Ba n-am să plec! Dumneata eşti om în toată firea, trebuie să înţelegi! De treizeci de ani lucrez prin spitale, numai la noi la calea ferată am douăzeci de ani vechime. Mie crezi că-mi trebuie multe? Nu-mi trebuie nimic. Dar mi-e necaz că aveţi sanitare atît de lipsite de experienţă. Nu ştiu ele mare lucru; doar că-s tinerele. Eu însă fac trei pansamente pînă apucă ele să facă unul — de asta mi-e necaz!

— Vezi că răniţii trebuie nu numai pansaţi, ci şi scoşi de pe cîmpul de luptă şi căraţi în spate, spuse Malinin. Iar pe cîmpul de luptă e nevoie de putere şi de tinereţe.

— Parcă dumneata eşti cine ştie ce tînăr — obiectă femeia, ridicînd ochii spre Malinin.

— Asta-i adevărat, recunoscu Malinin.

— Şi totuşi ţi-ai găsit întrebuinţare pe front, nu te-ai uitat la ani!

— Ei şi ce?

— Şi nimic! Pe roşcovanul dumitale dacă o fi ceva, las' să-l care tinerelele alea dacă are mai multă încre-dere în ele, iar pe mata moşneagul, dacă o fi la o adică, te iau eu în spinare!

— Un fel de diviziune a muncii, cum s-ar spune — rîse pentru prima dată Malinin, surprins de această neaşteptată întorsătură a discuţiei.

— Pîslari nu-mi trebuie, că-i am pe-ai mei, spuse femeia. — Dar o manta să-mi dai, că asta a mea e neagră şi se cam vede de departe pe albul zăpezii. Socotea problema ca şi rezolvată şi nu greşea. Poftim, uite, mai adăugă ea, scotocindu-şi buzunarul mantalei de unde scoase o hîrtie şi o puse pe masă în faţa lui Malinin.

— Asta ce mai e? întrebă el fără să se uite la hîrtie.

— Asta-i delegaţia de la Podolsk — răspunse femeia. Da' ce-ai crezut c-am venit cu bogdaproste? Comitetul raional m-a găsit bună de armată.

Malinin n-a mai răspuns nimic, a luat doar hîrtia şi a scris ceva cu creionul într-un colţ, apoi s-a oprit, a ridicat ochii spre femeie şi a întrebat-o:

— Să-ţi dăm căciulă?

— Asta depinde de cum vrei să mă strigi! răspunse ea cu voioşie, şi-n glasul ei răsună tonul înfipt al vechii surori de spital. — Dacă ai de gînd să mă strigi „tuşă Paşa", am să mă descurc şi cu şalul, dar dacă vrei să fiu „ostaşul Kulikova" — apoi dă-mi căciulă soldăţească!

— S-a făcut, îţi dăm, spuse Malinin şi, adăugind încă un rînd, înapoie femeii delegaţia. Mergi dumneata şi pu- ne-te la punct cu drepturile de alimente şi echipament. Iar cu restul aranjăm cînd s-o întoarce comandantul. Să treci pe aici mai tîrziu. — îi dădu bună ziua din cap, fără să se scoale, şi femeia se îndreptă spre uşă.

Abia acum văzu Sinţov chipul brăzdat de riduri adînci, chipul unei femei bătrîne, dar viguroase încă, datorită obişnuinţei de a munci din greu şi într-o meserie nu prea dulce. Trecînd pe lîngă

Sinţov, ea îi aruncă o privire furişă. În ochii ei mai sclipea triumful victoriei obţinute.

„Şi ce victorie? se întrebă Sinţov, apropiindu-se de masă la invitaţia tăcută şi posacă a lui Malinin. A obţinut aprobarea să fie sanitară de batalion, de companie, să intre în focul iadului! Alta ar fi fugit la o mie de poşte ca să scape de asemenea victorie…"

— Ce-i, ai venit să mă înjuri? intră Malinin în miezul problemei şi-l pofti din ochi să stea jos.

Sinţov se aşează pe taburetul cald încă.

Malinin se uită la el şi cu cît desluşea mai bine cît de apăsat era Sinţov, cu atît ochii lui deveneau tot mai posomorîţi. Din clipa în care Malinin lua asupra sa răspunderea pentru vreun om, el începea să se gîndească la acesta mai mult ca la sine însuşi, Asta era o veche meteahnă a lui.

Sinţov n-avea de unde să ştie că problema lui, problema eliberării unui nou carnet de partid, nu trecuse de loc atît de uşor cum credea el prin biroul organizaţiei de regiment.

Înainte de şedinţă, Malinin vorbise o oră întreagă cu secretarul biroului.

„Ai scris frumos despre el, vorba ceea, n-ai stat să-ţi cauţi cuvintele, îi spusese secretarul, şi în fond nu există nici o obiecţie. Dar gîndeşte-te şi tu, că doar ai mai multă experienţă decît mine în treburi dintr-astea: nu-i prea devreme să reprimim în partid pe un om care abia acum o lună şi jumătate şi-a pierdut carnetul?"

La asta Malinin îi răspunsese supărat că în acest caz poate că-i prea devreme şi să fie trimis pe front! Nu ne-am temut să-l trimitem pe front, nu ne-am temut să-l postăm cu mitraliera la fabrica de cărămizi pentru a respinge atacurile nemţeşti, nu ne-am temut să-l decorăm pentru asta, dar ne temem să-i eliberăm un nou carnet de partid.

„Eu personal nu mă tem, mai spusese. Cît despre «prea devreme», trebuie să-ţi spun că după lupta de la fabrica de cărămizi n-am mai rămas teferi decît doi inşi: el şi eu. Dar dacă vrei neapărat, mai putem aştepta…

După o asemenea ripostă, problema lui „prea de- vremje" căzu, dar se ivi alta.

Era vorba de explicaţia cam învălmăşită, după părerea secretarului, pe care o dădea Sinţov cu privire la pierderea carnetului de partid şi a celorlalte acte.

„Că o fi aşa, că o fi altfel, că şi-ar fi pierdut memoria... Greu de crezut!”

„De ce-ar minţi? Putea să spună foarte bine că l-a îngropat, şi gata”.

„Se prea poate că a născocit-o la repezeală. Socotea că-i mai bine aşa — iar pe urmă, deşi a ieşit mai rău, n-a mai putut să dea înapoi. Ce, nu se întîmplă.?”

„Cîte nu se întîmplă!... recunoscuse Malinin. Dar eu personal îl cred totuşi. Să punem problema în faţa bi- rolului: să vedem dacă oamenii îl vor crede...”

Şi oamenii îl crezuseră. Dar mai tîrziu, după şedinţa biroului, secretarul, stînd de vorbă cu Malinin care zăbovise ca să-i ajute să copieze pe curat procesul-verbal, oftase totuşi:

„Fireşte că tu ca vechi cadrist ştii mai bine, dar tare mi-e frică, zău, că la comisia de partid a diviziei nu se va confirma hotărîrea noastră din pricina acestei explicaţii neclare cu privire la pierderea carnetului de partid.”

„O să trăim şi o să vedem”, răspunsese atunci Malinin, convins de dreptatea sa.

Şi iată că trăiseră şi vedeau!

Malinin aflase totul încă în urmă cu două ore, cînd secretarul biroului de partid al regimentului îi telefonase că fotograful diviziei a fost trimis la ei şi că pînă la sosirea lui trebuie pregătiţi toţi oamenii propuşi de ei, cu excepţia lui Sinţov.

Malinin nu răspunsese nimic, dar hotărîse în sinea lui că se va duce din nou cu această problemă la comisarul diviziei. E drept că în privinţa comisarului divizia nu prea avea noroc. De cînd începuse războiul se schimbaseră vreo trei comisari. Comisarul, căruia, după lupta de la fabrica de cărămizi, Malinin îi înmînase cu mîna lui declaraţia lui Sinţov şi cu ajutorul căruia obţinuse apoi răspunsul cu privire la cartea de evidenţă a acestuia, zăcea acum la spital. Atunci însă îi spusese că problema lui Sinţov e limpede, sergentul să lupte în continuare, iar mai tîrziu, după ce-şi va fi arătat vrednicia, va veni şi vremea să fie luat în discuţie şi reintegrat. Acum comisarul acela nu mai era, venise altul nou şi cu acesta discuţia trebuia reluată de la capăt.

„Ce să-i faci, am s-o iau de la capăt, îşi spuse cu îndărătnicie Malinin, şi dacă va fi nevoie am să mă duc şi mai sus.” Aştepta şi el venirea lui Sinţov, ba chiar s-ar fi mirat dacă Sinţov n-ar fi venit imediat, ar fi considerat că omul a încetat să mai creadă în dreptatea sa.

— Asta-i situaţia, Sinţov! spuse Malinin după o tăcere prelungită.

— Ce-i, nu m-au confirmat? întrebă Sinţov.

— Deocamdată, nu.

— De ce?

— Deocamdată nu ştiu.

— Dar bănuiţi?...

— Bănuiesc că pentru acelaşi motiv...

— Alexei Denisovici, îmi daţi voie să vorbesc pe şleau? întrebă Sinţov cu o voce care nu prevestea nimic bun.

— Dă-i drumul, spuse Malinin.

Îşi dădea seama că Sinţov e năucit de această veste neaşteptată şi trebuie neapărat să- spună ce are pe suflet.

„Foarte bine, n-are decît. De vreme ce s-a umplut paharul, tot n-o să se mai poată abţine şi o să-şi verse tot focul. Aşa că mai bine să mi-o spună mie, decît altuia.”

— Aşadar, pe şleau? întrebă din nou Sinţov, de parcă tot ar mai fi stat în cumpănă să vorbească sau nu.

— Lasă, nu mă mai speria, răspunse Malinin. — Nu mă tem de adevăr şi nici de neadevăr nu mă tem.

— Atunci răspundeţi-mi deschis, spuse Sinţov şi faţa i se făcu albă ca varul, ce-i mai preţios: omul, sau hîrtia?

— Dar tu cum crezi? îi întoarse întrebarea Malinin, şi în glasul lui înfundat răsună o notă metalică.

Dar Sinţov n-o sezisă.

— Eu am ajuns să cred că hîrtia e mai preţioasă. Uite-o, zace undeva prin pădure, putrezeşte şi-mi strigă: „Pe dracu! Cum de mai poţi socoti că fără mine eşti om? Nu, fără mine nu mai eşti om! Nu eşti tu de vină, nu tu m-ai aruncat, dar oricum, singur, fără mine, n-am să te las să trăieşti!”

— Asta îţi spune ea ţie. Dar tu ei ce-i spui? întrebă Malinin cu acelaşi glas potolit şi dur ca fierul.

— Eu tac, Alexei Denisovici! Scriu cereri, declara-ţii... Aştept să văd care pe care: hîrtia pe mine, sau eu pe ea, spuse Sinţov cu furie stăpînită.

— Dacă acolo în pădure zace o simplă hîrtie care putrezeşte, de ce te mai agiţi pentru ea? Dar vezi că acolo zace carnetul tău roşu! Gîndeşte-te că în partid nu te-a tras nimeni să vii, tu însuşi ai vrut să intri şi ai ştiut foarte bine ce valoare are carnetul de partid. Şi dacă o ţii morţiş că nu l-ai îngropat, dacă cu orice risc continui să susţii că nu l-ai îngropat, înseamnă că-ţi dai şi tu seama că lucrul nu-i chiar atît de simplu: l-am îngropat, l-am distrus, sau nu mai ştiu nici eu ce-am făcut cu el... Dacă l-ai îngropat — e una, dacă l-ai distrus — e alta, iar dacă ne-ai minţit — e iarăşi altceva...

— Dar dacă spun adevărul, cum e? Cînd o să-nvăţăm odată să avem încredere în oameni? Sau nu ne trebuie aşa ceva? îl întrerupse Sinţov.

— Ia ascultă, tu pe cine ai venit să-ţi verşi focul? îl întrerupse şi Malinin la rîndul său. Oricît de mult ar fi suferit pentru Sinţov, oricît de strîns i-ar fi legat viaţa de pe front, în părerile lui erau unele puncte în care nu admitea nici o îngăduinţă. Pe mine? Pentru că te-am îndemnat să depui cererea şi acum nu mi-am impus punctul de vedere?... Aşa e, dar e încă devreme. Eu încă n-am dat înapoi de la vorba mea... Sau poate că eşti supărat pe biroul de partid? Şi aici e devreme, nici biroul nu şi-a spus ultimul cuvînt... Ori poate te-ai supărat pe comisia de partid a diviziei? Stai, dar ai văzut tu la faţă pe cineva din comisia asta? întrebă el deodată, întrerupîndu-se parcă pe sine însuşi.

— Deocamdată nu, de unde?

— Şi nici ei nu te-au văzut! Şi nici pe hîrtioarele tale şi pe ale mele nu pun prea multă bază! zîmbi Malinin. Pentru că şi pentru ei, ca şi pentru tine, omul e mai preţios decît hîrtiile! Poate că vor mai întîi să te vadă şi abia apoi să ia o hotărîre! Nu crezi? Ba uite că eu cred. Dar, pe de altă parte, mai admit şi posibilitatea că acolo se găseşte cine ştie ce încuiat, un pesmet pe care de jos nu-l poate muia nimeni, doar de sus dacă-l mai moaie cineva. Asta nu mi-o mai spui tu, ci ţi-o spun eu ţie, dacă-i vorba să vorbim deschis! Dar împotriva partidului să nu îndrăzneşti să ridici mîna, spuse el deodată mînios, ba şi sări de pe scaun de supărare. „Cînd o să-nvăţăm odată să avem încredere în oameni?" îl în- gînă el pe Sinţov. Ia te uită la el, cum se repede! Din amărăciunea lui doar că n-a scos o lozincă!

— Păi dacă mă doare, Alexei Denisovici, spuse Sinţov şi se ridică şi el în picioare.

Nu se simţea atins de izbucnirea lui Malinin: înţelegea că Malinin e tot atît de necăjit de cele întîmplate ca şi el însuşi, şi simţământul acesta îl ajuta acum, mai mult ca orice altceva, să-şi dea seamă că acesta are dreptate.

— Poftim, ţine, mormăi Malinin şi-i întinse mîna peste masă, încruntîndu-se şi coborînd privirea, aşa cum obişnuia să facă întotdeauna cînd dădea sau îşi lua ziua bună de la cineva.

— Alexei Denisovici, izbucni Sinţov, nemaiputîndu-se abţine — spuneţi-mi drept, ordinul n-o să-l reţină tot din pricina asta? Prea a trecut multă vreme şi nu-l capăt.

Malinin se mulţumi să surîdă din colţul gurii — i se părea absurdă presupunerea asta. Dar sinceritatea lui Sinţov îi plăcu: dovedea încrederea pe care Sinţov o avea într-însul.

— Văd că te-ai scrîntit de tot de la o vreme. Se spune că generalul nostru umblă de trei zile cu decoraţiile în porthart. Alaltăieri le-a înmînat artileriştilor, ieri — celor de la nouăzeci şi doi. E posibil ca încă astăzi să treacă şi pe la noi.

Sinţov ceru voie să plece. Porni spre uşă, dar în prag se întoarse şi repetă dintr-o suflare ceea ce îi mai spusese la Moscova o dată, de mult, la comitetul raional de partid:

— Să ştiţi că orice s-ar mai întîmpla cu mine, n-am să uit niciodată cum v-aţi purtat.

— Aş! mormăi Malinin întro doară şi săltă din umeri. — După război, dacă ai să mă întîlneşti la Moscova pe stradă să-mi spui: „Noroc, Malinin!” mi-e prea destul! Săltă iarăşi din umeri, făcu doi paşi de-a lungul mesei şi se întoarse brusc cu spatele: nu-i prea plăcea să audă vorbe de mulţumire.

După ce se plimbă o vreme înainte şi înapoi prin subsol, Malinin mai aruncă o privire asupra uşii care se închisese în spatele lui Sinţov, oftă adînc, se aşeză la masă, scoase din buzunarul bluzei o scrisoare, îşi puse

încet ochelarii şi, domol, verificînd parcă dacă acolo într-adevăr scrie ceea ce mai citise de două ori în ziua aceea, o citi din nou de la primul la ultimul rînd. Scrisoarea venea dintr-un spital şi-i împărtăşea că fiul său Viktor se află în tratament, cu mîna dreaptă amputată, refăcîndu-se normal după operaţia suferită, dar că-l roagă să nu scrie deocamdată nimic mamei. Recitind acum scrisoarea, Malinin zăbovi la vorba „normal”. Îşi scoase ochelarii, îi puse pe masă în faţa lui şi rămase multă vreme cu privirea aţintită în perete.

Soţiei va trebui totuşi să-i scrie, altfel, neprimind de atîta vreme nici o veste de la băiat, s-ar putea speria că a fost ucis. Ea trebuia liniştită într-un fel, cît despre el, n-avea cui să se vaite. Munca asta a lui nu-i îngăduia să se vaite. Nu-i rămîne decît să se obişnuiască cu gîndul că fiul lui este ciung de mîna dreaptă, invalid la şaptesprezece ani. Este însă greu să te obişnuieşti cu un asemenea gînd.

Deodată uşa se deschise larg, şi în subsol se năpusti comandantul batalionului, locotenentul-major Reabcenko. Coborî repede scara, zăngănindu-şi pe treptele de piatră pintenii de cavalerist purtaţi neregulamentar ca unul care nu era călăreţ. Mantaua lungă, frumos ajustată pe umerii lui largi şi tineri, fîlfîia la fiecare pas în jurul cizmelor văcsuite lună, iar pe obrazul lui roşcovan cu nas ascuţit, ca un plisc de cocoş, era întipărită o expresie de veselie şi în acelaşi timp de îngrijorare.

— Ai primit veşti? întrebă el voios.

— Da, am primit răspuse Malinin şi, fără să mai adauge nimic, ascunse scrisoarea în buzunar.

— Peste o oră generalul va fi la noi să ne înmîneze ordinele, spuse Reabcenko la fel de vesel. Am şi eu unul la el în taşică, încă din iulie. Credeam că m-au făcut uitat, cît am rătăcit prin spitale. Dar văd că nu, şi-au adus aminte totuşi!

Aşezîndu-se pe taburet, îşi plesni cizmele cu mănuşa, apoi îşi desfăcu larg poalele mantalei, nemaiştiind ce să facă de bucurie.

— Ne-a făgăduit că vine la noi. Înainte de plecare ne-a cam luat peste picior pe toţi cîţi ne aflam acolo la statul-major al regimentului: „De ce, zice, de două zile nu-mi puteţi prinde în tot sectorul vostru nici o «limbă»?” Asta la adresa comandantului de regiment. Apoi către mine: „La dumneata,

barem, ştiu că ieri băieţii au prins o «limbă», dar nu mi-au putut-o păstra, prostănacii!…” De unde naiba o fi aflat-o?

— De la secţia politică, răspunse liniştit Malinin. Am menţionat-o eu în raportul de ieri.

— Rău ai făcut! spuse Reabcenko.

— E veche discuţia asta şi inutilă; glasul lui Malinin scîrţîi ca o uşă neunsă.

Reabcenko dădu din mînă necăjit, dar nu răspunse.

— Nu zău, spune şi tu! exclamă el apoi, de ce-or fi atît de nelămuriţi oamenii ăştia ai noştri? Îi tot educăm, le vorbim, ai zice că au priceput, dar pe urmă, pac — şi-ţi împuşcă prizonierul!

— Dar vezi că nu-i educăm numai noi, spuse Malinin. De o parte îi educăm noi, de altă parte — nemţii. Noi îi învăţăm: nu-l atinge! Dar ei au văzut cu ochii lor cum nemţii au dat foc prizonierilor ruşi la Kuzkovo. Învăţătură peste învăţătură. După Kuzkovo ei ard de nerăbdare să frîngă mîinile şi picioarele lui Hitler sau lui Goebbels, dar nici unul din ei nu ştie dacă va mai apuca-o. Mai mult ca sigur că nu. Şi pînă una alta, în loc de Hitler le-a picat în mînă un căprar neamţ!

— Îi justifici, adică?

— Ba nu-i justific de loc, îmi explic doar mie însumi cum se face că deşi oamenii noştri nu sînt fiare, uneori se poartă ca fiarele! Mult s-au mai străduit nemţii să-i aducă aici!

— Şi-atunci ce concluzie să trag din vorbele astea?

— Că trebuie să muncim serios ca aşa ceva să nu se mai poată repeta. Cît despre mine, apreciez întîmplarea asta ca o dovadă a muncii mele nesatisfăcătoare, şi de aceea am şi raportat-o secţiei politice. Tu susţii că nu-i bine să scoţi gunoiul afară din casă. N-o fi bine să scoţi gunoiul afară, dar să-l păstrezi în casă e şi mai rău.

— Dar pe aici ce-a mai fost în lipsa mea, tătucă? întrebă Reabcenko după o vreme de tăcere, privind faţa posomorîtă a lui Malinin.

— Pe aici, nu prea bine — mai mult prost: a venit fotograful să facă poze oamenilor pentru carnetul de partid. Şi Sinţov a rămas deocamdată pe dinafară.

— Ce naiba îi mai caută nod în papură?! sări Reabcenko. Nu l-am recomandat chiar noi doi?... Ce mai vor?...

— Da, noi doi, băiatule, sîntem fireşte o forţă — spuse Malinin, zîmbind din pricina pornirii tinereşti a comandantului de batalion, şi-l învălui cu o privire blîndă, aproape duioasă, strecurată pe sub sprîncenele încruntate. — Sîntem o forţă. Apoi, după o scurtă tăcere: Doar că nu peste tot pesemne...

Generalul sosi fix peste o oră, cu sania comandantului de regiment Bagliuk, care mîna calul. În spatele celor doi şedea aghiotantul generalului.

Reabcenko şi Malinin ieşiră să-l întîmpine pe general. Cei patru oameni care urmau să fie decoraţi, în afara comandantului de batalion — Sinţov, comandantul de pluton Karaulov şi cei doi ostaşi din companiile de puşcaşi — fuseseră chemaţi la statul-major al batalionului şi aşteptau şi ei sosirea generalului.

Primul sări din sanie Bagliuk şi, trecînd hăţurile aghiotantului, îl rugă:

— Adăposteşte-o în spatele casei.

Generalul coborî şi el uşor. Era un om de statură mijlocie, dar, stînd alături de Bagliuk, părea foarte mic. Avea în cap nu obişnuita căciulă de general, ci una cu clape. Scurta îmblănită era strînsă de centura cu diagonală, iar în picioare purta pîslari. Numai cîrligul de sus al gulerului de la scurta de blană era descheiat şi lăsa să se vadă marginile petliţelor roşii, de general, de la gulerul vestonului. Mustăţile generalului Orlov păreau două periuţe scurte şi negre; faţa îi era gălbuie, de tătar, iar ochii înguşti, la fel de negri ca şi mustaţa, erau veseli şi încă tineri.

Reabcenko dădu comanda „drepţi”, generalul primi raportul, comandă „de voie”, apoi se uită bucuros la cer, la soarele care cobora spre pădure, şi ceru să i se aducă chiar acolo, afară, o măsuţă.

— Să le înmînăm chiar aici, la soare. Mai bine-i aici decît acolo în catacombele voastre, cu atît mai mult cu cît aici nu miroase a acid fenic.

Era foarte bine dispus, şi asta din mai multe motive.

În ajun seara, fuseseră convocaţi la statul-major unde li s-a adus la cunoştinţă planul unei operaţii ofensive de armată. Comandanţilor de divizii li se ceruseră ultimele informaţii culese cu privire la forţele inamicului din contact şi li se

ordonase ca fiecare să-şi planifice lupta în fîşia sa de ofensivă pe baza directivei armatei.

Judecînd după directiva armatei, se părea că lovitura principală urma să fie dată nu în sectorul armatei lor, dar din toate reieşea clar că ofensiva ce se pregătea va fi mare, şi deşi erau într-un sector secundar, era vădit că şi armata lor va participa la ea! Slavă domnului şi pentru atît!

În ultima vreme generalul simţea parcă pe propriii săi umeri cum ne înghesuie nemţii, iar noi, cu toată forţa presiunii lor, deşi dăm înapoi, o facem foarte încet, abia- abia dacă se poate vedea. Simţea asta cu propriul său trup şi cu trupul diviziei sale anemiate de luptă. Generalul ştia că din spate se apropiaseră eşaloanele doi, dar el nu mai căpătase completări de multă vreme, şi înţelegea că această zgîrcenie nu este lipsită de sens. Într-un cuvînt, presentimentul unor schimbări în bine plutea în aer de aproape o săptămînă, iar convocarea de la armată nu mai era un presentiment, ci chiar preziua marii acţiuni!

În timpul consfătuirii, ca răspuns la întrebarea: ce i-ar mai trebui? — profitînd că se cunoştea de mult cu generalul comandant, Orlov a cerut, fireşte, cît mai multe, dar a fost refuzat. Zîmbind pe sub mustaţă, comandantul i-a răspuns: „Măcar că am servit odinioară sub comanda ta, Mihail Nikolaevici, să nu te aştepţi că am să-ţi dau mai mult decît ţi se cuvine". Dar nici refuzul acesta nu l-a descurajat: să-mi dea cît mi-o da, de bine, de rău am să mă descurc eu să obţin tot ce se poate, cît mai mult adică! Esenţialul este că vom porni ofensiva! Şi asta îl bucura nespus.

Întors la divizie, generalul a zăbovit toată noaptea aplecat împreună cu şeful de stat-major asupra primei lor schiţe de plan, dimineaţa l-a lăsat pe acesta din urmă să continue singur, iar el a plecat la regimentul lui Ba- gliuk hotărît să facă trei lucruri deodată: să înmîneze decoraţiile, să dea ghes să se prindă ,,limbi" pentru a se preciza situaţia inamicului din faţa diviziei sale şi, în sfîrşit, să treacă personal pe la cele trei puncte de observare ale batalioanelor, căci tocmai aici, la regimentul lui Bagliuk, i se părea lui că este cel mai convenabil să dea lovitura principală, şi voia neapărat să verifice încă o dată totul pe teren.

Pe la două batalioane apucase să treacă înainte, amîn- două îi făgăduisem cîte o „limbă", ba se şi legaseră sol- dăţeşte prin

cuvîntul lor de onoare. Cercetarea punctelor de observare ale ambelor batalioane îi confirmase pe deplin justeţea calculelor sale preliminare. Şi pe lîngă toate, soarele lumina din plin, iar nemţii nici nu suflau...

— Ia te uită ce vesel e astăzi, rîde într-una! şopti la urechea lui Sinţov comandantul său de pluton, sublocotenentul Karaulov, care făcuse în acest regiment cei trei ani de serviciu în termen şi alţi nouă ca reangajat.

— Poate că a luat un păhărel la masă — spuse Sinţov.

Dar Karaulov clătină din cap cu toată convingerea.

— Nu obişnuieşte. E dintr-ai noştri din Altai, neam de siberieni de credinţă veche: nici bere nu bea.

— Te pomeneşti că e şi el de credinţă veche? — glumi Sinţov.

— Ba e membru de partid, răspunse Karaulov, prefă- cîndu-se că nici n-a observat gluma, dar familia lui a ţinut de credinţa veche.

În general nu-i prea plăceau glumele, cu atît mai puţin ar fi admis aşa ceva la adresa şefilor, şi cînd îi răspunse lui Sinţov îl privi cu coada ochiului: n-o să încerce şi altă glumă? Dar Sinţov nu încercă. Ştia că pe cît de bun este Karaulov la suflet pe atît este de bănuitor din fire. Îşi cîştigase gradul, deşi avea şcoala neterminată, numai pentru neobişnuita lui bărbăţie în luptă, suferea cumplit din pricina culturii sale incomplete şi bănuia, nu fără temei de altfel, că uneori subordonaţii lui îl cam iau peste picior, aşa că pentru orice eventualitate reteza de la bun început orice tentativă de glumă.

Văzînd că Sinţov nici nu zîmbeşte, Karaulov se îm- bună. Il respecta pe omul acesta, ştia că începuse războiul cu gradul de politruc, şi dacă Sinţov şi-ar fi recăpătat gradul, Karaulov ar fi socotit în firea lucrurilor să lupte sub comanda lui. Dar întrucît deocamdată Sinţov nu era decît comandant de grupă în plutonul său, Karaulov nu i-ar fi iertat, mai puţin ca oricui, nici o cît de măruntă lipsă de respect.

— Nu te uita la el că rîde, spuse Karaulov către Sinţov, privindu-l aproape cu extaz pe general. Acum rîde, dar peste un minut să-l vezi cît de aspru poate fi, mamă, mamă! Karaulov îşi însoţi vorbele cu o mişcare foarte expresivă a pumnului său uriaş, fiind bucuros să arate cît de aspru poate fi şeful lui, comandantul diviziei, cînd îl supărai cu ceva.

Între timp de la subsol fu adusă o masă; generalul îşi scoase porthartul şi-l întinse aghiotantului. Aghiotantul luă cinci cutioare roşii şi cinci brevete, se uită la brevete, se uită în cutioare, puse pe masă fiecare brevet sub o cutioară şi, apropiindu-se de general, îi şopti ceva la ureche.

Generalul se întoarse, zîmbetul îi dispăru şi faţa îi deveni pe dată severă şi frumoasă.

Reabcenko urma să fie decorat şi el, aşa că cel care dădu comanda fu Bagliuk.

Încremenit în poziţia de „drepţi", Sinţov îşi aminti de Malinin. „Cum se face că eu am să primesc un ordin şi Malinin nu? Şi nu pot să-l întreb nimic. Nici n-aş deschide bine gura şi m-ar şi repezi!..." — gîndi el plin de respect pentru Malinin.

— Locotenent-major Reabcenko! Apropiaţi-vă pentru a primi decoraţia — răsună glasul generalului.

Aruncîndu-şi în lături poalele mantalei la fiecare mişcare, Reabcenko făcu trei paşi înainte. Îşi ridică faţa albă ca varul, cu favoriţi scurţi, roşcovani, care se vedeau de sub căciula dată pe spate şi se opri smirnă în faţa generalului.

Sinţov era ultimul. Înaintea lui venea Karaulov. În timp ce generalul îl strigă pe sublocotenent, îi citi ordinul Consiliului militar, îl felicită şi începu să-i înşurubeze la bluză ordinul Drapelul Roşu, fruntea lui Karaulov se îmbroboni de emoţie.

— Mă bucur pentru dumneata, Karaulov! — spuse generalul, vîrînd mai adînc mîna sub bluza sublocotenentului ca să-i prindă decoraţia. — Şi mă mai bucur că tocmai eu pot să-ţi înmînez ordinul! Vreme de şase ani, jumătate din toată slujba dumitale de soldat, am servit împreună în aceeaşi unitate şi am aşteptat împreună din clipă în clipă să izbucnească războiul... Şi iată că acum eşti ofiţer, şi ai la piept un ordin militar. E un lucru plăcut pentru divizia noastră!

La auzul acestor vorbe, buzele lui Karaulov prinseră să tremure, şi Sinţov, strigat la rîndul său, păşi înainte, simţind în spatele său răsuflarea grea a lui Karaulov, nespus de tulburat.

Generalul citi şi următorul ordin de decorare. Sinţov stătea drept, nemişcat. Aghiotantul îi descheie cîrligele scurtei îmblănite, de parcă el n-ar fi fost în stare s-o facă, şi cu lama unui briceag îi găuri bluza la piept. Generalul luă Steaua Roşie, o puse pe palma întinsă, îi deşurubă încet piuliţa şi, băgîndu-şi

sub pieptul bluzei lui Sinţov palma îngheţată, începu să înşurubeze Steaua.

În clipa aceea Sinţov îi vedea faţa de foarte aproape şi-şi aminti cum l-a văzut prima dată: cu casca în cap şi foaia de cort muiată de ploaie pe umeri, atunci în octombrie la Dorohovo, cînd generalul venise să-şi ia completări pentru divizie şi cum la întrebarea lui: cine vrea să vină? întreg batalionul comunist păşise înainte ca un singur om.

După ce prinse decoraţia, generalul făcu un pas înapoi şi-i întinse lui Sinţov mîna sa mică şi puternică.

— Te felicit! spuse el, uitîndu-se de jos în sus la Sinţov. — Din ce zi eşti în divizie?

— Din nouăsprezece octombrie, am sosit cu completarea de la Moscova.

— Cu Batalionul comunist al raionului Frunze! pre- ciză cu mîndrie Malinin, care stătea în spatele lui Orlov.

— A fost bună completarea aceea, spuse generalul şi, ridicînd din nou ochii spre Sinţov, întrebă: Comunist?

— Da! răspunse Sinţov, şi privirea lui se întîlni cu privirea lui Malinin.

Nu, degeaba-l priveşte aşa Malinin. Nu va adăuga nimic la „da”-ul său, nu va formula nici o cerere! Acum nu este nici timpul, nici locul, nici prilejul potrivit. Că a răspuns „da!”? Cum ar fi putut răspunde altfel? Comisarul de batalion n-are decît să-l îndrepte, dacă a greşit.

Dar Malinin nu-l îndreptă, şi Sinţov, făcînd trei paşi înapoi, se întoarse în front lîngă ceilalţi decoraţi.

Generalul îi îmbrăţişă cu privirea, îşi duse mîinile la spate, îşi mută ochii la Bagliuk, apoi şi-i întoarse iarăşi la cei decoraţi şi, după ce mai întîrzie o clipă, spuse că pînă în prezent divizia şi-a îndeplinit cu cinste toate ordinele comandamentului, dar în curînd vor avea de făcut faţă unor misiuni mai grele şi mai importante, şi el este convins că tovarăşii decoraţi astăzi, la fel ca toţi ceilalţi ostaşi şi comandanţi din divizie, le vor îndeplini cu cinste şi deplin succes.

— Dar, deocamdată, pentru astăzi — în ochii înguşti ai generalului sclipiră scîntei poznaşe — ar fi o mică sarcină...

Bagliuk, care mai participase la solemnitatea de la celelalte două batalioane şi ştia ce urmează, îşi mută anevoie greutatea

corpului de pe un picior pe celălalt şi-şi plecă înainte capul mare cu fruntea bombată.

— Uite, văd că locotenent-colonelul Bagliuk, comandantul regimentului vostru se şi zburleşte, spuse generalul, observînd mişcarea acestuia şi aruncîndu-i o privire piezişă — pentru că i-o spun de faţă cu voi: sarcina asta trebuia s-o îndeplinească încă de ieri. Dar, nu-i nimic, lucrul mai poate fi îndreptat şi astăzi: pînă dimineaţă trebuie să punem mîna pe o „limbă". Dar vie şi nevătămată, nu moartă! Cine-i dispus s-o facă?

Lui Sinţov i se păru că generalul se uită drept la el, deşi de fapt generalul se uita nu la el, ci la Karaulov care stătea alături.

— Punem mîna, tovarăşe general! spuse Sinţov, făcînd un pas înainte, şi simţi umărul lui Karaulov nedezlipit de al său. Karaulov păşise înainte o dată cu el, dar fără să spună nimic.

— Bine, atunci ne-am înţeles, spuse pe neaşteptate generalul, cu un ton absolut diferit — simplu, prietenos. Cunoaşteţi destul de bine poziţiile inamicului, căile de acces spre el?

— Le cunoaştem, tovarăşe general! — răspunse de data asta Karaulov.

— Îmi puteţi arăta chiar acum pe unde aveţi de gînd să treceţi? — întrebă generalul, şi scînteile poznaşe sclipiră din nou în ochii lui.

Mai voia să îndeplinească şi ultima parte a programului pe care şi-l propusese: să vadă punctul de observare al batalionului, dar, ca să scape de pisălogeala obişnuită a cicălitorului Bagliuk: „Să nu vă duceţi", „N-aveţi dreptul", el hotărîse să plece însoţit nu de comandantul regimentului, ci de Karaulov şi de sergentul ăsta.

— Poate că veţi vedea mai bine de la punctul de observare al regimentului, tovarăşe general? făcu Bagliuk o ultimă încercare de a-l reţine pe comandantul diviziei, o ultimă şi inutilă încercare, ceea ce înţelese şi el însuşi chiar înainte de a fi terminat fraza.

— La punctul tău de observare nimeresc oricînd, pe cînd cărarea pe care au de gînd s-o urmeze băieţii ca să ne prindă o „limbă" trebuie văzută de la punctul de observare al batalionului. Aici n-am să pot veni oricînd, răspunse generalul. — Pe dumneata te rog să rămîi pe loc şi să-ţi vezi de treburi. Cu mine vor merge ei — şi arătă spre Karaulov şi Sinţov — şi comandantul batalionului.

— Daţi-mi voie cel puţin ca pînă vă întoarceţi să vi se pregătească aici cina! — spuse descumpănit Bagliuk.

— Slavă domnului că în sfîrşit te-ai gîndit şi la asta! — glumi voios generalul şi, mai avînd oarecare îndoieli asupra spiritului de orientare al locotenent-colonelului, adăugă: — Voi considera ca o mare cinste pentru mine să cinez la voi împreună cu noii noştri decoraţi. Apoi se întoarse spre sublocotenent: Ce zici, Karaulov? N-o să-ţi strice, cred, un pahar înainte de a porni în cercetare?

— Mie unul ştiu că n-o să-mi strice, tovarăşe general! — răspunse Karaulov. — Mă tem doar că dumneavoastră n-o să vă goliţi paharul.

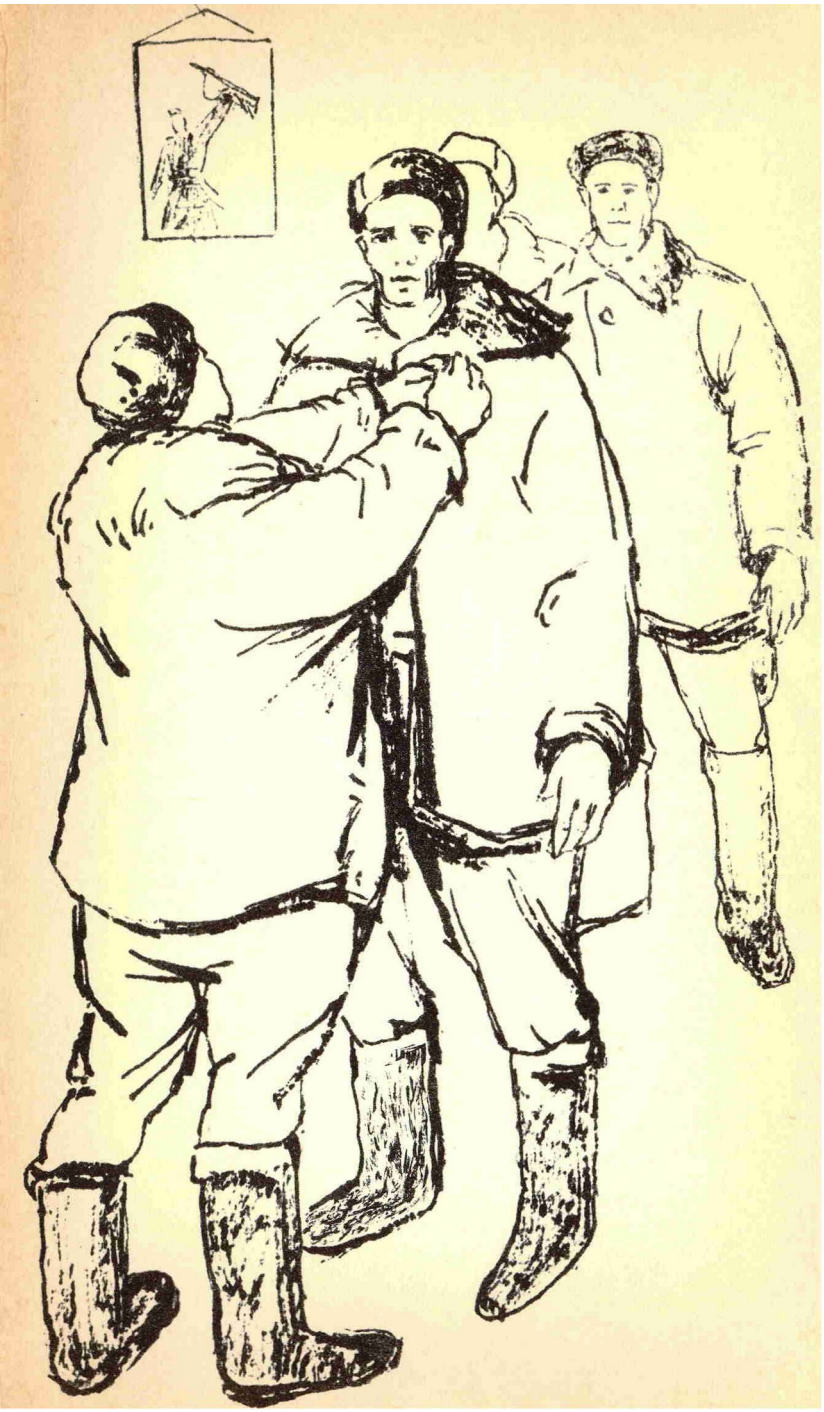

— Ai cam rămas în urmă, spuse generalul şi izbucni în rîs. Ai cam rămas în urmă, băiatule! Înainte nu beam, asta-i drept! Dar de cînd comisariatul poporului ne-a dat-o în normă zilnică, beau conform ordinului. Iar tu — se întoarse generalul spre aghiotantul său care stătea încurcat, neştiind dacă generalul îl ia şi pe el sau îl lasă pe loc — tu repede-te la cei de la aruncătoare.

— Am putea să le dăm un telefon, interveni Bagliuk.

— Să te repezi pînă la cei de la aruncătoare — continuă generalul, ignorînd intervenţia lui Bagliuk — şi să-i transmiţi lui Firsov că-l rog să mă ierte; deşi i-am promis, n-am să mai pot veni astăzi să-i decorez, am să vin mîine. Nu mai apuc să le fac pe toate!

Aghiotantul salută regulamentar, dar cu vădită nemulţumire, şi plecă grăbit să execute ordinul. Generalul se întoarse în loc şi, fără să se mai uite înapoi, porni în direcţia opusă, cotind pe după ruinele conacului. Mai fusese şi altă dată la punctul de observare al batalionului şi ştia pe unde s-o ia. Reabcenko, măturînd zăpada cu poalele mantalei, porni repede după el, urmat de Karaulov şi de Sinţov. La început merseră pe versantul răsăritean al colinei, ferit de privirea nemţilor, apoi pe o cărare bătută pe fundul unei rîpe şi, în sfîrşit, ajunseră la un şanţ de comunicaţie pe care-l urmară pînă la un mic mamelon aflat chiar în vîrful colinei. Odinioară fusese acolo un chioşc de piatră; acum chioşcul era dărîmat, dar sub fundaţia de cărămidă a chioşcului era săpat şi mascat de minune punctul de observare al lui Reabcenko, ieşind cu ţeava periscopului chiar spre povîrniş.

Acum în frunte mergea Reabcenko, după el Karaulov, apoi generalul şi în urmă de tot — Sinţov.

Karaulov îşi reţinea mereu pasul, de parcă ar fi vrut să apere cu spatele său voinic pe general de privirea nemţilor. Probabil că aşa şi era.

— Hei! strigă generalul şi-l înghionti pe Karaulov, în glumă, dar destul de tare. Nu mai rămîne în urmă, c-am să te calc pe picioare. Karaulov mări pasul, iar generalul rămas acum puţin mai în spate, descoperit, strigă către Reabcenko:

— Cum te simţi, locotenente-major, n-ai să îngheţi în mantaua asta de cavalerist? Mantaua, nu-i vorbă, ţi-e destul de bu... Dar nu apucă să termine. .

O mină explodă chiar lîngă şanţul de comunicaţie. Sinţov se aruncă cu faţa la pămînt şi-şi acoperi instinctiv ceafa cu ambele mîini. Cînd se ridică, văzu că generalul zace pe fundul şanţului, cu capul la picioarele lui, cu ochii larg deschişi îndreptaţi spre el, şi murmură ceva fără să poată scoate nici un sunet.

Aruncîndu-se în genunchi, Sinţov culese, cine ştie de ce, mai întîi de toate căciula generalului, i-o înfundă pe cap şi încercă să-l ridice uşurel de subsuori, zărind din prima clipă că sub scurta descheiată pe piept totul îi este sfîşiat: între zdrenţele postavului apărea pielea dezgolită şi însîngerată. În timp ce îl ridica mai sus, auzi deodată un clocot, la început i se păru că generalul încearcă să vorbească, apoi însă îşi dădu seama că era clocotul sîngelui care-i ţîşnea din gură.

În clipa aceea întîlni privirea lui Karaulov, care-şi făcea loc în şanţul îngust ca să poată ridica în braţe corpul generalului.

— Dă-i drumul! spuse Karaulov. A murit!... Şi, tră- gîndu-şi căciula din cap, izbucni în lacrimi...

În spatele lor, în parc, lîngă statul-major al batalionului explodară alte cîteva mine, ca un mănunchi, într-un singur loc, apoi totul amuţi din nou.

La căderea serii, nemţii obişnuiau să amintească de existenţa lor şi, ca de obicei, lansaseră cîteva mine asupra ruinelor conacului. Mina care îl omorîse pe general nu era decît un proiectil căzut scurt.

— Să-l ridicăm pe manta, spuse Reabcenko şi începu să-şi dezbrace mantaua. Se mişca însă ciudat, nefiresc de gheboşat. Ajută-mă s-o scot, spuse el către Karaulov şi gemu. — Am o schijă în palmă. Abia atunci observă Sinţov că mîna îi este plină de sînge.

— De ce să mai mînjim mantaua! spuse Karaulov printre sughiţurile de plîns. Am să-l duc singur.

Scurta lui îmblănită era plină de sînge de sus pînă jos: tot sîngele din gîtul generalului se revărsase asu- pra lui. Pînă şi pe faţa lui Karaulov erau stropi de sînge, pe care el şi-i întinsese, o dată cu lacrimile, pe toată faţa.

Ridică mortul în braţe, aşa cum avusese de gînd să facă pe cînd îl mai credea doar rănit, se săltă întîi în genunchi, apoi în picioare şi, cu povara pe braţe, porni înapoi prin şanţul de comunicaţie spre statul-major al batalionului.

Sinţov mergea în faţa lui, întorcînd din cînd în cînd capul ca să-l vadă.

— Poate să-l purtăm împreună? — întrebă el, după ce parcurseseră vreo cincizeci de paşi.

Dar Karaulov clătină din cap.

Chipul i se făcuse stacojiu de încordare, iar din ochi îi curgeau şiroaie de lacrimi.

Şi tot aşa, pînă la statul-major, nu-şi împărţi cu ni-meni povara şi nu îngădui nimănui să-l poarte pe comandantul său de divizie.

Sinţov ajunse la ţintă cu numai două minute înaintea lui, iar cînd se apropie şi Karaulov, în întîmpinarea lui se năpustiră Bagliuk şi Malinin zguduiţi de cele întîm- plate.

Karaulov ajunse pînă la perete, se sprijini de el şi întrebă abia şoptit:

— Unde să-l pun?

Nu voia să-şi culce povara pe pămîntul gol. Puse întrebarea şi, nemaifiind în stare să stea pe picioarele istovite, se clătină, lunecă cu spinarea în josul zidului şi se aşeză încetişor în zăpadă, continuînd să ţină în braţe trupul generalului ca pe un copil mic.

Peste cîteva minute veni sania, şi Karaulov, ajutat de Bagliuk, culcă trupul generalului pe o prelată întinsă peste fînul din sanie. Reabcenko, care stătea lîngă ei, se apleca mereu, lua de jos zăpadă şi o punea pe mîna rănită. Zăpada se umplea îndată de sînge şi cădea jos în coji trandafirii.

Malinin îi suflecă mîneca năclăită de sînge şi, întrucît după cele întîmplate Reabcenko nu voia să plece nicăieri, trimise pe cineva să aducă medicul sau o infirmieră ca să-l panseze la faţa locului.

Apoi, înainte de a porni cu generalul, Bagliuk coborî în adăpostul de la subsol să telefoneze la regiment şi la divizie. Oricît de mult s-ar fi obişnuit toţi cu pierderile suferite, nenorocirea care se abătuse acum asupra lor era din cale-afară de mare şi în plus te năucea, fiind mult prea neaşteptată. Oamenii trebuiau pregătiţi s-o în- tîmpine.

Generalul zăcea în sanie. Calul tropăia în loc, smucind mereu sania uşoară.

Iar Malinin, Reabcenko, Karaulov şi Sinţov stăteau în jurul săniei, se uitau la generalul lor mort şi se gîndeau fiecare la ale lui.

Malinin se gîndea că generalul trebuie să fi fost aproape de o seamă cu el şi probabil că şi copiii lui sînt mari, că sînt poate şi ei pe front, sau se pregătesc să plece pe front...

Reabcenko, deşi deopotrivă de zguduit ca toţi ceilalţi, era tulburat şi de gîndul propriei sale răni. Se gîndea că dacă osul nu i-a fost zdrobit de schijă va putea ră- ttiîne la postul său; îşi punea mereu zăpadă proaspătă pe rană, ca să-şi potolească durerea, şi îşi mişca într-una degetele mîinii rănite, vrînd să se asigure că osul nu a fost zdrobit.

Karaulov îşi amintea cum chiar cu o clipă înaintea exploziei generalul îl înghiontise de la spate şi el fă- cuse vreo trei paşi înainte, în loc să rămînă aproape de el, să nu-l asculte, să-l acopere în continuare cu trupul lui; atunci nu s-ar fi întîmplat nimic. Prin „nu s-ar fi întîmplat nimic" el înţelegea că în acest caz nu generalul, ci el, Karaulov, ar fi fost lovit de schijă, şi în gîndul acesta simplu, ca şi în necazul ce-l nutrea împotriva sa însuşi, se manifesta tot devotamentul sufletului său de soldat.

Iar Sinţov se gîndea că pe cînd mergeau toţi patru prin şanţul de comunicaţie, în sufletul lui se iscase teama şi începuse să regrete că se oferise să încerce a prinde o „limbă". Acum însă, după această moarte neaşteptată, toate ale războiului îl îngrozeau şi nu-l mai îngrozeau, în aceeaşi măsură, şi nu mai regreta că se oferise singur.

Numai generalul nu se mai gîndea la nimic.

Şi ce vesel fusese în ziua aceea! De mult nu-şi mai amintea să fi fost atît de vesel. I se umfla pieptul de fericire la gîndul ofensivei ce avea să vină. De obicei nu era atît de zîmbitor, în ziua aceea însă zîmbise fără încetare, cînd trebuia şi cînd nu trebuia. „Ofensiva! Ofensiva!..."

Dar nu, pe semne că nu-i fusese sortit să participe la această ofensivă. Şi cum o mai aşteptase, cum aşteptase această ofensivă şi cum îl mai chinuiseră retragerile! Cum şi cît îl chinuiseră! Cu cîtă suferinţă şi cu ce umiliri pentru inima lui de militar! Cîte zile şi nopţi a nutrit el această speranţă — ofensiva! Şi ce ghinion să moară chiar în pragul ei! Dacă morţii ar mai putea gîndi, probabil că el tocmai la asta s-ar gîndi, iar

dacă morţii ar mai putea plînge, probabil că tocmai acest ghinion i-ar fi adus lacrimile în ochi!

Generalul zăcea nemişcat în sanie şi se uita la cei patru oameni vii cu care abia în urmă cu o jumătate de oră mai vorbea şi mai glumea, iar acum se uita la ei cu ochii lui deschişi, dar fără viaţă, ochi care începeau să sticlească.

Bagliuk se înapoie. Corpul generalului fu acoperit pentru ca nici un om întîlnit pe drum să nu ştie înainte de vreme că a fost ucis comandantul diviziei. Şi sania lui Bagliuk cu trupul generalului porni la drum.

— Da, e rău, e foarte rău pentru divizia noastră — spuse Malinin, privind în urma saniei care dispăruse după cotitură.

Gîfîind din pricina grabei cu care alergase prin zăpadă, însoţit de sanitar şi de infirmieră — din fericire în ziua aceea batalionul nu avea nici un rănit — me-dicul militar îl conduse pe Reabcenko la subsol să-l panseze.

— Am carnea bună, se vindecă repede! spusese Reabcenko la plecare, de fapt mai mult pentru propria sa linişte decît pentru Malinin.

Locotenentul-major era un om curajos, dar încă de la prima lui rană îşi cunoştea o slăbiciune neplăcută: suporta foarte greu durerea fizică, şi acum era înfricoşat de pansamentul ce urma să i se facă.

— Ce crezi despre prinderea unei „limbi", Karaulov? — întrebă Malinin după plecarea lui Reabcenko.

— Ce să cred? O s-o prindem, tovarăşe politruc-ma- jor! — răspunse Karaulov oarecum mirat, ridicînd spre Malinin ochii săi umflaţi de plîns. Întrebarea i se părea ciudată. Acum, după moartea generalului, ultimul lui ordin era pentru Karaulov mai sfînt ca orice.

— Uite ce cred, vorbi din nou Malinin. Pentru început, să-şi aleagă Sinţov un tovarăş şi să se ducă doar ei doi după „limbă".

— Dar eu? întrebă Karaulov cu un glas răguşit de tulburare. — Eu mi-am dat cuvîntul în faţa generalului! Nu mi-l luaţi înapoi!

— Tocmai asta e, că ţi-ai dat cuvîntul, răspunse Malinin. Şi dacă ţi l-ai dat, înseamnă că trebuie să execuţi operaţia orice s-ar întîmpla: să asiguri trecerea lor peste poziţii, spuse el arătînd din cap pe Sinţov, şi doar dacă lor nu le va merge, am să-ţi îngădui să te duci singur...

„Ia te uită «nu le va merge»! Ce expresie şi-a ales: «nu le va merge»!” repetă încă o dată în gînd Sinţov, şi un fior rece îi străbătu spinarea.

— Asta e, tovarăşe Karaulov, spuse Malinin, obser- vînd că sublocotenentul are de gînd să ridice obiecţii. Du-te şi ia-ţi măsurile necesare!

Malinin n-avea deprinderi profesionale-milităreşti şi, dînd vreun ordin, nu folosea formulele consacrate, dar avea destulă tărie ca să nu fie nevoit să-l repete de două ori.

Karaulov şi Sinţov plecară, iar Malinin mai rămase afară, întîrzîind să coboare la subsol.

„Cine-l mai ştie! îşi spunea el. Pansamentul nu-i o treabă prea plăcută, şi Reabcenko, tînăr şi cam orgolios cum este, ar putea să scape un suspin în faţa mea, şi pe urmă o să-i fie ruşine.”

Cînd socotea că fără asta nu se poate, Malinin nu se ferea să strice relaţiile şi să amărască pe cine trebuie, dar cînd nu era nevoie, nu-i plăcea de loc să atingă oamenii unde-i doare mai rău. Aşa şi cu sublocotenentul Karaulov. Îi retrăsese misiunea dată sub un pretext plauzibil, străduindu-se să nu-l jignească. De fapt însă nu voia ca acesta să se ducă astăzi în liniile nemţilor pentru că tocmai astăzi era în stare să acţioneze nestăpînit şi să se prăpădească de-a surda. Cel puţin aşa i se părea lui Malinin, după ce văzuse cu ochii lui toată suferinţa nemăsurată prin care trecuse Karaulov. E drept că sub- locotenentul era un om din aceia despre care se spune că nici dracul nu-i ia sau că li-i pielea tăbăcită! Dar cînd era vorba de oameni, Malinin nu avea încredere în rezistenţa pielii tăbăcite. Şi despre el însuşi se spunea adesea acelaşi lucru, cu aceleaşi expresii, cînd de fapt el ştia doar să se stăpînească. Atîta tot.

Pe cărarea de după ruinele casei apăru aghiotantul generalului, întorcîndu-se grăbit de la aruncătoarele de mine. Aproape că alerga, căci, văzînd de departe că afară nu mai este nimeni altcineva în afară de Malinin, se temea că a întîrziat.

— Unde este comandantul diviziei, a plecat? — întrebă el.

Malinin se uită drept în ochii lui şi, oftînd, îi spuse pe departe:

— Coboară de-a dreptul pe povîrniş. Sania a luat-o pe drum, ai s-o ajungi pînă va ocoli colina...

Aghiotantul porni în pas alergător pe cărarea abruptă, susţinîndu-şi porthartul care-i sălta pe şold, iar Malinin îşi spuse din nou ceea ce-şi mai spusese în sinea lui cînd petrecuse

sania cu Bagliuk şi cu trupul neînsufleţit al generalului: „Da, e rău, e foarte rău pentru divizia noastră!”...

Înainte de a intra în bordeiul pistolarilor, Karaulov îşi scoase scurta îmblănită şi o frecă îndelung cu zăpadă, dar sîngele nu se curăţa de loc.

— Ştergeţi-vă cel puţin pe faţă, îi spuse Sinţov, care-l aştepta lîngă uşă.

Karaulov îşi umplu palmele cu zăpadă şi şi le trecu de cîteva ori peste faţă.

— Ei, cum e?

— Lăsaţi-mă pe mine! spuse Sinţov şi rîcîi cu unghia degetului mijlociu ultimele petişoare de sînge închegat de pe faţa sublocotenentului. Abia apoi Karaulov îşi aruncă pe umeri scurta şi, împreună cu Sinţov, intră în adăpost.

Ştirea despre moartea generalului ajunsese mai de-mult pînă aici, iar cînd Karaulov explică misiunea şi spuse că făgăduiala de a prinde o „limbă” nemţească fusese dată chiar comandantului de divizie, oamenii sim-ţiră cu toţii tăria deosebită a acestei făgăduieli făcută unui mort.

Terminînd ce avea de explicat, Karaulov spuse că cercetarea va fi petrecută şi apoi întîmpinată chiar de către el personal, şi întrebă cine se oferă voluntar să-l însoţească pe sergentul-major Sinţov în această misiune.

— Mă duc eu! sări grăbit Leonidov, parcă temîndu-se să nu i-o ia altcineva înainte.

Sinţov sperase că va merge cu el Komarov: calmul acestuia şi felul lui de a fi, cumpănit şi stăpîn pe sine, îi plăceau lui Sinţov şi-i dădeau o mare încredere în acest om.

Dar se oferise Leonidov, se oferise primul şi-i privise atît de încruntat pe ceilalţi, încît ai fi spus că cineva a dat să-i smulgă bucătura de la gură, şi sub privirea aceasta cruntă nimeni nu mai îndrăzni să-l contrazică.

Gîndul că avea să meargă cu Leonidov şi nu cu Komarov îl cam indispunea pe Sinţov, dar nu mai avea rost să discute. Leonidov auzise lucruri destul de jignitoare în ziua aceea din partea lui Sinţov şi totuşi se oferise; ba poate chiar se hotărîse să meargă tocmai pentru a dovedi că fusese jignit degeaba şi pe nedrept.

,,E cam nervos omul ăsta, altfel, nimic de zis, merge...” se străduí Sinţov să-şi înlăture îngrijorarea. Şi, regre- tînd pentru ultima dată că nu Komarov va merge cu el, spuse tare:

— Dacă-i pe aşa, hai să ne pregătim!

Porniră îmbrăcaţi uşor, fără scurte, doar în pufoaicele vătuite, bine încinse, luîndu-şi automate, pumnale, cîte două grenade pentru orice eventualitate, un pachet de vată pentru căluş şi o bucată de cablu telefonic cu care să-l lege pe neamţ.

În ultima clipă, după ce Karaulov le-a făcut toate re- comandările şi nu le mai rămînea decît să iasă din şanţul de tragere şi să coboare panta, la adăpostul şirului de tufe mărunte acoperite de zăpadă, pînă la pîrîul de unde începea ţara nimănui, Leonidov şopti pe nepusă masă la urechea lui Sinţov cîteva cuvinte la care acesta nu se aştepta de fel:

— Dacă n-ar fi fost păcatul meu de ieri, am fi stat astăzi liniştiţi să stropim ordinul tău...

Şi Sinţov pricepu că nu de necaz se oferise Leonidov să vină cu el în misiune, ci pur şi simplu pentru că nu voia ca din pricina neamţului omorît de el să-şi rişte alţii viaţa în locul lui.

— Las’ că-l mai stropim noi, răspunse Sinţov şi, simţind pe obraz atingerea înţepătoare a zăpezii, se rostogoli peste parapetul şanţului.

Trei ore mai tîrziu, cînd se petrecu nenorocirea, cînd, tîrînd după ei pe neamţul legat fedeleş, ajunseră la văgăuna de unde le mai rămînea mai puţin de o mie de metri pînă la poziţiile noastre şi dădură peste mina aceea care, explodînd, zdrobi talpa lui Leonidov, Sinţov îi strînse cu cureaua de la pantaloni piciorul pe sub genunchi şi îşi spuse cu toată amărăciunea nenumăratelor suferinţe de peste zi: „Da, bine am mai stropit-o!”

Alături de ei, pe zăpadă, zăcea neamţul legat de mîini şi de picioare. La început îl duseseră doar cu mîinile legate, dar după vreo cinci sute de metri îl tîrîseră pe rînd ca pe un sac. Neamţul zăcea pe o rînă şi fornăia pe nas: gura îi era înfundată cu un căluş.

Probabil că mina explodată era a noastră. Dacă ar fi fost neimţească, nemţii ar fi ştiut de ea şi îndată după explozie ar fi deschis focul. Dar în poziţiile nemţeşti domnea aceeaşi linişte desăvîrşită, pesemne că dispariţia soldatului adormit în şanţul

de tragere nu fusese încă descoperită, iar explozia a fost pusă probabil pe seama unei mine lansate de ruşi.

— Acum ce ne facem? — întrebă şoptit Leonidov, în- frîngîndu-şi durerea.

Cine ştie, poate că în clipa exploziei, cînd mina îi sfîrtecase talpa piciorului, Leonidov a ţipat, pe urmă însă n-a mai scos un suspin, nici cînd Sinţov i-a retezat cu cuţitul muşchii zdrenţuiţi de care-i atîrna talpa zdrelită, nici cînd i-a bandajat cu pachetul individual ciotul însîngerat, nici cînd i-a strîns din toate puterile, cu cureaua, piciorul pe sub genunchi. Nimic de zis: Leonidov era tare!

— Mai stăm o clipă şi pornim tîrîş mai departe, spuse Sinţov. Cînd n-ai să mai poţi, am să te trag eu.

— Dar friţul? întrebă Leonidov.

Sinţov se înfiora la gîndul că n-are voie să tragă nici un foc de armă şi că înainte de a porni să-l care pe Leonidov înapoi spre liniile lor, va trebui să-l înjunghie pe neamţ cu cuţitul. Să-l lase acolo pentru a se întoarce să-l ia mai tîrziu, era prea riscant: neamţul ar fi putut să se dezlege, sau să-şi scuipe căluşul, şi chiar ei înşişi ar putea fi ucişi pe drum, iar gîndul că ei ar pieri în timp ce fascistul ar scăpa cu viaţă, nu-i putea intra în cap.

— N-am încotro! şopti Sinţov şi, după glasul lui, Leonidov înţelese ce are de gînd să facă.

— Lasă, pune mîna şi tîrăşte-l! spuse el. Ordinul trebuie executat. Ai să-l poţi tîrî singur?

— Am să pot, dar...

Sinţov nu-şi putu termina vorba pentru că Leonidov îl întrerupse din nou cu şoapta lui febrilă. Din pricina hemoragiei îşi pierdea forţele văzînd cu ochii.

— Porneşte cu el, că mă tîrăsc eu singur în urma voastră...

— Bine, spuse Sinţov, hotărîndu-se deodată să-i urmeze sfatul. — Dar să nu te mişti nicăieri de aici! Ră- mîi pe loc. Am să-l car pe el, pe urmă vin după tine. Vin cu băieţii. Doar să nu te mişti de aici!

Se temea că, sleit de puteri cum era, Leonidov se va rătăci prin vreo văgăună şi nu va mai putea fi găsit.

— Dar ai să vii? Cu tot sacrificiul la care se hotărîse, Leonidov mai ţinea foarte mult la viaţă, altfel n-ar fi pus niciodată o asemenea întrebare.

— Am să vin! Ţi-o promit!

Ca să se poată mişca mai uşor, Sinţov îşi lepădă şi pufoaica, o lăsă lîngă Leonidov, alături de automat, şi doar cu cuţitul la brîu şi cu o grenadă în buzunar porni înainte, tîrînd neamţul după sine.

Aşa cum se văzu mai tîrziu, neamţul era şi şubred şi nu prea greu, ba chiar şi foarte mic de stat, dar pas de te mişcă pe zăpadă, tîrînd asemenea sac după tine, fără să-ţi poţi sălta nici capul de jos!

Cînd ajunse, neputîndu-şi crede nici el ochilor, la vreo cincizeci de metri de şanţurile noastre de tragere şi în- tîlni pe Karaulov şi pe comandantul companiei, care-l aşteptaseră tupilaţi în zăpadă după o moviliţă, Sinţov era

la capătul puterilor şi, cu toate că se tîrlise aproape dezbrăcat prin zăpadă, era scăldat din cap pînă-n picioare într-o sudoare fierbinte.

— Dar unde-i Leonidov? întrebă Karaulov.

— Acolo, rănit... Mă duc îndată după el... şopti Sinţov, gîfîind şi poticnindu-se la fiecare cuvînt.

Karaulov nu-l mai întrebă nimic, pînă cînd cîteşitrei îl aduseră pe neamţ în tranşee.

— Acum spune, ce-i cu Leonidov? întrebă din nou Karaulov, cînd se aflară la adăpost.

— Staţi că spun... scoate-ţi-i... neamţului... căluşul... să nu, se... — Sinţov nu izbuti să termine: i se tăia răsuflarea.

După ce-i scoaseră căluşul din gură, neamţul se porni să tuşească spasmodic, ca un ofticos. Apoi vomită; ori de teamă, ori poate pentru că stătuse atîta vreme cu gura înfundată.

— Explozia i-a retezat talpa piciorului, spuse Sinţov. — Mă duc după.el.

— Uită-te la tine, unde să te mai duci? răspunse Karaulov. Las' că mă duc eu. Doar să-mi explici unde este.

— Nu, protestă Sinţov. Merg cu tine, doar să-mi trag sufletul.

De obicei nu i se adresa lui Karaulov decît cu „dum-neavoastră", acum însă îl tutui.

Comandantul companiei îi întinse bidonul cu votcă.

— Nu trebuie, refuză Sinţov. Mă tem să nu slăbesc de tot. Mi-e prea cald şi aşa. Apă dacă s-ar găsi...

Dar apă nu se găsea pe aproape, şi Sinţov luă o mînă de zăpadă curată pe care şi-o băgă în gură.

— Tu rămîi aici, îi spuse din nou Karaulov, de data asta însă pe ton de comandă. Îl găsesc eu. O să vină Komarov cu mine.

Komarov era şi el acolo. Aşadar pe el l-a ales Karaulov ca însoţitor pentru eventualitatea că „treaba nu va merge" — îşi spuse Sinţov, amintindu-şi de vorbele lui Malinin.

— Nu ştiu ce faceţi voi, dar eu mă duc în orice caz — spuse Sinţov, scuipînd zăpada din gură, şi simţi că acum nici o forţă din lume nu-l va putea împiedica să renunţe la hotărîrea luată, nici măcar un ordin, pentru că fără el Karaulov n-o să-l poată găsi pe Leonidov, iar el îi făgăduise că va veni să-l ia.

— Să mergem, tovarăşe sublocotenent, fără mine n-o să-l puteţi găsi...

Îşi amintise deodată toată groaza care-l cuprinsese atunci în pădure, cînd se trezise singur, rănit, şi pornise tîrîş nici el nu ştia încotro, şi apoi se ridicase în picioare şi văzuse venind drept spre el un neamţ cu automatul în mînă...

,,Nu, cu Leonidov nu se va întîmplă asta!"

— Să mergem — repetă el şi, fără să mai aştepte ho- tărîrea lui Karaulov, sări primul afară din şanţul de tragere.

CAPITOLUL AL ŞAPTESPREZECELEA

Serpilin căpătă repartiţia pe front abia după ce se prezentă la a doua comisie medicală, şi atunci cu întîrziere. Comisia se întrunise la 25 noiembrie, iar numirea o căpătă abia peste o săptămînă.

— Noi i-am raportat tovarăşului Stalin despre tine, îi spuse Ivan Alexeevici, după ce-l aşeză în faţa sa şi-l preveni că discuţia lor de rămas bun va fi scurtă. I-am raportat şi despre scrisoarea ta, în care ceri să fii trimis neapărat pe front şi celelalte... (Serpilin trimisese scrisoarea aceasta după cea de a doua comisie medicală). N-am să-ţi ascund că noi am fost împotrivă, că am vrut să te păstrăm la noi... dar — aici Ivan Alexeevici strînse din umeri — dar el a hotărît altfel, şi prin urmare, de data asta tu ai dreptate, nu noi. A spus: „De vreme ce vrea să se ducă pe front, daţi-i o divizie". În-tre noi fie vorba, era cît pe ce să te înfundăm pe frontul Careliei. Ştii şi tu că nu-i place să repete un lucru de două ori; chiar a doua zi ne-ar fi întrebat: „Ei, a plecat?" Ce i-am fi răspuns? Dar vezi că alaltăieri aici, lîngă Moscova, s-a petrecut o adevărată tragedie. A fost ucis, fără rost, stupid, de o mină rătăcită, un excelent comandant de divizie. Generalul-maior Orlov. Nu l-ai cunoscut?

— Am auzit de el — spuse Serpilin. — Înainte de război a fost la regiunea militară Siberia.

— Da, în divizia din Altai, confirmă Ivan Alexeevici. La început ne-am gîndit să-i ia locul şeful lui de stat- major, apoi însă ne-a telefonat comandantul de front şi ne-a rugat să-i trimitem pe cineva mai tare. Ne-am gîndit la tine.

— Mulţumesc, spuse Serpilin.

— Stai, nu zi „hop"! Divizia, ce-i drept, e bună, divizie de cadre, dar a fost foarte hărţuită, aproape fără cruţare aş putea

spune. Orlov era un comandant tare, trebuie s-o recunoaştem, şi oamenii s-au obişnuit cu el, şase ani nu-i glumă. Aşa că vii acolo nu după un oarecare; o să ai şi bune şi rele... Într-un cuvînt — ce să zic? Dacă n-ai vrut să lucrezi aici cu noi... Drum bun! încheie Ivan Alexeevici.

Se simţea că este jignit. Vechii tovarăşi ai lui Serpilin au vrut să facă cum e mai bine, el însă s-a încăpăţînat şi a scris, peste capul lor, direct lui Stalin. Dar Serpilin nu se simţea vinovat faţă de ei. El voia să lupte pe front, şi în problema asta nu putea ţine cont nici măcar de amorul propriu al oamenilor cărora le era îndatorat în multe privinţe.

— N-ai decît să iei în primire o armată, glumi Serpilin, evitînd o discuţie în contradictoriu. Şi am să-ţi fiu iarăşi subordonat!

— Ia în primire, ia în primire!... îl îngînă bombănind Ivan Alexeevici. — Crezi că-i dulce să stai aici? Mai dulce-i între baros şi nicovală! Aş lua eu în primire o armată, dar vezi că nu tuturora le merge aşa uşor cu scrisorile cum ţi-a mers ţie: asta vreau, aia nu vreau... Mai poţi încasa una după ceafă!...

Serpilin li răspunse în gînd că nici lui nu i-a mers chiar totdeauna uşor cu scrisorile: cîte scrisori fără răspuns n-a mai expediat el la aceeaşi adresă?! În sfîrşit, dă-le încolo pe acelea, pentru rezoluţia din urmă însă el va rămîne recunoscător tot restul vieţii!

— Pe viitorul tău şef îl cunoşti? întrebă Ivan Alexe- evici, sculîndu-se, şi-i spuse numele comandantului armatei, din care. făcea parte divizia lui.

Serpilin spuse că-şi aminteşte de omul acela, au fost colegi pe vremuri, la Academia militară, doar că era cu doi iani mai mic.

— Era cu doi ani mai mic, iar acum e cu o steluţă mai mare! zise Ivan Alexeevici. Dar aş spune că a avansat perfect normal. Chiar de la începutul războiului a avut o soartă din cele mai amare: a luat în primire un corp mecanizat, cum s-ar spune în plin proces de constituire: tancuri vechi în ajun de scoatere din uz şi tancuri noi în ajun de primire. Dar nu arăta rău cu corpul ăsta mecanizat, în special dacă-l comparai cu alţii. A ieşit din încercuire luptînd din greu. Şi aici, în faţa Moscovei, a arătat ce poate... De altfel ai să vezi şi singur; de jos, vorba ceea, le vezi mai bine.

— Dar de sus, ce, se vede rău?

— Cum să-ţi spun? Se întîmplă şi aşa, şi altminteri. Uneori se întîmplă ca omul să aibă grad mare şi vechime mare în grad, dar tot cu un deget cîntă la pianul lui militar; îl gîdilă după memorie, ca pe o balalaică, şi noi, cei cu arta operativă, noi, veriga asta de mijloc, ne-am lămurit pe viu ce fel de muzică e, dar sus — şi Ivan Alexeevici aruncă o privire spre plafon — sus încă nu se aude! Da, bine că mi-am adus aminte — spuse Ivan Alexeevici, strîngînd mîna lui Serpilin. — Ieri a fost pe aici văduva lui Baranov. Mi-am adus aminte de discuţia noastră şi i-am spus să te caute pe tine, să-i povesteşti tu singur, eu n-am putut să iau asupra mea treaba asta.

Serpilin se posomorî.

— Cînd pleci să-ţi iei în primire divizia? Astăzi sau mîine?

— Am să plec chiar acum la statul-major al Frontu-lui, dacă-mi dai o maşină, răspunse Serpilin. De acolo mă reped pentru o oră acasă, îmi strîng lucrurile şi pînă seara vreau să fiu la post. Cel puţin aşa sper.

N-avea chef să stea de vorbă cu văduva lui Baranov şi era bucuros că pleacă în aceeaşi zi şi că va fi scutit de această cupă a amărăciunii.

Dar se întîmplă altfel. Scăpă de la Perhuşkovo, unde era statul-major al Frontului, mai repede decît se aşteptase, şi cînd se întoarse acasă ca să mănînce şi şă-şi ia lucrurile, soţia lui, căreia îi telefonase încă de la Marele Stat-Major pentru a-i anunţa numirea, îi comunică pe un ton nemulţumit, ridicînd capul de la valiza deschisă:

— Te-a căutat foarte insistent la telefon o oarecare Bar-anova. A telefonat de două ori. I-am spus că pleci chiar astăzi pe front, ea însă a ţinut morţiş să te vadă. Care Baranova e asta?

— Ei, care! Nevasta lui Baranov.

Serpilinii se uitară unul la altul. Valentina Egorovna ştia că soţul ei are toate motivele să-l considere pe Baranov ca pe unul din vinovaţii pentru cele pătimite în nouă sute treizeci şi şapte, ştia că soarta i-l scosese în cale pe Baranov în timpul încercuirii, iar acum — doar asta-i mai lipsea — trebuia să stea de vorbă cu Bara- nova înainte de a pleca pe front.

După expresia feţei lui Serpilin, Valentina Egorovna înţelese că vizita este inevitabilă. Dacă Baranova avea să mai telefoneze, el o va primi cu siguranţă; nu-i rămînea să spere

decît un singur lucru: că Baranova nu va mai telefona. De altfel asta au şi sperat amîndoi în tot timpul prînzului.

La masă, Serpilin a fost animat şi a vorbit mereu, iar Valentina Egorovna a mîncat tăcută. Ea ştia de mult că Serpilin vrea să plece pe front, ştia că i-a scris lui Stalin şi era convinsă că dorinţa lui se va îndeplini. De multă vreme ajunseseră să se înţeleagă pe deplin. Bineînţeles că înţelegerea reciprocă încă nu este totul în dragoste, ea constituie însă un element atît de însemnat şi cu timpul trebuie să crească atît de mult, încît iubirea lipsită de această înţelegere reciprocă nici nu ar trebui să se mai cheme iubire, ci cumva altfel. Profunda şi deplina înţelegere a tot ce îl chinuie sau îl bucură pe Serpilin devenise de mult elementul esenţial al dragostei pe care Valentina Egorovna o nutrea pentru bărbatul ei, şi ea se bucura că-l vede plecînd să-şi ia în primire divizia, deşi în inima ei totul se revolta împotriva acestei plecări: iarăşi despărţire, iarăşi front, iarăşi încordare şi nopţi fără somn de grija sănătăţii lui încă nerestabilite nici pe jumătate.

Dar nu-şi îngăduia să pomenească despre toate acestea, pentru că nu voia să-l amărască înainte de plecare, dar nici despre altceva nu se simţea în stare să discute. În tot timpul mesei şezu fără să vorbească, şi această tăcere grea nu era de fel urmarea vreunei neînţelegeri, cum poate ar fi considerat-o intrînd la ei un om străin, ci doar o consecinţă a dragostei şi a stăpînirii de sine.

Şi mai domnea în sufletul ei încă un simţământ: neliniştea. Şezînd în faţa soţului ei la această masă de rămas bun, Valentina Egorovna nu putea să uite că el pleacă să înlocuiască un om căzut în luptă. Noua lui funcţie îl punea iarăşi la cheremul morţii, dar în familia lor nu se obişnuia să pomeneşti de una ca asta.

— Ascultă, Valia, începu Serpilin, dîndu-şi deoparte paharul plin, cînd ajunseră la ceai. — Ştii ce-am vrut să-ţi spun?...

Vroia să-i spună că după plecarea lui, ea ar trebui să se întoarcă imediat la munca ei de soră medicală, pe care o întrerupse temporar la ieşirea lui din spital. Serpilin ştia că oricum ea se va întoarce acolo, chiar a doua zi, dar vroia să-i dea de înţeles că nu numai ea consideră munca aceasta importantă, ci şi el.

Nu izbuti însă să i-o spună decît mai tîrziu, abia în ultima clipă, cînd aveau să-şi ia rămas bun, pentru că sună telefonul şi o voce amărîtă şi insistentă de femeie îi spuse că la aparat e Baranova, că ea ştie totul, ştie că Feodor Feodorovici pleacă pe front, dar că sună pentru a treia oară, de data asta de la telefonul public din colţ, şi el nu are dreptul să-i refuze o convorbire de numai zece minute.

Serpilin nu suferea să i se amintească ce are şi ce n-are dreptul să facă, dar de vreme ce Baranova avea nevoie de el, nu-şi îngăduia s-o refuze:

— Poftiţi, vă aştept.

Şi, punînd telefonul înapoi în furcă, o întrebă pe soţia lui dacă nu-şi aminteşte de prenumele Baranovei.

— Nu-mi amintesc nici cum arată, răspunse Valentina Egorovna, fără să-şi ascundă ostilitatea.

Moartea lui Baranov n-o împăcase cu el. Toată fiinţa ei se revolta la gîndul că această ultimă jumătate de oră, cît mai avea de stat cu soţul ei, îi este răpită de

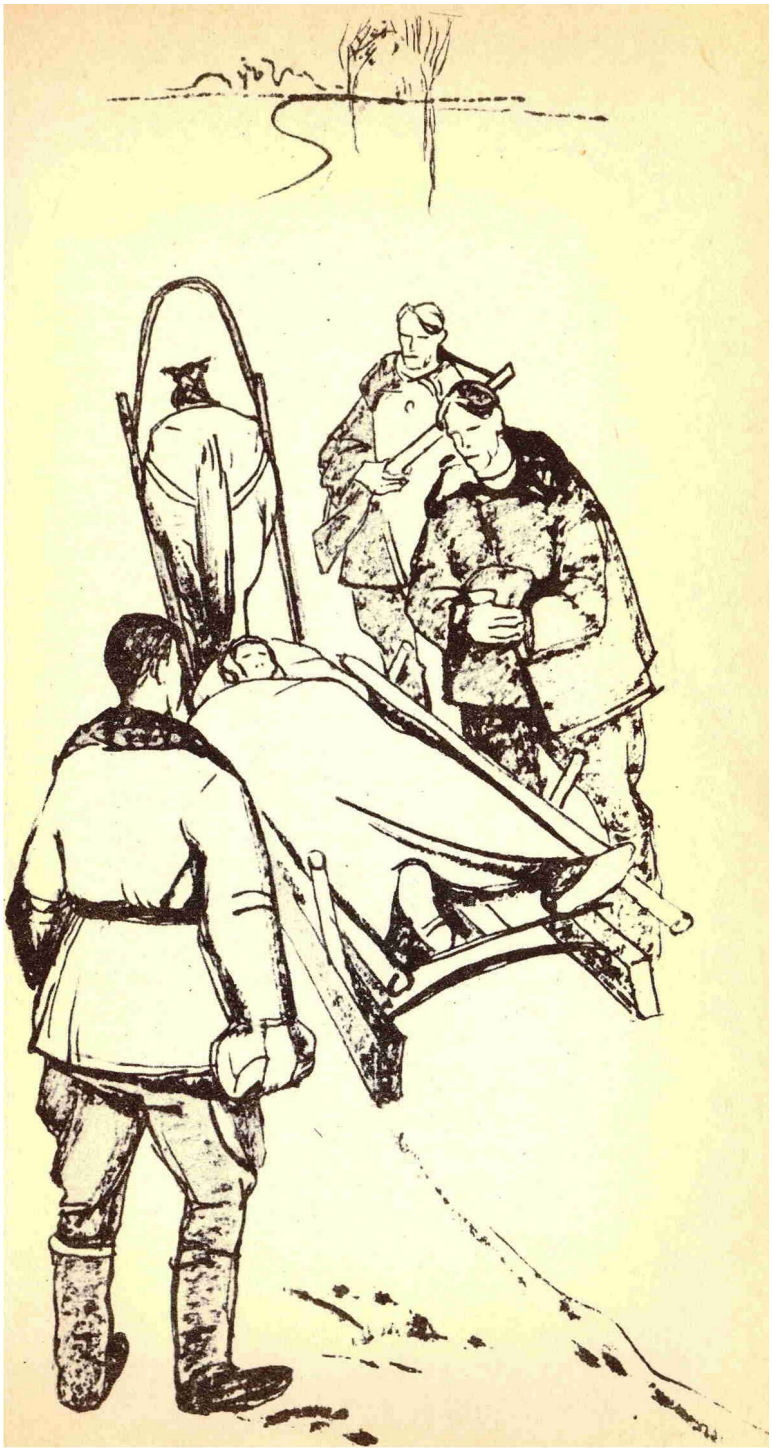

soţia omului care a contribuit ca Serpilin să-i fie luat pentru patru ani lungi, cei mai lungi şi mai îngrozitori ani din viaţa ei.

— E totuşi o nesimţire! — spuse ea neîmpăcată şi desigur pe nedrept, fără să se sfiască de această pornire nedreaptă. Apoi, înşfăcînd valiza, trecu în bucătărie să termine de aşezat acolo lucrurile soţului ei, ca să nu o vadă pe această femeie.

Serpilin îşi termină singur ceaiul, străduindu-se să-şi amintească nu numai prenumele Baranovei, ci şi înfăţişarea ei. Cum o fi arătînd? Se pare că-i tînără, mai tînără ca Baranov. O văzuse, îşi aminti, în nouă sute treizeci şi şase, la gară, cînd au plecat la manevrele de toamnă din Bielorusia; venise să-şi petreacă soţul: se pare că atunci Baranov le-a făcut cunoştinţă.

Femeia căreia îi deschise uşa peste cîteva minute era într-adevăr destul de tînără încă, purta uniformă de medic militar, şi dacă în acea clipă Serpilin s-ar fi putut gîndi la asta probabil că şi-ar fi spus în sinea lui: „Şi-i frumoasă”.

Îi ajută să-şi scoată mantaua, o pofti pe un scaun în faţa mesei şi-i oferi un ceai. Dar ea se grăbi să refuze ceaiul, îşi cercetă ceasul mare, bărbătesc, de la mînă, şi-i spuse că nu-l va reţine mai mult de zece minute, cum se angajase la telefon.

Că soţul ei s-a prăpădit, o ştie de mai bine de-o lună, şi tot de o lună, fiul ei mai mare, în vîrstă de optspre-zece ani, aflînd de moartea tatălui său, a plecat voluntar pe front şi ea i-a aprobat hotărîrea. Data morţii soţului ei i se comunicase pe cale oficială — 4 septembrie — şi i se mai spusese că poate să facă formele pentru pensie. Dar ea încă n-a făcut cererea...

— Şi în general, toată istoria asta cu pensia nu este deocamdată prea importantă, se grăbi să adauge ea. După cum vedeţi, şi eu sînt în armată, sînt chirurg-şef într-un spital, fiul meu mai mare e pe front, cel mic — la părinţii soţului, unde are tot ce-i trebuie, aşa că familia noastră nu duce lipsă de nimic. Vorbea de parcă ar fi vrut să se pună la adăpost de orice bănuială posibilă, deşi Serpilin nu o bănuia de nimic. Dar abia ieri, după multă caznă, am izbutit să ajung la tovarăşul... — şi spuse numele lui Ivan Alexeevici, în speranţa că el poate să ştie mai mult decît ştiu alţii. Şi într-adevăr tovarăşul... mi-a spus imediat că soţul meu a ieşit din încercuire împreună cu dumneavoastră, şi m-a sfătuit să mă adresez dumneavoastră.

„Lua-l-ar toţi dracii! Ne-a pus şi ei şi mie crucea asta în spate”, îşi spuse Serpilin, nu fără o doză de compătimire pentru această femeie atît de demnă şi rezervată.

Nu era uşor să-l tulburi pe Serpilin. El respecta mai mult sentimentele stăpînite, şi acum în glasul încordat al femeii şi în ochii ei desluşea mai multă durere decît dacă ar fi văzut-o gemînd şi plîngînd în hohote.

— Da, spuse el, e adevărat că am ieşit împreună din încercuire.

Vorbea rar, chibzuind la cele două probleme care i se puneau: ce trebuie să-i spună şi ce i s-a şi spus dina-inte? Orice informaţie despre moartea lui Baranov putea proveni numai de la Şmakov sau din listele de efec- tive pe care le predase tot el locului în drept după ie-şirea din încercuire. Dar mai adăugase Şmakov şi alte observaţii sau nu, şi ce i se spusese acestei femei, doar ce i-a povestit ea, sau mai mult? Au cruţat-o, şi într-adevăr nu ştie nîmic? Sau ştie ceva mai mult decît spune şi vrea să verifice cele aflate prin ce-i va relata el, Serpilin? Toate aceste variante erau deopotrivă de posi- bile şi nu contraziceau de fel sinceritatea şi adîncimea durerii pe care o desluşea în glasul acestei femei.

— E adevărat că am ieşit împreună din încercuire şi de asemenea este adevărat că a murit la patru septembrie — spuse Serpilin. Tot nu se hotărîse ce-ar trebui să-i spună, dar ea observă şovăiala abia perceptibilă din glasul lui şi-i ceru:

— Spuneţi-mi, vă rog, adevărul, totul, cum a fost! Pentru mine e foarte important, dar mai cu seamă ţin la asta băieţii mei, şi-n primul rînd cel mare. I-am făgăduit să-i scriu totul pe front.

Acum însă, cînd ea insistă să-i spună tot adevărul şi-i pomeni iarăşi de fiul ei, Serpilin se hotărî să nu-i spună nici tot adevărul şi nici jumătate, ba nici măcar un sfert.

Îi povesti că s-a întîlnit cu soţul ei la sfîrşitul lui iulie, cînd, ieşea prin păduri cu unitatea sa de la Moghi- liov spre Ceausî, că soţul ei, în condiţiile încercuirii, ca şi alţi comandanţi — fraza asta Serpilin o exprimă foarte anevoie, măcar că nu era decît în parte neadevărată — luptase ca ostaş de rînd şi căzuse la patru septembrie, chiar la începutul unei lupte dezlănţuite în noaptea aceea la trecerea peste o şosea. Personal, el, Serpilin, nu văzuse cum s-au petrecut lucrurile, dar i se raportase că Baranov a căzut ca un viteaz... încheie el, făcînd o ultimă

sforţare, nu atît pentru ea, cît pentru fiul ei, căruia Baranova avea să-i scrie pe front.

— Aşa că, după cum vedeţi, din păcate, n-am prea multe să vă povestesc. Au fost acolo peste cinci sute de oameni sub comanda mea şi nu-mi pot aminti toate amănuntele despre fiecare din ei. Ne mişcăm anevoie, cu multe lupte şi multe pierderi, iar în ultima ciocnire cu nemţii, cînd am făcut joncţiunea cu ai noştri, am pierdut jumătate din oameni. Pentru dumneavoastră fireşte că asta nu-i o consolare, dar din cîţi eram acolo n-a scăpat, în general, decît o mică parte...

— Poate că totuşi îmi ascundeţi ceva? — Privirea ei se aţinti cercetătoare spre ochii lui Serpilin.

La început lui Serpilin i se păru că l-a trădat tonul cu care a vorbit de Baranov — dar nu, se pare că a reuşit să se stăpînească. Apoi se întrebă dacă nu cumva a sur- prins-o faptul că soţul ei — colonel plin — a luptat sub comanda lui ca simplu ostaş.

Dar, văzîndu-i ochii, Serpilin pricepu că adevărul era cu totul altul. Baranova ştia sau doar presupunea lucruri care o făceau să se teamă pentru soţul ei. Probabil că-l iubea, dar cu toate acestea era neliniştită: cum se va comporta el acolo, în război?

Spera să afle numai lucruri bune despre el, de aceea şi venise, dar în acelaşi timp se temea să nu afle ceva rău. Iar acum, cînd Serpilin tăcu, în mintea ei încolţi bănuiala că acest lucru rău a existat totuşi, doar că nu i-a fost spus.

— Poate că totuşi îmi ascundeţi ceva? — întrebă ea din nou.

„Poate că totuşi, poate că totuşi...”, o îngînă el în gînd. Dar tare nu spuse decît că nu-i ascunde nimic, i-a povestit totul, cum a fost, şi ea poate să-i scrie băiatului ce-a aflat.

„Nu-i vorba de ea aici, important este fiul ei!” îşi spuse el din nou.

De data asta se pare că fu crezut.

— Am să-i scriu băiatului şi am să mă refer la dumneavoastră — spuse ea.

— Dacă doriţi, mă rog... aprobă el. Iar în gînd îşi spuse: dracu să-l ştie, probabil că omul acela, care-i fusese atît de nesuferit, a avut totuşi ceva într-însul, dacă o femeie atît de bună cum pare această Baranova îl mai iubeşte şi acum.

Serpilin o petrecu în vestibul şi-i ajută să-şi îmbrace mantaua. Baranova îi mulţumi şi plecă.

Cînd se întoarse în cameră şi se uită la ceas, văzu că ea depăşise numai cu patru minute timpul propus. Pentru o femeie care venea cu o problemă ca a ei asta era totuşi o performanţă demnă de tot respectul.

„Da, e fun om tare. De ce l-o fi îndrăgit totuşi pe acest Baranov? Aşa, pe degeaba? Fără nici un motiv?... Mai ştii, poate se întîmplă şi aşa...” — îşi spuse el, deşi nu-şi putea închipui de fel cum este posibil aşa ceva.

— A plecat? întrebă Valentina Egorovna, intrînd în cameră.

N-o îmbunase nici măcar faptul că Baranova stătuse atît de puţin. Socotea probabil că Serpilin i-a spus acestei femei tot adevărul şi de aceea a plecat Baranova atît de repede.

— Ei, cum a fost, i-ai spus totul? întrebă ea, nemai- putîndu-se stăpîni.

— Ba nu i-am spus nimic! răspunse el nemulţumit. N-avea chef să mai discute despre Baranov. I-am spus că a căzut ca un viteaz.

— Nu te-am ştiut mincinos, zise neînduplecată Valentina Egorovna.

— Las-o mai uşor cu aprecierile! se mînie Serpilin. Fiul lor s-a dus voluntar pe front să-şi răzbune tatăl. Pentru cine ai vrea să lupte? Pentru un laş?

— Cum adică, altceva decît pe iubitul său tată n-are ce răzbuna? Sau dacă tatăl lui ar mai fi în viată, nu s-ar mai duce pe front, ci undeva dincolo de Ural? Nu sînt de acord cu tine!

— Ba dacă ai fi fost în locul meu, ai fi fost de acord... Serpilin voia să spună: că una este să judeci ce e drept şi ce nu-i drept şi cu totul altceva să priveşti în ochii unei văduve...

Dar Valentina Egorovna îl întrerupse:

— Lasă, că n-am nevoie să fiu în locul tău, am văzut destule şi de la locul meu!

Dacă această discuţie s-ar fi prelungit, ea s-ar fi putut sfîrşi cu o ceartă, dar amîndoi îşi dădură seama la vreme unde i-ar fi putut duce şi schimbară vorba. Serpilin o sfătui să se întoarcă imediat la munca ei de la spital, iar ea îl rugă să-şi pună cît mai rar cizmele, cel puţin pînă cînd picioarele nu-l vor mai supăra de loc.

— Astăzi de pildă, la drum, ţi-ai putea pune foarte bine şi pîslarii...

Cu această propunere începu şi ultima lor discuţie de rămas bun...

Iar peste o altă jumătate de oră, după ce lăsase în urmă Zamoskvorecie şi prezentase actele la barieră, Serpilin gonea spre front.

Cînd ajunse la statul-major al armatei, Serpilin găsi izba în care locuia comandantul şi intră înăuntru. Fu întîmpinat de aghiotantul acestuia, care-l pofti să se dezbrace şi să aştepte.

— Comandantul doarme, explică el, dar mi-a ordonat să-l trezesc la ora douăzeci şi două zero zero, iar dacă veţi sosi înainte, de îndată ce veţi sosi.

Apoi aghiotantul ieşi, iar Serpilin se uită la ceas (era ora 21,50) şi pe urmă îşi plimbă ochii prin cameră.

Chiar şi sălaşele vremelnice ale unui om de arme pot da oarecare idee despre stăpînul lor. În camera de lucru a comandantului era frig, curat şi pustiu, tot ce păruse inutil fusese scos afară; rămăseseră o masă, cîteva scaune şi o etajeră cu mai multe cărţi pe un raft, cu o colecţie a ziarului ***Krasnaia Zvezda*** pe al doilea raft şi un teanc de hărţi pe raftul al treilea. Masa era aşternută cu o coală de hîrtie prinsă în pioneze; hîrtia era albă, fără vreo pată cît de mică: probabil că rînduiala cerea să fie schimbată în fiecare zi.

Omul care lucra în această cameră era, după cît se vede, un pedant; Serpilin îşi aminti fără voie vorba aruncată în treacăt de Ivan Alexeevici despre firea aspră a comandantului armatei.

— Socoteam că veţi sosi mai tîrziu. Vă rog să mă iertaţi! îi curmă aceste gînduri o voce aspră, dar politicoasă, care răsună deodată din spatele lui.

Serpilin se sculă în picioare, dar omul care vorbise nu mai era în cameră: trecuse repede de la o uşă la alta şi pierise cu prosopul de gît în întunericul unei alte încăperi.

Peste două minute, la fel de repede, dar de data asta fără nici o vorbă, comandantul trecu înapoi în camera lui, iar peste alte două ieşi în întîmpinarea lui Serpilin, strecurîndu-şi din mers, cu o ultimă mişcare precisă, cele două degete mari sub centură pentru a-şi aranja la spate cutele bluzei.

Serpilin se prezentă aşa cum era prescris să se prezinte un comandant de divizie cînd vine pentru prima dată la comandantul armatei.

Comandantul armatei îl ascultă în picioare, îi strînse mîna, înclină scurt capul şi-i oferi un scaun.

— Iată, aşadar, cum arătaţi! spuse el, uitîndu-se la Serpilin. Cînd generalul-locotenent... (şi pomeni numele lui Ivan Alexeevici) v-a peţit pentru comanda diviziei din Altai, v-a descris în aşa fel încît am văzut ca în versul lui Lermontov: „Un viteaz ca-n basme la înfăţişare, iar la suflet eşti cazac...” Am stat la îndoială. Recunosc, mă cam tem de recomandaţiile prietenilor. Aţi servit în aceeaşi unitate? întrebă el.

— Da, răspunse Serpilin, evitînd să intre în amănunte.

Şi rezerva asta îi plăcu comandantului.

— „Aşa, deci, arăţi tu!” îşi spuse şi Serpilin.

În faţa lui şedea un om nu prea înalt, cu o înfăţişare prin nimic deosebită: avea capul rotund, susţinut de un gît scurt dar puternic, cu părul tuns scurt, ca peria, doar în faţă cu un moţ cărunt. Obrazul — tînăr de tot, aproape fără creţuri, neted, cu o singură cută adîncă pe bărbie. Bluza — de campanie, fără decoraţii, cu petliţe tot de campanie. Ţinuta comandantului dovedea că el ţine cu tot dinadinsul ca nu numai în camera lui de lucru, ci şi în înfăţişarea lui exterioară să nu existe nimic inutil. Serpilin ştia că are vreo patruzeci de ani, dar tunsoarea asta băieţească îl făcea să pară cu încă vreo cinci ani mai tînăr. Şi glasul îi era tineresc: tăios, răsunător.

Serpilin se aştepta la întrebări privind anii de serviciu: cînd ţi se prezintă un nou comandant de divizie aceste întrebări sînt perfect justificate. Dar comandantul începu prin a spune că i-a văzut notările de serviciu.

— Să considerăm că, pentru început, am făcut cunoş- ştinţă. Vom izbuti să ne cunoaştem mai bine în luptă, acum, pe scurt, să vă pun la curent cu situaţia.

Şi fără să se întoarcă, întinse mîna spre etajera din spatele său şi apucă fără greş harta de care avea nevoie.

— Locul unde ne găsim este aici. Creionul lui eu vîr- ful perfect ascuţit se înfipse în hartă fără nici o ezitare, exact în punctul dorit.

Şi într-adevăr, comandantul armatei prezentă situaţia foarte pe scurt, de parcă şi-ar fi numărat în gînd fiecare vorbă. Dar tocmai datorită acestei conciziuni, lipsit de orice date lăturalnice, tabloul înfăţişat de el se contură deosebit de limpede.

Cele cinci divizii ale armatei lor ocupau şaptezeci de kilometri de front şi toate cinci erau în eşalonul întîi. De fapt, în ultimele zile la armată nu mai rămăseseră rezerve. Dar după părerea comandantului nici nemţii nu mai aveau rezerve. Deşi în ultimele zile ei tot mai continuau să atace în unele sectoare şi mai aveau unele succese locale, în ansamblu ofensiva lor a şi început să aibă ,,un caracter nefundamentat", cum se exprimă el; se simţea că aici cel puţin, în sectorul armatei lor, inamicul nu mai are rezerve mari pentru dezvoltarea unui eventual succes.

— Spun ,,mari" numai din prudenţă, în sinea mea cred că în fond, practic, împotriva noastră nu mai au în general rezerve.

Apoi trecu la caracterizarea felului cum se conturează în fîşia armatei sale ofensiva viitoare, pînă la dezlănţuirea căreia au mai rămas doar zile numărate şi asupra căreia ceilalţi comandanţi de divizii au şi fost informaţi, ca şi predecesorul lui Serpilin de altfel.

— În ofensiva aceasta personajul principal n-o să fim noi — explică el. La stînga, între noi şi fostul nostru vecin se introduce o armată proaspătă (îi spuse şi numărul); ea va ocupa o parte din fîşia vecinului şi o parte dintr-a noastră. Scoatem în rezervă divizia de la flancul nostru stîng şi astfel dumneavoastră vă veţi găsi la joncţiunea cu noul nostru vecin, cu personajul principal. Dar şi nouă ni se cere ca în prima săptămînă a ofensivei să ajungem, iată pînă unde! Distanţa pe care o indică pe harta la scară mare era apreciabilă — cam a treia parte din masă. Bineînţeles că pe zăpadă şi sub focul inamicului n-o parcurgi ca aici, cu creionul, pe hartă, mai adăugă el, lăsînd jos creionul. Aşa că va trebui să ne dăm osteneala. Şi eu deocamdată nu-s bogat, dispun astăzi... Şi cită o cifră atît de mică de baionete efectiv active, încît îl înfioră pînă şi pe Serpilin care era trecut şi el prin ciur şi prin dîrmon.

Comandantul observă expresia zugrăvită pe faţa lui Serpilin, dar nu spuse nimic: după părerea lui, Serpilin trebuia să-şi dea seama şi singur că a opri pe nemţi să intre în Moscova n-a fost chiar aşa simplu şi a costat destule vieţi omeneşti.

— Da, nu sîntem bogaţi deocamdată, repetă el, dar de data asta la plural. Ceva-ceva o să mai adunăm noi din spate, de cinci zile de cînd tot dăm pe acolo cu prostovolul. Mare lucru nu putem aştepta totuşi de la pescuitul ăsta. Completări ni s-au promis pentru mîine seara, dar nu prea generoase deoarece, repet, nu noi vom fi personajul principal. La divizia dumneavoastră situaţia e ceva mai bună ca la ceilalţi; înainte de a ne fi dată a fost completată şi regrupată în spate.

— Am văzut unul din regimentele ei de 7 Noiembrie în Piaţa Roşie, la paradă, spuse Serpilin, îngăduindu-şi să se folosească de o pauză a comandantului.

— Iar eu am aşteptat-o în ziua aceea ca pe o mană

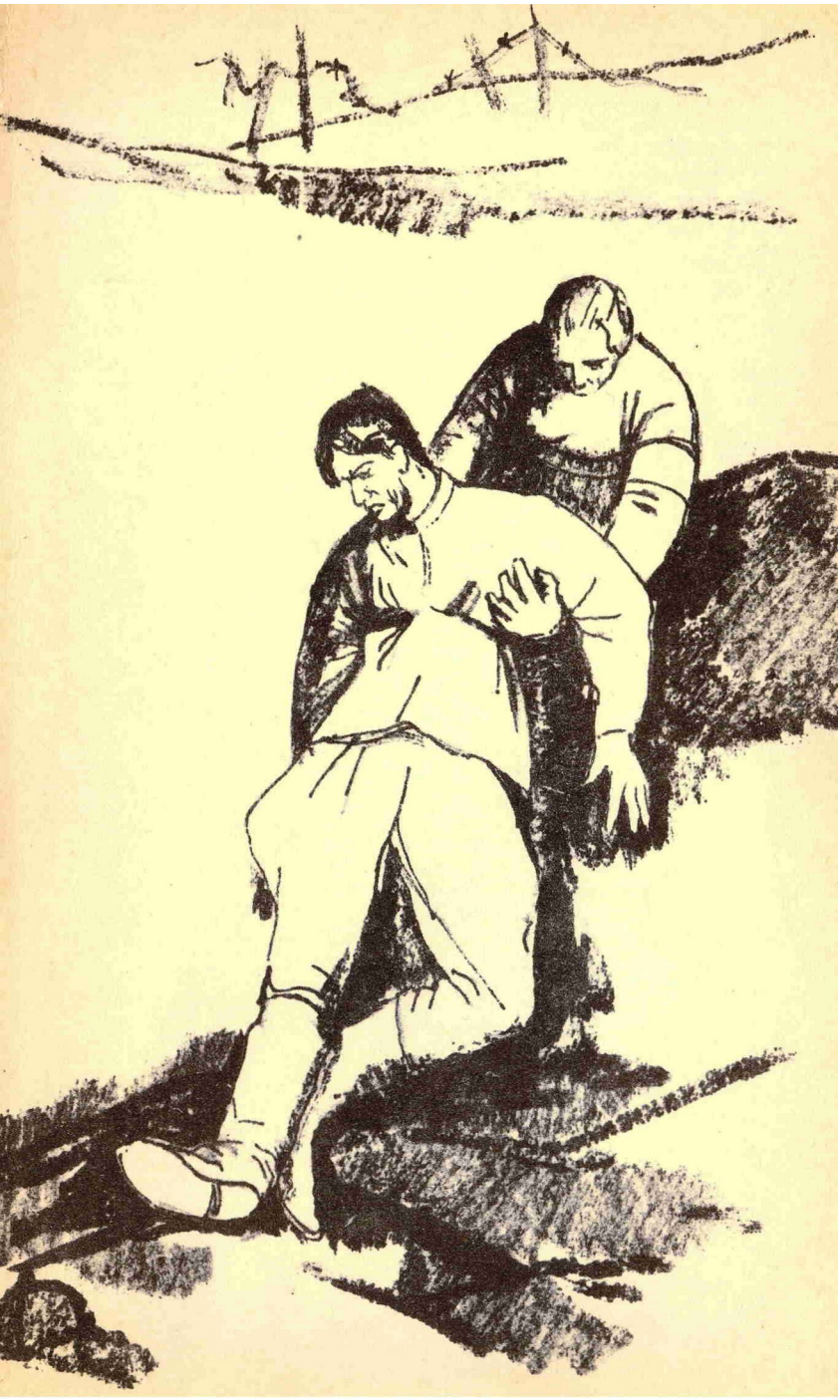

cerească — spuse acesta şi trecu imediat la treburile diviziei.

El socotea acceptabilă planificarea luptei din fişia diviziei, întocmită încă de fostul ei comandant şi de şeful său de stat-major pe baza directivei generale a armatei, considera însă că această planificare mai are nevoie de unele detailări.

— Generalul Orlov a căzut tocmai pe cînd făcea aceste detailări pe teren, spuse comandantul armatei. S-a dus să le facă ziua la punctul de observare al unui batalion şi nu s-a mai întors. Se spune că a fost o mină întîmplătoare. Dar vezi că nu scrie pe ele care-i întîm- plătoare şi care adresată anume... Mîine seară am să convoc pe toţi comandanţii de divizii. Înseamnă deci că dumneavoastră nu vă mai rămîn nici douăzeci şi patru de ore ca să faceţi toate detailările necesare. Timpul e scurt şi situaţia dumneavoastră de comandant de divizie nou e grea. Dar am preferat să numesc pe comandantul diviziei înainte de începerea ofensivei decît să-l schimb în timpul desfăşurării ei. Înainte socoteam că prin cunoştinţele şi experienţa sa de luptă, şeful statului-major al diviziei poate pretinde comanda ei; noi ăştia, militarii, sîntem nevoiţi, din păcate, să ne gîndim din vreme cu cine am putea înlocui pe fiecare...

Serpilin dădu din cap: da, altfel nici nu se poate!

— Dar acolo, la divizie, am găsit un om distrus de durere. E drept că şeful de stat-major şi comandantul diviziei serviseră alături douăzeci de ani — suferinţa lui era explicabilă. Dar mi-am dat seama că omul n-are într-însul nici o iotă de independenţă, de încredere în sine, nu-şi spune că oricum, divizia e acum în seama mea, şi va trebui s-o comand aşa cum îmi va dicta propria mea minte! Căci fără sentimentul acestei încrederi în sine nu poate comanda nimeni, în nici o îm-prejurare, mai cu seamă cînd vine să înlocuiască un comandant ca Orlov. L-am cunoscut şi eu mai de aproape odinioară, în prima tinereţe: am servit în compania lui. Da, pe Rtişcev nu l-am putut numi comandant... Dacă omul se teme la tot pasul să nu fie ceva mai rău decît a fost, dacă urmăreşte doar ca totul să fie exact ca înainte, rezultatul poate fi lesne ghicit: din ciorba de odinioară s-a ales doar apă chioară. În- tr-un cuvînt, n-am simţit într-însul un adevărat comandant de divizie, încheie comandantul cu asprime, şi Serpilin înţelese că prima lui impresie nu-l înşelase: omul nu era grosolan, dar era aspru. Îl

veţi cunoaşte şi veţi aprecia singur. Dacă va urma tradiţiile lui Orlov — şi erau bune tradiţiile lui Orlov —, cred că îl veţi încuraja şi dumneavoastră, dar dacă va menţine atmosfera de parastas şi de jale după trecut — dacă, într-un cuvînt, vă va stînjeni — raportaţi-mi neîntîrziat şi îl vom muta într-altă divizie, iar de acolo o să vă aducem un nou şef de stat-major... Cît despre comisar, comisarul e un om destoinic, viteaz şi legat de linia întîi. Mai multe nu vă pot spune: îl cunosc încă prea puţin. Înaintea lui divizia a avut un comisar bun, aş spune chiar admirabil, dar în această privinţă divizia e ghinionistă, omul a fost grav rănit cu o săptămînă înainte de moartea lui Orlov. Amănunte vă poate da şeful secţiei politice. Membrul în Consiliul militar a plecat la unităţi, dar şeful secţiei politice e aici şi chiar v-a rugat să treceţi pe la el. Ce-aţi zice de un pahar de ceai înainte de a porni la drum?

Serpilin mulţumi. Mai era îngheţat bocnă şi nu se simţea în drept să refuze un pahar de votcă. Dar ceaiul oferit se dovedi a fi chiar ceai. În camera de alături, pe măsuţa de lîngă patul de campanie acoperit cu o scoarţă fină, adusă pesemne de acasă, îi şi aşteptau două pahare, aburinde, de ceai foarte tare şi o farfurie de biscuiţi de casă acoperiţi cu un şervet.

— Ştiţi că nu-mi mai aduc aminte de dumneavoastră de la academie — spuse comandantul, punînd parcă o barieră cu aceste cuvinte între convorbirea de serviciu şi discuţia prietenească.

— Nici eu, răspunse Serpilin.

Acum, cînd era vorba de trecut, se simţea pe picior de egalitate cu comandantul armatei.

— Pe urmă, din notările dumneavoastră de serviciu — comandantul nu intenţiona să ascundă sursa lui de informaţie — reiese că v-aţi întors acolo şi aţi lucrat la catedra de tactică.

— Da, răspunse Serpilin, pînă în treizeci şi şapte.

— Aşadar, era cît pe ce să ne întîlnim din nou. În treizeci şi şase am fost cerut şi eu la Academie pentru muncă de învăţămînt. Dar foarte curînd după aceea mi-am făcut formele şi am plecat în Spania, căci vorba ceea, sînt destule surprize în viaţa noastră...

— Şi după Spania? — întrebă Serpilin.

— La Marele Stat Major. Iar în ajunul războiului dumnezeu a făcut să preiau un corp mecanizat.

Pomenind de corpul mecanizat, comandantul îşi aminti pesemne de încercuire, pentru că îl întrebă îndată pe Serpilin cum a rupt încercuirea acolo la Elnea şi dacă a suferit pierderi mari.

— Mari, răspunse Serpilin. Mai mult de jumătate din efective.

— Şi eu cam la fel... spuse comandantul şi căzu pe gînduri. Pentru prima dată de cînd vorbeau se uita nu drept înainte, ci undeva în lături. Amară treabă încercuirea! Mi-e greu să mă şi gîndesc, necum să vorbesc despre ea. Contradicţii imense: pe de o parte omul ţi s-a alăturat ieri de bunăvoie, înfruntă alături de tine toate primejdiile şi luptă cu nemţii ca să răzbată la ai săi. Iar pe de altă parte, mîine, pentru neexecutare de ordin tu îl împuşti în faţa formaţiei. Şi nu poţi face altfel, n-ai dreptul, pentru că două-trei asemenea neexecutări de ordin, mai cu seamă în condiţiile încercuirii, şi totul se duce de rîpă. Se duce de rîpă cu toate că majoritatea oamenilor au venit de bunăvoie la tine. Ar fi putut să se împrăştie care încotro, totuşi ei au venit să lupte. Dar dacă au venit — gata — de acum încolo nu mai acţionează decît puterea ordinului. Nu-i aşa?

— Ba cum să nu!

— Mai tîrziu, unul din... tovarăşii care au ieşit din încercuire o dată cu mine — înainte de cuvîntul „tovarăşii" el se poticni parcă — m-a acuzat de abuz de putere. Nu neg, poate am fost crunt uneori, insistînd să mi se execute necondiţionat ordinele. Dar ia să ne întrebăm: de ce uneori oamenii nu execută ordinele primite? Cel mai adesea pentru că se tem că îşi vor pune viaţa în pericol executîndu-le. Şi acum să vedem

cum ar putea fi înfrîntă aceasta teama? Fireşte că numai prin ceva mai puternic decît teama de moarte. Şi prin ce anume? În diferite împrejurări, prin lucruri diferite: recăpătarea încrederii în victorie, trezirea sentimentului demnităţii personale, groaza de a nu apare laş în ochii prietenilor, dar uneori şi frica de a fi executat. Din păcate aşa este. Dar omul acela, care a scris nota informativă cum că aş fi fost crud, că aş fi comis abuzuri de putere etc. etc., a ieşit din încercuire curăţel, despre el nu se putea scrie nimic: nici de bine, nici de rău. Totuşi nu el a scos oamenii din încercuire, ci eu. Probabil că v-aţi izbit şi dumneavoastră de această problemă, nu? — Comandantul îşi aţinti privirea în ochii lui Serpilin.

Şi Serpilin, înclinînd tăcut capul, îşi spuse în gînd că omul acesta din faţa lui n-a fost totuşi mai crud decît i-au pretins-o împrejurările tragice. Altfel nu şi-ar fi amintit despre asta acum, după atîta vreme, susţi- nîndu-şi dreptatea cu toată vigoarea firii sale aspre. Oamenii care sînt chinuiţi de remuşcări şi au conştiinţa încărcată caută să nu-şi amintească greşelile, cu atît mai puţin cu glas tare. E drept că firea acestui om nu-i ca mierea, dar asta n-are importanţă, dă-o încolo de fire! Firea poate fi suportată, dacă în spatele ei este un suflet drept.

— Asta e... Comandantul îşi sorbi ultima înghiţitură de ceai şi se ridică în picioare. Vă urez succes în ofensivă! Poate că în sfîrşit ne vom potoli cît de cît setea de foşti încercuiţi, cînd i-om zdrobi şi alunga la toţi dracii! Prea ne mistuie setea asta de a le plăti cu vîrf şi îndesat! De a le plăti pentru toate şi pentru toţi, chiar şi pentru aceia pe care, în virtutea împrejurări- lor, am fost siliţi să-i împuşcăm cu propria noastră mînă...

Îşi împinse cu bruscheţe scaunul sub masă, manifes- tîndu-şi pînă şi în această mişcare temperamentul care clocotea sub înfăţişarea lui, reţinută şi prin nimic deosebită.

— Treceţi pe la secţia politică şi apoi la drum, ma- şina aşteaptă, aghiotantul meu vă va conduce pînă la divizie.

Cînd, după ce strînsese mîna comandantului, Serpilin ieşi afară şi se uită la ceas, văzu că este ora douăzeci şi trei zero-zero. Convorbirea lor durase fix şaizeci de minute; chiar în clipa aceea o maşină frîna în faţa casei. Da, pînă şi atunci cînd

îşi deschidea sufletul, comandantul ştia să se încadreze în timpul dinainte stabilit pentru convorbire.

Şeful secţiei politice lucra la a trieia casă de acolo. Serpilin deschise uşa, întrebă: „Permiteţi?" şi plin de uimire şi bucurie recunoscu în omul care se ridică în întîmpinarea lui pe comisarul de regiment Maximov.

— Noroc, Maximov, om voios! strigă el aproape fără să-şi dea seama, oprindu-se în mijlocul camerei şi scutură multă vreme mîna comisarului care zîmbea. Abia apoi îşi retrase mîna, o duse la căciulă şi raportă cu toată seriozitatea, dar nu fără un zîmbet interior, că generalul-maior Serpilin, comandantul diviziei a 31-a de puşcaşi, s-a prezentat la ordinul şefului secţiei politice a armatei şi se află la dispoziţia sa.

— Ei, dacă te-ai prezentat, spuse Maximov, trăgîn- du-l de mînecă — atunci stai cu noi cinci minute. Am să-ţi fac cunoştinţă cu tovarăşii.

— Bine, stau, dar numai cinci minute, spuse Serpilin, ciocănind cu degetul ceasul de la mînă. Un şef mai mare ca tine mi-a ordonat să plec imediat la divizie!

— El te zoreşte sau tu te grăbeşti? surîse Maximov.

— La drept vorbind, mă grăbesc şi eu.

Serpilin făcu cunoştinţă cu cele patru persoane care se aflau la Maximov şi care la apariţia lui se ridicaseră în picioare, apoi îşi trase un scaun lîngă ele şi se aşeză la masă fără să-şi scoată mantaua, vrînd parcă să sublinieze în acest fel că oricît de plăcut i-ar fi să-l revadă pe Maximov, totuşi peste cinci minute va pleca.

Din cei patru oameni pe care Maximov îi prezentă lui Serpilin doar unul era militar, un colonel, ceilalţi trei erau civili, îmbrăcaţi de altfel şi ei tot în haine militare: în aceleaşi cizme şi bluze, cu centuri ofiţe- reşti, dar fără petliţe şi semne distinctive. Doi dintre civili — secretarul comitetului orăşenesc de partid şi preşedintele comitetului executiv al unui orăşel din preajma Moscovei, aflat chiar în spatele armatei; cu o oră în urmă Serpilin străbătuse acest orăşel. Cel de al treilea civil — un bătrîn cu obrazul brăzdat de o cicatrice adîncă — era directorul fabricii de mobilă din localitate.

— Din însărcinarea Consiliului militar, şeful spatelui şi eu mine încercăm să mai smulgem ceva suplimente de la tovarăşii aflaţi sub apărarea noastră, explică Maximov.

— Ia te uită ce avocat! spuse secretarul comitetului orăşenesc de partid.

— Nu avocat, ci apărător, se descurcă cu o glumă Maximov.

— Ba apărătorii stau în tranşee, nu se lăsă secretarul, pe cînd tu eşti doar ataşat pe lîngă ei. Şi-apoi, ce vorbă e asta „smulgem”? De la noi nu trebuie să smulgi, noi dăm şi singuri.

— Las’, că eşti un mujic cam strîns la pungă, spuse şi şeful spatelui.

— Strîngem birul de la cei doi giganţi industriali, rîse Maximov, de la fabrica de confecţii şi de la fosta fabrică de mobilă, actualmente fabrică de schiuri. Ni se cos costume de mascare şi ni se fabrică schiuri şi sănii pentru mitraliere. Astăzi le-am cerut cîte ceva în plus, şi ca să fim mai convingători i-am poftit la noi.

— Ia mai lasă-te de braşoave, se scutură secretarul, mă mir că nu ţi-e ruşine să mai vorbeşti! Femeile de la fabrica de confeţii de cîte nopţi n-au mai dormit? Şi asta fără să mai aştepte munca ta de lămurire! Spune mai bine că aţi greşit socotelile şi acum v-aţi trezit că vă mai trebuie trei sute de perechi de schiuri.

— Nu te contrazic, spuse Maximov şi arătă din cap spre moşneagul cu obraz ciopîrţit, dar pînă-l lămureşti pe dumnealui te trec şapte rînduri de sudori! Şi măcar dacă ar fi bune schiurile alea! Că nici nu ţi le-ai pus bine în picioare şi-ţi vine să plîngi, dacă eşti schior vechi şi ştii ce-s alea schiuri!

— Păi din lemn doar pe jumătate uscat, ba chiar verde, nici nu pot ieşi schiuri mai bune, spuse foarte calm bătrînul. Dar numărul cerut va fi executat. Şi, în- torcîndu-se spre secretarul comitetului orăşenesc de partid, îl linişti. Am socotit: le vom face.

Serpilin era mulţumit că apariţia lui nu schimbase cursul discuţiei şi se lăsă învăluit şi el în stihia gospodăriei militare care-i amintea şi ea, dintr-o altă latură, dar nu mai puţin importantă, că ofensiva e iminentă. Ar mai fi stat bucuros cu ei, dar timpul nu aştepta.

— Vă urez toate cele bune, tovarăşi!

— Stai că te conduc pînă la maşină, spuse Maximov, ridicîndu-se şi el.

Serpilin strînse pe rînd mîinile oamenilor din jurul mesei. Ultimul fu directorul fabricii de schiuri.

— Eu vă cunosc, tovarăşe general, am fost în subordinele dumneavoastră, spuse bătrînul, reţinînd mîna lui Serpilin.

— Cînd asta?

— Păi cînd i-am cotonogit împreună pe domnii generali — zîmbi directorul, şi din pricina zîmbetului cicatricea de pe obraz se arcui ca o virgulă. — Am venit la dumneavoastră cu întăririle trimise de muncitorii din Moscova, să luptăm cu Denikin! Vă găseaţi pe atunci ceva mai la sud de Navlea, din gubernia Breansk.

— Da, e adevărat, am luptat acolo. A fost odată, spuse Serpilin. Aşadar, acum pot fi liniştit în privinţa schiurilor pentru divizia mea?

— Liniştit, ca-n sînul lui Avram!...

— Uite că ne-am întîlnit şi aici, Feodor Feodorovici şi sînt foarte-foarte bucuros... — spunea Maximov, ieşind la braţ cu Serpilin pe uliţa luminată de lună. Dacă nu s-ar fi căscat acolo pîlnia unei bombe, proaspăt pudrată de zăpadă, uliţa ar fi avut aerul cel mai paşnic din lume.

— Şi eu mă bucur, spuse Serpilin.

— Ba eu unul sînt aşa de bucuros, repetă Maximov, că zău dacă n-aş fi în stare să mă cer înapoi, comisar la divizia ta. Cu atît mai mult cu cît acolo am luptat, acolo am fost rănit, acolo l-am cunoscut şi iubit pe predecesorul tău, şi ieri tot acolo l-am îngropat cu mîinile mele. Tare îl mai regret pe Orlov! Dar dacă tot trebuia să-i urmeze cineva, mă bucur că acest cineva eşti tocmai tu. Zău că dacă ar fi după mine aş veni comisar în divizia ta. Doar că acum, de vreme ce m-au avansat, pînă m-oi poticni, nu mă mai retrogradează nimeni.

— Păi atunci poticneşte-te — spuse Serpilin.

— Bine, o să mai vedem! răspunse Maximov atît de serios, încît Serpilin zîmbi fără voie.

— Eu, oricum, tot te aştept, dar pînă atunci spune-mi ceva despre actualul comisar!

— Numele lui este...

— Numele i-l ştiu: Permeakov îl cheamă, dar alt-ceva?

— A sosit aici abia de o săptămînă. A fost comisar de corp de armată în Crimeia. Corpul lui de armată nu s-a prea arătat destoinic acolo în Crimeia, şi robul lui dumnezeu Permeakov şi-a pierdut rombul de la petliţe şi s-a întors la dreptunghiuri. Nu ştiu pentru ale cui păcate — pentru ale sale proprii, sau pentru

ale altora? Judecînd însă după felul cum luptă se pare că pentru ale altora. Alte întrebări mai ai? — încheie Maximov pe jumătate serios, pe jumătate în glumă.

— Întrebări ar mai fi multe, dar timp avem amîndoi cam puţin...

Stăteau în picioare lîngă maşină, şi nici unul dintre ei nu voia să se despartă de celălalt.

— Uite că ne pregătim batalioane de schiori, spuse Maximov. Şi ştii cine era cel de-al treilea civil, acela care a stat tot timpul posomorît şi n-a scos nici o vorbă?

— Preşedintele comitetului executiv, nu mi l-ai prezentat chiar tu? — răspunse Serpilin.

— Asta e numai acum, temporar, dar de fapt este secretarul raionului ocupat de nemţi, acolo în faţa noastră. Maximov ridică mîna în direcţia frontului. Nu l-am chemat eu la consfătuire, singur a venit. A mirosit că se apropie ofensiva şi adulmecă unde ar fi mai bine să se aciueze ca să intre în oraşul său cu primele unităţi.

— Ce vrei, fiecare cu oful lui — spuse Serpilin. Cum aş mai vrea şi eu să mă văd înapoi la Moghiliov... Şi cu inima strînsă de amărăciune, revăzu ca aievea clădirea marelui siloz de la Moghiliov ciuruită de proiectile, clădirea aceluiaşi siloz de unde Şmakov văzuse în ultima seară cum nemţii mînă pe drumul plin de praf o coloană de prizonieri...

— Măi, Feodor Feodorovici, sper că ai să-ţi scoţi căciula de general şi mantaua asta! Că doar au şi ei lu- netişti, iar statura ta prea sare în ochi, eşti cît doi. Şi-apoi o să-ţi fie mai cald în căciula cu clape şi-n scurta îmblănită.

— Am să le scot, răspunse Serpilin. Am în maşină tot ce trebuie, şi căciulă şi scurtă. Ba am şi pîslari. Nu te teme, n-am să nimeresc sub bătaia lunetiştilor, şi nici n-am chef să mor. Acum asta nu mai intră de fel în sfera preocupărilor mele.

— Dar altă dată intra? întrebă Maximov.

— Cum să-ţi spun... Ultimele cîteva zile, la spital, mi-a fost foarte greu, ca să fiu sincer, şi l-am recitit pe Dostoievski...

— Ce ţi-a fost greu? glumi Maximov. Să mai stai la spital sau să-l citeşti pe Dostoievski?

— Şi una şi alta, răspunse Seipilin. Îţi aminteşti poate că are acolo un pasaj în care Raskolnikov medi- tează asupra soartei unui om care pentru a trăi este gata să suporte orice — chiar

să rămînă toată viaţa pe un metru patrat, singur, fără alţi oameni, în întune- ric, doar să trăiască! Eu unul nu aş primi asemenea viaţă, sînt de acord să trăiesc numai în anumite condiţii.

— Adică?

— Adică numai cu condiţia să-i învingem pe nemţi! Altfel, ce viaţă mai poate fi? Pe întuneric, în tăcere, cu frica în sîn, pe un metru patrat? În asemenea condiţii nu accept să trăiesc! Probabil că nici tu.

Şi după ce strînse cu putere mîna lui Maximov, se urcă în maşină şi plecă.

Pentru a ajunge la statul-major al diviziei trebuia să te întorci pe drumul vicinal pînă la şosea, să parcurgi pe ea vreo şapte kilometri şi apoi să coteşti pe alt drum vicinal. Serpilin ajunse pînă la şosea destul de repede, apoi însă Emka lui se opri. Pe amîndouă părţile şoselei înaintau spre front unităţi de infanterie, iar în mijlocul ei, pe cine ştie ce lungime, se poticnise un regiment de obuziere cu tracţiune auto. Şoseaua urca un deal şi pro-babil că acolo, în fruntea coloanei, maşinile patinau şi se formase o îngrămădire care bloca drumul.

Şoferul ocoli cîteva camioane, coborî de pe şosea, se împotmoli, sări afară din maşină cu o lopată în mînă şi curăţă zăpada de sub roţi. Maşina patină, ieşi iarăşi în şosea, mai ocoli un camion şi, neîndrăznind să mai coboare în zăpadă, se opri.

Aghiotantul comandantului de armată sări jos şi dădu fuga spre capul coloanei.

— Ăsta o să descongestioneze îndată şoseaua! — spuse şoferul.

Dar prezicerea lui nu se adeveri: mai trecură încă douăzeci de minute, infanteria venea şi venea mereu, deşirîndu-se din mers într-o coloană tot mai subţire, ocolind maşinile şi prin şanţuri şi peste cîmp, dar ca- mioanele tot nu se urneau.

Serpilin coborî din Emka lui şi fără prea mare nerăbdare porni să se plimbe înainte şi înapoi, scîrţîind prin zăpadă cu pîslarii pe care şi-i pusese în picioare imediat după vizitele oficiale. Oricum ajungea la divizie noaptea, şi tot în cursul nopţii avea de gînd să meargă pe la regimente, nu intenţiona să doarmă, aşa că o mică întîrziere nu-l prea neliniştea, iar priveliştea tru-

pelor şi tehnicii înaintînd spre front îi amintea încă o dată de ofensiva care avea să înceapă. Şi era bucuros.

Era şi bucuros şi îngrijorat. Nu mai comandase o divizie în adevăratul înţeles al cuvîntului încă din timp de pace. Ieşirea din încercuire cu cîteva sute de oameni, deşi fusese grea, reprezenta totuşi o experienţă de luptă cam unilaterală. Şi Serpilin era îngrijorat, gîndindu-se la ofensiva apropiată. Era îngrijorat şi pentru succesul ei în general, ca şi toţi ceilalţi comandanţi care ştiau de ea, dar era îngrijorat şi pentru sine personal: va izbuti el în puţinele zile rămase să ia în mînă cum se cuvine, pînă la ultimul amănunt, mecanismul atît de complicat care se numeşte divizie. Era sigur că se va descurca, altfel nici n-ar fi pretins o divizie; dar să te „descurci" era cam puţin; i se cerea s-o comande în prima noastră operaţie ofensivă mai importantă, şi s-o comande bine, chiar exemplar.

„Ostaşii ăştia par noi de tot, îşi spuse el, uitîndu-se la chipurile care apăreau şi dispăreau de cealaltă parte a şoselei în intervalele albe dintre obuziere şi camioane. Cred că nici n-au mai luptat vreodată. Şi nici comandanţii lor probabil că n-au mai luptat. Iar la război, orice s-ar spune, prima zi e întotdeauna o zi grea..."

Cufundat în aceste gînduri, Serpilin continua să se plimbe înainte şi înapoi, cînd deodată în faţa lui răsări, gîfîind de alergătură, aghiotantul comandantului de armată.

— Iată, tovarăşe general-maior, arătă el cu mîna pe un maior trupeş care-l urma, dumnealui răspunde pentru înaintarea coloanei în acest sector. I-am explicat că aşteptaţi, dar nu ia nici o măsură! Am fost nevoit să-l poftesc la dumneavoastră!

Serpilin îşi îndreptă umerii (pînă atunci umblase încovoiat cu mîinile la spate) şi ridică privirea spre maiorul nesupus.

Maiorul îşi duse palma la tîmplă şi raportă cu glas răguşit, dar vesel, că este comandantul unui regiment din această divizie aflată în marş, maiorul Artemiev.

În pofida glasului răguşit şi a gîtului bandajat pînă sub bărbie, maiorul era o adevărată personificare a sănătăţii: înalt, cu umerii largi şi pătraţi, roşcovan, cu o faţă bine croită, bătută de vînt şi atît de bronzată încît culoarea ei cărămizie se distingea pînă şi la lumina firavă a lunii.

Aghiotantul spera probabil că maiorul va fi luat la trei păzeşte, dar Serpilin începu cu altceva:

— Ce-i cu dumneata, ai anghină?

— Anghină, tovarăşe general-maior! scandă la fel de vesel şi răguşit maiorul.

— Dar îngrămădirea asta mai ţine multă vreme?

— Nu, tovarăşe general-maior, a şi venit infanteria şi ne-ajută, mai avem de săltat pe braţe doar vreo cinci, şase camioane pînă la culmea dealului. De acolo înainte vom stabili intervalele regulamentare; cele- lalte vor avea destul loc să-şi ia avînt şi vor urca singure. Peste zece minute îngrămădirea va fi lichidată. Am explicat asta şi loctenentului-major, făcu el spre aghiotant, cu aerul nemulţumit al omului care a fost deranjat degeaba de la munca lui.

— Bine, îţi mai acord zece minute, spuse Serpilin, ui- tîndu-se la ceas. Dar nu mai mult! Aţi mai luptat?

— La ce vă referiţi, tovarăşe general-maior?

— Mă refer la regimentul dumitale, de vreme ce comanzi un regiment, la întreaga voastră divizie...

— Majoritatea ostaşilor n-a mai luptat, dar corpul de comandă a participat la luptele de la Halhin-Gol. Bineînţeles însă că luptele acelea... Voia pesemne să spună că luptele de la Halhin-Gol n-au fost, desigur, de talia luptelor din acest război...

Dar Serpilin îl întrerupse:

— Nu te mai reţin. Îţi urez să sporeşti gloria diviziei voastre.

— Vă mulţumesc, tovarăşe general! Mă duc să termin cu îngrămădirea. — Maiorul aruncă o privire grăbită asupra ceasului de la mînă şi fugi spre capul coloanei de maşini.

Serpilin ajunse la statul-major al diviziei abia la ora unu noaptea. Comisarul diviziei lipsea — plecase încă de la amiază la unul din regimente —, dar şeful de stat- major mai veghea, îl aştepta pe noul comandant.

La propunerea lui Serpilin, ei începură cu analiza planului luptei, care era gata elaborat. La prima impresie, înainte de a-l confrunta cu terenul, planul i se păru bine chibzuit.

Şeful de stat-major — un colonel scund, ostenit şi trist — părea să se fi obişnuit dinainte cu gîndul că nu va fi şi nici n-ar putea să fie pe placul noului comandant al diviziei. Cu îndărătnicia preconceptă a omului care nu are de gînd să ţină seama dacă vorbele lui vor fi sau nu pe placul interlocutorului său, amintea la tot pasul, cu vocea sa monotonă, de fostul

comandant al diviziei: „potrivit dispoziţiilor generalului Orlov”, „la indicaţia generalului Orlov”, „conform intenţiilor generalului Orlov”, „după calculele generalului Orlov”... — şi pînă la urmă lucrul acesta îl plictisi pe Serpilin.

— Ascultă, colonele Rtişcev! spuse el. N-ai partici- pat şi dumneata la planificarea luptei? Cine a elaborat planul în definitiv? Dumneata sau nu? Pentru mine este foarte important să ştiu pentru viitor cine va duce în divizia noastră contabilitatea războiului: dumneata sau eu? Sînt obişnuit ca lucrul acesta să intre în sar- cina şefului de stat-major. Şi se pare că am învăţat amîndoi la aceleaşi şcoli. Dacă nu-i aşa cum spun, hai să ne lămurim din capul locului!

Rtişcev ridică încet ochii spre Serpilin, cu întîrziere, în silă parcă, şi-i răspunse că da, fireşte, toate calculele de amănunt le-a întocmit el.

— Nici nu m-am îndoit că este aşa. Atunci de ce-i tot dai zor cu „generalul Orlov” în sus, „generalul Orlov” în jos, cînd trebuie şi cînd nu trebuie? — spuse Serpilin, neavînd de gînd să se oprească la mijlocul drumului. — Am auzit şi eu că înainte de mine aţi avut un comandant de divizie minunat, am auzit-o şi la Front şi la armată. Aşa că nu te mai strădui să mi-o bagi în cap. Sînt foarte fericit că vin într-o divizie cu tradiţii. Dar n-am să îngădui să mi se scoată ochii cu fostul ei comandant. Acum eu comand divizia, şi fap- tul acesta nu mai poate constitui obiect de discuţie nici pentru dumneata şi nici pentru nimeni altul, sub nici o formă, nici directă, nici indirectă! Notează-ţi, te rog, pentru viitor: nu-ţi mai da osteneala să-mi tot aminteşti ce comandant destoinic a fost generalul Orlov. Am să găsesc eu însumi forma şi prilejul potri- vit să amintesc în ce anume sînt recunoscător eu, noul comandant al diviziei, atît predecesorului meu, cît şi şefului său de stat-major, adică dumitale, măcar că la noi nu prea se obişnuieşte să-i lauzi pe cei vii... Aşadar, vorbind deschis, ce părere ai dumneata despre asta? spuse el deodată, după o scurtă pauză, uimindu-l pe colonel, care nu se aştepta la această întrebare.

Serpilin voia să întemeieze de la bun început o colaborare rodnică cu omul acesta şi, exprimînd primul ce resimţise la cea dintîi întîlnire cu el, voia acum să-i dea şi lui prilejul să spună pe faţă tot ce are de spus, dacă bineînţeles va dori s-o facă. Dacă o va dori înseamnă că se vor înţelege, dacă însă se

va feri să vorbească deschis şi se va ascunde în găoacea sa va fi mai rău.

— Ce să vă răspund la asta, tovarăşe general? — spuse Rtişcev după o clipă de tăcere, ridicînd iarăşi spre Serpilin ochii săi adinei şi trişti. Pe Mişa Orlov — nu vă supăraţi că-i spun aşa, dar acum e mort şi între noi nu mai există nici o legătură de subordonare — după douăzeci de ani de serviciu comun, n-am să-l mai pot uita niciodată, şi nici nu vreau să-l uit. Ş-apoi, sincer vorbind...

— Numai sincer! spuse Serpilin.

— ...Şi, sincer vorbind, cu atît mai mult cu cît mi-o cereţi cu tot dinadinsul, pentru mine personal n-o să-l puteţi înlocui niciodată.

„Înseamnă că ne vom înţelege” — îşi spuse Serpilin.

— Văd că l-ai iubit pe comandantul diviziei — spuse el. — Dar divizia?

— Tocmai despre divizie voiam să vorbesc. Şi divizia mi-o iubesc, iar de la dumneavoastră — dacă am dreptul să vreau ceva — de la dumneavoastră vreau un singur lucru: să-l înlocuiţi cît mai bine pe fostul ei comandant. Persoana mea nu contează...

— Ba nu-i chiar aşa! Dumneata eşti şeful ei de stat- major, îl întrerupse Serpilin, nemaiputîndu-se stăpîni.

— Nu contează, repetă eu încăpăţînare Rtişcev, dar vreau să vă aduc la cunoştinţă că pînă şi acum, după toate pierderile suferite, la noi în divizie sînt mai mult de treizeci de comandanţi de subunităţi, care au absolvit Şcoala de infanterie de la Omsk, unde Orlov a predat mai bine de zece ani înainte de a fi preluat divizia — treizeci de elevi de-ai lui. Înţelegeţi, cred, că aici e vorba de un activ de cadre de care nu puteţi să nu ţineţi seama, la noi nu se glumeşte cu tradiţiile. Poate că într-adevăr n-am fost prea isteţ că v-am luat de la început cu: „Orlov în sus, Orlov în jos!”. Mărturisesc că am vrut să vă fac s-o simţiţi. Uitaţi asta! Dar m-am gîndit numai la interesele diviziei.

— Sînt de acord, spuse Serpilin.

— Asta-i esenţialul, conchise Rtişcev şi ridică din nou spre Serpilin ochii săi trişti, care acum, nemaifiind ostili, deveniseră parcă şi mai trişti. — În ceea ce mă priveşte pe mine persnoal, nu pot îndura moartea lui. Mă apasă.

— Să admitem că-i aşa. Dar cum vom lupta de acum inainte? — întrebă Serpilin.

— De luptat vom lupta, milităria n-am uitat-o şi nici de moarte nu mă tem mai mult decît ceilalţi...

— Să mergem la regimente — spuse Serpilin.

— Mai are rost acum? — întrebă Rtişcev. — Poate s-o lăsăm pe dimineaţă.

— Pînă-n zori mai sînt cinci ore bune, răspunse Serpilin. Cît mai e întuneric să cutreierăm limita dinainte, mai cu seamă acolo unde n-am putea ajunge ziua. Iar dimineaţa o să mergem la punctele de observare. Se spune că generalul Orlov a fost ucis la un punct de observare, aşa e? La ce regiment?

— La Bagliuk, răspunse Rtişcev.

— Dar la ce regiment a plecat comisarul diviziei?

— Tot la Bagliuk.

— Ei, atunci să începem de la Bagliuk, hotărî Serpilin.

CAPITOLUL AL OPTSPREZECELEA

Klimovici şedea în sala de operaţii şi aştepta să i se pregătească ghipsul. Cu douăzeci şi patru de ore în urmă fusese rănit, foarte uşor credea el, de un glonţ care-i străpunsese braţul puţin mai sus de încheietura mîinii, dar peste noapte braţul începuse să-l doară, şi el plecase la batalionul medico-sanitar al diviziei vecine. Rana se dovedise mai gravă decît socotea el: osul era plesnit. Nu avea de gînd să se evacueze pentru atîta lucru, dar a trebuit să consimtă să i se pună braţul în ghips. Şedea doar cu bluza pe el, cu mîneca suflecată pînă la umăr, simţind cum pielea braţului rănit i se încreţeşte de frig, şi nu-şi lua ochii de la fereastra cu geamuri sparte a sălii de operaţii. Vedea de la locul lui casa de peste drum, rămasă şi ea fără geamuri, precum şi acoperişul negru al unui autobuz nemţesc de stat-major oprit la intrarea batalionului medico-sanitar.

Contraofensiva noastră din faţa Moscovei se desfă-şura de două zile încheiate pe tot frontul; batalionul medico-sanitar se instalase în clădirea spitalului unui orăşel de subordonare raională, eliberat chiar atunci, în zorii zilei.

„Repede ne-au mai ajuns din urmă!” îşi spuse Klimovici, gîndindu-se la batalionul medico-sanitar.

Propria lui companie medico-sanitară, dimpotrivă, se împotmolise în noaptea aceea pe undeva prin nămeţi, de aceea a trebuit să apeleze la vecini.

Era un orăşel mic, nici măcar centru raional; în timp de pace, dacă i-ai fi auzit numele, te-ai fi întrebat desigur: pe unde vine asta? Parcă în preajma Moscovei, ori pe undeva pe Volga... Acum însă, la începutul lunii decembrie o mie nouă sute patruzeci şi unu, numele lui răsuna ca o muzică. Un oraş recucerit de la nemţi! Încă nu se obişnuiseră cu asemenea bucurii.

Orăşelul fusese luat de două regimente din divizia 31 de puşcaşi după o scurtă luptă de noapte. Succesul lor se datora mai cu seamă vecinilor — o divizie din Orientul îndepărtat şi brigada de tancuri a lui Klimovici — care pătrunseseră în forţă la stînga lor cu vreo cincisprezece kilometri. Tanchiştii tăiaseră încă din seara precedentă căile de retragere ale nemţilor, silindu-i ori să lupte în încercuire, ori să se retragă neîntîrziat, abandonînd tot ce nu se poate lua la repezeală. Orăşelul şi împrejurimile lui erau pline de maşini părăsite — spatele unei întregi divizii motorizate nemţeşti.

Aşteptînd să i se pregătească pansamentul, Klimovici închise ochii. La început i se păru că nu va zăbovi să adoarmă aşa cum şade pe taburet, cu mîna rănită pe colţul mesei. Şi nici n-ar fi fost de mirare: de o lună întreagă, de cînd brigada lui era trimisă să lupte mereu dintr-un loc într-altul, să astupe ba o breşă, ba alta, el nu mai izbutea să doarmă decît pe apucate — cîte două, trei ore, iar în ultimele zile nici măcar cîte o oră. Da, ar fi prilejul cel mai potrivit să aţipească puţin, dar somnul, care părea gata-gata să-l fure, nu veni: prea îi era tulburată inima de tot ce se petrecea; şi oricît de zăvorîtă ar fi fost ea în blindajul, aparent impenetrabil, al calmului şi deprinderii cu meseria de ostaş, începuse totuşi ofensiva, şi se vădea limpede că oamenii suportă greu nu numai durerea. Bucuria, atunci cînd este mare, se suportă la fel de greu! Şi ea îţi încordează forţele, şi ea te oboseşte.

Bineînţeles că flăcăii aceştia din Orientul îndepărtat, care au sărit ieri pentru prima dată în foc şi i-au aruncat pe nemţi cu cincisprezece kilometri înapoi, au avut parte de la bun început

de o fericire jinduită de orice militar, totuşi ei nu pot să înţeleagă pe deplin tot ce a îndurat el, Klimovici. Numai cine a fost batjocorit şi umilit de retrageri şi încercuiri, numai cine şi-a stropit cu ultima picătură de benzină ultimul tanc şi s-a retras cu inima sfîşiată, luîndu-şi bun rămas de la coloana de fum negru, numai cine a umblat săptămîni în şir cu automatul atîrnat la gît, prin păduri, de-a lungul şoselelor, pe care înaintau uruind spre răsărit tancurile nemţeşti — numai acela putea să înţeleagă pe deplin ce era acum în inima lui Klimovici; numai acela putea să înţeleagă toată satisfacţia crudă pe care o încerca el în aceste treizeci şi şase de ore, din zorii zilei precedente, cînd a rupt apărarea nemţilor şi a pornit să le spulbere raioanele de spate pînă acum cînd, în drum spre batalionul medico-sanitar, a străbătut oraşul plin de maşini nemţeşti părăsite şi de hîrtii de-ale statului lor major purtate de vînt.

Ieri în zori, îndată după executarea rupturii, cînd deznodămîntul luptei devenise limpede şi forja ei începuse să mai amuţească, un ultim proiectil nemţesc înţepeni turela tancului „KV” în care se găsea Klimovici, asur- zit de zgomotul exploziei. Ieşind din tanc, el văzu că maşina era complet neagră şi nu mai avea nimic din toate cîte se fixează pe ea înaintea luptei: scule, pa- tine de rezervă pentru şenile, lanţuri de tot felul. Împrejur nu se vedea decît fierărie neagră afumată. În clipa aceea, pe cînd se uita la tancul său, fu rănit de un pistolar neamţ care trăgea de pe acoperişul unei case. Neamţul fu ucis, iar lui Klimovici i se pansă mîna; apoi se mută de pe „KV” pe un treizecipatru şi porni mai departe.

Către prînz se năpusti cu cîteva tancuri asupra unei coloane de artilerie în retragere, şi din primele focuri bine ţintite o priponi în drum, de la cap şi de la coadă. La început nemţii se împrăştiară ca potîrnichile, curînd

însă, trebuie s-o recunoaştem, îşi reveniră, puseră în bătaie cîteva tunuri, şi sub acoperirea focului lor încercară chiar să se apropie de tancuri. Tanchiştii fură nevoiţi să facă totul deodată: să termine cu restul coloanei, să ţină sub foc tunurile care trăgeau şi să se apere de atacatori. Din tanc nu-i vezi şi ei se pot apro-pia şi incendia maşinile. Klimovici dădu jos din maşini pe radişti, le dădu mitraliere şi-i dispuse în apă- rare circulară în jurul tancurilor. Pînă la urmă nemţii fură lichidaţi, tunurile distruse, camioanele incendiate, iar la sfîrşit, cînd se făcu un calcul rapid, reieşi că nimiciseră un întreg regiment de artilerie. Din cîte ştia Klimovici aşa ceva nu se mai întîmplase de la începutul războiului.

Apoi, noaptea, atacă o coloană auto care se tîra prin viscol cu farurile aprinse. Şoferii se împrăştiară care încotro prin pădure, lăsînd camioanele cu farurile aprinse şi motoarele duduind, iar de pe platforme începură să se scurgă soldaţii unei divizii SS, cu mîinile ridicate. Atunci, în iunie, nemţii credeau că lor nu li se va întîmpla niciodată aşa ceva, dar în decembrie au fost obligaţi să înveţe şi treaba asta!

Iar astăzi, în zori, brigada lui a cucerit un nod în- tărit situat în adîncimea apărării nemţeşti, şi Klimovici a văzut cu ochii lui cum infanteria nemţească sărea din şanţurile de tragere şi fugea de-i sfîrîiau călcîiele în faţa tancurilor noastre. A participat el însuşi la atacul acela şi a văzut pe fasciştii puşi pe goană şi la două sute, şi la douăzeci de metri înaintea lui; i-a bătut cu mitralierele din urmă şi le-a văzut feţele întoarse din fugă...

În cele şase luni de război memoria lui a fost împovărată de atîtea amintiri şi atît de înfiorătoare, încît una singură, oricare dintre ele, ar fi fost suficientă să obsedeze tot restul vieţii pe un om care n-a trecut prin tot ce a trecut el. La drept vorbind, unele din ele îl mai înfiorau chiar şi pe el; şi cum ar putea să nu te înfioare de pildă o înmormîntare, cînd, după luptă, ca să îngropi pe tanchiştii imorţi trebuie să scoţi din cîte un tanc tot ce a rămas acolo, în interior. Şi în ce hal se află acest „tot” e greu de redat în cuvinte!... Iar

dacă tancul mai poate fi folosit, apoi el trebuie frecat şi răzuit acolo în interior, înainte ca un nou echipaj să intre într-însul, să intre şi să plece la luptă...

Se spune că lucruri de acest fel călesc sufletul. E fără îndoială adevărat. Dar, călindu-l, îl şi rănesc. Şi omul continuă să trăiască şi să lupte cu sufletul călit, dar şi rănit. Acestea sînt cele două feţe ele uneia şi aceleiaşi medalii şi, orice s-ar spune, de asta nu poţi scăpa. Ba chiar şi amintiri ca aceea de astăzi, din zori, cu nemţii care fug urmăriţi de tancuri şi întorc mereu capul din goană ca să vadă dacă-i aproape moartea — chiar şi aceste amintiri nu numai că îţi călesc sufletul, dar îl şi rănesc. Pentru că oricum, undeva, într-un cotlon al memoriei, se păstrează totuşi imaginea de-o clipă a unui chip omenesc care a dispărut tot atît de repede cum a şi apărut înaintea tancului, cu ţipătul lui mut: „Nu trebuie!... Mi-e frică!...” Imaginea se încrusta în memorie şi nu se mai ştergea, căci era şi ea o componentă a simţămîntului de izbîndă pe care Klimovici îl trăia de două zile. Uneori omului i se pare că războiul n-a lăsat în el urme de neşters, dar dacă este om cu adevărat, asta nu-i decît o impresie...

Şi probabil că de aceea tînără doctoriţă militară, cu trăsături neregulate şi ochii blînzi, luînd din mîna sorei medicale bandajul ghipsat, se uită drept la Klimovici, îi întoarse mîna cît mai uşor, ca să nu-l doară, şi, pe nepusă masă, îl întrebă cu multă simpatie:

— Dar familia dumneavoastră, tovarăşe colonel, unde se află, departe?

— Da, departe, răspunse Klimovici, tresărind şi apă- rîndu-se cu primul cuvînt ce-i venise în minte de incursiunea aceea nedorită în sufletul său încă sîn- gerînd.

Şi pentru a nu se gîndi la ceea ce nu voia cu nici un preţ să se gîndească, îşi mută gîndul la altceva: cum s-o fi simţind noul lui mecanic-conductor de pe treizecipatru, pe care-l adusese aici ca să fie pansat şi el, căci arsurile de la cap ameninţau să se infecteze.

— Nici nu mai ştii ce-ţi scîrţîie sub paşi: zăpada sau sticla! spuse Klimovici, ieşind din clădirea batalionului medico-sanitar, cu ochii mijiţi din pricina luminii, călcînd cu pîslarii peste cioburile de sticlă care umpleau întreaga stradă.

Ieşise cu scurta îmbrăcată pe un singur braţ şi încheiată pe deasupra mîinii rănite. În stradă îl aştepta căpitanul Ivanov, devenit din nou, acum după reorganizarea brigăzii, ajutorul pentru aprovizionări. Căpitanul Ivanov îl adusese pe Klimovici în Emka sa direct din linia întîi, convingîndu-l să meargă la pansat şi în acelaşi timp să vadă şi oraşul.

— În halul ăsta nici n-o să încăpeţi în tanc, tovarăşe colonel!

— Nu te teme, încap eu. Dar la dumneata ce se aude? — îl întrebă Klimovici pe Zolotariov, în tancul căruia se mutase în ajun, după ce fusese rănit.

— E-n regulă, tovarăşe colonel, doar că mi-au tuns jumătate din scăfîrlie.

Capul lui Zolotariov purta o căciulă de pansamente atît de mare, încît cascheta abia îşi mai păstra echilibrul în creştetul său.

— Să mergem acasă, spuse Klimovici, gîndindu-se la brigadă.

— Să trecem mai întîi pe la comandantul diviziei! îl rugă Ivanov.

— Pentru ce să mai trecem şi pe la el?

— Vreau să aranjez ceva — Ivanov răşchiră degetele în chip de greblă, arătînd cu un gest elocvent spre maşinile nemţeşti de care era ticsită strada — pentru brigada noastră! Şi mă tem ca infanteria să nu pună gheara pe ce-i mai bun. Nu stăm deaît un minut!

— Nici n-ai pus bine mîna pe primul trofeu şi ai şi început să-ţi înjghebezi negoţul! spuse Klimovici în- cruntîndu-se, dar, înţelegînd că Ivanov îşi dă atîta osteneală numai pentru brigada lor, nu se mai opuse.

De pe bancheta din fund, Ivanov îndruma pe şofer încotro să meargă şi unde să cotească, dar concomitent nu uita să atragă atenţia comandantului său asupra capturilor luate.

— Vedeţi, colo e staţia de radio a unui regiment de tancuri. Iar ăsta e atelierul lor mobil de reparaţii auto. — Şi arătă cu mîna spre o maşină mare prin măruntaiele căreia, sub capota ridicată, cotrobăiau doi tanchişti.

— Ai tăi sînt? întrebă Klimovici.

— Dar ai cui să fie? Sigur că ai mei! Şi la drept vorbind, capturile ale cui sînt? Nu tot ale noastre?

Capturile erau mai mult camioane de transport şi autobuze de stat-major, dar se găseau printre ele şi autoblindate şi tancuri, abandonate şi ele în haosul retragerii.

— Ehei! exclamă cu necaz Klimovici, cînd ajunseră lîngă statul-major al diviziei. Ehei, dacă am fi văzut asemenea privelişti chiar de la începutul războiului!

Şoferul frînă în fata unei căsuţe de la marginea oraşului. Un cablu telefonic era întins pînă la una din ferestre, iar la poartă aştepta o Emka de culoare albă.

Cînd Klimovici, însoţit de Ivanov, intră în odaia scundă plină de mobile şi hîrdaie cu ficuşi, Serpilin, sosit cu numai cinci minute înainte, se plimba dintr-un colţ în altul, înfoindu-şi din mers poalele scurtei descheiate şi vorbindu-i emoţionat lui Rtişcev, care şedea la masă, despre avîntul nemaipomenit al înaintării. Avîntul acesta se manifestase şi în ajun, dar astăzi, după eliberarea oraşului, era şi mai evident.

— De cum au trecut prin oraş, de cum au văzut totul, s-au şi înveselit. Şi doar îi aştepta lupta, doar ştiau că mîine unii dintre ei nu vor mai fi printre cei vii, şi totuşi cum se mai avîntau! Drept să spun, dimineaţa m-am cam temut că va trebui să ne dăm oarecare osteneală pentru a scoate regimentele din oraş, că ostaşii se vor mulţumi cu cele realizate. Dar de unde! Au luat oraşul şi au pornit înainte! Ştii pînă unde a ajuns Dobrodedov?

— La ora paisprezece era la Zarubino, spuse Rtişcev. Dar deocamdată n-avem legătură telefonică — întindem cablul!

— Şi n-o să-l ajungeţi prea curînd: la ora actuală, ia te uită unde e! Serpilin puse degetul pe hartă în- tr-un punct aflat la vreo patru kilometri dincolo de Zarubino. Vin de acolo!

Făcuse doar un scurt ocol pe la statul-major după ce fusese la amîndouă regimentele care luaseră noaptea oraşul, şi acum avea de gînd să se ducă la Bagliuk, care întorsese oraşul pe la dreapta.

Cunoscînd situaţia generală, Serpilin înţelegea că această cucerire atît de rapidă a oraşului se datora în bună măsură tanchiştilor şi vecinilor de la stînga, care-i siliseră pe nemţi să se retragă în grabă. Cu toate acestea oraşul fusese luat de regimentele lui, ale generalului Serpilin, şi a-i pretinde ca acum, în viitoarea ofensivei, să se gîndească la succesele vecinilor săi mai mult decît la succesele propriei sale divizii,

însemna să-i pretinzi prea mult. Muncise febril în ajunul ofensivei şi acum, cînd culegea primele ei roade, se bucura, atît pentru că tocmai divizia lui eliberase unul din primele oraşe din preajma Moscovei, cît şi pentru că, spre neţărmurita lui bucurie, pierderile din primele douăzeci şi patru de ore ale ofensivei se dovediseră a fi mult mai mici decît cele aşteptate.

— Tovarăşe general, permiteţi-mi să mă prezint: sînt comandantul brigăzii şaptesprezece tancuri, colonelul Klimovici.

Serpilin se întoarse, surise, făcînd să-i sclipească dinţii de metal, şi strînse mîna lui Klimovici.

— De mult eşti colonel?

— De o lună. Cînd m-aţi întrebat la Moscova, acolo lîngă poştă, ordinul era semnat, eu însă nu ştiam nimic.

— Cît despre mine, spuse Serpilin tot atît de vesel, eu am aflat că la vecin acţionează tancurile colonelului Klimovici. Acelaşi să fie, mă întrebam, sau e altul? Apoi mi-am zis că e acelaşi! Din păcate avem deocamdată destul de puţini tanchişti, nu prea e probabil ca în preajma Moscovei să fie două brigăzi de tancuri comandate de doi Klimovici!

— Eu însă, sincer vorbind, nu credeam să vă întîl- nesc aici, tovarăşe general, spuse Klimovici. Socoteam să-l găsesc aici pe Orlov: şi la începutul lui noiembrie am cooperat cu el...

— Da — spuse Serpilin, şi zîmbetul i se stinse atît de fulgerător de parcă nici n-ar fi existat. Da, cît a trăit generalul Orlov a visat mai mult ca orice să-şi vadă divizia trecînd la ofensivă; dar uite că n-a apucat, şi în locul lui Orlov înaintează acum Serpilin. Da, se petrec la război aiureli dintr-astea şi nici unul din noi nu este asigurat contra lor.

Şi suspină, dar nu pentru soarta sa, ci pentru Orlov: da, va trebui chiar la noapte, sau cel mai tîrziu mîine noapte să-şi facă timp şi să scrie o scrisoare cît de scurtă văduvei lui Orlov, o scrisoare în care să-i scrie de divizia lor, care, păstrînd tradiţiile soţului ei, generalul Orlov, şi răzbunînd moartea lui, atacă vijelios şi-i alungă pe fascişti.

La asta se gîndi, dar spuse cu totul altceva: îl întrebă pe Klimovici dacă n-a fost schimbat de pe direcţie, ca să coopereze cu divizia lor, a 31-a?

Klimovici răspunse că nu, că a rămas, ca şi pînă acum, subordonat vecinului din stînga. A venit aici numai pentru a fi

pansat la batalionul medico-sanitar şi pentru a vedea, cu acest prilej, oraşul.

— Lupt de mult, dar în afară de Elnea n-am văzut încă nici un oraş recucerit de la nemţi!

— Da, spuse Serpilin, primul oraş, gîndeşte-te, primul oraş!... Şi ce lucru afurisit, dumneata măcar ai avut noroc cu Elnea, dar eu, uite că-s de aproape şase luni pe front, şi abia astăzi iau primul oraş! Şi chiar şi ăsta cu ajutorul dumitale şi al celui de sus.

Spunînd aceste vorbe, se uită la Klimovici şi adăugă zîmbind, că vecinii lor, divizia din Orientul îndepărtat, sînt probabil necăjiţi. Lovitura principală au dat-o ei, iar norocul a căzut pe noi. De altfel, n-are rost să ne disputăm victoria: la război se-ntîmplă multe şi nimic nu se repetă aidoma.

Cu toate că în vorbele lui se simţea mărinimia, el nu putu totuşi să-şi ascundă bucuria din glas: oricum, în- tr-un fel sau altul, primul oraş a fost cucerit totuşi de divizia lui.

— Să bem un ceai ca vecini buni ce sîntem, ce ziceţi? Sau tanchiştii nu obişnuiesc să bea ceai?

Dar Klimovici refuză invitaţia. îl cuprinse îngrijorarea pentru oamenii lui. E drept că la brigadă rămăsese şi comisarul şi şeful statului-major, e drept că fuseseră date toate ordinele necesare şi acum se executa doar revizia maşinilor pentru operaţia de noapte, totuşi sufletul lui n-avea pace.

— Mulţumesc, tovarăşe general, spuse el, trebuie să plec. Dar am o rugăminte. De vreme ce recunoaşteţi participarea noastră la această victorie, ajutorul meu pentru aprovizionări, care mai rămîne în oraş, ar vrea să folosească niscai capturi, mai cu seamă mijloace de transport... Într-un cuvînt, fie-vă milă de un biet orfan! Şi arătă din cap spre roşcovanul Ivanov, încremenit în poziţie de drepţi. Serpilin surîse, gîndindu-se la nepotrivirea dintre expresia lui Klimovici şi înfăţişarea mîndră a căpitanului său.

— Hm, da, cine s-ar încumeta să-ţi supere orfanul... Ia spune-mi, ce părere ai, întrebă el la despărţire, dumneata trebuie să-ţi dai seama mai bine, că doar le-ai ieşit ieri în spate: s-au aşteptat ei la ofensiva noastră, sau ba? Unii din prizonierii mei declară că nu s-au aşteptat, dar alţii susţin că au auzit ceva despre o retragere probabilă. Dumneata ce crezi?

Klimovici rămase o clipă pe gînduri, apoi spuse că, după impresia lui, nemţii au avut unităţi care primiseră dinainte ordinul de retragere şi alte unităţi care nu primiseră asemenea ordin. În general — o harababură fără seamăn...

— Probabil că ai dreptate, spuse Serpilin. Dar mie unul mi se pare că dacă am fi amînat ofensiva doar cu o singură săptămînă, dacă n-am fi prins momentul potrivit, am fi avut de-a face cu o retragere organizată. Am impresia că am adulmecat momentul potrivit! — exclamă el bucuros, ba chiar îşi zbîrci nasul, adulme- cînd aerul.

Bucurîndu-se de cele petrecute, amîndoi se gîndiră aproape concomitent la acelaşi lucru: ieri şi astăzi o parte din rezistenţa nemţilor a şi fost înfrîntă, dar cît anume le-a mai rămas pentru mîine nu se ştia încă! Şi se despărţiră, citindu-şi în ochi acest gînd neliniştitor.

— Am ieşit din încercuire chiar în sectorul brigăzii lui — spuse Serpilin lui Rtişcev, care în timpul convorbirii comandantului cu Klimovici continuase să se ocupe în linişte de treburile lui.

Rtişcev nu răspunse decît înclinînd capul. În general muncea mult şi vorbea puţin, de parcă prin această

tăcere ar fi vrut să spună şefului: „Nu vă priveşte ce fel de om sînt şi cum am lucrat cu fostul comandant al diviziei. V-am mai spus părerea mea în această privinţă şi n-am de gînd să mă mai întorc la ea. Cît despre rest, puteţi aprecia şi personal: muncesc sub ochii dumneavoastră.''

Deşi acest soi de relaţii nu-i făceau nici o bucurie lui Serpilin, totuşi îi conveneau, de altfel nici nu prea avea vreme să chibzuiască asupra lor.

El îi puse lui Rtişcev întrebările pe care în mod normal le pune un comandant de divizie întors după o jumătate de zi petrecută la trupele din contact şefului de stat-major rămas la punctul de comandă: ce se aude la vecinii din dreapta şi din stînga? Ce se aude cu aducerea muniţiilor? Cum vin din urmă formaţiile de spate şi dacă n-a telefonat nimeni dintre şefi?

În stînga, la armata vecină, treburile mergeau bine. Vecinul din dreapta însă cam rămînea în urmă; in- trîndul format ameninţa să se transforme într-o ruptură. De la armată telefonase şeful statului-major şi întrebase care-i situaţia. Judecînd după faptul că nu le-a făcut nici un reproş şi nici nu le-a dat pe altcineva drept exemplu, s-ar fi putut crede că deocamdată armata n-are pe cine le da de exemplu: succesele cele mai mari din ziua respectivă le reveneau tot lor.

După ce auzi aceste ştiri, Serpilin se aşează să-şi soarbă ceaiul şi nici nu se mai dezbrăcă de scurta îmblănită.

— Ia te uită! răsună din spatele lui un glas tăios şi batjocoritor. Mai avem de smuls nemţilor jumătate de Rusie, iar comandantul de divizie a ocupat un punct de pe hartă şi socoate că acum îşi poate bea liniştit ceaiul!

Serpilin, care şedea cu spatele spre uşă, se întoarse şi se ridică de pe scaun cu o secundă în urma lui Rtişcev, care luase poziţia de drepţi din prima clipă. În prag se afla comandantul armatei; în pofida gerului crîncen purta uniforma strict regulamentară: cizme, manta, şi căciulă de general fără clape; obrazul îi era stacojiu de ger şi, cel puţin aşa i se păru lui Serpilin, foarte mînios.

— Raportaţi situaţia! spuse comandantul şi, aruncînd din mers mantaua şi căciula în braţele aghiotantului, păşi drept spre masă.

Serpilin se aplecă alături de el asupra hărţii, raportă pe scurt situaţia şi preciza cu creionul înaintarea celor două regimente

de la flancul stîng. Înainte de a primi de la comandanţii de regimente rapoarte scrise, pedantul Rtişcev nu însemna aliniamentele atinse decît printr-o linie punctată.

— Au ajuns chiar pînă aici, unde arătaţi dumneavoastră? întrebă neîncrezător comandantul, văzînd că Serpilin trasează pe hartă cu creionul roşu linii groase peste liniile punctate. I se păru că în prezenţa sa comandantul diviziei se cam grăbeşte să-şi prezinte dorinţele drept înfăptuiri. Aici aţi şi ajuns sau speraţi doar că veţi ajunge? întrebă el fără ocol.

— Aici am şi ajuns, răspunse Serpilin.

— Nu prea îmi vine să cred, spuse comandantul.

— Sînt obişnuit să cred ce-am văzut cu ochii! susţinu cu fermitate Serpilin, dîndu-şi seama de toată însemnătatea pe care o avea clipa aceea pentru relaţiile viitoare dintre el şi comandantul armatei. Presupun chiar, adăugă el, coborîndu-şi din nou privirea asupra hărţii — că în momentul de faţă au ajuns cam pînă aici... — Şi trasă alte două linii punctate. — Iar aici — şi-şi înfipse vîrful creionului în cele două linii groase — am fost chiar eu. — Şi uitîndu-se la ceas preciză pînă la secundă ora cînd fusese personal pe aliniamentul indicat de liniile groase trasate cu creionul roşu.

Deseori, poate chiar mai des decît s-ar fi cuvenit, comandantul vorbea cu subordonaţii săi folosind tonul acela rece şi aspru cu care începuse şi convorbirea cu Serpilin. Neţinînd seama de amorul propriu al oamenilor, el ştia să-i atingă dureros cînd îl nemulţumeau cu ceva şi nu le recunoştea dreptul de a se simţi jig- niţi, şi cu atît mai puţin de a ridica obiecţii dacă, jigniţi de forma în care li se adresa, ei nu aveau drep-tate în fondul problemei. Dar în firea lui dură exista simţul salvator al măsurii, limita care despărţea autoritatea fermă de despotism. Obiecţiile la fondul pro- blemei le recunoştea, şi tocmai de o asemenea obiecţie se ciocnise acum.

— Bun, spuse el, nerenunţînd la tonul aspru. Aici situaţia mi-e clară. Dar în dreapta, la Bagliuk, cum este?

— La Bagliuk mă duc acum, spuse Serpilin şi, în- torcîndu-se spre Rtişcev, îi ceru: Raportează cum înaintează Bagliuk.

— Dar un ceai îmi daţi şi mie? întrebă comandantul, după ce ascultă raportul lui Rtişcev, şi se aşează. Nu de alta, dar ca să nu vă fie ruşine că vă beţi ceaiul singuri.

Şi pentru a arăta că glumeşte, zîmbi uşor.

— Îmi permiteţi să vă întreb şi eu, tovarăşe comandant de armată, care-i situaţia la celelalte divizii? — întrebă Serpilin, după ce comandantul sorbi din ceai.

Comandantul îl privi pe sub sprîncene. Dacă la Serpilin lucrurile ar fi mers mai puţin bine, i-ar fi răspuns cu totul altfel. Dar deocamdată la Serpilin lucrurile mergeau bine, aşa că şi comandantul îi răspunse prietenos:

— Aşa şi aşa, Feodor Feodorovici, situaţia ar putea fi mai bună. Se manifestă neobişnuinţa de a executa mari operaţii ofensive; priceperea comandanţilor rămîne în urmă faţă de spiritul de luptă al trupelor. N-au obişnuinţa, n-au obişnuinţa, s-au dezobişnuit să lupte în ofensivă! — repetă el supărat. Pe cîte unii sînt silit să-i înghioldesc de la spate, şi chiar atît de serios că mă dor şi mîinile.

Îşi ridică mîinile de pe masă şi arătă foarte expresiv cum anume este obligat să-i înghioldească pe aceia care nu înaintează destul de repede. Într-adevăr, atît în ajun cît şi în ziua aceea fusese nevoit să-şi piardă cea mai mare parte din timp tocmai cu această treabă: să-i împingă pe toţi înainte. Înainte şi iar înainte pe toţi: de la comandanţii de divizii pînă la cei de batalioane! În linii mari armata lui îşi îndeplinea misiunea, dar el suferea cumplit simţind că s-ar fi putut face mai mult decît se făcea. Acolo unde înaintarea întîmpina o rezistenţă cît de slabă, oamenii se opreau fără veste, temîndu-se pentru flancuri. Iar acolo unde dădeau peste noduri puternice de apărare, repetau mereu atacuri desperate, neputîndu-se hotărî să execute întoarceri adînci, tot de teamă pentru flancuri.

Divizia lui Serpilin înaintase în ziua aceea mai repede şi îl neliniştea mai puţin decît celelalte. La început, comandantul armatei intenţionase să meargă direct la divizia vecină, a cărei rămînere în urmă crea un intrînd primejdios între ea şi Serpilin. Comandantul armatei pretindea comandanţilor de divizii şi de regimente să nu se teamă pentru flancuri, dar la scara armatei, fără să-şi dea şeatma, se temea şi el mai mult decît trebuie pentru flancuri; n-avea încă nici el suficientă experienţă pentru a înţelege pînă la capăt lucrul acesta. Oricît de mult se grăbea însă să ajungă la divizia vecină, totuşi omul e om, n-a putut răbda să nu vadă şi el barem cu coada ochiului primul oraş cu-

cerit de armata lui. Vizita la Serpilin s-ar fi putut amîna pînă la noapte, dar el n-o amînase şi venise ziua.

— I-am înghioldit cît i-am înghioldit şi apoi mi-am zis: ia să arunc şi eu o privire asupra trofeelor dumneavoastră, ca să-mi mai alin sufletul! spuse el deodată exact ceea ce gîndea, şi o spuse cu sinceritatea de care sînt capabili mai adesea oamenii siguri pe sine. Trebuie să recunosc că trofeele sînt apreciabile — avem ce raporta.

Îşi termină ceaiul, se sculă de pe scaun şi întrebă:

— Vă duceţi la Bagliuk?

— Chiar aşa, tovarăşe general!

— Ei bine, ascultaţi ce vă spun, acum la despărţire. Pe vecinul dumneavoastră Davîdov, măcar că am să-i învineţesc toată spinarea, dar tot am să-l împing înainte. Dar dumneavoastră să nu vă ascundeţi în spatele rămînerii lui în urmă! Daţi-i lui Bagliuk misiunea ca pînă la căderea nopţii să iasă aici! Şi comandantul arătă pe hartă o staţie de cale ferată situată la doisprezece kilometri de punctul în care se aflau. Pînă la căderea nopţii să fie neapărat acolo. Noaptea să cucerească gara şi să pornească mai departe! Iar dimineaţa să vă împingeţi punctul de comandă pînă acolo, ba şi mai bine, să vă mutaţi acolo întregul stat-major!

Aruncînd, în timp ce-şi încheia fraza, o privire scurtă asupra lui Rtişcev, comandantul armatei schiţă o uşoară mişcare din cap, şi chiar înainte de a fi apucat să se întoarcă, aghiotantul se şi prezentă cu mantaua întinsă.

În clipa aceea zbîrnîi telefonul, şi Rtişcev, după ce ridică receptorul, raportă că la aparat este statul-major al armatei.

— Transmiteţi-i că am plecat spre Davîdov. Să mă sune acolo peste o oră, spuse comandantul şi ieşi repede din casă, urmat de Serpilin.

În pridvor Serpilin îl văzu înfiorîndu-se de frig şi nu se putu abţine să nu-i spună că scurta îmblănită e oricum mai de nădejde decît mantaua.

— Nu-s obişnuit să port altceva, replică comandantul. N-o spun, bineînţeles, la adresa dumneavoastră — adăugă el îndată, aruncînd o privire fugară asupra scurtei şi pîslarilor lui Serpilin. Dacă ajungeţi la noapte cu pîslarii pînă la gară, am să vă mulţumesc. Dar dacă veţi bate pasul pe loc cu cizme chiar — nu vă salvează nici cizmele.

Şi zîmbi strîmb, gîndindu-se la omul pe care nu-l vor salva nici cizmele — la elegantul colonel Davîdov, comandantul diviziei vecine. Apoi, repetînd încă o dată cu insistenţă ca peste noapte staţia Voskresenskoe să fie neapărat cucerită, plecă cu un minut înaintea lui Serpilin.

— Mă tem că pînă la noapte vom fi siliţi cu toţii, fără deosebire de grad, să umblăm pe jos — spuse Serpilin, aşezîndu-se în maşină alături de şofer, şi arătă din cap spre geamul bătut de viscol.

Regimentul colonelului Bagliuk, spre care pornise Serpilin, desfăşura ofensiva în dreapta oraşului cucerit în noaptea precedentă.

Acesta era oful cel mare al oamenilor din regiment, pentru asta îşi invidiau ei vecinii; de fapt însă nu prea aveau timp să se gîndească nici la necazul lor, nici la bucuria vecinilor. În primele douăzeci şi patru de ore de ofensivă regimentul eliberase şase sate, iar în dimineaţa zilei aceleia mai eliberase încă cinci. Dar dacă în ajun cuvîntul „eliberase” mai aducea a realitate, acum toate

satele pe care le cucereau erau arse aproape pînă la temelie de nemţi. Fasciştii începuseră să incendieze satele încă de cu seară, şi toată noaptea regimentul înaintase avînd mereu în faţă cîteva incendii la orizont.

Batalionul locotenentului-major Reabcenko înaintase în prima zi pe axul rupturii, dar în dimineaţa aceea, la răscrucea a două drumuri, se poticnise de cătunul Maceha, pe care nemţii nu voiau să-l cedeze nicicum, şi înainte de a cuceri tăciunii rămaşi din tot cătunul pierduse în cinci ore de luptă patruzeci de oameni ucişi şi răniţi.

Acum Reabcenko se grăbea în fruntea unei companii să ajungă din urmă celelalte batalioane, iar Malinin împingea înainte companiile înşirate pe drumul de stepă înzăpezit. Mai era în faţa lor încă un sat, cucerit după cum se spunea, dar ars şi el pînă-n temelii: fumul incendiului se ridica deasupra zăpezilor, amintind oamenilor că trebuie să se grăbească.

— Fum peste tot, spuse Sinţov, venind lîngă Karaulov, în urma căruia mersese pînă atunci pe drum.

Picioarele i se împotmoleau în zăpadă. Vîntul îi bătea în obraz şi fusese nevoie de un mare efort chiar şi pentru a mări pasul şi a-l ajunge pe Karaulov.

— Ce-ai zis? întrebă Karaulov care nu auzise nimic.

— Fum, zic, peste tot.

Karaulov dădu din cap şi-şi şterse cu mănuşa zăpada care i se lipise de sprîncene şi de mustăţi.

— Uite, merg şi le tot număr, spuse el fără să întoarcă privirea — dimineaţa erau cinci coloane de fum, iar acum sînt opt. Ard tot mai multe şi mai multe sate. Opt! Şi mai adaugă pe ăsta din urmă, cum îi spune, pe care l-am luat acum...

— Maceha — îi aminti Sinţov.

— Da, curat Maceha, mamă vitregă! Cu ăsta face nouă! A fost Maceha — şi nu mai e! Şi cînd te gîndeşti că au trăit oameni aici... Nu ştiu ce vor fasciştii: să n-avem unde pune capul? O să dormim în zăpadă, dar de ajuns tot o să-i ajungem! Şi dacă sînt atît de cîinoşi, eu aş da un ordin pe armată: cît timp dau foc peste tot,

peste tot să nu luăm nici noi prizonieri. A dat foc la case — dă-i un glonţ în cap! Ce părere ai?

Sinţov avea aceeaşi părere. De altfel Karaulov, după ocuparea Macehăi arse pînă la temelie, aşa şi procedase cu incendiatorii prinşi. Dar fiind un om obişnuit cu ordinea, nu voia ca tot ceea ce făcuse la Maceha şi ce avea de gînd să facă şi de acum încolo să fie o urmare a furiei sale, ci o executare de ordin.

— Pe ofiţerul acela, de la grajd, cine l-a achitat? întrebă Karaulov.

— Komarov.

— Aha, am văzut eu că tu şi grupa ta aţi dispărut după casa în flăcări, dar pe urmă n-am mai auzit decît automatele lor. Mă gîndeam: să vă fi omorît oare pe toţi? Pe urmă a răbufnit grenada şi automatele au tăcut!

— Komarov a aruncat grenada, repetă Sinţov.

— Da — spuse Karaulov. — Mă temeam că au do- borît toată grupa voastră.

Acum în grupa lui Sinţov nu mai erau decît doi oameni: el şi Komarov, dar pentru Karaulov grupa ră- mînea grupă, indiferent de efectivul ei...

— Uite colo încă un mort, spuse Karaulov, şi se opri lîngă cadavrul unui neamţ pe jumătate acoperit de viscol, aflat chiar la marginea drumului.

Neamţul zăcea pe spate, cu braţele strînse în jurul capului, cu unul din picioare adus sub trup, iar cu celălalt, lung şi subţire, întins în drum.

Karaulov atinse piciorul cu vîrful pîslarului. Piciorul lunecă puţin într-o parte, apoi reveni la loc.

— Da, iarna morţii sînt altfel decît vara, spuse Karaulov. Zici de cîte unul că-i o păpuşă de lemn, nici nu mai seamănă a om!

Mai atinse o dată piciorul cadavrului, dar piciorul reveni din nou la vechiul loc. Atunci Karaulov păşi peste el şi porni mai departe. Iar Sinţov, mai întorcînd o dată capul înapoi, îşi spuse că într-adevăr morţii arată mai înfiorător vara. Oricît de ciudat ar fi să spui un asemenea lucru despre morţi, vara sînt mai vii, au în- tr-înşii mai mult omenesc, au ceva care la un moment dat îl face pe omul viu să se cutremure, să-şi amintească

de sine însuşi şi de faptul că nu de mult şi morţii au fost vii. Pe cînd iarna, pe ger, ţi se pare că nici n-au fost vreodată vii.

Acum Karaulov mergea iarăşi în frunte, iar Sinţov în urma lui, avînd mereu în faţă spatele lat al sublocotenentului şi auzind în urma sa respiraţia grea a lui Komarov. Cu o zi înainte de începerea ofensivei acesta se îmbolnăvise: îl durea pieptul şi tuşea. Probabil că răcise cînd se tîrîseră amîndoi să-l care pe Leonidov. Iar acum, cu această răceală în trup, mergea de două zile fără somn şi odihnă, mergea fără să se vaite, doar tuşind înfundat din cînd în cînd.

„În schimb Leonidov stă culcat în spital la Podolsk, sau la Moscova, sau poate şi mai departe, stă culcat pe cearşafuri, învelit cu o pătură" — îşi spuse Sinţov cuprins o clipă de un sentiment acut de invidie faţă de Leonidov cel cu talpa smulsă, care stătea culcat pe cearşafuri, sub pătură.

Şi deodată îşi dori să fie şi el rănit, nu atît de grav ca Leonidov, dar cel puţin ca Baiukov, pe care, ţinîn- du-şi făgăduiala, Malinin îl găsise totuşi. Primiseră o scrisoare de la el: Baiukov le mulţumea pentru vestea cea bună a decorării sale şi le scria că a început să se întremeze... Ce bine ar fi ca şi el, Sinţov, să stea culcat şi să se întremeze ca Baiukov, într-un spital, pe cearşafuri...

Cu mare greutate reuşi să-şi alunge din cap aceste gînduri, care îi asaltează pe oamenii de pe front mult mai des decît vor ei s-o recunoască. Şi nu raţiunea că aceste gînduri ar fi nedemne şi laşe l-a ajutat să le alunge, ci amintirea celor patru cadavre coborîte de ei din spînzurători chiar în sătucul Maceha cucerit adineauri. Trei cadavre de bărbaţi şi unul de femeie.

Sinţov tăiase chiar el cablul nemţesc colorat şi împletit în patru, cu care fusese spînzurată acea femeie, sau mai curînd, acea fată, judecînd după faţa ei tînără de tot, fără viaţă, îngheţată şi albă ca porţelanul.

Sinţov tăiase cu un cuţit cablul telefonic, prinsese corpul în braţe şi-l culcase pe zăpadă. Şi tot ce se asocia de acea clipă se întipări pentru tot restul vieţii în mintea lui. Fata purta un palton negru, de stofă ieftină, descheiat

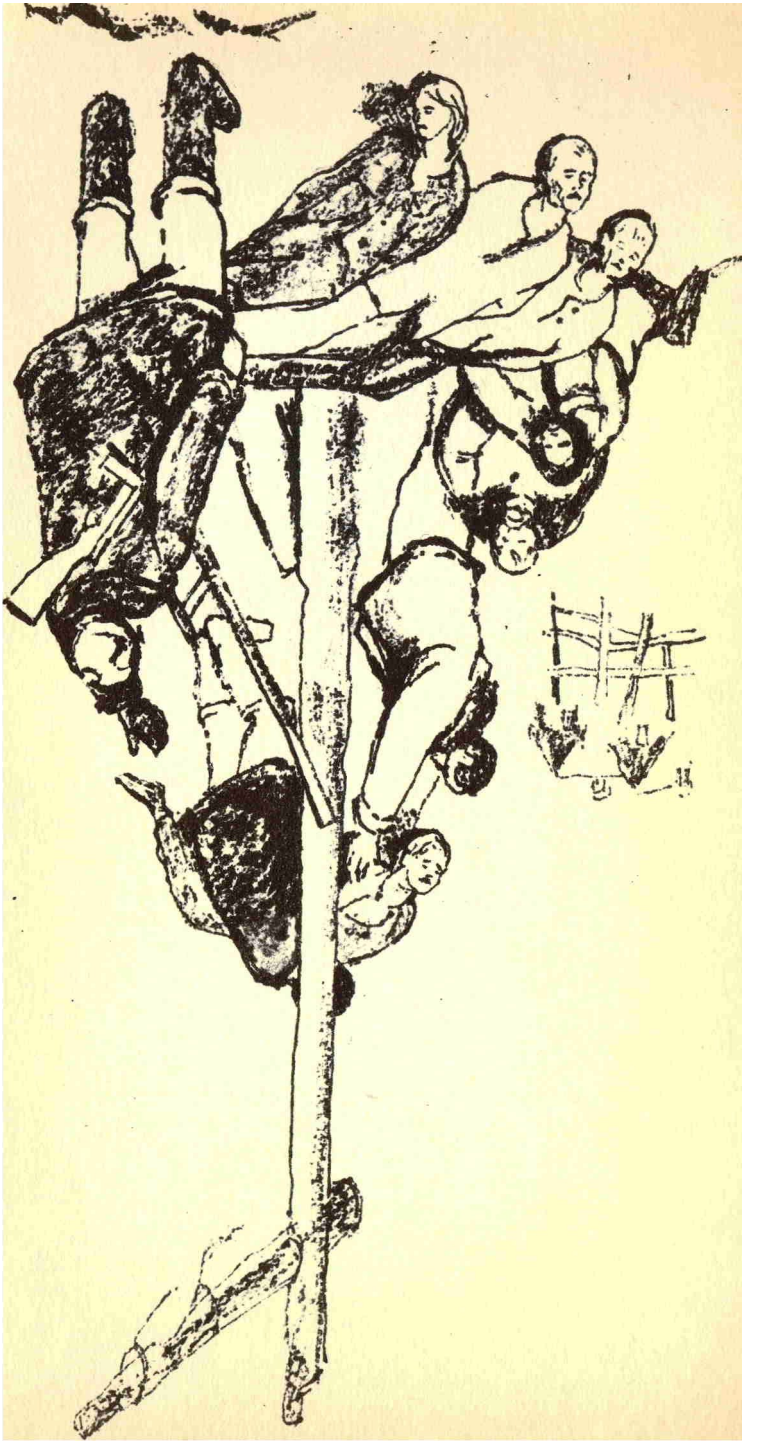

la piept. Prin deschizătura paltonului se vedea o jachetă tricotată. Într-unul din picioare avea un pîslar cu carîmbul tăiat strîmb şi talpa cîrpită, celălalt era desculţ, doar într-un ciorap cu o gaură mare la genunchi, prin care se vedea pielea albă. Cablul de telefon se înfipsese adînc în gîtul alb şi lung, capul îi atîrna într-o parte, şi de aceea, probabil, faţa păstra o expresie ciudată, de parcă fata ar fi întrebat: ,,Ce-aveţi cu mine, de ce nu-mi daţi pace?”

Oamenii fuseseră spînzuraţi de mult şi, cînd au fost coborîţi, trupurile lor erau atît de moarte, îngheţate şi albe ca porţelanul, încît ţi se părea că dacă n-ai să le culci cu grijă sau ai să le loveşti de ceva, s-ar putea să se spargă, să le sară o bucată de obraz sau de mînă. Acum însă, cînd aceşti morţi, aceşti partizani — aşa scria pe tăbliţa de placaj prinsă deasupra spînzurătorii — au rămas acolo, sub pămînt, în mormîntul săpat la repezeală, această încremenire de moarte şi această răceală îngheţată ca de porţelan se şterseseră din amintire. Îţi mai aminteai doar un singur lucru: că ei, aceşti oameni, au fost odinioară vii. Şi amintindu-şi iar şi iar, pînă în cele mai mici amănunte, cum a dat-o jos de pe spînzurătoare pe această fată, Sinţov se gîndi cu groază la Maşa. La un moment dat, probabil pentru că tînăra partizană avea în picioare un singur pîslar şi în celălalt un ciorap rupt, el îşi aminti deodată cum a purtat-o în braţe pe micuţa doctoriţă cu piciorul scrîntit, şi amintindu-şi de doctoriţă gîndul îi zbură iarăşi, îngrozit, la Maşa. Acest gînd cumplit de neliniştitor îi alungă din minte dorinţa de a sta culcat acum într-o odaie curată, pe un cearşaf şi sub o pătură şi de a se înzdrăveni în urma rănilor căpătate.

Unde o fi ea? Mai trăieşte oare? Acum, după toate cele îndurate de el însuşi, i se păreau stupide şi fără noimă toate vorbele pe care, înecîndu-se de teamă pentru ea şi implorînd-o să fie prudentă, i le spusese înainte de despărţire, ultima dată cînd se văzuseră. Ultima să fi fost? Sau nu va fi ultima? Dar asta n-o putea şti, cum n-o puteau şti nici celelalte milioane de oameni care se despărţiseră de alte milioane de oameni.

— Ei, spune! — îi întrerupse gîndurile sumbre Malinin, care venea pe drum în fruntea unui lanţ de oa-meni din batalion, după ce depăşise coada coloanei şi încerca acum să ajungă în capul ei. — Cum merge războiul?

— Războiul nu merge rău, tovarăşe politruc-major — răspunse Sinţov, întorcînd din mers capul spre el. — Atîta doar că nu apucăm să ajungem la vreme. — Şi arătă din cap spre coloana de fum din faţa lor.

Celelalte coloane de fum, care cu puţin timp în urmă mai împînzeau tot orizontul, ca nişte mîini negre înălţate a suferinţă spre cer, erau acum acoperite de perdeaua viscolului, dar aceasta de dinaintea lor, cea mai apropiată, tot se mai înălţa neagră, mereu prezentă în faţa ochilor.

— Şi aşa va fi într-una? — întrebă Sinţov, după ce merse o vreme tăcut alături de Malinin.

— Asta nu depinde decît de noi — răspunse Malinin.

Nu prea era amator de adevăruri răsuflate, dar ce era să răspundă la o asemenea întrebare? Da, de noi. De cine să mai depindă? Şi la urma urmei aşa şi era, deşi s-ar fi părut că lucrul acesta nu mai depinde nici de Karaulov, nici de Sinţov, nici de ceilalţi ostaşi din spatele lor şi nici de Malinin sau Reabcenko, care făcuseră încă de ieri tot ce puteau face şi înaintau mereu cît se putea de repede.

— Aici am mai găsit totuşi doi localnici, spuse Malinin. Şi după intonaţia bine cunoscută a vocii lui, Sinţov pricepu că Malinin vorbeşte despre asta nu întîmplător şi nici pentru prima dată, ci umblă anume de-a lungul coloanei şi o repetă tuturor. — Ei spun că noaptea nemţii au tras focuri de armă unii în alţii. Acolo unde erau cele două tancuri părăsite. Le-ai văzut, nu?

— Le-am văzut, spuse Sinţov.

— O coloană motorizată de-a lor se retrăgea şi a rămas fără benzină. Atunci s-a iscat încăierarea între ăştia şi tanchişti, de au ajuns să tragă unii în alţii. Şi pînă la urmă tot au golit rezervoarele tancurilor în maşinile de transport şi au şters-o. Bun material, nu?

Această ultimă întrebare era adresată lui Sinţov ca unui fost politruc cu care parcă s-ar sfătui: bun material pentru agitaţie, nu?

Sinţov îşi aminti de cele două tancuri părăsite în drum şi văzu ca aievea cum s-au încăierat noaptea în mijlocul zăpezii tanchiştii cu infanteriştii nemţi pentru benzină...

— Materialul e bun, spuse el, dar...

— Dar ce? întrebă repezit Malinin.

— N-ar fi rău să avem şi noi mai multă tehnică!

— Pe asemenea vreme în picioare stă tot adevărul! spuse Malinin.

— Da, în picioare stă! mormăi Sinţov, mişcîndu-şi anevoie aceste picioare prin zăpadă şi simţind că fiecare din ele trage nu mai puţin de un pud.

Apoi tăcu: era atît de obosit, încît nici nu-i ardea de vorbă. Dar Malinin îi interpretă în felul său tăcerea: ,,Cu siguranţă că tot mai suferă!”

Chiar în ajunul ofensivei, la batalion sosiseră cele cinci carnete de partid. Afară de Sinţov toţi îşi primiseră carnetele. Malinin, care tot nu găsise prilejul să stea de vorbă cu comisarul diviziei şi îşi amintise că toţi oamenii sînt muritori — deci şi el însuşi — şi-a croit cu chiu cu vai zece minute libere şi a scris în aceeaşi noapte direct secţiei politice a armatei o scurtă notiţă despre Sinţov. Cu toată sinceritatea şi asprimea de care era capabil cînd credea în dreptatea celor întreprinse de el, Malinin arătă că totuşi comisia de partid a diviziei a greşit amînînd aplicarea hotărîrii biroului de partid al regimentului lor şi nerezolvînd înainte de desfăşurarea ofensivei situaţia de partid a unui om care în orice zi şi în orice ceas poate să cadă pe cîmpul de luptă fără să i se fi făcut dreptate.

Nu voia să vorbească înainte de vreme cu Sinţov despre scrisoarea aceasta, care poate nici n-a ajuns încă la destinaţie, dar simţea nevoia să-l îmbărbăteze într-un fel.

— Să nu crezi că am uitat — începu el. — Şi în general nu trebuie să te gîndeşti prea mult la asta. Acum am să mă gîndesc eu pentru tine.

Malinin spusese din toată inima aceste cuvinte stîn- gace, dar Sinţov se surprinse zimbind fără să vrea. Avea încredere în Malinin, dar nu putea să nu se gîndească el însuşi la acest lucru. Mai cu seamă că în această privinţă Malinin nu mai avea nici o putere să-l ajute. Se gîndea el însuşi la situaţia lui, ba chiar foarte des, şi ieri şi astăzi, deşi adineauri, în timp ce mergea alături de Malinin, se gîndea la cu totul altceva, iar despre asta îşi amintise abia acum.

— Fireşte că atîta timp cît sîntem în mişcare... spuse Malinin, ca de obicei neterminîndu-şi frazele al căror sfîrşit era

determinat chiar de începutul lor. Dar cînd ne vom opri, o să lămurim imediat şi situaţia ta de partid.

— Eh, Alexei Denisovici! spuse Sinţov, ridicîndu-şi capul şi uitîndu-se cu tristeţe şi mînie la fumul din faţa lor. Sînt de acord cu orice soluţie, doar să ne oprim cît mai tîrziu!

— Fără oprire nu funcţionează nici maşinile, ce să mai vorbim degeaba, răspunse posomorît Malinin. Crezi că o să ajungem pînă la Berlin fără nici un popas?

— Să ajungem măcar pînă la Veazma, replică Sinţov.

Malinin mormăi ceva nedesluşit, fără a confirma, dar şi fără a infirma spusele lui Sinţov. Bineînţeles că Veazma nu era chiar la capătul pămîntului, dar cu siguranţă că nici pînă la Veazma nu se poate ajunge fără un popas şi fără întăriri.

— Hei, la o parte! răsună de la spate glasul lui Komarov.

Malinin şi Sinţov întoarseră capul şi se feriră în lături. Prin dreptul lor trecu sania lui Bagliuk. Calul înfierbîntat alerga la trap, smulgîndu-şi anevoie copitele din zăpadă. Pe băncuţa din faţă se afla un ostaş cu automatul la piept, iar pe cea din spate, alături de Bagliuk şedea un general în scurtă îmblănită şi pîslari.

Sania trecu. Malinin păşi din nou pe drum şi, socotind că Sinţov a venit iarăşi lîngă el, spuse că în sanie se afla noul lor comandant de divizie, pe care îl mai văzuse o dată la statul-major al regimentului încă înainte de ofensivă.

Dar Sinţov nu mergea lîngă Malinin, ci stătea pe loc în marginea drumului, acolo unde se oprise, înfundat pînă la genunchi în zăpadă, şi se uita după sania în care alături de Bagliuk şedea — nu, imposibil să se fi înşelat! — şedea chiar Serpilin în carne şi oase.

— Ei, de ce-ai rămas în urmă? îl strigă Malinin, şi Sinţov îşi trase picioarele din nămete, ieşi pe zăpada bătătorită din drum, îl ajunse din urmă pe Malinin şi porni iarăşi alături de el.

— Ştii cine era în sanie? întrebă el după o vreme.

— Ştiu. Noul comandant al diviziei — răspunse Malinin.

— Şi cum îl cheamă?

Malinin se încruntă, făcînd un efort să-şi amintească. Dar numele comandantului diviziei se tot învîrtea prin minte, însă nu-i venea pe buze. Şi-l notase în carnet, dar carnetul se afla în porthart şi Malinin n-avea chef să-şi scoată mănuşa pe ger.

— Şi-mi aduc aminte că mi s-a părut foarte cunoscut cînd l-am auzit deunăzi, pe urmă însă l-am uitat.

— Serpilin, spuse Sinţov.

— Da — confirmă Malinin şi se uită fix la Sinţov. Acum, pentru că numele fusese pronunţat de Sinţov, el îşi aminti de ce numele acesta i se păru atît de cunoscut atunci cînd l-a auzit prima dată.

— Chiar el? întrebă Malinin.

— Chiar el!

— Phii, măiculiţă doamne! Să alergi după sanie, nu alta! exclamă înţelegător Malinin. Era fericit pentru Sinţov şi îşi dădea seama că prezenţa în divizia lor, şi încă în funcţia de comandant al ei, a omului sub comanda căruia Sinţov a ieşit din încercuire poate să simplifice mult rezolvarea situaţiei lui de partid.

,,Ba uite că n-am să alerg după sanie!” îşi spuse Sinţov, simţindu-se năpădit de gînduri cu totul opuse acelora care-i veneau în cap înainte, ori de cîte ori visa la o întîlnire cu Serpilin ca la un lucru irealizabil. Treptat şi pe neobservate se obişnuise cu gîndul du-reros, dar plin de mîndrie, că soarta lui trebuie să se hotărască just şi fără această întîlnire, să se hotărască nu pentru că s-a găsit un martor al trecutului său, ci pentru că există oameni care ştiu cum luptă el în prezent: şi Malinin, şi comandantul batalionului, şi Karaulov, şi Komarov cel care tuşeşte acum, acolo în spate…

A fost o vreme cînd cerea bunăvoinţa soartei: un asemenea dar i s-a părut odinioară întîlnirea lui cu Liusin. E drept că mai tîrziu această întîlnire s-a do-vedit a fi mai curînd o lovitură a soartei, decît un dar al ei. Dar chiar şi după asta el tot a continuat să spere în bunăvoinţa soartei, în posibilitatea ca totul să se lămurească dintr-o dată, şi, de cele mai multe ori, în asemenea ocazii îşi amintea de Serpilin.

Acum însă dorea ca totul să-şi urmeze cursul firesc, să meargă aşa cum merge, şi în rezolvarea problemei lui să se acorde încredere nu generalului Serpilin, care l-a cunoscut pe politrucul Sinţov încă pe cînd acesta îşi avea carnetul de partid în buzunarul bluzei, ci să i se acorde toată încrederea lui însuşi, ostaşului de rînd dinainte şi sergentului-major de acum, care alături de mii şi mii de alţi oameni ca şi el n-au cedat nemţilor Moscova, ba chiar i-au pus pe goană.

Avea certitudinea că merită acest lucru, şi nici chiar o nouă amînare, un nou refuz tot n-ar fi putut clinti într-însul această încredere în forţa şi dreptatea sa. Da, acolo, în cererea lui, amintea de numele lui Serpilin, şi dacă lucrul acesta va fi luat în seamă, dacă hîrtia îi va fi arătată generalului şi dacă Serpilin va socoti necesar să-l cheme — cu atît mai bine, va fi foarte bucuros. Dar nu va fugi după sanie.

— E-n regulă, spuse Malinin, neputînd ghici adevăratele gînduri ale lui Sinţov. Îndată ce se va ivi o clipă de răgaz o să vă aranjăm o întrevedere. Nu te mai necăji!

Sinţov ar fi vrut să-i dezvăluie lui Malinin toate gîndurile sale, să i le spună cu sinceritatea pe care acesta avea tot dreptul să conteze; dar să-i spună pur şi simplu că n-are nevoie de nici o întrevedere ar fi însemnat doar să-l nedumerească, iar să-i explice totul amănunţit nu se simţea în stare acum: prea îl orbea zăpada, prea sufla tare vîntul, prea greu îi era să înfrunte viscolul, tot mai greu şi mai greu cu fiecare pas.

CAPITOLUL AL NOUĂSPREZECELEA

Înaintînd fără oprire, la căderea nopţii batalionul lui Reabcenko mai ocupă trei sate: două arse pînă la temelie, iar ultimul numai pe trei sferturi. Cînd ajunseră în preajma acestuia din urmă, satul mai era întreg. Apoi însă, cînd a început schimbul de focuri, deodată s-au aprins primele case, iar peste o oră ardea jumătate din sat.

Priveliştea aceasta i-a silit ca, în pofida focului crîn- cen al nemţilor, să pătrundă totuşi în sat şi să împiedice ca incendiul să-l mistuie pe de-a-ntregul. Prea înnebunitor de limpede se petrecea totul sub ochii lor: în timp ce unii nemţi trăgeau de zor cu mitralierele prin am- brazurile tăiate direct în pereţii caselor, ceilalţi alergau prin sat şi puneau foc. Ici-colo, printre flăcări, apăreau pentru o clipă siluetele lor fugind de la o casă la alta. Ticăloşia aceasta stîrni în oameni atîta furie încît, după ce pătrunseră în sat, mai aflară într-înşii destulă putere pentru a desface bîrnele cuprinse de flăcări şi a stinge incendiile mai puţin avansate.

Apoi însă îi ajunse o oboseală atît de cumplită, încît chiar dacă Reabcenko nu le-ar fi ordonat să se culce, oamenii tot n-ar mai fi fost în stare să facă nici un pas mai departe.

După ce a instalat siguranţa, Reabcenko ordonă co- mandanţilor de companii să fiarbă ceaiul, unde se putea, să hrănească oamenii, şi, mai cu seamă, să vegheze ca toţi să se culce cît mai curînd. Dar majori- tatea oamenilor erau atît de frînţi, încît, umplînd pînă la refuz casele rămase întregi, se prăvăliră ca morţi şi adormiră îndată, nemaifiind în stare nici măcar să îmbuce ceva.

Reabcenko se temea că în timpul nopţii Bagliuk ar putea trimite batalionul mai departe la ofensivă. Se ruga la toţi sfinţii să nu primească un asemenea ordin pentru ca oamenii să se poată odihni cît mai mult.

În stînga lor, la orizont, deasupra gării Voskre- senskoe, prin perdeaua viscolului se ridica o lumină sîngerie de incendiu. La ora două după miezul nopţii din direcţia gării apăru sania lui Bagliuk, în care se afla şi generalul Serpilin; el ceru ca Malinin şi Reabcenko să scoale îndată batalionul.

Celelalte două batalioane ale lui Bagliuk atacau de peste trei ore staţia de cale ferată şi nu izbuteau s-o cucerească. Nemţii se apărau cu desperare, şi sub ochii lor începuseră să dea foc gării, întocmai ca şi în satul pe care-l cuceriseră acum.

Locotenentului-major Reabcenko i se cerea să-şi scoale batalionul şi, făcînd un ultim efort — un salt de şapte kilometri, să taie drumul pe care nemţii îşi scoteau din gară formaţiile de spate. Dacă va izbuti să le taie drumul, sau cel puţin să iasă pînă la el, nemţii vor lăsa baltă gara şi vor începe retragerea.

Aşa punea problema Bagliuk. Iar comandantul diviziei nu întrebă decît un singur lucru: cît timp le trebuie, lui Malinin şi Reabcenko, să-şi scoale oamenii.

Reabcenko recunoscu cinstit: „Jumătate de oră". Se aştepta la o explozie de strigăte, dar prefera să îndure şi asta decît să fie nesincer. Oricum, în mai puţin de jumătate de oră tot nu va reuşi să-şi ridice şi să-şi încoloneze oamenii. Slavă domnului şi pentru atît, după toate cîte le făcuseră ieri şi astăzi.

Bagliuk era, se pare, cît pe ce să ridice glasul. Dar comandantul diviziei i-o luă înainte şi, uitîndu-se la ceas, spuse liniştit:

— Bine, vezi numai ca jumătatea dumitale de oră să fie cu adevărat o jumătate de oră!

Reabcenko şi Malinin salutară şi porniră să execute greaua lor sarcină. În starea în care se aflau oamenii nu-i putea deştepta decît un lucru extraordinar: o lavină, o inundaţie, un incendiu, şi, fireşte, războiul, care în orice zi de luptă reuneşte şi cuprinde în el cele trei calamităţi atît de ameninţătoare în timp de pace.

Peste o jumătate de oră batalionul lui Reabcenko, numărînd acum, după două zile de ofensivă, numai şaptezeci de oameni, se încolonă în două şiruri ine- gale.

În zare, pălălaia incendiului lumina mai viu ca înainte.

Reabcenko dădu comanda „drepţi", şi Serpilin se apropie de batalionul aliniat.

El repetă pe scurt întregului batalion ceea ce Ba- gliuk spusese înainte numai comandantului şi comisarului, şi mai spuse oamenilor că, acum, de ei depind două lucruri: ca acolo, la staţia de cale ferată să mai rămînă ceva afară de fum şi cenuşă, pentru ca localnicii — femei şi copii — să aibă mîine un adăpost; şi al doilea: de ei depinde ca tovarăşii lor să nu cadă jertfă în preajma acestei staţii de cale ferată. Sînt aproape patru ore de cînd ei atacă mereu şi n-o pot lua, dar nemţii vor fugi şi singuri de îndată ce batalionul le va ieşi în spate şi le va tăia drumul.

El, comandantul diviziei, ştie că ei au îndeplinit cu toţii ordinul primit dimineaţa şi au făcut astăzi tot ce le-a stat în putere, totuşi îi roagă să mai facă un efort şi să taie fasciştilor calea de retragere.

— Asta-i rugămintea mea. O mare rugăminte, spuse el, încheindu-şi scurta cuvîntare; şi cu toate că după tonul vocii cuvintele lui se deosebeau prea puţin de un ordin, cu toate că ar fi putut spune pur şi simplu: acesta e ordinul meu — el a folosit totuşi vorba „rugăminte”. Şi dacă nu chiar în fiecare din oamenii aceştia osteniţi, dar în orice caz în inima multor dintre ei tresări ceva datorită acestui cuvînt, măcar că un cuvînt nu rămîne decît un cuvînt, iar ei trebuiau să părăsească acel adăpost cald cîştigat cu preţul sîngelui, pentru a înfrunta iarăşi viscolul şi a da iarăşi piept cu nemţii.

— Tovarăşe general, batalionul va îndeplini misiunea pe care i-o daţi! O va îndeplini şi pînă în zori vă va raporta de executare — spuse Reabcenko cu glas răsunător, vrînd parcă să acopere cu voioşia şi timbrul vocii sale tăcerea posomorîtă în care era cufundat batalionul.

Apoi dădu comanda, şi coloana se puse în mişcare.

Serpilin stătea în marginea drumului, se uita cum trec ostaşii prin dreptul lui, şi pe chipul său, la fel de obosit ca şi al lor, se aşternea o expresie de recunoştinţă pentru oamenii aceştia şi o înţelegere deplină a întregului efort

pe care-l făceau ei acum. Dacă ar fi fost în locul lor, ar fi făcut şi el acelaşi lucru, dar asta nu-l împiedica să preţuiască devotamentul şi sacrificiul lor. Oare dreptul de a ordona exclude nevoia imperioasă de a fi recunoscător unor oameni cărora, conform disciplinei militare, nu le rămîne altceva de făcut decît să execute necondiţionat ordinele date de tine? Şi oare tu însuţi, executînd tot aşa de necondiţionat alte ordine, deopotrivă de grele şi pentru tine, nu aştepţi adesea să vezi recunoştinţă în ochii celor ce te privesc?

Cînd coloana se scurse aproape în întregime prin faţa lui Serpilin, el îşi aminti că, încă de pe cînd oamenii abia se adunau, privirea îi fusese atrasă de un ostaş foarte înalt de la flancul drept. E normal ca un ostaş din flancul drept să fie înalt, şi atenţia îi fusese atrasă nu de faptul că omul era atît de înalt, ci cu totul de altceva: chipul acela i se părea cunoscut... Acum, cînd coada coloanei trecea prin dreptul lui, Serpilin îşi aminti din nou de chipul acela, dar îl uită de îndată ce vocea lui Bagliuk îi curmă şirul gindurilor cu o întrebare: e destul să lase de pază aici în sat un singur pluton?

— Pe cine să păzească, mă rog? întrebă Serpilin, în- torcîndu-şi ochii spre el. Pe mine sau pe dumneata? Dacă pe dumneata, atunci ia-ţi plutonul pentru că vei merge împreună cu comandantul batalionului şi nu te vei întoarce pînă cînd nu-mi vei putea raporta că ai tăiat drumul de retragere al nemţilor! Iar dacă-i vorba să mă păzească pe mine — nu-i nevoie, pentru că plec imediat înapoi la staţia de cale ferată şi am să rămîn acolo, la batalioanele dumitale, pînă cînd o cucerim.

— N-aveţi de gînd să mutaţi aici punctul de comandă al diviziei, tovarăşe general? — întrebă Bagliuk, arătînd cu mîna spre sat, dar nu manifestă nici o mirare că Serpilin îl trimite împreună cu batalionul lui Reab-cenko.

— Spre dimineaţă am să-l mut. Dar compania de comenduire a statului-major, cum vine, am s-o trimit la staţie. Aşa că pînă-n zori lasă aici trei ostaşi de-ai dumitale, doar ca să nu rămînă satul gol. Iar toţi ceilalţi

— înainte! Şi peste cinci minute să nu mai văd pe aici nici un om în plus!

Bagliuk lăsă comandantului diviziei trei oameni, sania lui cu ostaşul care o conducea, cel cu automatul la piept, iar el, vîslind anevoie cu pîslarii prin zăpadă, porni să ajungă din urmă batalionul plecat.

După ce mai urmări cîteva clipe din ochi coloana care se îndepărta, Serpilin, înainte de a pleca înapoi la staţia de cale ferată, intră în cea mai apropiată izbă.

În odaie se încălzeau cîţiva sinistraţi: femei şi copii. Serpilin le dădu bineţe, închise uşa şi, scoţîndu-şi căciula în prag, îşi frecă ostenit creştetul capului cu toată palma. Simţea nevoia imperioasă să-şi găsească imediat un colţişor în această odaie încălzită de răsuflarea oamenilor, să se trîntească jos şi să adoarmă pe loc.

O femeie în vîrstă stătea aplecată asupra unei mese şi-i răzuia tăblia cu un cuţit.

— Ce faci acolo? o întrebă Serpilin.

— Curăţ urmele nemţilor, răspunse ea fără să-şi ridice ochii, şi urmă să răzuiască masa cu înverşunare. Au dormit pe masă, ca neoamenii! Apoi îşi dezdoi spinarea, ridică ochii spre Serpilin şi se porni să povestească febril cum i-au ucis nemţii feciorul cel mic; în ajun, băiatul voise să mîne vaca în pădure, nemţii l-au ajuns din urmă şi l-au împuşcat. Vorbea repede şi ochii îi sclipeau de parcă s-ar fi aşteptat că îndată ce va termina de spus ce are pe suflet el, Serpilin, se va apuca şi va îndrepta totul.

— Mulţi oameni au pierit în satul vostru, mulţi au ucis şi schingiuit ei aşa? întrebă Serpilin, după ce izbuti să se stăpînească.

Care mai de care, întrerupîndu-se una pe alta, fe- meile începură să povestească pe cine şi în ce împrejurare au ucis fasciştii cît timp au stat acolo, iar Serpilin, rezemat de tocul uşii, asculta şi se simţea copleşit de o ură nouă, deşi s-ar părea că la ura care se adunase în el împotriva cotropitorilor nu se mai putea adăuga nimic.

— Tovarăşe general, raportă, deschizînd uşa din spatele lui Serpilin, ostaşul cu automat la piept, cel pe care-l lăsase Bagliuk cu sania — au fost prinşi doi fascişti, erau ascunşi într-o pivniţă. Ce să facem cu ei?

— Rămîneţi cu bine, se plecă Serpilin în faţa fe-meilor. Mîine, cînd vom aduce alimente, o să distribuim cîte ceva pentru copii. Apoi îşi puse căciula în cap şi ieşi în urma ostaşului cu automatul. — Unde-s nemţii?

Şi-i văzu îndată. Stăteau zgribuliţi între cei doi ostaşi care-i prinseseră. Erau încălţaţi cu bocanci, purtau mantale subţiri, aveau bonetele trase pe urechi şi tremurau, pătrunşi de ger pînă la măduva oaselor.

— ***Aus welchem Division?***[1] întrebă Serpilin.

Unul din nemţi răspunse că face parte din divizia o sută paisprezece.

— ***Und Sie?***[2]

Celălalt răspunse că şi el e din o sută paisprezece.

— ***Was machen Sie hier?***[3]

Nemţii tăceau, dar în locul lor, înţelegînd perfect sensul întrebării, răspunse unul dintre ostaşii care îi prinseseră.

— Eu aşa cred, tovarăşe general, că ăştia sînt din acele ***Feuer-Komando,*** echipe de incendiatori. S-or fi pierdut în ultima clipă şi s-au ascuns.

— ***Zeigen sie ihre Hände!***[4] — le ceru Serpilin cu asprime.

Unul dintre nemţi se trase înapoi, neînţelegînd ce i se cere. Celălalt rămase nemişcat.

— Arătaţi-mi mîinile — repetă Serpilin în nemţeşte, şi făcu un pas spre el.

Neamţul care rămăsese nemişcat îşi întinse spre el amîndouă mîinile. Ostaşul de lîngă el dădu chiar să-l îmbrîncească: de ce şi-o fi băgînd ăsta mîinile sub nasul generalului? Dar Serpilin îl opri.

— ***Und du?***[5] strigă Serpilin şi, plecîndu-se de la înălţimea lui pînă la mîinile întinse ale celuilalt neamţ, i le mirosi.

Mîinile amîndurora miroseau a petrol. Nemţii tăceau. Unul tremura ca frunza, celălalt încremenise de desperare în faţa morţii inevitabile.

— Împuşcaţi-i, la toţi dracii! ordonă Serpilin ostaşilor şi, întorcîndu-se brusc, porni spre sanie.

---

[1] Din ce divizie? (în limba germană) (n. t.).
[2] Şi dumneata? (în limba germană) (n. t.).
[3] Ce faceţi aici? (în limba germană) (n. t.).
[4] Arătaţi-mi mîinile! (în limba germană) (n. t.).
[5] Şi tu? (în limba germană) (n. t.).

Pe drum apărură două siluete. Oamenii mergeau împotriva vîntului şi îşi apărau faţa cu mîinile. Unul dintre ei mări pasul şi se apropie de Serpilin; peste o clipă îl ajunse şi celălalt. Erau şeful transmisiunilor diviziei şi comandantul companiei de comenduire.

— În sfîrşit iată-vă şi pe voi! spuse nemulţumit Serpilin adresîndu-se şefului transmisiunilor. Mai bine mai tîrziu decît niciodată! Întindeţi pînă aici legătura! Mîine, punctul de comandă va rămîne aici cel puţin o jumătate de zi, în funcţie de situaţie! Şi îndată ce vei obţine legătura să-i comunici lui Rtişcev că eu am să mă aflu în preajma staţiei Voskresenskoe, pînă cînd o vom cuceri. Rtişcev unde este, a pornit la drum?

— N-a pornit, tovarăşe general, răspunse după o scurtă codire şeful transmisiunilor. Statul-major e în drum, dar colonelul Rtişcev a fost sfîrtecat de o mină.

— Rănit? — sări Serpilin. L-aţi evacuat?

— Nu, a murit pe loc, tovarăşe general.

— Ptiu, drace! exclamă furios Serpilin şi se plesni cu amîndouă palmele peste poalele îngheţate ale scurtei. Oricît de mult se străduise să-şi alunge din minte un gînd sîcîitor acesta continua să-l obsedeze: încă de la prima lor întîlnire i se păruse că Rtişcev, cu ochii lui trişti, nu mai are mult de trăit, că va fi ucis: o citise în ochii omului şi uite, parcă îi cobise! Aşa s-a şi întîmplat! N-a supravieţuit decît cu o săptămînă comandantului său de divizie...

Îi părea rău de Rtişcev şi se simţea tulburat din pricina presimţirii care se înfăptuise. Dar nu întrebă decît un singur lucru:

— Cine l-a înlocuit? Sişkin?

— Da.

— Atunci transmite-i lui tot ce ţi-am spus. Iar dumneata, Rîbakov — se adresă Serpilin comandantului companiei de comenduire — continuă marşul spre Vos- kresenskoe! Sînt tare îngheţaţi oamenii?

— Tare, tovarăşe general!

Ostaşii companiei se apropiaseră şi aşteptau strînşi în spatele generalului. Era rezerva lui, care nu participase la luptă nici în ajun şi nici astăzi.

— Cincisprezece minute pentru încălzire — şi porniţi spre Voskresenskoe!

— În ce direcţie? întrebă amărît comandantul companiei, care crezuse că în sfîrşit au ajuns la destinaţie, dar acum vedea că trebuie să continue înaintarea.

— În ce direcţie? În direcţia focului, acolo unde se duce lupta.

— Dar pe ce drum? — întrebă tot atît de necăjit comandantul companiei, care încă nu redevenise stăpîn pe sine.

— Pe nici un drum. Uite pălălaia, aceea vă e direcţia! Acolo să ajungeţi! Şi fără zăbavă. Eu vă aştept acolo — mai spuse Serpilin şi, îndreptîndu-se spre sanie, mai auzi cum, aproape de tot, în spatele primei case, trosni un foc de puşcă, apoi încă unul... Nemţii din ***Feuer-Kommando*** fuseseră împuşcaţi.

„Va trebui să scriu... Şi acum nu numai soţiei lui Orlov, ci şi soţiei lui Rtişcev... Ce repede se petrec aceste lucruri... — îşi spuse el cu amărăciune: iar mai tîrziu, instalat în sanie, mai ridică o dată ochii spre focul din zare şi îşi aminti alarmat de Bagliuk: — De le-ar ieşi mai repede în spate! Pînă ce nu va ieşi acolo, n-o să putem lua Voskresenskoe.”

Şi într-adevăr, nu puteau să ia staţia de cale ferată Voskresenskoe cu nici un preţ. De fiecare dată, cu focul mitralierelor şi aruncătoarelor de mine, nemţii trînteau în zăpadă lanţurile de trăgători ale infanteriei noastre care se ridica la atac; între timp puneau foc localităţii, metodic, casă cu casă; incendiau totul fără cruţare. Îţi venea să-ţi muşti pumnii de furie, privind la cele ce se petrec.

Serpilin sosi pe poziţie tocmai cînd un nou atac se poticnea, şi oamenii fură siliţi să se întindă iarăşi pe zăpadă, chiar în faţa staţiei. Dacă ar fi avut la îndemînă măcar cîteva tunuri, poate că ar fi reuşit chiar şi cu acele lanţuri rare să pătrundă în staţie, după ce ar fi neutralizat cuiburile de mitralieră. Dar n-aveau nici un tun, artileria lor se înzăpezise undeva în urmă, prin viscol, şi nu dădea nici un semn de viaţă. Comisarul diviziei, rămas aici să ţină locul comandantului, cît timp acesta fusese plecat cu Bagliuk, nu se mai putu stăpîni şi strigă că pleacă el însuşi înapoi să aducă de guler cel puţin o baterie! Nu mai suporta să vadă cum pier degeaba oamenii, însăilînd atac după atac, în vreme ce gara continuă să ardă sub ochii lor.

Serpilin nu se opuse: măcar de-ar reuşi să aducă vreo baterie! Aveau nevoie de tunuri ca de aer.

Comisarul încălecă şi se pierdu în viscol. Iar Serpilin ordonă încetarea atacurilor. Nu ştia ce se va întîmpla mai întîi: va apare artileria sau va reuşit Bagliuk să le cadă nemţilor în spate. Dar fără una din aceste soluţii staţia nu putea fi luată.

Gerul se înteţea mereu, dar Serpilin nu-l observa. Punctul lui de comandă provizoriu era situat chiar pe calea ferată, la o jumătate de verstă de staţie, într-un canton de cărămidă. Dar el nu intră în adăpost, ci rămase tot timpul afară, ferindu-se în spatele zidului de explozia minelor lansate de nemţi în acea direcţie. Încordat şi furios, nemaiputîndu-se desprinde de priveliştea localităţii cuprinse de flăcări, se gîndea mereu la Bagliuk. În cel mult o oră, chiar pe o vreme ca aceea, Bagliuk trebuia să iasă la şosea în spatele nemţilor, dacă nu va fi împiedicat de ceva. Ce l-ar putea împiedica? Foarte simplu: chiar şi două-trei mitraliere bine dispuse, care să acopere şoseaua, l-ar putea împiedica. Şi încă cum! Şi va trebui să mai piardă o oră, dacă nu două, pînă să întoarcă aceste mitraliere şi să le distrugă! Dar chiar dacă Bagliuk va ieşi la vreme unde trebuie, tot vor trebui să aştepte o oră întreagă şi să privească neputincioşi cum se întinde vîlvătaia.

Şi nici compania de comenduire nu mai venea odată! Tocmai această companie voia s-o arunce Serpilin la atac în momentul cînd Bagliuk avea să apară pe neaşteptate în spatele nemţilor! Îi acordase comandantului companiei un popas de cincisprezece minute. Şi, potrivit ceasului, ar fi fost timpul ca Rîbakov să fie acolo. De nerăbdător ce era, Serpilin trimise un om în întîmpinarea companiei, ca să-l mai grăbească pe Rîbakov.

În această stare de agitaţie şi enervare îl găsi acolo, în spatele cantonului de cale ferată, Maximov, care sosise de la armată. Comisarul îşi lăsase maşina înzăpezită la vreo cinci kilometri de acolo şi venise pe jos. Era atît de plin de zăpadă, încît la prima vedere Serpilin nici nu-l recunoscu. În spatele lui Maximov se mai vedea cineva.

— Ei, cum merge, Feodor Feodorovici? — întrebă vesel Maximov, ştergîndu-şi faţa şi scuturîndu-şi căciula de zăpadă. — Cum stai cu Voskresenskoe? Mai ai mult? Comandantul a ordonat să-ţi dau ghes. Spune că termenul calendaristic a cam trecut!

— Calendarele mint! se răsti Serpilin.

Starea sufletească a lui Maximov nu se prea potrivea cu a comandantului diviziei. În urmă cu trei ore, cînd plecase de la punctul de comandă al armatei, Maximov ştia că pînă la căderea nopţii rezistenţa nemţilor fusese mai peste tot înfrîntă, şi vecinii lui Serpilin se avîntaseră acum înainte, ba chiar erau pe cale să-l depăşească. Cu toate că înainte de plecare, comandantul armatei îi spusese că de la Serpilin n-a mai primit de mult nici un raport (,,Du-te, vezi, mi se pare că s-a poticnit în faţa staţiei Voskresenskoe!"), Maximov, cuprins de optimismul general, socotise că pînă va ajunge la faţa locului, Voskresenskoe va fi fost luat!

Chiar şi acum, cînd se convinsese că s-a înşelat, că Voskresenskoe n-a căzut şi arde din toate părţile, lui tot i se mai părea că lucrurile se vor aranja foarte simplu: încă un atac, şi localitatea va fi a noastră, aşa că nu-i va mai rămîne nimic decît să raporteze că divizia treizeci şi unu, care-şi începuse cu atîta succesi ofensiva, continuă să fie la înălţime.

Serpilin, dimpotrivă, încă nu ştia cum stau lucrurile la vecinii săi, şi chiar dacă ar fi ştiut şi s-ar fi bucurat, asta nu i-ar fi uşurat situaţia... El ştia doar atît: că pînă acum încă n-a executat ordinul, s-a poticnit în acest blestemat Voskresenskoe, a încercat să-l întoarcă şi pe la dreapta, şi pe la stînga, n-a reuşit, s-a poticnit din nou, a pierdut oameni în atacuri frontale, şi abia tîrziu, după mai multe nereuşite, a aruncat acel batalion într-o întoarcere adîncă, aşa cum o cerea situaţia.

Acum însă trebuia să se ţină dîrz şi să aştepte ori apariţia lui Bagliuk, ori sosirea tunurilor, sau şi mai bine — pe amîndouă.

Cu toate că Serpilin alergase toată ziua să împingă înainte ba pe Bagliuk, ba pe ceilalţi comandanţi de regimente, acum, cînd alţii veniseră să-l împingă pe el, Serpilin se înfurie. Şi nu ascunse lucrul acesta, era furios pe sine însuşi şi pe Maximov cu întrebările lui stupide: „Ei, ce faci, mai ai mult?".

— A cuceri localităţi, nu-i totuna cu a fierbe ouă, tovarăşe şef al secţiei politice a armatei — spuse el lui Maximov. — Trei minute — ouă moi, cinci minute — ouă tari! Dacă n-am trage decît noi s-ar putea calcula totul la minut... dar vezi că mai trag şi nemţii, dar-ar dracii-n ei să dea!

Şi, ca pentru a-i confirma vorbele, o mină nemţească veni să explodeze la mai puţin de o sută de metri în faţa cantonului.

— Bine, dar de ce nu ataci, ce mai aştepţi? întrebă stăruitor Maximov, şi asta nu pentru că l-ar fi supărat răspunsul lui Serpilin, ci pentru că ardea de dorinţa ca, măcar după sosirea lui aici, Voskresenskoe să fie luat. Era gata să facă orice pentru asta, chiar şi să ridice el însuşi oamenii din zăpadă şi să pornească în fruntea lor la atac!

— Îi întorc cu un batalion, răspunse Serpilin. — Dar oamenii sînt osteniţi, e viscol, merg şi ei cît pot de repede. Aştept să iasă la şosea, în spatele nemţilor.

— Dar Permeakov unde e? întrebă Maximov de comisarul diviziei. — La celelalte regimente?

— Nu, tot aici, toţi sîntem aici... răspunse Serpilin. Doar să luăm o dată acest Voskresenskoe, lua-l-ar... — şi nu se putu opri să nu înjure. — Aici e buba. Cînd o cădea staţia, se va deschide drumul şi în faţa celorlalte regimente. Comisarul s-a dus după artilerie, că ne-a înghiţit-o viscolul. Dacă-mi face treaba asta am să-i fiu recunoscător toată viaţa, pînă la pămînt am să mă închin în faţa lui, doar să-mi aducă odată tunurile!

— Aşadar, te-mpaci bine cu el? întrebă Maximov.

— Facem fiecare ce putem — mormăi Serpilin şi, în- tinzînd înciudat mîna spre localitatea cuprinsă de flăcări, adăugă: — Doar un ticălos ar putea să nu se împace eu cineva în asemenea împrejurări. Or nici el şi nici eu nu sîntem ticăloşi, slavă domnului! Cînd şefii nu se împacă între ei, doar ostaşii au de suferit!

— Arde şcoala feroviarilor! strigă deodată omul care venise cu Maximov; pînă atunci stătuse deoparte, dar acum se apropiase şi privea amărît incendiile cu palma streaşină la ochi.

— Nu ieşi de după canton, ai grijă, nu-i mare lucru să te plesnească vreo mină! îi strigă Serpilin.

La început crezuse că Maximov a adus eu el vreun instructor al secţiei politice, acum însă recunoscu în acest om imprudent pe secretarul comitetului raional. Dimineaţa se văzuseră în treacăt pe străzile oraşului abia eliberat; staţia aceasta de cale ferată ţinea şi ea tot de raionul lui, şi Serpilin îşi aminti abia acum că secretarul îl întrebase cînd crede că va elibera Voskresenskoe. Asta se petrecuse în dimineaţa aceleeaşi zile. „Oare într-adevăr astăzi să fi fost? se întrebă Serpilin. E posibil oare?... Nu, parcă nu astăzi, ei dumnezeu ştie cînd, că prea s-au întîmplat multe de atunci!”

— Nu te-am recunoscut, spuse el. Ai să te îmbogăţeşti!

— Nu prea se arată!... răspunse posac secretarul, ui- tîndu-se la incendiu şi, nemaiputînd răbda, ieşi din nou de după colţul cantonului să vadă mai bine din ce loc a izbucnit pălălaia de flăcări. Au dat foc magaziilor la gara de mărfuri... a doua şi a patra! exclamă el tot mai amărît.

— M-a rugat să-l iau cu mine, spuse Maximov. Credea că s-a terminat cu... Dar nu-şi sfîrşi fraza. Se apropie de Serpilin şi-l întrebă încet, aproape în şoaptă: Feo- dor Feodorovici, totuşi cînd ai de gînd s-o iei?

Serpilin se uită la ceas.

— Îl aştept pe Bagliuk. Peste o jumătate de oră trebuie să iasă la şosea... Trebuie, adăugă el.

— Ei, Bagliuk ăsta o să facă tot ce se poate! — spuse Maximov.

— Cine mai ştie acum ce şi cît poate face fiecare? — replică Serpilin. — E foarte probabil că va face într-a-devăr tot ce poate, dar e posibil că altul în locul lui ar fi făcut mai mult şi mai repede! Uite că şi eu am făcut astăzi tot ce s-a putut, cel puţin aşa credeam. Dar e posibil că altul în locul meu ar fi luat de mult Voskre- senskoe!

— Nu-i nimic, Feodor Feodorovici, ai să-l iei — spuse Maximov, simţind că tocmai acest lucru trebuia să i-l spună lui Serpilin. — Ai văzut dimineaţa cum nu-i reuşea nimic lui Davîdov? Dar acum trei ore a raportat că a luat Ekaterinovka.

— Nu mai spune! Bravo lui!

— Diviziile o sută douăzeci şi trei şi nouăzeci şi doi au înaintat şi ele... (aici Maximov numi aliniamentele pînă la care au ajuns celelalte divizii).

— Da... — spuse Serpilin. Asta-i bine... foarte bine, repetă el, nefiind totuşi în stare să-şi rupă gîndul de la staţia lui pe care nu izbutea s-o ia.

— Au dat foc şi celorlalte magazii, spuse secretarul comitetului raional, aţintindu-şi mereu privirile asupra focului. — Îndată vor incendia şi silozul, pălălaia a ajuns chiar lîngă el.

— Lasă, ce tot cobeşti? — îşi ieşi din fire Serpilin. Ce mă tot fierbi fără apă?... Crezi că n-aş fi vrut să-ţi înapoiez staţia nevătămată! Tot necazul ce mocnea în- tr-însul răbufni acum.

— Ştiu, dar uite-o că arde sub ochii noştri! strigă secretarul.

— Da, sub ochii noştri arde... repetă îndurerat Serpilin. — Am şi eu ochi...

În clipa aceea răsări din viscol comandantul companiei de comenduire, Rîbakov. În spatele lui se vedeau siluetele oamenilor care se răsfiraseră în lanţ.

— Tovarăşe general, permiteţi-mi să vă raportez...

— Trebuia să-mi raportezi acum o jumătate de oră! îi reteză vorba Serpilin. Trebuia de mult să pornesc atacul, şi dumneata nicăieri!

— Oamenii sînt din cale-afară de obosiţi, tovarăşe general.

— Ştiu.

Rîbakov stătea în faţa generalului ştiind că este vinovat, ştiind că a călcat ordinul, că în loc de cincispre-zece minute, a dat oamenilor un popas de patruzeci şi cinici de minute, socotind că dacă se vor odihni mai mult, vor putea să recîştige timpul pierdut, dar oamenii erau atît de obosiţi, încît nici popasul prelungit nu le-a fost de folos şi n-au mai putut recîştiga nici un minut. Rîbakov ştia că este vinovat, dar mai ştia că n-a putut face altfel, că n-a vrut să facă decît cum e mai bine, nu cum e mai rău. Pe lîngă asta mai ştia că oricît de aspru l-ar ocărî comandantul diviziei, peste, douăzeci sau treizeci de minute tot el, Rîbakov, se va duce cu compania lui la atac, căci oricît de vinovat ar fi, de la atac n-o să-l înlăture nimeni. Şi în faţa acestei perspective Rîbakov nu se putea simţi chiar atît de vinovat cum s-ar fi simţit, fără îndoială, în orice altă împrejurare.

Dar şi Serpilin înţelegea asta, aşa că stăpînindu-şi izbucnirea de necaz provocată mai mult de nerăbdare, decît de mînie, îi ordonă liniştit lui Rîbakov să-şi apropie cît mai repede oamenii şi să-i concentreze la atac acolo, în faţă. Şi-i arătă cu mîna acoperişul unui hambar ce se iţea de sub zăpadă, chiar lîngă punctul de comandă al batalionului.

Şi Rîbakov, uitîndu-se la faţa comandantului diviziei cu o privire de fel speriată, ba chiar cu acea neatîrnare a omului căruia cu greu i s-ar putea cere printr-un ordin mai mult decît are de gînd să dea el însuşi din convingere, răspunse: „Am înţeles!” — şi porni spre oamenii săi, care se apropiau în rînduri tot mai dese.

— Ascultă, Feodor Feodorovici! Ce-ar fi să mergem în fruntea ei? — spuse Maximov, arătînd din cap spre compania care se scurgea, învăluită de zăpadă. — Haide să mergem cu ea...

— Aşteaptă, Maximov, nu te grăbi... M-am grăbit toată ziua, dar acum... uite că nu mă mai grăbesc, măcar că staţi amîndoi aici pe capul meu — spuse el aruncînd o privire spre secretarul raionului de partid. — Ni s-au dat pe mînă oameni vii, nu buturugi de lemn... n-am chef să-i arunc degeaba în foc... Să mai răbdăm puţin. E greu să rabzi, dar să răbdăm totuşi. Bagliuk trebuie să iasă curînd, o simt... Şi el înţelege ce însemnează pentru noi fiecare minut. Mă bucur că ai venit la mine, dar nu mă zori, te rog.

— Bine, atunci barem să mergem acum, înainte de declanşarea atacului, pînă la batalion, ceva mai în faţă, vrei? întrebă Maximov.

— Dar aici ce-i? Spatele armatei? Nu ne despart de nemţi nici cinci sute de metri... Vrei să te apropii de ei cu încă două sute de metri?

— Da, vreau.

— Atunci, du-te... Eu rămîn aici. Am două batalioane, două mîini, trebuie să le dirijez pe amîndouă...

Maximov crezuse că Serpilin ori va veni împreună cu el, ori nu-l va lăsa să plece singur. Dar Serpilin nu putea suferi să fie reţinut el însuşi, şi nici nu-i plăcea să reţină el pe alţii. Dacă Maximov vrea să se ducă Ia batalion — n-are decît... Dacă sufletul îi cere să se avînte în luptă — n-are decît să se avînte. E un om destoinic, îndrăzneţ. Şi-i foarte bine că se duce la batalion, nu strică să mai vorbească cu oamenii înainte de atac! Dacă şi el, Serpilin, s-ar putea rupe în mai multe bucăţi, ar rămîne şi aici, s-ar duce şi la batalioane, la amîndouă.

— Du-te, spuse Serpilin. Dar nu te îngropa acolo, mai adăuga el. Dar nu pentru că vorbele acestea ar fi avut vreun sens deosebit, ci pur şi simplu pentru că îşi amintise de moartea recentă a lui Rtişcev, măcar că Rtişcev murise astăzi la zece kilometri mai înapoi, în spate, prin locuri pe care Maximov le străbătuse cu bine...

— Tu rămîi aici? îl întrebă Maximov pe secretarul raionului de partid.

— Nu, vin cu tine, răspunse acesta şi-şi săltă puşca la umăr. Aşadar secretarul avea şi puşca la el. Serpilin o observă abia acum.

— Pe unde s-o luăm? Spre hambarul acela? întrebă Maximov.

— Stai, o să vă conducă cineva, răspunse Serpilin şi strigă spre canton să i se trimită un agent de transmisiuni.

— Da, bine că mi-am adus aminte... spuse Maximov, oprindu-se în aşteptarea agentului. Fostul tău comisar Şmakov a sosit ieri la noi la armată. Ţi-a transmis salutări.

— Asta-i bună... poftim... Şmakov... Cum se face? — strigă bucuros Serpilin, uitînd cu totul ce supărat fusese pe Şmakov atunci la spital, pentru scrisoarea lui. De unde vine şi-n ce calitate?

— Spune că era comisar de regiment. A fost rănit acum vreo lună şi după ieşirea din spital l-au chemat înapoi la Direcţia politică, la grupul de lectori.

— Iarăşi lector... ei, atunci înseamnă că e-n regulă: de-acum înainte totul va merge ca pe roate în armata noastră — spuse Serpilin mai în glumă, mai în serios.

Voia să-l întrebe pe Maximov dacă Şmakov a venit pentru mult timp la ei în armată şi de ce s-a mulţumit să-i transmită salutări în loc să vină de-a dreptul la el la divizie. Dar nu-i mai rămase timp pentru toate aceste întrebări. Agentul de transmisiuni apăru în fugă, şi Serpilin îi ordonă să-l conducă pe tovarăşul comisar de regiment pînă la comandantul de batalion.

Maximov plecă. Iar fix peste un minut în faţa lui Serpilin răsări, gîfîind, ud leoarcă, comisarul diviziei. Per- meakov îşi ştergea faţa de sudoare şi de zăpada care îi pudrase şuviţa de păr ieşită de sub căciulă, şi întreba ceva cu un glas atît de răguşit, că la început Seipilin nici nu-l înţelese.

— Ei, cum merge? întrebă comisarul.

— Tot aşa cum ştii... Deocamdată a ajuns doar Rîba- kov. Dar la tine ce se aude? întrebă la rîndul său Serpilin.

Dar nu mai era nevoie de răspuns; după expresia fericită de pe faţa comisarului se vedea prea bine ce se aude la el. Făcuse pe dracu-n patru şi smulsese tunurile, şi dacă te uitai la înfăţişarea lui îţi dădeai seama că le smulsese la propriu, nu la figurat: probabil că se înhămase la ele cot la cot cu tunarii.

— E drept că n-am adus decît trei, nu patru — spuse el. — S-a şi început instalarea lor, acolo, în stînga — şi arătă cu mîna

spre locul unde erau tunurile. — Artile- riştii s-au angajat să deschidă focul peste zece minute... Păcat că nu-s toate patru; unul a alunecat într-o rîpă, nu l-au putut scoate... Sînt frînţi...

— Dă-l naibii, o să-l scoatem mai tîrziu. Îţi mulţumesc şi pentru astea trei — şi, aplecîndu-se spre comisar, Serpilin îl sărută cu recunoştinţă pe omul acesta vîrstnic şi obosit.

Pesemne că aşa-i războiul! Cu un minut înainte se gîndise la Şmakov, de care îl legau atîtea lucruri ce nu se uită pînă la moarte! Şi totuşi, acum, deşi Şmakov se afla aici, aproape, în cadrul armatei lor, el părea să fie undeva departe, peste mări şi ţări, în timp ce omul acesta de lîngă el, pe care-l cunoştea de numai cinci zile, îi era parcă şi mai aproape, căci îi uneau, ca printr-un fir, grijile şi necazurile comune, atît de comune amîndurora, încît se socoteau cei mai apropiaţi oameni din lume.

Deodată, de departe, de dincolo de staţia de cale ferată, de dincolo de vîlvătaia incendiilor — de unde trebuiau să iasă Bagliuk şi Reabcenko — răsună în sfîrşit ceea ce aştepta de mult Serpilin: un zvon de luptă îndepărtat, slab, dar totuşi limpede.

— Bagliuk! — spuse Serpilin. Doar atît spuse, şi suspină de parcă i s-ar fi luat de pe umeri cea mai mare, cea mai insuportabilă dintre poveri...

Malinin zăcea într-o baracă cu pămînt pe jos, pe un braţ de paie îngheţate care începeau să se moaie. În dreapta şi-n stînga lui erau culcaţi sau şedeau alţi cîţiva răniţi.

În sobă ardea, fîsîind şi scoţînd fum, o bîrnă lungă. Nu aveau topor, şi oamenii au fost nevoiţi să bage bîrna cu un capăt în gura sobei, avînd grijă ca din cînd în cînd s-o înfunde mai adînc.

Malinin stătea culcat şi asculta la cele ce se petrec înăuntrul său — la junghiurile ascuţite din stomac, ca-re-l înţepau ca nişte cuţite — şi la cele ce se petreceau dincolo de pereţii barăcii — la zgomotele luptei. Lupta ba se încingea, ba se stingea, mutîndu-se treptat tot mai spre dreapta, în spatele nemţilor. După toate semnele, staţia fusese luată, şi nemţii, continuînd să tragă, se retrăgeau tot mai departe. Faptul că nemţii se retrăgeau era meritul lor, meritul batalionului lui Reabcenko şi Malinin, pentru că batalionul lor ieşise totuşi la şosea în dreptul barăcii acesteia părăsite şi acoperite de zăpadă şi lovise formaţiunile de spate ale nemţilor care se

retrăgeau din staţie. Acesta a fost începutul, curînd însă batalionul a ocupat şoseaua şi a tăiat calea de retragere a nemţilor.

Malinin însă n-a mai participat la această din urmă operaţie: fusese rănit chiar la începutul luptei, cînd batalionul lor atacase o coloană nemţească. Nemţii au ripostat cu foc, şi un glonţ l-a nimerit în stomac. În adîncul sufletului său Malinin se temuse întotdeauna tocmai de o asemenea rană. I se părea că o rană în stomac înseamnă moarte. La asta s-a şi gîndit din prima clipă, şi cînd Karaulov s-a repezit la el strigînd: „Stai să te pansez, tovarăşe politruc!” — Malinin i-a răspuns răguşit: „Nu-i nevoie, s-a sfîrşit cu mine!”

Dar mai tîrziu, cînd se afla gata pansat (chiar de sanitara Kulikova, bătrîna aceea care-i făgăduise mai demult să-l scoată din foc) şi sanitara îl tîra pe zăpadă, iar Malinin îi spuse: „Lasă, că mă ridic în picioare” — se săltă într-adevăr în coate, se ridică în picioare şi-şi zise: „Dacă sînt în picioare înseamnă că trăiesc!” E drept că nu putu face decît trei paşi, după care căzu în braţele sanitarei şi ale unui ostaş de lîngă ei. Dar din clipa aceea, din clipa în care a reuşit ca prin minune să facă cei trei paşi, îndărătnic, n-a mai crezut că va muri.

Gîndul că nu va muri şi că era comisar de batalion, iar că în jur se aflau ostaşii lui răniţi îl ajuta să suporte durerile şi să nu strige. Şi-i mai era de ajutor gîndul că după rănire n-a devenit indiferent la tot ce se petrece în jur, aşa cum se întîmplă cu oamenii mai slabi de înger. Continua să participe activ la ceea ce se petrecea dincolo de pereţii barăcii, continua să asculte zgomotele luptei şi să explice aşa cum se pricepea, cu glas întretăiat de durere, celorlalţi răniţi ce se petrece afară.

Planul lui Serpilin se dovedi a fi just. De îndată ce batalionul lui Reabcenko ieşise la drumul din spatele nemţilor, aceştia începură să se retragă în grabă din staţie. Dar batalionul făcu chiar mai mult decît îi fusese ordonat să facă. Se instală de-a curmezişul drumului şi respinse atacurile nemţilor, cărora le tăiase calea de retragere, pînă cînd aceştia fură nevoiţi să-şi părăsească maşinile şi s-o ia peste cîmp. Atunci Bagliuk, dîndu-şi seama de situaţie, îl lăsă pe Reabcenko cu jumătate din oameni la şosea, iar el, cu cealaltă jumătate, porni peste cîmp spre dreapta şi, ocupînd acolo în mijlocul nămeţilor un cătun fără nume, compus din trei case, se instală pe poziţie şi

deschise de acolo un foc viu cu cele cîteva mitraliere pe care le avea, silind pe nemţi să-l ocolească din nou şi deci să se afunde şi mai adînc în cîmpul înzăpezit. Mai mult decît atît nu mai fu în stare să facă...

Felcerul şi Kulikova pansaseră pe răniţi, şi toţi laolaltă — răniţii care se puteau mişca singuri şi ceilalţi, cu răni mai grave — se adunaseră în această baracă, pentru că Reabcenko se temea să-i trimită acum, noaptea, în spate. Cei care erau în stare să meargă s-ar fi putut rătăci pe viscol, iar pe ceilalţi, care trebuiau transportaţi, ca Malinin de pildă, n-aveau cu ce să-i transporte. Pînă dimineaţa nu se putea găsi vreun mijloc de transport, dar nu mai era mult pînă atunci. Şi apoi, cine ştie unde s-au mai putut strecura nemţii în retragerea lor? Umblînd noaptea, singuri, peste cîmp, răniţii ar fi putut da peste ei; şi numai la gîndul acesta îţi îngheţa sîngele în vine.

Trecuse o jumătate de oră de cînd lupta de pe şosea se potolise. Numai acolo în dreapta, unde Bagliuk ocupase cătunul fără nume, se mai auzea din cînd în cînd cîte un foc, şi aici în faţă mai trosnea arar cîte o împuşcătură singuratică, trasă probabil asupra unor nemţi izolaţi sau pur şi simplu asupra viscolului. Cîte nu puteau să ţi se năzară în negura aceea?

Cu toate că soba era încinsă, în baracă era tot frig. Uşile fuseseră smulse din ţîţîni, şi vîntul, umflînd mereu foaia de cort atîrnată în locul uşii, îngrămădise la intrare un munte de omăt.

Kulikova pusese o găleată cu zăpadă în sobă, şi cu o gamelă împărţea răniţilor apă. Apa era călduţă, murdară, şi pe faţa ei pluteau fire de paie.

Malinin ar fi vrut să bea, dar cu o rană în stomac nu ai voie să bei.

— Ascultă, Kulikova, o chemă el pe bătrînă sanitară. Cînd o să ai vreme, ieşi, te rog, afară şi vezi dacă sergentul-major Sinţov e pe undeva pe aproape şi dacă poate pleca de pe poziţie, să vină să mă vadă cît mai e linişte.

— E-n regulă, spuse supărată Kulikova. Mai bine ai face să dormi puţin. N-ai stat destul de vorbă cu oamenii?... Lasă că ai să tot stai de vorbă la spital cînd o să fii în convalescenţă... pînă atunci ţi-ar face mai bine să taci din gură...

— Asta ca să nu-mi iasă sufletul pe gură o dată cu vorbele?

În golul uşii vuia viscolul; femeia se strecură afară, iar Malinin, după ce o însoţi cu privirea, închise ochii şi-şi spuse că dacă şi în zilele următoare vor avea tot atîtea pierderi ca şi în ziua aceea, fără o completare urgentă nu vor mai putea lupta.

,,Ce-i asta? se întrebă el. Cîţi oameni se vor mai prăpădi, cîţi nu vor apuca să vadă... Ce viaţă afurisită mai e şi asta, dacă în fiecare zi mor atîţia oameni?!" — În gîndul său numise războiul viaţă afurisită. Şi fireşte că nu greşea, pentru că războiul era într-adevăr o viaţă afurisită, cu toate că el singur se condamnase la această viaţă afurisită şi socotea că altfel nici nu s-ar fi putut.

Apoi gîndul îi zbură la fiul său, care zăcea în spital cu mîna dreaptă amputată, şi, fără să deschidă ochii, auzi cum o voce îl cheamă încetişor: ,,Alexei Denisovici..." — cum îl cheamă, abia şoptit, vrînd pesemne să vadă dacă comisarul nu doarme... Auzi şi deschise ochii, crezînd că a venit Sinţov. Dar în faţa lui se afla nu Sinţov, ci Reabcenko. Comandantul de batalion era cu desăvîrşire schimbat. Faţa lui tînără era năpădită de o barbă ţepoasă, roşcovană, şi din cauza oboselii de moarte părea o faţă de om bătrîn. Stătea aplecat deasupra lui Malinin, cu mantaua lui de cavalerist ruptă ferfeniţă şi mînjită de funingine încă din timpul zilei, cînd stinsese incendiile cot la cot cu ostaşii săi. Mîna stîngă, cea rănită înainte de începerea ofensivei, era bandajată cu o faşă neagră, iar cea dreaptă se sprijinea într-o coadă de lopată; degetele de la piciorul drept îi erau degerate în aşa hal, încît nu putea călca decît pe călcîi.

Aşa stătea în faţa lui Malinin comandantul său de batalion, locotenentul-major Reabcenko, care trecuse prin atîtea, se tot retrăsese pînă cînd s-a oprit în faţa Moscovei, şi acum, în sfîrşit, de două zile a început să înain-teze; aşa stătea comandantul de batalion Reabcenko care fusese rănit de trei ori, dar de două ori din trei n-a părăsit linia întîi, deşi e degerat, îngheţat bocnă şi tînăr, atît de tînăr că i-ar putea fi fecior.

— Ia spune, cu ce treburi ai venit, tovarăşe comandant de batalion? — spuse el fără să-şi dea seama că de slăbiciune şi de durere vorbeşte prea încet şi că numai de aceea se aplecă Reabcenko atît de adînc în faţa lui. — De ce ai venit? mai întrebă ei.

— Să văd ce fac răniţii.

— Cum se desfăşoară lupta?

— Normal. Reabcenko se uită la Malinin, apoi îşi ridică ochii spre ceilalţi răniţi, şi prin vălul oboselii pe chipul lui apăru un zîmbet tineresc. Doar să pot răbda pînă dimineaţa. Tare sînt curios să văd ce ispravă am făcut! Băieţii s-au strecurat înainte şi spun că tot cîmpul e plin de maşini nemţeşti înţepenite în zăpadă.

— Lasă, cînd s-o lumina, ai să le numeri, spuse Malinin.

Şi pentru că politrucul spusese ,,ai să le numeri", în loc de „o să le numărăm", cum ar fi spus altă dată, Reabcenko îşi reaminti cu durere că peste foarte puţin timp, îndată ce se va lumina de ziuă, vor sosi săniile (după care a trimis chiar el să-i fie scoase din pămînt, din iarbă verde) şi Malinin va pleca de la el, din batalionul lor, şi ei nu se vor mai vedea niciodată, deoarece chiar dacă i se va vindeca rana de la stomac, la virsta lui şi după o rană atît de gravă, cu siguranţă că Malinin nu va mai fi trimis pe front, cu atît mai mult într-un batalion din prima linie. ,,Cum să-l mai trimită!" — gîndi Reabcenko. Dar de spus, nu spuse decît:

— Ei, cum te mai simţi? — pentru că alte cuvinte care să-i exprime toată neliniştea nu găsi.

— Merge — răspunse Malinin. — Nu ne prăpădim noi aici. Stăm lîngă sobă şi ne încălzim. Du-te de-ţi vezi de treabă, nu te mai îngriji de noi — şi, amintindu-şi ce îi ceruse sanitarei, îl mai rugă şi pe Reabcenko să i-l trimită pe Sinţov, dacă se poate. Are să-i spună ceva...

Reabcenko dădu din cap. Ştia despre ce este vorba: Malinin îi spusese.

— Iar tu du-te înapoi — mai spuse Malinin. — Om tînăr şi umbli ca un patriarh, cu toiagul în mînă — şi zîmbi. Dar, din pricina unui nou acces de durere, zîm- betul acesta apăru atît de schimonosit, încît Reabcenko simţi că-i dau lacrimile. — Hai, du-te, du-te... — repetă Malinin, uitîndu-se cu asprime drept în ochii lui umezi şi o repetă nu numai din buze, ci cu toată

intensitatea sentimentelor sale, de parcă ar fi vrut să-i spună: „Hai, du-te şi rămîi în viaţă, trebuie să trăieşti, te rog, te rog foarte mult! Eşti încă tînăr, n-ai nici jumătate din anii mei, tu trebuie să trăieşti! Dacă trebuie să trăiască cineva, apoi tocmai tu eşti acela... Te rog, m-auzi tu, rămîi în viaţă, comandant Reabcenko!”

Şi Reabcenko se întoarse şi, sprijinindu-se în bastonul său improvizat, ieşi grăbit din baracă, pentru că din toate priveliştile amare cît îi fusese dat să vadă în război, priveliştea ostaşilor răniţi a fost întotdeauna lucrul cel mai greu de suportat pentru comandantul de batalion. Reabcenko ieşi, iar Malinin rămase cu privirea aţintită asupra foii de cort care se zbătea în golul uşii şi nu putea să stăvilească valurile de zăpadă viscolită. Lîngă el continua să geamă jalnic şi monoton un ostaş tînăr, rănit şi el la stomac, care cerea tot timpul să i se dea de băut, deşi nici el n-avea voie să bea.

Malinin ceruse să fie chemat Sinţov pentru că îşi dădea seama că în curînd va fi evacuat şi nu va avea un alt prilej de a-i vorbi lui Sinţov despre scrisoarea trimisă la secţia politică a armatei. Acum însă, aşteptîndu-l pe Sinţov, el nu se mai gîndea la asta, ci la sine însuşi fără batalion şi la batalionul său fără el.

Se simţea ca un om aruncat dintr-un tren în plin mers: cu cîteva minute înainte mai mergea împreună cu ceilalţi, iar acum iată-l zăcînd la pămînt, cu ochii la ceva uriaş care trece în goană pe lîngă el, ceva în care a fost şi el adineauri, dar acum nu mai este şi nu va mai fi! Războiul îi desparte neîncetat pe oameni: uneori pentru totdeauna, alteori doar pentru o vreme; îi desparte cîteodată prin moarte, altă dată prin schilodire sau rănire. Şi cu toate acestea, oricît de des le-ai văzut toate, tot n-ai să poţi pricepe pînă la capăt ce anume înseamnă despărţirea decît atunci cînd ea se abate asupra ta.

Era atît de obişnuit ca în batalion să nu se facă nimic fără el — şi uite că totul a şi început să se facă fără el, şi oamenii nu mai au nevoie de el, ba dimpotrivă, se grăbesc să-l încarce în sanie şi să-l expedieze în spatele frontului. Iar batalionul îşi va continua înaintarea. Şi el nu-l va mai putea însoţi, nu va mai putea merge cot la cot cu oamenii, nu-i va mai ajunge nici cu privirea, nici cu glasul — cu nimic. Ce-ar mai putea face pentru ei? Nimic. Şi, deşi gîndindu-se la acestea toate se gîndea fireşte şi la el — altfel nici nu se poate! — în general însă, sau ,,în

principal”, cum se exprima adesea el însuşi în stilul său oarecum funcţionăresc, nu se gîndea atît la sine, cît la ceilalţi. Şi gîndea aşa chiar şi acum, cînd era rănit, într-o stare în care mulţi alţi oameni, de fel răi, ba chiar foarte buni, încep din senin să se gîndească mai cu seamă la sine, ca pentru a recupera toate acele zile şi nopţi de război, în care s-au gîndit atît de puţin la ei înşişi! Şi probabil că intensitatea cu care pînă şi acum se gîndea mai mult la ceilalţi oameni decît la sine era tocmai lucrul cel mai de seamă, trăsătura cea mai puternică din fiinţa lui, din fiinţa politrucului Malinin, om trecut de prima tinereţe şi pe deasupra şi grav rănit.

Sinţov ştia de mai bine de două ore că Malinin e rănit în stomac, şi încă grav, dar nu se putea repezi pînă la el la început pentru că era prins în viitoarea luptei, iar mai tîrziu, cînd lupta se mai potoli, pentru că nu-şi putea părăsi poziţia fără ordin.

Abia acum, după ce Reabcenko îi ordonase personal să se ducă, Sinţov veni la Malinin şi, văzînd cît de rău arată comisarul, fără să vrea chipul lui căpătă o expresie atît de jalnică, încît Malinin pricepu dintr-o dată: Sinţov îl socoteşte iremediabil condamnat. Malinin îl pricepu şi se înfurie: nu putea să fie de acord cu el.

— Ce te uiţi aşa la mine?... Nu eşti popă şi nu te-am chemat cu sfînta împărtăşanie... Am să-ţi spun ceva — de aceea te-am chemat.

Sinţov îşi puse jos automatul şi se aşeză lîngă el.

Deşi foarte slăbit, acum că se înfuriase, şoapta răguşită a lui Malinin răsuna mai tare, şi Sinţov desluşi fiecare vorbă.

— Îmi pare rău că nu te pot lăsa pe tine în locul meu, începu Malinin, privindu-l drept în ochi.

Sinţov nu răspunse nimic. Ce să-i răspundă? Că doar nu era să-i mulţumească...

— Cînd ai să fii reprimit în partid, să nu pleci la redacţia aia a ta — continuă Malinin, neluîndu-şi ochii de la el.

„Nici nu mă gîndesc să plec la redacţie! Pentru asta mă zbat eu aici? Cum puteţi să credeţi aşa ceva despre mine!” ar fi vrut să strige Sinţov, dar privirea lui întîlni ochii lui Malinin şi el pricepu că Malinin nici nu s-a gîndit la asta, ci pur şi simplu nu vrea ca el, Sinţov, să plece din batalion nici acum şi nici mai tîrziu! Ar fi mai liniştit să ştie că Sinţov va rămîne mereu aici, în batalionul lor.

— Ascultă... uite de ce te-am chemat... spuse Malinin după o vreme, cînd îi trecu accesul de durere. Nu i-o spuse de la început, ci mai tîrziu, pentru că socotea că lucrul cel mai esenţial trebuia să-l spună la sfîrşit. De fapt însă pentru Sinţov principalul era nu ceea ce urma să-i spună acum, ci ceea ce-i spusese la început... — Ascultă, trebuie să ştii că... alaltăieri am scris la...

Dar în clipa aceea, aproape de tot, începură să pîrîie automatele nemţeşti şi se dezlănţui şi o mitralieră de-a noastră. Sinţov nu numai că nu mai avu vreme să-şi ia rămas bun de la Malinin, dar nici nu mai apucă să se gîndească la asta. Îşi înşfăcă automatul, străbătu din trei salturi baraca şi pieri prin golul uşii, dincolo de care zgomotul luptei creştea.

Malinin zăcea pe jos, ascultînd încordat şi sleit de puteri focurile de armă de afară, la început dese şi puternice, apoi tot mai rare şi la urmă rare de tot, mai surde şi, din ce în ce mai îndepărtate... Zăcea pe spate şi asculta împuşcăturile, spunîndu-şi uşurat că atacul a fost respins şi lupta se sfîrşeşte. Nu putea să ştie că atacul n-a fost respins şi lupta nu se sfîrşeşte, ci doar el, Malinin îşi pierde cunoştinţa şi nu mai aude...

Cînd îşi veni în fire, în jurul lui totul era alb. Din cerul alb se cerneau fulgi rari şi mărunţi, iar în dreapta şi-n stînga, cît vedea cu ochii, pînă departe la orizont, se întindeau troiene albe. Era întins cu faţa în sus într-o sanie, şi sania se legăna lin, lunecînd pe zăpadă. Alături de el, înghesuit într-însul, mai zăcea un om. Deasupra capului său vizitiul ocăra cu un glas subţirel calul, iar la picioare, de-a curmezişul săniei, şedea Karaulov, cu piciorul drept întins înainte, fracturat probabil mai sus de genunchi, bandajat strîns peste o scîndurică şedea de-a curmezişul şi fuma cu capul întors, ferindu-se de vînt.

În urma lor mai veneau două sănii pline de oameni; nu se putea distinge cine conducea sania a doua, dar prima era condusă de un ostaş necunoscut cu un ochi acoperit de un bandaj însîngerat.

Venindu-şi în fire, Malinin văzu totul, dar mai rămase cîteva clipe fără glas, atent la durerea surdă, ceva mai suportabilă, din trupul său, durere pe care după cea din ajun acum nici nu o mai socotea ca atare.

„Se pare că mai trăiesc”, îşi spuse el şi, înainte de a-l striga pe Karaulov, încercă să-şi dea seama prin pipăit cine se află alături de el. Alături, întors pe-o coastă, cu spatele la Malinin, zăcea un mort. Întinzînd mîna spre el, dăduse peste mîna omului atîrnînd fără viaţă, cu degetele reci, îngheţate, ca nişte ramuri moarte.

— Cine şi-a dat sufletul? întrebă Malinin.

Iar Karaulov, auzindu-i glasul, se întoarse fericit spre el.

— Mă tot gîndeam, măcar dumneavoastră să vă reveniţi! — spuse el şi, strîmbîndu-se cumplit, îşi îndreptă piciorul cu amîndouă mîinile.

— Cine este? întrebă iarăşi Malinin, fără să se mişte, arătînd doar din ochi spre ostaşul mort de lîngă el.

— Grişaev, răspunse Karaulov. Şi, justificîndu-se parcă, adăugă: — Cînd am plecat mai trăia.

Grişaev era ostaşul acela tinerel, rănit la pîntece, care gemuse şi se tot văitase, acolo în hambar, că nu i se dă de băut. Acum zăcea îngheţat, mort, proptit greu cu spinarea în umărul lui Malinin. Şi Malinin îşi aminti cum, încă în noiembrie, în timpul retragerii, se trîntise pe jos să se odihnească într-o şură neîncălzită. La început i-a fost foarte frig şi prin somn se tot întreba, tre- murînd, dacă doarme sau ba. Pe urmă însă simţi că se încălzeşte şi adormi, iar cînd se deşteptă văzu că doi ostaşi — unul dintre ei era chiar acest Grişaev — se ghemuiseră în stînga şi în dreapta lui şi, întinzîndu-şi spre el poalele mantalelor, îl înveliseră bine, ca să se poată odihni înainte de lupta care-i aştepta.

— Tu cînd ai fost rănit, Karaulov?

— Dimineaţă de tot, răspunse acesta, încruntîndu-se. M-am dus să văd maşinile pe care fasciştii le-au lăsat peste noapte pe cîmp; o viperă se ascunsese într-o cabină şi a zvîrlit o grenadă în mine.

— Au fost capturate multe maşini?

— Multe, cîmpul era plin de ele. Precis nu ştiu cîte au fost. Nu se terminase numărătoarea...

— Adică v-au lăsat în eşalonul doi?

— Nu, de ce să ne lase? Tocmai ne încărcau în sănii cînd a venit Bagliuk şi a dat ordin de ofensivă.

— Va să zică Bagliuk trăieşte?

— Trăieşte.

— Dar Reabcenko?

— Şi Reabcenko, doar că-i degerat tot.

— Şi cîţi răniţi au fost evacuaţi? Numai noi de pe aste trei sănii? — întrebă îngrijorat Malinin, socotind în, gînd cam cîţi oameni fuseseră pe jos în hambar şi cîţi au mai rămas în viaţă dacă după aceea a mai urmat încă o luptă...

— De ce trei sănii? — întrebă Karaulov. Înaintea noastră mai sînt două, în total avem douăzeci de răniţi. Cei cu răni mai uşoare s-au dus singuri la punctul de încălzire, acolo în satul unde ne-am întîlnit cu comandantul diviziei.

Gîndindu-se la ceilalţi răniţi, Malinin îşi reaminti de propria sa durere şi, atent la ea, închise ochii. Cîteva minute rămaseră tăcuţi.

— Nu aprindeţi o ţigară? întrebă Karaulov. V-o răsucesc eu.

— Nu, nu vreau — răspunse Malinin, simţind în gură o cocleală amară, care vestea un acces de greaţă, mă tem că am să vomit. De cînd sîntem plecaţi?

— De vreo patru ore, spuse Karaulov. Am întîlnit în drum şi pe comandantul armatei, de mult, încă la început. S-a apropiat de noi, m-a întrebat cine sîntem, din ce unitate, dar dumneavoastră eraţi leşinat. Părea vesel generalul! Spunea că înaintarea merge strună! Faceţi-vă bine, spunea, o să ne întîlnim lîngă Smolensk!

„Bine-ar fi", îşi spuse Malinin în sinea sa. Dar tare întrebă doar cu ce călătorea comandantul pe o asemenea zăpadă.

— Cu o camionetă, lîngă şofer. Tocmai treceam pe lîngă ea cînd s-a împotmolit în zăpadă. Pînă să fie scoasă maşina din nămeţi, s-a apropiat şi a stat de vorbă cu noi.

Karaulov tăcu, iar Malinin, deşi îl bucurase povestirea acestuia despre întîlnirea cu comandantul armatei, îşi spuse cu amărăciune că pînă la Smolensk mai e hăt, cale lungă. Una e s-o spui şi cu totul alta să ajungi pînă acolo. Iar dincolo de Smolensk mai sînt încă sute de verste de pămînt rusesc, şi totul sub nemţi, cu milioane de oameni rămaşi dincolo. Pas de ţi-l ia înapoi!

Se prea poate că simţămintele lui erau influenţate acum de propria sa rană şi de nesiguranţa dacă se va mai putea întoarce pe front, dar rolul de căpetenie îl avea totuşi judecata lui trează şi severă asupra lumii, judecată făurită de-a lungul unei vieţi lungi şi grele: de orice te-ai apuca — totul cere muncă, totul e complicat, darmite cînd e vorba de război!

— Da' e-adevărat că în curînd vom lua Smolenskul? răsună un glas în spatele lui Malinin.

I se mai păruse lui şi înainte că vocea care îndeamnă calul trebuie să fie a unei femei sau poate a unui copilandru; acum înţelese că nu s-a înşelat: glasul care pusese întrebarea era firav, subţirel, cu totul copilăresc.

— Dar tu cine mai eşti, întrebă Malinin, cîţi ani ai?

— Merg pe cincisprezece.

— E din cătun — spuse Karaulov. S-a oferit să vină el însuşi cu căluţul lui.

— Bine a făcut, observă Malinin cu un zîmbet abia schiţat, fiindcă noi, deh, sîntem soldaţi: s-ar fi putut să nu i-l mai dăm înapoi.

— Ba nu de aceea am venit — răspunse vizitiul nevăzut, jignit de observaţia lui Malinin. — Dacă vreau pot să rămîn la voi în unitate.

— Atunci te rog să mă ierţi.

— Dă-mi şi mie un fum, tovarăşe locotenent, glasul copilăresc răsună cu curaj, dar nesigur.

Chipul lui Karaulov deveni aspru, totuşi scoase din gură ţigara răsucită de el însuşi, îi rupse vîrful şi o întinse spre mîna mică de copil, înroşită de ger, care apăru pentru o clipă deasupra capului lui Malinin.

— Locurile astea mi-s cunoscute, spuse Malinin, că- tînd cu coada ochiului în jur. La marginea drumului se aflau două tancuri nemţeşti. Stăteau într-un chip lesne de reţinut: unul cu ţeava tunului aţintită asupra celuilalt. Erau cele două tancuri despre care în ajun, trecînd prin dreptul lor, spusese oamenilor că nemţii au scos benzina din ele. Însemna, aşadar, că parcurseseră douăzeci de kilometri înapoi, spre spatele frontului. Ce mult a înaintat totuşi batalionul lor de ieri dimineaţă...

Amintindu-şi iarăşi de batalion, Malinin îl întrebă pe Karaulov pe cine a numit Reabcenko în locul lui la comanda plutonului, şi, auzindu-i răspunsul, pe care de altfel îl ştia dinainte: „Pe Sinţov", îşi mai aminti înciudat că pînă la urmă tot n-a apucat să-i spuie lui Sinţov de scrisoarea sa către secţia politică a armatei. Gîndindu-se din nou la acea scrisoare, el nu ştia că pe nedrept a acuzat de tărăgăneală comisia de partid a diviziei: comisia nu avea nici o vină în treaba asta.

Dosarul cu situaţia de partid a lui Sinţov fusese cerut de un instructor al secţiei politice a armatei, care, vă- zînd acest nume, îşi amintise că l-a mai întîlnit într-un document ce-i trecuse prin mînă. De fapt documentul acela era o simplă filă de hîrtie, înnegrită de un scris mare de mînă soldăţească: ostaşul Zolotariov, ieşind din încercuire în sectorul armatei lor, relata secţiei politice împrejurările în care pierise politrucul Sinţov I.P. şi cerea, dacă va fi cu putinţă, să i se scrie familiei celui căzut. N-au avut răgazul să-i îndeplinească această cerere, dar nici inima să rupă documentul; şi iată că acum hîrtia aceasta era prinsă alături de cererea ser-

gentului-major Sinţov în care acesta solicita să fie reintegrat în partid. Ambele hîrtii fură băgate în mapa cu inscripţia: „De raportat”, măcar că deocamdată n-aveai cui raporta: începuse ofensiva, şi şeful secţiei politice a armatei, comisarul de regiment Maximov, se afla de trei zile în prima linie.

Cu siguranţă că dacă ar fi ştiut toate acestea, Malinin s-ar fi simţit mult mai bine. Sau poate că nu, poate că tot supărat ar fi fost, aflînd că instructorul n-a apucat sau nu s-a învrednicit să raporteze toate acestea cui trebuie, încă înainte de începerea ofensivei, şi că din cauza lui, un om umblă acum prin zăpezi, din luptă în luptă, cot la cot cu moartea, fără să bănuiască măcar că a fost ştearsă şi pata ultimei bănuieli de ceva care nu-i apăsase niciodată conştiinţa.

— Deci Sinţov te înlocuieşte — asta-i bine! spuse Malinin după o vreme de tăcere. Şi o spuse ca şi cum se mai afla la batalion, şi o asemenea hotărîre mai avea nevoie şi de aprobarea lui. — Dar comandantul de batalion tot n-a vrut să fie evacuat?

— Cu nici un chip! răspunse Karaulov aprobator.

— Ale cui sînt? întrebă Malinin, auzind deodată un huruit îndepărtat şi simţind cum tresare în spatele său băiatul-vizitiu.

— Ale noastre, răspunse Karaulov.

Deasupra răniţilor, străbătînd cerul alburiu de iarnă, trecură lin dinspre răsărit spre apus patru formaţii de cîte nouă bombardiere. Sania se opri, cele din urma ei se opriră şi ele, dînd aproape una peste alta.

Şi băiatul care mîna calul, şi Karaulov, şi Malinin ră- suflară uşuraţi şi-şi ridicară spre cer, spre avioane, ochii recunoscători.

— Gata, au trecut, nu se mai văd? — întrebă Malinin, nemaiauzind huruitul avioanelor şi neputîndu-se ridica în capul oaselor ca să le însoţească din ochi.

— Ba se mai văd... acum abia se mai zăresc... au dispărut de tot — răspunse Karaulov, petrecînd cu privirea micile puncte negre pînă la orizont.

La zece kilometri de baraca unde în timpul nopţii îşi pierduse cunoştinţa Malinin, şi la treizeci de kilometri de locul unde ajunsese acum coloana de sănii care ducea în spatele frontului pe ostaşii grav răniţi, batalionul lui Reabcenko înainta spre apus, mergînd prin zăpada adîncă şi bucurîndu-se că în sfîrşit s-a potolit viscolul.

Acum, după cucerirea staţiei Voskresenskoe, fuseseră scoase în faţă alte regimente ale diviziei lui Serpilin, mai puţin încercate în luptele din ajun, aşa că batalionul mergea liniştit, fără să fi tras din zorii zilei nici un foc de armă, nimerind uneori doar peste maşinile înţepenite şi cadavrele îngheţate ale soldaţilor nemţi.

Era firește un fapt trecător că deocamdată mergeau fără să tragă nici un foc de armă, şi toată lumea înţelegea acest lucru foarte bine, căci răbufnirile vîntului aduceau tot mai des la ureche bubuit de tunuri din dreapta şi din stînga, iar drept în faţa lor, în zare, apăruse de vreo jumătate de oră fumul unui incendiu, ca al celor din ajun.

Sinţov, Komarov şi alţi doi pistolari — tot ce mai rămăsese din plutonul lui Karaulov, mergeau unul în spatele celuilalt, în urma calului care-l purta pe comandantul batalionului. Reabcenko trebuia să fie de mult la batalionul medico-sanitar, el însă nu se lăsa de loc, călărea cu piciorul degerat scos din scară şi-şi ţinea la îndemînă, agăţat de oblîncul şeii, bastonul improvizat pentru eventualitatea că ar trebui să coboare şi s-o ia pe jos.

— Tovarăşe sergent-major, cum crezi, vom căpăta curînd întăriri? întrebă Komarov, ajungîndu-l din urmă pe Sinţov şi continuîndu-şi drumul alături de el.

— Eu de unde să ştiu? răspunse Sinţov, săltînd din umeri. Dar în sinea sa îşi spuse că atîta timp cît nu se vor opri, cît nu vor întîmpina rezistenţă nemţească, nu vor căpăta nici o completare: cu maşinile nu li se puteau aduce întăriri pe o asemenea zăpadă, iar pe jos, cît timp se află ei înşişi ca astăzi, în mişcare, fără nici un popas, n-o să-i poată ajunge nimeni din urmă.

Komarov era amărît că plutonul lor suferise atîtea pierderi, şi căuta un sprijin moral la comandantul său de grupă, devenit comandant de pluton, iar Sinţov se gîndea că dacă acolo, lîngă baracă, în cursul luptei din noaptea precedentă, Komarov n-ar fi doborît în ultima clipă pe neamţul care se repezise asupra lui, el, Sinţov, şi-ar fi dat de mult duhul şi nu s-ar mai fi gîndit acum la nimic, nici măcar dacă va mai fi astăzi vreo luptă şi dacă va ieşi nevătămat din ea...

Dar nu prea îi ardea să formuleze toate acestea în cuvinte, aşa că-i răspunse lui Komarov doar cu o privire recunoscătoare.

— Cum crezi, o să-i mai ajungem astăzi pe nemţi sau ba? întrebă Komarov.

Privindu-l drept în ochi, Sinţov înţelese că tovarăşul său trece printr-o stare asemănătoare cu a sa: pe de o parte ar vrea să-i ajungă pe nemţi, iar pe de alta i-ar părea rău să se despartă de răgazul cucerit după lupta din ajun.

— Se pare că-i vom ajunge, răspunse el, străduin- du-se să-şi înfrîngă părerea de rău, şi grăbi pasul, uite că iarăşi a apărut o coloană de fum!

În zare, dincolo de întinsul zăpezii, în direcţia spre care grăbeau pasul se înălţa tot mai sus fumul unui incendiu; un sat ardea în flăcări. Comandantul de batalion Reabcenko, care mergea călare în faţa lor, ba acoperea cu trupul lui vîlvătaia incendiului, ba le-o descoperea iarăşi cînd calul ocolea vreo piedică din drum.

— Komarov, măi Komarov?

— Ce-i?

— Dă-mi o ţigară!

— Acum, în mers?

— Da, acum mi s-a năzărit... — Sinţov nu mai zăbovi să-i explice de ce tocmai acum i s-a năzărit să fumeze. Voia neapărat să aprindă o ţigară pentru că, uitîndu-se la fumul din zare, făcea sforţări uriaşe de a se obişnui cu gîndul apăsător că, oricît de mult amar lăsaseră în urmă, mai aveau înaintea lor tot războiul...

1955—1959

Autorul mulţumeşte din inimă tuturor tovarăşilor, participanţi la Războiul de Apărare a Patriei, care i-au împărtăşit prieteneşte amintirile lor personale, precum şi acelora dintre

ei, care, citindu-i romanul încă în manuscris, i-au ajutat să-l îmbunătăţească prin observaţiile şi sugestiile lor.

K. Simonov